STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 11037

SHTROM

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שטראם

כוידעש העפטן

1

באַר אונטער פעלזן הער איך
רינט און ריזלט פריש א שטראָם.
א. שוואַרצמאַן.

שטראָל 1922 · מאָסקווע.

הילע—מאַרק שאַגאַל

אויסגאַבע פאַרלאַג „שטראָם".

16-טע דרוקעריי, מאָסקווע.

ד. האפשטיין.

שטאָם.

אין הויכן דער שטאם זיך פארצווייגט,
וואס ווארצלט זיך טיף אין די מיסטן
פון אומגערנס טויזנטער שטייגט
מיין קלארער אומיסטן!...

ווער שטויבט מיך מיט אפשאף אין וואונק?
ווער ארעמט מיך שטענדיק אינאיינעם?
ווער ווארפט מיך אריבער דעם שלונג
פון הונדערטער אפענע „ניינען"?

נאר הארץ מיינס האלט נאך די לויב
אין שעלטנדע הימנען פון שטרייטן,
און הארץ מיינס זויגט נאך פון טרויב,
וואס נערט און שטארקט אף צייטן.

די ליד פון מיין גלייכגילט.

קושטיראָון געשעניקט

איינעם איז גענוג דער איצט:
גוט און וואויל איז אים!
און איך וואס זאל טאן,
אז פאר מיינע בליקן
שטענדיג שפייען
פאספארנע פראגן-בליצן
וואו?
וואוהין?

. . . .

. . . .

איך בין מיד שוין
פון שוועבן,
פון שווינדלען
פון שווימען,
פון ווייקן אין וואסערן פרעמדע,
און אייגנס זאל מיך נאר רייצן.

. . . .

. . . .

נו, געווען איז אמאל אין מיין לאנד
אין גרינעם,
אין טאליגן ווינקל,
אין גאליל—
נו, געווען איז א אידישע מאמע,
און די מאמע געהאט האט א קינד,
און פון קינד
איז געווארן א מאן מיט שאפענע גלויביגע אויגן

איז וועמעס אייסעק?

. . . .

. . . .

איז ביז וואנען
קעגן הימלעשן חלל
אף קלויסטערשע שפיצן
וועלן גאלדענע פאסן זיך קרייצן?

. . . .

ביז וואנען
וועלן בליקן באטריבטע
מיר פינקלען
אף יעדן מיין מידן
מיין בלוטיגן טראט ?

און האט דארט
א צווייטער
א טונקעלער
געקלונגען
אין בלינדן
אין ניכטערן בוזעם
מיט דרייסיג זילבערנע שפיק...

. . . .

נו זייט זשע פארשאלטן,
איר אלע וואס דרינגען !
פארטרייבט
און פארוואגלט זיך
איינער דעם אנדערן,
איר אלע, וואס שעפטשע
פון אייביגע
שוועבלענע האגלען.
פון אייביגן וואנדערן !

. . . .

. . . .

לערנט זיך
הויבן די קעפ!
זעט :
פון שטויבן
אף וועלטישע מארקן
וועבט זיך
א בארג.

אין צאפן-לאנד בריטן
אין הויפטשטאט.
(האט יארן געציטערט
מיט דערנער געצאמט זיך
פון א אידישן קרעמל)
אין מאסקווע,
ביים גלויביגן קריעמל
דער לייבישער ביוסט
מארקס!

הערץ!
פון ברוסט,
וואס פארהילט איז מיט אלטער פאכדאנעס,
פון אידישע צ׳טעריקע קלאפנדיקע צײן
רײסט זיך א קאל א געווײסער–
דאס רעדט
איבער ברײטער רוסישער ערד
לײב בראנשטײן...
. . . .

. . . .
מײן גלײכגילט מײן גרױסער!
ער גילט דא פאר אײך ניט
פאר קײנעם!
קײנער דא װײסט ניט
פון מײן האס מײן הײסן,
פון מײן ליבע מײן רײנער!
אײן רוף האב איך שטענדיג געפאלגט
און שטום אים געטראגן
טויזנטער טעג;
איבער גראװן קאפ
פון מײן פאלק
זײן
א יונגע ליכטיגע שײן!
. . . .
די גראװע קאפ
פון מײן פאלק!
װי אלע קעפ א קאפ,
אין אלע פאראן דארט אײנזעקטן
. . . .
. . . .
. . . .

מײן גלײכגילט מײן גרױסער
ער גילט דא פאר אײך ניט פאר קײנעם,
קײנער װײסט ניט
פון מײן האס מײן הײסן
פון מײן ליבע מײן רײנער!
. . . .
און װאו?
און װער
איז דאס פאלק?
. . . .

די קרעמער?
און מיט וואס זיי האנדלען?
אלץ איינס!
א רוק אין זייער טאטנס טאטן
(ניט ווייטער!)
מיט שמאטעס, צי מיט געוואנטן,

. . . .

אָ, די ערנסטע
קרעמער,

. . . .

וואס האבן אמאל
דער וועלט געשענקט
הענריך היינע!

. . . .

ניין!
אט אזוי גייט עס—
פאנאטיקער
פאראקשנטע פעדאנטן—
עלטער זיידעס
פון אלבערט איינשטיין!

. . . .

ד'ארט ווייטער
דארט טיפער
פון פינסטערע מיסטן פון כיירעס
בליהט אויף אף צייטן
אין ווייסע און ליכטיקע קליידער,
געשטרייפט מיט ראָזן,
דער שלייפער פון גלאָזן קלאָרע
ברוך שפינאזע!

. . . .

. . . .

. . . .

איר זיכערע אומעס
פון הערשער און הענקער,
עס איז מיר שוין נימעס
געדיינקען,
ווי איר היט
מיינע ווייטע פארלוירענע טריט
אף אייערע שטילע געצירטע בית=עולמס,
אין שטעט פון טויטע,
אין טויטע שטעט!

. . . .

פליטים

געשענדעטע

מיט ציטעריקע לייבער

מיט קינדער מיט ווייבער

רייסן די לעצטע גרעניצן,

די לעצטע קייטן,

. . . .

מיט אלטע בענקענדע אָרעמס

האב איך זיך פארקליבן

צין אלע אייערע שפאלטן

און שטויבנוויינ גראב איך אייך קווארים...

איינאיינעם מיט שארפע הארציקע בליקן

פון לעון שעסטאוו

גרייט זיך אייך אלע

צו בלענד און כאלעף,

צום ליכטיקן

טאג!

ד. ה א פ ש ט י י ן.

בײנוש שטײמאַן *)

דאָס רויטע קינד.

דראַמע אין 3 אַקטן פון ציקל „גאולה“

פ ע ר ז א נ ע ן :

דאָס רויטע קינד.
דער נאָװי
זיין יונג.
די „בני הנביאים“
1-טער בריין
2-טער גרייז
3-טער גרייז
באַשטערטע מוטערס
אַלטע, יונגע, פרויען און קינדער

מיידלאַך־ שטראַלן
די מאַלקע
דער עלצטער איבער דעם מויער
דער הויפטמאַן
זיין יונג.
דער צוימער
בעלס פריסטער
די וואַך, האַרין, דינער, דינסטן און שקלאַפינס.

קומט פאָר ערגעץ אין א מיזראַך לאַנד. צייט די בּיבּלישע טעקפּע.

ערשטער אקט.

דער מידבער־ א זאמדיק, שטייניגער איין-סאָף. נאר ווייט ווייט ווייסט זיך די שטאָט, אף רעכטס נעהענטער צום פאָדערגרונד א באַרג, אפן באַרג א צווייגן-געצעלט, דעם נאָווים יונג שטייט אפן ברעג באַרג, הערט זיך איין אויפמערקזאַם און אנגעשטרייגגט. פון דער לינקער זייט, פון דער זייט פון שטאָט דערטראָגט זיך א ראַאַש און געטומל.

דער יונג —
(רופט) מיין האַר!
דער נאָווי שטייט —
(פון געצעלט) וואָס איז דיר, מיין קינד?
דער יונג —
מיין האַר, שמעם הער איך אונטן א געטומל, גלייך א מענגע מענטשן וואָלט באַטראָטן די וויסטע.

---

*) געדרוקט פון א קסאָוויאַד, וואָס איז פארבליבן נאָך זיין טויט.

דעם גאָונים שטים —

ס'דאַכט זיך דיר, מיין קינד, ס'דאַכט זיך דיר, יונג ביסטו און עס ציט דיך צו מענטשן... גיי צו זיי, גיי...

דער יונג —

(מיט טרערן אין שטים) פאַר וואָס זאָל מיין האָר מיינען אַזוי, פאַר וואָס זאָל מיין האָר ריידן אַזוי, מיך ציט ניט צו די מענטשן, ניין, טרייב ניט דיין קנעכט, כ'וועל ניט גיין, מיט דיר וועל איך פאַרבלייבן, מיט דיך (דער גאָוני ענטפערט ניט, א לאַנגער שטיל־שווייגן, דער געדויש און געטומל וואַקסן.)

דער יונג —

ווידער געטומל, און נאָך גרעסער, (ער הערט זיך איין) שטימען הער איך, קוילעס! זיי ווערן העכער, קומען נעענטער און נעענטער. וואָס קאָן דאָס זיין? (ער מידט זיך דערוועהן וואָס, נאָר דער ווינט, וואָס האָט זיך צעשפּילט, דרייט זיילן זאַמד און שטויב און פאַרשיט אים די אויגן.) נאָר־בישט זעט זיך ניט—אַזאַ ווינט! אַזאַ שטויב! (דער ווינט שטילט זיך איין.)

דער יונג —

א! איך זעה! א וואָלקן־שטויב, א שוואַרצן פלעק! (ער הערט זיך איין) זיין נאָמען הער איך רופן! „גאָווי" הער איך שרייען! (קוקט זיך איין) א מיינגע מענשן! זיי קומען נעענטער! זיי ציילן אהער! (שרייט) מיין האָר! מיין האַר! דאָס פאָלק געהט אהער! די גאַנצע שטאָט געהט צו דיר! (קוקט זיך איין) אַלטע און יונגע, פרויען און קינדער. זיי שטרעקן די הענט און רופן און שרייען.

דאָס פאָלק —

(וואָס קומט נאָר נאָענט) גאָווי, וואו ביסטו?! באַווייז זיך! באַווייז זיך.

דער יונג —

(שרייט) מיין האָר!...

דער גאָווי —

(גייט אַרויס פון זיין צווייגן־צעלט, גייט צו צום ברעג פון באַרג און קוקט אַראָפּ אונטן.)

דאָס פאָלק —

(וואָס קומט הערט לעבן באַרג. דערזעט אים און ברילט) אהההאאא! (די מוטערס נעמען זייערע קליינע קינדער אַף די הענט, הויבן זיי אויף אין דער הויך און ווייזנדיק אַפן גאָווי רופן זיי) אָט איז ער, אונזער גאָווי! אָט איז ער אונזער האָר! אָט איז ער!

דער גאָווי —

(מיט א שריט פאָראויס, ווענדט זיך צו זיי און זאָגט) נאָך וואָס זייט איר געקומען אהער?! גאָטס וואָרט האָט איר צו געשפּעט געמאַכט, איר האָט געלאַכט: ווער איז ער, דער גאָט, אין וועמעס נאָמען רעדסטו, ווער איז

דער טאַט, פֿאַר וועמען מיר דאַרפֿן מורא האָבן, אונזערע בילדער און עבֿן־בילדער זייַנען בײַ אונז, מיר טוען דינען צו זיי און זיי העלפֿן אונז. אַף זייַן נאָווי האָט איר „מישוגע״ געזאָגט, אײַערע פֿרויען האָבן אַף אים מיט די פֿינגער געטייטן, אײַערע קינדער מיט שטיינער געוואָרפֿן... טאַ נאָך וואָס זייַט איר געקומען אַהער?!

דאָס פֿאָלק —

(פֿאַלט אַף די קני, פֿליסטערט פֿאַרשולדיקט און מיט געבעט) אַז ס׳איז נאַכט געווען... אַז ס׳איז שוואַרץ געווען... אַז מיר זייַנען בלינד געווען... און זי האָט אָנגערערט...

(אַז דער נאָווי פֿאַרנעמט ניט זייער געוויין, נעמען זיי רייסן אַף זיך זייער לייב, הויזן און קלאָגן).

דאָס פֿאָלק —

קאָעס ניט! צאָרן ניט! דערבאַרים זיך! גיט שטראָף! העלף אונז אויס! העלף אונז אויס! העלף אונז אויס!

1־טער גרייז —

(מיט פֿאַראויס און רעדט) מיר האָבן דיך פֿאַרטריבן איז אונז נאָך ערגער געוואָרן, נאָך שווערער דער יאָך אַף אונזערע שולטערן. האָבן דאָ די יונגע פֿון אונז פֿאַרטראַכט זי צו טויטן, זי האָט בעפֿאָר דערוואוסט און נאָך ביז אַף הייַנטיקן טאָג הייַנגען זייערע קעפּ אַף די שפּיזן פֿון טויערן... (ער פֿאַרהילט זייַן געזיכט אין זייַן מאַנטל).

2־טער גרייז —

און דאָן האָט זי זיך דערשראָקן, אַז זי קען אַמאָל שטאַרבן, און מיר קענען פֿרייַ ווערן, און פֿאַרוואַלט האָט זי האָבן אַ קינד, אַ יורשיש, וועלכער זאָל נאָך איר די רוט האַלטן, און גענומען האָט זי זיך אָפּגעבן די שענסטע באַכרים פֿון שטאָט, און מעזאַנגע זייַן מיט די געוויקסיקסטע פֿון לאַנד. און אַז איר מראַכט איז אַלץ פֿאַרמאַכט געבליבן, האָט זי געלאָזט רופֿן צו זיך אירע ראַמ־האַרן און אייצעגעבער, און זיי האָבן איר געהייסן גיין צום ציגנבאָק, צו „מילך״ זייער גאָט, זיך צו באַהעפֿטן מיט אים, און פֿון אים שוואַנגער צו ווערן. און די אַלע טעג פֿון איר שוואַנגערשאַפֿט האָבן זיי איר געהייסן באָדן זיך אין קינדיש בלוט. און איין מאָל באַנאַכט האָבן זיך אירע קריגסלייַט אין אונזערע געלטן אַרייַנגעריסן, פֿון די מוטערס בריסט די אויפעלעך אַוועקגעריסן און געשאָכטן זיי. און אַזוי איין מאָל, און צווייַ מאָל און... (ער לאָזט אַראָפּ זייַן געזיכט אַף זייַן ברוסט און בלייַבט שטיל).

1־טע געשטערטע מוטער —

(זינגענדיק) מייַן מיידעלע, מייַן טייַערע.

2טע געשטערטע מוטער —

(קלאָגנדיק) מייַן אינגעלע, מייַן קינדעלע.

3־טע געשטערטע מוטער —

(שרייענדיק) מייַן אויפעלע! וואָס האָבן זיי געטאָן מיט מייַן אויפעלע!

8-טע מוטער —

(הוילנדיק) מיין אויפעלע! גיט מיר אָפּ מיין אויפעלע, גיט מיר אָפּ (פּלוצ-לונג צעשרייען זיי זיך) אאא!

3-טער גרייז —

אָט זעסטו זיי, די ליידנדע מוטערס, זיי זיינען מעשוגע געוואָרן, זיי האָבן דעם זינען פאַרלאָרן, ווי פאַרוואונדעטע לעווינס דרייען זיי זיך אום און הוילען, און קלאָגן.

1-טער גרייז —

(הויבט זיין פּאָנים אויף) און אַצינד שוואַנגערט זי, און דאַרף געבאָרן, און אירע האָרן האָבן אונז אַזוי געזאָגט: די מאַלקע האָט אָף אייך אַרויפגע-לייגט אַ יאָך, ס'קינד, וואָס געבאָרן ווערט — ט'אים נאָך מערן, זי האָט אייך מיט שטריק געשמיסן, ס'קינד וועט אייך שמייסן מיט אייזערנע ריטער. האָבן מיר זיך צום היכל געווענדעט, צו אים די אויגן געריכטעט (ער פאַר-גלאָצט די אויגן צום הימל).

דאָס פאָלק —

צו גאָט גערופן! צו דיין גאָט געשריען!

1-טער גרייז —

זיינען מיר אָבער אָן ענטפער געבליבן, אָן הילף געבליבן!

דאָס פאָלק —

(שטרעקט צום נאָווי די הענט, שרייט מיט טאַכנונים און געבעט) העלף אונז! העלף אונז! (פאַלן מיט די פּנימער צו דער ערד, שטרעקן זיך אוים און בלייבן ליגן אָן באַוועגונג, א לאַנגער שטיל שווייגן).

דער נאָווי —

(וואָס איז בעפאָר שטריינג און האַרט געווען, ווערט אומרואיק, נעמט זיך צו עפּעס צוזעען, זיין פּאָנים נעמט ליכטיק ווערן, שיינען, ער ווענדט זיך צום פאָלק און רופט).

דער נאָווי —

שטייט אויף פון דער ערד! טרייסלט אָפּ דעם שטויב, דען פון דער ערד דישאַי וועט זיך א שטויב אַרויספּיקן, און דאָס, וואָס זי וועט געבאָרן וועט ערלייזן די ערד.

(ס'פאָלק, וואָס ליגט אָף דער ערד, נעמט זיך באַוועגן, מיט שטראַלנדיקע אומגלויביקע בליקן נעמען זיי אַרויפקוקן צום נאָווי, מורמלען שטיל).

איינער פון פאָלק

(שטיל) דאָס רעט ער וועגן אונז.

א צווייטער — יע, יע.

א דריטער — דאָס רעדט ער וועגן איר.

א פערטער — שטיל, שטיל.

אַ פ י נ פ ט ע ר — דאָס רעט ער וועגן אים.

אַ ז ע ק ס ט ע ר — שאַאַ... שאַאַאַ...

ד ע ר נ אָ ו ו י —

דען אַ קליין קינד וועט אונז געבאָרן ווערן, אַ זון וועט אונז געגעבן ווערן, אויסרוהען וועט אַף אים גאָטס גייסט, דער גייסט פון כאָכמע און פאַר־שטאַנד, פון גוואורע און פון ראָט, פון וואר און גאָטס־פאָרכטיקייט, און מיט רעכט וועט ער מישפעטן די אָרעמע און די עלענדע — מיט גערעכטיקייט. ער וועט שלאָגן די ערד מיט די רייד פון זיין מויל און מיט דעם אָטעם פון די ליפּן זיינע וועט ער טויטן דעם זינדער!

ד אָ ס פ אָ ל ק —

(הויבט זיך אויף) אַ טרייסט וואָרט! אַ יעשועָ! אַ נעכאָמע!

(דער נאָווי טוט עטלעכע שריט, זיין אויבערמאַנטל פאַלט אַראָפּ אַף דער ערד, זיין יונג בויגט זיך איין נאָך אים און בלייבט ליגן, קוישנדיק עם לאַנגזאַם און דער נאָווי נידערט אַראָפּ פון באַרג, ס׳פאָלק מאַכט פאַר אים אַ וועג און פאַלט אַף דער ערד רייענווייס, ווי ער קומט נאָך צו זיי. אַזוי ליגן זיי און מיט די פּעניםער געווענדעט צו מיזראַך, קוקן זיי נאָך, ווי דער נאָווי לאָזט זיך אַראָפּ אין שטאָט, וואָס ווייסט זיך ווייט ווייט אין דעם שטיין־זאַמדיקן יאַם.)

פאַרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם.

צווייטער אקט.

(„בעלס“ טעמפּל. אין מיזראַך זייט שטייען צוויי זיילן, איינער פון גאָלד דער צווייטער פון גרינעם גלאָז פון מיצראַאים. די צווייי לײַ־כער־פענסטער זיינען פאַרהאַנגען מיט פורפּור־געוועבן, און דאָס ליכט דרינגט אריין דורך די קיילעכדיגע לעכלאַך, וואָס גצפינען זיך אַף די ווענט איבער דער טיר און איבער די פענסטער און הורכן אריינגאַנג צווישן די זיילן. לעבן „בעלס“ געשטאַלט שטייען די פּריסטער און די מאַלקע, פון יענער זייט אריינגאַנג זעט זיך די וואַך.)

פ ר י ס ט ע ר —

בּאַ דיין געכאָלין זיינען מיר געווען, בּאַ דער געטין „עשתרות“ זיינען מיר געווען, און געאָפּפערט צו איר, און געבעטן בּאַ איר, זי זאָל אין קאַם ניט זיין, זי זאָל זיך מיסקאַנע ניט זיין אין אונזער האַרץ, וואָס דו האָסט זי באַגנעדיקט, וואָס דו האָסט זי באַגליקט, און באַוויליקט מיט איר איר בעט־געלעגער צו טיילן, איר פון דיין זאַמען צו פאַרטייכן.

אין געטרייסט האָבן מיר זי, און געזאָגט צו איר, אַז דיינע פאַרלאַנ־גען זיינען נאָך גרויס, דיינע נעכט נאָך פיל, אַז אין מאָס און אין צאָל נאָך דיין זאַמען. און באַווילינט האָט זי, און באַשטאַנען האָט זי, דעם קינד ניט צו שאָטן, דער געווינערן צו העלפן אין איר ערשטן געווינען. אַצינד קומען מיר צו דיר! אַצינד בעטן מיר בּאַ דיר. בּאַ דיר „מלך־בעל“!

1־טער פריסטער —

פון דיין קראפט גיב צום קינד.

אלע פריסטער —

פון דיין קראפט.

1־טער פריסטער —

פון דיין גוואורע און שיינקייט.

אלע —

פון דיין גוואורע און שיינקייט.

1־טער פריסטער —

ווי דו ביסט העל אין כוידעש ניסן,

אלע —

אזוי העל זאל זיין דאס קינד.

פריסטער —

ווי דו ביסט מילד אין כוידעש איר,

אלע —

אזוי מילד זאל זיין דאס קינד.

פריסטער —

ווי דו ביסט גרויס אין כוידעש סיון—

אלע —

אזוי גרויס זאל זיין דאס קינד,

פריסטער —

ווי דו ביסט שרעקלעך אין כוידעש תאמוז —

אלע —

אזוי שרעקלעך זאל זיין דאס קינד.

פריסטער —

ווי א לייב פארצוקט זיין רויבונג,—

אלע —

אזוי טרעטן זאל ער זיין פיינט.

פריסטער —

ווי א פייער פארברענט די זאנגען—

אלע —

אזוי ברענען זאל ער זיין פיינט.

אלע —

און אייביק זאל זיין זיין הויז און אייביק זאל זיין זיין נאמען, אייביק! אייביק! אייביק!

(אין ווערטער נעמען זיי זיך באוועגן הער און הין רעכטס און לינקס, באר־רירנדיק מיט די שטערנס דעם דיל. אין ארייננאנג באוויזט זיך א דינסט, שטיל שלייכט זי זיך צו דער מאלקע, לייגט זיך בא אירע פיס און ווארט זי זאל זיך אף איר אומקוקן).

די מאלקע —

(באמערקט זי) וואס טוסטו דא?

דינסט —

מיין הארין, מיין הערשעדרין, דער עלצטער איבער דיין הויז האט געשיקט דיין שקלאפין זאגן דיר...

די מאלקע —

אוי, דייך, דייך!

דינסט —

אז דער ועכטער אפן טורעם האט באמערקט, אז צו דער שטאט גענענט... גענענט...

די מאלקע —

א סוינע?

דינסט —

ניין... ניין... וואס פאלק.

די מאלקע —

וואס פאלק?!

דינסט —

יע, מיין הארין, און פאראויס גייט דער נאווי...

מאלקע —

(איבערדייסנדיק) דער מעשוגע! טא איז וואס איז?

דינסט —

ציטערן זיי דיינע הארן, אנגסטן זיי זיך. וויסן ניט וואס צו טאן.

מאלקע —

ס'איז געדנייט מיט גארנישט, זאלן זיי נאר ארויינגיין אין שטאט, איך וועל זיך שוין מיט זיי אפרעכענען. ניי! כ'וועל זיי שוין באוויזן, ווי לויפן צו דעם מעשוגע. (די דינסט פארנייגט זיך און גייט אפ) און אים... דאס מאל וועט ער שוין ניט אנטלויפן, ניין! (פלוצלונג נעמט זי קלאטשן מיט די הענט).

איינער פון ליבוואך —

(הופט צו די דינסט) צוריק! צוריק! (דינסט קומט צוריק).

מאלקע —

ניין! מע זאל זיי ניט ארייינלאזן. כ'באפעל פארקלאפן יעדן אריינגאנג, פארליינן מיר און טויער... פארדאפלען די וואך, וואס בא דעם טויער, ניי! (דינסט גייט אפ. צו די פריסטער) דיכט אייער דינסט, (אז זיי קוקן איר אן)ס'איז גארנישט, אייער דינסט.

(די פריסטער נעמען זיך ווידער באוועגן אבער ראשער און האסטיקער. פון צייט צו צייט רייסן זיך ארויס בא זיי ווילדע געשרייען: אאא! אאא! עס לויפט ארין דער עלצטער איבערן טויער. פאלט צו דער מאלהיס פיס).

ע ל צ ט ע ר א י ב ע ר ן מ ו י ע ר —

מאַלקע... הערשערין...

מ אַ ל ק ע —

דו קומסט פון מויער?

ע ל צ ט ע ר —

יאָ, יאָ, מיין מאַלקע.

מ אַ ל ק ע —

נו?

ע ל צ ט ע ר —

זיי... זיי זיינען... זיי...

מ אַ ל ק ע —

וואָס איז מיט דיר, רייד!

ע ל צ ט ע ר —

קעניגין, איך בין ניט שולדיק, ניין... זיי זיינען אין שטאָט אריין...

מ אַ ל ק ע —

וואָס? דו האָסט מיין באַפעל ניט דערפילט? דו האָסט געוואַגט ווי־דערשפעניקן קעגן מיר?!

ע ל צ ט ע ר —

ניין, ניין, דיין קנעכט האָט געטאָן לויט דיין באַפעל, לויט דיין געבאָט, און אַז זיי זיינען צום מויער געקומען, האָבן זיי אַלע טויערן פאַרזאָקט געפונען, זיי האָבן עס מיט די הוילע הענט געוואָלט דורכברעכן... זיי וואָלטן עס קיינמאָל ניט דורכגעבראָכן... איז דער גאָווי צו... זיין האַנט אַרויפגעלייגט, און דער טויער האָט זיך געעפנט...

מ אַ ל ק ע —

ס'אַליגן' ס'קאָן ניט זיין! דו ליגסט!

ע ל צ ט ע ר —

ווי מיין זעלע לעבט! ווי דיין געליבטע זעלע לעבט!

מ אַ ל ק ע —

סאַ ליגן! (זי רופט) מיין וואַך! (ס'קומען עטליכע פון וואַך) נעמט אים דעם פאַררעטער (צום עלצטן פון וואַך) זיין קאָפּ!

ע ל צ ט ע ר —

מיין מאַלקע, מיין... כ'בין ניט שולדיק! (די קריגסלייט נעמען אים) דער־באַרים זיך... ראַבמיב! ראַבמים! (די וואַך פירט אים אָפּ.)

מ אַ ל ק ע —

(קלאַטשט מיט די הענט) דעם הויפּטמאַן! מיין הויפּטמאַן רופט אַהער! (עמיץ פון וואַך לויפט, אין אַ ווײַלע אַרום קומט אריין דער הויפּטמאַן).

ד ע ר ה ו י פּ ט מ אַ ן —

(פאַרנייגט זיך) וואָס באַגערט מיין מאַלקע און מיין געטין?

מאלקע —

דו היפּשמאַן, דו עלצטער איבער מײן כאַיל, דו װײסט נאָך גאָרניט, די ביסט נאָך אַזוי רואיק, נאָך װעגן דעם שפּעטער. גײ לאָז בלאָזן אין שופר, הײס רופן אַ רוף, מײן גאַנצן כאַיל זאַמל אױף, אַלע מײנע שאַרן, גײ אַרױס קעגן די מײנגע, קעגן די רױבער־מאַכנע און דערשטיק זײ, און פאַרשנײד זײ, אָן ראַכמאָנעס זאָלסטו זײן, װי טײכן זאָלן זיך גיסן זײער בלוט, קײן אײנער זאָל פון זײ ניט בלײבן, גײ!

(ער גײט אָפּ, זי קלאַטשעט, ער קומט צוריק) די שלאַנג זאָלסטו מיר טױטן, דעם גיפטיקן עקדיש, אַף דײן שפּיז זאָלסטו מיר זײן קאָפּ ברײנגען, גײ!

(ער גײט אַרױס, ס׳הערט זיך אַ טרומײטן־שאַל, אַ געדרײש און אַ געטומל).

1־טער פּריסטער —

ס׳בלאָזט דער שופער, ס׳שאַלט טרומײט,

שטײט. גאַנצ כאַיל אױף און גײט,

דערשטיקן דעם שװאַרצן האַמון!

אַלע —

דערשטיקן דעם שװאַרצן האַמון!

פּריסטער —

ס׳בלאַנקט דער פּאַנצער, ס׳קלינגט דער שװערד, פײל פון בויגן פליט דער פערד. און טרעט, צוטרעט דעם פײנט, ס׳שנײדט דער מעסער קאָפּ נאָך קאָפּ, ס׳טױטן פײלן לײב נאָך לײב. שטיקט! טרעט! שנײדט און טײט!

אַלע —

שטיקט! טרעט! שנײדט און טײט!

מאַלקע —

אַזױ! אַזױ! רעכט אַף זײ; איר װעט מודער זײן, איר װעט אױפּשטײן נאָך? אַ? איצטער אים! אים! די גיפטיקע שלאַנג, דעם גרינעם עקדעש. זײן צונג שנײד אים אַרױס, זײן צונג! (עס דערהערט זיך אַ טומל).

1טער פּריסטער —

זײ גײען שױן צוריק די קריגער, זײ גײען שױן צוריק די קריגער, זײערע שפּיזן זײנען פײכט פון סוינעס בלוט!

אַלע —

פון סוינעס בלוט!

פּריסטער —

זײערע קלײדער זײנען רױט פון סוינעס בלוט!

אַלע —

פון סוינעס בלוט!

פּריסטער —

איבער זײערע פּעניטער רינט דעם סוינעס בלוט!

אַלע —

דעם סוינעס בלוט!

(עס דערהערן זיך טריט).

פ ר י ס ט ע ר —

און פאַראויס גייט ער, דער עלצטער, און פאַראויס גייט ער, דער הויפּט־מאַן, זיין שפּיז איז אין זיין האַנט, און די קאָפּ פון דעם באַטריגער, און די קאָפּ פון דעם אומפאַרשעמטן, די שלאַנגענקאָפּ פון דעם מעשוגע איז אף זיין שפּיז. (עס לויפט אריין דעם הויפּטמאַנס יונג).

ד ע ר י ו נ ג —

מאַלקע, הערישערין, (ער פאַלט צו אירע פיס).

מ א ל ק ע —

א שליאַך? פון שלאַכטפעלד? דערציל.

י ו נ ג —

מיין האַר איז געטויט, דער הויפּטמאַן איז געטויט...

מ א ל ק ע —

איך האָב דאָך ניט באַפעלן אים צו טויטן?

י ו נ ג —

ניי, זיי האָבן אים דערהאַרגעט, דיינע קרינסלייט.

מ א ל ק ע —

די קרינסלייט? אָ! ער האָט זיי אוואַרע אָנגעריידט קעגן מיר, ער האָט עפּשער בויגעד זיין געוואַלט...

י ו נ ג —

אָ, ניין... זיי, זיי, אז זיי האָבן אים דערזען, אים דערהערט, האָבן זיי זייערע בוינגס אין צווייטן זייט פאַרקערט און אים דערהאַרגעט...

מ א ל ק ע —

א פאַרראַט! פאַרראַט! (עס לויפן אריין עטלעכע דינער און דינסטן).

ד י נ ע ר א ו ן ד י נ ס ט ן —

זיי גייען אהער! זיי גייען אהער!

1־טער פּ ר י ס ט ע ר —

טויזנטער קראַנקהייטן שיק אף זיי אָן, טויזנטע" מאַכלעס שיק אף זיי אָן, זיי זאָלן זיך ניט קאָנען א ריר טאָן פון אָרט.

א ל ע —

זיי זאָלן זיך ניט קאָנען א ריר טאָן פון אָרט.

אָ מילך־בעל! אָ מילך־בעל! (זיי שטרעקן די הענט און בעטן).

א ל ע —

א שטאָקן זאָל זיך דערנענטערן צו זייערע קעפּ, נאָמטאַרן זאָל זיך דערנענטערן צו זייערע לייבער, דער בייזער אלטוקו זאָל זיך דערנענטערן צו זייערע העלדזער. דער בייזער אלו זאָל זיך דערנענטערן צו זייערע בריסטן, דער בייזער אקימו זאָל זיך דערנענטערן צו זייערע בייכער, דער בייזער אלו זאָל זיך דערנענטערן צו זייערע הענט, דער בייזער גאָט זאָל זיך דערנענטערן צו זייערע פיס, זיבן האָבן זיי געכאַפּט, זייערע לייבער פאַרברענט, ווי דורך פייער!...

(א אָנלויף פון דערשראָקענע דינער און דינסטן).

דינער און דינסטן —

אהער! שווערדן טראָגן זיי! פֿיין האָבן זיי! – אַקעראײַזנס! גראַב־אײַזנס!

מאַלקע —

(קלאַטשט) צוימער! דעם צוימער ברײַנגט אַרײַן, מײַן צוימער!
(עס קומט אַרײַן דער צוימער, אַ הויכער נעגער).

הער דו! גיי און עפֿן די שטײַגן! וואָס קוקסטו אַזוי אַף מיר מיט דײַנע ווײַסלעך? מ׳וועט דיר הייסן די אויגן אַרויסשטעכן, גיי און עפֿן די שטײַגן, צעברעך די גראַטן און לאָז אַרויס אַף זיי די באַיעס!

אַלע —

אַאַאַ!

מאַלקע —

זאָלן זיי דעם האַמון מיט די ציינער, מיט די ציינער צערײַסן, זאָלן זיי די באַרימטער מיט די לאַפּעס צעטרעטן, קיין איבערבלײַב ניט לאָזן!
(דער צוימער גייט אַפּ).

פּריסטער —

מענטש באַטריגער איז, און פֿאַליש, מענטש באַטריגער איז און פֿאַליש, מענטש איז אַ פֿאַררעטער!

אַלע —

מענטש איז אַ פֿאַררעטער!

פּריסטער —

באַיע, מיר איז איביק טריי, באַיע, מיר איז איביק טריי, באַיע איז דער רעטער

אַלע —

באַיע איז דער רעטער!

פּריסטער —

ברום אַ ליב, וואַרף אַ שרעק, טיגער, לעמפּערט, רייסט, פֿאַרציקט, קיין איינער זאָל ניט בלײַבן!

אַלע —

קיין איינער זאָל ניט בלײַבן!

מאַלקע —

(פֿאַ דעם פֿענצטער־לאָך) רייסט, צוקט, פֿרעסט זייער לײַב! זויפּט זייער בלוט! (עס לויפֿט אַרײַן דער גאַנצער הויף, זייערע פֿענימער זײַנען מיט־שוגערווילד פֿאַר אײמע, זוכן זיך וואו צו באַהאַלטן).

די אַנגעלאַפֿענע —

אַאַאַ! ער האָט אַ ברום געטאָן, ס׳אַ ציטער געטאָן די ערד! מען האָט געמיינט אַ סאָף!... האָט ער אים דערזעען... דעם נאַווי דערזעען... און געוואָרן ווי אַ לאָם! ווי אַ שעפּעלע! אַאַאַ! דער לעמפּערט האָט זיך געלייגט בײַ זײַנע פֿיס! דער טיגער האָט געלעקט זײַנע טריט! אַאַאַ!

פ אַ ל ק ע —

וואָס רעדט איר? (זיי ענטפערן ניט) וואָס איז מיט זיי? וואָס רייד̈ן זיי? זיי זיינען מעשוגע געוואָרן. פאַר שרעק זיינען זיי מעשוגע געוואָרן!

ד י א נ ג ע ל אָ פ ע נ ע —

זיי גייען אַהער! זיי גייען אַהער! פאַר אים גייט דער לייב! פון זיין רעכטער זייט — דער לעמפּערט! דער טיגער באַ זיין לינקער! אַאַאַ! (זיי פאַררוקן זיך אין די ווינקלאַך, אָפּן שוועל באַווייזט זיך אַ שוואַרצער הונט, ער שטעלט זיך אָפּ, קוקט זיך אום).

אַ ל ע —

(פון די ווינקלאַך) אַאַאַ! אַ הונט! אַ שוואַרצער הונט! אַ שוואַרצער הונט אין טעמפּל! טויט און אומקומען! אַאַאַ! (די פּריסטער צעלויפן זיך. די מאַלקע בלייבט שטיין אַליין שטאַלץ און רואיק).

פ ו ן ד י ו ו י נ ק ל א ך—

בעל האָט זיך אַנידערגעקניט! מלך האָט זיך אַנידערגעקניט! אַאַאַ! (ס'קומט אָן אַ שטורעם־ווינט, רייסט אַראָפּ די טעפּיכער און געוועבן פון די פענסטער־לעכער. אין איינעם פון זיי זעט זיך דער נאַווי, ער שטייט אַף אַ באַרג, פאַראויס דער לייב, דער טיגער און לעמפּערט באַ זייגע ביידע זייטן, אונטער אים דאָס גאַנצע פאָלק).

ד ע ר נ אַ ו ו י —

(זיין קאָל איז ווי אַ דונער) ברייננט אַהער די אישע, ברייננט אַהער די זוינע מיט די גאָלדענע אויגן און באַגאָלדעטע וויען, ברייננט אַהער די, וואָס האָט צעשפּרייט אירע קני צו איטלעכן, וואָס איז פאַרבייגעגאַנגען, וואָס האָט מעזאַנע געווען אַף אַלע שיידוועגן, אַף יעדן היגל און אונטער יעדן גרינעם בוים. ברייננט איר אַהער, אום זי זאָל קאָנען דערהערן די רייד פון דעם האַר גאָט: דיר איז ווייניק געווען דיין זנוס און בלוט צע מישונג מיט די מענטשן, האָסטו זיך נאָך אָפּגעגעבן צו די כאַיעס, צו דעם ציגנבאָק, האָסט געוואָלט פון אים אַ קינד געבאָרן, אַ אומגעהויער, דו האָסט פול געמאַכט די ערד מיט בלוט, דיין קינד האָסטו געוואָלט זאָל אונז אין בלוט דערטרינקען. ניין, אָבער זאָגט דער האַר גאָט, דאָס וועט ניט צושטאַנד קומען: דאָס וועט ניט מעקוייעם ווערן, ווייל דאָס קינד, וואָס דו געבאָרסט, האָב איך צו זיך גענומען, נאָך אין זיין מוטער־לייב האָב איך אים געוואָלבט צו זיך. און ער קומט אַנשטאָט דיר און רעגירט, און זיין טאָן איז וואָר און רעכטפאַרטיגקייט, און אַלע דיינע הויכע ערטער צעפירט ער, און אַלע דיינע גרינע ביימער פאַרשנייט ער, און אַלע דיינע אָפּגעטער צעשטויסט ער, און דו ווערסט צעפרעסן פון קינע, מיט דיינע אייגענע הענט רייסטו זיך דיינע בריסטן אויס!

(די מאַלקע, וואָס איז די גאַנצע צייט פון זיין רייד̈ן מיט פאַרביסענע ליפּן געשטאַנען און געשטאַרקט זיך צו איינצושטיין, פאַלט אַף דער ערד. פון איר ברוסט רייסט זיך אַרויס אַ ווילדער טרישער אַאַאַ!

פאַרהאַנג פאַלט ראַש.

דריטער אַקט.

דער פּלאַץ פאַר מאַלקעס פּאַלאַץ. די הויכע טרעפּ און דעם גרונד פּלאַץ איז פאַרפילט מיט פאָלק, וועלכער זיצט, שטייט און באַוועגט זיך בא דעם ליכט פון שטורקאַצן און שייטער הויפנס. דער רויטער ליכט מאַכט נאָך טריבער זייערע מאַטע פּנימער, ס'פילט זיך א אנגעשטרענגקייט און א ערוואַרטונג.

א פרוי —

(אויף דעם לעצטן טרעפּ) אין פּאַלאַץ בין איך געווען, און איר שלאָף־צימער בין איך געווען.

די אַרומיקע —

נו, נו?

א פרוי —

איז מיר א איימע באַפאַלן, אַנגסטן האָבן מיך באַשלאָגן...

וואָס איז, וואָס איז?

א פרוי —

קראַמפּן האָבן זי באַפאַלן, ווייען האָבן איר אַרומגעכאַפּט, ווי א שלאַנג האָט זי זיך אומגעוואָרפן, ווי א שלאַנג, און פּלוצלונג איז זי שטיל געבליבן, אָן באַוועגונג ליגן געבליבן.

די אַרומיקע —

אַאַאַ!

א פרוי —

ווי א טויטע איז זי געלעגן, כ'האָב געמיינט אז זי איז טויט, נאָר אז כ'האָב זיך אַנגעבויגן צו איר, האָב איך דערהערט ווי זי האָט אַרויסגערעדט פון צווישן די ציין...

די אַרומיקע —

וואָס? וואָס?

א פרוי —

ניין!

די אַרומיקע —

(זאָגן איבער) ניין, ניין.

פרוי —

זי וויל ניט אָפּגעבן דאָס קינד.

אַרומיקע —

(זאָגן איבער) זי וויל ניט אָפּגעבן דאָס קינד.

א צווייטע פרוי —

און וואו זיינען די באָבעס?

ארומיקע —

און וואס טוען די באבעס?

1־טע פרוי —

זיי האבן אלץ געפרואווט, אלץ געטאן.

2־טע פרוי —

קרײטעכצער האבן זיי איר געגעבן צו טרינקען.

3־טע פרוי —

מיט שפרוכן האבן זיי איר באשווארן...

ארומיקע —

נו, נו?

1־טע פרוי —

העלפט עס נישט.

ארומיקע —

(זאגן נאך) העלפט עס נישט.

איינער —

וואסווארט מען, וואס שווייגט מען, וואס שווייגט מען?

ארומיקע —

וואס קאנען מיר טאן?

איינער —

זאל מען איר ארויסשלעפן אהער, ס'בויך אויפשניידן און דאס קינד ארויסנעמען!

אלטע —

יא, יא, ער האט רעכט! ער האט רעכט! ס'בויך אויפשניידן און דאס קינד באפרייען. (זיי לאזן זיך צום פאלאץ).

1־טער גרייז —

שטייט, וואר נישט איר! (אז זיי שטעלן זיך אפ) באדיינקט זיך, אדער איר האט שוין דעם נאווים ווערטער פארגעסן, אז איר הערט זיך צו צו די ווערטער פון דעם געראנגטן צווישן אייך. דער נאווי, דער נאווי...

דאס פאלק —

אז ער איז נישטא, אז ער איז אוועק.

2־טער גרייז —

ער איז אין דער זיבעטע אוועק, צום בארג אוועק, גאטס ווארט פארנעמען.

דאס פאלק —

שוין זיבן טעג, אז ער איז אוועק, זיבן טעג און זיבן נעכט, אז ווער ווייס, ווען ער וועט קומען, עפשער האט אים גאט צוגענומען, עפשער איז ער, ווי אליהו הנביא, אין הימל אויפגעשטיגן, אז עפשער וועט ער שוין נישט קומען...

3־טער גרייז —

ער וועט קומען, ער מוז קומען, יעדע רגע קאן ער קומען. (פון דערווייטן דערהערט זיך א קאל).

ד א ס פ אָ ל ק ‑ ‑

עפּיין רופּט! עפּיין גייט! דאָס איז ער, דאָס איז ער, דער נאָווי! גיט אהער א שטולקאַין! א שטולקאַין גיט אהער! (מע נעמט שטולקאַצן און מע פאַרלייגט די וועג. ס'דערזעט זיך א מענטש).

ד א ס פ אָ ל ק ‑‑‑

ניין ס'איז ניט ער, עפּעס א יונג, ס'מוז זיין זיין יונגל, ניין ס'איז ניט זיין יונג, זיין יונג איז אין שטאָט. זעט! זעט! ער איז ניט אַליין. נאָך איבּ קומען נאָך צוויין אָנגעקליידעט אין שעפּסן וואָל, מיט גורטן אף די לענדן, ווער זיינען זיי?

1־טער באַבער ‑‑‑

(זינגט) ס'גייט א שטים אין וויסטעניי, ס'קלינגט א קאָל. גלייכט זיך אויבעט היגל, טאָל, באַרג און טאָל.

2־טער באַבער ‑

(זינגט) ליינט זיך וועג, שפּרייט זיך שטעגן, דעם דערוויילטן קינד אנטקעגן, דעם וואָס קומט.

1־טער באַבער ‑‑

וועמע ן גאָט אַליין באַשטראַלט האָט, וועמען גאָט אַליין געוואַלט האָט, וועמען גאָט אַליין באַשטימט.

ד אָ ס פ אָ ל ק ‑

דאָס זיינען דאָך די „בני הנביאים"! דאָס זיינען דאָך די „בני הנביאים"! ייעלכע זי האָט געוואָלט מיטן. פאַר איר גרימצאָרן זיינען זיי אַנטלאָפן, אין דער וויסטעניש זיינען זיי אַנטלאָפן, מע פון וואַנען האָבן זיי אצינד דערוואוסט אַז זיי קאָנען יעצט קומען? אז זי האָלט באַם שטאַרבן שוין?

די „ב נ י ה נ ב י א י ם ‑‑

פון איב! פון איב! פון דעם, וואָס גייט נאָך אונז!

ד א ס פ אָ ל ק ‑‑

דאָס רייזן זיי וועגן אים. דאָס מיינען זיי אים, דעם נאָווי. (שרייען) דער נאָווי קערט זיך אום! דער נאָווי קערט זיך אום, דער נאָווי! (נאָך די „בני הנביאים" קומט דער נאָווי, דאָס פאָלק באַגעגנט אים מיט פרייד און געשאַל, ער הייבט זיין רעכטע האַנט אויף, דאָס פאָלק ווערט אַנטשטילט).

ד ע ר נ אָ ו ו י ‑‑‑

אין דער וויסטעניש בין איך געגאַנגען, צום באַרג בין איך געגאַנגען, נאָך זיין וואָרט, און ס'איז געווען, אז איך בין געקומען, האָט ער זיך צו מיר ניט באַוויזן, זיין וואָרט פון מיר פאַרהוילן, בין איך געפאַלן מיטן פּאָנים צו דער ערד, געוויינט און געקלאָגט און אזוי געזאָגט: זי איז ביז צו דעם בראָך־שטול געקומען, און געווינען וויל זי ניט, און געבעטן און געבעטן זאָגט זעקס נעכט און אכן זיבעטן האָט א גרויסער שטאַרקער ווינט צעריסן די בערג און צעבראָכן די פעלזן פאַרן האַר, אָבער ניט אין דעם ווינט איז געווען דער האַר, און נאָכן ווינט איז געקומען א שטורעם,

נאָר ניט אין שטורעם איז געווען דער האר, און נאָכן שטורעם איז געקומען א פייער, נאָר ניט אין פייער איז געווען דער האר. און נאָכן פייער איז געקומען א שטילע זאַנפטע שטימע, און ער האָט גערעדט צו מיר און געזאָגט: גיי צוריק אין שטאָט צו איר און זאָג צו איר: מיטן נאָמען פון גאָט וואָס האָט דיינע פאַלשע נוויאים געטויט, דיינע בעלים צעשמעטערט און דיר צושאַנד געמאַכט, באַשווער איך דיר, גיב אָפּ דאָס קינד, און זי וועט זיך דערמיטיקן, און זי וועט אָפּגעבן, און אַלס א צייכן זאָג, אַז קומען פאַר דיר מיינע יונגען, וועלכע זי האָט געוואָלט טויטן, פון זייערע הייזלן קריכן זיי אַרויס, זיין אָנקומען זאָגן זיי אָן אין קינדיקן זיין קיניגרייך. (דאָס פאָלק איז פאַרוואונדערט און פאַר־גאַפט. דער נאָווי לאָזט זיך צום פאַלאַץ, זיי טרעטן אים אָפּ דעם וועג).

דאָס פאָלק —

באַשווערן איר גייט ער. באַפרייען אים גייט ער. באַפרייען. (עס נעמט זיך ברעכן אויף טאָג. דער מאָרגנווינטל לעשט אויס אַלע שטולקאַצן. עס דערברענען די שייטערהויפנס, ס'ווערט ליכטיק. דער נאָווי גייט אריין אין פאַלאַץ, נאָך אים גאַנוועגען זיך אריין עטלעכע פון פאָלק).

דאָס פאָלק —

גייט ניט. גייט ניט. שטילער, שאַאַא.

(א לאַנגער שווייגן, פון פאַלאַץ לויפט אַרויס א פרוי).

די פרוי —

ער איז צו צו איר, איז זי פון בעט אויפגעשפרונגען.

א צווייטע —

אַרויס, האָט זי זיך צעשריען.

א דריטע —

(אָנקומענדיק) מיטן נאָמען פון גאָט באַשווער איך דיך, גיב אָפּ דאָס קינד.

א פערטע —

איך פאָלג ניט דיין געבאָט.

א פינפטע —

איך שפּיי אויף דיר, האָט זי געזאָגט.

א זעקסטע —

אויף דיר און אויף דיין גאָט.

דאָס פאָלק —

אַאַאַ!

זיבעטע —

זי איז דאָך געפאַלן.

אַכטע —

מיט בלוט איז זי באַלאָפן.

ניינטע —

ווי נאָר זי האָט דאָס קינד אָפּגעגעבן, איז זי פאַרברענט געוואָרן.

צ ע נ ט ע —

צו איז געוואָרן.

עלפטע —

ער גייט מיטן קינד אפֿן האַנט!

(דער הימל נעמט ווערן רױט, און בא מיזרעך־זײַט באַווייזט זיך דער פֿיר־פֿור רײַטער פֿאָטער. פֿון אַלע זײַטן פֿליען צאַרטע דורכזיכטיקע מיידלאַך־שטראַלן. דער אוילאַם קוקט אַף זיי בארגאַפֿט, טרעט זיי אָפּ דעם וועג. ריטמיש און שטיל זינגענדיק מיט זייערע קליידער, נעמען זיי זיך רוקן און קניען, שטיל און אָן ווערטער לייגן זיי זיך אויס אַף דער ערד און אַזוי צי־ענדיק זיך און אַזוי שווימענדיק קומען זיי צו די הויכע טרעפּ, דאָרטן לייגן זיי זיך אויס. אין דער זעלבער רעגע באַווייזט זיך דער נאָווי. אַף זײַנע הענט האַלט ער דאָס קינד.

דאָס פֿאָלק —

אָאָאָ!

נאָווי —

אָט איז דאָס קינד. (הייבט אים אויף אין דער הויך). אָט איז נאָמס אויס־דערוויילטער!

איינער פֿון פֿאָלק —

מיט די הענטלעך מאַכט ער.

א צווייטער —

מיט די פֿיסלעך באַוועגט ער.

א דריטער —

קוים וואָס באַוועגט.

פֿערטער —

ער איז אײַנגעריבט אין בלוט.

פֿינפֿטער —

ער איז אײַנגעריבט אין בלוט.

זעקסטער —

דאָס איז פֿון שווערן האָבן.

זיבעטער —

מיט בלוט האָט זי אים פֿאַרגאָסן.

אכטער —

ער איז א רויטינקער.

נײַנטער —

אין גאַנצן רויט.

צענטער —

פֿון די זונענפּלאַמען, פֿון דעם מאָרגנרויט, לעבן זאָל דאָס קינד!

דאָס פֿאָלק —

(וואַרפֿט אַף דער ערד זײַנע קליידער און געווענטער, יובלט און שאַלט)

לעבן זאָל דאָס קינד, לעבן זאָל דאָס רויטע קינד, לעבן זאָל!...

ד י פ י י ד ל א ר ש ט ר א ן (רינגלען ארום דאָס קינד, זינגען.)

ווימלען זינגט, וואָרים גאָט האָט דאָס געטאָן,
שאַלט איר ערדן, יובלט בערגער,
אַלע שטערנס, אַלע ליכטער,
גאָט האָט אויסגעלייזט זיין פאָלק,
זיך פארהייליגט אין זיין שטאַם.

נ אָ ו י —

הויבט עס אין דער הויך, ווייזט דעם פאָלק.

ד אָ ס פ אָ ל ק —

(קלאַטשט מיט די הענט, טרומייטן שאַלן, פויקן קלאַפּן, די פּיידלאָר־
שטראָן זינגען און טאַנצן).

ד אָ ס פ אָ ל ק —

(יובלט) לעבן זאָל דאָס קינד, לעבן זאָל דאָס רויטע קינד!...

פאַרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם.

ב ײַ נ ו ש ש ט י י מ אַ ן

א. קושניראוו.

צוקצרע.

א מאטאַבע האַפּשטיינען,

I.

שטארב, שטארב מיין געשריי, ווערסט בעמיילע
אין הימלען נישט ווערן דערהערט...
נאכט האט פארמאסטן דעם מיילעד,
ווי א מעסער איבער האלז פון דער ערד.

באלד וועט שטילקייט זיך אנהויבן ווארגן
מיט הינטישן צערייצטן ביל..
אבער נאכט וועט נישט אויפהערן הארגענען,
אבער קיינער וועט נישט קומען צו הילף.

איז פאר ווענען, פאר וועמען איצט פאלט מען
בעטן ראכמים פאר זיך און פאר אייך,
ווען דערשראקענע שטערן באהאלטן זיך
אין די שטאלענע קנייטשן פון טייך.

.2

ווינטן-ראצכים, ראנגלט זיך, ראנגלט
מיט געטרייען ריגל אף טויער.
און איך וועל אף שבירל פון קלאנגגען
אויפהיינגען איצטער מיין אויער.

איך ווייס, קיין ווארט און קיין גאמען
וועל איך מער שוין ניט הערן אציגדער..
א קאל נאר הערט זיך אין ראמא
ראכל וויינט אף אירע קינדער..

א וויפל אפגאנגגען מידע
זיינען פון ווייסאג צעגליט
אף וועגן, וואס פאקן שוין ווידער
מיט שפורן פון אייערע טריט.

.3

כ׳וועל נישט אויפהייגגען מיין הארפע אויף בוימער—
פאר אלע ווינטן איר שפיל...
אין פארמאג שוין אפילע אין פרוים ניט
קיין לאנד פון האניק און מילך׳

אין נשאמע א מייזעלע שקראבעט—
צי סאטנס, צי זיידנס א ניגן,
נאר די טיר פון מיין אייגענעם שאבעס
האט וואך מיט א שטערן פארריגלט.

צעמאלט מיך, צעמאלט ווי א קערענדל,
מילשטיינער פון אלע צייטן,
אויב דורך דעם וועט ווערן נאר
דער מארגנשטערן, ווי אן עפל צייטיג.

.4

נאר אין וועמענס טונקעלע פענסטער
וועט באגינען אנצינדן פייער,
ווען נאכט וועט ביז פלויטן ביז לעצטע
באגלייטן מיין שווערע לוויה.

העלער מארגן, מארגן צעוויקלטער,
וואס פון קאלטער ווייט דארט פינקלט.
דיין באפייכטער און צארטער בליק
איז מיר קארג, איז מיר קארג אין מיין זינקען.

איך וויל נישט ווי בייביקער וואלקן
אף שפיז פון לעוואנעס הערנער
פאר אויפשיין פון דיינע גאלדן,
פאר זילבער פון טויען-טרערן.

.5

איז באלאגערט, באלאגערט מיך נאכט.
פון פארנט, פון זייט און פון באקן,
און ווינטן, פון לינקס און אף רעכטס,
ווי דעם אומרו באם זייגער מיך וואקעלט.

איך ווייס, אז מיין לעצטער געשריי,
וואס רייסט זיך צו פינסטערע הימלען,
ווי אין וואסער א פארווארפענער שטיין
וועט אין כיישעך מיט קאפ זיך פארבלינען.

. . . .

. . . .

נאר איך וועל נישט פארלעשן מיין ליכט,
מיין טויער פאר אייך נישט צעפראלן...

א. קושניראוו.

דבורה קליאַצקין.

דער וועג.

(פראגמענטן).

זיי זיינען געגאנגען.

ס'האט זיך געטראגן א איבערגעפלאכטענער פוס-טראט

קעפּ פון אויבן האבן אויסגעזען, ווי באסע דעכער. פלייצעס צוגערוקט-געגאסענער אייזן. הענט האבן געקנאטן די ווייט, און ערד האט גערודערט אזוי, ווי א גאנצער וואלד וואלט אף איר געפאלן אונטער זעג און העק.

— קום גיין.

— קוק בלייך דעם וועג אין אויג אריין...

— און וואו וועלן מיר רוען ?

— וואו קינדער שפילן...

און זיי זיינען געגאנגען.

ס,האבן זיך שוין געהערט קלויסטער-קלאנגען. פארנאכטיקע לופט האט געטראגן די ווייסע טענער, ווי אף פליגל. זיי צעשישן זיך די טענער, יאגן אן איינער דעם צווייטן גאר נאענט. איין קלאנג קריכט ארויף אף א שטיק לופט. ווי אף א בארג און הערט זיך צו דארטן צו די איבעריקע טענער.

די טענער ציען זיך צו זיי:

— איילט, איילט.. גיכער...

בלינדע איילן און שאפן דעם וועג.

— קום פארביי.

ס'איז ווינטיק קאלט געווארן . אלץ האט ארומגענומען א גרויקייט. ס'האט געהערשט יענע בייזע שטילקייט, ווען מענטש און כאיע ווילן ניט ריידן. און אין שטילקייט האט זיך דערהערט א פאראומערטער יאמערדיקער מורמל-געזאנג.

— איז דען ערגעץ וואו נאענט א שול ?

— ניין.

אבער אויער האט געהערט דעם טיף הארציקן געמיש פון קלאנגען פון אלטיונגן קאל...

אזוי זיינען זיי געגאנגען די גאנצע נאכט.

דער הימל האט אנגעהויבן אראפצוקוקן אף דער ארומיקער ערד, זו נאס-קייט איז געלעגן אף אלץ און זיי זיינען פייכט געווען.

אן איז א הייזל, דאדט לעבט א קרעטשמער. טומעלדיק איז דארט און שטויביק. יעדערער איז פארנומען מיט זיך. דארטן וועלן מיר רוען. קיינער וועט ניט שטערן.

צוויי קינדער האט דער קרעטשמער. די קינדער זיינען זוניק-שווארץ און בארוויס. מיר וועלן זיי ברויט געבן און צוקער. דעם ברויט וועלן זיי באהאלטן און דעם צוקער בייסן.

אזוי זיינען זיי צום טיר צוגעגאנגען.

די שויעל... די שוועל איז געווען פארבלוטיקט...

א גרויסער טיש איז געשטאנען, א האלבער איז ער געשטאנען אין איין ביידער און די אנדערע העלפט איז געשטאנען אין א צווייטן ביידער. איבער א שוועל געשטאנען.

פלעקן בלוט ווי האגל זיינען געלעגן אף די ווענט. און פארטריקנטער בלוטיקער פאס האט זיך געצויגן צום בעט צו אין וואנט אריין און דארטן פאר-לוירן זיך.

דאס בלוט איז געווען פארטריקנט נאר פון אויבן.

א פוס האט א טראט געטאן; און דאס בלוט א קוועטש געגעבן, איז ארויס א רויט פערעלע...

א רויט פערעלע ווי א שווארצאפל פון א קינדער-אויג און האט גע-פרעגט:

— וואס דארפט איר דא?..

וואו זיינען די קינדער, איך וויל זיי זען. דאס מיידעלע מיטן גע-קרייזעלטן קעפעלע און דעם הארטן אינגעלע מיט די הענט אין די קעשענעס. ער האט אין די קעשענעס עפל באהאלטן. זיי זיינען גרין געווען. זיין מאמע האט ניט געהייסן זיי עסן. ער האט די הענט אין די קעשענעס געהאלטן און די עפל געגלעט.

איך בין א רויטער טראפן פון זיין הערכטן אויג...

— וואס דארפט איר?

איך וויל זען דאס מיידעלע, וואס האט געהאט א שווארין פינטעלע באם אויג און צוויי גריבעלעך אף די בעקלעך ווען זי האט געלאכט, דאס פינטעלע האט געוואונקען צו די גריבעלעך...

איך וויל זען דאס יונגעלע, וואס האט געהאט געדריכטע האר ניט גוט געשוירענע און לאנגע ארבל אף זיין מאנטעלע.

איך בין א רויטער טראפן פון זיין רעכטן אויג.

איך ווייס גארנישט ניט...

עפשער איז דאס געווען אין גארטן, ווען איך בין נאך אין אויג געווען און דאס אויג מיט נאך אן אויג איז אין קאפ געווען, האבן מיר געזען, ווי מען האט טאטע, מאמע און שוועסטער מיט איין האק געהאקט.

האלץ האקט מען אזוי.

איך האָב דאס אַמאָל געזעען. דעם קאָפּ געקייקלט און געלאַכט.
און שוועסטערס קאָפּ האָט מען מיט די פיס געקייקלט צו מיינע פיס.
און נאַס איז געוואָרן אונטער מיינע פיס.
מיינע שיכעלעך זיינען קלעפּיק געוואָרן. דערנאָך האָב איך געזעען העבט אַ סאַך, צעלייגטע אין דער לייגג.
און זיי זיינען רויטע געווען, ניט ווי פריער.
בײַ מיין מאַמען זיינען ווייסע הענט געווען.
מיין מאַמע איז געווען אַ שיינע און אַ גוטע...
און פיס איך אַ סאַך, צעלייגטע אין אַ ראָד. אַ קאָפּ דערנאָך אַ פיס, אַ האַנט... אַ רויטע ראָד. אין אָט אַזאַ גרויסע ראָד פלעג איך מיט מיין שוועסטער טאַנצן און שפּרינגען אויף איין פיסל.
כ׳האָב גוט געקאָנט שפּרינגען אויף איין פיסל...
און נאַס איז געוואָרן דער ברוק... נאַס... נאַס... גערונען... גערונען אין אַלע זייטן...
מיר, ביידע אויגן, האָבן ניט געקאָנט קוקן. און געלאָזן זיך לויפן. מיר זיינען געלאָפן ביז אַ הויכן בוים. און גיך, גיך געקלעטערט ביז גאָר הויך.
ער — אַ גרויסער, ווי אַ באַרג, אַ שטאַרקער, ווי אַ שטוב איז געלאָפן נאָך אונדז. זיינע אויגן — אַ געלער פייער. בײַ אַזאַ פייער האָט די מאַמע ווינטער ברויט געבאַקט.
ער האָט געטרייסלט דעם שטאַרקן בוים. מיר זיינען נאָך העכער געקראָכן. צוזן שפּיץ.
האָט ער געוואָרפן מיט אַ שאַרפן מעסער אין אונדז...
דערנאָך זיינען מיר איבער ערד געלאָפן און ער האָט אונדז נאָכגעיאָגט, בײַ דער היים האָט ער אונדז אָנגעיאָגט. אַ האַק געטון · · : איך בין בלינד...
איך בין געוואָרן אַ רויטער טראָפּן פון רעכטן אויג...

— קום גיין...
דער בלוט טראָפּן האָט באַקומען דעם קינדס אויג געשטאַלט.
ניט געפינטלט.
פאַרנאַכטיקע זון האָט זיך צו וואַסער צוגעצויגן. פליגל און אַ פויגל האָבן זיך געקלאַפּט ווי אַ צאַן אין אַ צאַן... נישט מיט שטויב האָבן זיי זייער וועג געבעבלט: מיט פרישן פעלד זיינען זיי געגאַנגען און אַזוי האָבן זיי זייער וויג-שטאָט דערזען.
אַ שומעני-הויך האָט געוואָרימט זייער שטאָט.
— דאָ איז אונזער הויז, טאַטע מאַמע...
ס׳איז שפּעט בייטאָג און די לאָדן האַלט דער אייזן.
— וואָס איז אַזוינס געשען. קום זען.
אַ קאַלטע פינסטערניש האָט זיך אין שטוב געדרייט. זיי באַגעגנט, און ווינקלען צעלאָפן זיך.
— הער אַ׳ זאָ, קומט צו מיר, איילט...

— איך בין דא. און פירפיסיק האט זיך איינער גערוקט.

— מיין ברודער! דו אליין. האט איינער דערקענט.

א זוניקער פאס דורך דער טיר האט זיין גליק געברייטערט און די אויגן לאכענדיק געמאכט. ער האט זיי דערזען. דערקענט. און יונג געלאכט, געלאכט.

— דו ביסט דא? איך האב פיל ציי‌כענס. קום שפילן. אט דא.

ער האט פון די קעשענעס געצויגן צאן נאך א צאן. קליינע, גרייסע, ווייסע, ער האט זיי אף די קני געשאטן און געזאגט:

— הויב אן.

אפן ברוק צוזעצט זיך און אין ציי‌כנס געשפילט. גאר ווי אמאל.

מיט אמאל האט זיך זיין געזיכט פארקרימט און ער האט אנגעהויבן קינדיש וויינען . . .

דאס זיינען מיינע ציי‌כענס: מיין טאטענס און מאמעס ציין.

מיינע ציי‌כנס

ער האט געוויינט און דערציילט:

— מ'האט די ציין געשריט. דער זייגער רינט אפ מיט בלוט.

א בלאסער אטעם שוועבט.

וועט ער קלינגען?

טויטער הייד?

און פלוצלינג!

גלייך א קלאנג:

איינס!

אלע הארוגים שטייען אויף,

זיי קוקן קאלט ארום.

אלע וואונדערן ...

איינער זאגט:

— מיט הענט און פיס!

צווייטער זאגט:

— א פאנים! —

ווי אמאל...

און ווייזט ווייטער...

— צוויי אויגן אין קאפ...

— די האר אפן קאפ לאנג און שווארץ.

און ער פרעגט:

דיין בלוט איז אין דיר?...

הארוגים, הארוגים, איר זיינט הארוגים!

קרעפטיק זיינען זיי געשטאנען, בלאס ווי שניי אין שאטן.

... אקאל האט זייער וועג געשטערט.

און ווידער א טיר פון שטוב.

אראפ טרעפ האט מען זיי אנטקעגן צוויי קליינע קינדער אף איין בעטל געטראגן.

— ווי אלט איז דאס קינד?

— זעקס.

א פרוי?!..

דער קינדער בייכל בא די פיסלאך איז זייער הויך געווען, ווי א פויכט בעסל.

ווייס איז קינדערש לייב געווען.

גרויסע בלאָע אויגן, ווי אן אפגעשטעלטער זייגער.

פרעגענדע זייבען זיי געווען, די לאַנגע ברעמען ווי א קרוין ארום...

עפעס פארשטיין געוואלט. ניט געקאנט.

קינדערשער סייכל איז דאך קליין...

בא דעם קינד אף דער רעכטער פליצע איז געלעגן א שווארץ קעפל מיט געדיכטע גריזלען. האָרט פאַרוויקלטע, ווי בא א יונג שעפעלע...

אכט יאָר אַלט.

ער איז געווען דער יונגעלע צעפירן. פון די פארמאַכטע אויגן האט פרייד געשפראצט, א גאנצער קוואַל. פארן טויט אין ניס געשפילט. געוואונען. אַלץ געוואונען.

— אום צי גראד?

געוואונען!

דעם גאנצען פייסאך אזוי. א באַרג מיט ניס.

וואו באהאלט מען זיי, זארגט דאס קינד.

לאכט, לאכט און שטארבט...

פול טיפע סאבל-שניטן ביז צום ביין...

און דאס קליינע הארץ ווי א ניסל אף צווייען צעקלאפט.

ביידע קינדער ווי צוויי שוועמעלעך צענויפגעוואקסן.

און העכער אף טרעפ געגאנגען.

דערקענט:

— שוועסטער!

אין א ווינקל איז זי געלעגן, צום וואנט. אף ליבקן זייט. די קאפ אף האנט אנגעשפארט. גאר באַענט געקוקט.

די ליפן געווישט.

— שוועסטער.

האסטיק האט זי איר קאפ צום טיר אויסגעדרייט — און צוריק באהאלטן.

— איך האב געאיילט צו דיר.

זי האט איר קאפ נאך טיפער אין קישן געלייגט.

איך האב נאר וואס אונזער ברודער געזעהן.

אין צייכנס האבן מיר געשפילט.

— ער האט דיר דערציילט? דו ווייסט שוין אלץ? א קאלטער שווייס האט איר שטערן בזודעקט.

— ניין... ניין...

— רייד שטיל... איך בין גלייך צו דיר...

איך דערצייל דיר אַלץ. באַלד. קיינער דאַרף דאָס ניט וויסן...

אָפּן בעט אַ שטיקל פרייען אָרט געמאַכט.

— אַזוי...

— אַלצאיינס. הייב דו אָן.

אַ אויער האָט זיך צו שוועסטערס קאָפּ אויף קישן געבויגט.

— דערצייל.

— אונזער טאַטע האָט זיי דערזעהן. אין פרישן גראָז אין הויף די הענט געווישט. און גלייך ווידער געזאָגט... וואַרט בא וואַרט... קלאָר ווי ער פלעגט ענט-פערן יעדן קינד... מיר און דיר... רוהיק — ווי ער האָט בדיוק געטיילט, ווען מיר פלעגן הונגעריקע זיך אומקערן פון שפיל...

וואָרט בא וואָרט...

מיר האָט מען צעפּ צעפלאָכטן. גאַסע ציגנער האָבן ברוסט געלעקט, ווערים האָבן הענט און קני געטאַפּט. אַ קוילן-קנויל איז מיין לייב געוואָרן. דער לעצטער פון די סאַך איז אַרויס. צוריק אַריין און שווער אַרויף אויף מיר אין בעט געוואָרפן...

געלעכערט דאָ מיין קאָפּ...

אַ הייסער שפּרונג האָט מיך אין פּאָר הייז געבראַכט.

דעם טאַטענס קאָפּ דערקענט...

די אויגן אויף הערצלאָך געהאַנגען, איך האָב זיי ביידע גענומען אָט מיט דער האַנט.

דו זעסט:

און גלייך אין מויל ווי צוויי מאַלינעס דערשלונגען...

זיי זיינען גאַנץ.

וואו האָב איך געקאַנט זיי באַהאַלטן?...

קעפּ האָבן זיך צו פיס געבויגן. די הענט די ערד געטאַפּט.

זיי זיינען ווייטער געגאַנגען.

— קום...

— קוק גלייך דעם וועג אין אויג אַריין...

דבורה קליאַצקי

שמואל ראסין.

„סלעפ".

*

מיט ברעם פארשנייטן,
מיט כעשווענדיגן בליק,
מיט קאפ, מיט גריזן
וועל איך
אף אופגעגרינסטע ביימן
זיך ניט ווייזן,
אף אופגעזונטע גאסן
ניט אראפ
ביז ס'וועט פון ס'ניי
ניט אופבליען מיין קאפ,
ביז ס'וועט אין פרייד
ניט אופקומען מיין הארץ,
ביז ס'וועט צוריק
ניט פרילינגן מיין בליק..

*

כ'וועל מיין טראט
מיט בליק היינט ניט באשריינקען,
כ'וועל מיט צוגעמאכטע אויגן
שפאנען, שפאנען
עפשער וועלן מיינע פיס
אליין מיך ברייגנען
אין א לאנד אזא
וואס זאל מיין נעכטן מיר
מיט גארנישט ניט דערמאנען.
עפשער איז אין ערגעץ וואו
א לאנד אזא פאראנען...

עפּשער איז פאַראַן
אַ זײַן װעגן־פּלאָנטער
אַזעלכע שטעט
פאַרלעגענע,
װאָר ס'װעט
אַף גאַסן מיך
קײן זײַן באַקאַנטער
ניט באַגעגענען..

*

אין פרעמדער שטאָט
שױן װײס איך אַלע װעגן
ס'ליגט צעקנױפּלט שױן פאַר מיר
דער קנױל פון גאַסן פּלאָנטער.
אַלע, אַלע װעגן
האָט מײַן טראָט שױן דורכגעשניטן.
כ'האָב שױן נאָענטע באַקאַנטע,
כ'האָב אַ שטוב צום שלאָפן
און אין בלױען לאַזוריל
פון פאַרנאַכטן
גלעט מיר מײַנע האָר אַ האַנט שױן אַ געניטע...
װאָס קאָן איך נאָך דאָ האָפן?
װאָס נאָך קאָן איך דאָ װאַרטן?...

*

נעמען, מענטשן, פּנימער,
אָרט און צײַט
פאַרטױשט שױן און פאַרפּלאָנטערט.
כ'האָב דעם אָנהױב פון מײַן װעג
שױן לאַנג פאַרגעסן.
ס'װײס זײַן אָנהײב ניט
און װײס ניט װאָר ז'זײַן מיטן —
ס'טרעטן מײַנע פיס אַלײן און טרעטן
און ס'ציִען מײַנע הענט
אַלײן זיך אין דער װײַט...
און נעמען פרעמדע,
אומבאַקאַנטע נאָר
פון צונג פון מײַנעם
שיסן זיך און שיסן.
בלינדערהײט מיט זײ

די וועגן איך פארויי
און לאז זיי אויפן ווינט...
— איין גאמען בלויז
וואס איך אליין נאר ווייס
איין זילב אזא
וועל איך אף לעצט פארהיטן

*

דוד האפשטיינען

אויסגעצויגן האט זיך מיר צומוסנס היינט א טאג,
א וואכעדיקער טאג, אזא ווי אלע.
נאר איך בין עפעס היינט
איינגאנצן גאר אנאנדערער
בין איך צו אים, צום טאג מיט אויער צוגעפאלן...

איך בין פון אים געווארן, געוואוירע
אז איך בין לאנג שוין, לאנג געבוירן
אז איך בין אלט שוין אכט און צוואנציק יאר
און עפשער מער, און מער, און מער...
אז איך האב אלע מיינע טעג
אומזיסט פארשווענדעט
ווי נעכטן, אייערנעכטן, היינט...
אז אומגעגאנגען כ׳בין מיט בארפיסער נעשאמע
אף נאדלענדיקע שפיצן
פון גינענדיקן זיין.
און עפעס נאך, און עפעס נאך.
איך טאג מיר היינט מגאלע
פון הינטער אלע מיינע גרויע קעפ...
— כ׳בין צו פוסנדיקן טאג
היינט דורשטיק צוגעפאלן
און עמער צאר
פון הינטער טעג געשעפט...

ש מ ו א ל ר א ס י ן

ה. רעזניק

*

ווען צווייען וועלן שטיין
און ביידע בלינדע,
וואו גאסן שארפן איינגעשפארטן ראג,
און שלייפן אויס א טומלדיקן אָרט
פאר בלינדע זינגער.
ווען צווייען וועלן שטיין.

נאכט,
א שיקערע פון בלויען ווײַן,
שטייט אנגעלענט
אף ווייסער אויסווייניגסטער וואנט,
און ווארט.
און גאסן,
אויסגעניכטערטע פון דולן אומגיין
קומען אפרוהען א רעגעלע
אף שטילן ראג.
און בלייבן ראָרט
מיט ביידע בלינדע זינגער.

איז ווער וועמען שיקן,
און ווער וועט גיין
אין פרעמדן לאנד.
ווער וועט אנשעפן און ברענגען
גאלדענע בעקנס שטילע שײַן,
און שפריצן
— איינס —
און
— איינס און צוויי —
אף ווייסער אויסווייניגסטער וואנט,
און אויסלייזן די נאכט
פון איר בלויער שאנד?

ווער וועט דער געשיקטער זיין?

ווען ביידע בלינדע זינגער זינגען
און גאסן ליגן ליידיגע פון דולן אומגיין,

*

ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם יומם
ואת חית השדה לילה . . .
(שמואל ב,כ,א)

ווער איך גיין אף די געהילצן,
און וועל ברייגגען נייע ברעטער
אף די טויערן באשלאגן
מיט מיינע ווייסע פרישע ברעטער.

עי, צעלויפט זיך אין די גאסן!
שטעלט זיך רעדלאך,
שטעלט זיך רעדלאך
בא די טויערן די ווייסע,
שטייט און שושקעט זיך פון שפעטער
און פון נייסן!

טאג און נאכט, און דריי מעסלעסן
שטייט א מאמע בא די גופים,
ווערט א מאמע שוין פארהיטן,
זאלן כאיעס זיי ניט עסן,
און ניט ווייקן זאלן נעצן
אלע זיבן אף די שטריק,
זאלן פויגלען זיי ניט פיקן.

שטייט א מאמע — הייבט צו שפעטער,
אדער נאר א מאל א מייסע
פון די ספארים?

זאלן רעדלאך זיך באהאלטן
פון די נייסן,
ביז אריבער וועט דער צארן.

נאכדעם וועלן מאמעס רופן,
און געפונען זיבן גופים,
אין באהיטן,

וועל איך בא די מאמעס פרעגן,
ווען זיינט איר ארויס אף וועגן,
ווען געשעהן זיינען די נייסן,
און ווער האט אייך מיט דריי מעטלעסן
דא באווארנט?
וועלן מאמעס מיר ניט זאגן.

וועל איך טויערן באשאלגן
מיט מיינע ברעסטער מיט די ווייסע,
און וועל כאווערן די מייסע
פון די ספאריב.

*

און שלאנג האט איינגעשלונגען אלע שליינג,
און געשעהן איז דער נעס
אינם פעטן לאנד.
גאר א קינד האט געוויינט, נאר א קינד האט געוויינט,
און געוועזן איז ווי היינט,
ווען שלאנג האט דערשלונגען די שליינג.

און בעקעלאך צווי,
איינער צו גאט, און איינער פאר אונזערע זינד,
און אלמעכטיג איז גאט
אינם געבענשטן לאנד.
גאר געוויינט האט א קינד, גאר געוויינט האט א קינד,
און געוועזן איז ווי היינט,
ווען פארשיקט האט מען בעקל מיט אונזערע זינד.

קומט ווארפן די קינדער פון בערג,
און פארלענדן די טריט.
קומט רופן די קינדערשע מאמעס,
באפוילן ניט עסן קיין קינדערשן פלייש,
קומט דערציילן און זאגן אין שטיינערנע מערק:
אזוי וועט זיין שטענדיק, אזוי וועט זיין שטענדיק!
איינער צו גאט
און איינער פאר אונזערע זינד צום פארלענדן.

און זיין וועט זיך טועפן מיט ערד און מיט זון
אין לעצט פון די טעג,
אין לאנד פון פארלאשענע זונען.
וועט באווייזן א קינד, וועט באוויינען א קינד
דעם כורבן פון ערד און דעם כורבן פון זון,
און אזוי וועט זיין שטענדיק:
איינער צו גאט,
און איינער פאר אונזערע זינד צום פארלענדן.

ל. רעזניק.

ע. פינבערג

I

ס'האבן שוין שטראָמען אין לויף צו עקזאָדוס פאַרטריקנט,
ס'האבן פארמאכט זיך שוין נאגנדע אויגן
צו בלוטן פון שקיעס
געוועזענע —

איך גיי נאָך ארום אויף פארכאַלעשטע ליקן,
די אַקסל געהויבן,
מיט פלאַטער אין קניעס,
איך בין נאָך געפּענטעט...

ס'האָט שוין מיין לויטער־פארכאַלעמטן ברודער
אַף סטעפּן געכאַפּט און געטויט דער נערוידער
מיט אָטן פארכאַווערם,
פארשאָטן מיט פינסטערניש גראָער
מיין לויטער פארכאַלעמטן ברודער...

ס'איז שוין מיין ליכטיקע שוועסטער
מיט סאַמעט פון ווייס
מיט גנעדיגער צניעס
געפאלן אין מידבאַר געלעכטערם
געפאַלן פון מידבאָר געשטערעם
מיין ליכטיקע שוועסטער...
איך ווייס ניט וואס איז און ווי איז —
איך בין נאך געפּענטעט..

איך גיי נאך ארום אַף פארוואָסטעטע ציגל,
מיך הוידעט נאך נעפּל אין שטיינערנעם וויגל
צווישן פארקריפּלטע ווענט דאָ,
איך גיי נאך ארום צווישן בלינדע און היגע —
איך בין נאך געפּענטעט..

II

אױף װערימדיקן קױט, אױף קרײַזן פֿון שטײן
מײַן ייִדנס מיטװאָך דױערט נאָך און דױערט . . .
טראָגט מיך אַרום און פֿרעסט מיך צו בילמעדיקע מעטערס
און קערט זיך אום און לאַכט און לאַכט, אַז אַלע װעלן סלונעװיק דערגײן,
אױף אַלע צילט אַ עקדיש-נאַכט מיט איבערבעטן אוראַלט-בריװ.

הױך איבער ייִדנס מיטװאָך פֿירט דער מילך-װעג צו מײַן כּרמל-הײם.
הױך איבער ייִדנס מיטװאָך זײַנען גינגאָלד-בױמער זיך צעװאַקסן אונגעהײַער —
מײַן ייִדנס מיטװאָך קעניגט נאָך אױף קרײַזן פֿון שטײן,
מײַן ייִדנס מיטװאָך דױערט נאָך און דױערט.

III

אָ װיפֿל ליבן װערן נאָך פֿאַרשװעכט!
איך, בלײַך אױסגעבלאָנזעטער, װײַך הער ניט אױף צו דינען
דער גאָלדענער אױסגעשטערנקײט פֿון הױכע געבעט,
דער פֿינקלדיקער טרײסט אין שלעפֿעריקער מדינע.

אַ, װיפֿל אױגן װערן נאָך פֿאַרשטױבט!
איך אײַנגעשטױנענער אין הײליקײט פֿון זילבערדיקן טאָג,
איך שמײכל צו צו זיך דורך קילער שױב,
איך הער װי בלעטער-שאָרך דעם שװינדל פֿון די ראָגן,

אַ, װיפֿל קינדער בלוטן נאָך גאָר פֿרײַד!
איך שטילער נאָכקוקער נאָך רױך פֿון װײַסן געפֿלדיגן פֿאַקל,
ס'איז נאָך מײַן פֿוס צו טראַטואַרן צוגעלײמט —
איך הער שױן נױעס-קלאַנג אין שיקערלעכן װאַקל.

ע. פֿײַנבערג.

מארק שאגאל.

בלעטלאך.

— א פאר ווערטער, באווייזים, אף דער טעמע, אף וועלכער איך האט מיר פארגעלייגט שרייבן באאריכעס —

מיין מיינונג וועגן דער אידישער קונסט.

ווי לאנג ערשט האט זיך אין אידישע קינסטלערישע קרייזן געפירט א שטרייט פאר דער, אזוי גערופענער, אידישער קונסט?

אין טומל און ברען איז ארויסגערוקט געווארן א גרופע פון אידישע קינסטלער און בעטויבאט אויך מארק שאגאל.

זייענדיק נאך אין וויטעבסק, ווען דער דאזיקער אומגליק האט געטראפן — נאר וואס אומגעקערט זיך פון פאריז, האב איך אין הארצן געשמייכלט.

פארנומען בין איך דענסטמאל געווען מיט עפעס אנדערש.

פון איין זייט — „די נייע וועלט" אידן — אט א יענע וועלט, וועלכע ס'פארהאסט אזוי פינזהאקאוו — מיינע שטעטלשע געסלאך, הויקערדיקע הער־רינגדיקע טווישווים, גרינע אידן, בעטערים, מומעס מיט זייערע שיילעס:

— גאט צו דאנקען, ביזט שוין אויסגעוואקסן, געווארן א גרויסער!

און איך האב זיי געהאלטן אין איין מאלן...

פון דער צווייטער זייט — בין איך דענסטמאל אינגער געווען אף הונ־דערט יאר און איך האב זיי ליב געהאט, פאשעט ליב געהאט...

איז אט אין דעם בין איך געווען מער פארטאן, דאס האט מיך מער פאר־באפט איידער דער געדאנק, אז מען האט מיך געזאלבט פאר א אידישן קינסט־לער.

אמאל נאך אין פאריז אין מיין „לא רוש"־צימער, וואו כ'האב געארבעט, האב איך דורכן שפאנישן וואנטל געהערט, ווי ס'אמפערן זיך אידישע עמיגראנ־טישע שטימען:

— איז וואס זשע מיינסטו, סאף קאל סאף, אנטאקאלסקי איז ניט קיין אידישער קינסטלער, אויך ניט איזראעלס, ניט ליבערמאן!

דער לאמפ האט געברענט אזוי טונקל און באלויכטן מיין בילד, וואס איז געשטאנען מיטן קאפ אראפ (אט אזוי ארבעט איך—פרייט אייך!) און לעסאף, ווען צו טאג צו האט דער פאריזער הימל גענומען העלן, האב איך בריילאך אויס־

געלאכט די לײַדיגלײַערישע געדאנקען פון מײַנע שכנים װעגן דעם גורל פון דער אידישער קונסט:

— מײַלע, רעדט אײַך — און איך װעל אַרבעטן.

באַרישטײַער פון אַלע לענדער און פעלקער! — צו אײַך — מײַן װענדונג. (איך קאָן ניט כ'האָב זיך דערמאָנט אָן שפּענגלערן) זײַט זיך מוידע: איצט, װען לעגין זיצט אין קרעמל, קײן שפּענדל האַלין ניט, עס רױבערט, דאָס װײַב איז ברוגז — פאַרמאָגט איר איצט „נאַציאָנאַלע קונסט"?

די קלוגער רײַמישישער װאַלדען און איר פאַרשידענע אַנדערע, װאָס פּרוּװ דיקט די אינטערנאַציאָנאַלע קונסט, פײַנסטע פּראַנצױזן מעטמעטנישע און גלײַז, (אױב זײ לעבן נאָך) איר װעט מיר ענטפערן:

— שאַנאַל, ביזט געדעכט!

אידן, אױב ס'איז זײ צום האַרצן (מיר גראָד יאָ) קאָנען װײַנען, װאָס די באַמאַלערס פון די שטעטלשע הילצערנע שולן (פּאַר װאָס בין איך מיט אײַך ניט אין אײן קיװער) און די שניצערס פון די הילצערנע „שול־קלאַפּערס" — „שאַ!" (געװעהצן אין אַנטקים זאַמלונג, דערשראָקן זיך) זײַנען אונטערגעגאַנגען.

נאָר װאָס פאַר א נאַפקע מינע איז אײגנטלעך פאַראַן צװישן מײַן פאַר־קריפּלטן מאָהלעװער עלטער־זײדן סעגאַל, װאָס האָט באַמאָלט די מאָהלעװער שול און צװישן מיר, װאָס האָט געמאָלט דעם אידישן טעאַטער (א גוטער טע־אַטר) אין מאָסקװע?

גלױבט מיר, בא אונז בײדן זײַנען איבערגעװען ניט װעניקער לײַז, בעשאַס מיר האָבן געװאַלגערט זיך אַפן בריק אין װערקשטאַטן, אין שולן און אין טעאַטער.

דערצו בין איך זיכער, אז װען איך װער אױס ניטואַך, װאָלט איך רעד־יעטן זײַן פּינקטליכן פּאָרטרעט...

אונעוו, מײַן פאָטער.

גלױבט מיר, ניט װײניק טירכע האָב איך אװעקגעלײגט, ניט װײניקער ליבע (און נאָך װאָסערע!) האָבן מיר בײדע אױסגעבראַכט. דער כילעק איז נאָר אין דעם, װאָס ער האָט אָנגענומען באַשטעלונגען אױך אויף שילדן און איך האָב זיך געלערנט אין פּאַריז, פון װעלכן ער האָט אויך געהאַט א ידיעה.

און דאָך. אי איך, אי ער, אי אַנדערע (פאַראַנען אַזױנע) זײַנען נאָך ניט די אידישע קונסט אין גאַנצן געװען.

און פאַרװאָס מאַקע ניט זאָגן דעם עמעס. פון װאַנען זאָל זיך עס נעמען? כאָלילע װינכאַס, װען עס זאָל באַדאַרפט קומען פון א װעלכן ס'איז באָפעל! פון דעם, װאָס עפּראַס װעט אָנשרײַבן אַן אַרטיקל, אָדער װײל לעװיטאַן װעט מיר געבן אַן „אַקאַדעמישן פּאַיאָק"!...

עס איז געװען יאַפּאַנישע קונסט, עגיפּטישע, פּערסישע, גריכישע. נאָר פון דעם „רענעסאַנס" אָן האָבן די נאַציאָנאַלע קונסטן אָנגעהױבן אונטערגײן. די אַרומשטריכן װערן פאַרשװאונדן. עס קומען קינסטלער — אינדיװידואומען, אונ־טערטאַנער פון דער אָדער יענער מעדינע, דאָ אָדער דאָרט געבאָרן (געבענטשט בײַזט מײַן װיטעבסק) און מען דאַרף האָבן א גוטע רעגיסטראַציע אָדער אַפילע

א פּאַספּאָרטיסט (פֿון א ייִדישן מין) אז מען זאָל צײלע קינסטלער נענען „רוס־
נאַציאָנאַליזירן".

און דאָך דאַכט זיך מיר:

וואָלט איך קיין איד ניט געווען (מיט דעם אינהאַלט, וואָס איך לייג אַרײַן אין דעם וואָרט) וואָלט איך גאָר קיין קינסטלער ניט געווען, אָדער כ׳וואָלט געווען גאָר אַן אַנדערער.

אויך מיר א נייס!

איך פֿאַר זיך ווייס גאַנץ גוט, וואָס אַט דאָס פֿאָלקעלע קאָן אויפֿטאָן.

צום אומגליק בין איך באַשיידן און קאָן ניט אַרויסרײדן, וואָס עס קאָן אויפֿטאָן.

א ווערטל צו זאָגן, וואָס אַט דאָס פֿאָלקעלע האָט אָפּגעטאָן!

האָט זיך אים פֿאַרגלוסט — האָט ער באַוויזן כריסטוסן און כריסטנטום.

האָט זיך אים פֿאַרוואָלט — האָט ער געגעבן מאַרקסן און דעם סאָציאַ־
ליזם.

קאָן דען זיין, ער זאָל דער וועלט ניט ווייזן, אַזעלכעס אין קונסט?

ער וועט ווייזן!

האַרגעט מיך, אויב ניין.

מאַרק שאַגאַל

י. דאָבּרושין

אונזער ליטעראטור.

די ליטעראטור, וואס איז געווען ביז אהער א נאַ־
ציאנאלע דאַרף ווערן א אינטערנאציאנאלע.
(געטע, עקערמאנס שריפטן).

נאָר אונזער קוועלן דער אויך רינט און יילט פריש
א שטראם.
(א. שווארצמאן).

די אידישע ליטעראטור איז ניט קיין פּראבלעמען־ליטעראטור. גערעדט האבן שוין וועגן דעם נאָענטע און ווייטע, פרייַנט און בייזע פרייַנט.

די אידישע ליטעראטור איז ניט קיין פּראבלעמען־ליטעראטור.

א ליטעראטור פון אן אונטערגעדריקט פאלק, פון א פאלק בימראט, וואס האט ניט געהאט קיין אקטיווע פאליטישע ווירקונג אפילו אף דעם מאזל פון דער אייגענער געשיכטע, אזא ליטעראטור האט ניט געקאנט פארמאגן קיין שעפערישע געזעלשאפטלעכע לופט און מעמיילע ניט געקאנט שטעלן קיין פארברייטערטע אביעקטיווע וועלט־פראגן, באהאנדלען די אזוי גערופענע מענשן און וועלט־פּראבלעמען.

דער באטלאנישער אנרופן זיך אף דער דרייפוסמייסע און קאסרילאווקע בא שאלעם־אליכעם—ס'איז דער כאראקטעריסטישער קרומער שפּיגל פון אונזער שטעטלשער „וועלטלעכקייט", ס'איז דער אידישער פאליטישער דריי מיטן גראבן פינגער, דער קאמישער וועלט־מאסשטאב פון א אומע, וואס האט אין א מעשעך פון א דויערדיקן פאליטישן גאלעס ניט פארווירקלעכט זעלבסטשטענדיק אירע געזעלשאפטלעכע ווערטן.

אין דער אידישער ליטעראטור זיינען די לירישע עלעמענטן אן א ערעך שטארקער פון די דראמאטישע. ס'איז טאקע דערפאר, ווייל די דראמאטישע האנד־לונג, די אביעקטיווע באגעגניש פון סויטערדיגע קייכעס איז מעגלאך נאר דארט וואו די לעבנס־סוויווע פארמאגט איר איינעווענייגסטע און אייגענע פרייַהייט. דער דראמאטישער שטאף ווערט געבארן דארטן, וואו קאנפליקטן און שטרייטן ווערן אויסגעלעבט ביזן סאף און ווערן ניט פארטויבט אין פראצעס פון אונטערטעניקסטן צופאסן זיך.

די אידישע ליטעראטור איז אבער ביז איר לעצטן פּעריאָד א געטרייע נאכגעגאנגען טראט נאך טראט דער ארומגעצאמטער אנמעכטיקער געזעל-שאפטלעכקייט. איז זי געווארן א ליטעראטור א עמפּיריש-לירישע, אן ברייטערער פאנטאסטיק, אן פארברייטערטער וועלט-האנדלונג, אן אבסטראקט אויסגעשטעל-טע אידעאלאגישע פראגן.

האבן מיר א היבשער פּלייצע א וואונדערבארע סוויטע יאריקע געשיכטע און האבן פון אונזער ליטעראטור ניט באקומען קיין איין געשיכטלעכן קונסט-ווערק. מיר האבן פארענדיגט א פאנטאסטישן מיטלאלטער און האבן נאך ניט אנטפּלעקט דארט אונזער האפמאן-מייסע און זעגנענדיג זיך אזוי וועהטאגדיג מיט אן אוראלטער עמונע, ניט איבערגעריכטעט די רעליגיעזע קאנוואולסיע אפן דאסטאיעווסקי שטייגער.

אונזער ליטעראַרישער „האב און גוטס" געהערט דעם אומבאהעלפענעם נאנטן ארום. פון דער אידישער אנמעכטיגער געזעלשאפטלעכקייט שטאמט מענ-דעלעס „בינימין השלישי" מיט זיין דאן-קיכאטישן „וועלט-קוק" פונם סייפער „צל עולם", וואס איז דער טייטש — „דער שאטן פון דער וועלט"...

דער זעלביקער אנמאכט האט זיך דערגאכדעם קינסטלעריש אפגעשפיגלט אף מענאכעם-מענדלס וירטשאפטלעכע האמצאעס בא שאלעם-אליכעמען. און אפילע דער שפעטערדיקער וואווע בורגעס, דער אויפגעקומענער אידישער גוויר, האט געטראגן אף זיך די בערגעלטאנישע מארע שכוירע, דעם אומעט פון א קאפּי-טאל, זיין מאיעסטעט, דער אידישער קאפּיטאל, וואס האט אפן געביט פון אידיש-געזעלשאפטלעכן שאפן בלויז אזוי „שעפעריש" באוויזן צו פארוועלטלעכן „דער-הויבן" ביז צו א פאליטישן שווינדל די אלט-אידישלעכע דאן-קיכאטישע שטאדלאנעס.

און ווען פּערעץ, דער דיכטער פונם אויפגעוואכטן אידישן-באוואוסטזיין, האט געוואלט אריינשפריצן אין דער ליטעראטור מוטיג-העלדיש בלוט, האט ער קינסטלעריש אויפגעלעבט דעם אימפעט פון כסידישן קאסמאס. פּערעצעס זוכע-רישער גייסט האט זיך געוואנדט צו אוואנדיגע פראבלעמען-שענקייטן, ווייל דער אידישער הווע, דער ארומיקער געגנווארט איז נאך געווען ארומגערינגלט מיט די כוישעכדיקע ווענט פון דער געטא-געזעלשאפטלעכקייט. דער שיין פון די ערשטע פייער-בליצן פון דער אידישער סאציאליסטישער באוועגונג האט אדרא-בע בעאיס מייסע נאך בוילעטער אנטפּלעקט דעם ארומיקן פינסטערן לעבן, און צוזאמען מיט דעם נעשאמע-יעסורעדיקן פּערעץ-עקסטאז איז דאן געקומען די רייזיניש-קלאגעדיקע ליד — א גאנצע ריי דאלעס-דיכטער, וואס האבן זיך גראד דעמאלט א טאט געטאן פון ליטעראַרישן ארבל.

איז זי געוואקסן, די ליטעראטור, — ביז ניט לאנג, לעכאל האפּאכעס — אין די איינגע ראמען פון א איינגן אויסקומעניש, איינע אליין, און א געהעריקער פילא-זאפישער, געשיכטלעכער אדער סאציאלער וויסנשאפט, איינע אליין אויסגעטראגן דעם קאמף מיטן אלטן און פארעלטערטן, איינע אליין באפרוכטפערט די בייטן פון דעם נייעם מאטן-באוואוסטזיין.

אידישע ליטעראטור — ס'איז די איינאונאיינציקע אידיש-וועלטליכע קולטור-אנטפּלעקונג. און דערום פארמאגט די אידישע ליטעראטור א מין אינעווייניגסטן, א מאראלישן, אזוי צו זאגן, אכראיעסדיקן ערנסט.

די מאָראַלישע אויפפאַסונג פאַרטונקלט טאָמיד דעם ריין־קינסטלערישן באַ־ווייז פונם שעפערישן וואָרט און פאַרשטאַרקט די סענטימענטאַלע ווירקונגס־קראַפט פונם בוך אויפן לייענער. אין דער מעסירע פון דער אידישער ליטעראַטור האָבן זיך פאַרפאַנצט דערבייער אויך די אַלע קלענערע שרייבער, וואָס האָבן בעסטנס געהאַט אַ טעטישע השפּעה, די אַלע שרייבער, וואָס האָבן בלויז אָפּ־געשפּיגלט די שטייגערדיקע יערידעס און אליעס פון דעם אויפגעוואַכטן מאַסן־גייסט.

אידישע שרייבער האָבן פאַרמאָגט אַ סאַך אייגן און אייגנאַרטיק לערעכדיקן וואָג־געוויכט, וואָס באַרעכטיגט אָט פאַר דער אינטעליגענטער קול־טור־געשיכטע דעם קינסטלערישן קיום פון זייער מיטלמעסיקן ווערק, אויבנווערק וואָס וואָלטן גאָר קיין ווערט ניט געהאַט אין אַנדערע ליטעראַטורן בײַם שיין פון דער אַבסאָלוטער עסטעטישער אָפּשאַצונג.

אָבער די מאָראַל־האָט שוין דער אַלטער פרומער פּאַסקאַל געוואוסט־איז בלויז אַן אַרטיקע דערשיינונג. און די אידישע ליטעראַטור איז אויף אַזאַ אופן גע־ווען בלויז אַ נאַציאָנאַלע ליטעראַטור, ניט נאָר טעמאַטיש נאָר אויך לויט איר קולטור־באַדײַטונג. גייענדיק האַרט בײַם גאַנגל שאָפּלער־באַגרעניצטן מאַסן וועג איז דער אידישער ליטעראַטור אין אַלגעמיין שווער געווען אַרויסרייסן זיך פון די וואַריכלעכע אָבער דריקנדיקע אָרעמס פון איר מאָראַליש־געשטימטן עלע־מענטאַרן מאַסן־לייענער. און מחמת דעם קומט איר אין גאַנץ אַ האַרטע שווער אַרײַן אין דער גרויסער מישפּאָכע פון אייראָפּעאישע וועלטיש עסטעטישע ליטעראַטורן.

סאַף קאָל סאָף איז די אידישע ליטעראַטור ביז איר לעצטן פעריאָד געווען אין אַ באַוואוסטן פראַט אַ באַלאַגערטע ליטעראַטור, אַ ליטעראַטור פון בלאָקירטע קאָן מען זאָגן פאָלקס־מאַסן מיט אַ בלאָקירטער פאָלקס־שפּראַך. דאָ אינם אידישן אָפּגעשלאָסענעם „אינעווייניג" האָט די אידישע ליטעראַטור באַדאַרפט אויסטראָגן אויף אירע קינסטלערישע פּלייצעס דעם קאַמף פאַרן וואַקסנדיקן וועלטלעכן באַוואוסטזיין פון די מאַסן.

אין ניט אומזיסט איז די אידישע ליטעראַטור אַזוי נאָענט און טייער געווען דעם באַוואוסטזיניקן אַרבעטער־לייענער, דעם וואָס האָט אינם קאַמף פאַרן אָרגאַניש־שעפערישן אַרבעטער־צוקונפט געשעפּט באַגייסטערונג פונם אידישן קונסט־וואָרט, דעם וואָס האָט די אידישע ליטעראַטור די קאָנסערוואַטיווע, ווי די פאַרשריטלעכע, אויפגענומען אינגאַנצן אָט ווי זי שטייט און גייט, ליב באַ־קומען אירע אָרגאַנישע דורכפאַלן, ווי אירע מייסטערהאַפטע דערגרייכונגען. ג מאַכט אַ „כּורד" פון גרויסע און קליינע שרייבער פון אַלטע און יונגע געהאַלטן גלייך פון יונגע ראָמאַנסעלדן און דאָזיר בערגעלסאָנען, ניט אָפּגעלאָזט אויף איין רעגע דעם זיידן מענדעלען און געשלונגען די אומגעריכטע שורות פון דער נײַסטער דיכטונג.

וואָרים אין מיט פון דער אַרומיגער אומפּראָדוקטיווער געזעלשאַפטלעכ־קייט איז די אידישע ליטעראַטור מיט אַלע אירע כעסרוינעס און מײַלעס געווען געשטאַנען אַ זעלבסט־ווירדיגע, אַ אומאָפּהענגיקע, אַ פּאָרטאָגענע אין אייגענע

שאַפונגס-פּראָצעסן, און דערמיט גופא געוועקט די שאַפונגס-קרעפטן פון דער אָפּגעשטאַנענער אידישער מוזן-סוויטע.

דעם אזוי גערופענעם „נאַציאָנאַלן פּעריאָד" פון וואָרט-שאַפונג מעג די אידישע ליטעראַטור נעמען דערינען אַף איר געווינס. זי מעג אפילו שטאָלצירן מיט יענעם קונסט וואָרט, וואָס האָט אַ אומגעהאָלפענעם לעבנס אינהאַלט פאַר- וואַנדלט אין שפּילעוודיקע פאָרמען. וואָרים גראָד די געשיכטע פון דער אידי- שער ליטעראַטור — ס'איז די געשיכטע פון פאָרם מער איידער די געשיכטע פון אינהאַלט. און אדרבא דעם מאַנגל גופא פון אידעאישן אינהאַלט, דעם איבערנערמאָגנסן פּראָבלעמען-מאַנגל, האָט די אידישע ליטעראַטור פאַרוואַנדלט אין אַ פאָרם-דערגרייכונג. אי שאָלעם-אַליכעם, אי פּערעץ אפילו, אי דער נייסטער האָבן פון זיך אַליין דורך דער פאָרם באַשאַפן דעם אינהאַלט און דיכ- טעריש גווירער געוועזן אַף אַזאַ אופן דעם באַגרעניצטן אינוועניק.

אָבער —

צוזאַמען מיט דער פאַרשוואונדענער אָפּהענגיקייט פונעם אידישן אָר- בעטס-פאָלק צוזאַמען מיטן פאַרגאַנגענעם געטאָ-אָנמאַכט האָט זיך אויך פאַר- ענדיקט דער באַלאַגערונגס-צושטאַנד פון דער אידישער ליטעראַטור, האָט זיך אויך איינגאַנצן און מיט אַלעמען פאַרענדיקט דער נאַציאָנאַלער און אינווייניקס- טער פעריאָד פונעם אידישן קונסט-וואָרט.

דער פולשטענדיקער פּאָליטישער פולמאַכט פון די אידישע אַרבעטס- קוויכעס אין רוסלאַנד, דער פאַרענדערטער לעבנס-אינהאַלט מוז אויך פאַרענ- דערן דעם טויבן פון דער אידישער קולטור, מוז אויך פאַרענדערן דעם טאָן פונעם אידישן שענעם וואָרט. פאַר דער אידישער ליטעראַטור שטייען איצט אַנדערע אויפגאַבן אין צוזאַמענהאַנג מיטן לעגאַמיע פאַראַנדערשטן לעבן.

דער אַרבעטער-געדאַנק, וואָס ליגט פון איצטערטאָן אין יעסאָד פון יעדער שאַפונגס-טאַט, הייבט אָן פאַרווירקלעכן דעם אינטערנאַציאָנאַלן וועלט- באַוואוסטזיין און דערמיט גופא באַשטעטיקט ער דעם אַבסאָלוטן ווערט פון יעדער נאַציאָנאַלער קולטור.

די אָקטאָבער-רעוואָלוציע אין רוסלאַנד האָט וואונדערלעך צעשמעטערט די קייטן פון דער דורותדיקער אידישער בלאָקירטער אויסקומעניש. דער אי- דישער „גאָלעס-צושטאַנד" האָט זיך איצט אָקאַרשט אַף אונזערע אויגן איינ- גאַנצן און מיט אַלעמען פאַרענדיקט. און ווי אַמאָל, בעאייס געמט האָט, אַרומ- קוקנדיק זיך אין פאַרשוואונדענעם מיטלאַלטער, פאַרשטאַנען אַז די אייראָפּע- אישע ליטעראַטור מוז און וועט אָנהייבן פאַרווירקלעכן איר אינטערנאַציאָנאַלן מעהוס — דאַרף און מוז די אידישע ליטעראַטור אויך אַרויס איצט פון איר אָרגאַנישן ביז אַהער „אינעווייניג" און איבערטראָגן איר קינסטלערישן באַ- וואוסטזיין אַף יענעם צענטראַלן פּינטל, וואו ס'גייען זיך צונויף די לעבנס- שטראַלן פונעם אינטער-נאַציאָנאַלן אויסקומעניש, ווייל פון אָט דעם צענטראַלן פּינטל וועט פון איצטערטאָן שוין שעפּן זיין יעניקע דער באַפרייטער וועלט- באַוואוסטזיין פון דעם אידישן בייגייסט.

פאַר דער אידישער ליטעראַטור דאַרף „דאָס נאַציאָנאַלע" ווערן אויס סוביעקט ס'דאַרף ווערן אַ אָביעקט. די פּראָבלעמע, די אָביעקטיווע וועלט-פּראָבלעמע,

וועט מעמיילע ווערן דעמאָלט דער טאָך און דער טייכן פון דער אידי-
שער ליטעראַטור, ווייל מעמיילע וועט די אידישע ליטעראַטור אַריינגיין אין גרויסן קרייז פון וועלט איבערעסן און מיט די שוין אָנגעוואַקסענע אויסדריק-מיטלען פון נייעם אידישן וואָרט-מאַטעריאַל באַשאַפן דעם קינסטלערישן בנין פון דער תקופע.

און נאָך.

דער שעפערישער מענטשן-געדאַנק גייט אַפן וועג פון פאַרווירקלעכן דעם סאָ-
ציאַליזם. סאָציאַליזם איז וויסנשאַפט, ס'איז די באַוואוסטזיניקע אָרגאַניזירונג פון די נאַטור קרעפטן, דער מאַטעריאַליזירן, אַזוי צו זאָגן, פון דער לעבנס-ענערגיע. און די קינסטלערישע ליטעראַטור פון דער סאָציאַליסטישער וועלט-אויפבויאונג דאַרף ווי די סקולפּטור האָבן אירע וואָרט-ווערטן פון פאָרטיגע, דורכן געזעלשאַפטלעכן באַוואוסטזיין אָרגאַניזירטע לעבנס-פלאַסטן. דער שרייבער דאַרף אויפהערן באַשרייבן. ער דאַרף אָנהייבן בויען און ווי יעדער בויער מוז ער גענוי באַקאַנט זיין מיטן דורכאויס מאַטעריאַליזירטן לעבן, מיטן אויפגעבראַכטן אָפּן אויבנ-אויף וועלט-שטאָף, וועלכן ער, דער מייסטער, מוז קענען קינסטלעריש באַהערשן.

דאָס קאָנסטרוקטיווע, דאָס בויערישע — ס'איז דער סטיל און כאַראַקטער פון דער צייט. ס'איז דער קינסטלערישער נייס, דער כידוש פון דער פּראָלע-טאַרישער געזעלשאַפטלעכקייט, וואָס הייבט זיך אָן שפּירן אויף אונזערע אָרגאַן.

און אַנשטאָט דער אינטים-מיסטישער עדיגער טעגלעכקייט פון דעם ביזאַנטי-ניגן בירגערלעכן שטייגער מיטן שטיל-לעבן פון דער שטימונגס-דיכטונג, אַנשטאָט דעם פאַרכאַלעמטן סטיליזירטן איינדרוק מוז קומען די אָנגעצויגנטע עקספּרע-סיווע שורע, מוז קומען די פולע און גינסטיקע אויסדריקלעכקייט פון איינפּאַקן שלאָג וואָרט, וואָס דאַרף מוזיר זיין אַן אַלץ רואיקע געבעטן און טראָגן אין זיך דעם בויעריש-ריזיקן קויאָך פון דער אַרבעטס-געזעלשאַפטלעכקייט.

אַנשטאָט דער שרייבערשער פּערזענלעכקייט, וואָס וויקלט פונאַנדער אינ-
טראָספּעקטיוו דעם קנויל פון בלויזע נעשאַמעדיקע „וואָס געהערט-וואָס געזעע איבערלעבונגען, דאַרף קומען דער שרייבער, וואָס אַרבעט אָביעקטיוו געגנשטאַנדן, דער שרייבער, וואָס באַהערשט די אויסגעצייכנטע וועלט-דערפאַרונג מיט דיכטערישע זעהונגען סינטעטיש אויף אַזאַ אופן דעם סיכל מיטן געמיט אָדער אַנדערש געזאָגט: די ניכטערע עראודיציע מיט דער טעמפּעראַמענטישער אינטואיציע

איז אַט. דער אידישער שרייבער דאַרף אויך פון איצטערט אָן זיין ניט נאָר קיין שעפער נאָר אויך אַ בויער.

דעם קאָנסטרוקציאָן וועג האָט ביי אונדז אין דער ליטעראַטור שוין אָנגע-
פאַנגען בערגעלסאָן. איינע פון די הויפּט מײַלעס פון זיין „נאָך אַלעמען" איז די אָרכיטעקטאָנישע גאַנצקייט, די פּלאַסטישע „צונויפגעשטעלטקייט" פון דעם דאָ-זיקן ראָמאַן, וואו דער אימפּרעסיוו-אויפגעפּאַסטער לעבנס-שטייגער האָט אַ דאַנק דער קאָנסטרוקטיווער פאָרם באַקומען אַ אָביעקטיוון אינהאַלט. אין „נאָך אַלע-מען" זיינען לירישע צושטאַנדן קאָנסטרוקטיוו פאַרוואַנדלט געוואָרן אין געשעע-נישן. שפּעטער האָט דער ניסתּר אין אַ דריי ווערק, אין דער מאַיסע „אין מדבר", דער איקער, באַוויזן די קראַפט פון אָביעקטיווער וועזנטלעכער קאָנסטרוקציע און דאַוויד האָפשטיין האָט אין זיין טעכניש-שטאַרקן „ליקטאָבער" שוין אָנגעצייכנט דעם

נייעם וועג פון דער „דורכגעארבעטער" בעמייעש בריערישער ליד.

יא. דורך דער פארנעמער בריערישער פארם וועט אונזער דיכטונג קומען צו דעם אידישן און אלגעמיינעם קולטור-מאטעריאל, וואס דער טיפער געבטן און דער רייכער היינט האבן אנגעזאמלט.

דער איפגעריסענער „אינעווייניגי" איז קלאל מער ניט מעסוגל פארציען מיט זיין ליבליכער ארגאנישקייט די קליינע ווערק, וואס מערן זיך ביי אונז און וואס „פארלירן" בלויז א קליינעם ווינקל פון דעם אויפגעדעקטן ריזיגן לעבנס-אינהאלט.

די רעוואלוציאנערע צייט האט באשאפן דעם ריזיק פארן ווארט-מאנומענט.

די אידישע ליטעראטור מוז צוזאמען מיטן אויפגעטרייסלטן אידישן געדאנק ארויס אפן וועלט-פלאץ.

און די קולטור-לאנד איז פאר איר א ברייטע און א רייכע.

י. דאברושין.

ש. גאָרדאָן

וואָרט און לעבנסשטיינער.

I

פונם היסטאָריש־פילאָזאָפישן שטאַנדפּונקט איז קונסט בעצעם דואַליסטיש געשטימט. דורך די פאַרשיידנאַרטיקע קינסטלערישע דערגרייכונגען דרינגען טאָמיד אדורך צוויי הויפּט־שטראָמען: פון מער אָדער ווייניק וויטאַזיכטיקע סאָציאַל־פּסיכאָלאָגישע פּאַרגעפילן און פונם באַשטענדיקן שטרעבן צום ווירקזאַמען „וואָרט פון אַלע ווערטער“ — צום לאָגאָס. ביידע שטראָמען קאָנען באַטראַכט ווערן ווי צוויי באַשטימטע אידייען, וואָס קומען אין אַ באַרירונג איינע מיט דער צווייטער.

אין דער ערשטער אידייע דריקט זיך עפּשער אויס אָפּן שטרייַנגסטן אויפן דער היסטאָרישער באַרוף פונם קינסטלערישן שאַפן, אין דער צווייטער — די פונאַייביקאָניקע נעטיע צום קיינמאָל ניט פאַרקערפּערטן און דאָך (ווי ס'דאַכט זיך אויס דעם קינסטלער) פאַרלאָרענעם שירעש פונם וואָרט, וואָס וויל אומיטלבאַר מאַשפּיע זיין אָפּן לעבן, איבעראַנדערשן דאָס לעבן דורך אַ גייסט־היסגאַלעס.

די אידייע פון די סאָציאַל־פּסיכאָלאָגישע פּאַרגעפילן איז שטרייַנג געשיכטלאַך, ווייל זי באַזירט זיך אַף פאַרוויקלטע געשעענישן פונם פּעריאָדישן לעבנס־שטיינער און איז אָרגאַניש פאַרבונדן מיט אים. דער קינסטלער זעט פאַראויס דורך זיינע פּאָרגעפילן אומגעהייערע סטיכישע געשעענישן, אומגעהייערע מאָימים, וואָס שטייגן אריבער דעם סאַמע שטאַרקסטן „קויאַך האַדיבור“... ער זעט פאַראויס אומערוואַרטעטע דערשיינונגען, וואָס פאַרשפּאַרן ווערטער און „ריידן“ מיט אויסערגעוויינלאַכע פאַקטן; דערשיינונגען, וואָס אַנטוויקלען זיך אַף אַזוי פיל האַסטיק, אַז ווילנדיק ניט ווילנדיק גייען זיי אַרויס פון די ברעגעס פון דער געשיכטע און באַקומען אין אונזער סוביעקטיווער פאַרשטעלונג אַן איבערגעשיכטלעבן כאַראַקטער.

די דאָזיקע דערשיינונגען געפינען זיך ניט אין רשוּס פונם קינסטלערישן וואָרט, ווייל זיי זיינען צופיל איבערגעשיכטלעך אין דער פּאַטענץ, ווייל דער קינסטלער אַליין האָט זיי נאָכגעשפּירט אין זיינע כאַאָטישע זעאונגען אָפּן וואָר.

אין זיינע פארפלאָנטערטע כאַלוימעס און האָט זיי סאָף קאָל סאָף אַרויסגערעדט פון הייז...

די נעפּלהאַפטע פאַרגעפּילן פאַרווירקלעכן זיך נאָר מיט אַ באַזונדערן אויפּ־פאַראייסגעיעגעטע איבפעט, מיט אַ באַזונדערן שפּאַן.

דער איבערפלוס פון דערשיינונגען, וואָס בילדעט אין אונזערע איבערלעבונג די איבערגעשיכטלעכקייט פון דער נייער עפּאָכע הויבט אָן שפּירן אַ באַדערפעניש צופאַרקערפערן זיך אין אַ נייעם פאַרבאַרייטערטן און פאַרטיפסטן וואָרט הויבט אָן זוכן נייע פּרעגן. די נייע עפּאָכע האָט אין איר שטייגן אַנגעהויבן פאַנאַנדערטראָגן איבער דער וועלט אומגעהערטע, אַפּטמאָל ניט גלידאַרטיקע קלאַנגען, וואָס גיסן זיך צונויף אין נייע אַקאָרדן; אַט די נייע אַקאָרדן פילן אָן דעם אַלטן אויסגעליידיקטן דורכשניטלעך־מעסיקן לעבנסשטייגערדיקן וואָרט. דאָס נייע פאַרברייטערטע וואָרט באַהעפט זיך אומפאַרמיידלעך מיט די גע־יאָר־שנטע דערגרייכונגען פונם אוראַלטן שעפערישן וואָרט, מיט זיינע אייביקע ווערטן און עפנט פערספּעקטיוון פאַר נייע אַנטפּלעקונגען.

אויף אַזאַ אופן קומט די אידייע פון פאַרגעפּילן אין אַ באַרירונג מיט דער אידייע פונם לאָגאָס: דורך איבערגעשיכטלעכקייט באַגעגענען זיי זיך.

די אידייע פונם לאָגאָס באַווייזט זיך אָבער אויף גאָר אַן אַנדער פּסיכישער דערפאַרונג, אין אירע טיפסטע פאַרהוילענע קאַוואַנעס איז זי טאַמיד איבערגעשיכטלעך, נאָר די דאָזיקע איבערגעשיכטלעכקייט (אין סוביעקטיוון זין) מוז דאָך אויך אַריין אין דער געשיכטע, פּונקט ווי דער סאַמע אינטויטיווסטער געדאַנק מוז דאָך סאָף קאָל סאָף באַקומען אַ לאָגיש־אויסגעהאַלטענעם אויסדרוק. די דאָזיקע אידייע היפּערט אין אירע פאַרבאָרגענע פּראָצעסן גאַנצע יאָרהונדערטן, גאַנצע עפּאָכן און האַלט אין איין זוכן דעם אייביק פאַרלאָרענעם גאָן־אײדן, דעם פאַרלאָרענעם גאָרטן פון אַריאַדנאַ, ציט זיך דורך צעשאָטענע דורעס צו איר אייביק פאַרהוילענעם ציל, און געפינט אים ניט מיט אירע אייגענע קוי־כעס.

דער לאָגאָס האָט זיך שוין לאַנג מעיאַש געווען אין דער געשיכטע, ער האָט זיך איבערזעטיקט מיט געשיכטלעכע דערפאַרונגען, פלייסט זיך באַפרייען פון זיי, איבערהיפּערן זיי און איז אָבער טאָמיד ניט ווילנדיק אָפּהענגיק פון דער געשיכטע. ער בלייבט טראַגיש־אַנטעכטיק, ביז וואַנען ער קומט ניט אין באַרירונג מיטן נייעם וואָרט פונם שוין־פאַרווירקלעכטן פאַרגעפּילטן פּאַקט. אומווילנדיק נעמט ער אָן אַ געשיכטלעכן כאַראַקטער. נאָר אין דער געשיכטע גופא בלאָזט ער טאָמיד אַריין זיין אַקשאָנעסדיקע איבערגעשיכטלעכע נעשאָמע, גיט שטענדיק אָנצוהערעניש אויף היסטאָרישלאָזע אייביקייט. און און פיר זיך בלייבט ער אָבער אַן אייביקע אוטאָפּיע, וואָס באַווייזט זיך אויפן אומפאַרגענגלעכן קאָנקרעטן מיף, אויפן איבערגעשיכטלעכן רעאַליזם פונם איינמאָל דערשיינענעם וואָרט, וואָס טראָגט אין זיך אַ ווילן צו גייסט־היסנאַלעס און פאַרמאָגט אַן אימפּולס צום איבערגעשיכטלעכן שאַפן...

און אַז דער לאָגאָס איז ניט בעקוואַך איבעראַנדערשן דאָס לעבן, קומען

אַן גרויזאַמע געשעעניש, קומט אַן אין דער געשיכטע אַן איבערגעשיכטלעכע עפּאָכע, וואָס דערנענטערט דאָס וואָרט צום אַנטבלויזטן פאַקט און פאַרקערט. זיי זוכן איינער אינעם צווייטן דעם איינהייטלעכן שורש.

די דאָזיקע אידייען, פירן צווישן זיך אַן אומאויפהערלעכן שטרייט, נאָר לאָמיר ניט פאַרגעסן, אַז זיי זיינען צוויי נעשאָמעס אין איין קינסטלערישן גייסט, אַז זיי לעבן באַם גענויאַלן קינסטלער אין די טיפעניש פון זיין שאַפן; ביידע אידייען קרייצן זיך איבער אין זיין קוואַד־האַרימיען, ביידע ריידן זיי פון היץ, מישן זיך אויס אין זיינע אומקלאָרע, פיבערהאַפטע כאַלוימעס און פאַרגייען אין די טיפסטע טיפן פון זיינע זעאונגען. זיי קרייצן זיך איבער ניט נאָר אין דער נעשאָמע פונם קינסטלער, נאָר אויך אין דער געשיכטע. אַדאַנק דעם אַלעם באַקומט סיי די קונסט, סיי די גאַנצע קולטור אַ טיף דראַמאַטישן כאַראַקטער.

און באַם שיין פון דער נייער עפּאָכע, ווען דער איבערפלוס פון פאַקטן טראָגט אין זיך אַ קערנדל פון אַ נייעם וואָרט—קאָן דען וואָס ס'איז זאָגן פון זיך אַליין, ענטפערן אַף אַלע טאַינעס פונם קינסטלער אָט דער אומפאַרקערפּערטער, פאַרשטומטער אוראַלטער לאָגאָס מיט זיינע אייביקע קאַוואָנעס צו באַהעפטן דעם „מאור הקטן" מיטן „מאור הגדול"?

בלויז שטומערהייט קאָן ער אַריין אין דער געשיכטע, קדיי ווידער קומען אין באַרירונגען מיט נייע קינסטלערישע צוקונפט־פאַרגעפילן.

און ווי ווייט די דאָזיקע אידייען זאָלן זיך ניט פאַנאַנדערגיין „סוב ספּעציע עטערני",—נעענטערן זיי זיך אָבער פונם נעשיכטלעכן שטאַנדפּונקט און גייען זיך צונויף אינעם אַקשאָנעסדיקן אָפּלייקענען דעם אַלטן, אויסגעוועבטן, צעפוילטן לעבנסשטייגער. אָט די אידייען־היסקאַרוועס לאָזט זיך שוין שפּירן אינעם נייעם קינסטלערישן שאַפן. — דער גרויסער רוסישער קינסטלער אַנדריי בעליי, וואָס שילדערט אונזער עפּאָכע אין איר פולן פאַרנעם, ברענגט אונז די שאַרפסטע פּאַראָדיע אַף דער אַלטער קולטור, אַנטפּלעקט אין נייע פאָרמען אירע „טויטע נעפאַשעס" און שאַפט אין זיין „עפּאָפּעע" אַ מיפּאָלאָגיע פונם געשיכטלעכן לעבנסשטייגער.

II

די טיפסטע באַוועגונג פונם קינסטלערישן שאַפן ברענגען אונז צו דער פראַגע וועגן די פאַרהעלטענישן צווישן וואָרט און לעבנסשטייגער.

די קונסט האָט טאָמיד געצויגן איר יעניקע פונם געגנוואַרטיקן אָדער פונם וויט־געשיכטלעכן לעבנסשטייגער. קיין איין קינסטלערישע ריכטונג האָט זיי ניט געקאָנט אויסמיידן.

ס'איז כאַראַקטעריסטיש, וואָס די פאַרשיידנאַרטיקע „דעקאַדענטישע" אָדער סימוואָליסטישע ריכטונגען, וואָס פלעגן זיך אָפּגעבן בלויז מיט „אייביקע פּראָבלעמען" האָבן זיך ניט נאָר ניט דערווייטערט פון לעבנסשטייגער, נאָר פאַרקערט — פאַרברייטערט זיין פאַרנעם, געבראַכט אים אין פאַרבינדונגען מיט די סאַמע ראַפינירטסטע איבערלעבונגען. זייער אויפמערקזאַמקייט פלעגן באַזונ־

דערס צוציען די פאַרבאָרגענע מכיצעס צווישן די לעבנסשטייגערדיקע פּעריאָדן אין מאָמענטן, די פּסיכאָלאָגיע פון זייער פאַרגענגלעכקייט.

די קינסטלער פון אָט די ריכטונגען, וואָס זיינען אַזוי שטאַרק פאַרטאָן געווען אין דער „אייביקייט", האָבן סאָף קאָל סאָף אַנטדעקט נייע אָביעקטן אינעם לעבנסשטייגער, און דערהויבן אים ביז צו דער מאַדרייגע פון אַ פילאָזאָפיש־פּסיכאָלאָגישער קאַטעגאָריע.

די סימוואָליסטישע ריכטונג, וואָס פלעגט אויסערלעך אויסמיידן דעם „געוויינלעכן" לעבנסשטייגער האָט אָבער אינערלעך געלייטערט די טיפסטע לעבנסשטייגערדיקע איינדרוקן, האָט פאַרמאָגט גרויסע לעבנסשטייגערדיקע דערפאַרונגען, און וואָס ווייטער, אַלץ אָפטער באַגעגענען מיר אין דער סימוואָליסטישער ריכטונג עסטעטיזירטע בילדער פונעם לעבנסשטייגער, ווי פאַרבאַדיינגונגען פאַר פאַרשיידענע אידייען. און די סימוואָליסטישע ריכטונג האָט דאָך צוגעגרייט אַ באָדן פאַר די שפּעטערדיקע ריכטונגען, אין וועלכע דער לעבנסשטייגער שפּילט שוין אַ דאָמינירנדיקע ראָל; אָט די שפּעטערדיקע ריכטונגען האָבן אַריינגעבראַכט דעם לעבנסשטייגער אין זיין גאַנצער „געאָגראַפישער" לייגע און ברייט מיט אַלע זיינע מינדסטע באַוועגונגען און ניואַנסן, מיט זיין גאַנצער עקספּרעסיע...

אַזוי אַרום איז אַפילו די קונסט, וואָס איז אויסערלעך אָפּגעזונדערט פונעם לעבנסשטייגער, אין תּוך אַריין, — איבערפולט, אָנגעלאָדן מיט סאָציאַלע שפּאַנונגען.

III

די פאַרוויקלטקייט פונעם קינסטלערישן שאַפן לאָזט זיך באַזונדערס שפּירן אין די זעאונגען און כאַלוימעס פונעם קינסטלער.

ס'איז מערקווירדיק, אַז מיטן וואוקס פון די סטירעס פונעם לעבנסשטייגער קומען צו אַלץ מער און מער זעאונגען אין דער קונסט. די טיפסטע סאָציאַלע און אינדיווידועלע סטירעס פונעם לעבנסשטייגער, וואָס ווערן ניט פאַרענטפערט דורכן קינסטלער, געפינען פאַר זיך אַן „ערד־מיקלט" אין זיינע קינסטלערישע זעאונגען. אָט די זעאונגען זיינען אייגנטלעך סימוואָלן פון ניט פאַרענטפערטע סטירעס, פון סאָציאַלע און אינדיווידועלע פּראָטעסטן, וואָס באַגנוגן זיך ניט מיטן וואָרט, וואָס ווילן איבערשטייגן דאָס וואָרט, נאָר זיי זיינען באַגרענעצט מיטן וואָרט. די שאַרפסטע סאָציאַלע און אינדיווידועלע סטירעס מישן זיך אויס אין די זעאונגען, אַזוי, אַז דאָס קינסטלערישע וואָרט אַנטפּלעקט זיך אין אַ פּיבערהאַפטן צושטאַנד און הויבט אָן ריידן פון היץ....

דער לעבנסשטייגער ברעכט זיך איבער אין אָט דעם פּיבערהאַפטן קינסטלערישן וואָרט און די קינסטלערישע זעאונגען הויבן אָן שפּיגלען אָפטמאָל ווי אין אַ קרומען שפּיגל דעם איבערפלוס פון די אויפגעיוערטע סאָציאַלע און אינדיווידועלע פּאַטענצן, וואָס זיינען טיף באַהאַלטן אינעם לעבנסשטייגער. דאָס פּיבערהאַפטע קינסטלערישע וואָרט שפּיגלט אָפּ די גאַנצע פאַרוויקלטקייט פונעם

סאָציאַלן וועזן, דעם גאַנצן בלאָנטער פונם אינדיווידועלן מהום און דעם קינסטלערס פאַרגעפילן. און דאָס אָנגעשטרענגטע ווירקזאַמע וואָרט, וואָס וויל משפּיע זיין אויפן לעבן, איבעראַנדערשן דאָס לעבן און זיך אַליין גיוועלער זיין — לאָזט זיך אויס מיט אַ פּלאַפּלען פון היץ. אַף אַזאַ אויפן דריקן זיך אויס אין די קינסטלערישע זעאונגען — דער ייעש פון אָט דעם ווירקזאַמען וואָרט, זיין אָנמעכטיקייט, דער פאַרביטערטער געראַנגל פונם וואָרט מיט די נאַטורגעזעצן, דער געראַנגל צווישן קונסט און לעבן אין דער קונסט גופא.

דאָס וואָרט אָבער, ווי אָנגעשטרענקט עס זאָל ניט זיין — קאָן זיך קיינמאָל ניט בייקומען: ער האָט זיין געשיכטע — זיין פאַרגאַנגענהייט, געגנוואָרט און צוקונפט. און בּאַם געניאַלן קינסטלער דריקט אויס דאָס וואָרט אַפן בּוילעטסטן אויפן זיינע קינסטלערישע צוקונפט־פאַרגעפילן.

אָט דאָס זיינען — אין אַלגעמיין גענומען — די הויפּט־מאָמענטן, וואָס כאַראַקטעריזירן דעם לעבנסשטייגער אין די קינסטלערישע זעאונגען, זיין ריידן פון היץ.

IV

אונזער ליטעראַטור האָט עפּשער פריער ווי אַנדערע אָנגעהויבן ריידן פון היץ. אין דער צייט, ווען בּאַ אַנדערע פעלקער האָט די ליטעראַטור טכילאָס דורכגעמאַכט מער אָדער ווייניקער גלאַסענע עטאַפּן, איז אונזער ליטעראַטור האָסמיק אַרויסגעפאָרן אַף דער „קליאַטשע". שוין דער ערשטער אַרויספאָר אירער אין דער וועלט אַריין באַצייכנט זיך מיט אַ קרענקלעכער זעאונג מיט אַ פיבערהאַפטן וואָרט.

אונזער ליטעראַטור איז רייך מיט זעאונגען, נאָר אַלע זיינען זיי געוווענדעט צום אָוואַר; אַפילו די צוקונפט־פאַרגעפילן, וואָס זי פאַרמאָגט — זיינען אויך באַלויכטן מיטן אָוואַר־שיין. דעם אידעאַל פונם „גאַנצן מענשן און גאַנצן אידן" האָט זי געשאַפן יאָבן צעלעם פון אָוואַר, נאָכן בּיבל־שטייגער.

אַנזערע קינסטלער האָבן נענוג ברייט געשילדערט דעם לעבנסשטייגער, נאָר קיינמאָל איז ער ניט פאַרגעשטאַנען, ווי אַן אָביעקט פאַר אַ גרויסן דראַמאַטישן שאַפן. צו קליין איז געוועזן דער פאַרנעם פון די סאָציאַלע געשעענישן אינם אידישן לעבנשטייגער, דעריבער זיינען די דראַמאַטישע מאָטיוון אין אונזער ליטעראַטור מערסטנטייל אויך באַהעפט מיטן ווייטן אָוואַר. אונזער ווייטער אָוואַר אינם געשטאַלט פונם בּיבל־וואָרט איז געוועזן דער וועג־ווייזער אין אונזער קינסטלערישן שאַפן.

דאָס בּיבל־וואָרט איז דער פאַטום פון דער אידישער ליטעראַטור. טראַט בּאַ טראַט איז ער נאָכגעגאַנגען דעם קינסטלער, באַגלייט יערע באַוועגונג זיינע.

דאָס בּיבל־וואָרט האָט געשפּילט אַן אייגנאַרטיקע ראָל אין דער אידישער ליטעראַטור: ער האָט געמעסיקט דעם אומזין פון אונזער הינקעדיקן לעבנשטייגער, וואָס האָט אַפן זואַר עפּשער נאָך מער געפלוידערט פון היץ, ווי אין דער לי־

טעראַטור. וואָס איז דען מענדעלעס פּאַראַדישן די נאַטור, אויב ניט א בוימאייל אף פאַרגרעבטע גלידער? דאָס פּאַראַדישן די נאַטור איז בא אים ניט קיין קינסטלערישע דערגרייכונג, נאָר עפּעס א צוטרעטלעך־פאַרשטענדלעכער מאָשל, א באַלערנדיקער קעגנזאַץ צום לעבנשטייגער, אַן אָנזאָג, אז ס'איז נאָך פאַראַן א „וועלט מיט וועלטעלעך“, און פון קינסטלערישן שטאַנדפּונקט א קאָפּירונג פון אָוואַרבילדער, אַן אָפּקלאַנג פון שול־מינהאָגים.

מענדעלע האָט געיאָלבעט מיטן ביבל־וואָרט. עס איז בא אים יאָנטעוודיק געשטימט, אַנטפּלעקט זיך אין א קויהען־גאַדלשן געשטאַלט און שמעקט מיט בסאָמים. אַט דער רייאַך־ניכויאַך פונם ביבל־וואָרט איז געווען פאַר מענדעלען א שטיץ־פּונקט און „פאַר לייטן“ א יאָנטעוודיקע טרייסט.

בא שאָלעם־אַלייכעמען איז דאָס ביבל־וואָרט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין א וואָכעדיקער לעבנשטייגערדיקער דערשיינונג, אין אַן איינהאָרע־אָפּשפּרעכעניש. דער לעבנשטייגער האָט בא אים עפּשער מער, ווי בא אַלע אונזערע קינסטלער, געפּלאָפּלט פון היץ, און דאָס ביבל־וואָרט פלעגט ניט נאָר אָפּשפּרעכן איינהאָרעס, נאָר אויך איינוויגן דעם היציקן טומל פון לעבנשטייגער; אָפּטמאָל, פלעגט עס אפילו דינען פאַר א „היץ־העמער“, וואָס מען וואַרפט ארויף אף א מיטורעף, אָדער ווי א קאַלטער קאָמפּרעס צו א הייסן שטערן. וואָס זיינען דען מנאַכעם־מענדל און טעוויע דער מילכיקער אויב ניט א הוילער לעבנשטייגער אין היץ־צושטאַנד. דער אונטערשייד צווישן זיי באַשטייט אין דעם, וואָס בעשאַס דאָס ביבל־וואָרט איז פאַר מנאַכעם־מענדלען א גלייכווערטל, וואָס באַרואיקט די צעטראָגענע נעשאָמע, איז עס פאַר טעוויען אַ גלייכוואָרט, א פרומע גלייכוואָרט, צו וועלכן ער האָט עפּשער מער דערעך־ערעץ, ווי גלויבן. טעוויע דעם מילכיקערס טראַגישקייט דריקט זיך אויס אין זיין אינעווייניקסטער וואַקלעניש צווישן גלויבן און דערעך־ערעץ צום ביבל־וואָרט; און סאָף קאָל סאָף האָט דאָס ביבל־וואָרט איינגעשטילט זיינע פּראָטעסטן און ווייטאָגן; עס האָט מער, ווי בא אַנדערע פון אונזערע קינסטלער געמעסיקט דעם אומזין פון לעבנשטייגער. אַט דאָס האַרמאָנישע מעסיקן דעם לעבנשטייגערדיקן אומזין בילדעט און כאַראַקטעריזירט שאָלעם־אַלייכעמס איינגאַרטיקן סטיל.

סאַי מענדעלע, סאַי שאָלעם־אַלייכעם האָבן זיך באַנוצט מיט ביבל־וואָרט, וואָס האָט אַריינגענומען אין זיך און אָפּגעשפּיגלט די פּערספּעקטיוון פון זייער שאַפן. זיי האָבן אים ניט איבערגעשטיגן: קיין צוקונפט־פאַרגעפילן האָבן זיי ניט געהאַט און עפּשער ניט געקאָנט האָבן.

שאָלעם אַש האָט זיך ניט איינגעהאַלטן אין „קוילער־געסל“, עס איז געבליבן בא אים א הינטער געסל, ס'איז ניט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן אַרענע פון א קראַפטפולן סאָציאַלן קאַמף.

אַש איז געבליבן טריי זיין מוזע פון לעבנשטייגערדיקע זעאונגען. ער איז אינגאַנצן באַגייסטערט פון ביבל־וואָרט, וואָס אַנטפּלעקט זיך בא אים אין ליריש־עסטעטישע פאָרמען. ער פאַרוואָרט דעם לעבנשטייגער אפילו אין זיינע צוקונפט־זעאונגען. איז דען „שלוימע נאַגיד“ ניט געשאַפן געוואָרן נאָכן צעלעם

פון אונזערע „אבותי־אבותינו“. קיין אנדערע פארגעפילן האט ער רערוויי נישט פארקערפערט.

נאך מענדעלען און שאלעם־אליינעמען האט אש געמאכט שוין א שריט פאראויס: ער האט האלב אוניווערסאליזירט, האלב אינדיווידואליזירט דאס ביבל וואָרט. אט די האלבקייט לאזט זיך שפירן אין זיין צוקונפט־אידעאל פונם „גאנצן מענטשן און גאנצן אידן“.

גאנץ אנדערש האט זיך אפגעשפיגלט דאס ביבל וואָרט בא פערעצן. אין זיינע קינסטלערישע אָוואנגאנגען האט עס דערגרייכט ביז צו א מאדריינע פון אן אוניווערסאל־פילאזאפישער קאטעגאריע.

פערעץ האט געהאט פאר זיך א גרויסע אויפגאבע — שאפן אן אויסגלייך צווישן די ווערטן פון אונזער אלטער קולטור מיט די ווערטן פון דער מאדערנער אייראפעאישער קולטור אין דער היינזיכט פון קאמפליצירטן געדאנק און פסיכאלאגישער פארוויקלטקייט; דעריבער זיינען אזוי כאראקטעריסטיש פאר פערעצן זיינע פסיכאלאגישע קעגנזעצלעכקייטן, זיין טיפער כוש צו שטילע, שטומע נשאמעס און צו שטורם־גייסטער, צו דעם אלעם, וואס באשטימט דעם פסיכאלאגישן דואליזם פון די אייראפעאישע קולטור־ווערטן. דורכן ביבל־וואָרט האט פערעץ דערהויבן דעם אייגנארטיקן אידעאלאגישן אינהאלט פון אונזער אָוואר ביז צו די אידעאלאגישע דערגרייכונגען פון דער אייראפעאישער קולטור, האט געשאפן אן אויסגלייך צווישן אידישן קולטור־אוניווערסאליזם מיטן אוניווערסאליזם פון דער וועלט־קולטור; דערין איז עפשער באשטאנען זיין היסטארישער באַרוף. און אדאנק דעם, וואס דאס ביבל־וואָרט איז געווען פאר אים א מיטל, נישט קיין ציל, האט זיין אינטואיטיווער שאפן געטראגן א שארף ראציאנאליסטישן אפדרוק, געהאט א ראציאנאליסטישן ווידער־טאם.

פערעץ האט דערהויבן דאס ביבל־וואָרט ביז צו דער העכסטער אינטעלעקטועלער מאדריינע, נאר אלס ווייטזיכטיקער קינסטלער האט ער זיך נישט באגנוגנט מיט אים.

אין אונזער ליטעראטור האט פערעץ דער ערשטער דערשפירט די נויטיקייט אין א נייעם זיסגאלוס־וואָרט. ער האט געטרוימט פון א נייער „אידישער וועלט־אנשויונג“, נאר זיינע פארגעפילן האט ער נישט באוויזן צו פארקערפערן. אף אזא אויפן זיינען די ערשטע צוקונפט־פארגעפילן אין דער אידישער ליטעראטור פארבליבן א רעטעניש.

אנהייבנדיק מיט מענדעלען און ענדיקנדיק מיט פערעצן האט דאס ביבל־וואָרט דורכגעמאכט אין דער אידישער ליטעראטור פאלגנדיקע פאזיס: בא מענדעלען די יאנטעוודיקייט פון ביבל־וואָרט, בא שאלעם־אליינעמען — די וואָכעדיקייט, בא אשן — די ליריש־עסטעטישקייט, בא פערעצן די פילאזאפישקייט.

און ס׳איז קיין וואונדער נישט: אונזער לעבנשטייגער איז דאך געווען פארבונדן מיט די ביבל־טראדיציעס, באהויכט מיטן „רויאך ניכויאך“ פון ביבל־וואָרט.

די עוואָלוציע פונם ביבל־וואָרט איז דערגאַנגען ביז בערגעלסאָנען און בא אים האָט זי זיך איבערגעבראָכן.

V

בא בערגעלסאָנען האָט אונזער אַלטער לעבנסשטייגער איינגעריסן מיטן ביבל־וואָרט: ער האָט זיך „אויסגעוועבט"; דאָס ביבל־וואָרט האָט אַף אים זײַן האַשפּאָע פאַרלאָרן; דער לעבנשטייגער איז געבליבן אָן אַ וואָרט. און „נאָך אַלעמען" האָט זיך דער „אָפּגאַנג" אָנגעהויבן...

אין בערגעלסאָנס קינסטלערישן שאַפן האָט זיך די שטומקייט פאַנאַנדערגערעדט. ס'זײַנען אַנטשטומט געוואָרן אי די „טויבע" אי די געהאָרכזאַמע. וואָס איז אַ לעבנשטייגער אָן אַ וואָרט? ס'איז טויהו־וואָוואָהו, ס'איז העוועל־האַוואָלים. די העלדן פון בערגעלסאָנס ראָמאַנען בענקען נאָך אַ נײַעם פרישן וואָרט און געפינען אים ניט. אומבאַהאָלפענע פּלאָנטערן זיי זיך אין „נודזיעדיקן" וואָרטלאָזן לעבנשטייגער און מאַנען עפּעס מיט היציקע בליקן.

„גענודיעט" און „גענאָגט" אַט די צוויי ווערטער כאַזערן זיך איבער בא אים נאָכאַנאַנד. דער לעבנשטייגער איז פאַרטויבט געוואָרן. עמעס, דער קרעפּטיקער „טויבער" איד כראָגט אין זיך אַ סאָציאַל־עטישן פּראָטעסט; „ער האָט עפּעס געוואָלט זאָגן, אַ נויטיק, זייער אַ נויטיק וואָרט" און ניט געקאָנט, קיין לאָשן ניט געהאַט, און זײַן פּראָטעסט לאָזט זיך אויס מיט אַן אומזיניקן פאַרברעך. אין אַט דער הינזיכט איז דער קרעפּטיקער „טויבער" איד אַ שריט פאָראויס נאָך „באָנציע שווײַג", האָגאָם זייערע ביידנס פאַרלאַנגען זײַנען זייער ענלעך. דער „טויבער" איז שוין אָבער קרעפּטיקער פון „באָנציע שווײַג" אין זײַן אינערלעכן רעאַגירן אַף דער אָרעמקייט; נאָר ער רעאַגירט אין כאָלעם, ניט אין דער ווירקלעכקייט: „דעם טויבן כאָלעמט זיך זײַן עסטער... נאָר אין דער ווירקלעכקייט טראַכט ער, אַז ער האָט ליב וואָרימקייט, אַ קאָפּ פון אַ פיש און פרישע כאַלע". אַט אַזוי שילדערט אונז בערגעלסאָן דעם קרעפּטיקן „טויבן אידן", וואָס „טראָגט אַף זיך די יעסורים און די מאָרע שכוירע פון די שלאָפּעדיקע".

און וואָס איז אַזוינס דער שלאָפלאָזער „נאַכט־איד" מיט זײַנע אויגן, „וואָס מאַנען עפּיס שטום, נאָר נאָגנדיק און אויפהער? פּונקט ווי דער „טויבער" סימוואָליזירט ער די יערידע פון לעבנשטייגער, נאָר בעשאַס דער טויבער סימוואָליזירט די „באַטאָגיקע" נעשאָמע פון געגנוואַרטיקן לעבנשטייגער סימוואָליזירט שוין דער „נאַכט־איד" די „נאַכט־נעשאָמע" פון אונזער געשיכטלעכן לעבנשטייגער, פון אונזער פאַרשטומטן נאַציאָנאַלן וועזן אין פאַרלויף פון דוירעס. דער „נאַכט־איד" איז מעסוגל בלויז מעכאַניש־אָקשאָנעסדיק איבערכאַזערן דאָס ביבל־וואָרט; ער הייסט דעם באָכער דעם יונגן קעגנאיבערדיקן אידן נאָכזאָגן וואָרט בא וואָרט: „פון אָנפאַנג איז די ערד געווען לער און וויסט... און דער יונגער איד, וואָס קאָן שוין ניט אַרײַנקוקן אי אַ סיימער זאָגט נאָך וואָרט בא וואָרט פון „בערייִשים" ביז... „נויאַכן", און ביידע גליווערן זיי אין דער נאַכט. דער „נאַכט־איד" איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ

נאַכט־געשפּענסטער, וואָס „נודיעט" אין אַ פּאַריזער נאַכט־סוויוע, וואו ס׳הערט זיך נאָר אַ הויכיקער פּייפן און כראָפּלען פון שלאָף. „געווען איז אַ פּייף אַ געזעצטער, אַ לײַטישער, וואָס איז גאָט די געשאַמטע שולדיק און האָט בעדייע צו זאָגן: נו, יאָ, איך שלאָף, אַוודע שלאָף איך; געווען איז אַ פּייף אַ ייִעשדיקער: איך שלאָף, וואָרום ס׳איז אַ טויאַר־וואָוואויאַר־וועלט, און אַ פּייף אַ שטאַרקערער, וואָס וויל פון גאָרניט וויסן און וואָרנט: „וועקט ניט ס׳וועט ניט העלפן". דער „נאַכט־איד" איז שוין אַ הייז־זעאונג. ער וואַקסט אויס אין אַ וועלט פּראָבלעם, וואָס בערגעלסאָן האָט בוילעטער פאַרמולירט אין „אָפּגאַנג": „חיים־משה האָט זיך פאַרטראַכט: דעם אידנס גרינלעך נאַסע שטיינדערלעך, די אויגן דאָס איז די אייביקייט, וואָס זעט גלייכגילטיק צו ווי יונגע ווערן אַלט און בלייבן בײַ ניט באַפרידיקטע פאַרלאַנגען. וואָס איז אַזוינס דער איד? אַ פּײַן פון אָפּגעלעבטע דורות, אַן אַלטער גלייכגילטיקער וועזן, וואָס אָנערקענט דיך ניט... דאַרפסט פאַרגעסן אַן זײַנע צונויפגעצויגענע אויגן, אַן זײַנע ניט דערזאָגטע שאלות".

דער „נאַכט־איד" האָט זיך אָבער ניט געקאָנט אײַנהאַלטן אין דער פולער טיף און ברייט פון אַ וועלט־פּראָבלעם, ער איז נאָר פאַרמולירט געוואָרן אַלס אַזעלכע, ווייל אַ וועלט־פּראָבלעם קאָן זיך אָרגאַניש אַנטוויקלען אינם קינסטלערישן שאַפן בײַ געוויסע צוקונפט־פאַרגעפילן און בערגעלסאָן האָט זיי דערווייל נאָך ניט אַנטפּלעקט אין „אָפּגאַנג"; דעריבער דאָמינירט בײַ אים דער „נאַכט־איד" אַלס אַ טיף פּסיכאָלאָגישע נאַציאָנאַלע פּראָבלעם, וואָס באַקומט בײַם קינסטלער בלויז אַן אוניווערסאַלע באַפאַרבונג. דער שווער פּונקט פון אָפּגאַנג איז דאָך אין דער פראַגע: „ווי אַזוי מאַכט מען זעענדיק דעם 90 יאָריקן בלינדן בעטלער"?

בערגעלסאָן—דער דורכדרינגלעך טיפער קינסטלער, וואָס האָט אַנטפּלעקט די טראַגישע שטומקייט פון אונזער אָפּגייענדיקן לעבנשטייגער, באַווײַזן זײַן אייגנרייס מיטן אוראַלטן היסטאָרישן וואָרט, האָט אָבער אַליין אַלס קינסטלער ניט איבערגעשטיגן די אייביקייט „פון געשטאָרבענעם מלך"—פונם ביבל־וואָרט. ער זעט ניט קיין אויסוועג פון אַוואַר, פון דער טויטער אייביקייט; דער אַוואַר מאָלט זיך אים ווי אַ פאַרגעשיכטלעכע עפּאָכע, וואָס איז ווי דער „נאַכט־איד" „אַלט, אַלט, עלטער פון צייט". ווי חיים משה, וואָס קאָן ניט גוווער זײַן אין זיך מלכן זײַן דיבוק, אַזוי קאָן אויך ניט בערגעלסאָן גוווער זײַן די קרענקלעכע אַוואַר־זעאונג. זײַן קינסטלערישע פאַנטאַזיע באַנעמט די גאַנצע אַרומיקייט ווי אַ שטויב, הינטער וועלכן עס ציט זיך און ס׳לויכט דורך אַ „כאַלעם פון בומש־יאָרן". אָט דער כאַלעם האָט זיך פאַראייביקט אין „געשטאָרבענעם מלך". בערגעלסאָן שפּירט צו פיל די אייביקייט פונם „געשטאָרבענעם מלך" און די אייביקייט פון העוועל־האַוואָלים, קעדיי פאַרשטעלן זיך דורך קינסטלערישע פאַרגעפילן דעם „נייעם גאָט". ער בענקט טראַגיש נאָך אַ נייעם הויטגאָלטוואָרט, נאָר ער זעט גאָרניט פאָראויס. די איינציקע קימאַט רעליגיעזע פילבאַרע כאַנקע, וואָס דער „אָפּגאַנג" האָט פאַר דער צוקונפט איבערגעלאָזן איז דאָך אויך אַ שטומער וועזן...

אויב בערגעלסאָן באַציט זיך איראָניש צו מלכן, איז דאָך זיין מיט טראַגישע איראָניע אין טאָך אַריין אַ מיטפילנדיקע: „אייביק איז דער געשטאָרבענער מלך. און וואָס איז אַזוינס מלך, אויב ניט די לעצטע עמאַנאַציע פון „גלות־השכינה“, אַ גילגול פון אַ ניגן, וואָס איז דערגאַנגען צו אונז הוי פון „יענער וועלט“, און אייביק וואָרטלאָזער זיין און ניט זיין—אינאיינעם—אונזער צעשוואומענער פאַסיוו שווייגנדיקער, אַנמעכטיקער נאַציאָנאַלער געוויסן, וואָס אַנטפּלעקט זיך לעצטנס אין אַ ריין קריסטלעכער פאָרם פון „Блаженны нищие духом“ און „Непротивление злу“.

אויב מלך איז אַף יענער זייט פון צופרידנהייט און אומצופרידנהייט איז חיים משה אינגאַנצן אַן אומצופרידענער מלך, וואָס בענקט נאָך אַ נייעם היסגאַלוס־וואָרט—ער האָט אַלץ געיאַרשנט פון מלכן, נאָר ער קאָן אים ניט בייקומען אין זיך. ער רופט אים צו דין וועכעשבן, נאָר ער קאָן אים ניט מישפּטן—פאַרמאָגט ניט קיין פּראָטעסט־וואָרט. חיים משה איז נאָר בעקויאַך צו טאַינען: „אָך אָט דער, אָט דער מלך“. ביידע לאָזן זיי איבער אַן אָפּשיין אַף אַלעמען, אַ וואו נאָר זיי ווייזן זיך. די געוויסנהאַפטע שטייפע שטומקייט האָט פאַרכאַפּט אַפילע די פאָלקס־מענטשן, ווי זיינוול פאַטשטער, ווי יצחאָק בערן. דער לעצטער האָט נאָך אַפילע אַ פּראָטעסט־וואָרט, נאָר אַ פּלאַטאָנישן. מיטן ביבל־וואָרט האָט ער נאָך יונגערהייט איינגעריסן. און די בראַווע וואַוילע פאָלקס־יונגען, ווי שאָאולקע שניידער מוליען זיך צו פּראָגערן, וואָס בימוזאַליזירט ניט דעם שפּעריש, נאָר ניהיליסטיש־צעלאָכעסדיקן האָפנונגלאָזן פּראָטעסט. אַלע העלדן פון „אָפּגאַנג“ בילדן אַ זעלטענע מיסטישע פאַנטאָמימע. אַ מיסטעריע פונם צעפאַלענעם לעבנשטייגער...

און וואָס פאַר אַ שייכעס האָט דער „אָפּגאַנג“ צו דער וועלט? ער איז אַ „רעמעז אַף אַ שטומען פּראָטעסט“ קעגן דער אייביקייט גופע.

פונם קינסטלערישן שטאַנדפּונקט איז דער „אָפּגאַנג“ אַן אייגנאַרטיקע דערשיינונג—דער סאַמע „אינזיכדיקסטער“ ראָמאַן אין אונזער ליטעראַטור. ער איז קימאַט אַ ספּיריטיסטישע קרענקלעכע זעאונג. מלך דערשיינט ווי אַן אַרויסגערופענער גייסט באַ אַן אָקולטיסטישן סעאַנס: „עס גליטשט זיך אַריין אַ לאַנגער שעמעוודיקער שאָטן, מלכס שאָטן... נאָר פּלוצים, ווי אומגעריכט לאָזט ער אַרויס אַ מעשונעדיקן קלאַנג, גלייך ס'הויבט אָן צו ריידן ניט קיין מענטש, נאָר אַ טיש, אָדער אַ בענקל“. און אינגאַנצן גענומען איז אָט די היץ־זעאונג פון „אָפּגאַנג“—דאָס שוואַנען ליד פון אונזער צעפאַלענעם לעבנשטייגער.

VI

אויב דאָס ריידן פון היץ אין דער קונסט איז פאַר דער רעוואָלוציע געווען אַן אַף יענער־זייטיקע אַבסטראַקטע דערשיינונג איז עס נאָך דער רעוואָלוציע געוואָרן אַן אימאַנענטע, קאָנקרעטע דערשיינונג. אין דער פאַר רעוואָלוציאָנערער ליטעראַטור פלעגן די זעאונגען פאַרשטעלן מיט זיך אויסערגעוויינלעכע קעגנזעצלעכקייטן בענויגייע צום לעבנשטייגער. אינם שאַפן פון דער נייער עפּאָכע

זיינען זיי פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ געוווינהייט, אַפילע אין אַ טראַדיציע: דער צעבראָכענער לעבנשטייגער רעדט דאָך אַליין פון היינט מיט פיבערהאַפטע געשעענישן און פאַקטן. פאַר דער רעוואָלוציע זיינען די קינסטלערישע זעאונגען געווען פאַרכאַלעמט, איצטער זיינען זיי פאַרוואָרט.

אונזער נייע עפּאָכע האָט אומגעהויער פאַרברייטערט דאָס קינסטלערישע וואָרט. עס האָט אָנגעהויבן ריידן אַפן קאָל, שרייען און רעווען. און ס'איז נאַטירלעך: דורך די געברעכן פון לעבנשטייגער האָבן אַרויסגעשפּרודלט נייע פרישע אימפּעטפולע קויכעס.

דאָס נייע פאַרברייטערטע וואָרט איז געגליכן צו אַ כווליע, וואָס פּלאַפּלט, כורמלט פון היינט, זינקט אין זיינע היי־זעאונגען אין מעשונעדיקע טהאָמען, באָדט זיך אין מעשונעדיקער טראַפּישער ליכטיקייט; ערשט נאָכן געזונט ווערן דערשפּירט ער די וועלט ווי צום ערשטן מאָל. דערזעט זיך אין אַ נייעם געשטאַלט, אונבאַנעמט די אַרומיקייט, דעם מענטשן, די כאַיע און זיך אין דערמיט אַף אַן אומערוואַרטעט נייעם אויפן... דאָס פאַרברייטערטע וואָרט האָט טבילאָס דערשפּירט די וואונדערלעכקייט פון פּאַשעטן מהום. עס איז ווי אַ קינד וואָס האַלט אין וואַקסן — עס בייט זיך בא אים די שטים, דעריבער איז זיין ריידן פול מיט מעשונעדיקע, אָפּטמאָל קווימשעדיקע קלאַנגען.

דאָס פאַרברייטערטע וואָרט פאַרנעמט זיך נאָך מיט גימנאַסטיק, מיט פיזישע איבונגען, קרעפּטיקט זיינע מוסקולן און אָפּטמאָל פאַרשפּילט עס זיך אין לעבערלעכע שפּילן. נאָר וואָס ווייטער, אַלץ געלאַסן ווייטזיכטיקער ווערט דאָס נייע וואָרט; די פאַרברייטערונג פונם וואָרט שפּאַנט פאַרויס און דערגרייכט שוין אַפילע די אָביעקטן מיט וועלכע עס אָפּערירט די וויסנשאַפט.

דאָס נייע וואָרט איז נאָך אָבער מער פאַרברייטערט ווי פאַרטיפט. עס האָט אויסצושטיין גרויסע ניסיונעס פון פאַרשיידנאַרטיקע סטיליזירונגען וואָס בלענדן אונזערע דיכטער, שטערן זיי באַנעמען די פולע דראַמאַטישקייט פון דער נייער עפּאָכע. פערעץ מאַרקיש סטיליזירט די טויאָר־וואָוואַיאַדיקייט פון צעפאַלענעם לעבנשטייגער. דאַוויד האָפשטיין האָט געשאַפן אַן עפּישן גלייכגעוויכט פון אָפּטימיסטיש־פּעסימיסטישע איבערלעבונגען. קוויטקאָ טראָגט עפּעשער אין זיך אַ דראַמאַטישקייט, נאָר ער האָט זי דערווייליע ניט אַנטפּלעקט. קולבאַק לייטערט די לעבנדורשטיקייט פון אָוואַר, זיינע געזונדסטע טראַדיציעס און טראָגט אַריבער דעם גוואַרשיין אין דער נייער זיך וואַקלענדיקער ווירקלעכקייט.

די נייע עפּאָכע האָט שוין אַ געשיכטע, אַ פאַרגאַנגענהייט, צו וועלכער אונזערע דיכטער באַציִען זיך נאָך ווי צו אַ נאָענטער געגנוואַרט; זיי פעלט נאָך דער מיף געשיכטלעכער כוש צו די געשעענישן, דעריבער זיינען זיי אַזוי ווייניק דראַמאַטיש. עמעס פאַר דער לעצטער צייט באַווייזן זיך אין אונזער דיכטונג סימאָנים פון פאַרטיפסטע איבערלעבונגען. ביסלעכוויַיז ווערן איינגעשטילט די העפקער־מאָטיוון און ס'טרעט אַרויס אַ מער ערנסטערע באַציאונג צום וואָרט. דער געלויף פון שטימונגען, די שטימונגס־האַסטיקייט ווערט איינגעהאַלטענער

אין אונזער דיכטונג. אירע פערספעקטיוון זיינען גאָר פאַרנעפּלט און ס'איז נאָך שווער צו וויסן אַ וואו וועט זיך אָפּזעצן דער בלומען־שטויב, וואָס דאָס „פּוסט און פּאַסעווען" מיט זיין גאַנצער „העפּקער־פריייד" און „העפּקער־טרויער" האָט מיטגעטראָגן. אונזער נייע פאַרברייטערטע וואָרט טראָגט אין זיך אַ קערנדל פון אַ טיף־דראַמאַטישן אינהאַלט, האָט צוגעגרייט אַ באָדן פאַר אַ גרויסן דראַמאַטישן שאַפן,—פאַר אויפבריינגען און פאַרקערפּערן די דראַמאַטישע ווערטן פון דער נייער עפּאָכע.

בלויז אינם פאָרטיפטן דראַמאַטישן שאַפן וועלן זיך קאָנען אויסבילדן די נייע פאָרמען פון באַנעמען די געשיכטלעכע אומפאַרמיידלעכקייט,—די נייע פאָרמען פון דער צייט־אינטואיציע: די צייט־דערפאַרונג—אַט דער שוידעש פון דער נייער קולטור.

שלום גאָרדאָן.

נ. אויסלענדער.

דער ניסטער

(שטריכן).

I.

ביי דער גאָרער אָפּגעזונדערטקייט פון ניסטערס בילדער-וועלט, וועלכע ווערט אויפגעבויט מייסטנס גאָר וויזיאָנעריש, גאָר אין דער אָרט פון זעהונגען — ביי דעם אַלעמען איז שטענדיק געווען איבעראַשנדיק ניסטערס אַריכעסדיקייט זיין גענויאיקייט אין לאַנדשאַפט, די געגנשטענדלעכקייט פון זיין שילדערן, די קערפּערלעכקייט פון זיין צייכענען...

פּונקט, ווי ביי די קלאַסיקער פון נאַטוראַליזם, א באַלזאַק, א פלאָבער, וואָס איבעראַשן מיט דער געוואַלטיקער באַהאַוונטקייט, מיט דער גרויסער קינסטלערישער ערודיציע זייערע, אַזוי טרעפט עס, מייסטנס, אויך ביי ניסטערן, און טרעטנדיק, אין פלוג, „העכער פון דער ערד", שפּעט ער אויס ביז דער קלענסטער דעטאַל דעם גאַנצן פאַרנעם פון געשילדערטן בילד ביז ווייט-ווייט אין דער פּערספּעקטיוו אַריין...

און בלייבן פאַרבלייב דערביי ניסטער א זינגעוודיקער גייסט. אייגער פון די, פאַר וועלכע דאָס „געזאַנג און געבעט" איז א מוז, פאַר וועלכע דאָס זינגעוודיקע וואָרט איז באַגליטער, די פּאָעמע-פאָרם — ווי איינגעבוירן, און דער ריטם — דער שטאַרקסטער און געטרייסטער וועג-פירער.

דאַכט זיך צופּמאַל, אַז גראָד אין דעם בוך „געזאַנג און געבעט" טריאומפירט ניסטערס טעמע. ווייל פריי פון „ליטעראַטור" ווערט דאָ געזונגען, פריי פון אַלע קינסטלערישע אייבצרימונגען און איינראַמונגען אַנטפּלעקט זיך דאָרט ניסטערס זינגעוודיקער גייסט. איז אָבער די אָנגעזעטיגטקייט פון ניסטערס שילדערן אויך אין דעם דאָזיקן בוך צו באַמערקן, די זינגעוודיקע טעמע גייט באַנאַנד מיט דעם קאָנצענטרירטן, פאַרבנשווערן וואָרט, און שטענדיק באַמיט זיך ניסטער צו זיין גענוי און פּינקטלעך, שטענדיק פאַרבלייבט ביי אים די טענדענץ מיט עפּיש אָנ'איינגעבוירענער ערודיציע אויסצושעפּן יעדער דעטאַל, יעדער בילד. שרעקט זיך ניסטער אויך דאָ ניט פאַר אַריבעסדיגקייט און עס וואַקסט אויך אין אונז די זעלבע פראַגע:

וואָס באַגייסטערט דעם מאַיסטי-זאַגער ניסטערן צו אַזאַ געגנשטענדלעכקייט? וואָס טרייבט דעם וויזיאָנער-ניסטערן צו אַזאַ פּינקטלעכער גענויאיקייט?

מען זאָל עס אָנרופן „ערודיציע" איז עס, נאַטירלעך, אַ קינסטלערישע ערודיציע, די ווייסט נאָר די לאָגיק פון בילד, די האָט ניט קיין אַנדער באָדן אויסער קונסט, אָבער עס איז דער באָדן פון אַ גרויסן קינסטלערישן וויסן, וואָס אונטערדריקט אין דעם קינסטלער אַלעס רעגעדיקע און מאָמענטאַלעס, דער ציטערדיקער רעגע-בליק און רעגע-געפיל, וואָס בלייבן אויך, ווי אַ מאַגנעטישע ליכט, געטריבן זיך דאָ אונטער דער מעמשאָלע פון עפּעס אַ שטאַרקערן קינסטלערישן קויאַך וואָס שטרעבט צום שטענדיקן בילדן, באַהעפטן, איינגעבונדן דעם ערשטן רעגע-געפיל...

באַגייסטערט די אַנטוויקלונג פון אַ געוויסן קינסטלערישן געגנשטאַנד דעם קינסטלער, דעם ערודיט, ניט ווייניקער אין אַמאָל נאָך מער איידער די קינסטלערישע אַנטדעקונג פון דעם דאָזיקן געגנשטאַנד. האָט אַזאַ קינסטלער אַ שטענדיקע נייטיקייט צו אַריבערטראָגן שילדערונגען און אַנהייבן הויבטער אין שטענדיק פון דעם עלעמענטאַרן, וואָס ליגט אין יעדער דערשיינונג, אַנטוויקלט ער דעם דאָזיקן עלעמענטאַרן קערן פון דער דערשיינונג און ברענגט אויף אַזאַ אופן זיין קונסט צו דער העכסטער מאַדרייגע.

ניסטער איז אַזאַ קינסטלער-ערודיט. ביי זיין גרויסער פעאיקייט צו דיכטערישע אַנטדעקונג איז ער דאָך אונטער געוואָרן יענעם קויאַך פון זיין קינסטלערישער נאַטור, וועלכער שטרעבט אַלעס צו אַנטוויקלען, פאַרטיפן פאַרקאָמפּליצירן.

און ער אַנטוויקלט אין דער עמעסן מער, איידער ער אַנטדעקט.

אַנטוויקלט ניסטער יעדעס בילד ביז צו דעם גרעסטן מאַסשטאַב, ביז צו דער גרעסטער מאָס, און דאָס בילד וואַקסט דערביי ניט זעלטן אַריבער די ראַמען זיינע, די קינסטלערישע ערודיציע וואַקסט שיר-שיר אַריבער די קינסטלערישע שליימעס... וואָס איז אַזוינס דער „קדמון" פון בוך „העכער פון דער ערד", אויב ניט די אַנטוויקלונג פון איין וויזיאָנערישער רעגע ניסטערס, די זעהונג פון איין איינציקער מינוט, ווען דער „קדמון" האָט דערפילט דעם מוט און דעם ווילן צו באַשאַפן די וועלט?.. אָבער וויפיל איז אין דעם ווערק ערודיציע אַריינגעבראַכט וויפיל קויאַך צו אַנטוויקלען אַ קינסטלערישן מאָטיוו!..

און וואָס איז אַזוינס די פּאָעמע „זיבן פּאַסטוכער" אויב ניט אַ מער קינסטלערישע אַנטוויקלונג פון איין מיקראָסקאָפּיש-קנאַפּן מאָטיוו: וואָס עס טראַכט אַ קוואַל?..

ענלעך איז אַנטשטאַנען אויך „בעל-ובד", די גרויסע פּאָעמע פון בוך „געזאַנג און געבעט". און אַזוי אַנטשטייען פאַר אונדזערע אויגן אויך די גייסטע ווערק ניסטערס.

און כאַראַקטעריסטיש איז דערביי אָט-וואָס. די פאַנטאַסטישסטע, וויזיאָנערישע בילדער ניסטערס טראָגן דערביי זייער זעלטן דעם שטעמפּל פון עקזאָטיק ד. ה. פון אַ געזוכטער פּריטענדאַרטיקייט, פון אַ בעקיוונדיקער אויסטערלישקייט. אַזוי דער שטערן-בער, וואָס היט אָפּ די הימל-רו, ווי די מידבער-לייִדיקייט, וואָס רופט זיך „פאַרגעסן-לאַנד", אַזוי דער שיידים-פּאַלאַץ, ווי דער קוואַל-אונטערגרונט — אַלעס איז אַרויסגעבראַכט פון עפּעס אַן עלעמענטאַרישקייט אַרויס, אַלעס ווערט שטופּעוויס אַנטוויקלט, הויפנווייס אָנגעזאַמלט און עס

אַקעגנדיקע ניט נאָר וואַרהאַפטיקייט, נאָר אויך באַשיימפּערלעכקייט און מאַמאָשעס...

און מען טוט דאָס ניסטער אויף אַן אייגנאַרטיקן אופן.

די קינסטלערישע עלעמענטן באַשטימען יעדע רעגע-געפיל און רעגע-בליק מיט אַזאַ לאַנגזאַמקייט, אַז אַלע קינסטלערישע ווייסן רינגלט אַרום יעדער רעגע-דערשיינונג, אַז אַפילו דאָס אירעאַליע, וואָס שוועבט שטענדיק צווישן ניסטערס שורות, איז באַהאַפטן אין עפּעס אַ נאַטירלעכער און וואַרהאַפטיקער עלעמענטאַרישקייט. דאַכט זיך, אַז דאָס אירעאַלע ווערט ביי ניסטערן געבוירן צוזאַמען מיט דער בילדערישער פאַרקערפּערונג, אַט פּונקט, ווי דער „קדמון" איז אַנטשטאַנען פון טויזנט-יאָריקן צוזאַמען מיט דעם אור-גרונט-שטיין..

איז קיין כידוש ניט, וואָס בילדער איז דאָ אַזוי שטאַרק באַהאַפט אַז יעדער דעטאַל איז ווי די באַשעפטיקטע, די אַנפאַרמיידלעכסטע. זי איז ניט „אַבסטראַקט", זי איז פון דעם טיפסטן וועזן פון דער דערשיינונג קינסטלעריש אַרויסגעדרונגען, קינסטלעריש אַנטוויקלט.

און עקזאָטיק קען דאָ נאַטירלעך, קיין פּלאַץ פאַר זיך ניט געפינען.

די גרעסטע קונסט באַווייזט ניסטער אין אַט דעם פּראָצעס פון לעשן די עקזאָטישע אויסערלעכקייט, ניט ענדערנדיק זייער אינהאַלט, די גרעסטע קינסטלערישע אַקשאַנעס וועגדעט ער אָן דערביי. טרעפן מיר אין אַ קליינער סקיצע „געהעניק" אויסצוג בײַשפּילן דערפון. עס קומט אין דער דאָזיקער סקיצע צו דער שילדערונג פון אַ ווינטער

—„האָב איך זיך אין שנייען צוגעוועהן,—דערציילט ניסטער,—און די ווײַסקייט אין אויג אַרײַנגענומען, האָב איך זיך צו קלאָרקייט געוואוינט און קעלט און זויבערקייט געהאַרעוועט"...

עס ווערט שיין קלאָר, מיט וועלכן טאָן ניסטער וועט באַלד נעמען דערציילן וועגן דער וואונדערלעכער שפּיל פון ווײַסקייט. קעלט און זויבערקייט קיין וואונדער וועלן עס אָבער פאַר ניסטערן ניט זיין. ער איז צו זיי „געוואוינט" געוואָרן. אָבער פּונקט אַזוי טרעפט אין דער זעלבער סקיצע אויך מיט דעם יאַם.

—און טעג האָבן געטראָגט מיר און נעכט מיר געוועקט און יאַם האָט געשפּילט מיר און וואַסער געבראַוועט, און יאַם האָט געוואוינט מיך צו זיך און פאַרוויגט מיך"..

די געוואוינטקייט צום יאַם נעמט דיקטירן אויך דאָ די אומפאַרמיידלעכסטע דעטאַלן און קיין עקזאָטיק וועט אויך דאָ ניט זיין. און אַזוי איז עס ביי ניסטערן אומעטום. יאַם און ווינטער זיינען ביי אים ניט קיין ליבלינג-סטיכיעס, צו וועלכע ער איז „געוואוינט" מער איידער צו אַנדערע. און ווען ער קומט צו אַ מידבר-שילדערונג, טרעפן מיר זיך מיט אַזאַ קאָנצענטרירטער געוואוינקייט, אַז פּונקט ווידער הייליגער און דער לייב, וואָס „זיינען, ווי דער מידבר, געטריי געווען און דעם טאָג עלנטקייט איבערגעגעבן, פּונקט אַזוי דאַכט זיך איז אויך ניסטער דעם מידבר-טאָג איבערגעגעבן און צו מידבר געוואוינט.

און דאָס אַרלער-לאַנד און די שיידים-וועלט אין דער קוואַל-אונטערגרונט?..

הײמיש, „געוואוינט" איז ניסטער אויך דאָ, עקוואַטיש איז אויך דאָ זײַן בילד נישט. נאָר פון ערגיץ אַן־עלעמענטאַרער נאַטורטיף גענומען און ביז צום גרייסן אנטוויקלט, עפּעס אַ שטאַרקע קראַפט הערשט דערבײַ איבער ניסטערס זינגעוודיקן גײַסט, טרײַבט אים צו געגנשטענדלעכקייט, גענויאיקייט און קאָמפּליצירטקייט.

און עס ווערט שוין קלאָר, אַז מער איידער קינסטלערישע באַהאַוונטקייט רעדט פון די דאָזיקע שילדערונגען ניסטערס. ערגיץ טיף אין ניסטערן טלאַגט דער קוואַל פון זײַן קינסטלערישער עראָזיע, וועלכע אונטערדריקט און באַרייבערט גלײַכצײַטיק ניסטערס קונסט, און, מאַשמאָעס, צו דעם קוואַל מוז מען זיך קערעם קאַל ווענדן.

.II

ס'איז פון ווײַט אַ מענטש,
אָן אַ נאָמען גאָר,
און אַ שווייגער אייך,
ווי די פעלד אַליין...
...און אַ רויִקער,
וואָס בעוואוינט מיט צײַט...

(זיבן פאַסטוכער).

אָך גאָר באַם אנהויב פון זײַן שאַפונג האָט ניסטער סקיצעדיק באַאַרבעט עטלעכע „היסטאָרישע" סיזושעטן און בײַ דער געלעגנהייט געלאָזט צו דערזען אײַניקע וויכטיקע שטריכן פון זײַן קינסטלערישן וועזן.

כאַראַקטעריסטיש איז געווען שוין דער צוגאַנג, גופא צו די דאָזיקע סיזשעטן, סײַ אין „קלעאָפּאַטרע", סײַ אין „מרים" און אַזוי אויך אין די איבעריקע „היסטאָרישע" סקיצעס איז קיין געשיכטלעכע קונסט אין אייגנטלעכן זינען ניטאָ.

ניסטער „היסטאָריזירט" זייער ווייניק די דערשײַנונגען. ער איז „געוואוינט מיט צײַט", שעפּט ער פון איר אימפּולסן, אָבער אויספירן פירט ער זיי אויס אַזוי, אַז דער היסטאָרישער קאָלאָריט פון יעדער עפּאָכע באַזונדער איז גאָר אַ מיטל און ניט קיין ציל פאַר זיך.

איז צו באַמערקן שוין פון די ערשטע שורעס, אַז די איבערלעבונג, וועלכע ווערט אין דער סקיצע געשילדערט, רײַסט זיך צו אַן איבערמענטשלעכער אַקטיווקייט און שטאַרקייט. זוכט ניסטער פאַר קלעאָפּאַטרען עפּעס אַן אַנדערע, ניט בלויז „היסטאָרישע" באַלויכטונג. ווערט דער מעכטיקער אינדיווידואַליזם אירער איבערפּעטירט אויף אַ נײַעם, אויף אַ קאָסמישן שטייגער.

און דאָסזעלבע איז צו זען אויך אין דער סקיצע „מרים". ווידער איז אין דער דערשײַנונג פון דער „גאַטעסמוטער" גענומען ניט אַזוי די וואָג פון „היסטאָרישקייט" וואָס ליגט פאַרבאָרגן אין דעם געשיכטלעכן מאָמענט, ווי דער וועלט־עפּאָ, וואָס האָט אויפגעשאַלט אין קאָסמישן לעבן. אין דער נאַטור צוזאַמען מיט „מרים" מוטער־ווערן, דער סוזשעט איז אויך דאָסמאָל קימאַט פאַרגעגנווערטיקט,

און דאס היסטארישע געשעעניש איז געשילדערט ניט אפן היסטארישן שטייגער: אקטיוו און אויפגערעגט.

אין דער סקיצע „אליהו הנביא אין מדבר" איז ניסטער נאך מער פארטיפט און דערנענטערט צום גאנג פון געשעענישן. עס שוועבט ווידער אויף די פאעמע פארם, די סוביעקטיווע באציאונג צום סיושעט וואקסט פון שורע צו שורע און די דערציילונג איז קיינמאל ארויסגענומען פון היסטארישן פאן צוליב דער קאנקרעטער שילדערונג פון געשעענישן.

ווערט קלאר פון די „היסטארישע" סקיצעס ניסטערס, אז א געפאנגענער בא דער האסט פון וויסן, פארצייטיקן געשען, קאן ניסטער אויפפאסן דאס „היסטארישע" נאר ווי א קאסמישע באוועגונג, נאר ווי א קאסמישע דערשיינונג.

איז קיין צופאל ניט, וואס דער כוח צו קאסמישע באוועגונגען אין דער „צייט" ברענגט אים צו דעם מאטיוו פון „מעשה-בראשית" און ניסטער שרייבט און דאס בוך „העכער פון דער ערד". דאס מאל ציט שוין צו ניסטערס פאנטאזיע דער אנהויב פון אלע קאסמישע באוועגונגען, דאס וועלט-באשאפן. ווערט בא ניסטערן דאס דאזיקע בוך איבערפול מיט מאטיוון פון קאסמאגאניע, אבאם זיינע קינסטלערישע מיטלען גענוגן נאך ניט פאר אזא טעמע, אבער ניסטערס קינסטלערישע אקשאנעס שפייזט איבער אלע טהאמן פון ריטאריק, איבער אלע דורכמאלן פון זיין יונגער, נאך אומבאהאלפענער קונסט און ער זאגט זיך דאך ניט אפ פון דער קאסמישער טעמע, באמיט זיך ניסטער צו שילדערן, ווי „עס האט זיך געבעטן בא דעם קדמון דער הייקער פלאנעטער פון יעצירע-שטאף", שטרעבט און ניסטער דעם גאנצן קויאך פון אויסדרייקלעקייט, קעדיי איבערצוגעבן דעם ווילן צום געשען, וואס אנטשטייט פון כאאס. און ווי ריזיקאליש דאס דאזיקע ווערק זאל ניט זיין, געליגנט אים דאך עטוואס: אנכאפן דעם ריטם פון וועלטגעשען אין זיין ערשטער רעגע, אין זיין ערשטן צאפל.

אבער דער דאזיקער מאטיוו פארלאזט אים אויך שפעטער ניט. באקומען מיר די פאעמע „נע-ונד", וואו עס איז פארקערפערט דער מאטיוו פון א בוירע א וועלט-באשעפער, וואס שטייט

אליין אף דער ערד.

נאך אף שוועל פון יעצירע

(נע-ונד)

באקומען מיר בא ניסטערן די מאיסע „שדים", וואס האט צו טאן ווידער מיט א מאטיוו, וואס איז גענומען פון קאסמאגאניע ארויס.

און, ענדלעך, באקומען מיר דעם אויפשטאנד פון מידבאר (אין צווייטן באנד „אייגנס"), וואס קלינגט פאר אונז ווידער ווי א מאטיוו פון „מעשה-בראשית". ווען דער מידבער וויל און קאן, אפגבים, וועלן אויס מידבער צו ווערן...

גייט עס אזוי פון ווערק צו ווערק בא ניסטערן.

דער מאטיוו פון גרויסע קאסמישע באוועגונגען פארלאזט אים קיינמאל ניט און עס איז געוויס די וויכטיגסטע אויפגאבע באטצושפירן, צו וועלכע אידעאלאגישע ברעגן די קאסמישע טעמע האט ביז אהער ניסטערן געבראכט. אונז אינטערעסירט אבער היינטיקס מאל בלויז א טייל פון דער דאזיקער פראגע, נעמליך: ווי האט די קאסמישע טעמע ניסטערס געווירקט אף זיין קינסטלערישן מעטאד?

לאזט זיך איינצייען, אז די דאזיקע ווירקונג האט ביז א געוויסער צייט געוואקלט בא ניסטערן.

אין דעם ערשטן בוך זיינעם „געדאנקען און מאטיוון" איז דאס קאסמישע צו דערקענען נאר אין דעם מאסשטאב פון דער קינסלערישער באהויפטונג, אין דער ריכטונג, אין וועלכער עס ווערט באארבעט דער קינסלערישער שטאף. אזוי איז עס אויך אין די מייסטע „היסטארישע" סקיצעס בא ניסטערן; אבער שוין אין דער סקיצע „דער ערשטער שבת", וואס איז געדרוקט אין די „ליטעראַרישע מאַנאַטשריפטן", הויבט ניסטער אן צוצוגיין צו א נייעם קינסטלערישן שטאף. לייענען מיר, ווי „די ערד האט יעשדיק מיט דער האנט א מאך געטון, האט זיך ארום, ערדיש פארטראכט און איז איינגעשלאפן, ווי נעכטן, און ווי אייערנעכטן אסיפנדיק, און ארימקייט. און עס ליגט דאס ארימע וועלט—געזינדל אפן הוילן הוילן דרויסן-נאס, קאלט און פינסטער"... לייענען מיר דאס גוך מיר באמערקן אז אין דער דאזיקער סקיצע איז בעצעמעס קיין אנדער קינסטלערישער אביעקט ניט געטומען, אויסער דער ערד און די ערדישקייט, באמערקן מיר אויך, ווי ניסטער גייט אנטשלאסן אוועק פון זיינע פריערדיקע העלדן, ווי קלעאפאטרע, מרים צו אנדערע: צו דער ערד, צום מידבער, צום קוואל, צו יאם, צו בושעלך, פוקסן און שיידים. ציט שוין ניסטערן ניט אזוי די אדער יענע מענטשליכע פיגור, ווי עס ציט אים דער „יעצירע-שטאף", צו וועלכן ער האט געפרואוט זיך דערנעענטערן אין „העכער פון דער ערד", דער שטאף פון דער וועלט, איר אייביקע שטיפע און לעבנספולע מאטעריע. און ווי די ליד פון דעם דאזיקן וועלט-שטאף קלינגט אין דער סקיצע „דער ערשטער טאג און נאכט, נאך מעשה-בראשית":

—און אז די זון איז אינמיטן הימל געקומען, אז אלעס האט זיך אין ליכט געפונען און געלויכטן—אט אין דער רעגע האט די נאטור און אלעס, אז ס'געהער צו איר, דערפילט, האט זי צאפל געטאן און אויסגעשריען:—איך! ...

און תוך כדי דבור, אין דער אייגענער רעגע, ווען איר ווארט האט זיך נאך אין דער לופטן געפונען, האבן אלע ברואים זייערע הערצער און אלעס וואס ס'געהער צו זיי, דערפילט און פון אלע וועלטן-הערצער האט זיך א ווידער-קאל ארויסגעריסן, איר געענטפערט:—איך! ...

פאר ניסטערן איז דער דאזיקער מאמענט פול מיט באדייטונג. אין דעם מאמענט האט דער גרויסער וועלט-שטאף זיין שפראך באקומען, די שפראך פון זיכערער און שטארקער קערפערליכקייט... און ניסטערס קינסטלערישער מעטאד נעמט ציען די יעניקע פון אט דעם דאזיקן מאמענט.

שוין אין די ערשטע ווערק נאך „העכער פון דער ערד" באמיט זיך ניסטער צוצופאסן די שפראך פון זיין קונסט צו דער שפראך פון דעם וועלט-שטאף, וואס נעמט געפאנגען זיין פאנטאזיע. שוין דאמאלט נעמט ער זוכן יענע בילדערישקייט וואס דארף איבערגעבן די שטאפליכקייט פון קאסמישן לעבן. און דאס שטייגט ביי אים פון ווערק צו ווערק

איז ניסטער פארגלויבט געווארן אין דער קערפערליכקייט פון אלע וועזנס, וואס פילן אן די וועלט, האט ער גענומען זיי צו שילדערן פון אינעווייניק, ניט ווי א אויסער-זייטיקער, נאר ווי דער, וואס איז „געוואוינט" מיט נאטור-קראפט און נאטור-לעבן, האט ניסטערס נאנטקייט צום שטאף פון

זיין שילדערונג גענומען צו וואקסן פון ווערק צו ווערק און די קאסמישע באוועגונגען, צו וועלכע עס האט שטענדיק געצויגן ניסטערן, האבן גענומען באלייבן זיך, פארקערפערן זיך אין די „איך"־ן פון אלע ברואים, וואס האבן זייער שפראך אין דער וועלט.

נאטירליך, האט דאס געמוזט פאדערן קארבאנעס בא ניסטערן, די סוביעקטיווע, לירישע באארבעטונג פון סיזשעטן האט געמוזט זיך צופאסן צום נייעם קינסטלערישן שטאף. און ווען דער ערשטער שוואונג פון ניסטערס פריער ווערק האט אים שוין מער ניט געקענט צופרידנשטעלן האט ער קימאט ווי באוואוסטזיניק פארמולירט פאר זיך דעם אנזאג אף זיין איבערגאנג צו דער איצטיקער קינסטלערישער מאניר זיינער.

— ער האט גרינגליך פארשטאנען, דערציילט ניסטאר וועגן „קדמון"—אז ער איז קארג פאר זיך, אז ער אליין גייט זיך איבער, אז ער אליין קאן זיין אייגענע מאס ניט זיין"...

גרינגליך פארשטאנען,—האט עס א פנים, אויך ניסטער צו דער צייט; ווען ער איז צוגעטראטן צו דער פאעמע „זיבן פאסטוכער" און צו אנדערע ווערק זיינע.

III

די ניט לאנג ערשינענע „בבא-מעשה" האט פארנומען אן אייגנארטיק ארט צווישן ניסטערס קינסטלערישע ווערק. מיט אמאל האבן מיר באקומען בא ניסטערן אן ערציילעריש ווערק, וואס האט פאר זיך קיין ווייט פארבאהאלטענעם „בארג" ניט. עס פילט זיך אין גאנג פון דערציילן נאר די געשיכטע פון א פאסירונג און פון פאסירונגען און „ווער עס וויל די מאיסע ניט געדענקען—אזוי לאוט אויס ביי ניסטער דאסמאל,—דער קאן זי פארגעסן"... פאר דעם גייעריישן וועג פון ניסטערס שאפונג, וואס האט קיין איינציקע קינסטלערישע טנועה ניט געשטעלט אויסער דער קאנטראל פון זיין שטייגן וועלט-באנעמען, קומט עס אויס ווי אומגערווארטעט און ווי עפעס אן איבעררייס.

אבער אזוי זעהט דאס אויס נאר אויסערליך. עס איז גענוג צו דערמאנען זיך אין דער מאיסע „שדים" וואס ווערט דערציילט פון אלטן שעד אליין, ווי עפעס אזויגס, וואס האט מיט אים פאסירט. עס איז נויטיק איינצוזען, ווי עס איז איבערגעבויט די פאעמע „זיבן פאסטוכער" ווי יעדע ליד פון יעדן פאסטוך איז עפעס, וואס האט מיט אים פאסירט עס איז נויטיק צו געדיינקען, אז אין „בגד" איז די בעסטע שטעל די „ליד צום מזל" אריינגעפלאכטן, ווי א וואונדערליכע פאסירונג, וואס באלעבט דעם אלגעמיינעם לירישן פאן,—עס איז גענוג דאס אלעס צו דערמאנען זיך, קעדיי די „בבא-מעשה" זאל ווערן פארשטענדליך.

און ווירקליך: איז דען ניט די מאיסע „צום בארג" געבויט בלויז אף פאסירונגען? האט דען ניט ניסטער שטענדיק ארויסגעוויזן זיך צוגעבונדן צו דער פאסירונג וואס שאפט די איינציקע האנדלונג אין זיינע ווערק? פונקט אזוי די אומגעהויערע פאסירונג פונעם מידבער-אויסשטאנד, ווי די מינדע פאסירונג פון דעם פליגן-קעניג אין דער סקיצע „פליגן"- ביידע גליך האבן זיי צוגעצויגן ניסטערס זינגעוודיגן

גייסט, וואס האט אין דער פאסירונג שטענדיק געמוזט דעם אויסגאנג־פונקט פון זיין „געזאנג און געבעט"

אבער זעלטן־ווען האט ניסטער געקאנט דערלויבן, אז „ווער עס וויל די מאיסע ניט געדענקן, קאן זי פארגעסן". ווארום די פאסירונג איז שטענדיק ארויסגעוואקסן ביז צו דעם גרויסן קאסמישן געשעען. אט האט דאס מאסטוכל, וואס זיצט ביים קוואל, דערזען די זעהונג פון א „קאפ אפן יאם", וואס איז, ווי די אייביקייט שטום און פארבארגן; אט האט דער זעלער שער איבערגעלעבט א פאסירונג מיט א מענטשן, וואס איז אין שיידים־הענט אריינגעפאלן, און די דאזיקע פאסירונג צעוואקסט זיך ביז אנ'אומגעהייערן מורבעם.

און אזוי איז עס בא ניסטערן שטענדיק געווען:

געשטרעבט האט דער זינגעווודיקער גייסט ניסטערס צו געבן דאס געשעענמעסיקע, דאס פאסירונגס־ארטיקע און יעדעס מאל, ווען ער איז צו דעם פאסירונג־סיוזשעט צוגעטראטן, האט זיך עס ביז א קאסמישן פארנעם אויסגעברייט און צוזאמען מיט דעם קאסמישן מאשטאב האט דער סיוזשעט אויך קאסמישן שטאף באקומען. האט ניסטערס שילדערונג פון דעם געשעען גענומען א רן אריבעסדיק צעליב דער קאסמישער שטאפלעכקייט. דאס וויזיאנערישע בילד האט גענומען ווערן גענוי צעליב דער געגענשטענדלעכקייט, וואס לעבט פאר ניסטערס אויג אין יעדער אקט פון געשעען.

און ניסטערס קינסטלערישע ערודיציע האט אזוי ארום פארגומען אנ'ארט אין זיין זינגעוודיקן גייסט, אין דעם דיכטער פון דער גרויסער מאסירינג.

און עס האט זיך געשאפן בא ניסטערן א מגיד, וואס לאזט זיך זייער גוט איינצוזען אין איינער א שטעלע אין „מידבער".

עס ווערט דא דערציילט, ווי דער הייליקער שעפט וואסער פון מידבער־קוואל. און ערשט צום סאף, ווען די קריג איז שוין פול, דערציילט ניסטער.

„פלעג ער זיך אזוי א ווילע גאך פארן קוואל פארזאמען, מיט דער אנגעפילטער, און זאמענדיק זיך און פארן קוואל, וואס ער קוועלט נאך, פלעגט ער אזוי אוך מיט איר שטייענדיק אפן קוועלנדיקן קוואל קוקן און שטיל און אזוי קיקנדיק קוואל אף ווייטער קוועלן בענשן ...

אין אלע שילדערונגען ניסטערס, וואס זייען שטענדיק אזוי נאענט צום שטאף פון דער געשילדערטער זאך, לאזט זיך יעדעס מאל צו באמערקן אז דאס „פארזאמען זיך אף א ווילע" ביי יעדער געגנשטאנד, די ווילע פון „בענשן" דעם דאזיקן געגנשטאנד. אוןווירקליך: קוים צוגערירט זיך צו וועלכער עס איז זאך הויבט ניסטער אן פון דעם „איך" פון דער זאך, פון איר וועזנטליכן און עלעמענטארן, און ער אנטוויקעלט עס ביז א קולטיווירונג. ליגט אין דער שילדערונג פון יעדער זאך ביי ניסטערן א קולטיווירונגס־טענדענץ, א לייטערונגס־געטיע. און דערפאר איז אזוי שטארק ניסטערס כיישעק צו „אנטוויקלען" יעדער געגנשטאנד, ווייל דאס אנטוויקלען איז אין דערזעלבער צייט דאס קולטיווירן פון דעם געשילדערטן געגנשטאנד.

פון וואנען שטאמט זיך די קולטיווירונגס־טענדענץ ביי ניסטערן? עס איז ניט שווער איינצוזען, אז אין איר אנטפלעקט זיך דער קאסמישער אימפולס, וואס לעבט אין יעדער ווערק ניסטערס. עס לאזט דער דאזיקער אימפולס ניסטערן

ניט צו פארשליסן זיך אין א ריין-נאטוראליסטישער שילדערונג פון אפגעזונדערטע, איינצעלנע ערשיינונגען. שאפט דער קאסמישער אימפולס די ריכטונג פאר דער קינסטלערישער ערודיציע: צום איינהייטלעכן, צום גאנצן. שטרעבט ניסטער אויסצושעפן ביז דער קלענסטער דעטאל יעדער בילד, אבער דאס האט ניט צו טאן מיט קינסטלערישן אנאליז, וואס צעגלידערט יעדער ערשיינונג, וואס מער דעטאלן, וואס מער שטריכן און ביי-פארבן אלץ רייכער דער טאן פון גאנצן, אלץ שטייפער און מאטעטישער דער איינהייטלעכער באנעם פון גאנצן. דער קאסמישער אימפולס טרייבט צו דעטאליזירטער געגנשטענדלעכקייט, אבער ער באפליגלט אין דער זעלבער צייט די דעטאליזירטקייט און פאראייניקט זי מיט א שטענדיקער קולמינירונגס־גרענעץ. דערפאר באמערקן מיר אויך, ווי ניסטערס אריכעסדיקייט און גענויאקייט — קלאל ניט קיין פאעטישע מאנירן — בינדן זיך דאך צו זיין זינגעוודיקן גייסט, וואס איז באגייסטערט פון קאסמישן שטאף.

און דערפאר ווערט אויך קלאר, פארוואס ניסטער פאלט אזוי זעלטן אריין אין עקזאטיק און בעקיוונדיקער אויסטערלישקייט. די קינסטלערישע ערודיציע ניסטערס בלייבט שטענדיק ביי איר רעכט: זי פירט שטענדיק פון דעם עלעמענטארן קערן, וואס ליגט אין יעדער דערשיינונג. פארטרויט ניסטער זיך איינגאנצן זיין קינסטלערישער ערודיציע ווי זי זאל ניט אונטערדריקן דעם רעגע-בליק און רעגע-געפיל, ווערט זי דאך באפליגלט דורך דעם קאסמישן אימפולס צו פארקערפערן דאס גאנצע, דאס איינהייטלעכע, דאס גרויסע — און פון דעם אימפולס איז ניסטער קיינמאל ניט פריי.

און מערקווירדיק איז צו זען, ווי די זעלבע קינסטלערישע ערודיציע האט זיך אריינגעשליכט אויך אין ניסטערס סטיל און איז צו זיך צוגעפאסט.

האבן מיר געהאט בא ניסטערן אין אנהויב פון זיין שאפן א סטיל, וואס האט געטראגן אין זיך א גרויסע מאס פון מוזיקאלישקייט, וועלכע איז דאך פון קינסטלערס האט ניט באהערשט געווארן, א היפשע קראפט פון געדאנקלעכער אויסדריקלעכקייט, וואס איז דאך ניסטערן ניט אונטערגעווארפן געווען. און סיי די זיגזאגן פון א געדאנקען-בליק, סיי דער באפליגלטער מוזיקאלישער זאץ ניסטערס האבן אין זיינע ערשטע ווערק דאך זייער ווייניק געדינט דעם געגעבענעם ווערק.

די נייסטע ווערק ניסטערס באווייזן ווי אכגנעדיק ניסטערס סטיל האט זיך אונטערגעגעבן דעם שטארקן קריאף פון זיין נאטור — דער קינסטלערישער ערודיציע. האט די מוזיקאלישקייט פון ניסטערס ווארט זיך אונטערגעווארפן דעם בילדערישן אינהאלט פון זעלבן ווארט. די זיגזאגן פון א פאראדאקסאלן ריס פון א בליץ-געדאנק האבן זיך איינגעוועבט אין דעם בילדערישן זאץ. קאן מען זען אפט מאל, אז דער דאזיקער בליץ-געדאנק פארוואנדלט ניסטערס עפיטעט אין אן עפיגראמע, ניסטערס בילד אין א אפאריזם, אבער די סטיכיע פון בילדערישקייט בלייבט הערשן איבער ניסטערס סטיל.

אבער צופאסן האט זיך געמוזט ניסטערס זאץ אויך צו דער נאטור פון קינסטלערישן אנטוויקלען, צום ביסלעכווייזן אנזאמלען צום אנהויבן פון שטריכן און דעטאלן. האבן מיר באקומען דעם כאראקטעריסטישן זאץ ניסטערס. ער איז

לאנג, אפטמאל צו לאנג, אבער ציען ציט ער זיך ווי א ספיראל, וואס נעמט ארום, וואס פרעסט צונויף דעם געשילדערטן געגנשטאנד צו איין גאנצן, איינהייטליכן בילד. דאס ראזו שילדערונגן ניסטערס אין די גייסטע ווערק זיינען אויסגעדריקט דורך אזא ספיראל-זאץ, וועלכער זאמלט אויף אלע דעטאלן, אלע שטריכן. אזוי, אז עס צעפאלט זיך ניט דאס בילד אף קליינגקייטן, נאר עס מאכט דורך דעם ספיראלן-וועג צו עפעס א העכערן פונקט, וואוהין עס פירט די קולטיווירונג-טענדענץ ניסטערס.

וועלכן ארט פארנעמט אין דעם דאזיקן זאץ די מוזיקאלישקייט? ניסטער זאגט זיך אף קיין ווילע פון איר ניט אפ.

די וואריקלאנגן אין ניסטערס ווערטער-שפיל, די מוזיקאלישקייט זיינע פירט, ווי דער אריארבישער פאדעם דורך דער אויפעסריקער שילדערונג און ווי קערפערליך די שילדערונג זאל ניט זיין, די פלאסטיש-הארב און פארבע-שווער דער זאץ זאל ניט מארקירן, באפליגלט אים שטענדיק די פארבאהאלטענע מוזיקאלישקייט, דער פארבארגענער ווארקלאנג. און שטענדיק לאזט זיך אין דעם זאץ דערקאנען דער זינגעוודיקער גייסט ניסטערס, וואס ווערט ניט מיד צו שטעלן זעקמעלער פון גרויסן קאסמישן געשעען אין דער געשטאלט פון גע-גענשטענדליכע בילדער און פלאסטישע שילדערונגען.

נ. אויסלענדער.

א. רועדזיארקע

אַן פּיִער פֿון ערד

נאָטיצן-פֿראַגמענטן.

1

אין די גרויסע ברויזמאָמענטן פֿון געזעלשאַפֿטלעכן לעבן, ווען ליניען, פֿאַר־בען און סטרוקטורן ברעכן און שאַפֿן זיך מיט אויגנבליקלעכער שנעלקייט. ווען לייזונגען שפּרינגען־אויף, וויקלען זיך פֿאַנאַנדער און אַנטפּלעקן פֿלוצלינגדיקע אומדערוואַרטעטע פֿאַרבן און געשטאַלטן, ווען איבער אַלטע צעהויקערטע מאַרקן און גאַסן קנוילן זיך נייע ריטמען, באַוועגונגען און גיגאַנטישער אימפּעט פֿון כּאַאָטיש־סטיליזירטע מאַסן־סצענעס — אין אַזעלכע מאָמענטן שטעלט זיך אָפּ אַ ווייל אויף דער אייביקער וועטלויף צווישן קונסט און לעבן. די קונסט מאַכט אַ „סטאָפּ״, אָפּכאַפּן דעם אָטעם און דערזעט זיך אין אַן אומבאַהאָלפֿענער טראַגישער פּאָזע.

וואָרים, אונזער עמפּעטישער שאַפֿונגס־דראַנג, וואָס מאַכט געבוירן די קונסט באַוועגט זיך ניט אין רוים נאָר אין צייט, און אין די מאָמענטן איז צייט רייכנדיק ווי מאַבל־וואַסער. און אויף אַפּגעלאָפּענעם וועג זיינען די בריקן פֿאַרברענט. אין פֿאָראויס זיינען קיין שליאַכן נאָך ניט אָנגעמערקט. רעכטס און לינקס, הינטער און פֿלינל־וועג — איין מטושטעשער האָריזאָנט, איין שרעקנדיקע אומבאַשטי־מטקייט. און דער רוקן איז שטייף ווי דער רוקן פֿון אַ דערפֿרוירענעם פֿויגל — אומדרייען דעם קאָפּ איז אוממעגלעך.

שטייט זי די קונסט מיט שטאַרקע בליקן געווענדעט אין פֿאָראויס צו די פֿאַרגעפּלטע פֿאַרהאַנגען, וואָס פֿאַרשטעלן פֿאַר איר אויג דאָס, וואָס וועט גע־בוירן ווערן אין נעקסטן מאָמענט —

איר ענערגיע־מעגלעכקייט איז פּאַראַליזירט. ניטאָ קיין ראַכוועס פֿאַר עקס־פּאַנסיע. די צוקונפֿט איז פֿאַרבאַהאַלטן, די פֿאַרגאַנגענהייט — פֿאַרשלונגען. בלייבט נאָר די ענגשאַפֿט פֿון געגנוואַרט, אָבער געגנוואַרט איז נאָר אַ פֿיקציע. געגנוואַרט איז פֿליסנדיקע אָטעמען פֿון פֿאַרגאַנגענהייט און צוקונפֿט. געגנוואַרט איז אַ דינאַמיק פֿון אַ רגע וואָס איז אַנטלאָפֿן צוזאַמען מיטן געבוירן ווערן און פֿון אַ רגע וואָס איז נאָך ניט געקומען. און דער כּאַלעל צווישן זיי איז ענג אַז אַ מעגלעכקייט צו אָטעמען —

II

„איך געדענק גאָרניט" —
(נחמן בראַצלעווערס בלינדער בעטלער).

די ענערגיע פון מענשלעכן גייסט האָט איר אומרואיקייט געלענקט אין צוויי ריכטס־ליניען: וויסנשאַפט און קונסט.

לויפן זיי זיך באַזונדער, יעדע איר אייגענעם וועג. קלוימערשט פרעמד און ווייט, טיילמאָל פייַנטליך אַפילו, איינע דער צווייטער. ביידע אָבער, האָבן זיי איין קוואַל, איין קאַוואָנע און איין ציל: די גרויסע באַפרייאונג פון מענטש.

פאַרוואַנדלען דעם מענטש פון אַ קנעכט אין אַ האַר איבער דער נאַטור, פון אַ סיבע אין אַ ווילן. — דאָס איז די אויבער־קאַוואָנע סאַי פון דער וויסנשאַפט סאַי פונדער קונסט.

צו דערגרייכן דעם צוועק גייט־אָן די וויסנשאַפט מיט איר לאַנגזאַמע מיל־בנאַרטיקע אַרבעט. זי שפּיאָנירט די נאַטור, דערגייט אירע סודעס, דערוואוסט זיך אירע באַהאַלטענע קויכעס און באַשאַפט אייגענע. באַשאַפט, אָבער שאַפט ניט; זי קאָמבינירט נאָר עלעמענטן און קויכעס וואָס זיינען אין דער נאַטור שוין פאַרהאַנען. זי געפינט זיי אויס; אויף שאַפן אייגענע פּרעטענדירט זי לעבאַטכילע ניט. זי איז באַוואוסטזיניק דערויף, אַז איר אַרבעט איז נאָר אַ קאָמבינירנדיקע. זי קאָמבינירט קויכעס ניט לעהאַכעס די נאַטור־געזעצן נאָר אין העסקעם מיט זיי, אין דעסקעם מיט זייערע באַפעלן.

די קונסט, אָבער, האָט לעבאַטכילע, געוואָלט פירן צו דער גרויסער באַפרייאונג דורך איר אייגענער אַבסאָלוטע פרייהייט. זי האָט געוואָלט קאָנקורירן מיט דער נאַטור. אַליין שאַפן. שאַפן אייגענעם אינהאַלט און אייגענעם פאַרב. אייגענע געשטאַלטן, ליניען, פאַרבן און קלאַנגען.

אַט דער מאָמענט שטעלט מיט זיך פאָר דעם טראַגישסטן אינגט וועזן פון דער קונסט. פון ערשטן טאָג אָן שטרעבט זי צו פירן אַ זעלבסטשטענדיקע, אומ־אָפּהענגיקע עקזיסטענץ און איז דאָך אַ קנעכט פון אויסערלעכע געזעצן, וואָס דיקטירן אירע באַוועגונגען און ווענדונגען. ווי די פיס פון מענטש, וואָס האַגאַם זיי באַוועגן זיך פריי אויף דער איבערפלאַך פון דער ערד, זיינען זיי דאָך אירע קנעכט און קענען נאָר מאַכן די שפרונגען, וואָס דיקטירן אירע געזעצן, אַפילו דעמאָלט ווען ס׳הויבט זיך אָן, דער מענטש, אין יעדן קער אירן פון די אַלע אָפענע און באַהאַלטענע געזעצן פון לעבן, וואָס ציען זייער כיונע סאַפקאָלסאָף פון דער אייגענער ערד טאַקע. איר האָט ניט געלונגען צו שאַפן קיין אייגענעם אינהאַלט, קיין אייגענע געשטאַלט, קיין אייגענע פאָרם. קיין איינציקע ליניע אַפילו, וואָס זאָל ניט זיין אין דער נאַטור.

ד גרעסטע זעלבסטשטענדיקע שאַפונג ביזן היינטיקן טאָג האָט די קונסט דערגרייכט (דאָס וואָרט ,,קונסט'' דאַרף דאָ פאַרשטאַנען ווערן אין ברייטסטן זין) דעמאָלט, ווען זי האָט געגעבן גאָט. די גאָט־געשטאַלט, וואָס דער פּרימיטיווער קונסט־קויאַך פון דער מענטשהייט האָט געשאַפן איז זיכער געווען די העכסטע און אָריגינעל־פרייעסטע דערגרייכונג. אָריגינעל און זעלבסטשטענדיק דערפאַר, וואָס דער ערשטער באַשעפער פון דער גאָט־געשטאַלט האָט פאַר זיך קיין פראַ־

מאָטיוו, קיין מוסטער ניט געהאַט. אָבער דאָ טאַקע, באַ איר גרעסטער שלימות האָט די קונסט דערזען איר אומבאַהאָלפנקייט. איר ניט־אָריגינעלקייט. דערזען זיך ניט ווי אַ ווילן נאָר ווי אַ סיבה.

ווי אַזוי האָט זי באַשאַפן איר אויסגעטרוימטן גאָט?

אַלע קוואַליטעטן וואָס זיצן אין מענטש, בעקויעך אָדער בעפּועל, באַ אַ יאָכיד אָדער באַ אַ קיבוץ, אַלע עמאָציאָנעלע מעגלעכקייטן וואָס דער מענטש באַזיצט. צוגעצויגן קוואַליטעטן פון דער אַרומיקער נאַטור; קראַפט פון כאַיעס, פון נאַטור־עלעמענטן — פון דעם האָט זי אויסגעקאָמבינירט די געטלעכע פּערזענלעכקייט. יעדער אַטאָם פון באַשאַפענעם גאָט, יעדע טייל, יעדעס גליד האָט געהאַט פאַר זיך אַ מוסטער. אַפילו די מענטשלעכע שוואַכקייטן און ליידנשאַפטן, זיינען דעם געשאַפענעם גאָט צוגעגעבן געוואָרן — סעקסועלע מאָטיוון, עסן און שטערבלעכקייט. אַזוי איז עס געווען אינהאַלטלעך.

און די פאָרם —

די סעמיטן זיינען געווען די אָריגינעלסטע. די אַסירער, באַבילאָנער און עגיפּטער האָבן קאָמבינירט לייבנקעפּ מיט אָדלער־פליגל און פּרויען־קערפּערס. פיגורן־פאָרמען, וואָס האָבן קיין מוסטער אין נאַטור ניט געהאַט. דאָך אָבער ניט מער ווי קאָמבינירט. פאָרמען און ליניען וואָס אין טיילן זיינען זיי אין נאַטור יאָ געווען.

די גריכישע געטער־פיגורן זיינען איינפאַך קנעכטיש־נאַטוראַליסטישע קאָפּיעס פון מענטשלעכער קראַפט, פון מענטשלעכן מוסקול־קויעך. מענטשלעכע שיינקייט און מענטשלעכע פרייד. דאָ האָט דער ניי־קאָמבינירטער אינהאַלט ניט געקענט קאָמבינירן אַפילו נייע פאָרמען.

דער דראַנג פון דער קונסט צו זעלבסטשטענדיקייט, צו דערגרייכן די שלימות פון אָריגינאַל, האָט זי דאָ אַ שטויס געטאָן אין אַ נייער ריכטונג: צו דער נעגאַציע פון פאָרם. די איינציקע מעגלעכקייט צו מאַכן די געשאַפענע גאָט־געשטאַלט פריי איז געבליבן אָוועקנעמען פון איר יעדע געשטאַלט, יעדע פאָרם.

באַפרייען זיך פון דער נאַטור, פון דער מאַטעריעלער וועלט, וועלכע האָט צוגעגרייט יעדע מעגלעכע ליניע, יעדע מעגלעכע קערפּערלעכקייט. דערגרייכן דעם נאָך ניט־פאַרהאַנענעם פּראָטאָטיפּ — „אין לו גוף ואין לו דמות הגוף". די גאָט־געשטאַלט האָט באַקומען די פאָרם פון נ י ט. אין דער נאַטור איז אַזאַ פאָרם ניט פאַרהאַנען. די מאַטעריעלע ליניע איז באַגרענעצט. די עקזיסטירנדיקע פאָרם האָט אַן אָנהויב און אַ סאָף. —

די אידישע גאָט־געשטאַלט איז דער ערשטער, און שטאַרקסטער פּרוּוו פון דער קונסט צו דערגרייכן די באַפרייאונג, די אומאָפּהענגיקייט פון דער נאַטור, פון דער מאַטעריעלער וועלט.

די אַלט־אידישע קונסט האָט געמאַכט דעם ערשטן באַוואוסטזיניקן שפּרונג אין דער אומענדלעכקייט אַריין. באַלעבן דעם גרויסן נאָרניט, וואו די נאַטור מיט איר געזעצן האָט קיין שליטה ניט. ווי דער בלינדער בעטלער אין נחמן בראַצלאַווערס מאַיסע, וועלכער ווייס מער פון אַלע, ווייל ער ווייס נאָרניט. דער נאָרניט האָט ניט קיין פאַרענדיקטע, ניט קיין געבראָכענע ליניען. די מאַטער־

יעלע ענערגיע גרייכט נאָר ביז די גרניצן פון גאָרנים. דאָרט ענדיקט זי זיך. דאָרט האָט גוואָלט אָנהויבן איר מעמשאָלע די קונסט.—

דער פאָרמלאָזער גאָט איז אָבער פון א געשאַפענער געשטאַלט צעשוימען געוואָרן אין א גרעניצלאָזער, אומאָרגאַניזירטער אידעע, וועלכע האָט געקענט שפּייזן סכאָלאַסטישע מוחעס, אָבער ניט מער דעם קינסטלער. די נעגאַציע פון פאָרם האָט געמוזט ברענגען צו דער נעגאַציע פון קונסט ביכלאַל.

דאָס קריסטנטום מיט זיין קריסטוס און מאַריע־לעגענדע איז געווען דער גאַנג צוריק, וואָס די קונסט האָט געמאַכט צו דער נאַטור. דעם פאָרמלאָזן גאָט געגעבן געשטאַלט. בלוט אריינגעלאָזט אין זיינע אָדערן, מענשליך בלוט. ערדישע ליידנשאַפטן אים אָנגעקליידעט. מענשליכע ליבשאַפט און ראַכמאָנעס. די קונסט איז געקומען צום באַוואוסטזיין, אַז אַן גאָרנים איז מער ווי גאָרנים ניט פאַרהאַנען. זי איז אַרויס פון די אומענדליכע רוימען פון בלויער פוסטקייט און זיך גענומען ציען נענטער צו דער ערד און צו דעם פייער וואָס די ערד האַלט אין אירע טיפקייטן.

דאָס איז געווען דער מאָמענט, ווען די קונסט האָט זיך אונטערגעגעבן דער נאַטור און איר מעמשאָלע, ווען זי האָט שאָלעם געמאַכט מיט דעם געדאַנק, אַז זי איז ניט מער, און ניט ווייניקער ווי א מאַניפעסטאַציע פון קויכעס, וואָס ליגן אינגאַנצן אויסער איר.

די האַכנאָע, וואָס די קונסט האָט אַף זיך גענומען, האָט פונדעסטוועגן ניט געשטערט איר פון צייט צו צייט מאַכן א נייע אָנשטרענגונג זיך צו באַפרייען; אַן אָנשטרענגונג אַוועקצוגיין פון מוסטער, דערגרייכן דעם אייגענעם אָריגינאַל, באַפרייען זיך פון דער אינעווייניקסטער געבונדנקייט, פאַרלירן די געוויכט, וואָס דריקט זי אַראָפּ צו דער ערד. די פאַרשיידענע זיגזאַג שפּרונגען, וואָס די קונסט מאַכט פון צייט צו צייט, איז אָט דער פּרואוו אירער אַרויסצושפּרינגען פון איר ערדישער אַטמאָספער, אַריין אין וועלטאַל, באַשאַפן זיך אַן אייגענעם אָרביט און זיך דרייען אַרום זיך אַליין ווי די זון, ניט באַמערקנדיק דערביי, אַז אָט דער שפּרונג אירער גופא איז ניט קיין פרייער, נאָר א רעזולטאַט פון געזעצן, וואָס ווירקן אויסער איר.

III

דאָס באַוואוסטזיין צו וועלכער די קונסט איז געקומען, אַז זי איז אין איר טאָך א טייל פון דער וועלטליכער מאַטעריעלער ענערגיע און אַז איר מעהוס איז ניט מעטאַפיזיש, האָט זי מיט אַן אינערלעכער לאָגיק געטריבן אַלץ נידריקער צו דער ערד, אַלץ נענטער צום מענש.

דער באַוואוסטזיין, אַז אַלע מאַניפעסטאַציעס פון פאָרם זיינען סאַי ווי צוגעגרייט אין דער נאַטור, האָט זי א שטויס געטאָן צו דעם שטיק לעבן, וואו פאָרמען ליגן ניט צוגעגרייטע אין א סטאַטישן צושטאַנד, נאָר האַלטן אין אייביקן וועקסל, אין אייביקן שאַפן־קאָמבינירן:

צום לעבן פונם מענשן, צום געזעלשאַפטלעכן לעבן.

דאָס איז די געשיכטע פֿון דער גאַנצער מאָדערנער קונסט, ספּעציעל פֿון דער ליטעראַטור.

דאָ שפּיגלט זיך אויסגוי אויף דער איבערלעבטער קאַמף, אָבער אין די פּרוּוון, וואָס די קונסט נעמט אָף אין גרויסע מאָמענטן פֿאַר איר זעלבסט־שטענדיקייט, פֿאַר איר באַפֿרייאונג, וועלכע דריקט זיך אויס אין די פֿאַר־שיידענע אַנטי־רעאַליסטישע שטרעמונגען אין דער ליטעראַטור.

אָבער אויך דאָ געפֿינט דאָס זעלבע, וואָס איז געשען אין די ערשטע פּער־יאָדן פֿון אירע אַנטי־נאַטוראַליסטישע אָנשטרענגונגען —

די סינע פֿון ניינצענטן יאָרהונדערט צום רעאַליזם איז דער כּעס פֿון קאַליבאַן, וואָס זעט זיך אין שפּיגל זיין געשטאַלט.

די סינע פֿון ניינצענטן יאָרהונדערט צום ראָמאַנטיזם איז דער כּעס פֿון קאַליבאַן, וואָס זעט ניט אין שפּיגל זיין געשטאַלט.

(אָסקאַר אואַלד).

אָבער קאַליבאַנס געשטאַלט איז אַ הויפּט־עלעמענט, אַ געזעענער אָדער אַן אומגעזעענער.

ווי לאַנג די קונסט האָט געקענט האָבן אַף מעטאַפֿיזישקייט האָט זי גע־קענט וואָס העכער אָנשלאָגן אין דער פּוסטקייט; איינמאָל איבערצייגט זיך, אָבער, אַז אירע וואָרצלען זיצן טיף אין דרערד טרייבט זי דער אינסטינקט פֿון שליימעס־זוכעניש, שלאָגן די וואָרצלען אַלץ טיפֿער און זיכערער, אַלץ נידרי־קער צו דער ערד, אַלץ נעענטער צום מענטש.

די קונסט איז אין דעם פּראָצעס געגליכן צו דער בבינע פֿון אַעראָפּלאַן, וועלכער הייבט זיך אַף צו די שטערן, אָבער נאָר מיט דער הילף פֿון נאָענט אַרויסגע־גראָבן פֿון דער ערדס טיפֿעניש.

מער ווי אין יעדן מאָמענט דערזעט עס די קונסט אין עפּאָכן פֿון גרויסע בּרוידמאָמענטן פֿון געזעלשאַפֿטלעכן לעבן, ווען ליניען, פֿאָרמען און סטרוק־טורן ברעכן און שאַפֿן זיך מיט אומבאַגליקטער שנעלקייט, ווען דער ווער־לויף צווישן קונסט און לעבן שטעלט זיך אָפּ אַף אַ ווייל, און די קונסט בלייבט שטיין מיט אַ קורצן אָטעם און מאַכטלאָזע הענט פֿאַר די גרויסע אומדערוואַר־טעטע־פֿאַנאַנדערגעוויקלטע גיגאַנטישע ליוונגען וואָס צעפּלאַטערן זיך איבער צעהויקערטע מאַרקן און גאַסן.

דעמאָלט ווערט איר קלאָר, אַז העכער פֿון די דעכער איז די בלויע פּוסט־קייט, און אַז איר אָרט איז וואָס נעענטער צו דער ערד און צום פֿייער פֿון דער ערד.

ז. וועוויאָרקע.

אין העפט:

ד. האָפשטיין — שטאָם / ביינוש שטיי-
מאַן — דאָס רויטע קינד / א. קושניראָוו —
אָקטאַווע / דבורה קליאַצקין — דער וועג /
שמואל ראָסין — אַלעף / ל. רעזניק —
לידער / ע. פינינבערג — לידער / מאַרק
שאַגאַל — בלעטלאַך / י. דאָברושין — אונזער
ליטעראַטור / ש. גאָרדאָן — ווערט און לעבנס-
שטייגער / נ. אויסלענדער — דער ניסטער /
א. וועוויאָרקע — אין פייער פון ערד.

ביבליאָגראַפיע אין קונסט-בראַנזשע האָבן נישט געקאָנט אַריין אין דעם העפט איבער מאַנגל אין אָרט.

16 тип. Москва. Р. В. Ц. № 144, 3000 экз.

שטראָם

כוידעש

העפטן

2

נאָר אונטער פעלון הער איך
רינט און ריזלט פריש א שטראָם.

א. שוואַרצמאַן.

מאָסקווע — 1922.

הילע — מארק שאגאל

אויסגאבע פארלאג „שטראם"

אידישע פאליגראפישע שול-דרוקעריי, מאסקווע.

פּערעץ מאַרקיש

הונגער

1

ניט קיין מאַלאַך מיט קריגל פון טרייסט־לאַנד,
ווי נ׳מידבער אַף דאָרשט פון ישמאָעלן;
אַ ביל פון פאַרנאַכטיקן קלויסטער,
אַ פור מיט אַ פייגער פון טולע...

ניט קיין קוואַל פון וואַסער וואַרט דיך
מיט בראָכע פאַר בלאָנדזשלינג מידן;
און געוויינט האָט ווי האָגער די שוואַרצע
— אַ מאַמע עלנד אין מידבער...

אָ, ניט־אַנטווייגטע ווײ־לאַנד!
ווער וועט כאָוועז אַ יאָסעם?
— אַף סלופּעס היינגט אַ נעווײלע
— דיין טאַטע יעשו בען יויסעף!...

2

אַזוי איז געגאַנגען אַ וואָגן מיט מיסט צו די שקרופּעלנע פעלדער
און ס׳האָט אַף די וועגן דאָס מיסט מיט אַ קינד זיך געשאָטן
און מ׳האָט עס צעטראָטן...

אַזוי איז געלעגן אין היץ אַ פאַרוועלקטע
דאָס ווײ־לאַנד פון טאָלן
פאַרכאַלעשט נאָך מיסט און נאָך אָפּוואַרפעניץ בלאָטיקט
און טאָג האָט די פעלדער אַף זוניקע געגאַבלען [illegible]
געברענט און געבראָטן...

און ערד האָט די ציינער פון קוימענס געשטשירעט
צום שעפּסענעם הימל
און הינטיש געריטשעט:

ווי איז מיין לייב,
און ווי איז מיין ערווע,
און וואו זשע זאָל איך מיט דער בושע זיך קערוועז?

אָ, ווײַ־קראַנקע קרוינשטאָט!
און וואו איז דאָס קינד פֿונם מיסטיקן וואָגן?
אַף פֿאַקנדן הימל אַ מאָלצײַט אַ גרויסער
דער שײַטער פֿון מוילער רײַסט אָן ווי אַ מאַקע
מ׳וועט באַלד דאָרט פֿרעגלען, מ׳וועט באַלד דאָרט באַקן,
היי מענטשיכעס דולע פֿון מערק
און יאַרידן
און ווער האָט פֿון וועגן דאָס מיסט־קינד פֿאַרטראָגן?
ווער האָט עס געקויפֿט און ווער האָט עס געקוילעט
אַהער קומט, אַהער קומט,
איך וועל אײַך אין האַלב נאַכט ניט מאָנען קיין כּיילעק!

אַזוי איז געגאַנגען אַ וואָגן מיט מיסט צו די שקרופּעלנע פֿעלדער
און ס׳האָט אַף די וועגן דאָס מיסט מיט אַ קינד זיך געשאָטן
און מ׳האָט עס צעטראָטן...

3

אַזוי זאָלסטו דײַן גרויסן טאָגעס אָפּקומען
מיט קליינע דײַנע בעטלערלעך אַף בערגלעך זוניקע פֿון קלויסטערס;
— אַ ברעקל ברויטעלע! אַ שטאָרינקע! אַ קאָפּעקעלע!
פֿאַר די ניט אויסגעציילטע מיליאָן פֿעלד — אַ גרויל לאַנד גרויסע, ווי איז דיר!

אָ, קליינע בעטלערלעך מיט הימלען טאַטעשע ביז גאָר די אַקסעלעך.
פֿון נאַבלעגער אין פֿעלד מיט פֿערד אין זומער־נעכט אין הייסע
אַ העמד פֿון טאַרבעלע! פֿאַר פֿאַסטעלעס — דער קויט צו פֿוס פֿאַרוואַקסענער
און ציץ, און גאָלד־געוועב פֿון פֿעלדער־העפֿקער, — ווי איז דיר גרויל־לאַנד גרויסע!

דײַן בויך איז אײַנגעפֿאַלן־דאַר, ווי דאַך פֿון שינדלען נאָך אַ פּלאַקער
און פֿון פֿאַרוועלקטע גראָזן שלאָפֿט אַף דיר אַ געלער הונגעריקער זשאַווער
די כמאַרעס הײַנגען איבער דיר, ווי שטיקער יאַדישליווע פּליאַקעס
און אַף דײַן מאַזל בילט אַ הונט, ווי אַ מעשוגענער פֿאַריאָגטער גאַווי...

אין בודקעס ליידיקע פֿון דײַנע וויסטע מערק פֿאָרן זיך הינט געשוואָלענע
און קאָנען פֿון באַהעפֿטונג הינטישער זיך ניט צעקלאַמערן;
די הימלען פֿרידן זיך אַף רויטע שטריק ווי העמדער וואָלענע
ג׳ווי מויטע זשאַבעס צוגעבונדענע באָמקען ברוסטן זיך בײַ טראָגנדיקע מאַמעס...

די בריקן ציען זיך צום פֿעלד פֿון טפֿילע־פּאַסטנדיקע פּלעצער
און ברעכן אויס ווי אַ געקעכץ די לעצטע סקריפּענדיקע רערער
אַף דעכער קרעציק־אָפּגעקראַכענע מיאַוקען קעץ פֿאַרקרעציקטע
און ס׳טאַנצן אין דער לופֿטן שטיקלעך בלוט ווי האָרבסטיקע, ווי רויטע בלעטער.

אַ, ערגיץ וויינט ביים סימאַפאָר אַ מייסים־צוג מיט ביל מיט נאַכטישן
און שטיינער זויגן נעץ בײַ פערד געפאַלענע, ווי אונטער איבערקערטע שוואַרצע
כופעס
כ׳טיילט זיך שוין: דיר אַ פּאָר פּיס און דיר די פעל, און דו—פּרשפּעטיקט
און איך וועל וואַרטן שוין.
אין אַ געשווילעכץ ליגט די שטאָט אַרויסגעבראָכענע מיט קישקעס הילצערנע
פון סלופּעס.

4

אַ טויב־שטומע אַסיפע — שטייען אויסגעשטעלט ווי נעזהערנער די מויערן
און יעדער טראָגט אַף אַקסל זיבן דאַרע קי, ווי זיבן מייסים—שטיקער גאָרן...
די פענסטער לעבערדיקע, די טירן הייגען נאָך ווי אָפּגעביסענע האַלבע אויערן
און ווערגן זיך אין היץ מיט ווײַ־געשוואָלענע פייגאָרים.

אָט ווילן זיי די גאָרגס אין די קעפּ זיך וואַרפן אײנס דעם אַנדערן
אָט ווילן זיי אין דערהויך זיך אויפהויבן די הימל־הויט צעגריזשן
היי, שפּיי מיר, הימל, אָן אין הונגער־אויסגעשטרעקטער האַנט אַריין
די בלינדע בעטלערלעך פון דלאָני אָנטרינקען און זיי די מײַלעכלעך פּאַרשליסן.

רונדוקעס ליידיקע מיט אויסגעגאָרגלטע צו וואָגנס ציגנער אַשענע,
וואָס לעקט איר דאָס פּאַרפּוילטע האָלץ? וואָס סמאָרעט איר די שקרופּעלירנע
ווייטן?
אַף ביים־אוילעם טיילט מען איצט, ס׳איז דאָרט אַ גרויסע כאַסענע,
קומט זיך אָן אָרט פּאַרכאַפּן דאָרט באַצייטנס.

כ׳האָט קיין ווער אויסגעהוסט אַ בערגל ערד. דער כאָסן ליגט נאָך פריש אין אים.
היי, ווערים! פּאָר זיין געשוואָלן לייב מיט אייך זיך האַרגענען מיר קומען!
— קאַפּראַנים! גראָבט אַרויס אָדאָם־האַרישוינען!
בײַ די פּאַרפּוילטע ביינער זיינע בענטשן מיר מעזומען.

5

טראַמוואַיען ליידיקע מיט בעהיימעש רעזון זיך באַגעגענען,
זיי פירן אונטער שטאָט אַרויס, ווי מיסט, די קינדערישע געווייגען;
שטעלט אָפּ! אַ הונט אַף רעלסן האָט דעם האַלדז אָוועקגעלייגט,
ער האָט זיין הונטעכע שוין אויפגעפרעסן מיט די הונטעלאַך די קליינע

פון גאַס אַף גאַס פּאַרבלאָנדזשעטע ווערבליודן קומען, גייען אָן,
און שלעפּן אום אַ טויטן טאָג אַף שוואַרצע רעמערדיקע הויקערס
ניט לויפט זיי, מאַמעס, נאָך, מיט קינדער טויטע אין די שאַלן
אַהער! די זעק די אָפענע פון מיילער זייגען ווייגנדיקס...

מיר וועלן היינט אפן בויס־אוילעם אלע נעכטיקן
מע שלעפט א לעבעדיקן מעס אף מאטשקע הילצערנער פון דול־הייב
ס'איז בא אים דינע קני, און הויל די פיס, ווי בא דעם זון פונם אלמעכטיקן
און ס'שלעפט זיך אים א אומעט נאך פון שטילע שאף און הוילע בוימער

דאס איז א אייגן קינד. און וועמעס אייסעק איז?
ס'וועט זיין אף אינדערפרי, און אף דערנאכט, און נאך אף מארגן—פרעסט!
א טרונעלע, א קליינס. אן אויסגעפארבסט גלייך ווי אן איי א פייסעכדיקס
ס'איז היינט א פייסאך־טאג. Христос Воскресе !

6

היי, פרויען פון טיפוס געפלעקטע און געפינטלטע,
מיט גראבליעס פון פינגער אף הארבסטיקע וויי־קעפ,
געמערט זיך? געפרוכפערט? צו וויפל מאל יעדערע?

אין שאנד־הויז? אף פילן? אין שטאלן?
אין ריוו אונטער פלויטן, ווי הונטעכעס?
צו וויפל מאל יעדערע?

היי זויגערינס אלטע פון אונטערגעווארפענע קינדער,
— באזונדער!

ארייגעלייגט די אייטערס אין אייגענע מיילער
און מעלקט זיי און ווארגט זיך
און גריזעט זיי אפ פון די הילצערנע לייב־וועגט!

מאמזערים געשוואלענע
דריי עשאלאנען
מע ווייסט ניט פון וואנען
פארבלאטיקט
פארנעגלט, —

היי, זויגערינס אלטע, איר זאלט זיי ניט בראטן
איר זאלט זיי ניט פרעגלען!...

7

אויסגעשטרעקט דיין האנט איז דיין שווארצערדישע אין וועלט אריין
אף בעטלערן,
ס'זאל עמיצער אין איר פאר בראכע דיינער ברעקלעכן
און קאפיקן....

נאָר טומפּע שווערד פון גרעניצן
דיין אויסגעשטרעקטע האַנט וועט אָפּהאַקן,
ווי באַ אַ פערד־גאַנעוו...

אָ, בעטלערן!
פאַר וואונדן דיינע רויטע,
אָפענע.
— שוין שלאָגט ערגיץ אַ קוואַל אַ לויטערער?
— שוין גראָבט עמיץ אַ קרעניצע?

און פאַר דיין לייב געפּאַסעוועטס — אַ העמד פון שאָפן־וואָל —
אָ, שטריקט שוין, שטריקט שוין עמיצער?..

8

אָרעמער זונטאָג — אַ הויקער,
מיט טאָרבע צום קלויסטער דאָס פאָלק גייט;
— אָ, אויסטערן מאַריאַן די אויגן —
אַ טרונק דער פאַרטרוקענטער וואָלגאַ...

אַף פענסטער בליקן זיך גליטשן,
ווי טראָפּן פון האַרבסטיקן רעגן;
אַ טעפּל מיט שקיע פאַרזידט שוין
ס'זאָל קלעקן פאַר אַלעמענס וועגן

אַף גרינער שיטערער קאַנווע
אויסגענייט שטרויאיק דאָס דאָרף איז;
צום קרייץ באַנאַכט זיך פאַרגאַנווענען —
דעם מיידעלשן אָפּגריזן באָרפוס...

וואָס אַרט דעם פאַרנאַכטיקן הימל
דעם קרעמלס געבעט מאַרסעליעזע...
— די הונגער־געקלאַנגען פון אים היינט
און מאָרגן דאָס לייב פון יעזוס..

9

פון זאַק־קלייד צעריבענעס ברוסטן פאַרברודיקטע בילמען,
ווי רויע קאַרטאָפלס מיט אָדערן בלויע געוואָרצלט געריטלט;
— אַף וואָס וועט מען בייטן? אַף זאַלץ? וויפיל וויל מען?
ס'איז דאָ פון געשטאָרבענעם קינד נאָך אַ היטל!..

אַן ערד־מעסער דרימלט אין מאַרק ווי אַ שאַרבן אַ וויסטער,
ס׳באַשמעקט אים אַ הוימלאָזער הונט, ווי אַן אַלטע פּגירע;
— אַף וואָס וועט מען בייטן? אַף ברויט? וויפּיל גיסטו?
אין גאַס שלעפּן הינט דאָרט אין פּינפּטן אַ קופּע פּאַרזשאַווערטע געהירן!...

און ס׳פּלאַטערן פּויגלען אין לופטן, ווי שוואַרצע צעוואָרפענע היטלען
דער ווינט מעסט זיי אָן אַלע מאָל אַף זיין ווילדער צעשויבערטער קודליע;
אַ בייט מאַכט מען? ווינט! אַף אַ ווינטמיל—וואָס גיט מען?
אַף בערגלעך דאָרט אַמפּערן סטאַם אין דער וועלט זיך מיט פּליגל פון אָדלערס?
אַ בייט מאַכט מען? ווינט? וואָס גיט מען?

פּ ע ר ע ץ מ אַ ר ק י ש.

אין ווייַן-קעלער.

און אַז דער טרעגער, וואָס אונזער ערד און וועלט אַף זייַנע אַקסל טראָגט, ווערט אַמאָל מיד זי צו טראָגן, גיט ער זי אַ צווייטן זייַנעם אַ פרייַנט, אַ לעדיקגייער איבער און אַליין לאָזט ער זיך אין שענק אַוועק....

אַ אויפדערנאַכט אַמאָל, ס'איז פינסטער און אומהיימלעך, קומט ער אין אַ גרויסער שטאָט, וואָס צו גאָט און צו מענשן אָן. דאָרטן איז נעבן אַ גאַס אַ רווישיקער, אַ אונטער גאַס און פון מענשן אָפּגעטון פאַרהאַנען. ליגט דאָרט אין אַ מויער אייַנעם אַ סקלאַד-קעלער צופיסנס, פירן אין קעלער אַרייַן עטלעכע טרעפּלעך אַראָפּ. טרעפט מען זיך דאָרט אין אַ שטוב אַ נידעריקער, אין איין אַלטער און מיט צימערן אייניקע. און די ווענט אין די צימערן זייַנען מיט עפּעס אַ שוואַרצן לאַק באַשמירט, און אַף די ווענט די שוואַרצע, אַלטע טישן נאָך פון אַמאָל פאַרבליבענע, פּראָסטע הילצערנע און נאָר ווייס געדרייניקט, און בייַ די טישן בענק אַלטע, אויבעט פּראָסטע און לאַנגע, און וועדליק אייניקע מענשן זאָלן זיך אַף זיי זעצן. און די צימערלעך זייַנען נידעריק און פון די ווענט קוקן אַף זיי די אַלטע בילדער מיט אַמאָליקע שיקורים, גרויסע לייט און היגע באַזוכער אַראָפּ.

קומט אַהין דער וועלט-טרעגער צוגיין אין אָוונט, און די צימערלעך זייַנען שוין פאַרנומען, און בייַ יעדן טיש פאָרן מאַנסבילן מיט פרויען זיצן, און אין אייַנעם אַ צימער נאָר מאַנסבילן געפינען זיך, געפינט ער זיך דאָרטן אָן אָרט בייַ אַ טיש, זעצט זיך אַוועק און הייסט דעם דינער ז י י נ ע ם אַ ו ו י י ן זיך דערלאַנגען. דערלאַנגט ער אים, און אַנטקעגן דער עולם איז שוין אַ באַטרונקענער, און די פענימער זייַנען זיי שוין פון ווייַן און פון טרינקען רויט, און זייערע אויגן שוין ניט גלייך קוקן, נאָר צושוואומענע און צעמישטע זייַנען. און אַמאָל איינער און אַמאָל אַן אַנדערער כאַפּט זיך פון זייַן אָרט שוין אויף, אום צו דעם, וואָס אים אַנטקעגן זיצט, מיט זייַן גלאָז זיך גלעזלען, אָדער אַזוי זיך גלאַט פון שיקרעס אַ אויסגעשריי צו אויסשרייען.

מאַכט זיך דאָרט אַ יונגער עולם אַמאָל בייַם טיש, יונגע געלערנטע, וואָס זייַנען נאָך פון טאַלמידים-בענקל ניט אַראָפּ, און צווישן זיי רייך-קינדער, און אַזוינע, וואָס רייַבן זיך און האַלטן זיך נעבן רייַכע, ביליקע טרוימער און וואַלוועלע שענק-גייסטער, וואָס מיינען די וועלט פאַרריכטן און איר ביזאַדעריקן געשטעלטן שטייגער מיט ווערטער צושטערן,—צושרייען און צוהיצן. זיי זיך אין מיטן טרינקען, צו גוואַלדעווען און צו טומלען זיך, איינס דאָס אַנדערע ניט הערנדיק, און איינער אַ מער היציקער, שטעלט זיך אַרויס און טומלט זיך מער פון אַלע, שרייַט אויס און קאַאַסט זיך אַף דער וועלט:—

— זי האָט זיך פאַרשולדיקט, אַז די האָר זײַנען ניט אירע.

— אין טפּיסע זי, די אָנזעצערין!—שרייען אַנדערע, און מיט די פויסטן אין טיש קלאַפּן.

— באַם באַלעבאָס פון „סגי־נהור" (אַזוי הייסט דער שענק) זי פאַרזעצן! — פאַלט איין דאָן איינעם.

— אין איר מיט אַ לאָך מאַכן, פּולווער, און זי אויפרייסן! — שרייט אַ צווייטער.

— פּעטער! — קערעווערט זיך דאַן אַ שיקערער צום וועלט־טרעגער, וואָס אָפּגעזונדערט באַ זײַן טיש זיך זיצט.—ווער זייט איר און וואָס טוט איר דאָ?

— דער וועלט־טרעגער בין איך! — באַקומט ער אַ ענטפער.

— ווער?! — הערט יענער ניט איין און גלייבט ניט דעם געהערטן.

— דער וועלט־טרעגער! —

— כאַ, כאַ, כאַ! צולאַכט זיך יענער און אויף אַ קויל צו זײַן כעווריע קערעווערט זיך: —

— כעווריע הערט נאָר, ווער עס זיצט דאָ מיט אונז!: דער וועלט־טרעגער, איז ער.

— און די כעווריע לויפט זיך צום טרעגער דאַן אָן, און מיט שפּאַט און שיקרעם רינגלען אים באַ זײַן טיש אַרום, האַלטן אים פאַר משוגע און די וועלט פאַמעליך צוטראָגן. אייצענען, און זעען זי ניט אַראָפּוואַרפן אום כאָלילע זי ניט צעברעכן—וואָרענען...

— גוט — איז דער טרעגר מאַסקים.

— אָן אַוויירע נאָר זײַן מיה, קיינער וועט דאָך אים פאַר דער טירכע ניט באַצאָלן. זאָגט דאַן איינער.

— אַוואַדאי גיבן בעסערע פּאַרנאָסעס — זאָגט דאַן אַ צווייטער.

— און די כעווריע איז זיך לעסאָף מיאעש פון אים און לאָזט אים אויף זײַן אָרט באַ זײַן זיצן און זײַן משוגאַאַס איבער, קערט זיך צו איר אָרט און איר טרונקען אום, אַזוי אויף לאַנג ביז שפּעט אין אָוונט אַריין, און ביז אַלע ווערן דאָרט אויף זייערע ערטער אײַנגעשלאָפן, ווער דעם קאָפּ און די הענט אויף דעם טיש אָנגעשפּאַרט, ווער אָפּן אָקסל באַ זײַן כאַווער, און ווער אַזוי, אויף זײַן אָרט און גלייך זיצנדיק; ווערן זיי אַזוי אײַנגעשלאָפן און קיינער וועקט זיי ניט, ווייל פון „סגי־נהור" טרייבט מען ניט קיין מענשן, און „סגי־נהור" איז אי באַטאָג, אי באַנאַכט אָפן, און מענשן קענען וויפיל זיי ווילן זיך פאַרברענגען; און אַרום האַלבע נאַכט ווערן די צימערלעך טאַקע אָפּגעליידיקט, אָבער ווער ס'בלייבט נאָך, בלייבט, ווער סע טרינקט, טרינקט, און ווער ניט—קאָן אַזוי זיצן.. זיצט זיך אַזוי ווידער דער טרעגער, און אין זײַן צימערל איז שוין קיינער ניטאָ, אויסער יענע נאָר, וואָס שלאָפן, און אויך די אַנדערע צימערלעך זײַנען שוין ליידיק, און די נאַכט־דינער באַ די עקן טישן און אָן אַרבעט דרעמלען, און אין שטאָט דער רויש האָט זיך שוין אײַנגעשטילט, און אין גאַס, וואו „סגי־נהור" געפינט זיך, גייט שוין ניט קיינער, נאָר ווען ניט ווען אַ פּאָר פיס פון אַ פאַר־

שפּעטיקטן אַ היימגייער פאַרביי די נידעריקע פענסטערלעך, וואָס צום דרויסן קוקן, פאַרבייגייעָן דערהערן זיך...

— שטעלט זיך דאַן אין צימערל פון גייסט דער נאַכט־שלעפער אַריין, ניט באַמערקט פון קיינעם און פאַרביי די דרעמלענדיקע דינער דורכגעגאַנגען. און אָט איז ער אַף דער שוועל שטיין געבליבן. און אָנגעטאָן איז ער אין אַ טיגער פעל אַזוינער, ווי אין אַ רעקל, און דער עק פון טיגער שלעפּט זיך אים אַ טויטער און באַמבלענדיקער נאָך. און אַליין זעט ער ווי געדראַלן און רויט־פאַרבלאָזן אויס, פון באַשטענדיקן טרינקען און וואָס אויך איצט איז אונטער דער קויסע, וואָס ער האָט ערגעץ אַנדערש און שוין ניט איינע דאָרט אַריינגעכאַפּט; שטייט ער און האַלט זיך אַף דער שוועל דאָרט שוואַכלעך, אָבער נאָך וואָס ער איז דאָ געקומען, ווייסט ער נאָך, און אַז עמיצער דאָ אינטערעסירט אים, זעט מען אַף אים; דערזעט ער דעם וועלט־טרעגער דאַן באַ זיין טישל זיצן, גייט ער צו אים צו, ווי צו זיינעם אַן אַלטן באַקאַנטן, קומט אים צום טיש אונטער און פאַרנעמט אַן אָרט אַנטקעגן, דערלאַנגט אים אַ האַנט צום גריסן און לאָזט זיך אַף אַ בענקל אַראָפּ.

— ווי גייט עס? — פרעגט ער באַם וועלט־טרעגער, זיך אַראָפּזעצנדיק.

— גוט, און באַרג אַרויף.

— און וואָס איז די גערולע דיינע, דאָס, וואָס דו טראָגסט אָט די שיקורים אַן געלט? —

— און דער שלעפער ווייזט דאָ דעם טרעגער אַף די אַנטקעגן שלאָפנדיקע נאַכט פאַרשווינען אַן.

— ניין, ענטפערט אים דער גייסט, — און ווי באַ דיר?

— שלים!

— וואָס אַזוינס?

— די פרומע זיינען אויסגעשטאָרבן און ניטאָ, און די, וואָס זיינען פאַרבליבן, איז כאַפּט זיי, ווי זאָגסט דו, דער טייוול.

— איז באַ וועמען ביזטו געבליבן?

— באַ איינעם אַ שטיקל פריינד נאָר.

— און ווער איז ער?

— ער איז קליין און נישטיק, דאַר און שוין הויט און ביין, און זיין פּאַבים איז אים געל געקניינשט, און ערד איז אים אין די קנייטשן; די אויגן האָבן זיך אים צומישט, זיינע ווייסלעכער האָבן די שוואַרצלעכער פאַרגאָסן, אַ גראָה וואַסערל איז אים שוין אין די אויגן, און ער פאַרטראַכט זיך אַמאָל מיט זיי, זעט ער שוין, ווי ניט אַף דעם אוילעם אויס: ד אָ האָט שוין ניט וואָס צו טאָן, וואָס ער האָט געהאַט האָט ער אויסגעבראַכט, ווייַן און ווייבער האָט ער זיינע קליינע קויכעס אָפּגעגעבן, און איצט איז ער אַזוי פאַרבליבן, און אַלע|אָוונט נאָר האַללוציגאַציעס באַפאַלן אים....

— ווי ער קומט נאָר אין זיין באַכערישער היים אין אָוונט, ער פאַרמאַכט גאָר די טיר נאָך זיך, דרייט דאָס ליכט אַרויס און בלייבט אַליין אין צימער,

אזוי רירט זיך אים באַלד אַ וואַנט אויף אַנטקעגן, אַ לייכטער שאָטן טוט זיך אים אַ ווייז דאָרטן, און פריער שוואַכלעך און ניט אָנגעזעען, אָבער באַלד וואַקסט אַ פּאַרשוין פאַר אים אויס: — אַ הויכער און אַ ציכטיקער, מיט גלאַטע האָר פאַרקעמט און מיט אַ שרינגט אַזוינעם, מיט לעצטע מאַניערן און אין אויג אַ מאָנאָקל. באַווייזט ער זיך מיין פריינד, נעמט זיך אַ פּלאַץ בּאַם טיש אים אַנט־קעגן, אַ פוס אַף אַ פוס פאַרלייגט, האַלט זיך פריי און ניט געצוואונגען, און מיין פריינט איז שוין צו אים צוגעוואוינט ער שרעקט זיך ניט פאַר אים און אַף זיין אומגעבעטן קומען האָט שוין מיט דער האַנט אַ מאַך געטאָן....

— און די לעצטע צייט האָט ער מיין פריינד מיט אַזאַ באַזוך באַפוילט: ער האָט זיך אַוועקגעזעצט, עפּעס געשוויגן אַ צייט, און מיין פריינד האָט אין דער האַנט בּאַ אים עפּעס אַ מעשונע סייפערל באַמערקט: שוואַרצע טאָוולעך און שוואַרצע בלעטלעך און אויך עפּעס אַ פאָרמאַט אַ אומגעווייכלעכער.

— וואָס איז דאָס ? — האָט ער בּאַ אים אַ פרעג געטאָן.

— טאַקע פאַר דיינעטוועגן געבראַכט, דיר דאָס ווייזן געוואָלט ?

— וואָס אַזוינס ?

— וואָס מע שרייבט פון אונז.

— ווער פון וועמען ?

— אין איינציקע יאָר טויזנט אַרום פון א ו נ ז ע ר טויזנטער.

און דאָ האָט אים דער פאַרשוין דאָס סייפערל דערלאַנגט, און מיין פריינד האָט עס גענומען און אין דרין אַריינגעקוקט. און ניט ווי א ו נ ז ע ר ע איז יענער סייפער געדרוקט געווען, ניט שוואַרץ אַף ווייס פּאַפּיר, נאָר פאַרקערט—מיט ווייס אַף שוואַרץ. און מיין פריינד האָט דאָס קסאַוו יענץ לייענען ניט געקאָנט און אין סייפער גאָרנישט ניט פאַרשטאַנען. האָט ער עס צוריק דעם פאַרשוין אָפּ־געגעבן, זאָל ער דאָרט לייענען. און יענער לייענט ; ס'איז אים אַלץ איינס — קסאַוו פון צוריק מיט טויזנטער, און קסאַוו, וואָס שפּעטער מיט טויזנטער, און זאָגן זאָגט ער, אַז דאָס בוך קער צו אַ מענטשהייט שוין אַ שוואַרצער, וואָס האָט די איצטיקע וועלט פאַרנומען, און פון די ווייסע איז שוין קיין זייכער ניט גע־בליבן, און נאָר די געשיכטע זייערע בלאָנקעט נאָך ווי ניט ווי אין די געדע־כעניש אַרום, און ווען ניט ווען דערמאָנט מען זיי.

— און אזוי שרייבט זיך דאָרט אין בוך: — נאָך גרויסע געשלעגן און מילכאָמעס צווישן די ווייסע, אַז אַ גרויסער ייאוש איז זיי באַפאַלן, ווייל אַז צו זייער געטרוימטן שאָלעם, האָבן זיי געזעען, וועלן זיי שוין ניט קומען, און אַז בעסער ווי זיי זיינען, וועלן זיי ניט ווערן, און וואָס זיי האָבן גוטס געהאַט האָבן זיי שוין אָפּגעגעבן, און זייער צייט שוין צו עלטער בויגט זיך, און זייער בלוט און באַרוף ענדיקט זיך, און אַנדערע און געזונטערע דאַרפן זיי יאַרשענען קומען, און אויך די אַנדערע וועלן מיסטאָמע ניט בעסער זיין, — האָבן זיך זיי־ערע קלוגסטע און אויסדערווייילטסטע אַף באַראַט צונויפגענומען, און פאַר די אי־בערגעבליבענע, פאַר די פעלקער און פאַר די פעלקערלעך זייערע, אַ באַשלוס אָנ־גענומען: ענד! און זאָל עס גיין, ווי ס'גייט, בעסער מאַכן איז אוממעגלעך, און זאָרגן איז שוין ניטאָ פאַר וועמען, און זאָל זיך יעדערער, ווי ער פאַרשטייט, זיין לעבן פאַרענדיקן און פאַר פרעמדן קלאַל און פרעמדן פראַט זיך קימערן איז אַ נאַרישקייט....

און דער געשיכטע־שרייבער גיט דאָ צו און שרייבט ווייטער:

— „און אַ געוויינלעכע דערשיינונג און אַ טאָגטעגלעכע איז עס דאַן געוואָרן, און אין די טאָגשריפטן איז דאָס פאַרצייכנט, און אַלע טאָג האָט מען דאַן לייענען געקאָנט, אַז אַמאָל דאָ און אַמאָל דאָרטן, האָט מען יענע כאַכאָמים, וואָס האָבן דעם באַשלוס אָנגענומען, איינציגווייז באַ זיך אין די היימען, אין די פֿרימאָרגנס אין די וואַנעס און אין די באָד־צימערן געטראָפן —, אויסגעטאָנענע און אין די וואַסערן זיצנדיקע, אויסגעגאַנגענע, און די וואַסער איז פֿול בלוט געווען: זיי האָבן זיך די אָדערן געעפנט, און אַזוי ערנאָך זייערע כעשבוינעס מיט דער וועלט פֿאַרענדיקט...

און דער פֿאַרשויִן, מיין פֿריינדס, האָט דאָס לייענען פֿאַרענדיקט, דאָס סייפֿערל פֿאַרמאַכט און מיט מיין פֿריינד זיך איבערגעקוקט.

— איז וואָס? — האָט אים מיין פֿריינד געפֿרעגט — זאָלן מיר זיך אויך אין יענע כאַכאָמים פֿאַרשרייבן?

— המ... האָט דער פֿאַרשויִן געשמייכלט — כ׳מיין ס׳איז צייט... ווייל פֿון אונזער וועלט איז ניט צו האָפֿן....

און דער נאַכט־שלעפֿער גיט דאָ צו: און מיין פֿריינד מיט זיין פֿאַרשויִן זיינען שוין פֿאַרשריבענע, און אויך איך בין צו זיי צוגעשטאַנען.

— איז וואָס וואָלסטו געוואָלט? — פֿרעגט דאַן דער וועלט־טרעגער באַם נאַכט־שלעפֿער.

— האַלטן מיר דיך ניט פֿאַר נאַרישער פֿון אונז, און איך בין געקומען אויך דיר דאָס פֿאַרשלאָגן.

— אין „צער בעלי־חיים” אַריין?

— רוף עס ווי דו ווילסט, און זאָל עס הייסן, ווי סע וויל זיך.

— ניין! — ענטפֿערט דער וועלט־טרעגער.

— און דיין געדולע און דיין באַרג אַרויף?

שווייגט דאַרויף דער טרעגער. האַלט נאָר זיין קוים אין די הענט אַרומגענומען, און זיין פּאָנים איז פֿאַרטראַכט צו די הענט געווענט און אין „סגי־נהור” שוין גרויסע נאַכט־שטילקייט הערשט דאַן, און די יונגע לייט, וואָס אין טרעגערס צימער באַם טיש שלאָפֿן, שלאָפֿן שוין איצט אַף אַ גרויסן עמעס, און אויך די דינער, די אַף־נאַכט־פֿאַרבליבענע, עפּעס פֿאַרזינקען און פֿאַרדרעמלט זיינען, און באַ די עקן טישן, ווי אַף אַ ווײַלע נאָר זיך צוגעזעצט, זיינען אַזוי זיצנדיק פֿאַרבליבן, און דער נאַכט־שלעפֿער זיצט אַנטקעגן טרעגער, זיצט און וואַרט אַף אים....

— האַ! ... — וועקט זיך דער טרעגער דאַן פֿון שטיל — פֿאַרטראַכט זיין אויף, און מער, ווי צו זיין אַנטקעגן־זיצענדיקן, צו זיך אַליין טוט אַ זאָג:

— מיין געדולע? יאָ... כ׳האָב געהערט ניט לאַנג, ווי אין די ווייטסטע וועלט־דווימען האָט באַנאַכט אַמאָל עפּעס אַ לייכטער שאָס געטאָן. צי אַ וועלט איז דאָרט אונטערגעגאַנגען צי אַ וועלט מיט אַ וועלט האָבן זיך אָנגעשלאָגן און באַגעגנט, האָב איך ניט געזען; נאָר געזען האָב איך, ווי אַף דער ערד און אין אַ שטיבעלע איינעם האָט אַ פֿענסטער אַף יענעם שאָס מיט אַ לייכטן ציטער זיך

אַפּגערופן... און אַ מענטש האָט זיך דאָרט אויפגעוועקט און איז פון זיין געלעגער אַראָפּ, און די הענט האָט ער געוואַשן און אַף גאָטס דרויסן אַרויסגעקוקט, און געזאָגט האָט ער: עפּעס איז איצט געשעען אַף דער וועלט, מדאַרף דאַרויף בעטן, און מ׳דאַרף זיך באַדענקען... און ער האָט זיך אָוועקגעשטעלט און געזאָגט: —

— וואָס ס׳איז פאָרגעקומען פון אויבן, איז מיר ניט קלאָר צי אַ הימל־קערפער האָט געפּלאַצט, צי אַ נייע וועלט־גערעדער איז געבוירן, ווייס איך ניט; אָבער וואָס ס׳זאָל דאָרט ניט זיין — איז דאָך דאָס געשעען, און מיט אייביקן לעבן און מיט געטלעכן טויט איז דאָך דאָס פאַרבונדן, און עפּשער האָט דאָס נאָך אָדער שוין קיין מאָל ניט, דאַרף דאָך דאָס עמיצער פאַרן מויל ברייִנגען, און איך בין דאָך דער זוכע און איך האָב דאָס פון שלאָף דערהערט, און איך שטיי שוין פאַר גאָט, פאַר זיין דרויסן אין פענסטער, און דער וואַכעדיקער וועלט־טרעגער איז איצט פאַרנומען, מיט זיין מאַסע און זיין מיה צו טראָגן, און ווער זאָל פאַרן געשעענעם דאָס וואָרט זאָגן?“

— און געווען בין איך דאָן, אַף דער וועלטס וועג דעם אויסגעטריטענעם, און ווייטע געזאַנגען פון זעלטענע הימל־גערעדער האָב איך געהערט, און געגאַנגען דאַן בין מיט מיין מאַסע אָנגעלאָדן, מיט דער הייליקער און שווערער. האָב איך די רייד פון יענעם מענטשן דערהערט, האָב איך דאַן מיינע אַקסל איינגעבויגן און טיפער אַף זיך דעם יאָך גענומען, מיין יאָך און מיין מי, מיין ליבע און מיין ׳דולע...

— ענליכעס אַף דעם האָבן מיר שוין געהערט פון דיר. — האַקט דער נאַכט־שלעפער דעם טרעגער אינמיטן איבער. — עפּעס נייעס, וועלט־טרעגער, האָסטו?

— און דאָס אַלטע איז דיר ווייניק? — פרעגט דער טרעגער ברויגעז.

— ניין, דערעסן... און דיין מענטש איז אַ נאַר און זיין מויל מאָלט נאַרישקייטן.

— און וואָס וואָלסטו געזאָגט?

— אויסגעשפּיגן און געגאַנגען שלאָפן...

און איינשווייגן אַף אַ ווײַלע ווערן דאַן ביידע. דער גייסט לאָזט ווידער זיינע אויגן צו זיין קויס אַראָפּ, און דער נאַכט־שלעפער קוקט אַף אים און ווי זיין נאַרישן אומשולד באַדויערט; שטעלט זיך דאַן אַף דער שוועל דער נאַכטוועכטער אַריין, און אויך ער ניט באַמערקט פון קיינעם, פון דער שטילער גאַס אין „סגי־נהור“ קומט צוגיין, אַ אָנגעפּעלצטער, און קיילעכיק מיט בגאָדים אָנגעפּאַקטער, און אַף זיין ברוסט אַ היטער פייפעלע הייגנט אים, אַף טאָמער עפּעס מאַכט זיך, און טאָמער עפּעס אומרואיקעס אין גאַס געשעט,—צו פייפן, און די צרומיקע היטער צו מודיע זיין. קומט ער אַריין און אַ שווייגער איז ער, און מיט טרעגער און שלעפער איז שוין לאַנג באַקאַנט. זעצט ער זיך צו זייער טיש צו און פאַרנעמט אַן אָרט מיט זיין אָנגעפּעלצטקייט — און טרעגער מיט שלעפער זיינען צופרידן מיט זיין קומען, און ביידע אַף אים זייערע בליקן און זייער אויפמערקזאַמקייט ווענדן.

— און וואָס זאָגסט ד ו, היטער? — ווענדעט זיך צו אים מיט שפּאַס דער שלעפער.

— זאָג, זאָג, ענטפערט דער היטער. — זאָג, וואָס דו ווילסט. מ'הערט דיך א היפּש ביסל, מ'שלאָפט בעמיילע.

און דער היטער ווערט אַנטשוויגן, און ער איז ערנסט היטעריש אין זיין שוויגן, און דער שלעפער ווענדעט זיך דאָן אָפּ פון אים, און צום טרעגער דאָן קערעוועט זיך: —

— דערצייל עפּעס, טרעגער, א היים איז נאָך פרי צו גיין, די נאַכט איז נאָך גרויס, און דו האָסט דאָך באַגעגענישן.

און דער גייסט פאַרטראַכט זיך א ווילע, דערמאָנט זיך אָן עפּעס און טוט א זאָג:

— הער זשע, שלעפער, און פאַרשטיי.

און דער טרעגער דערציילט: —

— דאָ ניט לאַנג, זאָגט ער, האָט ער דעם מאַזל־עמער באַגעגנט. מיט זיין שטאַנג און מיט זיינע עמער אַף די אַקסל, און די שטאַנג איז אים אַף דער ברייט פון דער פּלייצע געלעגן, און די עמער האָבן זיך אים געבאָמבלט, און ליידיק וואַסער־פּירעריש איז ער אים אַנטקעגן געקומען. האָב איך אים אריינ־געקוקט אין די עמער און זיי טרוקן און צעלעכצט געזעען — האָב איך זיך צו אים געווענדעט און בא אים „וואָס איז די מאַיסע”? — א פרעג געטאָן, וואָס עפּעס די עמער טרוקן און ווי לאַנג שוין דעם ברונען ניט געזעען — זעען אוים?—האָט ער מיר געענטפערט: מאַזל־יונג־פרוי* האָט כאַסענע און איך וויל איר מיט לייַ־דיקן איבערגיין... אַדאַנק מיר איז זי אין הימל ארויפגענומען, אַדאַנק מיר האָט זי אָן אָרט צווישן די מאַזאָלעס באַקומען, און איצט גייט זי צו א פעמדן זיין.

— וואָס הייסט?

— איר טאַטע איז פון די געפאַלענע מאַלאָכים געווען, ער האָט מיט א ערד־פרוי געלעבט, ער האָט מיט איר א קינד געהאַט, און געגלוסט און זיך גע־זעטיקט, און געמיינט, אַז הימל און ערד זיינען זיינע. איז דאָך אָבער דערנאָכ־דעם אַף אַזוינע מאַלאָכים די שטראָף אויסגעפאַלן, און דער הימל האָט זיך פאַר זיי פאַרשליסן באַדאַרפט, און אַף צוריק אַרויפצוקומען איז זיי שוין ניט באַשערט געווען, — האָט מען זיי נאָר א קליינע רעגע צייט געגעבן, און ווער ס'האָט געוואָלט האָט זי אויסנוצן געקאָנט. זיינען אָבער פון די מאַלאָכים פיל אין זייער ערדישקייט און מיט זייערע ווייבער פאַרנומען געווען, האָבן זיי פאַרזאַמט די רעגע, זיינען זיי אַף קלאָג און אַף מענטשן־צוגלייך אונטן געבליבן, און נאָר אייניקע פון זיי האָבן זיך געכאַפּט און באַדענקט אין דער צייט, און אין יענער רעגע האָבן זיך צוריק אַרויפגעכאַפּט. צווישן יענע איינציקע איז אויך דער מאַזל־יונגפרויס פאָ־טער געווען. האָט ער אָבער ניט נאָר זיך אַליין, נאָר אויך זיין ווייב און איר פרובט פון איר לייב אַרויפנעמען געוואָלט, האָט ער אַף גיך צום ערשטן דאָס קינד אַרויפדערלאַנגט, און איך בין גראַדע באַם הימל און באַם אַרויפדערלאַנגען געשטאַ־נען, און איך האָב עס פון זיינע הענט א כאַפּ געטאָן, האָב איך דאָס איבערגענומען, און יענער האָט דאָס ווייב געוואָלט אַרויפגעבן, און דערנאָך אויך אַליין אַרויף, האָט זיך שוין אָבער אין דער רגע דער הימל צוגעשלאָסן, און דער מאַלאָך איז מיטן ווייב, אין די הענט אין דער לופטן אַזוי שוין פאַר א פאַרשלאָסענעם און פאַר א צוגעמאַכטן הימל שטיין געבליבן.

* מאַזל־עמער און מאַזל־יונגפרוי — צוויי מאַזאָלעס פון די צוועלף.

און דאָס קינד האָט זיך אין מיינע הענט געטראָפּן, און די ערשטע צייט האָב נים געוואוסט וואָס צו טאָן דערמיט, אָבער דערנאָך האָט זיך עס צו מיר צוגעוווינט, און איך האָב דעם אַ טאַטן און אַ מאַמען פאַרביטן.

און איך האָב דאָס דערצויגן, און דאָס קינד איז מיר ליב געוואָרן, און באַשטענדיק איז דאָס מיט מיר בײַ מײַן אַרבעט געווען, ווען איך האָב פון מזל־ברונען געשעפּט און דער וועלט אַראָפּ רעגן און שנײ געגעבן, און געהאַלטן האָב דאָס בײַ דער זייט באַשטענדיק, און קיינמאָל דאָס אַליין און אויף העפקער נים אָפּגעלאָזט.

אַז ס'איז אונטערגעוואַקסן, און אַז די אַנדערע מאַזאָלעס האָבן דאָס דערזען בײַ מיר, האָבן זיי דאָס באַטראַכט און געליבט אַלע, און איינעקע פון זיי האָבן זיך אַפילע דערין מעקאַנע געווען, און דאַן אויך אין מיר, וואָס האָב עס אַזוי האָענט בײַ זיך טאָמיד.

און אַזוי ווי אין יענע צייטן זיינען נאָך די הימל־געדערער און מאַזאָלעס נים פעסט געווען און פון צייט צו צייט פלעג זיך נאָך אַמאָל אַ שטערן אויסגליטשן, פאַלן און פון דער ראָד פעלן, האָט זיך טאַקע אַמאָל געמאַכט, און איינער אַ שטערן־מאַזל איז גייענדיק פון וועג אַראָפּ און ערגעץ וואו פאַרבלאָנדזשעט, צי אין אַ טהוים אַראָפּ; האָט אונז אין ראָד דאַן אַ באַוועצער געפעלט, און איינס אַן אָרט איז דאָרט ליידיק געשטאַנען, האָבן זיך מאַזאָלעס צונויפגענומען און באַשלאָסן: דאָס אָרט דעם קינד, און פון מיר דערצויגנס אָפּגעגעבן, און — נישקאָשע: שעמען זיך דערמיט איז זיך נים געווען, און געשייגט האָט דאָס נים ו ו י י נ י ק ע ר פון אַנדערע, און ליב געווען איז דאָס מער פון אַנדערע, און דאָס קינד האָט דאָס אָרט פאַרנומען, און אַ גלייכע צווישן גלייכע געוואָרן...

און דאָס קינד איז מיר טייער געוואָרן, און דאָס קינד איז דאָך צו מיר נעענטער, ווי צו אַלעמען געווען, און געטאָן האָט דאָס אָן מיר גאָרנישט, און נאָך יעדער מינדסטער זאַך פלעגט עס זיך צו מיר ווענדן, ווייל, ווי געזאָגט, טאַטע־מאַמע האָט דאָס נאָך שוואַך געקאָנט, און איך האָב דעם פאַרביטן טאַטע־מאַמע.

און איך פלעג דאָס אַראָפּקוקן לערנען, ווי אַזוי ס'זאָל זיך פאַר דער מאַזל־ראָד האַלטן און דאָס קעפּל זאָל זיך דעם נים פאַרדרייען, און אַמאָל פלעגט דאָס בײַ מיר דעם עמער בעטן, איך זאָל דעם אָנווייזן וואו און וואָס צו באַגיסן, און איך האָב דעם נים אָפּגעזאָגט און דעם געגעבן, און דאָס קינד האָט שוין די ערד געקאָנט, און זומער און ווינטער, און אָפּט ווען זי האָט אַזוי דעם עמער געהאַלטן, פלעגט זי זיך פאַרטראַכטן, און אַמאָל גיט דערגיסן און אַמאָל איבערגיסן, ווי אַ קינד, און איך האָב געשמייכלט און איך האָב איר מויכל געווען אויף דעם, וואָס זי האָט מיר דאָרט „אָפּגעטאָן".

און דאָס קינד איז געוואַקסן און איך האָב דאָס ליב געקריגן, און פאַרמעגן זיינען בײַ דעם געוואָרן, ווי בײַ דעם געוויסן מין פון יענע קינדער, און רייצן האָט דאָס מיר גענומען, און אָפּט און פאַרבאָרגן פלעג דעם שוין נאָכקוקן פון אַ זייט, און דאָס קינד האָט נים געוואוסט, און דאָס אונטערגעוואַקסענע האָט זיך נים געהיט פון מיר, אָבער איך פאַר אַנדערע האָב זיך שוין יאָ געהיט, און אַנדע־

רע צו איר שוין אין געהיטקייט געהאַלטן: — ווי האַלט מען זיך צו איר, ווי קיקט מען אויף איר, ווער האָט אויף איר אַן אויג געוואָרפן און ווער פון אַלעמען ווערט מער געשאַכט פון איר...

און איך האָב גאָרנישט ניט באַמערקט, אויסער איר געטרייִשאַפט און איר בערגעגעבנקייט צו מיר, און איך בין צופרידן געווען און אויפגעלעגט זייער, און אין האַרצן האָב שוין אויף דער צייט אַרויסגעקוקט, ווען זי וועט נאָך מער אונ־מערוואַקסן און איך וועל צו איר נאָענט צוקומען, און דאָס, וואָס איצטער איז נאָך אומטעגלעך, וועל איך שפּעטער אויפקלערן, און דערווייל האָב זי געהיט קיין פרעמד אויג אויף איר רוען ניט געלאָזט. און אַזוי איז אַ צייט אַוועקגעגאַנגען, און איך'האָב איר אין איין נאָכקוקן געהאַלטן, און זי פלעגט אויף דער ערד אַראָפּ־קוקן, און די ערד איז איר עפּעס ניט געפעלן, און אָפט פלעגט זי מיך צורופן, און אויף אונטן און אויף אַראָפּ מיר אָנווייזן: —

— פעטער, מאַזל־עמער, וואָס וואַקסט בא דיר ניט?

— וואָס ניט?

דאָס, וואָס דו באַגיסט און האַלטסט אין איין באַגיסן: די גראָזן און די ביימער דינע.

— די ביימער זיינען דאָך הויך.

— דאָס איז הויך בא דיר? און פאַרוואָס דערלאַנגען זיי דעם הימל ניט?

— מער איז זיי ניט באַשערט און ניט געגעבן.

און זי פלעגט זיך פון דער ערד אָפּקערעווען, און פון מיר, ווי אַ באַליי־דיקטע און אַנטוישטע אַוועקגיין, און אַוועקגיין פלעג דאַן צו אַנדערע מאַזאָלעס, און בא אַנדערע און שוין ניט בא מיר אַ אַנדער אינטערעס צו זוכן... און יענע פלעגן איר דערציילן און מיט איר פיל צייט פאַרברענגען, און יעדער האָט איר וואָס ער האָט געוואוסט, דערציילט, און אַלע פלעגן פאַר איר, דאָס שענסטע, וואָס זיי האָבן געהאַט, אַרויסברענגען, און דערציילן פלעגן איר פון געוועזענעם, און אויך ניט געוועזענעם פלעגן פאַר איר אויסטראַכטן, און זי האָט געהערט און אַלעמען אין מויל געקוקט, און אַ שטאַרק־גלויביקע איז זי געווען, און אין אונ־גלויבלעכעם האָט נאָך מער געגלויבט, און יענע האָבן פאַר איר אַזעלכעס אויסגעקלערט, וואָס אויף דער ערד האָט זי פון דעם קיין שפּור ניט געזען, און אויך צווישן די מאַזאָלעס קיין סימען פון דעם ניט געפונען; האָט זי זיך אין מאַיסעס פון העכער־מאַזאָלעס פאַרליבט, און מאַזאָלעס האָבן איר צוגעשטעלט אַזוינע, און מאַזאָלעס האָבן ניט געקאַרגט פאַר איר קיין אויסגעטראַכטס.

פלעג זי איצט אַ פאַרפרעמדטע זיין און צו מיר שוין זעלטן קומען, און אין מיין ערד־אַרבעט קיין אַנטייל ניט גענומען, און אין אָפּגעזונדערטקייט פלעגט שוין זיצן, און שווער איז זי שוין אַרויסבאַקומען געווען פון איר אָפּגע־זונדערטקייט, און אין די אָוונטן, נאָך זון־זעצן, פלעגט זיך אויף איר מאַזל־בעטל אַרויפזעצן און לאַנגע שאָען פאַר איר אַנשלאָפן ווערן, פלעגט אויף הויכע הימלען און אויף די ווייטע שטערן קוקן...

און אָט יענע צייט האָב שוין פאַר רעכטפאַרטיק געפונען, און אין יענער צייט האָב איר שוין מיין ווילן געוואָלט אויפדעקן, וואָרום געזען האָב איך, אַז ניט אומזיסט זיינען מאַזאָלעס פאַרנומען מיט איר, און ניט אומזיסט געבן איר

מאַזאַלעס אַזוי פיל אויפמערקזאַמקייט אָפּ, ווייל פיל פרייד האָט זי פאַר אַלע־מען געשאַפן, און גליקליך פילט זיך יעדער אין איר נאָענטקייט צו זיין;

האָב איך איר איינמאָל אַ פאַרנאַכט, ווען אַלע זיינען שלאָפן אַוועק־געגאַנגען, אין אויער איינגערוימט — אַז אַלע וועלן איינשלאָפן ווערן, און אַז אַלץ אין ראָד בא אונז וועט שטיל ווערן, זאָל זי צו מיר אַרויסגיין, איך וואַרט אָפּ איר, און איך דאַרף זי באַם ברונעם האָבן....

האָט זי ניט פאַרשטאַנען און מיך אָנגעקוקט, און זיך פאַרוואונדערט און מיך באַטראַכט, ווי ניט געוויינליך, און דאָך, און ניט כוויטער זייענדיק גאָרניט, האָט מיר צוגעזאָגט און געהאַלטן איר צוזאָג... און איך האָב זי געוואַרט ביים ברונעם, און אַ לעוואָנע איז דאַן אויפגעגאַנגען, און אָפּ דער ערד איז דאַן אַ זומער נאַכט געווען, און פון דאָרטן האָט זיך פיל גוטס און ערדשאַפט געטראָגן, און פאַרבאָרגענע רייכעם פון וועלדער און מייכער פאַרבאָרגענע; איז זי צו מיר אָנגעקומען און בא מיר אַ פרעג געטאָן.

— וואָס איז פעטער? וואָס, האָסט מיך באַדאַרפט עפּעס פאַרבאָרגן?

— גאָרנישט. — האָב איך איר פאַרפרעמדטע פראַגע דערפילט, איר געענטפערט און זי פאַר לעוואָנע באַטראַכט. — זעץ זיך.

און זי האָט זיך נעבען מיר אָפּן ראַנד פון ברונעם אַוועקגעזעצט און איך האָב צו איר אַ האַנט אויסגעשטרעקט און זי אַרומנעמען געוואָלט.

— ביזט נאַס און שמעקסט מיט וואַסער, פעטער.

און זי האָט מיר די האַנט אָפּגעווענט און זי מיר צוריק דערלאַנגט, און איך האָב איר שוין גאָרנישט זאָגן געקאָנט, און געזאָגט האָב איך, אַז עפּעס קאָן ניט איינשלאָפן ווערן די לעצטע צייט, און אַז זי איז מיר זייער ליב, און זאָל זי מיט מיר אַ שטיקל אָוונט פאַרברייינגען... און זי האָט פאַרבראַכט, ווי פאַר־בראַכט, און געזעסן מיט מיר ביז זי איז שלעפעריג געוואָרן, און איך האָב זי זיך לייגן אָפּגעשיקט, און לאַנג איר דאַן נאָכגעקוקט נאָך איר אַוועקגיין, און אַזוי און מיט גאָר ניט בלייבנדיק האָב איך לאַנג דאַן נאָכגעדענקט יענעם אָוונט.

און מאַזאָלעס האָבן איר ווייטער דערציילט, און מאַזאָלעס האָבן אונ־טענאַרומער געקוקט אָפּ איר, און זי האָט ניט באַמערקט, און איבערגליקלעך אין איר אומוויסן פון זיך געווען, און געווען איז זי דאַן גליקליך און די שענהייט האָט זיך געפרייט אין איר, און די שענקייט איז פאַר אַנדערע אָנגעגרייט געווען, און ניט פאַר מיר און פאַר מאַזאָלעס קיינעם: איר באַשערטער איז העכער מאַזאָלעס געווען.

אַמאָל האָב איך אין הימל קוקנדיק, אַ אָוונט איינעם, ווען איך האָב ניט געקאָנט איינשלאָפן, נעבן אַ שטערן איינעם אַ פאַרשלייערטע פרוי דערזעען. מיט אַ דין געוועב איבערן פּנים אַראָפּגעלאָזט, און אינגאַנצן איינגעהילט און אינגאַנצן איינגעוויקלט, איז געשטאַנען און צו אונזערע מאַזאָלעס געקוקט. גע־זעען האָב איך, אַז איר קוק דער פאַרשטעלטער איז צו מאַזל־יונג־פרוי גע־ווענדעט, איר שלאָף באַוואַכט, אָפּ איר בעטל קוקט, און קומט איר יעצט צו כאַלעם... האָב איך ניט פאַרשטאַנען גאָרניט, ווייל דאָס זייאונג איז אומגעוואוינ־לעך געווען, און אויך אין הימל מאַכט זיך עס זעלטן, האָב איך געקוקט דערויף

און דאָס פון אויג ניט אראָפּגעלאָזט, ביז ס'איז פאַרגאַנגען און פון יענעם אָרט ניט געבליבן. אַף מאָרגן איז זי, די געגאַרטע מיינע, צו מיר צום ברונען אונ־טערגעקומען, און אַזוי ווי איך בין פאַרטראַכט און פאַרנומען געווען בשעת איך אָנקומען, האָט זי מיך אָנגערופן און מיך „פּעטער״ אַ רוף געטאָן:

— פּעטער, הא, פּעטער!

וואָס איז? — האָב איך זיך אַ כאַפּ געטאָן און זי דערזעען.

— אַ כאָלעם האָט זיך מיר באַוויזן.

— וואָס אַזוינס?

— ס'איז צו מיר מיין מאַמע געקומען, אַ אָנגעטאָנענע און אַ פאַר־שלייערטע און איר פּאָנים האָב איך ניט געזען, נאָר זי איז איבער מיין בעטל געשטאַנען און זי האָט זיך אָנגערופן און מיר אַזוי געזאָגט: —

— טאָכטער, דיין טאַטע האָט מיך אין הימל געוואָלט דערהייבן און איבער מיר איז אויך אַליין אַף דער ערד פאַרבליבן, און דו האָסט די זכיע געהאַט און דו ביזט צווישן די מאַזאָלעם איינגעזעצט געוואָרן, זע, מו פאַר אונז און דערהויב אונז.

— און וואָס זאָל איך טאָן, מאַמע? — האָב איך געפרעגט.

— ליב דאָס דערהויבענע. — האָט זי מיר געענטפערט. — וואָס האָט זי געמיינט, פּעטער?

— כ'ווייס ניט.—האָב איך געענטפערט, און איך בין ערנסט געוואָרן.

— און זי האָט מיך פאַרלאָזט און צו אַנדערע מאַזאָלעם זיך אָנפרעגן געגאַנגען, און יענע האָבן איר אויפגעקלערט, און ווי יעדער פון זיי האָט פאַר־שטאַנען איר אויפצוקלערן, און אַלע פון זיי האָבן זי אַפן געדאַנק אַרויפגע־פירט, אַז איר צייט דערנעענטערט זיך, און אַז איר ליבע־צייט קומט אָן שוין, און אַלע אויגן פרייען זיך מיט איר, און אַלעמען איז איר קערפּער ליב, און אַז איר מוטער איז איר צעווישן געבן געקומען אַף דער צייט, און אַז געזאָגט האָט זי, אַז איר ליבע זאָל זי צווישן הויכן זוכן.

און זי האָט זיך פאַרקלערט, און זי האָט אַרויף קוקן גענומען, און זי האָט צווישן די שטערן געזוכט, אַ באַשיידעניש אַף איר יונגטפראַגע צו געפונען...

און אין אַ שטיקל צייט אַרום האָב נעבן יענעם שטערן ווידער אין אַ באַ־נאַכט אַמאָל איר פאָטער שטיין דערזעען. אַ מענש, ווי אַלע מענשן, אָבער מיט אַ פּאָנים פון אַ אַמאָליקן מאַלאַך פאַרבליבן, און קיין פליגל האָט ער ניט געהאַט, ווי מאַלאָכים, נאָר אַפן אָרט פון פליגל איז בא אים אַ טאָרבע געהאַנ־גען, ער האָט, ווי אַ ערדישער באַל־טשואווע אויסגעזעען. און ער איז געשטאַנען, און אויך אַף זיין טאָכטער געקוקט, און אַף מאָרגן איז זי ווידער אַמאָל צו מיר, און שוין מיט אַ נייעם כאָלעם געקומען.

— פּעטער, מיין טאַטע האָט זיך מיר באַוויזן.

— און וואָס געזאָגט?

— „ליבע איז אין דער הויך, ווי ליבע אין דער נידער; אַף גרויסער ליבע איז מען ניט מעכויעוו צו פאַלן״—איך פאַרשטיי ניט, פּעטער.

— איך אויך ניט.

און זי איז ווייטער צו אַנדערע אַוועקגעגאַנגען, און זיי האָבן איר ווייטער געזאָגט, וואָס געזאָגט. און זי איז שוין דאָן צום סייכל געקומען, און צום געווײסן אַנהויב פון יענעם באַוואוסטזיין. און זומקוקן אַרום זיך האָט זי גענומען, און אין יענער צייט און אין אַ גרויסער יוגנט זיך דערזען, און הערן פון אַזוינע זאַכן האָט זי שוין געהערט, און פאַרשטאַנען האָט זי שוין מער, ווי געהערט, און איך האָב יענע צייט שוין פאַר די לעצטע געפונען, און אַז אויב ניט איצט, איז פאַרפאַלן: און אין ערשטן מאָל, וואָס וועט זיך איר מאַכן, וועט מיך פאַרלאָזן, און אויפן ערשטן רוף פון אַ פרעמדן עמיצן, וועט געוויס זיך אָפּרופן...

און מאַזאַלעס האָב איך געזען, אַז מיין מיין פאַרשטייען, און אַז אונטן אַרום שפּעטן פון מיר, און פון זייער אייגן־איר־ליבע־צו־דערגרייכן, האָבן זיך מיאעש געוועזן און דערפאַר זיינען זיך אין מיר מיסקאַנע, און ווילן אויך מיר די זאַך צערשטערן... האָב איך אַצייט דאָן געפונען, און איינמאָל, ווען איך האָב זי, גייענדיק מיט פולע עמער דערזען, האָב איך זיך אָפּגעשטעלט מיט די עמער, בין איר אַנטקעגן געבליבן, און אַזוי בלייבנדיק, מיין גאַנץ האַרץ איר גענומען אויפדעקן: און אַזוי, און פון זינט זי אין הימל געקומען, איז צו איר מיין אויג געווענדט, און פון זינט זי האָט אונטערוואַקסן גענומען, האָט זיך מיין האַשגאָכע פון איר ניט אָפּגעטאָן, און פון אַלעמענס אויגן האָב זי געהיט, און די צייט דערלעבט, די אַזוי געוואַרטע פון לאַנג, און מיין ברונען איז פאַר איר און די גאַנצע וועלט־שעפע פון איר וואָרט הענגט אָפּ: און ווערט זי זיינע, אַזוי וועט ער אַף דער ערד זיין גאַנץ גוטס אָפּגעבן און פון דער וועלט צוריק אַ גאַן־עידן מאַכן, און זי איז די וועלט זיינע און זי איז אים ליבער, פון דער וועלט...

האָט זי מיך אויסגעהערט און שטייען געבליבן, געשטאַנען און ווי פאַרטראַכט געווען, און דאָן, און אַז איך האָב איר פאַנטראַכטקייט פאַר איר צו־שטימען אָנגענומען, פאַר איר גענויגטקייט־צו־מיר, און מיר מיין טאָן פאַר איר און זאָרגן געדענקענדיק, האָב איך אַף ניך די עמער אַראָפּלאָזן געוואָלט, זיי אַוועקשטעלן און צו איר זיך דערנענטערן, האָב איך זיך צוגעאיילט, האָב איך די עמער אַ קער געטאָן און זיי אויסגעגאָסן, און זי האָט זיך צולאַכט און מיך פון מיין איילעניש ניכטער געמאַכט:—

— כאַ, כאַ, פעטער, איר האָט דאָך די עמער אויסגעגאָסן...

— כאַ, כאַ, פעטער, וואָס האָט איר געזאָגט?

און איך בין שוין ניט געגנעענדיק און ניט צוגייענדיק פאַרשעמט געבליבן, און זי איז אַוועק און מיר פון די אויגן פאַרשוואונדן, און פון דעמאָלט אָן האָבן מיר זיך ניט באַגעגנט און איינס דאָס אַנדערע אויסגעמיטן, און פון דעמאָלט אָן זיך ניט געטראָפן און מער דאָס פאַרן מויל ניט געבראַכט...

און מאַזאַלעס זיינען געוואָרן דערפון, און מאַזאַלעס האָבן זיך אָנגעשמיסן, און זי האָט זיי ניט געזאָגט גאָרנישט, אָבער דערציילן זיי דאַרף מען ניט, און סאָמיר און ווען איך בין פאַרביי זיי דורכגעגאַנגען, האָבן זיי אַף מיר מיט די פינגער געטייטלט, געשמייכלט און איינס דאָס אַנדערע אַף מיר מיט די אויגן אָנגעוויזן.

און זי איז נאָך אַ צייט פריי געווען און ניט געקערט צו קיינעם, ביז זי האָט איינמאָל אים דערזען — און אים ליב געקריגן, דערזעען — און מיט

ליב און מיט לעבן, און ווי אַ ז ו י נ ע קאָנען ליב קריגן...

און געווען איז דאָס דער שטערן, נעבן וועלכן איר פּאָטער און איר מומער האָבן זיך איר באַוויזן, און געווען איז דאָס ווידער אַ אױפֿדערנאַכט אַמאָל, און איך האָב זיך דערמאָלט, נאָך דער טאָג־אַרבעט אַרום אונזער מאַזאָלעס־גאָרטן אַרומגעדרייט, אַרום פּאַרקאַן, און אַלע ווײַלע אין אינעווייניק אַרייַנגעקוקט, און אינעווייניק בין איך ניט אַרײַן, ווײַל אינעווייניק איז דאָן זי געווען, און פֿאַרבראַכט האָט זי עפּעס אַליין דאָרט, און עפּעס שלאָפֿן ניט געגאַנגען, ווי אַלע מאָל. און אין גאָרטן איז דאָן אַ זעלטן אומנט־בוימער שטילקייט געווען, און נאָך מער, ווי אין די בוימער, האָט דאָס שטילקייט אויף די ווייטע זאַמד־סטעזשקעס גערוט און דער גאָרטן האָט מיט הימל־מאַזלדיקס געשמעקט, און אויך מיט ערד־גוטס, וואָס די ערד האָט דאָן פֿון איר טיף אַרויפֿדערלאַנגט, האָב איך דערזעען, ווי נעבן יענעם שטערן האָט זיך אַ קינד באַוויזן, אַ קליינס און אַ שעליאַבל און דאָס קינד האָט אין דער האַנט אַ לאַמטערנדל געטראָגן, און דאָס לאַמטערנדל האָט געברענט, און דאָס קינד האָט דאָס אין דער האַנט ווי אין אַ וועג ערגיץ אַנגעגרייט, געהאַלטן. און דערמאָלט, און דער שטערן איז גרעסער געוואָרן פֿון אַ שטערן, און געוואַקסן און אויסגעוואַקסן איז ער מיט זײַן קיילעכיגקייט, און פֿאַרטונקלט און פֿאַרדעקט איז ער אָבער געווען, נאָר באַ אַ זײַט זײַנער איינער און סאַמע באַ זײַן ראַנד האָט זיך אַ דינע און קיילעכיקע ליכט־שאַרף אויסגעשאַרפֿט און ווי דאָס קיילעכיקייט פֿון מוויע־מעסער באַ אַ לעוואָנע אין די ערשטע טעג פֿון איר געבוירן האָט אויסגעזען; — האָט דאָס ליכטיקייט דאָן דעם שטערן באַלויכטן און אין שטערן האָט זיך אַ פּאָנים באַוויזן, און אין דער רעגע האָב איך פֿון ד ע ר זײַט גאָרטן, און זי פֿון י ע נ ע ר זײַט, דאָס פּאָנים יענין באַמערקט, און זי האָט אירע הענט אויף ניך צו איר קאָפּ אַ הויב געטאָן, און מיט זיי ווי די האָר פֿון הינטן פֿאַרריכט, און זי האָט זיך עפּעס פֿאַרשעמט, און זי האָט די אויגן פֿון אַהין צוקוקן אַראָפּגעלאָזט. און דער שטערן האָט אויף איר יאָ געקוקט, און אויך מיר האָט ער געזען, און פֿאַר מיר האָט ער זיך ווי געשעמט אַביסל, און דאָס קינד מיטן לאַמטערנדל האָט זיך דאַמאָלט פֿון זײַן אָרט אָפּגעטיילט, און אַראָפּ און צו אונז, גלײַך צום גאָרטן־צו און צו איר אין פֿאַרשעמטקייט — שטייען זיך אַראָפּגעלאָזט. און דאָס קינד איז אַזוי געגאַנגען און דעם וועג באַלויכטן, און זי האָט אונטן אַרום אַלע ווײַלע מיט אַ אויג אַרויף אַ קוק געכאַפּט, און דאָס קינד און זײַן אָנקומען באַמערקט, און זי איז ווי אומרואיק געווען און איינגעשטאַנען שלעכט, און ביז דאָס קינד איז פֿון דער לופֿט אַראָפּ, און גלײַך צו איר און אין גאָרטן זיך צוגעשטעלט. און דאָס קינד האָט זי אין אַ זײַט דאָן אָפּגערופֿן, צווישן בוימער און פֿאַרשטעלט ערגעץ, און זי האָט זיך ווי געקווייַנקלט און אין אָנהויב ניט זיכער געגאַנגען, און דאָך האָט מען געזען, ווי זי האָט זיך דעם קינד נאָכגעצויגן, און ניט אַזוי דעם קינד, ווי דעם אויבנשטייענדיקן און אויף איר קוקנדיקן שטערן פֿאָלגנדיק. און זי איז צווישן בוימער געקומען, און וואָס זי האָט דאָרט געטאָן מיטן קינד, ווייס איך ניט, און עפּעס האָט עס איר געזאָגט, און עפּעס האָט עס איר איבערגעגעבן, וואָס ו ו אָ ס, האָב איך ניט באַמערקן געקאָנט, און דערנאָך, און אַז דאָס קינד האָט זיך צוריק אין לופֿט אויפֿגעהויבן, און צוריק מיטן לאַמטערנדל אויף צוריק וועגס זיך געלאָזט, האָב איך געזען, ווי זי איז פֿון אונטן

די בוימער ארוים, גיך אין איילעניש פון גאָרטן זיך ארויסגעלאָזט, דורך דער פורטקע דורכגעשלייכט און זי פאַרמאַכט נאָך זיך, און שטיל און בעאייסן פאַר־מאַכן די פורטקע, האָט צום לעצן־מאָל דעם קאָפּ ארויף א הויב געטאָן און מיט אויגן אהין א קוק געגעבן, א קוק און באלד אוועק, און אהיים און צו איר געלעגער אַפּגעלאָפּן....

און זי איז אַן אנדערע געוואָרן און איך האָב וואָס ס'איז געשעען, גע־וואוסט. און אנדערע מאָזאָלעס, וואָס האָבן ניט געוואוסט, האָבן דאָס אויך אַף איר באַמערקט, און באַשטענדיק האָט זי זיך אין איין די האָר־פאַרריכטן געהאַלטן, און עפּעס פּלוצום פלעגט זי זיך פאַררויטלען און ווי פאַר זיך אַליין זיך פאַר־שעמען, און פון דעמאָלט אָן און אָפּט פלעג באַמערקן, ווי זי פלעג צום ברונען, ווען איך בין ניט געווען, קומען, פלעג זיך איבער אים איבערבויגן און שטל און איילנדיק אין אים און אין זיין טיפקייט זיך שפּיגלען... און אויך אין גאָרטן איז זי א אַפּטער גאַסט געוואָרן,און אַף יענעם אָרט צווישן די בוימער פלעג, ווי עפּעס דאָרט פאַרגעסנדיק, אהין זוכן קומען : דאָס האָט זי זיך דאָרטן מיט דעם בילד פון שטערן באַהאַלטן מיט דעם, וואָס דאָס קינד האָט איר געבראַכט, און וואָס זי האָט עס פון אַלעמען באַהאַלטן געהאַט, און נאָר איך אַליינער האָב געוואוסט דערפון, ווייל איך האָב איר נאָכגעקוקט און זי באַמערקט עס צו האָבן....

און איך בין טרויעריג געוואָרן, און איך האָב מיין ארבעט־פּאַרלאָזט, און מיינע עמער פלעגן וואַרטן אַף מיר, און איך פלעג זיי א צייט ניט געדענ־קען. און אַף דער ערד זיינען גרויסע היצן געוואָרן, און גראָזן און בוימער האָבן זיך א טרונק געבעטן, און פעלדער האָבן געטרוקנט און וועלדער האָבן זיך גע־רויכערט, און טייכער זיינען איינגעגאַנגען, און פון קליינע טייכלעך זיינען די בעטן ליידיק געשטאַנען, און איך האָב עס ניט באַמערקט, און מאָזאָלעס פלעגן מיר דערמאָנען דערפון, און אויך דעמאָלט פלעג איך פויל ארבעטן, און אויך דעמאָלט פלעג אָן כיישעק טאָן.

און זי איז אויפגעלעבט געווען, און א טימכע האָט איר פון די אויגן ארויסגעקוקט, און מאָזאָלעס פלעגן זיך אין איר שפּיגלען, און מיט איר אויפ־געלייגטקייט אויך אַליין אויפגעלייגט זיין, און געוואוסט האָבן זיי ניט וואָס, נאָר דאָך געוואוסט, אז איר צייט דערנעענטערט זיך שוין זיכער...

און אין א שטיקל צייט אַרום, אין א צווייטן אָוונט, האָט איר דעם שטערנס שעליאַכל מאַטאָנעס געבראַכט: האַלז־בענדער און פּערל־צירונגען, אוי־רינגלעך און רינגעלעך־מאַטאָנעס.... און זי האָט זיי שוין ניט אויסבאַהאַלטן געקאָנט, און דערזעען האָבן די מאַטאָנעס באַ איר אַלע, און אַלע האָבן זי ארומ־געריגנלט און זיי געהאַלטן און געשאַצט אין טייערקייט, און זי האָט וואָס צו טאָן ניט געוואוסט, וואָס צו זאָגן און וואָס צו ענטפערן, און אַלע האָבן זי אויספרעגן גענומען, און אַלע האָבן זי מיט פראַגעס ארומגערינגלט, און זי איז פון ברונען צום גאָרטן געלאָפן, און פון גאָרטן צום ברונען, און הין און צוריק, און יונגע פּיס האָבן זי געטראָגן...

און איך האָב דעם קאָפּ פאַרלוירן, און איך האָב זיך אין שטערן מיסקאָנע געווען, און איך האָב מיט איר גאָרניט גערעדט, און זי האָט מיך אויסגעמיטן, און איר פרייד פאַר מיר ווייזן האָט זי ניט געוואָלט, און איך אַף איר פרייד קוקן

האָב ניט געקאָנט, האָב איך זיך אָפּגעזונג'ערט, און זי און אויך די מאַזאָלעס אויסגעמיטן. און אַמאָל, אין אָוונט אײנעם איז דער הימל־בעטלער געקומען און אַלע מאַזאָלעס צונויפגערופן און זיי אַזוי געזאָגט:

— זייט גרייט, מאַזאָלעס, מאַזל־יונגפרוי ווערט באַ אײך צוגענומען!

— וואָס איז?

— זי ווערט אויפגעבראַכט און פאַר אַ גרויסן שמערן אָפּגעגעבן. גרייט זיך, איר ווערט אַלע צו דער כאַסענע געבעטן.

און די מאַזאָלעס האָבן זיך גרייטן גענומען, און זיי גרייטן זיך שוין פון אַ צייט, און די קאַלע האָבן זיי מיט ליבע ארומגערינגלט, און זי ווערט פון אַלעמען מיט אַלעס ליבסטן באַזאָרגט, און זי איז שטיל און האָט זיך זייער געטריישאַפט איבערגעגעבן, און זיי לערנען זי, און זיי אײיצעגען זי, ווי זי זאָל זיך פירן און ווי זיך האַלטן באַדאַרף; און אַלעמענס הענט זיינען איצט מיט אַרבעט פאַרנומען, פאַר זיך און פאַר דער קאַלע צוצוגרייטן, און זיי בייַנקען שוין און קאָנען זיך ניט שיידן, און דערווייל גיבן איר דאָס בעסטע אָפּ, פון אַלעס גוטן און וואָס ס'פאַרמאָגן נאָר מאַזאָלעס... איינער נאָר איך קאָן אָף דער כאַסענע ניט זיין, איינער נאָר איך קאָן זיך פון דער קינע ניט באַפרייען, און (דאָס זאָג נאָר דיר) אין דער שטיל האָב באַשלאָסן מיט ליידיקע עמער איר איבער־צוגיין...

און דאָס, וואָס דו זעסט אָף דיין ערד אַציגד, דאָס איז אַדאַנק מיין אָפּ־געלאַזנקייט געוואָרן; מיין שעפע האָב פאַרשלאָסן, און אָף דיין וועלט איז וואָס ס'איז געוואָרן, געוואָרן און די ערד דאַרף טרינקען—טרינקט זי בלוט פאַר וואַ־סער, און מענטשן דאַרפן עסן, עסן זיי מענטשן פאַר ברויט, און גייסט גייט אין די הייזער און שפייזט זיך פון אָפּפאַל און שטיקלעך דאַרע, און מענטשלעכע זעהערם זיינען מיט אויגן קראַנקהייט געשלאָגן, און געווייסע וועלט פאַרזאָרגערס אין די שענקען שיקערן, און פּאָעטן—שפּעטן, און געוויסע דיכטער, אַז זיי הערן מאַזאָלעס די געז שנייצן, נעמען עס פאַר דונערן, און פאַר גרויסע געשעענישן אָן,—טפוי! — און דער איקער, דער נאַכט שלעפּער, זאָגט מען, שלעפּט זיך, שוין אין די שענקען אַרום, און צווישן אַזוינע, און ער, צווישן אייוועך־באַטעלע און קראַנקלינגן, מיטגלידער פאַר זיינער אַ כעוורע, פאַר „צער־בעלי־חיים" ווערבעוועט....

— און אָט האָסטו דיר די מאיסע, שלעפּער, און דאָס האָט מיר דער מאַזל־עמער דערציילט.

נישקאָשע פון אַ שטיין אין מיין גאָרטן! — זאָגט דער נאַכט־שלעפּער.

— יאָ, נישקאָשע, שמייכלט דער גייסט.

— נו, און וואו ביזט דו מיט דער כאַסענע?

— איך בין אויך פאַרבעטן און גיי.

— און פאַר די ליידיקע עמער?

— כ'האָב קיין מוירע ניט.

— וואָס איז?

—דער הימל־בעטלער האָט אונז אַ וועג אָנגעוויזן. און ס'איז אַזוי געווען:— ווען איך בין אין דער לעצטער צייט איינמאָל מיט דער וועלט־מאַסע אַפּן אָקסל געגאַנגען פאַרטראַכט געווען און פאַרקלערט און פאַר מיינע זאַכן טאַכלייסים פאַרזאָרגט. און שווער און ביטער איז מיר אַפּן האַרצן געווען פון דער צייט קלערנדיק, און ווייטס איז מיר געווען און אַ באַרג מיט פראַגעס האָט אַף מיר געהויערט; און געדענקט האָב איך וואָס מע פרעגט מיך אַפּ באַשטענדיק, און אַלע שפּעטערס און אָפּלאַכערס האָבן זיך מיר פאַר די אויגן פאַרגעשטעלט, און פון איינער אַ פראַגע האָב איך זיך ניט באַפרייען געקאָנט: „ס'איז דאָך אין די הענט באַ דיר... איין שלעכטן ה אַ ל ט, און די מאַסע דיר פון די אָקסל פאַלט, און — פּאַטער, און דאָס געוועזענע איז אויס, און דאָס קומענדיקע וועט ניט קומען, און נאָך וואָס האַלטן זיך מיט דעם, און צו וואָס וועסטו דאָס ברענגען, אַז דער וועג איז אָנגעצייכנט און דער גאַנג איז אויסגעשטעלט, און אַרויסגיין פון אים איז אוממעגלעך?....

— „מעגלעך!“ — האָט מיר עפּעס פלוצים אין די אויערן דאָן אַ זאָג געטאָן. און אַז איך האָב זיך אויסגעדרייט און פון וועמען דאָס פלוצימדיקע קאָל קומט, זעען געוואָלט, האָב דעם הימל־בעטלער מיט אַ פריילעך געמיט און מיט אַ אויפגעלעגט פּאָנים דערזעען און ער האָט מיר אַ זאָג געטאָן אַף דער גיך: —

— וועלט־טרעגער, ביסט אין הימל איינגעלאַדן, באַ דער באַסענע פון שטערן מיט מאַזל־יונג־פרוי בייצוזיין, און לאָז זיך ניט בעטן.

האָב איך געזאָגט: ווי אַזוי זאָל איך גיין און ווי אַזוי קאָן איך באַסענעס אין זינען האָבן אַז מאַזל־עמער האָט פון אונז די שעפע אָפּגעטאָן, און מאַזל־עמער האָט זיין ברונעם געמאַכט אויסטריקענען, און זיין אַרבעט האָט ופאַרלאָזט און זיינע עמער זיינען צולעכצט, און מיר האָבן באַלד ניט מיט וו אָ ס צו קומען.

האָט מיר דער בעטלער געענטפערט: — האָב קיין מוירע ניט, באַ דער כופּע וועט עפּעס געשעען... באַ דער כופּע וועלן די זיבן גיי־שטערן און די זיבן בעטלערס זיין... און זיין וועט דאַמאָלס אַ אייס ראַצוין, און אַלע, וואָס נויטיקן זיך, ווערן אַהין צו יענער שאַ איינגעלאַדן און וואָס געהערט ד י ר און דיין מ אַ ס ע, וועט איר מער פון דיין מאַזל ניט אָפּהענגיק זיין. וועסט ד אַ ס, וואָס האָסט אַלע יאָרן געגאַרט, פועלן, וועסטו דערהויבן ווערן און ה ע כ ע ר פון מאַזאַלעס שטיין...

— וואָס הייסט?

— ס'איז מעגלעך און זיי נאָר דערבײַ... און אָט האָסטו דיר אַ וועג, און אָט גייט ער באַרג אַרויף, און גייסטו מיט אים, וועסטו דעם מאַזל מיט זיינע עמער אויסמיידן.. און איך בין אַוועקגעגאַנגען מיט דעם וועג און באַלד אַרויף זיך גענומען, און באַלד האָב איך ווינטן פון הימל־גערעדער דרייען זיך דערהערט, ווייטע און פרעמדע, און וואָס איך האָב קיינמאָל ניט געהערט אַזוינע, און געזאַנגען פון פרעמד־זונען האָב פאַרנומען, וואָס זייער פייער־רעדער האָבן מיר פאַר די אויגן געשווינדלט, און אויך איך האָב זיך צווינגען און אַפּן וועג מיט נ אָ ך אַ זוינ ע, ווי א י ך זיך באַגעגנט, און אַלע זיינען איינגעלאַדענע, און אַלע אַהין און אין דערהויבנקייט גיין, און פ אַ ר אַלעמען דער הימל־העלפאַנד גייט און מיטן שווערן קאָפּ זיינעם שאָקלט, און מיט בערג און מיט גוטס, און מיט באַסן־קאַלע־מאַטאַנעס, באַסן־קאַלע צו דערפרייען...

— און דאָס איז דיר מיין גדולע און מיין באַרג אַרויף, שלעפּער, און איצט גיי איך...

און דער וועלט־טרעגער הויבט זיך דאַן פון באָם טיש־זיצן אויף, פון זיצן און פון דערציילן לאַנגן, און אויך דער נאַכט־היטער מיט זיין געפעלצקייט שטייט אויף, און אַף זיין פּנים איז גאָרניט צו דערקענען, אַזוי געקומען, אַזוי פּ אַ ר דער מאַיסע, אַזוי אויך א י צ ט און נ אָ כ ן דערציילן, זעט אויס, און ער פאַרריכט דעם פעלץ זיך היטעריש, און דאָס היטער־פייפעלע אַף זיין ברוסט־ברעטל געפינט און ער קערעוועט זיך צום פענסטערל פון צימער אויס, און זעט, אַז יאָ, אַז אין דרויסן טאַקע טאָגט שוין באַלד, גיט ער דאַן אַף שלעפּער עפּעס אַ קוק אַ בייזן, און שלעפּער, ווי אין דער ערד פאַרשווינדט, און וועלט־טרעגער לאָזט זיך פון צימער אַרויסגיין, און פאַרן אַוועקגיין, גיט נאָך אַף די שי־קורים, אַף די באָם טיש שלאָפנדיקע, אַ קוק, און פאַרלאָזט זיי שטיל, און אַזוי נאָך אים דער היטער; און אין דרויסן דער טאָג שוין פאַרנעמט זיך, און איינציקווייז פון די הויפן, מיט די בעזימער אין די הענט די הויף־היטער אַף צו פאַרקערן און די גאַסן רייניקן זיך באַווייזן, און דער וועלט־טרעגער זאָגט אַ גוטן טאָג דעם היטער און גייט פון אים אָפּ, און דער היטער גייט צו זיך אַוועק, צו זיין הײם און צו זיין שטוב, אום פאַר דער נאַכט דעם טאָג צו רוען...

און אינדערפרי, אַז גרויסער טאָג איז שוין אין שטאָט, אַז הויבע זון איז שוין אין הימל, גרויסער רעש אַף די גאַסן, און די גאַסן שוין אָפּגע־רייניקט, אום ווידער פון טאָג און טומל פאַרשמוצט צו ווערן; — און טרעגער מיט־וועלט איז שוין ווייט, מיט זיין מאַסע און מיט זיין שווערער־באַרג אַרויף צו טראָגן, און מיט איר זיך צו מיען, — דערוועקט זיך ערשט דאַן דער אוילאָם, דער אַף דערנאַכט פאַרבלבענער, פון שענק פון „זגי־מהור“, דערוועקט זיך און ווישט זיך די אויגן אויס, און נאַכטיש בלאַס זיינען זיי און בלאַסע שמייכלען אַף זייערע ליפּן, פאַרלאָזן זיי דאַן דאָס צימערל אין „סגי־מהור“ און אַף דער גאַס אַרויסקומען, קומען אַרויס און צום ערשטן צו אַ אומריין אָרט ווענדן זיך, גייען אַהין אַריין און מיט די פּנים צו די ווענט שטעלן זיך, שטעלן זיך אַוועק און געבן דאָס נאַכט־געטראַנק דאָרט אָפּ...

ד ע ר נ ס ת ר.

ז. האפשטיין

אוקראינע

Якову Савченко.

אין קראנקן מויאך,
ווי הייסער פּעך
זיך שיטן נעמען
פון שטעט פאַרשוווּנדענע,
בלוטיק נאָענטע
און בלוטיק פרעמדע....
פאַסטאָוו!
וואַסילקאָוו!
און נאָך
און נאָך...

כ'האָב אָנגעטאָן
צוויי קענגאיבערדיקע פענסטער
פון וואַגאָן
אויף מיינע דאָרשטיקע
שוין פיבערדיקע בליקן...
אָן מי
אָן רו
אָן שאַבעס און אָן זונטאָג
גייט די וואָך....

איך וואַנדער ווידער
איבער אייער הויל
צעוויקלטע צעלאָזטע פעלדער
פון אוקראַינע,
איך שרייב מיט רויך
פון שוין צעשרויפטן
לאָקאָמאָטיוו
א אייליקע א ציטעריקע בריוו
דער העלער הימלדיקער הויך,
מיט הייסן גלייכגילט,
קוקט זי צו,
ווי עס שווינדלען
אַאַזיסן פון מיינע בורוועס

אף ברייטן פלאך פון פעלדער,
שטיל פארגאסענע
מיט בענקשאפט,
רייך באפיינטע
מיט מיין בלוט...

די אפגעריסענע
צעדארטע ווענט
פון גרויען אומרייניגעם וואגאן
זיי ציטערן
אינאיינעם מיט די זייטלאך
פון מיין אויפגעוואכטן הארץ,
און אונטער וואקלענדיקע פלייצעס
שטייט יונג-געבויגן,
מיט ווארימקייט אין קינדעריש-ריינע אויגן,
די אלטע, אלטע טיינע:

„וואס וואויגט אריבער
א טראפן בלוט
פון קינדערשן אומשולדיק-שיינעם וועזן?"...

א טאג, א טאג א גאנצן ווארטן
אף דריי פארשעמטע קלינגן!...

איך קאן זי שוין פון לאנג
די אומעטיקע לײדיקגייערשאפט
פון דיינע ווײסטיקע וואקזאלן,
טריט באנדיטישע
און לידער שיקערע
אף דיינע ווימלענדיקע מארקן...

איך קאן זי שוין פון לאנג
די ברוסט
פון דיינע מענגען
וואס אונטער סוויטע רויטלעכער
(ווי אלט פארזשאווערט אייזן)
איז שטענדיק גרייט
זיך שטאפן מיט פארדרוס,
איז שטענדיק גרייט
די ווילדע הענט צעהוידען,
זיי ווארפן אף א קאפ:
„שלאג!
קלאפ"!....

איך פיל מיט ליבע נאָך:
עס האָט קיין שויב דאָ ניט געפלאַצט
אין בערג־טורעמס אין דיינע,
וואָס קוקן,
לויטער נאָך,
אַף די געוויסערן פון דניעפּר...

אַף סטעפּעס דיינע
מיט טויזנט מאַל הייסע טאַנצט די זון
און בלענדט
און הויבט באַ פיסגייער די פּיס
און וואַרפט באַ וואַנדערער די הענט

איך ווייס דאָס אויך:
ביסט דוירעס לאַנג
געווען אַ מיקלעט־פּלאַץ
פאַר אויסוואורפן
פון גרויסן גרויען לאַנד...
אַף אַלע־אַלע שטרעקעס זיינע
שאַטנס זיך דיין שאַנד,
אוקראַינע!

*

ד. בערגעלסאַנען.

אין לאַנד — אַן דאַך אַף האַלב —
מיין האַרץ — אַ צאַרטע שוואַלב.
אין שאַרפן שנאָבל — ליים
אין בליק אַ פראַגע — היים?

פון פריינדינס דאָרט אַ שניר,
פון פריינדינס דאָרט אַ רינג
אין יאַם אין בלויען זינקט
און ווינקט און ווינקט צו מיר...

און דאָרט באַם אַלטן שטיין,
באַוואַשן מיט געוויין —
דער וועכטער אַף דער וואַך
באַ וואַנט, וואָס אַן אַ דאַך...

אין לאַנד — אַן דאַך אַף האַלב
מיין האַרץ — אַ צאַרטע שוואַלב,
אין פרייד אַף ווער געזאַלבט.

*

ח. נ. ביאליקן.

קיין דאַך, קיין ווענט, און שוועלן אומעטום,
און פּיס פאַרהאַלטן זיך, שוין גרייטע צום אַריינגאַנג
און טירן ציהען מיך און פירן מיך אַרום,
טירן האַרבסטיקע מיט לויטערקייט פאַרהאַנגען...

ס'האָט ליבע צאַרט געהוידעט דאָ איר וויג,
היימען הונדערטער דאָ האָבן שטיל געוויכערט...
צי האָט פון דאַנען נאָך געדעטעט זיך אַ בליק,
צי שפּילן ערגעץ־וואו פונדאַנענדיקע קויכעם?...

וואָס טויג זי מיר די לויטערקייט די קלאָרע,
וואָס אויך אין שפּאַלטן כורוועשע פאַררינט,
און וואָס צעטראָגן וועט פון ביטערע אַזקאָרעס
מיין זייער (דערווייל דער איינציקער) — דער ווינט...

זשיטאמיר — ראדאמיסל.

*

Сергею Есенину'

אַמאָל, אַמאָל אין שטילע טאָלן שעפּסן כ'האָב געפּאַשעט,
אַף די גרינע הויכן דאָרט געבלאָנדזשעט האָבן אינדרן
אַרום, אַרום דער מידבער האָט געשפּרייט די העלע אַשן
פּאַר ברענענדיקע ווירבלענדיקע ווינטן...

נאָר שעפּסן שטילע מיט געפּאָלג פון זיסן פייפל,
נאָר אינדרן צאַרטע, וואָס דעם ציטער דאָ פאַרהיטן,
נאָר העלע אַשן, וואָס דעם וויסטן גלאַנץ דאָ שלייפן
פּאַר ווינטישער אָנגרעניצדיקער שליטע.

איצט האָב איך זיי — אַף סטעפּעס דיינע דאָרפישע טאַבונען,
ווידער שטייגן יונגע מאַכנעס, שטאָלצע הונגען,
מיט קאָפּ שוין קלאָפּן זיך' אין טויערן פון נייע רוימען —
און ווידער, ווידער רופט מען מיך מיט לייב־ציטער זיי צוימען...

ד. האָפשטיין.

א. קושניראוו.

ראַסײַא.

ד. בערגעלסאָנען.

1

אַ בלויע, אויפגעפלאַמטע געגנט.
מיט שאַרף פון טרוים אַף וועלט פאַרשטערקט,
אַף גרויען קנויל פון דיינע וועגן
האָב איך געוויקלט מיינע טעג.

און ווער וועט יענעם ווי צעווייען,
און וואָס קאָן שטילן מיין געפיל
פאַר ווילדן זאַד פון דיינע שנייען,
וואָס האָט מיין מיזראַך־בלוט געקילט.

אַף העלן רוף פון דיינע פאָנען
האָב איך מיט לייב און האַרץ געוואַגט,
נאָר האָסט געציילעמט מיין אַקשאָנעס
מיט צאַרטע פינגער פון אַ האַק....

און ניט, אַז אויפגאַנג זאָל באַקרוינען
דיין הימל־זוים, האָב איך געלעכצט,
ווען ס׳האָט מיין ניט באַשיצטע וואוינונג
געפלעקט מיט סרייפעס דיינע נעכט

נאָר האַרץ איז וואַך צו ברויז פון הימנען
נאָר יעדער וואָרט מיט ליב צעבליט
פאַר מילדן קלאַנג פון דיינע הימלען
וואָס טריפט אין שטרייַנגקייט פון מיין ליד.

2

פון ווייסן אויפגאַנג־לאַנד ביז גרינע מיירעוו־געגנטן,
וואו ס׳גליוועט נאָך דיין רוף אין רוימען ניט דערוועקטע,
אַ, וויפיל, וויפיל גאָטספּאַרכטיקע וועגן
ציילעמען די ברייט פון דיינע שטרעקעס.

אַלע, אַלע וועגן ציען זיך אַזעלכע לאַנגע
און אַ בייַנקשאַפֿט שטייט ניט אָפּ פֿון זיי קיין טראָט ניט,
גרויע בייַנקנדיקע קינדער דייַנע זייַנען דאָרט געגאַנגען
און זיי האָבן זייער מידן קלאַנג צעשאָטן... ׳

ניט דערוואָרט און ניט דערהערט פֿון דייַנע שטורעם־פֿערד דאָס טאָפּן,
ניט דערפֿילט אין פֿרייד, אַז מער שוין גאָר ניט ווילט זיך ניט...
דו האָסט אין פֿעלד זיי אַלע אויסגעלייגט אַף אָפּרו
און זיי געשטעלט צוקאָפּן צייליקעמם הילצערנע.

גאַנצע־ווינטן גישטערן איבער פֿעלדער
אין שטילער טיף פֿון קאָרנס און פֿון ווייצן...
נאָר גרויע ווינטמיל וואַכט באַוואַכט זיי פֿונם בערגל,
ווי אַ סאָלדאַט מיט ביקס אַף פּלייצע.

*

פּ י י ג ע ן.

גרויער האַרבסט בייזערט זיך און רעגנט,
קנעט די שטויבן אַף שטאָטישן שטיין...
נעם מיך ערד אַף די הענט פֿון וועגן
און טראָג מיך אָפּ אַהיים.

כ׳האָב פֿאַרשעפּט היינט פֿון ווינטישע הויפֿנס
אַ ווייטן און העלן גערוס.
און איך בייַנק, און איך בייַנק ווי אַן אויפֿעלע
נאָך אַ צאַרטער און וואַרימער ברוסט.

דאָרט, וואו טרעפּל פֿון הילצערנעם גאַניק
האָט שוין לאַנג ניט באַזונגען מיין טראָט,
וועט באַגעגענען מיך מיין מאַמע
מיט אַ שטילן און בליענדן וואָרט.

כ׳וועל מיין מאַמען איר פֿרייד ניט פֿאַרשטערן,
ניט פֿאַרטונקלען דאָס גליק, דאָס געגאַרטס, —
זיך ניט קלאָגן — פֿאַרשווייגן, ווי שווער איז
אַף לידער צעבייטן דאָס האַרץ.

וועט זי גיין אַף גאַסן און מאַרקן
און דערציילן פֿאַר שכנים און פֿריינט,
אַז איר צאַרטן, איז בייַנקנדן אַרקע
האָט גאָט באַהעלט מיט זיין שיין.

*

ניט וועלן, ניט וועלן און מוזן
אַף בילד און אַף ליד זיך צעמעסטן...
מיין צאַרטע, מיין טייערע מוזע,
נאָר דו ביזט מיין ליכט און מיין פעסטונג.

איך בענטש דעם אָוונט דעם בלויען,
ווען דו ביזט געוועזן דער גאַסט,
וואָס האָט מיך מיט ליכטיקע טנאָאים
אַף ליבע און ליידן פאַרקנאַסט.

נאָר ליידן זיך לאָזן ניט ציילן,
ווי שטערן אַף הימלישן בלוי...
כ'וועל קיינמאָל מיין ליבע ניט טיילן
צווישן דיר און צווישן אַ פרוי.

איך ווייס ניט, מיט וועלכע שלעסער
פאַרשליסט מען אַ האַרץ פון פיין,
נאָר עפּשער, נאָר עפּשער איז בעסער,
וואָס אומעטיק איז היינט מיין בריינג.

אָ, פרייד פון דאָרניקן לאַרבער,
אָ, גיפטיקער, שיקערער קאָס,
גוט, וואָס מיין קינד איז געשטאָרבן
און וואָס מיין ווייב האָט מיך פאַרלאָזט.

גוט, ווען מיט קווייטן פון אומזין
באַשפּינט זיך דער מויאַכשער האַפּט...
מיין צאַרטע, מיין טייערע מוזע,
נאָר דו ביזט מיין ליכט און מיין קראַפט.

א. קושניראָוו.

ווינטן

1.

זומער־פֿאָדעם.

ציט זיך דער זומער־פֿאָדים פֿון אַ הימל־ווינקל אַרויס, פֿון דאָרטן, וואו זיין אָנהויב איז אַף צאַפּן־פֿלעקעלע אָנגעדרייט און מיט צאַפּנדל אין שיין־ווינקל פֿאַרשטעקט.

ער ציט זיך, דער פֿאָדעם פֿון שימער און שיין־קוואַל, פֿון איין טאָג צום צווייטן אַזוי לאַנג, לאַנג ביז אַלע זומער־טעג סילען זיך אים אויס. — און אָט זעט זיך שוין צווייטער עק־פֿאָדעם אָנעט.

און צו זומער קומט אַ סאָף.

אַליין דער זומער־פֿאָדעם איז שוין ווי אַ געוועבסעלע דין און דורכאויס מיט בלאָווע קניפּן אויסגעקניפּט.

נאָך אַטאָג, נאָך אַ לאָגל בלאָ־געטראַנק, און דאָס לעצטע זומער־קניפּל האָט אין אויסגעדינטן געוועבסעלע זיך אויסגעווילט און צעפּלאַכטן.

און צו זומער קומט אַ סאָף.

אַף צווייטער זייט געגנט, אין דער טיף פֿון סאָסנע־וועלדער, דאָרט האָט אַ גאַנצן זומער אַ זון אַף נאַכט־פֿאַשע זיך געפּאַשעט.

אַלע קאַיאַר איז זון אַן אָנגעפּאַשעטע און שווערע פֿון געדיכטן וואַלד געקראָכן, העכער די רויטע סאָסנע־קוטשמעס זיך אויפֿגעהאַנגען, און פֿון דער הויך דעם פֿאָרער און נייער אַ ליכטיקן וועג־שניט צו מאָרגנדיקער וועלט אָנגעוויזן.

אויך דאָ איז אַ סאָף צו זומער געקומען.

ניטאָ שוין מער קיין פּיטער־פּאַשע פֿאַר זון אין דער טיף פֿון סאָסנע־וועלדער. אַ לאַנגע נאָגנדיקע נאַכט בלאָנדזשעט זון אין פֿאַרצויגענע וואַלד־טיפֿן און זוכט אַ גרעזעלע.

נאָר גרויסער וואַלד איז אויסגעפּאַשעט און ליידיק. — ביז שפּעטן פֿאַר־טאָג נישטערט דאָרט הונגעריקע זון צווישן צווייגן. און קוים וואָס זי קומט איצט אַף וועלט, און קוים וואָס זי קריכט אַף הימל אַרויף.

נייער האַר גייט אַף וואַלדישער געגנט.

אַ ריזיקע געשטאַלט מיט טונקעלע פּלאַקסן אַף די לענדן, מיט ווינטן, וואָס זיינען אַריינגעפּלאָכטן אין זיינע צעפּלאָסענע פּאַטלעס, גייט ער פֿון ווייט און נעכטיקט די נעכט ביים איינציקן ציגיינערישן ביידל, וואָס אין עק אָפּגעשניטענעם פֿעלד.

און זומערדיקע טעג דערפֿילן נייס און ניט געוויינלעכס.

מיט ציטערדיקע כוש־פֿליוועס אין די נאָזלעכער פֿאַרנעמען זיי די פֿריע ווינטן, וואָס זייען זיך דין פֿון קוים־וועלקענדיקער הויך.

גרוי, וואָס לעגט זיך אַף טייכן און פאַרגרויט זיי די טיפן פאַרנעמען טעג און איילן זיך צו — זיי גייען פון קאַנט און נעגנט אַרויס.

זיי גייען. זיי לויפן און טוען אויס פון זיך אין וועג קלייד נאָך קלייד. און וואַרפן עס דאָרט, וואו האָבן דאָס אויסגעטאָן.

אַף אַלע גיי־שליאַכן און טייך־סטעזשקעס וואַרפן זיי עס, דאָס שלעפּ־קלייד און באַציר־פּוצונג פון זומער.

און אויך אין דער טיף פון סאָסנע־וועלדער, וואו לעצטע וואַרעמע טעג ציען דורך, בלייבט ליגן אַ בערגעלע זומער־גומט אַף רייב און העפּקער.

אין שפּעטן הארבסט וועט אַן איינציקע בהיימע אַהער פון נאָענטן דאָרף פאַרבלאָנדזשן. זי וועט דאָס בערגעלע פאַרבט מיט נאַסע נאָזלעכער באַשמעקן. נאָר באַלד דעם בהיימישן פּאָנים אָפּקערעווען און מיט טראָט פון בלאָטיקער ראָטיצע דאָס גאָלד־בערגעלע צעטרעטן.

און מער קיינער.

אַמאָל פאַרגייט פון וועג אַ פאַרשפּעטיקטער זומער־טאָג. איז ער באַריסן און אָפּגעהוילט. און נאָר איינציקע פליס־פעדערלעך אַף זיין אויסגעשיינטן לייב.

מאַלקע־זומער בלאָזט פון ווייט אין איר גאָלדן האָרנדל.

זי זיצט, און אַ וועג־געצעלט פון בלעטער און לופט־שפּאַלטן און גאָלדך־האָרנדל העננט אַף דינסטן שנירל־שיין פון איר מאַלקע־קלייד.

זי קלייבט זיך אַף איר יאָר־טרויער. זי גייט אַראָפּנידערן אַף די דעק־טיפן פון אַלטע טייכן און פאַרזונקענע יאַמען, וואָס שלינגען זיך אויף און וואַרטן אַף איר מיט אויפגעריגלטע טויערן ביז אין די שפּעטע צאַנק־אונטן.

אַלץ איז שוין דאָרט פאַר זומער צוגעקליבן און פאַרגרייט.

די וואַסער־טיפן ווייך געבעט מיט גרינען בון שימל און טייך־סאַמעט.

די טרעפּ צום פּאַלעץ אויסגעהאַקט פון שטיקער לויטערן גליווער און איבערגעדעקט מיט קאָברעצן אַראָפּ ביז דורכזיכטיקן גרונט.

און איבער אַלץ אַ פּאַלעץ אַ וואוינונג מיט ווענט און מיט גאַרנס, וואָס זיינען געטעסעט פון געשליפענעם בורשטין און אַרום באַהאַנגען מיט וויינשטאָק פון שוימען און שלאַנג־גראָזן.

און פאַרוואָרצלט איז דער פּאַלעץ אין זומפּיקן האַרץ פון מיט יאַם, וואָס האָט דעם פּאַלעץ געבאָוועט — יאָרן און הונדערטער געבאָוועט — מיט גוואַלדע פון נעכט און מיט פרייד פון צעבויטעטער טיף.

איצט איז שוין יאַם געשטילט. — און פּאַלעץ וויגט זיך דאָרט אַף שווערע וויגן פון רו און וואַרט פון די טיפן אַפן קומען פון זומער און יאָר־גאַסט.

נאָר מאַלכע־זומער איז נאָך ווייט.

מיט געבראָכענעם שטאָלץ פירט זי דאָרט אום איר געלעכערטן בלעטער־געצעלט פון אויסוועג אַף וועגן, וואָס ווערן אַלץ שווערער און פאַרלירן די קאָליע אין צעווייאונג פון שטויבן.

און לעצטע טעג געדענקען די הערשערן אין בענקען נאָך איר.

זיי זוכן אין דער ווייט אירע פאַרטראָטענע טריט.

און ציען אפֿן רוף פֿון גאָלדן האָרנדל, וואָס הייגט אַף דעם דינסטן שניר־שיין פֿון מאַלקע־קלייד.

זיי אײַלן און לאָזן דאָס לעצטע בלעטעלע זשאַווער פֿון לײַב זיך אָפּרײַסן און אונטער אַנטלױפֿנדיקער ראָד און וואָגן זיך פֿאַרקײַקלען.

זיי הערן דאָס גאָלדענע האָרנדל און אײַלן.

2.

אָנהויב ווינטן.

מיט אַן אויסגעקרישעט פּלעמעלע צאַנקט סאָף־זומער אַף העכסטן באַרג פֿון אַרומיקער געגנט.

ווייניק איז דאָרט אין אָנגעבויגענעם קריגעלע אייל און ביעם געבליבן.— און סאָף־זומער נערט זיך קוים, קוים און צאַנקט מיט אויסגעקרישעט פּלעמעלע אַף שפּיץ פֿון הויכן באַרג.

נאָר אָט קומט אַ טאָג — און דער טאָג איז שוין דער לעצטער.

אַ פֿויגל אין פֿעלד געדיינקט, אַז צו זון־זעצן איז נאָך ווייט. ער לאָזט זיך פֿאַרשפּעטיקן און פֿאַרגייט מיט קליינער גרויס אַף טונקל פֿון אָוונטיקן פֿעלד.

נאָר ווי איז צו פֿויגל, וואָס לאָזט זיך פֿאַרפֿירן אַף טונקל פֿון אָוונט.

אַף שפּיץ פֿון הויכן באַרג ווערט שוין נאַכט. אַן אויסגעלערטס ליגט דאָרט זומער־קריגעלע.— און לעצטער טאָג בוקט זיך מיט אויסגעקרישעטן פּלעמעלע פֿאַר נאָך טרערעלע אייל.

ער צעשפּרייט געלע פֿליגל פֿאַר אַ וועלט אין פֿאַרנאַכט וואָס דעקט זיך אײַן מיט טיכער פֿון שקיע און בוקט זיך און פֿאַלט אַף קני און פּאָנים. און איז גרייט זיך אויסלעשן.

נאָר פֿויגל, וואָס שפּעטיקט אין פֿעלד, אײַלט שוין צו קערן און קומט אָן פֿון דערווייטנס.

ער פֿאַרלירט אַף צוריק דעם וועג צו אייגענעם נעסט, און שטופּט זיך צו פֿרעמדע. און שרײַט צו די צווייגן מיט פֿאַרלאָרנקייט און פֿויגלשן טאָעס.

און דעמאָלט רייסן אויס די ווינטן.

ס'איז שוין שפּעט, ווען די ווינטן רייסן אויס. שטאָק־אָוונט אַף דער וועלט איז דעמאָלט. און פֿון שקיע־געוועבן איז שוין געבליבן ניט מער, ווי שוואַר־אָפּגע־זעצטער רויך אַף דעם רויטלעך־אומרואיקן האָריזאָנט.

דער פֿויגל, וואָס האָט פֿאַרשפּעטיקט, כאַפּט זיך אויף פֿון פֿויגל־שלאָף אין אָנהויב שטורם.

ער זיצט איינער אונטער פֿרעמדן נעסט אָנגעבלאָזן און מיט אַרײַנגע־צויגענעם האַלז. און ווינטן אַרום אים דרייען.

מיט בוימער צעגרויועטע דרייען זיי און מיט שטויבן דרייענדיקע אַף שליאַכן און אַף זאַמד־בערגלעך, וואָס אונטער טויבן וואַלד פֿאַרן זומער אָנ־געווייעט.

אַ דאָרף, וואָס שרייט אין דער נאַכט און קאָן זיין געשריי ניט אויסשרייען, הערט זיך אין צעוויגטן שטורעם. און עפּעס נאָר איין מענטש אַליין שרייט דאָרט אין דאָרף.

און באַ אַלע ווינטן זייגן די מיילער אָפֿן און די העלזער מיט עיקרעס און הוליען אָנגעטרונקען און פֿאַרשיכּורט.

און פֿויגל ווערט וואַך. ער זעצט זיך איין מיט פֿויגל־עלנט און קליינער גרויס אַף צווייגעלע, וואָס אונטער פֿרעמדן געסט, און שלעפֿערט זיין שלאָף אונטער דאַך פֿון נאַכט און שטורעמווינט.

ער הערט, ווי אַף וואַלד אַרויף פֿאַטשן פֿליגל.

ניט קיין פֿויגל־פֿליגל, וואָס זייגען קורץ און ברעכן זיך אין שטורעם. נאָר מעכטיקע ווינטן־פֿליגל צעוואָרפֿענע אַף שעטעכן און וואָס אַליין די ווינטן־נאַכט האָט זיי אין אַ שטורעם־נאַכט פֿאַטשן געלערנט.

נאָר וואַלד אין ווינט־נאַכט איז געפּרוּווט און שטאַרקט זיך אַנטקעגן.

וואַלד רעוועט פֿון אַלע בוימער־ברוסטן אַרויס. פֿון די טיפֿן, פֿאַרשטעקטע מיט שטורעם. און פֿון פֿינסטערער מיט רעווט וואַלד און גייט בערייען מיט אַלע צווייגן אַנטקעגן די ווינטן.

און ווינטן טרעטן אָפּ און באַפֿאַלן די נאַכט פֿון אַ צווייטער זייט.

אַף אַ באַרג, וואָס איז ליימיק און אויסגעקרומט און שטייט אין דער נאַכט, ווי אַן אַלטער קעמל און שלאָף אונטער זיין בערגיקער מאַסע, קלעטערט אַרויף אַ ווינט.

אַ ווינט — אַ ווינטיכע פֿון די נאָענטע בערג. זי האָט ערגיץ דאָ אין ליימיקער גרוב אירע בלינדע זויג־ווינטעלעך איבערגעלאָזן און אַליין אַרויסגעגאַנגען אָפֿן ווינט־געיעג, וואָס אין אָנהויב האַרבסט.

אַרויפֿגעקלעטערט, וואַנגדט זיך ווינטיכע צו די פֿאַרמישטע שווערנדיקע טיפֿן און — קאָפּ צווישן קני אַריינגערוקט — וואַרפֿט זי זיך אַראָפּ פֿון דער פֿינסטערער הויך און פֿאַטשט אַוועק איבער די גלייכן פֿון נאַכט און שניט־פֿעלדער.

און ווי זי לויפֿט, וואַכן אויף אונטער אירע טריט און פֿליגל באַהערעדיקע יאָג־ווינטן און פֿאָר־ווינטעלעך.

אַלע זיי זייגען דאָ אין אויסגעקאַמשעטער ברייט פֿון שניט־פֿעלדער — היימישע, געבאָרענע. זיי האָבן אין אָט די פֿעלדישע ברייטן זיך אויסגעוואַקסן און דעם ווינטישן ביין דאָ קרעפֿטיק געמאַכט.

איצט רייסן זיי זיך אָפּ פֿון דער היילער ערד, וואו זיי האָבן אונטער נאַכט און ווינטישן שלאָף געגליווערט.

קריכן אַרויס פֿון צעגראָבענע גראָבנס און פֿון פֿאַרלאָרענע נאַכט־טאָלן קריכן זיי. און לאָזן זיך לויפֿן. און אַלע נאָך דעם ערשטן און פֿאָדערשטן.

לויפֿנדיק, שטריקן אויס די ווינטן־נעצן — ווינטישע נעצן, וואָס זיי שלעפֿן נאָך זיך אין דעם לויף און פֿאַרוואַרפֿן זיי דאָרט אַף מיילן און שטרעקעס.

צעברומט זיך די פֿעלדישע געגנט מיט ווינטן, וואָס האָבן זי געפֿאַנגען, אין ווינטישע נעצן זי געפֿאַנגען, און פֿאַרטויבט איר די שיינען און איר פֿאַר־פֿאָכעט די ווייטן.

זי ברומט און גייט אוים אינם ברומען פון גרעניי און ברעגעס.

און ווינטן ווערן געקרעפטיקט.

זיי צעהוידן און צעוויגן די פעלדישע ברייטן און טיפן ביז די הימלען צעוויגן און צעפאטלען די וואלקנס. און אלץ אינאיינעם פארדרייט און פארקנאטן — לאזן אפ וואגלען איבער. וועלט אף טעג און אף העפקער.

3.

ש ל י א כ ן.

צוויי שליאכן, צוויי אלטע, זיך שלענגלדיקע מאסטע־שליאכן, וואו פערדישע יארן זיינען צעטראטן מיט טעמפיקער טלא און מיט מי פון איביק פארנדיקע רעדער, וויין זיך הינטער רויט־צעשפנטע טויערן פון אנהויב פריגארן.

זיי לויפן, זייט בא זייט לויפן צוויי צעפאלאבעטע שליאכן.

לויפנדיק ווארפן זיי ארויס פון קאלי די איינציקע דארפישע פור, וואס זי האבן געפירט מיטן טאגלעך צו ערגין א יישעוו — א פריען מארק מיט צע־פיערטע׳שלאפנדיקע פלעצער.

ארויס פון קאלי, נעמט קאיאריקע פור פאמעלעך פארקערעווען און פרוווט צוריק מיט רעדער און דישעל אין קאלי זיך שטעלן.

איינע אליין פארטאג אין פעלד, וואס איז נאך טונקל און קלערט ערשט שאראיען, פארעט זיך שטילע פור, ביז זי שטעלט זיך אין דער קאלי איין.

זי שטעלט זיך איין — און לאזט זיך ווייטער. פארט הינטן נאך די שליאכן, וואס לויפן פאר פריר און פאראגן אין ווייטן, אין ווייטן, וואס ברעכן די הימלען און פארנעמען זיך טאגן.

לאנג טאגן ווייטן. מיט הימלען איינגעבראכענע, וואס ביים האריזאנט, טאגן זיי.

און מיט צעשפנטע שארידמויער, וואס שטייען אין פלאכטן, דארט אף א בארג ביים אריינפאר פון וועלטן.

און נאך לענגער לויפן שליאכן.

שאען און מיילען לויפן זיי אפ אנטקעגן נייעם טאג און זיין אויפגיין אף בארג — צעפאלאבעטע, די צוריטע אראפגעריסן און זיך אויסגעשפאנט פון שלעפערישפאן און געבארענעם וועגיאך.

נאר עקרוועלט איז נאך ווייט.

האלבער טאג אף טונקעלער מיט פון ווינטישע שטרעקעס שיפט זיך פון ווייט און קומט זיי אנטקעגן.

נאר שליאכן, וואס לויפן, רייסן דורך דעם גרעניץ און פאדעם פון האלב־טאג.

א ריס — און אריבער. און לויפן שוין ווייטער, ביז זיי קומען צו טאלן — און פאלן אראפ אין זייערע טיפן.

אין דער טיף פון טאלן קריכן שליאכן אף די בייכער — איינציקע ציים אף די בייכער — און פלעכטן זיך דארט איבער און ווערן שוין איינס.

נאר באלד ווידער זיך צעצווייט און זייט בא זייט ווי פון לאנג שוין — קריכן שליאכן ארויס צוריק אין פעלד אף די גלייכן. און לויפן מיט גלייכן.

האלבער טאָג אַף זיין זילבערנער שיף מיט צעפּאַכעטע ליכטיקע זעגלען האָט שוין לאַנג זיך פּאַרשיפט און אַנטרונען אין גרוי־ווינט.

שוין באַטאַגיקע שאָען טרעטן אַנטע אַף פעלד. זייער טראָט איז אַ שווע־רער און אָנגעשוכט אין מעש.

זיי גייען און טרעטן אין די מעשענע שיך — טרעטן אַף פלעק צו פעלד־זון, וואָס האַרבסטיקע ווינטן האָבן דאָ היינט אין די בְרייטן פאַרצוקט און זי צעריסן אַף שטיקער.

טרעטן זיך מעשענע שיך איבער גרויען פון פעלדער, טרעטן און שווינדלען — און טאָג און פעלד האַלט שוין ווייט.

ער באַגעגנט אין וועג די צעפּאַלאַכעטע שליאַכן.

זיי לויפן אין צווייען זייט בּאַ זייט פון דער נאַכט נאָך און איילן זיך צו אָוונט פאַרלאָזן די פעלד־היים און אַרויס פון די ווינטן.

נאָר יאָג־ווינט און פּאָך־ווינט, וואָס היטן די פעלדער, פּאַטשן נאָך און דעריאָגן די שליאַכן.

מיט צעווילקלטע ביימשן יאָגן ווינטן, ביז זיי דעריאָגן, און זעצן זיך רייטן אַף רוקן פון קאָלי און אַף גריווע פון שליאַכן.

טאָג גייט שוין אַרויס פון די מיטלסטע ברייטן — און אָוונט באַווייזט זיך אַף די ראַנדן פון הימל. און ס'ווערט טונקל אין פעלד.

נאָר שליאַכן אין אָוונט זיינען שוין ווייט פון פעלדישער געגנט.

זיי דערלויפן דאָס לעצטע אין דער שפּעט, וואָס פּאַלט צו פאַרנאַכט הינטער דערפער, און קומען באַלד אַרויס צום טראַקט און פאַלן אַרויף אַף זיין ברייטקייט. און אויס צו די שליאַכן.

זיי ניורן זיך איינעט אַף ברייטער ברוסט פון טראַקט און ווערן דאָרט אַנטשלאָפן אַף קיינמאָל שוין ניט אויפשטיין.

און טראַקט, וואָס ליגט ריזיק איבער שטרעקעס, פירט מיט פעסטקייט אַוועק אַף זיין גרוסטיקער ברייט די צוויי געקומענע שליאַכן.

אינאיינעם מיט אַנדערע פירט זיי טראַקט אין דער נאַכט. פאַרביי שמועט־לעך מיט לאָמפּן פירט ער זיי און פאַרביי איינציקע שליאַך־בוימלעך, וואָס וואָיען וועלפיש צום וועג, פאַרריסן דעם אויסגעקראָכענעם קאָפּ צו שטומען אויסגאָס פון נידעריקע הימלען.

ער ברייגנט זיי ענדלעך צו הויכע טויערן פון באַרגיקער שטאָט, וואָס האָט דאָ איבער אירע קופּלען און טויערן אָן אַנדער האַר און מוישל.

4.

עקסעלעך פאָרן פון וואַלד אַרויס.

פון ווייטן דאָרפישן ווינקל, וואָס איז מיט שטילקייט פאַררוקט אין איינ־געשלאָפענער בלוי פון אַרומיקע וועלדער, פירן יונגע עקסעלעך אַרויס אין פאַר־נאַכט אַ הויכע פור.

דער וועג איז זיי היימיש. ער דרייט זיך מיט שמאָלקייט אין וואַלדישן פאַרנאַכט.

מיט צוויי שנור־שניטן איבער דעם אַפּפֿאַל פֿון בוימער דרייט זיך שמאָלער וועג און פֿאַרשמועקט די אָקסן־גנויער מיט פֿאַרצווייגטע זשאַווער־בלאָטעס, וואָס אין דער טיף פֿון וואַלד, און מיט אָפּגעהיילטן, האַרבסטיקן בוים.

יונגע עקסעלעך פֿאַרבייגקען זיך אין אָונטיקער שאָ צו גראָזיקע טאָלן מיט זיפֿן טוי, וואוהין מיט געטריבן אַף נאַכט. און צו פֿרייען אומגיין באַטאָג אין וואַלד מיט הילצערנעם גלאָק אפֿן האַלז און מיט אָפּגעבריענטן באָרפֿיסן פּאַסטעכל בענקען יונגע אָקסן.

זיי שלעפֿן די הויכע איבערגעבונדענע פֿור מיט גרינגקייט אין דער גע־פּאַשעטער וואָרעם־ברוסט און ברייגען מיט סלינע און פֿאַרטראַכטקייט אַרויף אין אָקסישן קאָפּ — אין אַ פֿאַרבלאָזן ווינקל פֿון קאָפּ — די צעקייטע שאָען פֿון עפּעס אַ ווייטן שאַריענדיקן מאָרגן.

נים לאַנג, סאַכאַקל איין־ און איינציקע רעגע, שאַריעט אין אָקסן־קאָפּ יענער געשמאַקער גראָזיקער מאָרגן — און לעשט זיך גיך אויס.

הינטער די לייביקע הויטן טוט פֿון דעם אויפֿגעבראַכטן אַ זויג עפּעס אַ צופֿנדיקס — און טעמפּער מויאַך מאַלעגיירעט אין וועג נאָך און נאָך אַמאָל איבער פּעטן רויעך פֿון אויסגעוואַרעמטער סאָסנע־ערד, איינאיינעם מיט עפּעס אַ צעקייעט האָניקדיק בלעטעלע.

באַ די ציין און אַף דער נאַסער צונג פֿילט זיך אַצונד אָט דער געמישטער רויעך.

אַמאָל האָט מען אים מיט פּאַשע און מיט זון איינגעשלונגען און צעקייעט מיט גרויסן קייענדיקן מויל. ער האָט זיך אָפּגעזועצט אין געזונטן לייב און איצט שווימט ער אַרויס מיט סלינע און בענקשאַפֿט און קיצלט אין די נאָזלעכער.

פּאַמעלעך גייען די אָקסן, און הויכע פֿור גייט זיי נאָך מיט אַלע געשמירטע רעדער — אַ וואַלדישע פֿור, וואָס איז אָנגעלעגט ביז אַרויף מיט טונקעלן סטור־בורטשטן היי.

זיי דרימלען, די עקסעלעך, פֿאַרנאַכט אין וועג. דרימלען און שלעפֿן. און פֿור גייט נאָך. ווי אַ בלינדע אָנגעבלאָזענע קראַ גייט זי נאָך די אָקסן און נאָך זייער מאַלעגיירעדיקן כאָלעמען.

אַרום אין וואַלד זיינען אַלע פֿאַררוקטע עקן שוין פֿאַרשלאָסן אַף די טויערן.

שטילע באַיעס — פֿאַרנאַכטישע און האָריקע — בעטן זיך אויס אין די וועלדישע הוילן און לייגן זיך איין אַף נאַכט.

נאָר איינע אָקסן פֿירן דאָרט צו בלינדע פֿור, אַ סטובורטשעטע קראַ, וואָס טאַפּט מיט די רעדער דעם שפּעטן וועג.

זי רוקט זיך איבערן שטילן וואַלד, טאַפּט און רוקט זיך, ביז זי קומט צו זיין סאָף און פֿאָרט אַרויס אַף אויסגאַס פֿון פֿעלד.

אַף אַ מינוט עפֿנט זיך אין עק־וואַלד אַ פֿאַרנאַכטיש טויערל. עפֿנט זיך, לאָזט אַרויס פֿון עפֿענונג פֿור מיט אָקסן און פֿאַרמאַכט זיך באַלד צוריק.

אין דער פֿריי פֿון פֿעלד ווערן די עקסעלעך אויפֿגעמונטערט.

שטיקער זון ווי געלע אָקסן אַף פּאַשע־רו, ליגן דאָ אין גאַרטל־קנייטש פֿון אויסגעקרימטע אָונטיקע בערג און אויך אַף קניפּ פֿון צוויי צעצווייגטע דאָרפֿישע וועגן ליגט אַ שטיק זון — אַ געלער אָקס.

און עקסעלעך אין שפאן ווערן אויפגעמונטערט.

זיי גיבן א נעם מיט יונגען קאפ און האלז דעם יארעם און וואגן און לאזן זיך אוועק מיט שטילן דארפישן וועג, וואס צייכנט זיך שמאל אף דער אויפגעדעקטער פעלדישער ברייט.

זיי גייען מיט פרייד צו ערגיץ ווארטנדיקער פארנאכטישער היים.

.5

עקסעלעך אין וועג.

ווען פור מיט אקסן פארגייט ווייט, זעט זיך ארויס אינם גיין ניט מער, ווי אן איינציק שטרויען דרעבעלע, א באלויכטנס בארנאכט אין פעלד, טוט מיט אמאל זיך א הויב אויף פונם ליגן א טיטשקעלע ווינטן.

אינאיינעם מיט דעם ארט און מיטן שטויב, וואס אף זיינע ווייכן האבן ווינטן א פארנאכטישע שא געגרוט, הויבט זיך ווינט־טיטשקעלע אויף.

הויבט זיך אויף — און ברייטן לויפן נאך און האריזאנט נעמט זיך רירן, דארט פון דעם בארג מיט שפיציקן בוים, וואס בויגט אן צום לויפן דעם קאפ און די אקסל.

און צעבראכן ווערט שטילקייט פארנאכט אין אפגעשיינטן פעלד — צעבראכן אין אלע וועלטישע ברייטן און לענגען.

יונגע קעלבער, ווילדע און צובריקעוועטע, קומען צולויפן מיט פעלדער— פון ערגיץ צולויפן — און שטעלן זיך אף, פארדרייטע אין רעדלעך פון קושעף און זאמדן.

זיי שטייען א ווײלע און מאנען און מריקן ארויס פון די ווינטן די קעלבער די יונגע.

און באלד צובריקן זיך ווידער — בריקן בלינד און פארנאכטיש, ביז זיי ווערן איינגאנצן פארדרייט אין שלייפן פון ווינט, ווערן פארפלאנטערט אין שלעפנדיקער פאלע פון שטויבן.

נאר ס׳איז גאר ניט קיין קעלבער קיין יונגע, וואס לויפן פארנאכט פונם פעלד, בלאנדזשען און מריקן פון ווינטן.

ס׳איז שטויביקע קייקן. ס׳איז ווינטישער קערפער, געוויקלט אין זאמדן.

ס׳איז טיטשקעלעך ווינטן. זיי רוען דא אלע פארנאכט אין דער שטיל אונטער רוקן פון וואלד.

איצט גייט אפ שטילער אוונט.

אים טרייבן ארויס פון הימלישע ראנדן די פרעמדע, געקומענע פאסטעכער פון נאכט — טרייבן ארויס און פארנעמען זיין ארט אף האריזאנטישע גרועין און לייגן זיך דארט אויס מיט טשערעדעס נאכט און מיט געשטאלטן פון קי און רינדער.

און אוונט גייט אפ.

ער ציט זיך אויס צו באַלאַדנע שקאַליטע פֿליגל, וואָס שווימען אַרוים אין עטליכע צעפֿלוים פֿון פֿאַרנאַכט, און צאַרט אַף די פֿליגן ביז פֿינסטער פֿון פֿעלדער.

דאָרטן שטעלט זיך אויגנס צו און לאָזט אָפּ זייערע פֿליגן — זיי שווימען זיך ווייטער.

אַרום וואַלד און זייערע הויכע, געשלאָסענע טויערן שווימען פֿליגן, און נאָך ווייטער, ביז זיי קומען אַרויף צו ערגעץ אַף טייכן.

און אַף טייכן, וואָס זײַנען אָנגעגאָסן גרין, באַווייזט זיך נאַכט — אַ הימל מיט שטערן און נאַכט אַף די וואַסערן.

בײַ קאַנטן פֿון פֿעלדער, וואָס זײַנען אַרומגערינגלט מיט נאַסשטעלער פֿינסטער, באַפֿאַלן ווינטן דעם אויגנס — די טויטשטילע ווינטן. זיי באַפֿאַלן און נעמען אים יאָגן אין אַ ווילע און אין אַ בטעוויטע.

אַלע אינאיינעם מיט כּיטשקעס בײַ די זייטן נעמען זיי יאָגן — און אויגנס מוז לויפֿן, אַ געיאָגטער איבער שטריקעס און בריקן.

ער צעבויטעט אים לויפֿן די פֿעלדער און וועגלען, וואָס שפּינען איצט שפּינעכץ הינטער הימל און שלאָפֿדעך.

און אונטער פֿלייגע בײַ אויגנס ווערט נאַכטיינס און צעבויטעטע נאַכט.

נאָר טיטשקעס, וואָס הערן זיך אין פֿעלד און ווילן זיך אויס פֿון זייערע טייטע קנוילן, טרייבן אַלץ ווייטער, כאָטש שוין נישטאָ וועמען טרייבן און פֿאַר־פֿריר לויפֿט זיי קיינער — כּוין איין פֿלעקעלע אָפּשײַן, אַ לײַלעכל אויגנס, וואָס שוועבט דאָרט פֿון ווייטנס.

אָבער נישט קיין פֿלעקעלע אָפּשײַן, נישט קיין לײַלעכל אויגנס דעריאָגן ווינטן ביים אַרויספֿאָר פֿון שליאַכן.

הויכע פֿור מיט סטעבורטניין הוי באַווייזט זיך אין לײַכטיקן ווינקל.

זי גייט זיך פּאַמעלעך. מיט אָקסנס טראָט און מיט בליענע, טאָפּנדיקע רעדער גייט די הויכע פֿור — און אויגנס באַגלייט מיט לאַנגע געבלאַסקעוועטע צייגן איר אָנגעלייגטע גרויס.

און אויך יונגע עקסעלעך אין יאַרעם־שפּאַן באַגלייטן אויגנס און בײַ הייגנס זיי מיט טונקעלע צעריבענע שאָלן — איבער הירנס און איבער הערנער־דיקע קעפּ מיט שאָלן.

און ווינטן בלייבן שטיין, זיי ווישן זיך אויס בײַ דער האַלב פֿון אָנגע־לאָפֿענע קנוילן און שטייען אַ ווײַלע צווישן קאָלי און הויף.

עס קומט דאָרט פֿאַר און זיי וואַרטן.

באַלד טוען עקסעלעך אַ ריס אָפּ פֿון אָרט פֿיר רעדער מיט אַמאָל — פֿיר צעשראָקענע רעדער וואָס לאָזן זיך לויפֿן יעדע באַזונדער און ווילן פֿאַרטראָגן הויכע, באַהאַלטענע פֿור, זי פֿאַרטראָגן און פֿאַרקײַקלען אין ייִרלטן.

נאָר נישטאָ וואוהין לויפֿן צעשראָקענע רעדער פֿון יאָגן.

דער וועג צו דאָרף, צו שטילער שטרויענער היים, וואָס וואַרט צווישן אונטיקע דעכלעך דאָרט אינם באַרגיקן געסעלע, האָט זיך אָפּגעריסן און ניט געבליבן.

פאַר סאַמע פאָנים און אויגן האָט זיך וועג אָפּגעריסן — און יונגע עקסעלעך זיינען צעמישט.

עפּעס שווינדלט פון פאָרנט און פאַמשט מיט א פליגל א פויגל אין שטויבן, אַן אַרבל פון ווינטן.

און עקסעלעך רוקן זיך צוריק, מיט די הינטינס און מיט הויכער פור און טרעטן אַרויף אַף ווינטן.

מיט שווערע, אָנטרעטנדיקע פיס טרעטן אָקסן אַף וואויענדיקע פעל און אַף ווינטן.

און רעדער נעמען זיך אָן מיט נייעם ווילדן לויף און רייסן זיך מיט צעבלאָזענער פור צום פעלד און נאַכט.

א קאָל, אַן אינגלש און וואָס הערט זיך פאַרנאַכט אין פעלד מיט געוויין, שרייט אַראָפּ פון וואָגן — דאָס קאָל פון קליינעם שטוב־פאַסטעכל.

ער האָט מיט פור פאַרשפּעטיקט און שרייט צו עקסעלעך פון מאַרשנער־רעוועטער וואָגן־הויך, וואו ער זיצט און פאָכעט מיט לאַנגער צווייגיקער רוט אַף רעכטס און אַף לינקס — איבער באַהאַנגענע רוקנס און איבער נאַכט־שרעק, וואָס רייט דאָרטן אַף רוקנס, פאָכעט ער.

נאָר יונגע עקסעלעך פאָלגן ניט מער.

ביידע גלייך האָט זיי פאַסטעכל אין דער דאָרפישער היים פון איין קאָרעטע אויסגעהאָדעוועט. אינאיינעם מיט עקסעלעך אַף פאַשע אין וואַלד געוואַקסן — און זיי פאָלגן ניט מער.

ניט זיין קאָל פאָלגן זיי און ניט דעם טרייב פון בייזער צווייגיקער רוט.

צוטומעלטערהייט גיבן זיי א ריס אויס דעם וואָגן — פון ווינטישן שלונג און פון נאַכט, וואָס פאַרנעמט איצט דעם פעלדישן אַרום, רייסן עקסעלעך אַרויס דעם וואָגן.

און בלייבן שטיין.

פיס, אָנגעגאָסענע מיט שרעק, טרעטן נאָך אַמאָל אַרויף אַף ווינט, אַף וואויענדיקע פעל פון ווינט. און עקסעלעך שטופּן זיך מיט א זייטל איינער צום אַנדערן און רייסן ווידער דעם וואָגן — פון ווינטישן שלונג אַרויס און פון נאַכט, וואָס פאַלט צו, — דעם וואָגן.

און פאַסטעכל אַף פור ווייגט. שטיל אַזוי און פאַרלאָרן אין פעלד און אין ווינט וויינט און כליפּעט קליין פאַסטעכל.

און זיינע עקסעלעך שטייען. די פיס צעראָטשעט איבער פעלד און וועג שטייען עקסעלעך און גייען ניט ווייטער.

כליפּנדיק, שלאָגט ער זיי מיט לאַנגער צערייצטער צווייג — מיט גראָבער ווייטאָקדיקער זייט פון צווייג, — איבער יונגע קעפּ און איבער יאָרעםהאַלז, ביז ער ברענגט אַרויס הויכע סטעבורטשע פור צום טייך, צו לאַנגען בריק, וואָס ליגט אויסגעצויגן איבער טייך, און נעמט דאָרטן אַרויפפאָרן מיט אָנגעלייגטער וואָגן־הויך און מיט פאַריאָגטע, פאַרסאָפּעטע רעדער.

צווײ דאָרפֿישע פֿענסטערלעך, אויסגעהאַקטע אין דער נאַכט, קוקן פֿון באַרגיקן געסעלע, ווי פֿאַרזאַמטע פֿור פֿאָרט אַרויף און לאָזט זיך רוקן מיט דער לענג פֿון בריק.

זי שטעלט אַרויס שווערע אָקסישע פּיס, באַשמעקט מיט פּיס יעדע אונטערקומנדיקע ברעט — באַשמעקט און טרעט אַריבער מיט געהיטע טריט און מיט רעדער.

און אָפּגעגאָלדטע טאַפּלילעך, וואָס זײַנען אַרײַנגעשמירט אינם שוואַרצן דרויסן, קוקן אַרויס צום טײַך און וואַרטן.

מיט היימלעכקייט און מיט אָנהויב נאַכט, וואָס צווישן שטעלעכלעך, דאָרט אינם דאָרפֿישן געסעלע, קוקן אָפּגעגאָלדטע טאָפּלילעך און בענקען צו פֿור, ביז פֿור קומט אַרויף אַף מיט טײַך — און רעדער בלײַבן מיט אַמאָל שטיין.

מע שלעפּט די מיט טײַך — הערן רעדער. — און בלײַבן שטיין.

מיט פֿאַרוואָרפֿענע נעצן שלעפּט מען די מיט טײַך — פֿון איר געלעגער אַרויס און פֿון אירע צעגוואַדזיטע, אָנגעריסענע טיפֿן.

און טײַך קרעכצט. ער האַלט זיך אָן מיט שוואַרצן צעריטשעטן לײַב אָן די לײמיקע זומפּן. און אויך אָן צווײ באַלויכטענע פֿענסטערלעך, וואָס אין דאָרף, האַלט זיך טײַך און לאָזט זיך ניט.

ער פּאַטשט מיט קויעך און מיט באַוואַקסענער לעמפּערט־פּוס — אײנמאָל פּאַטשט ער און נאָך און ווידער אַמאָל.

און כוואַליעס ברענגען באַלד אַרויף פֿון פֿאַרזונקענע פּאַלעץ־אויצרעס, פֿון פֿאַרמויערטע קעלערס, וואָס הינטער טײַך־פּאַלעצן — אויסקויף דער נאַכט און די ווינטן.

אַלטע, בײַכיקע קרוגן פֿון זילבער און שוים־שטאָף ברענגען אַרויף כוואַליעס. און געשפּינטע וואַנדער־געוואַנטן, צעוויקלטע איבער די וואַסערן, און זעלטענע קײלים מיט אַמאָליקע, געשניצטע געמעלען ברענגען זײ אַרויף. און אויך רענדלעך און ברוד־גאָלד — פֿולע מולטערס, פֿולע צעברעס.

און טײַך גיט דאָס אָפּ, שמיצט דאָס אַרויס — און בלײַבט ווידער ליגן. און גראָבט זיך טיפֿער אײַן מיט שוואַרצן צעריטשעטן לײַב.

אַ ווינט, אַ פֿאַרפּירטער אַפֿן בריק אין די רעדער — פֿון צעבויטעטן פֿעלד אַהער אַ פֿאַרפּירטער — פּרוּווט רירן דעם וואָגן.

נאָר רעדער זײַנען צעטומלט. זײ טוען אַ שלעפּ הויכע פֿור — אַ שלעפּ אַף פֿריר און אַף צוריק און קלעפּן זיך ווידער צו צום בריק און צו זײַן מיטן.

אַ פֿעסעלע, אַ ווילדס און וואָס איז אויסגעקײַקלט ערגיץ אַף זאַמדיקע וועגן, קומט אָן אַנטקעגן עקסעלעך — קומט אָן און קײַקלט זיך אַהער מיט אַנגעדרייטע שטויבן פֿון צווייטן עק בריק.

קײַקלט זיך זאַמד־פֿעסעלע — און אַ פֿאַרבלאָנדזשעט ווינטעלע, וואָס איז קליין און צעפּאַטליעט, איז פֿאַרקראָכן אַהין און בויטעט זיך אינעווייניק, בויטעט זיך און וואויעט מיט פֿאַרקרומטן ווינטישן פּיסקל.

און פֿעסעלע איז שוין נאָענט, און צילט גלײַך אונטער אָקסישע פּיס און אַף טרעפֿן צווישן רעדער.

יונג פּאַסטעכל קערעוועט פון זיין הויך די צעיאַטעטע רעדער און אָקסן־פּיס. פּאַכעט מיט לאַנגער צווייגיקער רוט און פירט סטעבורטשטן וואָגן מיט שרעק.

פּלוציס טראָגן רעדער אַ טראָג אַפּ אָן אַ זייט — דעם וואָגן מיט עקסעלעך אָן אַ זייט — און פאַרדרייען זיך גיך־גיך אַרום זיך אַליין און נעמען ערגיץ פאַלן.

מיט אַמאָל און מיט גאַנצער גרויס פון אָנגעלייגטן וואָגן פאַלן ערגיץ רעדער — זיי פאַלן און שרייען שטום אין דער נאַכט.

צום דאָרף און צו זיין באַרגיקן געסעלע, וואָס וואַרט אַף פאַרזאַמטע עקסעלעך און קיינמאָל אַף זיי ניט דערוואַרטן, שרייען פאַלנדיקע רעדער.

און צו אָפּגעגאָל־עטע טאַפּלילעך, וואָס קוקן אַרויס אַפן טייך און זעען צו זייער צאַאַר און אומקומען, שרייען רעדער.

און ווערן אַנטשווייגן.

זיי נעמען זיך אַ' מיט טייך, מיט כוואַליע. פאַרזויגן זיך מיט פּאַכטעכל, מיט עקסעלעך, מיט יאָרעם — און פאַרכלינען זיך. און ווערן אַנטשווייגן.

און שטיל ווערט אַף לאַנגען בריק, וואָס ליגט אויסגעצויגן איבערן טייך. און צוויי דאָרפישע פענסטערלעך, אויסגעהאַקטע אין דער נאַכט, קוקן מיט אָפּגעגאָלדעטע טאַפּלילעך פון באַרגיקן געסעלע אַרויס.

אַף דער שטיל, און וואָס רודערט און באַרבלט אין דער שטיל דאָרט, קוקן זיי. און אויך אַף דעם פאַרגעקומענעם אין דער נאַכט אַפן טייך קוקן אָפּגעגאָלדטע טאַפּלילעך.

ד. וואָלקנשטיין.

ש. גאָדינער.

פיגורן.

.1

וואָס קאָן דען געשעען אַז אַ מאַכנע שלעפּט זיך איבער שלעפּעריקע בלאָטיקע וועגן, אַז מע קריכט אַריבער פון איין גרוב אין דער צווייטער?

כמורער הארבסט־רעגן שיט זיך ווי אָנגעלאָפענער גראָער אַרבעס און פּיקט אין די אויסגעדאַרטע פּלייצעס און ווייקט די אויסגענעצטע ביינער.

פּיס־פּינגער גליטשן זיך איינע אָן די אַנדערע....

וועגן זיינען אומבאַקאַנטע און פאַרהאַנגענע מיט נאַסע, קוויטיקע אַש־פּלאַכטעס. דערפלאַך אַף זיי ליגן ווי קופּעס מיסט, זויער־איפּעשדיקע...

ס'שלעפּט זיך אַ מאַכנע.

יאָ.

דאָ אַף די וועגן איז בעסער. דאָ איז שטיל. דאָ לויפט נאָר דורך אַמאָל די דאָרפס־גאַס אַ גויע און שטעלט זיך אָפּ אַף אַ ווײַלע, שטייט אַ רעגע און קוקט פאַרכידעשט... איז, אַז דערמאָנט זיך, כאַפּט זי זיך, פאַרשפּילעט רעם בוזעם און פאַרשווינט.

וואָס האָט געמיינט די גויע?

איז זי טאַקע אַף דערעמעסן געווען דאַ, אָדער ס'האָט זיך עמיצן אין דער מאַכנע אַ מאַמע געכאָלעמט?

ווער קאָן דען וויסן.

דאָ פאָרט אַמאָל דורך אַן אַלטער גויטשיקל מיט אַ שיקסעלקע אין וואָגן מיט רעגן־נאַסע זעק אַף די קעפּ און לאָזט דעם וועג און שאָקלט צו מיטן אײַבערגעדעקטן קאָפּ:

— אַ גוטן טאָג,

און אַן אַנדערער זאָגט נאָך:

— גאָט העלף!

— יאָ, גאָט העלף...

און ווידער שטיל. און ווידער גוט.

מע לאָזט לויפן פאַרכידעשטע גויעס. דורכפאָרער מאַכט מען דעם וועג און מע מישט ווײַטער געהאָרכזאַם די שיטערע בלאָטעס. און גוט איינער אַ פרעג:

— ס'איז נאָך ווייט?

וואַרט ער אַפילע אַף קיין ענטפער ניט.

ס'איז אים דען ניט אַלץ איינס?...

נאָך וועגן, וועגן ציען זיך, און אַלע בלאָטיקע, אָן אַ טראָפּן זון. נאָר אַף די וועגן איז דאָך בעסער.

אַט רוקט זיך נאַכט אָנטקעגן, ווי זי וואָלט קיין געדולד ניט געהאַט וואַרטן ביז מ'וועט אַפן אָרט קומען און אַנידערפאַלן מידע. ציט זי אירע פינגער און רופט־רופט צו זיך. לאָזט שוין מאַכנע איבער הינטער זיך איפּעשדיגע דערפֿלאַך מיט קינע און פאַרדרוס און מע טרייסט זיך מיט קוליעס שטרוי און הינטערן באַנק.

ס'טרעפן זיך שוין אַזעלכע טעג, ווען מ'שלעפּט זיך געהאָרכזאַם אַזוי און האַכנאָענסדיק און נאַטע פיס באַוועגן זיך נאָר דערפאַר, ווייל יעדער טראָגט מיט זיך אין האַרץ אַ שטיקל טרוקענעם אונטערן־באַנק,וואו מען קאָן נאַסע גלידער דערוואַרימען...

גייט מען אַזוי אונטערן ווייַנענדיקן האַרבסט־רעגן און מען טראָגט ציטערדיק אין די הערצער באַ זיך אַ פּאָר שטרויעלאַך און אַ פּיצל טרוקענעם אונטערן באַנק,—דעם גוף אין אַ בייגל צונויפדרייען און אַף די פּאָר שטרויעלאַך אַנידערלייגן: זאָל זיך עס אויסטריקענען...

ווערט שוין גוט אַזוי, אַז עמיצער כאָלעמט אַפן וואָר:

— גוט איז איינגעשלאָפן הינטערן באַנק!..

.2

אַ הינקענדיקע צויג האָט קיין רו ניט געהאַט. אַ הינקענדיקע צויג האָט רו געזוכט און אַ מענטשן, אַ כאַוועֶר. ווייל אַליין, איינזאַם אין איר ווי איז זי געווען די צויג און שווער איז איר געווען אַליין דאָס פאַרטראָגן.

עמיצער האָט איר אַמאָל, אין אַ זומער־טאָג, ווען זי איז מעאובערעס געווען, פון וואַוילטיק וועגן, אַ פוס איבערגעבראָכן. אַף אַ מיטן וועג צווישן דאָרף און דאָרף איז דאָס געווען און זי האָט זיך אַפילע צו איר היים ניט דערשלעפּט.

האָט זי אַפן וועג, פאַר דער צייט, די טויטע הינטעלאַך אירע אָפּגעוואָרפן און אַ בלוטאָפּגעגאַנגענע געבליבן ליגן דאָרטן.

האָט די הינקענדיקע צויג דעם שלאָף אירן פאַרלאָרן און דעם קאָל. זי האָט בילן פאַרגעסן.

האָט זי זיך איבער די וועגן געוואַלגערט ביז האַרבסט, ביז גראָען רעגנדיקן האַרבסט, ביז וואַנען די מאַכנע איז אַף יענע וועגן דורך.

און אַז די מאַכנע איז צוריקגעקומען, האָט די צויג זיך אַוועקגעשלעפּט מיט איר און אַ כאַוועֶר האָט זי זיך געפונען: אַ גראָען מענטשן מיט אַ פלאַכן פּאָנים, וואָס האָט הילצערן געשוויגן. האָט זי זיך געשלעפּט מיט אים און מיט דער מאַכנע.

נאָר הינקענדיקע צויג האָט קיין שלאָף ניט געהאַט. הינקענדיקע צויג האָט אַפילע וואָיען ניט געקאָנט און שווער איז איר געווען איר כאַווערס הילצערן שווייגן צו פאַרטראָגן.

איז, ווי מ'איז אַפן אָרט געקומען און הינטער ביינק זיך צעקראָכן איז זי אַוועק פון אים. האָט זי אַוועקגעהינקט צווישן אַנדערע. האָט זי געשנישטערט דאָרט, געשמעקט די בלאָטיקע פאַרשוויצטע פינגער פון די פיס געלעקט די אויפגעבלאָזענע בייכער און זיך געשראָקן פאַר זייערע פאַרמאַכטע אויגן און אָפענע מיילער, גרייטע צו שרייען...

איז זי צוריק צו איר כאַוועראַוועק, קענען אים זיך אָנגעדערגעזעצט. די אונטערגעבראָכענע פיס אונטער זיך אונטערגעבויגן און צוריק איר בילנדיקע שטים באַקומען:

— איך בין אַ מאַמאַ.

דער כאַווער פון הינטערן באַנק האָט דעם קאָפּ אויפגעהויבן און אָנגעקוקט איר.

האָט זי מיט הינטישן טרויער צוגעגעבן:

— פון טויטע קינדערלאַך.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

אַ שלאָפנדיקער מענטש האָט דערשפּירט די סאַקאָנע פון שטילקייט. אומרו איז דורך מיריאַדן לעבעלאַך אַריינגעשפּרונגען אין הויט פאַרבלאָטיקטער און צום קאָפּ זיך דערלאַנגט און פון דאָרט דורך אָפענע אויגן מיט שרעק אַרויסגעקוקט.

האָט זיך געטרייסלט דער קאָפּ גיך און האַסטיק, און אַ מענטש האָט זיך געמאַטערט אונטערן באַנק.

— מען דאַרף ניט שטילקייט, מען דאַרף ניט...

און אין אַ ווײַלע אַרום זיך געקלאָגט:

— צום טייוול! ס'שלאָפט זיך ניט.

— אָ־אָ־אָ־אָ.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

אין דערעמעסן איז ער געשלאָפן. אונטערן באַנק אין אַ קנויל געלעגן צעגויפגעדרייט און איז געשלאָפן. דאָס אַלץ, וואָס דאָ איז דערציילט געוואָרן האָט זיך אים נאָר געכאָלעמט.

אַ מענטש האָט שוין לאַנג פאַרגעסן פון בלאַסער וואָר און שלאָפט איין אין אַ נאַסן הינטערן באַנק — שטאָפּט און ווארגט זיך זיין שלאָף מיט שרעק פאַר ניט קאָנען איינשלאָפן.

.3

אַ שוואַרצע מויל פון אַ קרומער טיר קעגנאיבער אונטערן באַנק האָט אויפגעגענעצט, אַ וואַכעדיקן אין שטוב אַריינגעשפּיגן און מיט אַ סקריפּ זיך צוריק פאַרמאַכט.

איז ער געשטאַנען דאָ באַם שוועל און די לופט געשמעקט און מיט די אויגן די פינסטערניש געטאַפּט.

ער האָט שוין אַלץ פאַר דער צייט פון דער מאַכנעס־אַרומשלעפן זיך אויסגעזען און אויסגעפּרואווט. אין אַלע בלאָטעס האָט ער, קריכנדיק אַף אַלע פיר, זיין פּאָנים אויסגעשלעפּט און דעם טאַאַם פון ערד פאַרזוכט. פון ערד אַזוינער, וואָס איז מיט ווילד פלייש באַוואַקסן געוואָרן.

זיינען שוין געווען אַזעלכע טעג באַ אים, ווען אויסהיטן זיך פון קויל האָט מען געקאָנט נאָר דאַמאָלסט, ווען מע גראָבט זיך אויס מיטן פּאָנים אַ גריבל אין דרערד און מ'באַהאַלט דאָרט דעם קאָפּ. פליט די קויל פאַרביי. בלייבט מען לעבן.

דאָ איז לעבן — אַ פּיכטע, גליטשיקע וואַנט אַף וועלכער ס'ווילט זיך אײַנהאַלטן... אַ פּיכטע, גליטשיקע וואַנט אַן וועלכער מען צערײַבט זיך די נעגל וועלנדיק זיך פֿאַרהאַלטן אַף איר און אַרויפֿקריכן אַף אויבן, אַפֿן ברעג, פֿון וואַנען עס זעען זיך די גרינע טאָלן באַגאָסענע מיט זון...

היט אויס אַמאָל אַ גריבל אַנ'אויסגעגראָבענע מיטן אייגענעם פּאַנים...

האָט דער מענטש, וואָס איז פֿון אַ נאַכט־שרעקעניש אַרײַנגעשטויסן געוואָרן אַהער אין שטיבל אַרײַן געהאַט אַזאַ הילצערן ברעטל־פּאַנים.

פֿאַראַן דאָ אין מאַכנע אַזעלכע פּעניטער אַ סך...

ס'טרעפֿט זיך אַמאָל, אַז ס'גייט מאַכנע און טראָגט אַף די פּלייצעס אירע ניט קעפּ, ניט פּעניפּער, נאָר ברעטלאַך אַזעלכע, פּלאַכע, ברייטע מיט צוגעפּלאַטשעטע נעזער און שאַרפֿע, שפּיציקע קינבאַקן... און הייבט זיך אויף אַ געפּאַ־טומל פֿאַלן זיי אַנידער און גראָבן מיט די קינבאַקן די ערד און דריקן דעם קאָפּ אַהין, אין דעם אויסגעגראַבענעם גריבל אַרײַן, און באַהאַלטן אַמאָל אויס די בריטע ברעטלאַך זייערע....

נאָר דאָס איז אַלץ דאָרט, בײַ דער וואַנט, דאָ איז אַנדערש. דאָ צעקריכן זיך מידע שלעפֿער אַף נאַכטלעגער, ווער אונטערן באַנק, ווער אַפֿן בוידעם.

איז איצט דאָ געשטאַנען אַן אַראָפּגעוואָרפֿענער פֿון בוידעם. געשטאַנען אַ מינוט בײַם שוועל — און אַז אויג האָט דערזען דעם קנויל אונטערן באַנק, איז ער צוגעשפּרונגען אַהין און געריסן דעם שלאָפֿנדיקן:

— שטיי אויף! שטיי אויף!

4.

מיר פֿיגורן זײַנען געשטאַנען ווייט אונטערן סטריכע פֿאַררוקט און האָבן געקוקט מיט קאַלטע בלאָע אויגלאַך אין דער פֿינצטערניש פֿון בוידעם אַרײַן.

מיר פֿיגורן אַף אַ בוידעם, אין אַ דאָרף אונטער אַ שטרויענעם דאַך.

מיר וואַקסענע פֿיגורן מיט בלאָנדע לעקלאַך, מיט בלאָע אויגעלאַך, מיט רויטבאַקיקע ראָזלענע געזיכטער, מיט נאַקעטע בריסטן.

אַמאָל זײַנען מיר געשטאַנען אין אַ גרויסער שטאָט, אַף אַ גרויסער גאַס, אין אַ שויפֿענסטער און האָבן צו דרייבניצער געוואונקען און האָבן אין קלייט גערופֿן.

געווען אַזאַ צייט פֿאַר זיי.

איצט שטייען זיי אַפֿן בוידעם און וואַרטן און בענקען נאָך זייער ליכט פֿון גרויס־שטאָטישע שויפֿענסטער.

איצט גאַנביעגען זיך פֿון צווייטן ווינקל צוויי מענטשן צו זיי. צוויי מידע שלעפֿער גאַנווענען זיך צו זיי. אָט זײַנען זיי שוין גאָר נאָענט... אָט פֿילן זיי זייער אָטעם...

יאָ, יאָ.

מיר זינדערינס האָבן זיך דאָס אַפֿן בוידעם פֿאַרקליבן און וואַרטן... אַף אַ ווײַל, אין דער פֿינצטער וועט מען אַפּוזוריקן מיט זיי און אַוועק.

פיר זינדערינס.
ניט מער.
דאַרף מען זיך שטיל גאַנוועגען, גוט אויסרעכענען דעם שעטאַך פון שפּרונג. און שטיל און זיכער—
אָט — — — —
ס'איז גוט... קאַלטע, פולע מיידל־ברוסט דריקט די באַק, ברינט די ליפּ, קילט דעם מאַרך...
ברעטל־פּאָנים איז ניט געוואוינט צו גלאַטע מיידל־ברוסט. ברעטל־פּאָנים ווייסט נאָר די פייכקייט און גליטשיקייט פון בלאָטע.
מיידל־ברוסט איז ווי קאַלטער ווייַן...
מיידל־ברוסט רייצט אַזוי, אַז ס'גאַנצע ביסל בלוט, וואָס איז, נאָך יאָרן ארומשלעפּן זיך, אין גוף געבליבן, איז אין ווייַן איבערגעטריבן געוואָרן, אין קאַלטן, שטאַרקן ווייַן... פליסט ערשט דער ווייַן אַרויף און אַראָפּ און ס'גלעט אַזוינס, וואָס איז יאָרן פון בלוט אָרעמקייט אַן אונטערגענעצטע אין בלאָטעס געשלאָפן... און איצט וועקט זיך עס און שטויסט די הענט אַראָפּ, נידעריקער, נידעריקער... עפּעס דאַרפן זיי געפינען אַזוינס וואָס זאָל אָפּלעשן די אויפגעזאָדענע לוסט...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

פינגער האָבן גאָרנישט געפינען און האָבן אין זאַמד פון בוידעם זיך פאַרשטעקט אין קאַלטן זאַמד. דאָס געזוכטע האָבן זיי ניט געפונען, האָט לוסט פון זיך אַליין זיך אויסגעלאָשן.
האָט זיך ווייַן מיט אַמאָל פון אים אויסגעגאָסן, ווי עמיצער וואָלט אים דורכגעלעכערט. איז ער דערפון נישטוימעם געוואָרן און האָט אָנגעצונדן פייער.

5.

ער האָט געהאַט מיט זיך אַ סאַך שוועבעלאַך. האָט ער זיי אַלע אויסגעריבן און אַ ליכט אָנגעצונדן און גוט ארומגעקוקט די פיר מיידלאַך וואָס זיינען געשטאַנען אונטערן סטריכע פאַררוקט, און, גאָרניט פאַרשטייענדיק, געפרעגט באַם צווייטן:
— וואָס איז דאָס?
— פיגורן.
—פיגורן? — וואָס איז פיגורן?

6.

אַ שטיק נאַכט זיינען זיי אָפּגעזעסן מיט די זינדערינס.
אין זאַמד איז געשטאַנען פאַרשטעקט אַ ביילעוו־ליכטל און דאָס פלעמל, אַ דערשראָקנס פאַר בוידעם פינסטערניש, האָט זיך געוואָרפן אין אַלע זייטן און געצאַנקט.
אין אַ ראָד זיינען זיי געזעסן:
פיר פיגורן, ברעטל־פּאָנים און הילצערן־פאַרטראַכטער שוויגער.
אין דער מיט— דאָס ליכטל.
האָט ברעטל־פּאָנים געהאַלטן אין איין פרעגן:
— צו וואָס דאַרף מען די פיגורן?
און הילצערן־שוויגער האָט געשוויגן.
האָט ברעטל־פּאָנים נאָך אַמאָל געפרעגט.

האָט שווייגער אַלץ געשוויגן.

און שפּעטער האָט שוין קיינער ניט געפֿרעגט און אַלע האָבן געשוויגן.

האָבן די פֿיר מיידלאַך אויך געשוויגן. די נאַקעטע בריסטן זייערע האָבן זיי ניט פֿאַרדעקט. דעם שמייכל זייערן האָבן זיי ניט באַהאַלטן. די בלאַסע אויגעלאַך האָבן געשאָסן מיט טמימותדיקן רייץ. שטילער ווינט האָט געווייט און איבערגע־קליבן צווישן די פֿינגער זיינע די בלאָנדע לאָקן זייערע און זיי האָבן געהאַט אַן אויסזען, ווי זיי וואָלטן זיך געפֿרישט אָן קילן ווינטל, ווי זיי וואָלטן אונטיסטן די קעפּלאַך זייערע דעם ווינט אונטערגעשטעלט און ווי ס׳וואָלט זיי אַף דער עמעס איינגענעם געווען די געזעלשאַפֿט פֿון צווייי שווייגער.

האָט דער מיטן ברעטל־פּאָנים זיך צוגערוקט נעענטער צו זיי און אָפּגערוקט זיך פֿון זיי, נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל די לאָקן זייערע צווישן די פֿינגער איבער־געקליבן, די בעקלאַך זיי געגלעט, די אויגלאַך געפּרוּווט זיי פֿאַרמאַכן און אַז ס׳האָט גאָרניט געהאָלפֿן, האָט ער זיך אַנ׳אומבאַהאָלפֿענער אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן און זיך געבעטן:

— צו וואָס דאַרף מען פֿיגורן?

.7

ס׳האָט זיך געטראָפֿן, אַז נאָכן איינמיינען און נאָך דעם, ווי דער מיטן ברעטל־פּאָנים האָט נאָך אַלץ ניט געקאָנט פֿאַרשטיין צו וואָס מען דאַרף זיי, די פֿיר שטומע מיידלאַך, און וואָס איז זייער אַוועדע דאָ, אַפֿן בוידעם, איז אַזוי שטיל געוואָרן, אַז ס׳איז דער כאַוועך זייגער, דער הילצערן־שווייגער אַנטשלאָפֿן געוואָרן אָנגעשפּאַרט מיטן קאָפּ און קני פֿון אַ מיידל...

האָט ער אויסגעזען ווי אַ קונצנמאַכער וואָס גייט באַטאָג איבער די הויפֿן אַרום מיט זיין פּויק און קאַטערינקע און ווייזט קונצן מיט זיינע מיידלאַך און יעצט שלאָפֿט ער עם דאָ מיט זיי, ביז מאָרגן, ווען ער וועט ווידער זיינע קונצן ווייזן...

האָט זיך ברעטל־פּאָנים אַליין גענומען טראַכטן צו וואָס מען דאַרף פֿיגורן...

ס׳האָט זיך אים, מיסטאָם, אויסגעדאַכט, אַז איינע פֿון די פֿיר מיידלאַך האָט זיך אויסגעדרייט און אין ווינקל, דאָרט, וואו זיין פּלייצע־זאַק איז געלעגן, אַ קוק געוואָרפֿן.

ס׳האָט זיך אים מיסטאָם אויסגעדאַכט, אַז ס׳איז אינדערעמעסן אַזוי גע־ווען, ווייל ער האָט זיך פּלוצלינג פֿון אָרט אויפֿגעריסן, דעם פּלייצע־זאַק צום ליכטל געבראַכט און אַלץ פֿון אים אויסגעשאָטן און אָנגעשטויסן זיך, אַז זי, די מיידל האָט געוואָלט אָנקוקן די קינדער־צאַצקע, וואָס ער האָט אין שטאָט געקויפֿט און זיין אינגעלע אַ מאַטאָנע פֿון פֿרעמדע ערטער געוואָלט ברייגנען.

האָט ער זיך דערויף פֿאַרקוקט און פֿאַרטראַכט, וואָס דאָס איז אַזוינס און פֿון וואַנען האָט די מיידל געוואוסט, אַז ס׳איז דאָ אַזוינס בא אים אין פּלייצע־זאַק.

ס'איז געווען אַ געוויינלעכע קינדערשע שפּיל־צייג. אַ פּאַיאַצל.

פון אַ פּאַפּיר־ברעטל אויסגעשניטן. אַ מענטשל אַזוינער איז דאָס געווען. אָן אָנגעבלאָזן בייכל אין רויטן פאַרב אויסגעפאַרבט—אַזאַ העמדל האָט ער געטראָגן,—און צוגעניטעוועטע הענטלעך און פיסלאַך האָט ער געהאַט, רירעוודיקע אַזעלכע, באַוועגלעכע. די פיסלאַך—אין שוואַרצן לאַקיר,—שטיוועלאַך אַזוינע. די דלאָניעס פון די הענטלאַך — צעשפּרייטע גרייטע צום פּאַטשן. דער פּאָנים איז געווען אַ ברייטער און לאַכנדיקער און די גרינע אויגעלאַך האָבן אונטערגעוואונקען. פון הינטן האָבן זיך געצויגן שטריקעלאַך צונויפגעקניפּט אין איינס. האָט מען עס אַ צי געטאָן—האָבן די פיסלאַך געטאַנצט, די הענטלאַך געפּאַטשט און דער גרויסער מויל האָט שטום געלאַכט.

ער האָט עס צום ערשטן מאָל אין לעבן דערזעען די וואונדער פון דעם קינדער־שפּילצייג...

האָט ער שוין קעסיידער געצויגן די שטריקל פון הינטן. האָט דער מענטשל געטאַנצט קעגן די פיר מיידלאַך, קעגן שלאָפנדיקן שווייגער...

האָט פלעמל פון ביילעוו־ליכטל אומרואיקער זיך געוואָרפן אין אַלע זייטן און געדאַכט האָט זיך אים, אַז די מיידלאַך באַוועגן זיך, רירן זיך און קלויבן זיך אַוועק אַ טאַנץ...

.8

ווען דער שוויגער האָט זיך אויפגעכאַפּט איז דער מיטן ברעטל־פּאָנים געשטאַנען באַם בוידעם־פענסטערל און אָפן דאָרף אַרויסגעקוקט.

ס'איז שטיל אין דער נאַכט אין דאָרף געווען.

פינסטערניש האָט זיך איבערגעדעקט מיט דריבנעם רעגנדל, ווי אַן אַלטע גויע מיט אַ שיטערער רעדנע און געפּרעפּלט עפּיס דאָרט פאַר זיך... זעלטן־זעלטן פלעגט אַמאָל אַ בלישטש טאָן אַ איין איינציקער ליכטיקער טראָפּנדל, ווי אַ פּריציטיקער אָנזאָגער פון באַגינען און פלעגט בלאָנדזשען אַ ליכטיקער, ווי אַ גליווערמל און פאַרפאַלן ווערן אין כווישעך...

הינקענדיקע צווייג איז אַף עק דאָרף אַרויס און דאָרט פאַרשפּעטיקטע דורכגייער געזוכט און אָפּגעוואַרט, זיי מיט איר ניי באַקומענעם הינטישן געיאָמער באַגלייטן. און אַז קיין דורכגייער האָבן זיך ניט געמאַכט, האָט זי זיך גלאַט אַזוי געשטאַכן די פינסטערניש מיט איר לאַנגער בלישצנדיקער נאָדל פון הינטישן פאַרגיין זיך...

דורכן בוידעם־פענסטערל האָט זיך קלאָר געזעען, אַ דערפל וואָס ליגט אויסגעצויגן צופוסנס אַ באַרג, ווי אַן אָפּגעשטאַרבענער, מוימער שוואַרצער וועג פאַר אַ פייערדיקן רייט־וואָגן וואָס איז אָפן באַרג געפלויגן און אַהין זיך ניט דערלאַנגט.

אַז ס'האָבן זיך געצויגן צוויי שוואַרצע רייען הייזלאַך, ווי צוויי ליידיקע, שטומע רעלסן, וואָס האָבן פאַרלוירן דעם קאָל, פאַרגעסן דעם קלאַנג פון טאָפּנדיקע אַף זיי שטאָלענע פערד.

אַז דריבנער רעגנדל האָט זיי געהאַלטן אין איין פּיקן און קיין איין פונק ליכט אויסער צאַנקנדיקס ליכטל צווישן שטומע מיידלאַך, און קיין איין פּיצל קלאַנג אויסער בלישצנדיקע נאָדל פון הינטישן פאַרגיין זיך...

איז דער שוויגער געשטאַנען און געקוקט אין פּלייצע דעם מענטשן מיטן ברעטל־פּאָנים, וואָס איז צוגעפאַלן צום בוידעם־פענסטערל, ווי אַ דורשטיקער צום קריגל־ראַנד, ווי אַ פאַרמויערטער צו דער איינציקער שפּאַרונקעלע פון דער גרינג־פאַרשימלטער וואַנט דורך וואַנען מע קאָן זען דעם ליכטיקן דרויסן...

פיר מיידלאַך זיינען נאָך אַלץ געשטאַנען הינטערן סטריכבע מיטן שמייכל אויף די פונץ־ליפּעלאַך. אין דער מיט האָט דאָס לינטל די לעצטע טראָפּנס ביילעוו צעגאָסן און האָט יעצט העלער, שטאַרקער געברענט אין שטילער גסיסע.

האָט דעם שוויגער אַן אומרו אָנגעכאַפּט. עפּעס האָט געיערט באַ דעם וואָס איז צום בוידעם־פענסטערל צוגעפאַלן און אים איז אַ שרעק באַפאַלן. איז ער צו אים צוגעגאַנגען און אים באַם פּלייצע אָנגערירט:

—קום שלאָפן.

האָט ער זיך אויסגעדרייט צו אים און מיט ברייט אויפגעעפנטע אויגן אים אָנגעקוקט. האָט ער אים אָנגעכאַפּט באַם האַנט, ווי ער וואָלט אַ שוץ געזוכט

— שלאָפן ?

און אין אַ רעגע אַרום האָט ער שוין געלאַכט :

— אַנטקעגן פייער...

און האָט, אים באַוויזן דעם פּאַיאַצל זיינעם פון פּאַפּיר־ברעטל, ווי וואונדערלעך יענער טאַנצט אַנטקעגן פייער, אַנטקעגן די מיידלאַך און ווי זיי, טויטע, לאַכן און ווילן כאַפּן אַ טאַנץ.

האָט ער זיי געגלעט.

— וואַרט, וואַרט איר׳ט אויך באַלד טאַנצן.

און דעם שוויגער האָט ער איינגערוימט און באַוויזן :

— זעסט, איך צי דאָס שטריקל—טאַנצט ער. טאַנצט.

און דעם פּאַיאַצל :

— נו, העכער ! הויב די פיסלעך !

.9

דער שוויגער האָט זיך אומבאַמערקט אויסגעדרייט פון אים, פון בוידעם אַראָפּ, פאַרקראָכן אונטערן באַנק, אין אַ קנויל זיך דאָרט צונויפגעדרייט, איינגעשלאָפן און אין שלאָף זיך געקלאָגט:

— אָ, אָ, ס׳שלאָפט זיך ניט.

און :

— צום טייוול ! ס׳שלאָפט זיך ניט !

אפן בוידעם איז דער מיטן ברעטל־פּאָנים געשטאַנען און דער פּאַיאַצל זיינער האָט געטאַנצט קעגן פייער און מיידלאַך האָט ער אויסגעשטעלט פּאָרווייז, איינע קעגן די צווייטע און אַוועק מיט זיי אַ טאַנץ.

.10

צוויי מענטשן זיינען געשטאַנען אף דער בעהאָלעדיקער גאַס, אין בוישעך פון געלאַטעטער מיט געלע פלעקן און רעגנדיקער נאַכט און האָבן שטום אָנגעקוקט איינער דעם צווייטן.

איינער פון זיי, דער מיטן ברעטל־פּאָנים האָט געהאַלטן צוויי געפאַרבטע בלעכלאַך אין זיינע הענט מיט צוויי אויפשריפטן אף זיי :

„סאַלאַמאַנדרע".

„פעניקס".

האָט דער, וואָס האָט געהאַלטן די בלעכלאַך, קעסיידער געטרייבערט דעם כאַוועראַ זיינם פּאָר די לאַצן:

— וואָס איז סאַלאַמאַנדרע?

— וואָס איז פעניקס?

רעגנדיקע נאַכט האָט פאַרן אָנקומען פון טאָג אויפגעוואַכט אין אַ בייזע פּריצייטיקע אויפוואַכעניש, און געשפּיגן זיך מיט רויטע האַלעוועשקעס אין די שיטערע, נאַסע בלאָטעס אַריין.

צוויי שטרויענע דעכער האָבן געברענט פון ביידע זייטן גאַס און געצויגן די געלע צינגער זייערע איינע צו די צווייטע און געוויקלט זיך איינע באַ די אַנדערע אין די רויטיקע ליילעכער זייערע.

דערשראָקענע באַשעפענישן, פון לעבער אַרויסגעקראָכענע, פון אונטער בענק, פון בוידעמס, פון וואַרימע בייסיקע געלעגערס, זיינען געלאָפן און געאיילט און געפילדערט און געוואָיעט.

האָט די צויג, וואָס איז אָפּן צווייטן עק דאָרף אַף שמירע געשטאַנען און מיט איר נאָדל-וואָיעריי דעם דאָרף אין שלאָף פאַרוויגט, נאָך שניידיקער, זיך פאַנאַדערגעוואָיעט און געדאַכט האָט זיך, אַז אויפגערודערטע מענטשן שרייען זיך איבער מיטן הונט אין דער רעגנדיקער נאַכט און קאָנען זיך ניט דערלאַנגען איינער צום צווייטן.

און ברעטל-פּאָנים האָט אַלץ געמאָנט:

— וואָס איז סאַלאַמאַנדרע?

— וואָס באַדייט פעניקס?

אומעטיקע ווינטן האָבן געוואָיעט צוזאַמען מיט דער צויג, צוזאַמען מיט איבערגעשראָקענע מענטשן, צום פייער זיך געצויגן, און דעם מענטשנס טיינע איבערן דאָרף צעטראָגן:

— וואָס איז ס אַ ל אַ מ אַ נ ד ר ע?

— וואָס איז פ ע נ י ק ס?

און ווי ווינט האָט צוריק געבראַכט עמיצנס ענטפער:

— בלעכלאַך היטן פון פייער. אַ שויץ אַזאַ.

האָט דער מיטן ברעטל פּאָנים איבערגעכאַזערט:

— בלעכלאַך היטן פון פייער? אַ שויץ אַזאַ?...

און אַ סך מאָל איבערגעכאַזערט:

— סאַלאַמאַנדרע... פעניקס...

און זיך דערמאָנט:

— וואָס איז פיגורן?

אומעטיקער ווינט האָט קיינעם קיין שלעכץ גאָרניט געמיינט. אומעטיקער ווינט האָט מיט זיינע פליגלען פייער געטריבן און איבערגעטריבן פון איין דאַך צום צווייטן, פון איין בוידעם צום אַנדערן און צו וואָיענדיקער צויג זיך דערלאַנגט און דאָרט, מיט איר, אין איין טאָן זיין יאָמער געצויגן.

און מענטש מיטן ברעטל־פּאָנים האָט געהאַט צו טאָן מיט דאָס ווײַניקע:

סאַלאַמאַנדרע:

פעניקס.

און זיך דערמאָנט:

זײַנע פיגורן האָבן דעם טאַנץ ווײַערן ניט פאַרענדיקט.

.11

צוויי מענטשן זײַנען געגאַנגען פון דאָרף אַרויס.

צוויי מענטשן זײַנען אײַנגאַנצן מיט זיך געווען פאַרנומען. יעדער מיט דאָס זײַניקע: שווייגער האָט שטומערהייט, פאַר זיך אַליין, זיך געקלאָגט:

— ס'שלאָפט זיך ניט.

ברעטל־פּאָנים האָט געטראַכט:

— פאַרוואָס ווייס איך דאָס נאָך אַלץ ניט יואָס פיגורן זײַנען און צו האָבן זיי דאָס טאַקע אַף דערעמעטן געטאַנצט, אָדער דאָס האָב איך אַליין יעדער מאָל זיי איבערגעשטעלט?...

.12

דערפל איז צופוסנס אַ באַרג געלעגן. מיט איין עק איז דאָס אַפן באַרג געקראָכן. האָט עס אין רעגנדיקער שוואַרצער נאַכט אויסגעזען, ווי אַ קרומע לאַבענדיקע מויל מיט העלישע ציין אַף שוואַרץ־געקרײַזלטן קאָפּ.

.13

הינטערן דאָרף זײַנען געזעסן, די קניען אונטערגעבויגן אונטער זיך דרײַען: דער שווייגער, דער ברעטל־פּאָנים און די צויג.

דער מיטן ברעטל־פּאָנים האָט די בלעכלאָך שוין לאַנג פאַרוואָרפן.

דאָרט אין ברענענדיקן דאָרף זײַנען די פיגורן פאַרבליבן האָט ער אַלעמען אַהינצו מיט די פינגער געוויזן. די צויג האָט ניט געוואָלט קוקן, האָט ער זי פאַר די אויערן געשלעפּט און דעם קאָפּ אירן צום דערפל אויסגעדרייט—אַפן דערפל געוויזן:

— פיגורן.

ער האָט פון בוזים זײַן פּאַיאַצל דערלאַנגט און אים אויך געוויזן. און דאָס שטריקל פון הינטן געצויגן. האָט ער געטאַנצט, דער לעצל זײַנער קעגן סאַרפנדיקן דאָרף און געמאַכט זײַנע ווילדע שטיק און ער האָט אים קעסיידער געמונטערט:

— פיגורן... פיגורן...

און דער שווייגער האָט זײַן דרעמלדיקן קאָפּ אין די קני געהאַלטן.

געשלאָפן, נאָר קעסיידער זיך געקלאָגט:

— ס'שלאָפט זיך ניט...

אַף די רויטע לײַלעכער, וואָס האָבן זיך אין דאָרף צעוויקלט זײַנען שוואַרצע ברואים אַרויסגעקראָכן. זיי האָבן אויסגעזען ווי וואַנצן ווען מע רײַניקט זיי, פונקט אַזוי האָבן זיי אַ רעטונג געזוכט.

14.

באַגינען, אין איין צייט ווי ס'האָט זיך אָפּן מיזראַך־ראַנד, פֿון גרויען טוי און ראָזעווע סטיינגעס אַ רויטע זון אויסגעוויקלט, האָט זיך, ווי אַ הינדל פֿון אַנאַנגעזעסענער איי באַם שווייגער אַ נייס אויסגעפּיקט.

האָט ער צו פֿאַרקניפּן אַט דאָס נייס הינטערן רויכנדיקן דאָרף זיצנדיק, דעם קאָפּ אין די קינען פֿאַרדוקט און שטיל איינגעכאַזוערט:

— פֿיגורן. פֿיגורן.

און דערטראַכט ביזן סאָף — יאָ, פֿיגורן.

האָט ער געזוכט דעם מיטן ברעטל־פּאָנים, אים דעם נייס דערציילן, האָט ער אים אין ערגעץ ניט געפֿונען און פֿאַרשטאַנען, אַז אַזאַ איינער, מיט אַ ברעטל־פּאָנים, איז גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געווען, און פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס האָט ער זיך אַליין צעשפּאָלטן אויף צוויי העלפֿטן, דאָס האָט ער אַליין אַלץ אָפּגעטאָן אין דער פֿאַרשוואונדענער נאַכט.

האָט ער געזוכט די צויג, איז יענע אויך ניט געווען. פֿון פֿאַרשאָטענעם דערפֿל האָבן נאָר בלויע רויכלאַך זיך געצויגן פֿון הינטער די בערגלאַך מיסט זיינען ברואים געקראָכן, גראָע, ווי ווערים. האָבן זיי, דרייענדיק זיך, און פֿייער אויסמיידנדיק הינטערן דאָרף זיך צוזאַמענגעקראָכן און צוזאַמענגעקלעפּט זיך אין איין קנויל, אין איין גרויער מאַכנע.

האָט ער ערשט געפֿונען דעם מיטן ברעטל־פּאָנים.

דער ערשטער אין רייי איז ער געשטאַנען...

איז, אַז ער האָט אים שוין געוואָלט דערציילן דאָס נייס וואָס האָט זיך באַ אים נאָך דער נאַכט אויסגעפּיקט,האָט ער הינטער אים דערזען נאָך איינעם אַזאַ, און נאָך איינעם, און נאָך, און נאָך און אַלע, אַלע זיינען געווען מיט אַזעלכע ברעטלאַך־פּענימער...

האָט ער ניט געפֿונען דעם כאַווער זיינעם.

האָט ער ניט געוואוסט וועמען דאָס נייס דערציילן: אַלע זיינען געווען אַזוינע, ווי ער און ווי דער ערשטער אין דער רייי...

האָט ער ערשט פֿאַרשטאַנען דעם עמעסן סאָד...

האָט ער זיך דאָס ערשט אַפּדערעמעסן דערוואוסט וואָס אַזוינס פֿיגורן זיינען.

איז ער ערשט אויף דערעמעסן נאָר וואָס פֿון שלאָף אויפֿגעשטאַנען.

האָט ער שווייגעריש נאָכגעקוקט די קריכנדיקע מאַכנע און באַ זיך אין מויאַך אַליין געקנייטשט:

— פֿיגורן. פֿיגורן.

און אַז ס'איז צו אים צוגעגאַנגען אַזאַ איינער און האָט אים אָפּן דערפֿל אָנגעוויזן: — „זעסט פֿיגורן?“ — האָט ער זיך ניט געוואונדערט. אַלע ברעטלאַך־פּענימער ווייסן שוין וואָס באַנאַכט איז געשעען און ווער דאָס האָט אויפֿגעטאָן.

און ער האָט פֿאַרשטאַנען, ווען דער יענער איינער האָט אים איינגערוימט:

— וואַרט, מירן זיך צונויפֿריידן וועלן מיר נאָך ניט אַזעלכע קונצן וויזן...

און ביידע האָבן זיי קרום און לעפיש אונטערגעשמייכלט.
ברעטלאַך־פּענימער קאָנען ניט שמייכלען...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

קיין רעגן איז מער ניט געווען. דער הימל איז געווען הויך־הויך איבער זיי, טיף אין זיין בלויקייט. זון האָט זיך ערשט געגרייט אַפן ברייטן שעטאַך אַרויס און האַלבע ערד באַשיינען.

זייגען מענטשן געגאַנגען און גרייט געווען די גאַנצע שניידנדיקע ליכט פון קומנדיקן טאָג אַף די פּענימער זייערע אויפנעמען.

ש. גאָדינער.

י. דאברושין.

שאלעם-אלייכעמס אליע.

(צום זעקסטן יארצייט)

האט שאלעם־אלייכעם קינסטלעריש באשטעטיקט דעם שטייגער, דעם אידישן לעבנס־שטייגער, אדער ער האט אים אפגעלייקנט?

ס'א פראגע, וואס פאדערט א באלדיקע טשואווע בא די אלע, וואס ווילן פארשטיין, אז שאלעם אלייכעם געהערט נאך ניט בלויז דער געשיכטע פון דער אידישער ליטעראטור, אז גראד איצט, אף די כורוועס פונם אלטאידישן לעבנס־שטייגער, גראד איצט איז שאלעם־אלייכעם פאר אונז א קינסטלערישע אויפגאבע ווייל דאס שאלעמאלייכעמישע טראגן מיר אין אונזער נעשאמעדיקן אינגעווייט, דאס שאלעם־אלייכעמישע האבן מיר נאך ניט פארדייעט, דאס שאלעם־אלייכעמישע דארפן מיר איבערלעבן, אויסלעבן און קינסטלעריש איבערווינדן.

איז אט. די אלע, וואס ווילן דאס דאזיקע פארשטיין מוזן זיך אף דער פריערדיקער פראגע אומבאדינגט אן ענטפער געבן און אומבאדינגט אזא מין ענטפער געבן.

יא, שאלעם־אלייכעם האט אן שום ספעק דעם אידישן לעבנסשטייגער ניט באשטעטיקט, ער האט אים בעפיירעש אפגעלייקנט, ריכטיקער, ער האט אים קינסטלעריש, אזוי צו זאגן, אויפגעריסן.

אין דעם פראט האט דאך שאלעם־אלייכעם אזוי איבערצייגנד סימבאליש אנגעפאנגען זיין קינסטלעריש לעבן מיטן באוואוסטן זייגער. דער „זייגער", דערציילט אונז שאלעם־אלייכעם, האט געשלאגן דרייצן. דער אלטער וואנט־זייגער, וואס האט דעם גאנצן שטעטלשן קלאל געוויזן שאען און מינוטן, וואס האט באדינט דעם שטעטל אזוי טריי, ווי דער „שולחן ערוך", א שטייגער, אט דער אוראלטער אויסגעפרואוועטער זייגער האט געשלאגן „דרייצן"...

„ווינצק וואג, ווינציק כיעס" — זאגט דער טאטע—און הענגט אן אף דער וואג אלעמאל נאך און נאך מאסע. פריער אן אייזערנע סקאוואראדע, נאכדעם א קופערנע קווארט, שפעטער — א פרעסל אן אייזערנס, א זעקעלע זאמד, א פאר ציגל — דער זייגער ציט דערפון אלעמאל פריש כיעס און גייט, מיט צארעס טאקע, מיט אנגסטן, נאר ער גייט, ביז עס האט זיך געטראפן איינמאל ביינאכט א גרויסער אומגליק".

און דער אומגליק איז געווען א פאשעטער. דער זייגער האט ניט אויסגעהאלטן דעם אנגעהאנגענעם אלטווארג, איז ער אראפגעפאלן אף דר'ערד, געלעגן „געבעך מיטן פאנים אראפ, א דערהארגעטער, א צעבראכענער, א צעשאטענער, א סקאליעטשעטער אף אייביק".

א גאנצע נאכט נאכדעם—דערציילט דער קינסטלער—האבן זיך מיר געפלאנטערט זייגערס. עס האט זיך מיר פארגעשטעלט אונזער אלטער זייגער ליגט אף

דער ערד אָנגעטאָן אין ווייסע טאַכריכים, ס'דאַכט זיך מיר פאַרגעשטעלט, אַז דער זייגער לעבט, נאָר אפן אָרט פונם אומרו וואַרפט זיך הין און צוריק אַ לאַנגע צונג, אַצונג פון אַ מענשן און דער זייגער קלינגט ניט, נאָר ער קרעכצט און איטלעכער קרעכץ נעמט צו בּאַ מיר אַ שטיק געזונט... און אַפן ציפערבלאַט דאָרט, וואו איך בין געוואוינט צו זען טאָמיד דעם 12, דערזע איך מיט אַמאָל אַ ציפער 13, דרייצן — איר מעגט מיר גלויבן אַף נעמאָנעס...

אָבער ניט נאָר אַף נעמאָנעס ברויכן מיר שוין גלויבן שאָלעם־אַלייכעמען: מיט אַלע שעפערישע כושים פון זיין ווייטערדיקן קינסטלערישן וואָר האָט ער דערוויזן, אַז ער האָט טאַקע מאַמעש געהערט און מאַמעש געזען אָט דעם סימבאָלישן „דרייצן".

מיט אָט דעם צושעדיקטן סימבאָלישן זייגער האָט זיך דאָך דערנאָכדעם דער פאָלקס־קינסטלער בעעצעם באַשעפטיקט אַ גאַנץ לעבן. די רעדלעך און רעדעלעך פונם אַלטן שטייגערדיקן זייגער האָבן זיך עמעס טאַקע צעשאָטן און צעוואַלגערט, אָבער די אַלע גלידער און גלידערלעך האָבן אַ צייט און אַ היפשע צייט זיך געדרייט, באַוועגט זיך און געצאַפּלט אַל פּי אינערציע. צעפאַלענע אייוורימלעך האָבן זיך מיט מעשוגעדיקע טנועס און האַוואַיעס פאַרקייקלט אין אַלע זייטן און אומעטום האָט זיי באַגלייט דעם קינסטלערס אויג, שאָלעם־אַלייכעמס מאָדנע שאַרפע ריע, און פון אומעטום האָט זיי דערלאַנגט זיין כידושימדיקער זיקאָרן.

איז שאָלעם־אַלייכעם געוואָרן ניט בלויז דער קינסטלער פון דער אידישער באַוועגלעכקייט, נאָר אויך דער קינסטלער פון דער אידישער באַוועגונג. דער ריטם פון דעם אידישן זשעסט פלאַטערט אין דער שאָלם־אַלייכעמישער טנוע, די אידישע פּלאַסטישע ליניע איז ענג און אָרגאַניש באַהעפט מיטן שאָלעם־אַלייכעמישן וואָרט־מאַטעריאַל.

און איזן איז דאָס דערפאַר טאַקע, ווייל שאָלעם־אַלייכעם האָט, ווי געזאָגט, אויפגענומען און קינסטלעריש באַשטעטיקט דעם כורבן פון דעם אידישן לעבנס־שטייגער. פון מענדעלעס צעפאַלענעם שוין „קאָל־יימראָעל" האָט ער אַרויסגענומען דעם איינצעלנעם רירעוודיקן „רעב ייסראָעל" און די אימפּעטפולע שינאָען־באַוועגונגען פון די דאָזיקע כאַראַקטער־פאַרשוינען האָט שאָלעם אַלייכעם באַשריבן דעמאָלט, ווען זיי האָבן זיך געדרייט שוין אַליין אַרום זיך, בעשאַס זיי האָבן געשלונגען, אַזוי צו זאָגן, זייער אייגענע ענערגיע. און ווי יעדער פיזישער גוף, וואָס האַלט אין באַוועגן זיך, האָבן זיי אויך דעמאָלט פאַרלאָרן שוין זייער וואָג־געוויכט, געוואָרן אויס רעאַלע קערפּערס, געוואָרן שאָלעם־אַלייכעמיש־לופטיקע, אויב ניט פאַראַבסטראַגירטע — באַשעפענישן מיט שניידיקע און שאַרפקאַנטיקע ליניעס, וואָס זייגען מעגלעך דאָ, ווען די באַוועגונג קומט פאָר אין אַ פוסטן כאַלאַל, וואו קיינער מער און גאָרנישט קאָן זי ניט אָפּהאַלטן.

דער איד מיט דער אידענע, וואָס ד י י ד ן בלויז פון מילכיקס, מענאַכעם־מענדל, וואָס דולד זיך מיקויעך געדאַכטע מיליאָנען און אַפילע טעוויע דער מילכיקער מיט זיין יעשואוס־קישן אָפּטימיזם און אומגליקלעך אויסקומעניש— די אַלע פאַרשוינען, וואָס דרייען זיך אַרום „גרויסן געווינס", „אויצער", „פינף און זיבציק טויזנט" און פּלאָנטערן זיך אין די אייגענע דאַלעד אַמעס פון אייגענע

לאנגע רייד און באוועגונגען — זיי אַלע זײַנען אַ באַווײַז, אַז דער קוואַל פֿון דעם שאָלעם־אַליכעם־הומאָר שטאַמט אין טאָך פֿון דער דיפֿערענץ, פֿון דעם מעהאַלעך, וואָס ליגט צווישן דעם זשעסט און דעם אינהאַלט פֿונעם זשעסט.

וואָרעם. די אַלע טיפּן פֿון שאָלעם־אַליכעמס אויזאָם־האַטויהו לעבן שוין בעפּירעש אין אַ כאַרעוועוואָרענעם וואָילשטאַנד, זיי טראָגן זיך אַרום מיט פֿאַרלענענע ווערטן, מיט רעשטלעך פֿון אַ געוועזענעם לעבן און גיוועד זיין דעם דאָזיקן אָנגעזאַמלטן ברוכוואַרג האָט געקאָנט בלויז דער קינסטלערישער געזונטער שפּאַס אָדער דער געזונטער אַפּלייקענישער, ניינזאַגערישער ערנסט. האָט דעם שפּאַס געגעבן שאָלעם־אַליכעם און דעם ערנסט האָט שפּעטער באַשאַפֿן שאָלעם־אַליכעמס אָרגאַנישער יורעש דאַוויד בערגעלסאָן, וואָס האָט די גאַנצע אַלטע און נייע „שענע באַלעבאַטישקייט“ פֿאַרוואַנדלט אין אַ פֿאַרטרויעמטן אימפּרעסיוון געמעל.

יאָ. באַווײַזנדיק אונדז בלויז דעם פּלעק, די אומעטיקע קאָנטורן, די „אימפּרעסיאָניסטישע פּלייצע“ פֿונעם גוויִישן „וואָווע בורנעס“ האָט דער דיכטער פֿונעם „נאָך אַלעמען“ און פֿונעם „אָפּגאַנג“ דערמיט גופֿע אידעאָלאָגיש אָפּגעלייקנט ניט נאָר דעם אַלטן באַלעבאַטישן שטייגער, נאָר אויך דעם נייעם, דעם בירגערלעבן, דעם, וואָס האָט זיך געוועסט נעריטן צום לעבן און איז יונגערהייט אין די אַקטיאָבר־טעג פֿאַרשניטן געוואָרן אַף טאָמיד. דעם שאָלעם־אַליכעמיש־פֿאַנאַנדערגעגאַנגענעם וואָרט־שטראָם האָט בערגעלסאָן אימפּרעסיוו צוזאַמענגעדריקט און אַריינגעטאָן אין די טיפֿענישן פֿונעם נעשאָמע־אינעווייניק. און שאָלעם־אַליכעמס באַרעדעוודיק־פּלאַפּלענדיקע טיפּן האָבן בײַ בערגעלסאָנען זייער קויאַך־האַדיבער פֿאַרלאָרן, אירן קוואַד־פּע געוואָרן, טויבע און שווײַגער.

אי בערגעלסאָן, אי שאָלעם־אַליכעם זײַנען דעריבער געוואָרן די שרייבער פֿון דער אומזיסט אויסגעבראַכטער ענערגיע, די שרייבער פֿון דעם נוצלאָזן אומרו, וואָס האָט בײַ ביידעמען באַקומען דעם קינסטלערישן טיקון—בײַ בערגעלסאָנען פֿאַרוואַנדלט זיך אין שעפֿערישן דערהויבענעם גייסט־אומעט און בײַ שאָלעם־אַליכעמען געהאָלפֿן אַרויסבאַקומען דעם אידישן מאַסן־כאַראַקטער, דעם אייגנאַרטיקן באַהאַלטענעם ריטם פֿון פֿאָלקס־טיפּ, וואָס ס'האָט אַרויסגעוואָרפֿן אָפּן אויבנאויף טאַקע אָט דער אומרו, די אומרואיקע פֿאַנאַנדערגעשפּילטע לעבנס־כוואַליע.

מאָלט ער אונדז, שאָלעם־אַליכעם, זײַנע שווינדלדיקע, קימאַט סינעמאַטאָגראַפֿישע בילדער, וואו געשעענישן, מענטשן און באַוועגונגען ווערן געקויפּלט און קינסטלעריש געקינסטלט אָנגעוואָרפֿן איינע אַף די אַנדערע: אויב מעקלער — איז אַ גאַנצע שטאָט, אַגענטן — איז אַ פֿולער וואַגאָן, אַלמאָנעס — איז נומער איינס, נומער צוויי, נומער דריי, טעוויעס טעכטער — איז אַ ערשטע, אַ צווייטע, אַ דריטע, אַ פֿערטע, אַפֿילע אַ פּעקל צאָרעס — איז פּעקל נומער איינס, פּעקל נומער צוויי, דריי און אַזוי ווייטער און ווייטער...

„ערשט מיט אַ צייט הויבט אָן דער גאַוויִשער טאַלאַנט סטיכייאיש אויסבילדן דעם מעהאַלעך צווישן זיך און צווישן אויזאָב און מע הויבט אָן אין אים אַנטפּלעקן אויך טיפֿע קאַוואָנעס, ווײַל סאָף קאָל סאָף מוז אַ גאַוויִשער טאַלענט ברייננען אויך צו גאַוויִשע אידעען. און מיר זײַנען זיכער, אַז אַזאַ צייט וועט אָנקומען אויך פֿאַר שאָלעם־אַליכעמען...“

מ. ליטוואקאָוו, ווען ס'געהערט דער דאָזיקער היסטאָרישער דיאַגנאָז, האָט דאָ גלענצנד פאָראויסגעזאָגט: די צייט פאַר שאָלעם־אַליינעמס אַליע איז געקומען נאָך פריער איידער דער קריטיקער האָט געמיינט. אונזער שטורמישע טקופע, וואָס האָט אַף מיילנוויט אָפּגעשיידערט פון אונז דעם ביזאַהעריקן לעבנסשטייגער, האָט אויסגעבילדעט אַט דעם נויטיקן מעהאַלעך, די רעוואָלוציע — די געקויפלטע צייט — האָט אַף דער גיך באַשאַפן די פּערספּעקטיוו, די טיפע וויט, וואָס האָט לעגאַמרע אָפּגעמעקט די אַנעקדאָטישע פּראָטיעסן פון דעם שאָלעם־אַליינעמס־אויסקומעניש.

ווערט קלאָר, אַז פון אונטער דעם שאָלעם־אַליינעם־אַנעקדאָט, פון אונטער דעם אויבנאויפיקן, ווי מען מיינט, שטייגערדיקן פאָלקס־הומאָר הויבט שוין אָן ארויסקוקן דער פאַטאַלער פּאָנים פון אַ גאַנצער געזעלשאַפטלעכער טקופע, וואָס האָט אין אַן איבערגאַנגסצייט אויפגעגעסן איר אייגענע ענערגיע.

און דעריבער איז — וואָס ווייטער פון שטייגער, אַלץ דייטלעכער וועט ארויסקוקן אַט דער פאָטאַלער פּאָנים, און אַלץ גרעסער וועלן ווערן שאָלעם־אַליינעמס „קליינע מענשעלעך". וואָס ווייניקער מיר אַליין וועלן זיין צוגעבונדן צו די „קליינע האָסאָגעס", צו אַט די קליינלעכע, קלוימערשטע באַרעכטיקונגס־מאָטיוון פון דער שאָלעם־אַליינעם־האַוואַיע — אַלץ בולעטער און ראַכוועסדיקער וועט זיך פאַר אונזער אויג פאַנאַדערוויקלען די וואונדערלעכע שאָלעם־אַליינעם־פּאַנאָראַם, דער בילדעריש־צעשויבערטער צייט־שעטאַך, וואו אַ גאַנצע פאָרמיש־פּעטע געזעלשאַפטלעכקייט איז געגאַנגען איר פאַטאַלן אָפּטמאָל איימעדיקן גלאָאונאַדע־טאַנץ.

דער שאָלעם־אַליינעם־הומאָר — ס'איז די מאַסקע, די אידישע דורעסדיקע מאַסקע, וואָס שאָלעם־אַליינעם האָט אַזוי גרינג־לאַכנדיק אַראָפּגענומען פון דעם פאַרשטאָרבענעם אַלטאידישלעכן מאָסן־קערפּער. און דער וועג צו דעם שאָלעם־אַליינעם־ווען — ס'איז דער וועג צו דער דאָזיקער גראָטעסקישער מאַסקע, דער וועג צו אַלע אירע ווייטאָקדיק־לעכערלעכע טנועס און האַוואַיעס...

אָבער באַווייזן אונז אַט די מאַסקע, די דאָזיקע אויפגאַבע איז שוין בעפירעש אַן אָנשויאונגס־טאַט. קלאָר, אַז די דאָזיקע אויפגאַבע געהערט שוין אינגאַנצן דעם טעאַטער. די פּראָבלעם פון דעם געלייטערטן, העכערן, „לערערישן" שאָלעם־אַליינעמען געהערט אָן שום ספק בא היינטיקן טאָג דער בינע, דער אידישער טעאַטער־קונסט.

שאָלעם־אַליינעם איז טעאַטראַל. דער גאַוויינישער און פילפּאַכיקער איבערדיכטער פונם אידישן פאָלקסלעבן האָט ניט געקאָנט ניט איינזאַפּן יענע טעאַטראַלע טאָגטעגלעכקייט וואָס איז צענאָסן געווען אין דער לעבעדיקער באַוועגלעכקייט פון אַ פאָלק, וואָס האָט אין מעשעך פון דורעס ניט פאַרקערפּערט, ניט אויסגעדריקט און סצעניש ניט פאָרמולירט זיין טעאַטראַלע אָנגעזאַמלטע ענערגיע.

שאָלעם־אַליינעם איז טעאַטראַל. שאָלעם־אַליינעמס ווערק האָט מען דאָך פון טאָמיד אָן ליב געהאַט מער הערן, ווי מע לייענט זיי, איידער לייענען אַליין. ווייל דער אָביעקטיווירטער לעבנס־קויעך, וואָס ליגט אין זיי, טרייבט זיי צו זיין אויסגעפירט, זיין סצעניש פאַרקערפּערט. שאָלעם־אַליינעמס מאָנאָלאָגן אַפילע זיינען אין טאָך דיאַלאָגיזירט, זיי זיינען אָנגעזעטיקט מיט אָביעקטיווער פילפּענעמ

דיקייט און מימישער באוועגלעכקייט, וואס מאכט פון זיי בעפּירעשן שטאף פאר דער פאַרשטעלעריש קונסט. דאס שאַלעם־אַליכעם־וואָרט איז אַ שפּיל־מאַטע־ריאַל.

און עמעס איז, אַז דער אַנשוילעכער שאַלעם־אַליכעם, דער באַוויזנער איז באַ היינטיקן טאָג מער מעסוגל אַנטפּלעקן דעם העכערן ווערט פון דעם שאַלעם־אַליכעם־שאַפונג. שאַלעם־אַליכעם אין טעאַטער איז אַ דערהויבונג אַי פאַר דעם שאַלעם־אַליכעם־מאַטעריאַל, אַי פאַרן טעאַטער. די טעאַטראַלע פּלאַסטיק פאַרשטייט דאָך ווי אויסצונוצן דעם מעהאַלעך, וואָס האָט זיך באַשאַפן צווישן אונז און דער שאַלעם־אַליכעם־טקופע, זי פאַרשטייט ווי אויסצונוצן די שאַלעם־אַליכעמישע וואָרט־ און טנוע־היפּערבאָלע, מיט וועלכער דער פאָלקס־דיכטער האָט פון אינעווייניק, אַזוי צו זאָגן, אויפגעבלאָזן דעם ליידיקגעוואָרענעם לעבנסשטייגער און דערמיט גופע אים אויפגעריסן. דער טעאַטער קאָן אונז דער־ריבער געבן די אויבנדערמאָנטע מאַסקע, די שאַלעם־אַליכעמישע מעדוזע־מאַסקע מיט דער גאַנצער גאַמע פון איר גרויסער מימישער אַשירעס.

בײַם שיין פון טעאַטער־שפּיל קאָנען מיר צוזאַמען מיטן פאָלקסקינסטלער אַריינקוקן דער פאַרגאַנגענהייט אין די אויביקע אויגן, צוזאַמען מיטן גאוינישן פאָלקס־קינסטלער דערזעען דעם „לאַנגען צונג״, דעם אומרו־צונג פון דער טקופע, דערזעען די סימבאָלישע באַרעכטיקונג פון דער שאַלעם־אַליכעם־שאַפונג — דעם פאַרטיפטן מיסטישן „דרייצן״...

י. דאָברושין.

ג. אויסלענדער·

שאָלעם אַש·

צו דער צייט, ווען שאָלעם אַש איז געקומען אין דער ליטעראַטור, האָט אונטערן מעכטיקן הילך פוּ דעם ניצשע־שטורם נאָר וואָס געהאַט פאַרענדיקט זיך דער „אָפּגאַנג“ פון ניינצעגטן יאָרהונדערט.

אַ יאָרהונדערט איז „אָפּגעגאַנגען“. האָט די אייראָפּעאישע קונסט מיט אומקלאָרע פאָרגעפילן אוּ״פגעצייכנט די נייע דאַטע, אַריינגעלייגט אין איר אַ פילפאַכע באַדייטונג און אַלעם, וואָס איז פוּ דעם מאָמענט אָן אַנטשטאַנען האָט שוין געהאַט אַ גרייטן און פיל־צוזאָגנדיקן אונטערקעפּל:

— אַ פראַגמענט פון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט...

בּאַ אונז אין דער אידישער ליטעראַטור זיינען אויך·מיט דער נייער דאַטע פאַרבונדן געווען גאַנץ גרו׳סע ערוואַרטונגען.

ניט אומזיסט האָט מען דאָך דעמאָלט אַרויסגעלאָזט דעם זאַמלבוך אונטערן נאָמען „דער צוואַנציקסטער יאָרהונדערט“, אַ נאָמען, וואָס האָט שוין אַליין פאַר זיך געקלונגען, ווי אַ פּראָגראַם...

ניט אומזיסט האָט דאָך אינעם זעלבן זאַמלבוך פּרץ׳ס סקיצע „שאַמאַי ראַטמאַן“ געלאָזט הערן אַזאַ איראָנישן שפּאָט־וואָרט בענוגייע צו די יעניקע, וואָס גייען אַרום מיט אַ פּראָגעצייכן אויפן שטערן....

עס איז בעעמעס ני׳ט געווען די צייט פון פּראָגעצייכנס...

צופיל צוזאָגנדיק איז געווען בּאַ אונז דער פאַר־רעוואָלוציאָנערער געזעל־שאַפטליכער אויפשוואונג פון אָנהויב יאָרהונדערט, צופיל האָפערדיק זיינען געווען די פאָרגעפילן פון דער ניי־אויפשטייענדיקער סאָציאַלער שיכט פון דער אידישער קולטור־סוויווע...

און אָט אין דער דאָזיקער אַטמאָספער האָט זיך באַוויזן שאָלעם אַש.

ער׳ האָט געמוזט אימפּאָנירן מיט זיין אָפּטימיזם, מיט זיין וואַטראַגישן יוגענטליך־מונטערן געמיט... ווארום דאָס האָט געהאַט דעם אויסזעען פון אַ צייט־שטריך, דאָס האָט געשטימט מיטן מונטערן לייטמאָטיוו פון אָנ׳ערשט אויפגעבלעטערטן יאָרהונדערט.

און אַזוי איז עס געווען: דער אָפּגלאַנץ פון די צייט־פאָרגעפילן האָט זיך קימאַט אומבאַמערקטערהייט געלייגט אַף שאָלעם אַשן.

און עס פלעג אויך טרעפן דעמאָלט: מיט אַשן פלעגן פאַרבונדן ווערן אַי ערוואַרטונגען, אַי האָפענונגען, אַי פאַרלאַנגען...

איצט איז אָט דער צייט־אָפּגלאַנץ פון שאָלעם אַשן גאַנץ לאַנג שוין אָפּ. איצט וועט קיינער ניט זוכן אין אַש׳ס ווערק יענעם געבענשטן צייט־פלעמל, נאָך וועלכן מיר האָבן זיך אויסגעלערנט צו דערקענען סאַי דעם גלויביקן, סאַי דעם אומגלויביקן פון אונזער דאָר.

שאָלעם אַש — אונזער ערשטער „פֿראַגמענט פֿון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט“ איז לאַנג שוין פֿאַרענדיקט. דאָס, וואָס האָט אין דעם „פֿראַגמענט“ אונזער אויפֿמערקזאַמקייט צוגעצויגן, געהער שוין אַף העלפֿט דער געשיכטע און הייסן הייסט עס: „שאָלעם אַש'ס קינסטלערישע עוואָליוציע“.

קאָן זיין, עס איז נאָך פֿרי, און, קאָן זיין, עס איז גראַד׳ע איצט די צייט — יעדנפֿאַלס, אייניקעס פֿון אָט דער „קינסטלערישער עוואָלוציע“ פֿאַרדינט שוין צו ווערן פֿאַרצייכנט.

1

דאָס קלינגט עפּשער גאַנץ אומערוואַרטעט, אָבער אַ פֿאַקט איז עס: שאָלעם אַש'ס קינסטלערישער וועג הויבט זיך אָן בײַ זיין אַוועקגיין פֿון פּערעצן. פּערעץ האָט אין זיך געטראָגן די האַרבע שטרענגקייט פֿון אַ קלאַסיקער. ער האָט געמעגט אַפֿילע איראָניזירן איבער די מיזאַנטראָפּן, וואָס טראָגן זיך אַרום מיט טראַגעצייכנס אַפֿן שטערן, אָבער אָפּזאָגן זיך פֿון דער קאָמפּליצירטער טעמע, פֿון דעם האַרבן סיוזשעט האָט זיך פּערעץ קיינמאָל ניט דערלויבט. ווי יעדער קלאַסיקער איז ער געניגט געווען אין אַלע וועלט ערשיינונגען צו דערשפּירן נאָר דאָס „וויכטיקסטע“, דאָס געזעצגעבערישע, נאָר די דאָגמע, וואָס לאָזט זיך פֿון זיי אַנטפּלעקן. איז טאַקע פּערעץ גאַנץ אָפֿט און אַמאָל אויך קענן זיין ווילן אַ דאָגמאַטיקער געווען.

און נאָך איינס: פּערעצעס קונסט האָט זיך קיינמאָל ניט געקאָנט צעשיידן מיט פּערעצעס היציקן טעמפּעראַמענט, וועלכע האָט בײַ זיך אין גייסט אַלעס געקויפֿלט, פֿאַרטיפֿט און פֿאַרשטאַרקט.

איך ווייס ניט, צי עס איז געווען בײַ אונז אַ צווייטער נאָך אַש, וואָס זאָל אַזוי עפּנטלעך און פֿריי אַוועקגיין פֿון פּערעצעס האַרבער קונסט.

עס האָט זיך געקענט דאַכטן, אַז דאָס צייללאָזע און סיוזשעטלאָזע דערציילן איז פֿאַר אַשן, ווי אַ געבאָט. ער האָט אַ נאָמען געגעבן זיינעם אַ בוך „מאָטיוון“ און דער נאָמען האָט געהאַט זייער פֿיל צו זאָגן. וואָרום: „מאָטיוון“ האָט באַדייט ניט קיין פֿאַרזאַרבעטן, סקיצן און פֿראַגמענטן פֿון עפּעס גרויסעס, וואָס דאַרף באַלד קומען. עס האָט ניט באַדייט קיין אַנטשולדיקונג, עס האָט געהייסן ווי אַ זעלבסטבאַרעכטיקונג. עס האָט געהייסן: איך, אַש, בין אַ קינסטלער פֿון מאָטיוון, ניואַנסן און בלויז ניואַנסן.

פֿאַר גרעסערס האָט אַש דעמאָלט קיין אַכטונג ניט געהאַט, יעדנפֿאַלס ניט אַרויסבאַוויזן איִם.

און די לירישע ראַכוועס אַש'ס די טעווע צו געבן מער לייכטקייט איידער באַפֿליגעלטקייט, מער געמיט איידער גייסט, צי האָט עס ניט באַדייט, אַז שאָלעם אַש מוז פֿאַרמאָגן אויך זיינע אייגענע, ניט־פּערעצישע מיטלען, וועלכע גיבן אַ קיעם זיין לייכטער, אומבאַצווינגענער קונסט?

איז אָט וועגן די קונסט־מיטלען.

אין טאָך אַריין האָט דער יונגער אַש פֿאַרמאָגט גאַנץ קנאַפּע קונסט־מיטלען. זיין פּאָרטרעט־שילדערונג איז געווען מער טראַדיציאָנעל איידער אָריגינעלן, מער היימיש־באַקאַנט איידער פּלאַסטיש, זיין לאַנדשאַפֿט האָט באַוויזן ניט מער ווי אַריבערצוטראָגן אַף דער ערד די רעכט־אָפּגענוצטע הימל־פֿאַרבן

און אין זיין „סטיל" האט דער יונגער אש דעמאנסטרירט אזא ווילנלאזיקייט פאי אין דעם אויסוואל פון ווערטער, סאי אינם ארט פארבינדן זיי, אז דאס מעג נאר קוים הייסן א סטיל.

אבער גראדע דאס אלעס האט אמבעסטן געדינט דעם יונגן אש.

ווארום ער איז געקומען צו ריידן אין נאמען פון קינסטלער׳ישער אומפינקט־לעכקייט, ניט שרעקנדיק זיך פאר אירע פאלגן, ער האט זיך אונטערגענומען צו שילדערן דעם צווישנגרוים, וואס פליסט צווישן געשמאלטן און זאכן פון אידישן לעבנס־שטייגער, קנאפ אינטערעסירנדיק זיך מיט די געשטאלטן גופא.

און וויל מען וויסן די אינערלעכע טענדענץ פון אט דער קינסטלערישער אומפינקטלעכקייט, לאזט יי דער יונגער אש דייטלעך צו פארנעמען.

— און אלע לעבן מיר און אלע זינגען מיר, נאר מיר אליין ווייסן ניט דערפון — („יונגנט") אט וואס איז געווען דער איינציקער דעוויז בא דעם יונגן אש.

איז עס דען ניט קיין בארעכטיקונג פון דער לייבטער מאטיוון־קונסט? און זאל מען זיך דען וואונדערן פארוואס אין אשס ערשטע ווערק געוועלטיקט די מוזיק פון לעבנס־דערשיינונגען אזוי אפט און אזוי נאטירלעך?...

די הימלען זיינען צוזאמענגעוועבט פון ציטערדיקע, צערטלעכע מו־זיק־טענער"—האט דעמאלט שאלעם אש ליב געהאט צו שרייבן.

— „די פלעקן אף דעם שארן גרונט הארמאנירן צוזאמען, באשאפן זייע־ערע טענער און דאס קלינגט צוזאמען, ווי שאפענס פאלקס־מאזורקע"—אזוי שיל־דערט דער יונגער אש אן עפל־גארטן...

און אויך אין „שטעטל", ווען דער וואנדערער הערט זיך איין, פארנעמט ער, ווי עס „האבן די טענער אהער פארבלאנדזעט און האבן זיך דא אויסגע־מישט און צוזאמענגעקלונגען..."

אייגנטליך איז אין אט די „טענער" אנטפלעקט געווען דאס איינציקע גייע קונסט־מיטל אש'ס. אבער גראדע דערין איז געווען דאס אייגנארטיקע, דאס אשישע.

— „ווי געפעלן אייך די קליינרוסישע פעלדער?—פרעגט מערי בא קא־וואלסקין.

— „פיל מוזיק"—ענטפערט קאוואלסקי.

אין דעם ענטפער איז דייטלעך פארמולירט דער גאנצער קונסט־גלויבן פון דעם יונגן אש. דער קינסטלער פון „מאטיוון", דער, וואס איז געקומען צו ריידן אין נאמען פון קינסטלערישער אומפינקטלעכקייט האט אין דער „מוזיק" געפונען דעם ריכט־שנור פאר זיין באנעמען די ארומיקייט.

און גראדע אין דעם איז שאלעם אש'ס צייט־שטריך געווען צו דערקע־נען. ווארום אומבאוואוסטזיניקערייד אפילע האט עס דאך אפגעקלונגען מיט ווערלענס „מוזיק פריער פאר אלץ..."

און מיט רעכט האט עס געגעבן די מעגלעכקייט צו ווארטן פון אשן אן אייגנארטיקע קינסטלערישע אנטוויקלונג אין דער ריכטונג פון יענער מאָ־דערניסטישער שול, מיט וועלכער שאלעם אש איז דאך מער ווי אנדערע אידישע קינסטלער פון זיין צייט אין בארירונג געקומען.

אָבער יעדע ליטעראַטור האָט איר אייגענעם לואַך, איר אייגענע געשיכט־לעכע סיטואַציע.

און עס טרעפט אויך ניט זעלטן, אַז אַ קינסטלער ווערט דער קאָרבן פון אַ געוויסער געשיכטלעכער סיטואַציע, וואָס הערשט אין זיין ליטעראַטור.

מיט שאָלעם אַשן האָט גראָדע פּאַסירט דער דאָזיקער פאַל.

אַ טאַלאַנט פון גאַנץ היפּשע קינסטלערישע מעגלעכקייטן, מיט אַן־איינגעבוירענער צוגעבונדנקייט צו דער דעקאָראַטיווער אויסערליכקייט פון דער וועלט, אַ גייסט, וואָס פאַרמאָגט מער סימפּאַטיעס אייִדער ווילן און אַלס אויס־דרוק פון דעם אַלעמען — אַ שטענדיק אָריענטירטער אויף דער ראָמאַנטישער אידיליע פון לעבן—אָט דאָס איז געווען שאָלעם אַש בײַ זיין אַריינטרעטן אין דער ליטעראַטור.

איז עס געווען גאַנץ נאַטירלעך: אַ קינסטלער פון אַזעלכע אייגנשאַפטן איז מער מעסוגל צו וואַנדלען איבער דער ברייט פון דעם אידישן לעבנסשטייגער, אייִדער צו לאָזן זיך זוכן די טיף פון דער אָרומיקייט. פאַר אַזאַ קינסטלער פון „מאָטיוון" מוזן בלייבן פאַרהוילן יענע וועגן, וואָס פירן צו דער שעפערישער דינאַמיק פון לעבן.

און עס איז אויך נאַטירלעך, אַז אַ „קינסטלער פון דער ברייט" זאָל קומען פון אומבאַרירטע לעבנסשיכטן, קדיי די ברייט פון דעם אָקאָרשט־נייעם בילד זאָל שוין אַליין פאַר זיך זיין אויך ווערטפול, באַדייטנד און טיף... האָט אָבער די געשיכטלעכע סיטואַציע פון דער אידישער ליטעראַטור דאָס אַלעס ניט געקענט שאָלעם אַשן צוגעבן.

וואָרום אַלע שיכטן פון אידישן לעבנסשטייגער זיינען נאָר וואָס געווען פאַרצייכנט פון די אידישע קלאַסיקער: מענדעלע, פּערעץ און שאָלעם־אַליכעם.

קיין נייע לעבנס־פאָרם איז נאָך ניט אָנגעוואַקסן פון זייער צייט אָן. עמעס, אין דער טיף פון די אַלטע לעבנס־פאָרמען האָט שוין געצייטיקט זיך אַ נייער אינהאַלט, אַ נייע און קאָמפּליצירטע קרעפטן־פאַרהעלטעניש.

אָבער צוליב דעם האָט מען דאָך געדאַרפט גיין אין דער טיף פון דעם אידישן לעבנסשטייגער.

האָט די געשיכטלעכע סיטואַציע טאַקע גענומען שטויסן שאָלעם אַשן אין דער טיף.

אָבער דאָ גראָדע האָט זיך עס געלאָזט דייטלעך צו דערקענען: שאָלעם אַש איז געקומען אין דער ליטעראַטור אָן זיין אייגענער טעמע.

וואָרום ניט דאָס אָנגוואַקסנדיקע „קוילער געסל" און ניט דער אונטער־גייענדיקער „איכעס" ביידע גלייך האָבן זיי ניט געבראַכט אַשן זיין אייגענע טעמע. ביידע סאָציאַלע שיכטן, וועלכע אַש האָט אָנגעמערקט, זיינען געבליבן נאָר עפּיזאָדיש באַלויכטן, נאָר פון דער זייט באַרירט.

דעסגלייכן איז אויך ניט די „דאָרפישקייט" פון „ערד" און ניט די „שטעטלקייט" פון „שטעטל" ניט געבראַכט געוואָרן צו יענעם סינטעזירטן אויס־דרוק, וואָס האָט געקענט געבן אַן אָנצוהערעניש פון אַן אייגענער, אָרגאַניש־איינגעבוירענער טעמע בײַ אַשן.

נאָר די געשיכטלעכע סיטואַציע, פאַר וועלכער שאָלעם אש האָט אין אָנהויב געהאַט אַזעלכע אימפּאָנירנדיקע „טענער", האָט געפאָדערט אַ געהעריקן צייט־געטרייען אינהאַלט.

און אַש האָט גענומען „זוכן". אַש האָט גענומען גיין אין דער טיף פון אידישן לעבנשטייגער. עס איז אַנטשטאַנען דער „גאָט פון נעקאָמע", דער „זינדיקער", „שאַבסאַי צווי", דער „איכעס" און נאָך ענליכעס.

וואָס־וואָס אָבער קיין פאָרטזעצונג פון אַשס „יוגנט" איז שוין אין דעם ניט געווען.

אַש האָט געשלעפּט אַף זיך די עלטער מיט אַן אומבראַכמאַנעכדיקער אַקשאָנעס. פון דראַמע צו דראַמע האָט ער „געלעזט" פּראָבלעמען, געשטאָלצירט מיט עלטערליכן ערנסט און ניט באַמערקט, ווי ער פאַלט אַ קאָרבן פון דער קאָמפּליצירטקייט, וועלכע ער איז אימשטאַנד אין בעסטן פאַל נאָר „אופצובויטן", אָבער ניט אַנטשיידן.

טענדענצן האָט אַש אין זיינע דראַמען געהאַט אַפילע גאַנץ דרייסטע און פון אַ גרויסן פאַרנעם. עס האָט אָבער געפעלט אין די צופיל „ליטעראַרישע" דראַמען די אָריענטירונג אַף אַנ'איינגענער, איינגעבוירן־נאָענטער קינסטלערישער אידייע. „איינגעבוירענע אידייען" האָט אַש ביקלאַל קיינמאָל ניט פאַרמאָגט און ווער ווייסט צי ניט קעגן דעם מין ליטעראַטור האָט עס פּערעץ מיט אַזוי פיל היץ פּראָטעסטירט אין זאַמלבוך „אידיש", ריידנדיק וועגן די טוריסטן אין לאַנד פון פּראָבלעמען...

און מיט אַמאָל... אַש האָט פאַרלאָזט זיינע דראַמען און האָט אָנגעשריבן נאָכאַנאַנד „שלמה נגיד", „מערי" און אַ רייע ביבלישע ערציילונגען.

אין הויפּט־שטריך פאַראייניקט די דאָזיגע ווערק: זיי זיינען געשריבן אויס בייזקשאַפט נאָך אַנ'אויסגעהאַלטענעם לעבנס־סטיל.

עס איז שוין געווען גאָר אַן אַנדער צייט און די אידישע קולטור־כוויוועהאָט געגערט אַשן מיט נייע אימפּולסן,

עס האָט שוין אין דער לופט געהאַט דורכגעקלונגען דאָס וואָרט „רענעסאַנס", עס האָט שוין אין די ליטעראַרישע מאַנאַטשריפטן דער אידישער עסטעטיזם זיין ערשטע „ליריש" פעסטונג געהאַט אויפגעשטעלט.... און אַש האָט דערויף אַף זיין שטייגער רעאַגירט מיט „סטיליזאַציע"... אין עמעסן: וואָס איז אויסן צו געבן „שלמה נגיד" אויב ניט דעם סטיל פון „שבתדיגקייט" אין אונזער פאַרצייטנס?

וואָס איז פאַראַן אין „מערי" אויסער דעם איכעסדיקן סטיל פון אַריסטאָקראַטישער „נגידישקייט", וועלכע איז בווּלעטער פאַרקערפּערט אין מערין אַליידער איר אויסגעטראַכטע „ציגיינערישע עסטעטיק"?...

און, ענדליך, די ביבלישע דערציילונגען. אַש האָט מיט שטאָלץ אַמאָל אָנגעוויזן, אַז ער איז נאָכגעגאַנגען רעמבראַנדטן אין דער פרייקייט פון אינטערפּרעטירן ביבלישע סיוזשעטן.

אָבער צי איז עס אַנ'אַבסאָלוטע פרייקייט? פירט זי דען ניט בא אַשן ווידער צו אַ באַשטימטער סטיליזאַציע פון „ארץ־ישראלדיגקייט", וועלכע באַדייט ניט מער און ניט ווייניקער ווי די זעלבע „נגידישקייט" און „שבת'דיגקייט" נאָר

איבערגעטראָגענע אַף אַ לעגענדאַרישן פּאָן?... איינס האָט זיך געפֿילט: אַ מידער פֿון זיינע דראַמען קערט זיך אַש אום צו די „סטיליזאַציעס" און לאָזט ריידן זיין שטענדיקע צוגעבונדנקייט צו דער דעקאָראַטיווער אויסערלעכקייט פֿון דער וועלט. און אַף אַזוי פֿיל איז שאַלעם אַש אין די דאָזיקע ווערק זיך געטריי און איבערגעגעבן. אָבער מערקווירדיקע סימפּטאָמען טרעפֿן זיך אין די ווערק: זיי זיינען צוגעווירצט מיט אַפּאָלאָגעטישקייט.

אין „שלמה נגיד"־קלינגט עס אין דער ווידמונג, אין „מערי" לאָזט זיך עס שפּירן אין דער „פּאָזיטיווער" פֿיגור פֿון מישאַ, אין די ביבלישע דערציילונגען רעזאָנירט שאַלעם אַש שוין גאָר אָפֿט, דערהויפּט אָבער דעמאָלט, ווען ער שטעלט אַף אויין ברעט די ביבל־מאָטיוון מיט זיינע רייזע־איינדריקן איבער פּאַלעסטינע און רופֿט עס אַלעם גאָן: „ערציילונגען פֿון דער אַלטער היים"...

דאָ הערט זיך שוין אַ באַשטימטער „מוסר השכל" און דאָ הייבט זיך אָן אַ ניי קאַפּיטל פֿון אַש'ס קינסטלערישער עוואָלוציע.

אַש נעמט רעזאָנירן. ער באַקומט פֿון ערגעץ אַזאַ מין פּאַרדעכטיקן פּאַטאָס און ער רעדט שוין וועגן „גאַנצן אידן און גאַנצן מענטשן" מיטן טאָן פֿון אַפּאָלאָגיע. אָבער אַש'ס אַפּאָלאָגיע איז נאַיוו ביז גאָר.

אַש באַמערקט ניט, אַז זי האָט ניט אַפֿילו בא אים קיין שום דורכלויכטן אין דער צוקונפֿט. אַש באַמערקט ניט ווי די אַפּאָלאָגיע פֿון לעבנס־זעט ווערט פֿאַרוואַנדלט אין דער אַפּאָלאָגיע פֿון זאַטן לעבן, די באַגרעניצטע אידיליע קריגט דעם אָנבליק פֿון פֿיליסטעריש „שלום בית" און די נאַרע „שבת'דיגקייט" ווערט אַ פּעטיש און אַ גאַנץ אָרימער פּעטיש.

און דאָס פֿילט זיך אויך אין. פֿיל שטעלן פֿון „מערי" און אויך אין די ביבל־ערציילונגען.

עס איז פֿאַראַן בא אַשן אַ איד, וואָס דערציילט וועגן זיך, אַז ער פֿאַרמאָגט אַ „טאַלאַנט צו ארץ ישראל". עפּיס ענליכעס צו אַזאַ טאַלאַנט פֿאַרמאָגט אויך שאַלעם אַש אין זיין שילדערונג פֿון דער מיזראַכדיקער סוויווע, וואָס איז אָט־לעגענדע, אָט ווירקלעכקייט.

אָבער אַש באַגנוגנט זיך ניט דערמיט. ער נעמט זוכן אויך דאָ די „טיף". שרייבט ער אָן די סקיצע „משה". רעזאָנירט ער אין משה'ס נאָמען, ווי אַ שלעכטער פּריידיקער אין אַ דייטשישער „זינאַגאָגע" און עס באַקומט זיך אַרום דער „ארץ־ישראל'דיגקייט" אַ ביליקע, גאָר ביליקע מאָראַל.

3

עס מוז פֿאַרצייכנט ווערן: מיט אַש'ס אָנקומען קיין אַמעריקע האָט זיך קיין שום פּעאיגקייט זיינע ניט אַנטוויקלט כּוץ דער פּעאיקייט צו מאָראַליזירן.

אַש האָט אָנגעשריבן אין אַמעריקע אַ גאַנצע רייע פֿון ראָמאַנען, אַלץ היפּש שווערבנדיקע ווערק און אַלע זיינען זיי איבערגילאָדן מיט מאָראַל, אָט גלייך ווי אַש וואָלט נאָר צוליב דעם זיך אָפּגעזאָגט פֿון פּרץ'ס קינסטלערישע מאַניר, קעדיי איבערצונעמען דינעזאָנס סענטימענטאַל־מאָראַלישן נוסעך.

און דאָס מאָל קאָן שוין קיין ספֿק ניט זיין: עס איז די אויסגעשפּראָכן־פֿיליסטערישע מאָראַל.

אָבער דאָ דערמאָנט זיך אַ כאַראַקטעריסטישער מאָמענט פון אַשס שאַפן, אויף וועלכן ס'לוינט זיך אָפּצושטעלן.

שוין פון זיינע ערשטע ווערק אָן האָט ער אָנגעמערקט אין זיין שטעטלשער סוויווע אַ שטראָם פון ברוטאַלער, ריין־פיזיאָלאָגישער ענערגיע, וועלכע וויברירט אין דאָס ראָוו פון אַש'ס העלדן. די גאַנצע אייגנאַרטיקייט פון „קוילער געסל" איז באַשטאַנען אין אָט דער ברויזנדער ברוטאַלער ענערגיע. אָבער מערקווירדיק איז געווען אויך דעמאָלט, וואָס זייענדיק געשטיקט און, אַזוי צו זאָגן באַלאַגערט פון דעם באַלעבאַטיש־שטעטלשן רעזשים האָט די כעוורע פישערס, פורמאַנעס און פליישערס פאַרמאָגט זייער ווייניק פראָטעסטאַנטישן מוט. און נאָך מער האַבנדיק גאַנץ היפּש שפּאַט־ווערטער בענוגייע צו דעם „בית־המדרש"־געסל, האָט דאָס קוילער געסל שטענדיק קאַפּיטולירט פאַר דעם דריטן פערסאָנאַזש פון אידישן לעבן: פאַר דעם אידישן באַלעבאָס.

מאָטיס פון דער „יאַטישער טאָכטער" אי אַ באַאַל־טשואווע. אָבער ער טוט טשואווע ניט פאַר דער רעליגיעזער מאָראַל, נאָר גראָדע פאַר דער וועלטליכער פיליסטערישער „אָנשטענדיקייט", פאַר דער „לייטישקייט" פון אידישן באַלעבאָס....

און אַזוי קאַפּיטולירט אויך דער גאַנעוו „קולאַק" און אַנדערע העלדן פון קוילער געסל.

דער לייט מאָטיוו פון אַש'ס ראָמאַנען, וואָס זיינען געשריבן אין אַמעריקע, באַשטייט ווידער אין דער קאַפּיטוליאַציע פון פרייע ברוטאַלע גייסטער פאַר דער פיליסטערישער מאָראַל.

אָבר מערקווירדיק: בא אַשן האָט עס ניט דעם אויסזעען פון אַ קאַמף. פאַרקערט: ווי גרויס עס זאָל טייל מאָל ניט זיין די נאַטוראַליסטישע פּלאַסטיק, מיט וועלכער אַש שילדערט די פיזיאָלאָגישע ראַבוועס פון מאָטקע גאַנעוו'ס לעבן, ווי שטאַרק עס זאָל ניט דערמאָנען אין „קוילער געסל" דער געוועזענער קאַצעוור יונג—„אַנקעל מאָזעס"—פילט זיך דאָך, אַז אַש פירט זיי מיט טריאומף צו דער פּאָלקומענקייט פון דער פיליסטערישער מאָראַל. זיי זיינען קיינמאָל גאָר ניט מעכאַדעש אין זייערע אינערלעכע איבערלעבונגען, האָגאָם זיי פאַרמאָגן גאַנץ אומדערוואַרטעטע קערפּערליך—פיזיאָלאָגישע אימפּולסן.

אַש קאָן שילדערן זייער „לייבליכקייט", זייער גוף מיט אַנ'אינטואיטיווער, אינסטיקטיוו־טרעפענדיקער צייכענונג. אָבער דאָס זיינען נאָר שטעלן, איינציקנע גליקלעכע שטעלן. דאָס ראָוו איז אָבער אַש פאַרטון אין אויסטייטשן, אין רעזאָנירן. און אָט דאָ ווערט אינטואיציע פאַרביטן אויף נאַיווער טענדענציעזקייט, איבער דער קינסטלערישער דריסטקייט הערשט די האַכנאָע פאַר דער פיליסטערישער מאָראַל און אַש שטעלט זיך אין דעם פּראַט ניט אָפּ. יער „וואַקסט" פון ראָמאַן צו ראָמאַן, ער מאָראַליזירט אַלץ מער און מער.

צי איז עס ניט קלאָר, אַז דאָס קאָן גאַנץ ווייט פאַרפירן אַ קינסטלער, וועלכער האָט ניט סאַי קיין „איינגעבוירענע אידייען" אין זיך, סאַי אָן אידעאָלאָגישן קאָנטראָל פון דער געזעלשאַפטליכקייט אַרום?... און מיט אַשן איז עס גראָדע פאַרלאָפן אַזוי. וואָרום אַלץ האָט באַזאָרגט פאַר אים אַמעריקע.

ער האָט געפונען אַ ראָמאַן־סיוזשעט — האָט אַמעריקע דעם סיוזשעט צו־געווירצט מיט סענסאַציע. ער האָט זיך געלאָזט פירן פון מאָראַלישע טענדענציעס. האָט אַמעריקע געזאָרגט שוין דערפאַר, די דאָזיקע טענדענציעס זאָלן ניט פאַרשטערן דעם פיליסטעריישן „שלום בית" פון דער אַמעריקאַנער אידישער געזעלשאַפט־לעכקייט.

ניט נאָר דערציען, נאָר אויך איינהאַלטן זיך בײַ די פריערדיקע דערגרייכונגען האָט אַמעריקע אַשן ניט געהאָלפן.

און עס האָט פּאַסירט: אַש האָט אָנגעשריבן „קידוש השם".

מען מעג מיט רעכט זאָגן: דאָ האָט זיך שוין זיין קינסטלערישע עוואָלוציע פאַרענדיקט. וואָרום די אַלט־באַקאַנטע אַשישע טענדענצן — די „שבתדיקייט", „נגידישקייט" און „אַרץ־ישראלדיגקייט" האָבן זיך אין „קידוש־השם" צונויפ־געשמאָלצן צו אַזאַ אונערטרעגליך־פיליסטערישער אידעאַליזאַציע מיט אַזאַ קאָנ־הערוואַטיווער טעכניק, מיט אַזאַ סענסאַציאָנעלער העלדישקייט, וואָס האָט בע־עמעס קיין ענליכעס ניט פאַר דעם לעצטן צענדליק יאָר אין דער אידישער ליטעראַטור.

מעגלעך, אַש האָט מיט דעם ראָמאַן געגלויבט אָפּצוגעבן זיין כּוווו דער געשיכטלעכער סיטואַציע פון דער אידישער ליטעראַטור, וואָס פאָדערט איצט גראָדע גרעסערע קאָמפּאָזיציעס, סינטעזירטע עפּאָבן־בילדער און מאָנומענטאַלע געשטאַלטן...

אָבער ניט אַש, אַפּאָנים, וועט שוין אָט די צייט־שליכעס אויספירן, און ניט „קידוש־השם" וועט דעם וועג צו אַזאַ קונסט ווייזן...

עמעס, אַשן האָט שוין געגנוג אָפּגעשאַצט אויך שטומערהייט אונזער עפּאָכע. זי־ האָט אים באַפרייט פון אונזערע ערוואַרטונגען, וואָס זיינען אַמאָל פאַרבונדן געווען מיט אַש'ס נאָמען, זי האָט אים אַוועקגעשטעלט אויף יענעם אָרט, וואוהין עס קאָן דערגרייכן צו פאַרעלטערטע קינסטלער נאָר איין גאָב אונזערער: דער שטילער קוק אויף צוריק אין זייער „יוגנט" אַריין... אָבער אויך פאַר דעם קוק איז היינט ניט לייכט צו געפינען די פּאַסיקע און רואיקע מינוט.

נ. אויסלענדער.

ש. גאָרדאָן.

„ליריק“.

דער בעביפאַזן־פעריאָד פון אונזער יונגער רעוואָליוציאָנערער דיכטונג האָט זיך פאַרענדיקט. עס איז אָנגעקומען דער פעריאָד פון דויערהאַפטן אויפבריענגען דאָס, וואָס האָט ביז איצט אין דער שטומקייט געשפּראָצט. נאָך שטורעם און דראַנג האָבן אונזערע דיכטער דערזעען פאַר זיך אַ לאַנגן וועג מיט אומקלאָרע, אָדער האַלב פאַרטרונקענע טומבעס. די דיכטונג האַלט שוין אין געפינען די מעכיצעס צווישן וועג און אַנוועג, אין אַנטפּלעקן נייע פּערספּעקטיוון.

נייען ביכלעך פונם פאַרלאַג „ליריק“.

און די ביכלעך שטעלן שוין פאַר מיט זיך אַ געוויסן עטאַפּ נאָכן „אייגנס“־פעריאָד אין אונזער נייער ליטעראַטור. דער עטאַפּ איז אין טאָך אַריין „אַ שאָט פון פאַרהוילענע רעגעס פון וואָרטן“, אויסדריקנדיק זיך מיט ד. האָפשטיינס פּאָעטישער שורע. ס'איז צוגעקומען אין אונזער נייער דיכטונג מער געלאַסנקייט, פאַרטראַכטקייט; עס ווייזן זך סימאָנים פון אַ מער ברייטערן באַנעמען אונזער צייט. דעם סאַמע עקספּרעסיאָניסטיש־אָפּטימיסטישן טאָן האָט אומערוואַרטעט גענומען נ. אויסלענדער אין זיינע פּראָנט־לידער; פּערעץ מאַרקיש הויבט אָן צו באַהערשן די האַסטיקייט פון זיין עקספּרעסיע און די שטרענגסטע געפּרעסטקייט פון צייט איבערלעבונגען לאָזט זיך שפּירן באַם נייעם דיכטער א. קושניראָוו, וואָס דעביוטירט מיט זיינע „ווענט“.

נאָר קוידעם־קאָל ציט אונז צום הויפּט־מאָקער פון אונזער נייער ליריק צום מיטן, וואו ס'וואָרצלט זיך דאָס פרישע וואָרט. ס'איז קלאָר, אַז אָט דער מאָקער איז אָשר שוואַרצמאַן. ער האָט געהאַט אין זיך אַלע סימאָנים פון אַ גרויסן קלאַסישן שאַפן, וואָס באַצייכנט זיך מיט געהויבענעם, אויסגעהאַלטענעם ערנסט. אָשר שוואַרצמאַן צויבערט אונז מיט זיין קינסטלערישער אַכראַיעס, מיט זיין אַכראַיעספולן וואָרט. אָן שום אָנשטרענגונג אָפּערירט ער מיט די סאַמע ריזיקאַלישע אויסדרוקן פונם פּאָעטישן לעקסיקאָן, ווי —בלומ“ און „יאַם“. אין זיין טיפן און ברייטן באַנעמען די אַרומיקע לעבנס־דערשיינונגען האָט ער אָנגעווענדעט אַן אויסגעהאַלטענעם מאָס־געפיל צו קינסטלערישע פאָרשטעלונגען, צו אַזוינע בילדער, וואָס זיינען בעצעם האַשאָרעס. די דאָזיקע בילדערישע האַשאָרעסדיקייט באַקומט בא אים אַ קינסטלערישן אויסדרוק און אַ באַרעכטיקונג. אָשר שוואַרצמאַן איז אַ טראַגישער דיכטער, נאָר זיין טראַגישקייט האָט ניט צו טאָן מיט האָפנונגסלאָזיקייט. פאַרקערט: וואָס טראַגישער די איבערלעבונג, אַלץ טיפער איז זיין גלויבן. קאָן דען זיין אַנדערש בא אַ דיכטער, וואָס צייכנט זיך אויס מיט עטישער גייסטפולקייט? זיין נעשאָמע איז אינגאַנצן באַלויכטן מיטן „סאַמבאַטיען“־שיין. אַפילע אין זיינע ספייקעס פילן מיר בא אים דאָס גלויבן, וואָס טרויערט און וואַרט און האָפט... דעמאָלט

אַנטפּלעקט זיך אָשר שוואַרצמאַן אין דער הויך פון אַ נעזירישער העלדישקייט („אין טריבן מענטשן־לאַנד"), אָשר שוואַרצמאַן האָט געהאַט אַ טיפן כּוש צום „אומריין־ריינעם" קאָסמאָס. ס'איז מערקווירדיק, וואָס סאַי די פּאַרכידעשט־קאָסמישע, סאַי די ערד־טישע איבערלעבונגען טראָגן בײַ אים אַ טיף עטישן כאַראַקטער. דאָס איז די לעבנספּולע, ציטעריקע עטישקייט פון זעלבסאָפּפּערונג „איך דאַרף נישט מיין" („יוגנט", „זײַ דאָ מיט מיר") און קאָן דען זיין אַנדערש בײַם דיכטער, וואָס פילט עפּשער אויף יעדן טריט און שריט דעם „ווי פאַר גאַנצער גרויסער וועלט, וואָס פאַרן כאַלעף האָט אַ טפילע אויף די ליפּן"... אָשר שוואַרצמאַן איז דאָס קינסטלערישע געוויסן פון אונזער דיכטונג.

ד. האָפּשטיין פאַרמאָגט אַ שאַרפע אימאַזשיניסטישע ריע בײַ אַ טיף סימ־וואָלישן כּוש; זיין גאַנצער שאַפן בלאַנקט מיט באַוועגלעכע מעכיצעס צווישן סימוואָלישע שפּירונגען און בונטע אימאַזשיניסטישע בילדער. זיין טיפע קינ־סטלערישע דערפאַרונג, איז בײַ אים סימוואָליזירט אינם געשטאַלט פון „פּיקל פון צאָפן" (ציקל „טריסטיא"; „אין פאַלן").

פאַר פּיקסל אַזוינעם,
וואָס האָט ניט געוואָלט
און האָט פאַרט זיי צעשאָטן
די בלוטיקע טראָפּנס
אויף זויבער פון שנייען
איז אויך נאָך אַ טרייסט דאָ פאַראַנען.

דאָס פּינטעלע בלוט אויף „זויבער פון שנייען" איז געוויס אַ סימוואָלי־זירטע וועלט־פּראָבלעם. און פּונקט ווי בײַ ניסטערן אין „ערשטן שניי" ווערט די טויבע און פּילבאַרע וועלט פאַרוויסט און פאַרשאָטן, אַזוי פאַרשנייט זיך בײַ האָפּשטיינען דאָס פּינטעלע בלוט אין אומענדלעכע שנייען. און ס'איז קיין וואונדער ניט: פאַרן גרעסטן טרויער געפינט דער דיכטער אַ טרייסט:

די גרויס פון מיין מענטשלעכן עלענד,
די גרויס פון מיין טרויער —
אָט דאָס איז מיין טרייסט

אַן אָפּקלאַנג פון זיין סימוואָליש־קינסטלערישער דערפאַרונג לאָזט זיך הערן אין זיין „ערשטן שניי":

האָב איך דאָרטן ערגעץ וואו
ווייַ און ווינד געשניטן,
וואָס זשע זע איך אויסער רו,
אויסער ווייסע בליטן?

און ווען דער דיכטער קוקט זיך אַרום אין די „פאַרהוילענע רעגעס פון וואָרטן" איז דערמאָלט בײַ אים באַזונדערס שאַרף זיין אימאַזשיניסטישע ריע. „זונען־שלייפן" און „גינען־געוועב" זיינען אַן אויסגוס פון ליכטיקייט. אַלע לי־דער זיינע, שטראַלן. די שטראַלקייט פליסט בײַ האָפּשטיינען אומגעהויער ליכט און שפּילעוודיק ווערט פאַרוואַנדלט (אין די „זונען־שלייפן") אין אַ ליכט־פאַרבלענדעניש. די דאָזיקע ליכט־פאַרבלענדעניש בילדעט בײַם דיכטער

אַן איבערפֿלוס פֿון עסטעטישקייט, און ערטערווייז פֿאַלט דער דיכטער אַריין אין אַ היפּערבאָליסטישן טאָן, ווי לעמאָשל, אין די לידער „וואָלקנס“ („מײַן געזאַנג פֿון האַרץ פֿון הייסן, וואָס דערשמידט די נײַע רינגען“), „דו האָסט מיר דערציילט“ („מײַן האַס וועט צעוואָרפֿן אויף אַלע פֿיר ענדן, מײַן ווײַ וועט פֿאַרשאָטן דורך פֿויסטן פּרעמדע“) „רעדסטו, קלינגסטו“ („טויזנט ליכטער, טויזנט זונען וועלן טאַנצן“). דאָס בעסטע ליד פֿון די „זונען־שלײַפֿן“ לויטן געדאַנק און קאָמפּאָזיציע איז — „פֿון וואַנען קומען זיי צו מיר, די טעג“.

אַ סאַך אויסגעהאַלטענער און אײַנגעהאַלטענער זײַנען די „גינען־געוועבן“ אַט די „וואָרהאַפֿטע טרוימען־געוועבן“; די ליכטיקייט איז דאָרט ניט אויבנאויפֿיק: זי שטראַלט פֿון דער ווײַט; זי איז פּערספּעקטיוו פֿול אין איר דינאַמישקייט, דער געדאַנק איז אין די „גינען־געוועבן“ קלאָרער, ווײַטזיכטיקער, ניט אַזוי פֿאַרבלענדט, ווי אין די „זונען־שלײַפֿן“. האַפּשטיין אַלס ערנסטער מײַסטער פֿונם קינסטלערישן וואָרט פֿיגורירט דאָ אין זײַן גאַנצן וואוקס. די דאָזיקע לידער זאַמלונג פֿאַרענדיקט זיך מיט אַן אײַנהאַלטספֿולן ליד, וואָס איז מעג־מען זאָגן אויף „אַ נײַעם טרייב“. בכלל איז די פּראָבלעם פֿון ליכטיקייט בײַ האַפּשטיינען באַזונדערס אינטערעסאַנט שוין צוליב דעם, וואָס דער דיכטער „גלייבט דורך היפּל“.

פּערעץ מאַרקיש טרעט אַרײַן מיט זײַן לעצטער לידער־זאַמלונג אין אַ נײַעם פֿאַזיס פֿון שאַפֿן.

ער ווײַזט אַרויס אַן ערנסטע נייטיע צו קאָנצענטרירן זיך צו באַהערשן זײַן דיכטערישע סטיכיע, וואָס פֿלעגט אים ביז איצט „פֿאַרכלינען“ ער הייבט אָן פֿירן אַ „דין טווירע מיטן ווינט“. ער מיהט זיך גוווער זײַן די ווינטן־מאַכט, די ווינטן־לאַסט, אַרויסבאַפֿרײַען זיך פֿון זייער רעשום.

„אָ זיך אָפּבריען די ברעמען
אויף די ברענעדיקע בראָכן,
צי כ׳וועל ניט גיין צי כ׳וועל יאָ גיין
זאָלסטו ווינטל מיך ניט יאָגן“.

נאָר גלײַכצײַטיק איז אָבער פּערעץ מאַרקישן אָרגאַניש אייגן דער באַוואוסטזײַן, אַז „דער וואַלד איז פֿרײַ און הפֿקר“. און דערפֿון וואַקסט אַרויס אין פּ. מאַרקישעס לעצטע לידער קאָמפּליצירטקייט, מיט וועלכער ס׳באַצייכנט זיך זײַן נײַער אַנטוויקלונגס־פֿאַזיס.

פּערעץ מאַרקישן איז צוגעקומען ניט בלויז טרויער אין „האַרבסט פֿון זײַנע אויגן“, נאָר אויך געדולד צו באַנעמען און פֿאַרקערפּערן בילדער, גענויער אָפּשטעלן זיך אויף זיי, אַנטוויקלען זיי. ביז איצט פֿלעגט מאַרקיש אויפֿכאַפּן בילדער הויפֿנווײַז, און ווילנדיק ניט ווילנדיק פֿלעגן זיי בײַ אים גאַנץ אָפֿט צעריבן אָדער „צעבראַסטעט“ ווערן; אין דער לעצטער זאַמלונג האָט פּערעץ מאַרקיש באַהערשט זײַן אייגנאַרטיקע דינאַמיש־לופּטיקע, פֿליהערישע בילדערישקייט, וואָס באַקומט לעצטנס אַ מער האַרמאָנישן אויסדרוק און אָנגעהויבן שאַפֿן שטאַנדהאַפֿטיקע בילדער. די דאָזיקע שטאַנדהאַפֿטיקע בילדערישקייט איז פֿאַראַן אין די בעסטע לידער פֿון דער זאַמלונג. אין די אַלע לידער, וואָס בילדן אין טאָך אַ מוסטער פֿונם שעפֿערישן אַקטיוון פּעסימיזם איז שוין ניטאָ אַפֿילע קיין שפּור

ניט פון לויפנדיקע שטימונגען; פאַרקערט—עס איז אומעטום פאַראַן דער פּאַ־עטישער גילגול פון די אַצוועסדיקע איבערלעבונגען.

דער סאַמע אינטימסטער, ציטעריקער מאָטיוו פון זיין אָוונט־אַצוועס איז דער „אַהיים"־מאָטיוו.

„ווייזן דורכגייער פאַרבלאָנדזעטע די גאַס אַהיים"

„איך זיץ שוין צופיל אַפן בוים,

איך וויל אַהיים".

אין דעם דערנעענטערט זיך מאַרקיש צו ד. האָפשטיינס לעצטער טעמע — „וואוהין?"

אָבער דער „אַהיים"־מאָטיוו איז נאָך זייער אומקלאָר:

„און נעפלד מיין באַגער און לײדנשאַפטלעך מיד

און דאָ איז נאָך מאַרקיש גאַנץ ווייט פון אָביעקטיווירן די „היים".

אַ סאַך בוילעטער אָ ב י ע ק ט י ו ו י ר ן זיך די פאַרשיידענע פאָרמען פון אַצוועסדיקע איבערלעבונגען אין דער „שוואַרצער דאַמע", וואָס באַקומט שוין אַ באַדייטנדיקן אידייאישן אינהאַלט; אין אָט דעם אינהאַלט שטעקט אַ שטאַרקע סאָציאַלע איראָניע, איבער די „שוואַרצע וואַנדרער"; די איראָניע לאָזט זיך הערן אַף אַ באַזונדער פאַטעטישן אויפן איכם ליד — „פאַרנעמט דער טאָג זיין גאָלדן־בראָך".

פערעץ מאַרקיש איז גוויוער דעם ייעש פון דער שוואַרצער שטילקייט:

„איך ווייס, אַז באַנאַכט וועט זיך אָפרייסן שיף און אוועק

ערגעץ אונטערגיין איינזאַם פאַרבלאָנדזעט,

נאָר איך דער באַנאַרישטער וועל זיך אַף דרערד נאָך דיר

שיווע ניט זעצן".

ער האַלט זיך פעסט בײַ זיין באַרוף צו זוכן „די וועגן פון פאַרבאָרגענע נאַכטישע שוועלן", בײַ זיין שליכעס וועלכן ס'איז אים אויסגעפאַלן: „נאָך טוי גיין".

אין אָט דער שליכעס זינגט בײַ אים די שטילקייט, זינגט „אַ שוויינגנדיקע קלאָג". און דאָ באַווייזט שוין מאַרקיש גאַנץ אָפט צו אַריינדרינגען אין דער געהויבענער בלויער שטילקייט. און דאָ איז פאַר אים כאַראַקטעריסטיש די לײדנ־שאַפטלעכע לײטזעליקייט פון „דממה דקה", פון לוואָנע־שיין, וואָס שפּרייט זיך איבער די שוואַרצע פאַרבן,—איבער די „נאַכטן־יאַמען".

עמעס, פּ. מאַרקיש האָט זיך נאָך ניט אינגאַנצן באַפרייט פון זיין גרעסטן בעסאָרן—פון פאַררײדן זיך; מיר באַגעגענען בײַ אים ערטערווייז רעצידיוון פון זיין פריערדיקן פלאַפל־פאַטאָס פון פאַטעטישער אומפאַראַנטוואָרטלעכקייט,— ניט איינגעהאַלטנקייט אין באַציאונג צום וואָרט, ווי לעמאָשל, „ריים פון האַרץ פון מיינעם שמעקעדיקע קרייטער".

נאָר אין אַלגעמיין גענומען איז פערעץ מאַרקיש בייגעקומען אין זיין לעצטער לידער־זאַמלונג אין אַ באַדייטנדיקער מאָס דאָס „פוסט און פאַסעווען". ער איבערצייגט אונז, אַז ער האָט זיך „צו טיפקייטן געווענדט".

און דאָס רופט אַרויס בײַ אונז אַ געפיל פון געדולדיקן וואַרטן אַף נייס, וואָס מאַרקיש זאָגט אונז צו מיט זיין לעצטן שאַפונגס־פּעריאָד.

נאָר אַ באַזונדערן אָרט פאַרנעמט אין אונזער יונגער דיכטונג נ. אויסלענדער.

ביזן „פראָנט" איז ער געגאַנגען מיט זייטיקע וועגן, געווען באַשטעמפּלט מיט אַ „נײדער פון ניט־דאָ־זיין". אין זיינע ערשטע צוויי זאַמלונגען האָט ער זיך געמיט צו סינטעזירן די טראַדיציע פון דער דייטשישער ראָמאַנטיק מיטן רוסישן סימוואָליזם, געלייטערט „די פרעמדקייטן אין זיך". מיר טרעפן בײַ אים ראַפינירטע איבערלעבונגען, סימוואָליש־קאָסמישע און פילאָזאָפישע שטימונגען, נאָר דאָך פאַרשטעלט בײַ אים די קולטור־זעטיקייט דעם הויפּט־מאָקער פון זיין שאַפן; מיר שפּירן בײַ אים אַ ליידיקן אָרט צווישן „פאַרנאַכט" און „האַלבן־טאָג", האַגאַם אינם לעצטן באַגעגענען מיר שוין סימוואָליזירטע צייט־איבערלעבונגען. אין זיינע לעצטע „פראָנט"־לידער האָט שוין אויסלענדער גווער געווען זיין „נײדער פון ניט־דאָ־זיין". ער טרעט אַרויס מיט אַן אויסגעשפּראָכענער פּאָעטישער דערפאַרונג. ס'איז מערקווירדיק, וואָס די מילכאָמע באַנעמט אויסלענדער, ווי אַ קאָסמישע סטיכיע, וואָס איז פאַרליבט אין זיך אַליין. אָט די אייגנליבע פון דער מילכאָמע־סטיכיע לאָזט זיך שפּירן אין דער שאַרפער שטייגנדיקער עקספּרעסיע פון קימאַט אַלע זיינע לידער. ס'איז כאַראַקטעריסטיש, וואָס אין די „פראָנט"־לידער באַגעגענען מיר שוין ניט די האַרב־קאַרגע, אַפּטמאָל האַמאָנע ריטמען פון זיינע פריערדיקע לידער. די „פראָנט"־לידער צייכענען זיך אויס מיט פולער דינאַמישקייט. באַזונדערס די בעסטע דורכדרינגלעך שאַרפע לידער פון דער זאַמלונג, ווי „מיט איין אַ מענש אַ יונגן־בלאַט", „מיר אַכצנטע דיוויזיע". אין אָט די צוויי לידער איז די מילכאָמע־פּראָבלעם דערהויבן ביז צו אַן עטישער מאַדרייגע: דורך דער סטיכיע רייסט זיך אַדורך די מענשלעכע שטים—"

אָ, ווינט פון לעצטן הימל־רוים
באַשיץ ווי דו אַ טרוים.

נאָר די מענשלעכע שטים „פונם צוואַנציקטויזנדיק לייב" פאַרלירט זיך אין דער סטיכיע. אין „הוילנדיקן וואָלקן־זייל" און „בלאַנקען פון ווייטער מייל", אין „העלער געפּאַר־שאָ". לעהייפּעך אָשר שוואַרצמאַנען האַלט זיך אויסלענדער ניט איין אין דער הויך פון עטיש־קאָסמישן באַנעמען די מילכאָמע־סטיכיע, וואָס שפּאַנט בײַ אים פאַראויס אין העלקייט און אין שיין

„וואו ביסטו יעמצע? וועמען דיינע גאָבן?
מיר וועלן דיך שטראַלנדיקערהייט באַגראָבן.

די מילכאָמע־סטיכיע דאָמינירט ניט, ווי אַ שטייגנדיקע טראַגישע דערשיינונג:

„און פרעג און הערן וועסט פון זיי,—
עס האָט די נאַכט פון באַרג אַ שאָס
געטאָן זיך אין דער לופט אַ גאָס
און טזיך פאַרגאָסן אין דער נאַכט אַריין,
ווי אַ גרויסער ריזן־בעכער וויין

אָט דער „קריגס־געטראַנק" איז שוין גוואַלדיק סטיליזירט.

די מילכאָמע־סטיכיע פאַרבלייבט בײַ אויסלענדערן אין פולער איינגליבנדיקער קראַפט: „עס האָט מיך פאַרזונקען, פאַרשאַלט און פאַרקלונגען, איך האָב קיינמאָל געקלונגען אַזוי", „אין רעדער פאַרהערן די ליד און דאָס קאָל".

ל. רעזניקס „בלייבע אויפגאַנגען" זאָגן קוידעם קאָל אײדעס פון אַן אינהאַלטספולער שטומקייט, דורך וועלכער עס רייסן זיך דורך בלאַסע, זייער בלאַסע שטאַרלן, שטראַליקע ווערטער, וואָס זיינען אייגנטלעך אַן אָפּשיין פון אַן אינערלעכן אַבסטראַקטן טאַמצים, פון נאָך ווייניק רייפע, ניט קאָנקרעטיזירטע צייט־איבערלעבונגען, זיינע לידער לאָזן איבער גלענצנדיקע אַלעגאָריש־עסטעטישע עפּימעטן. ווי „טויבע טאָמידן" „אין לאַנד פון פאַרלאָשענע פייערן". אין אַלגעמיין גענומען זיינען די דאָזיקע לידער אַ „גלעזערנער געצעלט", וואָס קאָן נאָך דערווייל ניט באַשיצן, סאַי פון קעלט סאַי פון היץ. די סאַמע געלונגענע לידער זיינען—„איך זוך שוין ווידער דורכלויכטן געשליפענע" און „טויבע טאָמידן", באַזונדערס דאָס ערשטע, וואָס איז שוין סימוואָליש־בילדעריש אויסגעהאַלטן און נעמט אַריין אין זיך דעם טאַמצים פון אַלע זיינע לידער. דאָס דאָזיקע ליד ווייזט אָן, אַז ניט געקוקט אַף דער אומגעהויערער אַלעגאָרישקייט פאַרמאָגט רעזניק אַ נעטיע צום סימוואָלישן שאַפן, נאָר אים פעלט נאָך אויס דערווייל קאָנקרעטקייט, דאָס קאָנקרעטע באַנעמען די לעבנסדערשיינונגען. עס דוכט זיך אויס, אַז דער דיכטער אַליין ווייס נאָך ניט דורך וואָס פאַר אַ גלאָז ער קוקט אין דער וועלט אַריין—דורך אַ פאַרגרעסער־שפּאַקטיווע, צי דורך אַ פאַרקלענער־שפּאַקטיווע? נאָר ס'איז קלאָר, אַז ער קוקט דורך אַ בלויען גלאָז אין זיין „לעצטן גלעזערנעם געצעלט". פון שטאַנדפונקט פון ניט פאַרקערפערטן אינהאַלט פאַראינטערעסירט אונז רעזניק מיט זיין „שפּינען דעם בלויען פאָרים־שיין". מיט זיין פולן ליריש־עסטעטישן טאַקט איז ער אונז מאַווטיאַך אַף אַ זיכער־גייע פאָרמווענדונג אין אונזער דיכטונג, זאָל נאָר דער דיכטער, וואָס פאַרמאָגט ערנסטע מעגלעכקייטן קאָנקרעטיזירן זיינע אינהאַלטס־פּאָטענצן.

א. קושניראָוו טראָגט אַריין אין אונזער יונגער דיכטונג אַ פרישן שטרענגן טאָן. זיינע לידער לאָזן איבער אַ גאַנץ באַשטימטן איינדרוק; ער איז טיף־קאָנקרעט, ערנסט־שטרענג. זיין אימאַזשיניזם איז אין טאָך אַריין אַ פּסיכאָלאָגיש־אָרגאַנישער. שוין דאָס ערשטע ליד פון זיינע „ווענט"—„עקראַן" גיט אונז צו וויסן, אַז דער דיכטער קומט צו אונז מיט לאַנג אויסגעטראָגענע, זיכערע, געפּרעסטע צייט־איבערלעבונגען. יעדע ליד איז בײַ קושניראָוון אַ סאַכאַקל פון פילע שטייפע צייט־שפּירונגען; אים איז אינגאַנצן פרעמד די צופעליקייט פון לויפנדיקע אומזיכערע שטימונגען. ער מיידט זיי אויס מיט זיין פאַרטיפטן פּאָעטישן כוש, מיט זיין גלויבן אין דער צייט—דער „אייביק טרייער און מונטערער". בײַ קושניראָוון, ווי בײַ אַנדערע אימאַזשיניסטן וואַרפן זיך דורך היפּערטראָפירטע אָדער סטאַטישע בילדער ווי „מיט ליידיקן זאַק פון נעשאָמע", „טורעם פון שווערן געמיט", וואָס זיינען אייגנטלעך פאַרמאַסקירטע פאַרגלייכונגען, מער ניט אָן דעם—„ווי", נאָר צום גליק פאַרלירן זיך די דאָזיקע שוואַכקייטן אין דער פּסיכאָלאָגישער גאַנצקייט פון זיינע בילדער. קושניראָוו איז צופיל פּסיכאָלאָגיש, קדיי איינצושליסן זיך אין די ד' אַמות פונם אימאַזשיניזם, וואָס איז בײַ אים אַן אָרגאַנישע סיסטעם, אָבער ניט קיין ציל. און דאָס שפּירן מיר טאַקע אין זיין ציקל „איך", אין

וועלכן ס'איז שווער צו געפינען די מעכיצע צווישן קאָלעקטיוון און אינדיווי־דועלן „איך"; און עפשער איז עס דער קאָלעקטיווער „איך", וואָס נאָכן באפרייען זיך באקומט ער אן אויסגעשפּראָכענעם אינדיווידועלן כאראקטער. א פּסיכאָלאָ־גישע פּערספּעקטיוו זעען מיר איין אינם ליד „מיין הונט איז פאַרוואונדעט", וואָס ווילנדיק ניט ווילנדיק נעמט עס אן א סימוואָלישע באַפארבונג. באזונדערס גלענצנדיק איז דאָס ליד „ראָסיא". קושניראָוו איז שטארק נויטע שטרענג פאר־מיפן זיך אין די איבערלעבונגען פון אונזער צייט. ס'איז קלאָר, אז מיר האָבן צו טאָן מיט א פעסטן טאַלאַנט.

י. דאָברושין האָט געהאַט פאַר זיך אן אויפגאַבע צו באווייזן אַל. בלאָקן אין זיין גאַנצן וואוקס, און דאָס איז אים געלונגען. בלאָק אנטפּלעקט זיך פאַר אונז אין זיין טראַגיש־ראָמאַנטישער גרויס מיט זיין „בענקשאפט נאָך טוידעס", מיט דעם „מוז פון ערדישע ווערטער" מיט זיינע כאַראקטעריסטישע נעמי־עס און אָפּנייגונגען. בלאָק ווייזט זיך אונז ווי א „פּרינץ אָן א לאַנד, א ריטער אָן א דאַמע, א הייליקער אָן א נעס און א קישעפמאַכער אָן וואונדער". מיט אזא אינטים־לירישן איראָס־האָקאָוועד שילדערט אונז דאָברושין דעם גרויסן רוסישן דיכטער. אין זיין עטיוד וועגן בלאָקן האָט דאָברושין אייגנאַרטיק אָנ־געמערקט און אונטערגעשטראָכן די הויפּט־פּראָבלעמען פון בלאָקס שאַפן. באַ־זונדערס איז אינטערעסאַנט דער ראַפינירטער געדאַנק וועגן בלאָקס טראַגישן גלויבן: בלאָק איז „ווי א מענש, וואָס ניט ער דענקט פון גאָט, ניט ער ווייסט שוין פון גאָט, אָבער עלטער־עלטער דוירעס האָבן ביז אים דעם גאָט געגוי געזען, און ער האָט דערי־בער צו אים א כוש באַקומען, א באציאונג און א בייענקשאַפט א ליבע און א פאַראַד". ער האָט פאַרהיט אזא מין קולט, אזא מין פארשפּעטיקטן רעליגיעזן וועלט־געפיל מיט אן אנטשפּרעכנדער „גייסט־שפּראַך" דער דאָזיקער געדאַנק געהערט צו דעם ארט פּערספּעקטיווע געדאַנ־קען, וואָס קאָנען פאַרוואַנדלט ווערן אין שטרענגע אידעאָלאָגישע קאָנצעפּציעס. טרעפלעך איז אָנגעמערקט די פּראָבלעם פון בלאָקס דראַמאַטישן שאַפן: בלאָק האָט „געשאַפן ניט קיין סימבאָלישן טעאַטער, נאָר א טעאַטער פון סימוואָלן" דער דאָזיקער געדאַנק באזירט זיך אָפּן פאַרגלייך מיטן טשעכאָוו־מעטערלינקישן טעאַטער און דער געדאַנק איז געוויס ריכטיק בענוגייע צום „Балаганник" נאָר בענוגייע צו דער דראַמע "Роза и крест" וואָלטן דאָך געקאָנט ארייגעג־טראָגן ווערן שינואים אין הינזיכט פון פאַרברייטערן די פּערספּעקטיוו פוגם דראַמאַטיש־סימוואָלישן שאַפן.

דער געדאַנק, אז בלאָק איז געווען ווייניק קאָסמיש איז לעגאַמרע ניט אי־בערצייגנד,—ווייל בלאָק האָט דאָך געשאַפן א מוסטער פון היימלאַנד־קאָסמיזם; אָט דאָס היימלאַנד־געפיל טראָגט באַם דיכטער א טיף קאָסמישן אוניווערסאַלן כאַראַקטער.

די פּראָבלעמען, וואָס י. דאָברושין האָט אָנגעמערקט און באלויכטן זיינען באַזונדערס אינטערעסאַנט צוליב דעם, וואָס די ארויסגעזאָגטע געדאַנקען קומען באַ אים אין באַרירונגען און באַהעפטן זיך מיט פילאָזאָפישע קולטור־אידייען און אַסאָציאַציעס, ווי לעמאָשל, מיט ניטשעס „אייביקן ראָדגאַנג". אַדאַנק דעם

שטייגט דאָברושין אַריבער די סוביעקטיווע געשלאָסנקייט פונם אימפּרעסיאָ־ניסטישן קריטיק־שטייגער. זיין עטיוד וועגן בלאָקן איז אָנגעשריבן טיף־אינ־טים, אַזוי, אַז עס פאַרבענקט זיך נאָכן גרויסן רוסישן דיכטער.

יוסף טשייקאָווס ביכל „סקולפּטור", וואו דער איקער זיינען די צייכנונ־גען—דאַרף האָבן זיין אָפּשאַצונג אין אַן אַנדער אָרט. דער ליטעראַריש־דעקלאַ־ראַטיווער טייל פונם ביכל איז צו שווער אָנגעשריבן, ניט גענוג פאָרמולירט, שולדיק זיינען געווים די איינגע מעכיצעס פונם בוך וואָס האָבן פאַרצאַמט דעם וועג און אָפּגעשוואַכט דעם געדאַנק פונם מעכאַבער בעכאָל אויפן צו זעען, אַז די קונסט־פּראָבלעם באַאומרואיקט טשייקאָוון פון שטאַנדפּונקט, פון איר רע־וואָליוציאָנערן שטאַנדפּונקט. אונזער פּלאַסטישע קונסט האָט די ערשטע זיך אַריס געטאָן אין וועלטישן רוים אַריין, און ס׳איז קלאָר, אַז איר געהערט דאָס וואָרט וועגן דער מאָדערנער רעוואָליוציאָנער־אידישער קונסט־קאָנצעפּציע. דער פאַרלאַג „ליריק" האָט דעריבער גוט געטאָן, וואָס ער האָט זיך געשטעלט פאַר אַ ציל אַריינפלעכטן די „געשטאַלטן־קונסט" אינם אָרגאַנישן געוועב פון אונ־זער דיכטערישן און ליטעראַריש־קריטישן פאַרמעגן.

ש. גאָרדאָן.

„שטראָם“ אונטן.

אין צוזאמענהאנג מיטן ערשיינען פון ערשטן נומער „שטראָם“, איז אין מאָסקווער קלוב „3־טער אינטערנאַציאָנאַל“ פאָרגעקומען צוויי שטראָם־אָונטן.

אין א ריי אַרויסטרעטונגען איז באַלויכטן געוואָרן די שטעלונג פון „שטראָם“ צו דער קונסט פון אונזער געגנוואַרט, דערביי איז אין נאָמען פון דער גרופּע „שטראָם“ פאַרעפנטליכט געוואָרן פאָלגנדע דערקלערונג:

1. „שטראָם“ האָט אָנגעהויבן צו דערשיינען אין דער צייט פון א גרויסער ענדערונג אין דער קרעפטן־פאַרהעלטעניש פון אונזער קונסט.

די שאַרפע גרעניץ־ליניע, וועלכע די רעוואָלוציע האָט דורכגעפירט צווישן „אונזער“ רוסלענדישער און „אונזער“ ניט רוסלענדישער ליטעראַטור האָט אין טאָך אַריין אָפּגעצייכנט צוויי מקופעס, וואָס שליסן זיך ניט איין אין די באַגריפן פון אַלטער און נייער קונסט. יעדן דאָר איז געגעבן צו זיין מאָדערן בענוגייע צו זיינע פאָרגייגער. דער דאַזיקער מאָדערן באַצייט זיך אָבער ס'דאָוו א די אָדער יענע ניואַנסן פון איין און דערזעלבער קולטור. אין דער ליטעראַטור פון אונזער רעוואָלוציאָנערן פעריאָד האָבן זיך אומעטום באַוויזן דורכבליכטן פון גאָר א נייער קולטור־טראַדיציע, פון גאָר א נייער קולטור־ערא. און דאָס האָט דורכגעצויגן די שאַרפע גרעניץ־ליניע צווישן אונזער רוסלענדישער און אונזער ניט רוסלענדישער קונסט.

2. באַ דער שוועל פון אָט דער נייער ליטעראַטור שטייען מיר מיט האָפערדיק מונטערע פאָרגעפילן. עמעצן, א פולשטענדיק צעוואָלגערטער לעבנסשטייגער, א מעכטיק אויפגעטרייסלטער קונסט־בינייען, א געמיט פון וועלכן עס איז אַרויס געפאַלן דער געפיל פון רואיקער זעלבסטבאַטראַכטונג. א געוויסן, אין וועלכן עס וויברירט דער „שוידער פון הארמאָניע“, א הילכיק געדרודער פון א איבערגעבויט לעבן—אָט דאָס אַלץ טרעפן מיר באַ דער שוועל פון דער נייער ליטעראַטור.

אָבער אין „שעלטנדיקן הימן פון שטרייטן“ פאַרנעמט דאָוויד האָפשטיין דעם רוף פון אונזער עפּאָכע און צוזאַמען מיט אים פאַרנעמען מיר אין דעם רוף פון דער צייט אויך דעם באַרוף פון דער ליטעראַטור אין דער רעוואָלוציאָנערער מקופע. און אונזערע פאָרגעפילן זיינען מונטער און האָפערדיק, אונזערע דער־וואַרטונגען אויף דער נייער עפּאָכע זיינען פעסטע און זיך געטרייע.

3. אָבער די נייע עפּאָכע האָט שוין א געשיכטע, א פאַרגאַנגענהייט. אז מען ברענט בריקן בויט מען נייע. און אז מען בויט נייע בריקן ניצט מען מאַטעריאַלן, וואָס וואַקסן אין מעשעך פון יאָרן. דער „שטראָם“, וואָס גייט ציל־באַוואוסט דער צוקונפט אַנטקעגן פאַרגעסט ניט, אַז די דוירעסדיקע מאַטעריאַלן מוזן אָפּגעשאַצט ווערן.

דאָס רעוואָליוציאָנערע געשעען האָט ביז א געוויסער צייט געוועקט באַ דעם קינסטלער מעכטיקע נאָר אויף האַלב־באַוואוסטזיניקע אימפּולסן. דער ערשטער

פּעריאָד פון רעוואָליוציאָנערן קינסטלערישן שאַפן איז געווען כאַראַקטעריזירט דורך דעם, וואָס דער קינסטלער האָט אימפּראָוויזירט אַנטבלויזנדיק דאָ און דאָרטן אין דער גאָרער נאַקעטקייט די אימפּולסן, וואָס האָבן אַף אים אַ שליטע געהאַט. אין דער צייט פון דעם אימפּולסיוון שאַפן איז דער דיכטער מעסוגל געווען צו רעאַגירן בלויז אַף דאָס הערויאישע, וואָס האָט אין רעוואָלוציאָנערן געשעען זיך אַנטפּלעקט. באַפרייען די אַסאָציאַציעס, וואָס האָבן זיך מאַסנווייז געשטויסן אין דיכטערישן געמיט—אַט דער גוזמאָליכער און נאַטירלעכער שטרעבן האָט כאַראַקטעריזירט דעם ערשטן פּעריאָד פון רעוואָליוציאָנערער אידישער דיכטונג.

4. דעם „שטראָם איז ליידער ניט באַשערט געווען צו קומען אין יענעם גליקליכן הערויאישן נימרעדר־פּעריאָד פון דער רעוואָליוציאָנערער קונסט, אָבער דער אָרגאַנישער שאַפן פאַרלירט קיינמאָל גאָר ניט. די טראַגישע אַטמאָספערע, וואָס לויערט אייביק און אומעטום אַרום דעם הערויאישן געשעען, איז ניט פאַרלאָרן געגאַנגען, און האָט זיך אַראָפּגעזעצט אין דער טיף פון דעם קינסטלערס געמיט. און ווען דער „שטראָם“ קומט מיט קושניראָוון צו זאָגן:

„איך פאַרמאָג שוין אַפילע אין טרוים ניט
קיין לאַנד פון האָניק און מילך“

איז נויטיק אין דעם צו דערהערן ניט קיין פּעסימיסטישע גוזמע, נאָר אַן אָנזאָג דערויף, אַז די קינסטלערישע אַבראַיעס האָט גענומען אונטער איר קאָנטראָל יענע דיכטונג, וואָס האָט ניט לאַנג נאָך אַזוי זאָרגלאָז אימפּראָוויזירט.

דאָס באַדייט אויך, אַז די פּלאַקאַט־ליטעראַטור האָט אָפּגעזאָגט אירס. דאָס באַדייט, אַז אַלע ראַדיאָ־אימפּראָוויזאַציעס, וואָס זיינען געווען געבונדן צו דער צייטונג, צום קאַלענדאַר און צום שטאָט־זייגער—וועלן איצט אויסזען נאַאיוו און פאַרשפּעטיקט.

5. וואָס צייכנט זיך פאַרן „שטראָם“ אין די ברעגן פון דעם איצטיקן פּעריאָד פון דער נייער עפּאָכע? דער וועג פונם „שטראָם“ איז געווענדעט קודעם קאָל צום סינטעז פון אונזער נייער צייט־דערפאַרונג. נאָר דער אַנסאַמבל פון אַלע קונסט־צווייגן: אַט די ליבע פּריינט, די מאַלער, וואָס האָבן די טעווע אויסצוזאָגן סוידעס, אַט די ערנסט־אָפּוואַשנדיקע מוזיקער, וואָס שטרעקן שוין דעם האַלז נאָך „וואָרט“ אויס אַט דער „עקיג־פאַרשפּיצטער“ עקספּרעסיווער שוישפּילער, וואָס זוכט און מאָנט און פילט זי שוין אונזער נייע עסטעטיק—נאָר דער סינטעז פון די אַלע וועט אונז דערנעענטערן צו דער פאַרקערפּערונג פון אונזער צייט־דערפאַרונג.

6. דער „שטראָם“ געדענקט, אַז פון אָנהויב איז געווען דאָס וואָרט. דער ווינקל־שטיין פון אַלע קונסט־געביטן איז דאָס אַבראַיעספולע קינסטלערישע וואָרט. אָבער דאָס וואָרט איז אַ נאַציאָנאַלער מאַטעריאַל. אין צייטן פון „רעוואָליוציאָנערע אויפליען“ דריקט די דאָזיקע אייגנשאַפט אַף דער וואָרט־שאַפונג, און שלעפּט זי אָפּט צום מעסווירעסדיקן נאַציאָנאַלן אַלטוואַרג, אָבער גראָד די דאָזיקע אייגנשאַפט מאַכט די וואָרט־שאַפונג פאַר אַ קינסטלערישן מוסטער פון אָרגאַנישע ווערטן, וואָס זינדיקן ניט מיט צופעליקע פּריוואַטקייטן פון דער סינקרעטישער טקופע. דער „שטראָם“ נעמט אין אַכט דאָס וואָרט, ווי אַ מאַטעריאַל, דער

„שטראָם" היט אָפּ די קולטור פון וואָרט און שטעלט אויף די קלאַוויאַטור פון דער נייער שפּראַך, פאַר דעם וואַקסנדיקן נייעם געדאַנק.

7. קלאָר איז פאַר דעם „שטראָם", אַז פאָרמולירן דעם נייעם אידיש־קאָלעקטיוויסטישן געדאַנק וועט אַף ווייטער אויך ווי ביז אַהער טראָגן דער וואָרט־שעפער. קאָנסטאַטירנדיק דעם „קרעץ פון שטיין, אַף וועלכן ס'דויערט דעם זיידנס מיטוואָך", קאָנסטאַטירנדיק דאָס צעפוילטע און אָפּגעלעבטע זוכט די אונזעריקע דיכטונג די אַנעווייניקסטע שעפערישע אַכיזע פום אויפגעוואַכטן נייגייסט אין די טיפענישן פון די נייגעבוירענע פאָלקס־פראָצעסן וועט די ליטעראַטור אויפדעקן די אָנגעוואַקסענע נייע קויכעס און דערמיט גופע באַשטימען דעם פאַר־קומענעם איצט אינהאַלט פון דער אידישער רעוואָלוציאָנערער געזעלשאַפטלעכ־קייט. די ליטעראַטור האָט באַוויזן דעם נעם אין די צייטן פון דעם אידיש־וועלטליכן קריזיס, די ליטעראַטור וועט באַווייזן דעם נעם אין די צייטן פון דעם אידיש־אינטערנאַציאָנאַלן איבערבוי. דער „שטראָם" וועט זיך מיען, אַז דער דיכ־טערישער דאָר זאָל זיין צו דעם נעם צוגעגרייט.

8. „שטראָם" ווענדט זיך צו די אַלע, וואָס קאָנען און ווילן גיין אַף זיין שווערן פאַראַנטוואָרטלעכן וועג, צו די אַלע, וואָס קאָנען מויכל זיין שוואַכקייטן און שטרויכלונג, צו די אַלע, וואָס ווילן וואַך זיין און אָפּהיטן די יונגע פליענדיקע פויגלען, זיי זאָלן נישט אומקומען פון דעם פייערדיקן אָטעם, מיט וועלכן ס'מוז אַף זיי עטעמען די ריגאָריסטיש־דאָגמאַטישע קאַמפּס־מיינונג.

9. אין „שטראָם" פליסט די קינסטלערישע ענערגיע פון אונזער צייט, דער צייט פון אַ נייגעבאָרענער וויטאָגדיקער טאָג־טעגליכקייט, דער צייט פון דער רעוואָליוציע. האַרט בײַ די שאַרפסטע ראַנדן פון אונזער עפּאָכע פליסט דער „שטראָם". ער ווייסט זייער האַרט, אומבערעכמאָנעסדיקע שלייפקייט צו שעצן. און ער לאָזט זיך פון זיין שווערן וועג נישט אָפּשרעקן. וואָרים: „שטראָמען" פליסן קיינמאָל נישט אַף צוריק. „שטראָם" גייט זיין עפּאָכע אַנטקעגן.

פון רעדאקציע.

מיר מעלדן דערביי, אז נים אלע מאָל קאן די רעדאקציע פון „שטראם" ענטפערן באלד און אויגניין אין אויספירליכע שריפטליכע באציאונגען מיט די אלע, וואס שיקן צו זייערע ווערק זאלן אבער אונזערע כאוויירים - שרייבער, יונגע און אנפאנגער, זיכער זיין, אז זייערע ווערק באגעגענען בא אונז א כאווערשן ליב־לעכן אויפנאם, יעדער שאפונגס פּרואוו ווערט בא אונז אפגעשאצט און אלץ, וואס שטימט, ווי אונז דוכט, מיט אונזער ליטערארישזוכערישן ערנסט, וועט זיין אויסגענוצט.

אין דריטן „שטראם" וועלן געדרוקט זיין ווערק פון א ריי יונגע כאוויירים.

שטראָם

כּוידעש

העפט 3

נאָר אונטער פּעלזן הער איך
רינט אַ ריזלט פרישׁ א שטראָם.

א. שוואַרצמאַן.

מאָסקווע — 1922

הילע — מארק שאגאל.

דרוק־פעלערן:

זייט 4 שורע 9 פון אויבן לייענען — **קריינקט** אנשטאט קריינט.

" 31 " 10 " אונטן " — **פון שטאל פון דמשק די הארטקייט**

" 39 — דאס קאפיטל **„דארשט"** הויבט זיך אן פון **„א נאכט — א יאר"** שורע 13 פון אונטן.

" 46 שורע 14 פון אונטן לייענען — **נאכט** אנשטאט סאכט.

" 48 " 12 " " " — **טעכטער** " טעכער

" **53** אנשטאט שורע 14 פון אויבן לייענען — **מעלארישע בארעדעוודיקייט,**
וואס שפילט מיט אירע רעפרען־שורעס און איד־

" 66 שורע 6 פון אויבן לייענען — **אבעראציע** אנשטאט אפעראציע.

אויסגאבע פארלאג „שטראם"

אידישע פאליגראפישע שול, מאסקווע

ל. קוויטקאָ.

אינדערפרעמד

I

ווי שטאַרק און קלאָר...

ווי שטאַרק און קלאָר ס'ווערט אָנגערופן
זון, ערד,
אַזוי, ניט אַנדערש, ווער אָנגערופן איך, ווי זיי —
מענש.

יאָ,
אין די ביינער-נעסטן פון מיין פּנים
לעבן אויגן,
אַ מויאַך איינגעוואָרצלט אין מיין שאַרבן;
ס'האַרץ אויף זיין אָרט;
מיינע פיס, ווי זייערע, קאָנען שפּאַנען
באַרג אַרויף און באַרג אַראָפּ.

פאַרוואָס-זשע מעסטן זיי מיך יעדער רגע,
שאַרף אַזוי,
מיט זייער גאַנצן פּנים-אויג?

איז וואָס? —
האָט מיין טאַטע איבערגעקערט
אַ פּאַרל לאַגלען וואַונדער-וואַסער
אויף דער לעכצנדיקער ערד?
איז זי לויטער דאָך געווען,
האָבן זיי אַליין זיך אויך דאָרט פּאַליוסקעט!
און איצטער איך —
לייג איך דען ניט מעכטיג קלאַפּטער...

גלייך מיט זיי:
צום ברעג, צום ברעג!
און כליפּע ניט,
פאַרכליפּע ניט מיין אָטעם!
פאַרוואָס-זשע גרויסן זיי זיך איבער מיר,
און פרעמדן זיך,
נעמען דורך מיט זייער קרומען פּנים-אויג?

און עפשער גאר דערפאר,
וואס כ׳בין ביים אַלטן טאטן מיינעם, נאך א אינגעל,
עפשער גאר דער קלענסטער,
פון זיין טיש און פון זיין סייפער
יונגערהייד אוועק זיך קלאפטערן צו ווייטע ברעגעס, —
דעריבער עפשער ארט מיך מערער,
ארט מיך ביז דער לעבער
זייער מעסטן מיך! און מעסטן!

אוי, סע קריינט מיך,
אז זיי מוטיען מיר מיַין שטילע שטארקע ליבע,
און ברייענגען מיך ארויס, צו אפט! צו אפט!
אף דער אלטער יאטקע־גאס.

ווען ז׳זאלן וויסן, ווי כ׳האב ליב אווישאג האשונאמיס —
אז מיר קומען שעמעוודיק אין אוונט זיך צונויף,
זי גיט מיר ציטערדיג איר הענט,ל —
פעל איך אויס צו קוקן איר אין אויגן,
כ׳שעם זיך, כ׳שעם זיך זעהר, דארט דעם מיילעך טרעפן...
און אין פארטאגן גיט מיין הארץ זיך איבער צו יונגער כאכמע

ז׳זאלן וויסן, ווי כ׳קוועל אן, א שטיינער,
ווי ס׳איז פול מיין הארץ מיט גוטסקייט,
ווען כ׳זיץ גאנץ שטיל אויף אלע פיר
ווייט ביי יענעם מאן, וואס האט די ערשטע שריפט
מיט טעמפער דאלעטע געפורעמט.
דערגאך זיין טרוים דערזעען שוועבן,
זיין טרוים דעם איינזאם־פריילאכן
אין שורעס — הירשן הערנערדיקע,
שטארקע!

II

ווען כ׳קוק אף די שטערן...

ווען כ׳קוק אף די שטערן,
אין ווייט און טיף, אין פרעמדער —
דאכט זיך מיר אמאל:
אן אור־אלטער, פאמעליכער,
שטאָק־אלטער ווינט
שיט און שפרייט א שווערן מירבאַר־זאמד, א וואלקן,
אויף לאנד און שטעט, —
שטעגן, וועגן, לעבעדיג און פריילאכע — באגראבן

מויכעס אפענע — נעשלאסן.
און אַלטע פאטערס שוין בארוהיקט,
וואס קינדער פאלגן ניט.
און מוטערס אַלטע, אָפגעוואוינט זיך,
שמועסן מיט זיך פירן.

און צארעס ווערן נישטיג, פונקט ווי פליגן,
און פריידן ווערן נימעס, פונקט ווי מוקן.
און שפראך-פיפקעלעך די גרינינקע אף פלאנצן —
ווי אפגענומען מיט דער האנט.
טאלן אויפגעהויבן גלייך מיט בערג.
א רויטער נעפעלדיגער מידבאר — די קיילעכדיגע ערד.

אין רויטן נעפל שלעפן אום זיך
לאַנגע גראע צויגען,
גוואלדאוונע לאנגע,
גוואלדאוונע גראע,
לאזן פון זיך אפ א שלעכטן רייאך.
און נאך זיי — הינטעלאך,
הערדעס-ווייז, צעשויבערט,
הינטלאך מערער, א, פיל מערער, ווי די צויגענס הייטערס! —

גאר אָן אויגלאך
נעזלאך שווארצע, פייכטליכע,
גארענדיקע, זשעדנע.

און מיר אין רויטן מידבאר-נעפל —
אן אנגעשראקן קליינע מאכנע
מיט צעשמיסענע געצעלטן.
א פאכעד אָפענער
א בייזע מוירע,
וואס קאָן פון הימל קומען,
פון יעדער קער און ווענד דער וועלט'ס, —
אף אונז, אף אונז.

מיר אלע האבן דאַפקע געטלאך.
נאר אָנגעשראָקענע, האבן מיר פארוויקלט זיי,
באַהאלטן זיי אין טעפ,
און שעמען זיך
און האבן מוירע זיי צו דינען און צו בעטען.

און קיין איינער ניט פון אונז קאָן אפילע קלאר ניט זאגן,
צי שטאמען מיר, צי שטאמען טאקע

פון אן אלטער שטאלצער מייסע. —
נאר איינס באַנעמען מיר מיט מוירע
אז מוישע איז געשטארבן,
אז ארן איז געשטארבן,
און שווער איז דערימען,
שווער, און סאקאַנעסדיק שטעלן א טראט!

III

איינער א הארבסט...

איינער אַ האַרבסט האָט געוואָרט אף מיר, —
און מיך אויפגעקעפירט פון מיינע שטעט.

מיין אינגלשן קריג ניט פאַרענדיגט,
ניט שלאָגן באַלייגט מיינע טויבן,
דאָס וואָרט ניט געזאָגט מיינע מיידלאך,
ס'געפייערט, געכאָוועטע וואָרט.

איינער אַ האַרבסט האָט געוואָרט אף מיר, —
און מיך אויפגעקעפירט פון מיינע שטעט.

ס'אַ ווייטאַק אויסצובריינגען מיינע טעג אין דער פרעמד! —
כ'שעם זיך דאָ
מיט פיירעס צייטיקע מיין יוגנטס. —
כ'שים זיי אויס,
ווי שאָלעכץ גישמיקן
אף פרעמדן פלאַץ,
און שרעק זיך —
ס'קילט און קילט אין האַרץ.

קומט מיר טאַקע פאַר די אויגן
ס'יונגע קאַלב אף פרעמדן פייגטליכן יאַריד,
בייטש קווישיגע און בייגער-פינגער
איבער קאַלב —
איבער נאַקעט, וואַרעם קאַלב.

שפיל איך זיך אין צימער
אין דער פרעמד:
אָט געמאַכט: אַ הימל קלייניקער,
האַלב-אַנגעמערקט לעוואָנעלע,
איין בוימעלע, איין בוימעלע —
אַ גרינס.

שלאָגט זיך אָן מיין האַרץ אויף דעם,
היינגט זיך אָן —
און רוט אף דעם...

נאָך דער הימלשער אַגאלע
ווייס איך וואו סע שטייט מיין היים —
פינקט אַנטקעגן רעדער הינטערשטע
שטייט מיין שטיבל אף דער וועלט:
ביים הינטערשטן פענסטערל
ציט זיך דער אײרעוו,
ביים פאָדערשטן ווענטל —
די קייט פונם הונט,
אין אונטערשטן פענסטערל
פינקלט דער זון־באַרג,
אין קלייניקן קיכל —
ציקאָריע זיך קאָכט.
פלעגן וואונדער־פאַרטאָגן
מיר קומען צו כאָלעם
און מורמלען:

„ווּעסט אונטערוואַקסן,
זיך אָנטרינקען ציקאָריע, —
ווּעסטו אַוועקגיין מיט אונז.
וואו מיר'ן זיך שפּילן,
ווּעסטו אויך.
וואו מיר'ן זיך פרייען,
ווּעסטו אויך.
וואוהין מיר'ן גייען,
ווּעסטו אויך.“

איצט קאָן איך די פאַרטאָגן
ניט דעריאָגן —
מיך שלעפּט אַראָפּ די פרעמד
און ווען איך טרעף זיי אַן אָמאָל —
טרינקט זיי אויס די פרעמד.
די פרעמד, ביז בלוט קאַלטבלוטיגע,
ווי גומען טעמפּ איר לופט...

ל. קוויטקא

ד. בערגעלסאן

באטשקא׳

(פראגמענטן פון א ראמאן).

הויך איבער טענענבוימער׳ס שפיצן, איבער פאטלאטע קעפ פון הונדערט־יאריקער אליבע האט נאך העל דערברענט די צווייטע האלבע פון איינעם א לעצטן זומער־טאג, געצונדן פעדימער פון גאלד, פארזילעט שטראלן אין גרינער שארף פון נאדלען, און פון אונטן אף זומפיק קילן באדן ארום צעהאקטע צווייגן, ארום זעגיכץ און אומגעוואלגערטע שטאמען, האבן פריי־ביין־האשמאשעס שוין געקילט די שא אנטקעגן נאכט. שאטנדיקע לופט האט זיך געשווארצט, ווי שטילער סאמעטענער טונקל. באטשקא און זיק — דאס איינציקע „פארל״ דא אין טיפער געדיכטעניש פון וואלד, האבן שוין געהאט אוועקגעלייגט די העק, פויל געקלעטערט ארום רויכערדיקן פייער, געשטופט אין פלאם אריין די פיס און געטריקנט אף זיך די צעווייקטע פאסטעלעס איינאיינעם מיט די שמאטעס — זיי האבן אין יענעם טאג געארבעט קנאפ. זיק, דער לאנגער מיטן שראם, ווי א קליינע האלבע לעוואנע, באם לינקן אויג, האט אין יענעם טאג פון אויבן אפן בלויען העמדל אנגעטאן די אמעריקאנער שלייקעס, (א זייבער, אז ער איז פאר דער מילכאמע געווען אן ארבעטער אין טשיקאגא).ער האט נאך גאנץ פרי מיטן טאגליך געפאקט א יונגע גויקע ערגעץ ווייט אין טרוקענעם טייל פון וואלד — א מין אגוג׳קע, וואס גייט זוכן ארבעט אין ווייטלעכן זומפיקן כוטאר. ער האט מיט איר פארפירט א שמועס, געוואוירע געווארן, אז איר מאן האט מען געשטעטעווט באלד נאך דער כאפלירע, ווייל ער איז אויך ווינטער־צייט איינאיינעם מיט די „גרויסע״ געגאנגען אף קיעוו. ער האט די יונגע גויקע געבראכט צו פירן אהער אין דער ווייטער זומפיקער דעליאנקע און זיך אפגעהאלטן אן אייצע מיט באטשקאן.

— לאזן זי דא! א? וולאדימיר...

ביידע האבן זיך א ווײלע דורכגעשמועסט מיט האלבע ווערטער, געשפיגן קונציק אף גאנצע קלאפטער פון צווישן צענויפגעדריקטע ציין און געקוקט מיט כאמער־אייזלדיקע אויגלאך צו דער יונגער גויקע, וואס שטייט די גאנצע צייט אין בעקאוועדיקער ווייט, ביינדלט מיט די אראפגעלאזטע בליקן און פליקט פון נידעריקן קוסט א בלעטל נאך א בלעטל. זיק׳ס לאנגער פאנים מיט די אומרואיקע אנגלען האט זיך געבעטן ווי דער פאנים פון א ניגזל:

—זאל זי בלייבן א? וולאדימיר... זאל זי צענויפלייגן די קלאפטער.

א פויזע.

—בלייבן? א? וולאדימיר?

באטשקא האט סאף קאל סאף געטאן א קליינעם שאקל מיטן קאפ. פארגלאנצט די סאמעט שווארצע אויגן צום שטערן צו, גלייך ס׳איז אים שווער א שלונג צו טאן, ווי זיין שטייגער, א גלעט געגעבן די גרויסע וואנצעס אף רעכטס און לינקס. געהייסן האט עס:

— בלייבן.

אַ שאָ פּיר־פינף האָט דאַן די שאַרפע זעג שטייפער ווי טאָמיד געאַרבעט איןביידנס מוסקולדיקע הענט; און ארום אין דער גאָר ווייטער וואַלד־שטילקייט איז ניט געווען ווער סע זאָל הערן, ווי שאַרפער געבויגן ווי שטאָל שלייכט זיך הין און צוריק איבער גראָבן און פייכטן קלאָץ און זעגט מיט געדולדבאַרער קראַפט מיט שטילן נאָכקלאַנג און מיט טאַקט, ווי אַ רעגלמעסיקער אָטעם.

זיי האָבן ניט אויפגעהערט צו וואַרפן ייִצער־האָרע־אויגעלאַך צום רויטן קורצן קליידל און צו די פאַרביקע רויטע פּיס, וואָס זיינען נאַקעט ביז איבער די קניען. זיקס אומרואיקע שוואַרצאַפּל האָבן זיך געקוויקט:

— אַ פּאָר יאַדערדיקע פּיסלאַך... פון גאָט, אַ?

— יעס, יעס, האָט ער פריילאַך מיט זיינע פלוידערדיקע אַמעריקאַנער ווערטער אופגעוועקט אלע מאָל אַ נייעם מיניען ווידער־קוילעם אין דער נאָענטער און עקסט־ווייטער שטילקייט פון וואַלד.

און פון דערווייטנס, פון צווישן די גראָבע שווינדלדיקע שטאַמען, האָט זיך די גאַנצע צייט געזעען, ווי די יונגע גויקע מיטן אַלטן פאַרביקן שאָל, פאַרבונדן ווי אַ ציילעם איבער אירע פולע ברוסטן, טראָגט לעפיש צונויף די גראָבע אָנגעזויגענע שייטער, דריקט זיי שווער צום האַרצן, בעאיים זי לייגט זיי פינקטלעך אין קלאַפטער און שעמט זיך אַ קוק געבן אַהער צו די מאַנסבילן, וואָס זיינען מיט איר אָן אַ שוימער דאָ אין טיפן וואַלד.

— אַרבעטן! אַרבעטן... ניט געשטאַנען.

בא די מאַנסבילן האָבן מיט אומבאַשיידטן אימפּעט זיך געשלייבט הין און צוריק די הענט.

נאָר מיט די ערשטע קאָפּע שטראַלן פון דער זון האָט דעם לאַנגן זיקן זיך פלוצים פאַרגלוסט צוצוגיין און אַ קוק געבן, ווי דאָס ווייבל אַרבעט. פון ווייטנס, פון צווישן די בוימערס גראָבע שטאַמען, האָט באַטשקאַ געזען, ווי זיק פאַרפירט אַ שמועס, ווי ער נעמט זי פאַר ביידע הענט און ווי ניט גלויביק די גויקע מיט די צוויי יונגע אויגן, ווי גרויסע גרינבלעכע וויינטרויבן, בלאָזט דעם גוידער. זי שעמט זיך און היט פון אים אין אַ בעקאָוועדיקער ווייט איר פּיסק. נאָר שעמעוודיק אַזוי שלעפּט זי זיך אים דאָך נאָך צו די האַלב־טרוקענע גרעזער, וואָס אונטער די פריש־צענויפגעלייגטע קלאַפטער, שפּאַרט זיך אַלץ צוריק און ווערט דאָרט מיט אים פאַרשוואונדן. עס געדויערט אַזוי אַ ווײַלע. און דעם אָנגעשריינגטן אויער באַלעמט זיך פון דאָרט אַ געראַנגל פון צוויי לייבער.

יעס, יעס! האָט פון אונטער די קלאַפטער זיך ווידער אָנגערופן זיקס פלוידעריק קאָל. און נאָכדעם איז געוואָרן שטיל. אַ וואַלד־פויגל, אַ דערשראָקענער, אַ גראָ־שוואַרצער, ווי די טונקלקייט פון טבילאָס נאַכט איז נאָר ערגעץ דאָרט אונטער די קלאַפטער ארויס פון זיין נעסט און האָט אַהער אַ פלי געגעבן אַזוי נידעריק איבער באַטשקאַס קאָפּ, אַז ער האָט בא זיך אפן רוקן דערפילט דעם שרעקיקן פאָך פון זיינע היפשע פליגלען.

באַטשקאַ האָט זיך אָנגעבלאָזן, ווי ער וואָלט אף עמיצן געהאַט אַ רוגעז, ער האָט אָפּגעטראָטן אין אַ זייט, פאַרדרייט פון מאַכאָרקע אַ ציגאַר און זיך אַראָפּגעזעצט באַם רויכערדיקן פייער מיט די פּלייצעס צו די ווייטלעכע פּאָר קלאַפטער

און צו דעם, וואס אונטער זיי קומט פאר. צוליב עפעס האט ער א נעם געטאן די האק, וואס איז דא נאענט געלעגן, א פרוביר געגעבן איר שארף, נאר באלד אוועקגעווארפן, זיך פארקליבן אין א דרייעקיכדיקן שמאטעדיקן ביידל, וואס האט זיך דא ניט ווייט געברודיקט, זיך אומגעקערט פון דארט מיט א פאטאגראפיש בילדל פון א שיקסל און זיך אוועקגעזעצט בא דער זייט פון פייער אף אט דעם שיקסל קוקן.

דאס שיקסל אפן בילד, וואס באטשקא האט לאנג געהאלטן און באטראכט, האט אויסגעזעען צו זיין א זעלטנס א וואוקסיקס מיט א פאררים נעזל און מיט גראע פריילעכע אויגעלאך, וואס זיינען טאמיד גרייט שעלמיש א וואונק צו געבן. דאס אויבערשטע ליפל איז בא דעם געווען א פולבליכס א פארקאשערטס. אזוי אז טונקעלע ליידנשאפטלעכע ציינדלאך האבן פון אונטער דעם ארויסגעקוקט פריילאך מיט א בייסיק צאפלענדיקן באגער און מיט כיישעק אונטערצואווינקען:

— שעם זיך ניט, נארעלע... נו... גיכער... זאג אויס.

בא א רעכטן מאנסביל האט שוין פון אט דעם בליק אליין געקאנט זיך אונטערברעכן דאס הארץ, דערצו נאך האט זי געטראגן א קלינגעדיקן יאמטעוונאמען: „פראסיא!"

— פראסיא... פראסיא....

זיצנדיק אף א מאלפישן אויפן אנגעבויגן באם פייער האט איצט באטשקא ביינקענדיק אריינגעקוקט דעם פאטאגראפישן בילדל אין פאנים אריין און האט געדרימלט ערגעץ טיף אין זיך מיט אלע זיינע געהירן, וואס זיינען נאגנדיקע אויגן האבן זיך אריינגעזויגן אין דעם שיקסלס אויגעלאך, איגם נעזל און אין די ציינדלאך, אלץ שטארקער האט בא אים געזונגען אונטער דער ברוסט. אלע דעגעס האט מער באנק געטאן דאס לעבן פון פאר א יאריקער פרייער צייט. דער נאז האט גלייך פארשמעקט מיט די דעמאלדיקע זנוס־זאטע אסיען־טעג, מיט נעלע בלעטער, וואס שיטן זיך פון די בוימער ווי פון צעפוילטע קישנס פוך און דער זיקארן האט גלייך אהין פארטראגן... ווען איז דאס געווען? פאראיארן, פאראיארן.

ה.

אף גרינגלעכע וואלקנדיקע פעלדער מיט א ברייטן, ניט ברוקירטן שליאך, צווישן הויכע גראבנס איז געגאנגען א פאלק, וואס שפרייט מורע איבער דער גאנצער געגנט — בא „הארן" דעם לאנגן גרעניץ־טייך. ער האט אוועקגעלייגט בא זיך די אפיצירן, אט דער פאלק, און האט געזאגט, אז ער דארף מער קיין עלטסטע ניט האבן. ער האט אליין אויסגעקליבן פון זיך איינעם א געוועזענעם ריזערטיר א דריי בענדלדיקן ווזוארנעם קאמאנדיר, וואס פארמאגט זיין אייגנס א פערד, דאס איז וולאדימיר באטשקא אליין,

— באטשקא! האט מען צו אים פון אלע זייטן געשריגן—וואס שטייסטו? האסט דיין אייגנס א פערד, טא פאר ארויס פון פאלק א פריער! זיי א קאמאדיר!

און פון דאמאלסט אן רייט ער טאמיד פאמעלאך פאראויס דעם פאלק אף

זיין בולאנעם פערד. ער קערט זיך ניט ארום צוריק צום טויזנט קעפיקן פאָלק. ער הויבט נאָר אויף פאר א צייכן די האַנט און דער גאַנצער פאָלק לאָזט מיט אמאָל ארויס א פריילעכן „וועמען הער איך" געזאַנג — א פרייען, א ברייטן, ווי די וועלקנדע פעלדער ארום, ווי דאָס לעבן, וואָס האָט שוין ניט אף זיך גאַנצע זיבן כאַדאָשים ניט קיין צאָר, ניט קיין פאַריין.

אױ־ליא, אול־ליא.

אוי־ליא ליא!

זינגט דער גאַנצער פאָלק און באַלעבטע און טעמפּע פּעניטער גיסן זיך אַן מיט רויטן קוואַך און בליצן מיט היספּאַילעס אין דער ארויסגערוקטער קאָזאַקן־פּייע, מיט בוהאַי־קראַפּט אין באַפּרייטן רירעוודיקן אַקסל. אַקעגן פאַרנדיקע פויערים האָבן אויסגעגלאָצטע אויגן, בעאַיים זיי טרעטן אָפּ דעם פאָלק דעם וועג אָפּ, און אידן אוי די וואָגנס טוליען זיך איינער צום אַנדערן, קוקן מיט גרויל אף די סאָלדאַטנס לאַכנדיקע ציין, שרעקן זיך פאַרן אָפּענעם וואָרט „זשיד" און זיינען זיך עפּעס ווי טויע, קענען עפּעס אַלץ ניט פאַרשטיין...

איז גוט אזוי און פריילאַך.

פריצים צעלויפן זיך. אומעטום וואוהין דער פאָלק קומט, טרעפט ער פוסטע, פאַרהאַקטע הויפן און צופרידענע פויערים, וואָס קראַצן זיך קלוגעטשקעדהייט אין דער פּייע:

נימאַ פּאַניוו — זאָגן זיי צו ד' כאַלדאַטן — „פּאַווטיקאַלי!" און סאָלדאַטן לאַכן.

דער פאָלק זאָגט אומעטום אַפן וועג, אַז ער שלאָגט זיך דורך אַהיים — ער וויל זיך מער ניט שלאָגן אף די פראָנטן. נאָר אין זוויל — דער הויפּט־שטאָט אין דאָרעם — פאַרהאַלט ער זיך דאָך באַ א כוידעש צייט. דאָרט אינם גרויסן, ווייסן הויז אף דער הויפּט גאַס וואוינט פראָסיע. זי איז אַלט סאַכאַקל נײַנצן יאָר, נאָר זי האָט שוין באַוויזן עפּעס אויפצוטאָן, זי דינט דאָרט אינם ווייסן הויז — זי זויגט א קינד באַ א אידן.

אַלע אָוונט זיצט דאָרט באַטשקאַ אין אידישן גאָרטן אף דער געשלאָסענער בלינדער וועראַנדע, ער איז אָנגעטאָן אין א ענגן אָפיצערישן שינעל און זיינע נייע שוואַרצע שטיוול טרעטן דאָרט אריין אין געלע אָפּגעפאַלענע בלעטער, ווי אין עפּעס נוויילעדיקס און ווייכס.

אַז פראָסיע קומט צו אים ארויס, זעצט ער זי אין שטאָק פינסטער צו זיך אף די קניען און שמעקט איר פונם מיילכל, זי הויבקעט אים אומישנע גלייך אין נאָז; הויבקעט, הויבקעט מיט א רייאַך פון מיאַטנע צוקערקעס אויסגעמישט מיט א געדוך פון זנוסיקער אָסיען־נאַכט. נאָר אמאָל גייט איר אויך פון מויל א שטאַרקער רייאַך פון ציבעלע, דאָס האָט זי זיך בעקיוון אָנגעפּאַקט מיט האַרבע מייכאָלים אף צולאָכעס איר אידישער באַלעבאָסטע, וואָס שטאָפּט זי מיט מילך און מיט אייער, קעדיי דאָס אידישע כאַמזער זאָל איר פעט ווערן.

און וואו איז איר פראָסיאס אייגן נייפעלע אהינגעקומען?

— געבליבן אונטערגעוואָרפן ערגעץ באַ איר פאָריצל נעבן ביים־האַקיסע און זי ווייס אפילע ניט, צי עס לעבט דאָרט נאָך, צי ניין. פראָסיא וויל אף צולאָכעס, אַז דעם אידישן מאַמזער, וואָס זי זויגט זאָל איצט קאַליע ווערן דער מאָגן. זי עסט אומישנע האַרבע זאַכן — זאָל עס „נעגנען" צו אַל די רובעס, וויל ווי אף

צופוקעניש באַקומט זי עס פון טאָג צו טאָג אַלץ מער ליב אָט דעם פרעמדן מאַמזער, אַזוי די באַלאַבאַטים אירע זיינען דאָך „זשידעס“.

— מען דאַרף זיי אויסקוילען אַלע דאָ אין שטאָט, אָט די זשידעס. ניט עמעס? אַ? באַטשקאַ, וואָס זאָגסטו גאָרנישט?

און זי פּאַטשט אים איבער דער פריש אָפּגעגאָלטער העסליכער מאָרדע און שלעפּט אים בײַ אַ וואָנצע, ער זאָל זאָגן.

באַטשקאַ שמורעט צו זיך אין דער נאָז און דרייט גרינג מיטן פּאָנים, קעדיי די וואָנצע צו באַפרייען, ער דריקט זי צווישן די קניען, בעאַיִים זי זיצט בײַ אים אין שויס און פּילט, ווי אירע פיס אונטערן לייכטן קליידל זיינען גלאַט און דראַטיק. דעם עמעס זאָגנדיק איז אים איצט אַ קליינער כילעק, צי מען וועט זיי אַלעמען אויסקוילן צי ניט, אָט די זשידעס — ער האָט ליב פּראָסיאָן. אַז ער נעמט זי אָן פאַרן פולן בוזעם, ווערט אים אַ שאָד, וואָס עמ׳צער זוויגט זיי, אָט די פולע האַרטלעכע בריסטלאַך, ער וויל זיי אַ ביס טאָן.

— דער איקער — זאָגט ער, — וואָנ קוילן דאַרף מען... אַלע האָבן זיך אָנגעזוּיגן...

און ביידן ווערט דערפון געלענדערדיק און פריילאַך.

—וועמ מען קוילן?

באַטשקאַ שמייכלט אין נאָז אַריין:

— נאָך אַ מין!...

געטונקלט האָט זיך דעמאָלט די שטאָט ווייט אונטער נידעריק־פאַרכמורעטע אָסיען־הימלען. טיטשקעס הינט האָבן גאַנצע טעג באַשמעקט די צוינגן און סאָלדאַטן, וואָס קנאַקן יאָדערן, האָבן געקוקט מיט ווילדע אויגן, ווי זיי פאַרלען זיך, אָט די הינט. קיל און בלאָטיק איז געווען אַף די וועגן. און נאָך יעדער שנאַפּ האָט אַ פאַררויטלטע סאָלדאַטן־נאָז געוואָלט אָנשמעקן זנוסדיק ווייב אין דער לופט, באַטשקאַ׳ן איז אויסגעפאַלן דער בעסטער כיילעק — ער האָט געהאַט פּראָסיאָן.

איז אַ נאַכט פון שאַבעס אַף זונטיק, ווען ער איז מיט פּראָסיאָן אָפּן שויס געזעסן אַף דער געשלאָסענער אידישער ווערענדע, זיינען סאָלדאַטן אָנגעפאַלן אַף אַ נגידיש הויז אין צווייטן עק שטאָט נעבן דער שול, וואו מען זאָגט „סליכעס“, פון דער שול איז מען זיך פאַנאַנדערגעלאָפן מישפּאָכעסווייס, זיך פאַרשפּאַרט אין דער היים אַף אַלע טירן, איבערגעוואַרט אין גרויס שרעק אַ גאַנצע נאַכט און נאָכדעם זיך געהאַלטן אין איין דערפרעגן:

— מען האָט געכאַפּט, אַ?

— קיינעם ניט געכאַפּט?

ביז דער אָרטיקער אַפּטייקער — אַ איד, וואָס האָט פיינט אידן — האָט אָפּגעשטעלט איין אידן אין גאַס און האָט בײַ אים געפרעגט מעשומעדיק אַף שטיכיקן געלעכטער:

— זאָגט איך בעט אייך: ס׳איז דאָ ווער עס זאָל כאַפּן, אַ? ס׳איז דאָ?

עס איז געשען אין אַ בלאָטיק־וויסטן זונטיקדיקן פרי־מאָרגן.

די וואַסער אונטער די בריקן האָט דאַן געקוקט קאַלט און שוואַרצלעך, ווי

דער ברודיקער טייל פון ווינטער, וואָס רוקט זיך איר אנטקעגן. און ליידיקגייעריש האָבן ארומגעשנאָרעט אין מאַרק סאָלדאַטן — פוסט־און־פּאַס, ווי יאָמטעוודיקע היצלעס, מיט שאַרפּעלאַך אַף די העלזער, מיט פרעמדע אויפגערויטלטע פּנימער, מיט אויגן וואָס קוקן עפּעס אויס כּאַיעדיק, טאַוועדיק און טעמפּ.

אין עס שטאָט, בא די פאַרבלאָטיקטע בריקן, איז מען געשטאַנען ארום זיצנדיקע בעטלערס, וואָס פינקלען מיט בלינדע אויגן; געהערט, ווי זיי פרעפּלען משואוועדיק און שפּילן צו; געקוקט, ווי א בלינדנס ציטערדיקע האַנט פּאַרהאַקט גאַלאָכיש קאָל מיט גרילן פון פאַנפנדיקע באַנדורעס („לירעס", אַזעלכע אינסטרומענטן, אַף וועלכע ס'שפּילן בעטלער). בלינדע פינטלדיקע ווייסלעכער האָבן, ווי טאָמיד געשראָקן מיט מערידיוודיקן יאָמהאַדין, מיט אוילאָם־האַבאָדיקן צאַר־און־צאָרן, מיט בלוט, וואָס וועט פאַרשווענקען א זינדיק־ווערימדיקע וועלט. נאָר דער סאָלדאַטישער אויער האָט שוין איצט געהערט אין אָט דעם פרעפּלען עפּעס מאַמאָשעסדיקס און נאָענטס, ווי אין באַנאַכטיקן בילן פון יאָמערנדיקע הינט. — אַף סאָלדאַטישע פּלייצעס אי דעמאָלסט געהאַנגען א פריי־אָנגעלאָדענע ביקס, און פון מאַרק האָט זיך פּלוצים דערהערט א שיסעריי. א גערעג און א געלויף צוריק — מען איז באַהאַלטן דאָרט און גראַבעוועט די ערשטע קלייט.

— ס'האָט זיך אָנגעהויבן!... אָנגעהויבן... האָט מען געשריגן אין לויפנדיקער שרעק.

— און פאַרוואָס? פאַרוואָס?... אין טאַבאַטשנע פאַבריקע האָט מען ניט געוואָלט לאָזן פאַר סאָלדאַטן ביליק טאַבאַק.

די באַלעבאָסטע פון גרויסן ווייסן הויז האָט זיך דעמאָלט אין דרויסן געהאַלטן אין איין רייסן מיט פראָסיאַן, זי זאָל אריין אין שטוב צום קינד.

— זי שטייט נאַקעט אין דרויסן; זי וועט זיך פאַרקילן, פראָסיא—ס'וועט קראַנק ווערן דאָס קינד... נאָר פראָסיא האָט ניט געפילט, ווי יענע רייסט זי פאַרן קאָפטל און זי אָפּגעשטויסן רעציבעדיק און ווילד. זי האָט געוואָלט שטיין אין דרויסן מיט די צונויפגעלייגטע הענט אַף דער ברוסט. זיך הויקערן, און ציטערן פון קעלט און קוקן, קוקן, ווי מען טראָגט דאָרט פון דער קלייט — מען הערט ניט אויף צו טראָגן.

—זינדיקט, זינדיקט, טייערינקע, — האָט זי שטיל געדאַוונט מיט קלאַפּנדיקע ציין — סאַי ווי סאַי...

זי האָט פון ווייטנס געזוכט דאָרט באַטשקאַן מיט די אויגן און אים ניט געפונען. נאָר אויך פון דער שטאָט האָט מען אים דעמאָלט געהאַלטן אין איין זוכן, אָט דעם באַטשקאַן. מען האָט באַשלאָסן אים פאַרלעגן געלט:

— זאָל ער אוועק פון דאַנען מיט זיין פאָלק ערגעץ אַנדערש... די שטאָט האָט שוין גענוג געליטן.

נאָר אַז מען האָט מיט אים פאַרפירט א שמועס, האָט זיך ארויסגעוויזן, אַז דער פאָלק וויל גאָר סאַי־ווי־סאַי אוועקגיין — ער וויל אהיים. שלעכט איז נאָר וואָס מען האַלט זיי דאָ — אַף דער באַן־סטאַנציע גיט מען ניט קיין וואַגאָנעס; מע זאָגט זיי:

— ס'איז ניטאָ.

— איז אַזוי גאָר?... אָט אַזוי־זשע רעדט!

דער אפטייקער — דער איד, וואָס איז געווען גאָר נישט קיין באַל־דאַכמים, האָט מאַקע דעמאָלט סאַפּקאָלסאָף דערוויזן, אַז גאָר אַן אַנדער דינג איז, אויב צו אים קומען אידן זיך בעטן — טויוועס קאָן מען טאָן אפילע ווערים. נאָר זאָלן ווערים וויסן, ווער ער איז.

דאָס געלט, וואָס די שטאָט האָט געקלערט באַטשקאָן געבן, האָבן דורך אים גאָר צוגענומען צוויי באַאמטע פון נאָענטן וואָקזאַל — די סאַמע עלטסטע. און פראַכט־וואַגאָנעס פאַרן פאָלק זיינען מיט אַמאָל געוואָרן. אַלע דינער פון וואָקזאַל האָבן פּלוצים גענומען צואיילן דעם פאָלק, האַקן אים מיט גרויס געדרייסאַפט אין האַלז־און־נאַקן.

— אַריינט! אַריינט!

— פאַרכאַפּט, פאַרכאַפּט די וואַגאָנעס.

— גיך, וואָס גיך הייסט.

— אַז נישט בלייבט מען ווידער אַ האַלב יאָר קסיידער; מען וועט גיין איינציקווייז צופוס...

און אין איילעניש האָבן זיך געפינכטערט די וואַגאָנעס; מען האָט זיך אַהין געקוליעט, געקוליעט — געפּעק איבער מענטשן, מענטשן איבער געפּעק, געהאַט נאַסע פאַרשוויצטע פּאַטלעס, קורצע אָטעמס. און אין ביידע גרויסע גלעקער קיין רעגע נישט געשוויגן — מען האָט געקלונגען אומישנע קעדיי צו פאַרגרעסערן דעם היילנדיקן געפילדער און פאַרטומלען אַלע קוילעס פון אַרויס און אַריין און פון „זיי געזונד“.

— בלייב געזונט, פּראָסיע!... אַ? פּראָסיע!

באַטשקאָ — דער סאַמע עלצטער — איז צום לעצטן מאָל דאָרט געשטאַנען אַנטקעגן פּראָסיאַן, געווען אויסגעפּוצט אין אַלערליי געווערן און קיין צייט נישט געהאַט זיך איינצוקוקן אין אירע פאַרטרערטע אויגן — אַזוי גיך איז מיט זיי דער לאַנגער פּראָנט־צוג פאַרשוואונדן.

די לאַקאָמאָטיוון — צוויי: איינער פון פאָרנט, דער אַנדערער פון הינטן — האָבן שטאַרק געדוויכערט; די ערשטע סטאַנציעס, אַ וויאָרסט ניינציק, אַפּגעלאָפן אָן אָטעם, זיך נישט אָפּגעשטעלט. נאָר פאַרנאַכט אויף איינעם אַ גרויסן וואָקזאַל, אָוועקגעהיילט קלוימערשט טרינקען, אַנלאָדן זיך מיט קוילן, און זיך מער נישט אומגעקערט. פאַרשוואונדן, ווי נישט געווען.

האָט מען אַזוי אָפּגעוואַרט אַ גאַנצע קילע נאַכט, געבראָכן ברעטער צוליב די צולעגטע פייערס נעבן די וואַגאָנעס, זיך געוואַרעמט ווי די מאַלפּעס און אַלץ געדערט ווען די צוויי פאַרשוואונדענע לאָקאָמאָטיוון.

אָט־אָ ריכעס! שוואַרצע אַזעלכע, פאַרקוילטע. און שווייגנדיקע, ווי שטומע — רעד צו דעם — ס'ענטפערט נישט. פאַרקעט, פאַרקעט, הייצט און דרייט און אַלץ אָן לאָשן, ווי ס'זעט דיך נישט. אָט־אָ ריכעס! איז אָט פאַרוואָס דאָס האָט געשוויגן?!

— אָך, ווען מען פּאַקט זיי ביידן איצט.

און אין זוויל האָט מען מיט אַ מאָל פאַרגעסן. גלייך מען איז שוין דאָרט מער ווי אַ יאָר נישט געווען.

גאַנץ פרי איז מען אוועק מיט די אָנגעלאָדענע ביקסן אפֿן וואָקזאַל פֿאָדערן נייע לאָקאָמאָטיוון. אוועק איז מען אהין מיט אכזאָריעסדיקן זיכער. נאָר אומ־גערירכט געטראָפֿן דעם גרויסן וואָקזאַל פֿאַרוואַלגערט מיט ברוּאים. פֿאַרכאַרקעט און ברודיק טונקל, ווי אַ קאַזאַרמע. קייענדיקע און שנאָרכנדיקע פּעניִמער אַף די דילן האָבן זיך געטוליעט, ווי אַ ברודיק־קראַנקע אין אַ שפּיטאָל, געקוויטיקט און געשנאָרכעט מיט גרויסער גלייכגילטיקייט צו אַלץ, וואָס אַף דער וועלט קומט פֿאָר. און אין זייטיקן ברודיקן צימער האָבן די עלצטע וואָקזאַל־לייט אויך אַזוי גלייכגילטיק געקוקט אַף זיי, די אַריינגעקומענע, וואָס שטעלן אַף זיי אָן די ביקסן,—געפֿינצלט מיט די אויגן, קנאַפּ געהערט, וואָס מען רעדט צו זיי און פֿון גרויסן אַליין־איינס ניט אָבגעענטפֿערט מיט קיין וואָרט, גלייך זיי זיינען שוין בוויזנט מאָל געשאָסן געוואָרן, און דאָס איבעריקע מאָל געשאָסן ווערן וועט אין זיי גאָרנישט אומבייטן — סאַי־ווי־סאַי לעבן זיי איצט שוין נאָכן טויט.

ראַמאָלט האָבן פֿאַרשיידענע סאָלדאַטן זיך גענומען אָנהענגען אָן פֿאַר־שיידענע צוגן, וואָס רוקן זיך אַדורך פֿאַרביי דעם גרויסן וואָקזאַל. מען האָט זיך נאָר דערפֿרעגט:

— און קיין נאַטשאַלסטוואָ (עלטסטע־מאַכט) איז שוין ניטאָ, אַ? — אין ערגעץ ניטאָ?

דער פּאָלק האָט אָנגעהויבן אויסרינען, צעקריכן און ניט ווערן, און באַטש־קאַ און זיק האָבן גענומען אַרומשנאָרען צווישן די פֿילע עשאַלאָנעס (אַ צוג מיט סאָלדאַטן) וואָס שטייען דורכאויס אַף די רעזערוו־ליניען; אַריינגערוקט אומעטום זיי נאָז און אומעטום נאָכגעפֿרעגט:

— וואוהין פֿאָרט מען, אַ? כאַווײרים?...

— אהיים.

— און ווי לאַנג שטייט מען דאָ?

— פֿינף טעג.

— מיר אַ וואָך שוין.

— און מיר צוויי.

— און נאַטשאַלסטוואָ, אַ? נישטאָ?... אין ערגעץ נישטאָ?

נעבן איינעם גאָר אָן עקסטן עשאַלאָן, — אַ שרעקלעך לאַנגן און אַ זייטיקן, ווי אַ פֿאַרגעסענער — האָט זיך געדרייט אַ לאָקאָמאָטיוו, אַ גרויסער, אַ גרינגלעכער, קימאַט אַנייער. גלייך ער לערנט זיך נאָך צום ערשטן מאָל גיין, נאָר אַז ער וועט זיך איינשפּאַנען וועט ער אוועק. קיין אויג וועט אים ניט כאַפּן.

— אַ, וואוהין פֿאָרט מען? — האָבן דאָרטן באַטשקאַ און זיק אַ פֿרעג געטאָן.

קיינער האָט ניט געענטפֿערט.

— מע פֿאָרט ניט — האָט זיך אַרויסגעכאַפּט איינער, נאָך גאָר אַ יונגער, וואָס לאַטעט דעם שינעל.

נאָר די איבעריקע האָבן דאָרט אין וואַגאָן אַ קוק געטאָן אַף אים ביין, גלייך ווי זיי ווילן זען צי ער וועט נאָך אַמאָל פּלאַפּלען צי ניין.

— אָט די פֿאָרן ערגעץ, אַ? באַטשקאַ?

— קלאָר.

און ביידע האָבן באַניים גענומען זיך דאָ אַרומדרייען, זיך שאַרן אַרום דעם עשאַלאָן.

פאַרנאַכטלעך האָבן זיי דאָרט אין עקסטן וואַגאָן באַמערקט איינעם אַ שוואַרצלעכן אין אַ סטודענטישן מאַנטל. ער זיצט אויפן מיסטיקן דיל צווישן אַ סאַך שלאָפנדיקע. דער דאַשיק פון דעם סטודענטישן היטל איז אים געווען פאַררוקט צו איינעם פון זיינע ניט געוויינלעך גרויסע צעקנייטשטע אויערן, און אַליין האָט ער אַף גיך געגעסן, געזופט מיט אַ הילצערנעם לעפל פונעם גרויסן שוואַרצן טאָפּ, וואָס שטייט בא אים צווישן די פיס; זיינע געשווינדע אויגן האָבן געפלויערט מיט די בליקן, אפילו דאַן, ווען זיין מויל האָט אין איילעניש געקייט.

— וואָס דרייט מען זיך דאָ אַרום? — האָט ער סאַף קאָל סאַף בא באַטשקאָן און זיקן געפרעגט.

— מ'וויל אויך פאָרן — האָבן ניט זיכער זיך אָפּגערופן יענע.

—וואוהין?

—וואוהין איר פאָרט.

— וואוהין מיר?

דער שוואַרצלעכער אינם סטודענטישן מאַנטל האָט מיט אַמאָל אויפגעהערט קייען. ער איז אַראָפּגעשפּרונגען פון וואַגאָן און זיך גענומען מיט זיי שעפּטשען.

— קיעוו ברענט — האָט ער זיי דערציילט.

— וואָס הייסט?

— אַזוי, פון אַלע דריי זייטן ברענט עס.

— שוין לאַנג?

— דעם פינפטן טאָג.

— ס'אי דען, אַ?

— מע וויל דאָרט אַרויפזעצן דעם אַלטן צאַר.

— איז וואָס דאַרף מען טאָן?

— פכע... צו הילף גיין אונזעריקע — די „גרויסע"...

— און מיר זיינען דאָך אויך „גרויסע"...

— איז וואָס־זשע שטייט איר?

— נו וואָס זאָלן מיר טאָן?

— איז אַריינעט אַהער צו מיר אין וואַגאָן. אַף גיך, אַף גיך. אָט גייט צו דער לאָקאָמאָטיוו.

איז אָט: אין דער פינסטער האָבן זיי זיך דאָרט אין וואַגאָן אָנגעטראָפן מיט אַנדריוקן — דעם דרייער און צעטראָגענעם פלוידער־זאַק, וואָס האָט אַ ברודיק, אַ שטעכיק פּאָנים מיט אָן אַ שיעור ביטרע, טיפע קנייטששלאַך אַף די באַקן, און מען קאָן ניט ווּסן, צי ער איז יונג, צי ער איז אַלט. באַנאַכט, ווען דער צוג האָט שוין שטאַרק געטרייסלט און אַלע אַרום זיינען געשלאָפן, האָט ער זיי געוואונקען אַפן שוואַרצלעכן אינם סטודענטישן מאַנטל, און זיי בעסאָד דערציילט, אַז דאָס איז פּעטרון — אַן אַגיטאַטאָר. — ער פירט אַלעמען אַף קיעוו. ער האָט שוין אַ סאַך עשאַלאָנען אוועקגעשיקט, און איצט פאָרט ער אַליין מיטן לעצטן. אים גלויבט מען. ער זאָגט דעם ריינעם עמעס.

פון דעמאָלט אָן האָט באַטשקאַ מער פּראַסיאַן ניט געזען. פּעטרון האָט אים ניט אויפגעהערט צו שווערן, אַז אַט, ווי ער זעט אים, פּעטרונען לעבן:

— פון דיר, באַטשקאַ, קען ארויס אַ מאַזיק. הערסט וואָס מע רעדט צו דיר? אַ מאַזיק. קענסט לייענען און שרייבן?

— איך קען.

— איז אַט מער דאַרף מען ניט.

נאָר באַטשקאַ האָט געוואָלט, אַז פון אונטן זאָל שטיין פּראַסיאַ און זאָל הערן. זי האָט צוגעזאָגט וואַרטן און בענקען. אויב ער וועט אַזוי גיך זיך ניט אומקערן, וועט זי גיין צו אים, וואו ער זאָל ניט זיין. זי וועט אים אויפזוכן, געפינען. ער האָט געוואָלט צוריק צו איר, און איז געגאַנגען מיט פּעטרונען אַף קיעוו, און איז נאָכדעם מיט פּעטרונען פון קיעוו אַנטלאָפן. אים האָט די גאַנצע צייט געצויגן צו איר אַף דאָרעם, און אַליין איז ער אינאיינעם מיט זיקן געגאַנגען אַלץ ווייטער און ווייטער אַף צאָפן, זיך אויסבאַהאַלטן דאָ און שטילן זומפּיקן געדיכטעניש פון ווייטע אומבאַקאַנטע וועלדער. נאָר פּראַסיאַ...

— אַ? פּראַסיאַ?

צי האָט זי נאָך אַלץ געצויגן דעם פּרעמדן אידישן מאַמזער? צי האָט זיך שוין ניט אומגעקערט אַהין צוריק איר פּאַריצל... צי עפּשער האָט זי אים שוין געזוכט אין קיעוו און איצט שפּאַנט זי ווייטער אַף צאָפן, אַט די פּראַסיאַ? מעגלעך, אַז זי גייט איצט און גייט. זי איז שוין נאָענט.

באַטשקאַ איז אַלע פּאַרנאַכט אַפן וואָלפישן אויפן געזעסן באַם פייער, אַנגעבויגן איבער איר קליינעם פאָטאָגראַפישן בילדל, געדרימלט מיט אַלע געהירן. נאָר וואָס לענגער זיין נידעריקער בליק האָט זיך איינגעצויגן אינם שיקסלס אויגעלאַך, אינם נעזל און אין די ציינדעלאַך, אַלץ שטאַרקער האָט באַ אים געצויגן אונטער דער ברוסט, און דער שאַרפער אַנגעשטרענגטער געהער האָט זיך געצויגן צו יעדן מינדסטן שאָרך, וואָס קען אין דער ווייטער פּאַרנאַכטיקער וואַלד־שטילקייט אַנגענומען ווערן פאַר פרעמדע, אומבאַקאַנטע טריט. ביז איינמאָל אין אַ פּאַרנאַכט האָבן ווירקלעך פרעמדע אומבאַקאַנטע טריט אַהער אין דער זומפּיקער דעליאַנקע זיך דערהערט, נאָר שווערע אַזעלכע און ניט זיכערע, גלייך די טרוקענע צווייגן פּאַרטראַכטן זיך דאָרט אַלע ווייַלע און קווינקלען: זאָלן זיי זיך ווייטער ברעכן אונטער אָט די טריט צי ניין...

8.

עס איז דעמאָלט ווידער געווען אַ שטילער זומערדיקער פּאַרנאַכט — אַ לעצטער שוין, גאָר אַ לעצטער, ווי באַ אַן אַלטן טאַטן אַ גראָטענער מעזיניק. אַנגעלעגט, ווי פאַר זיך אַליין, האָט זיך דאַן אין גאָרן וואַלד מאָדנע שטיל געוויקלט אַ געשאַנק — אַ פּאַרשפּעטיקטער וואַרימלעכער שווייגן האָט זיך געדעמפּט ווי מיט אומזיכטבאַרן שמעקענדיקן רויך.

און ווידער האָט דאַן הויך, איבער פּאַטלאַטע בוימער־קעפּ, נאָך העל געברענט דער טאָג, און פון אונטן, אַף זומפּיק קילן באָדן האָט שוין פעסט געצויגן מיט קילן קעלער. באַטשקאַ און זיק זיינען אַלץ געזעסן באַם פייער, ווי אַן אָטעם, געהאַט אויסגעצויגענע פּעניִמער און געהאָרכט, געהאָרכט ווי שווערע טריט צעברעכן אַ צווייג ערגעץ אָ דאָ, אין דער אַרומיקער שטיל, צעברעכן גניי־

וויש, קווינקלענדיק, און בלייבן שטיל, וואַרטן אויס און דערנעענטערן זיך דאָ קומען צו. צווישן די ווייטע גראָבע שטאַמען טוט דאָרט סאַפּקאַלסאַף אַ שווינדל עפּעס אַ שוואַרצס, אַ מיטלוואוקסיקס, אַ געפּאַקטס; עס פאַרשווינדט אַף אַ רעגע און באַווייזט זיך ווידער, שוין נעענטער — אַ פּאַריצל איז דאָס, אַ ווילד־פרעמדס. די נייע לאַקירטע שטיוול כאַפּן באַ דעם אַ קאָסע שטראַל פון דער זון, טוען אַ שוואַרץ־שפּיגלדיקן גלאַנץ און לעשען זיך צוריק אויס. עס קוקט זיך איין פון ווייטנס דאָס פּאַריצל. עס דערנעענטערט זיך און קומט צו מיט אַ קלוגעטשקן פּאָנים פול מיט קנייטשן, אַזוי, אַז מען קען ניט וויסן צי ס'איז יונג, צי ס'איז אַלט־אָט דאָך פּאָנים, און עפּעס שטאַרק קענטלעכס איז אין דעם פּאַראַן — ס'איז אַנדריוקס פּאָנים.

— אַנדריוק?... אַ? אַנדריוק?

דאָס פּאַריצל האָט פאַרמאַכט איין אויגל און מיטן צווייטן האָט עס געגעבן אַ ווינק. געהייסן האָט עס:

— שאַ!... ס'איז איך.

—פון וואַנעט איז? אַ? אַנדריוק?

— פון ווייט, אַזש פון אונטער כאַרקאָוו.

— און ווער האָט געשיקט?

— פּעטרון. ער אַליין, — מיך אויסגעפּוצט. אָט ווי איר זעט... געהייסן אייך אויפזוכן — ניט קומען אַליין. און געלד אויך געגעבן אַפן וועג. מיך אויסגעפּוצט, אַ?

אַנדריוק האָט געקוואָלן מיט די ציין. דער נייער שוואַרצער אַנצוג איז אַף אים געזעסן לעפּיש און שטאַרק גראַם. דער רויטער שניפּס איז אים געווען פאַררוקט אָן אַ זייט, און אַפן האַלז האָט ער געטראָגן עפּעס אַ מאָדנעם פּאַפּירענעם קראַגן, אַ שטאַרק ווייסן, אַזוי, אַז נעבן אים האָט זיין גראָבער צעהאַקטער האַלז מיטן געקנייטשטן פּאָנים אויסגעזעען שטאַרק ברוין, ווי מיט סמאָלע אָפּגע־שמירט.

טישרעדיק איז געווען פון אויבן, העכער דעם גאַס רעגן. און פון אונטן האָט אַ גרויסע הילצערנע באַן־סטאַנציע געשטעקט אין טונקלקייט, ווי געדראָלן — איך נאָמען איז געווען אָפּגעמעקט, אָפּגעריבן. אַ באַן־סטאַנציע האָט ווי אַף אייביק איר נאָמען פאַרלאָרן, פאַרלאָרן.

באַלאַגערט ווי אַ נעוויילע, האַלט דאָרט שאָען־ווייז אַ לאַנגער שלעפּ־צוג איין רעגע פאַר אָפּגיין — ער מיט די אומזיסטיקע הענט און פיס, וואָס באַהענגען אַלע זיינע דעכער און זיינע טרעפּ און מיטן אַלטינקן לאָקאָמאָטיוו, וואָס שווענקט זיך מיד פון פאָרנט, שמעקט מיט קריינקלעך־הייסן אָטעם פון איבערגעבערענטן בוימל און רויכערט אומגלויביק:

— שלעפּן ווייטער, אַ? כ'וועל דערשלעפּן?

אַ מעוואוסעמדיקע בריע שאָקלט זיך אום דאָרט, ווי אַ קליפּע פאַרביי די רעדער; אַ שמייכלדיקע בריע, טראָגט אַ קנעפּל פון אַן אינזשענער באַם היטל, האָט אַ רויטע נאָז און טייטלט אַליין אַפן לאָקאָמאָטיוו מיטן שטעקן:

— פאַרמאַטערט, אַ? גוטער ברודער. אַ שווערע עלטער. זאָג דעם עמעס: ניט באַדאַרפט גאָר אָנהויבן, — מיר האָבן פיינט מאַשינען. כע — מיר רוסן...

סאַדיקאַלסאַך דירט דער צונג פון אָרט.

אין פול געפאַקטן וואַגאָן, וואוהין דער, וואָס מיטן אינזשענער־קנעפּל קוועטשט זיך אַריין, איז האַלב פינסטער. אין רוּיִק־שטיקנדיקער לופט בלאָזן זיך אָן אַ שיר מטושטעשע פּנימער, גראָגערן ווי אַף אַ שמיידיק דורשטיקן יאַר־יאַריד; און דער וואָס מיטן קנעפּל, זיצט דאָרט אין גרוים ענגשאַפּט אַף אַ באַנק, שמייכלט מיט דער מעוואוסעמדיק־רוּיטער נאָז און האַלט ביידע הענט אַף דער גאַלקע פון זיין שטעקן.

— אַ רוסישער מענש, זאָגט ער, — האָט פיינט מאַשינען. כע! רוסישע ערד איז ברייט און ווייך. אַקער זי כאָטש מיט אָט דעם שטעקן. און אַ מאַשינע איז טאָמע. אַלין פון אים, פון אַנטיקריסטוס, קומט זי... כע!

ער ווינקט צו זיין שאָכן, אַן אַלטן פויער. ער הערט ניט אויף צו ריידן:

— אַ רוסישן מענטשן האָט מען אַ באַן אָנגעהאַנגען, וואָס? אָנגעהאַנגען, אָנגעהאַנגען. און פּלוצים הויבט ער אָן דעקלאַמירן:

Прямо дороженька: насыпи узкие,
Столбики, рельсы, мосты.
А по бокам-то—все косточки русские...

— אַלין ביינדעלעך רוסישע... כע!

נאָר קיינער הערט אים ניט. פויערשע קלומקעס שטינקען דורכאויס פון אונטער געזעסער און פון אונטער ביינק. פויערים ווערטלען זיך פון איבער ווענטלעך פון איבער פעק און — אַלין וועגן דעם דייטש, וואָס האָט שוין אויך עפּעס אומרואיקעס בא זיך אין דער היים; וועגן די פּריצים, וואָס צעלויפן זיך שוין ווידער אין גרוים שרעק:

— זיי לאָזן איבער האָק און פּאָק.

— העפקערדיקע הויפן.

עמיצער רויבערט, רויבערט און שפּייט אויס:

— איצטיקס מאָל — אַן עק, אויס... כאַפּסט אַ פּאַריין, שפּאַלט אים דאָ אַפן אָרט, ווי די בוטווינִיקער — זייער גראַף. אַז ניט, קומט ער נאָכדעם ווידער.

—אָט, אָט, אָט — אַ גיבטיקס איז עס, אָט דאָס פאָלק.

— און אידן אויך; אידן זיינען מיט זיי.

— ניין, וואַרט. איך קען אַ אידן....

— שאַ, דאָרט, שטיל. לאָז אויסריידן אַ וואָרט.

עס שמייכלט קלוג אַן אַלטער גוי, אַ קרעפּטיקער, אָן אַ היטל מיט אַ ציי־לעמל אַף דער העלער סוויטקע און מיט נידעריקע קוים גראָע האָר. ער האַלט אַרויסגערוקט זיין שמייכלדיקן קאָפּ פון צווישן אַ שפּאַלט איבער אַ באַנק און קרימט נאָך דעם דייטשן אומפאַרשטענדיקן לאָשן:

— גער גער גער, גערגער!

די דייטשן, קלוגט ער זיך, האָבן אין זיין דאָרף געשמיסן פאַר געהילצער, וואָס מע האָט געבראַכט פון פּריצישן וואַלד און פאַר אומזיסטיקע זעקלעך מעל פונם אידנס מיל — געגעבן האָט מען דאָרט יעדן צו ניינציק און זיך שטאַרק געבייזערט אַפן פרעמדן לאָשן:

— גער גער גער, גערגער! — מאכט נאָך דער אַלטער גוי.

און דערביי האַלט ער זיך די גאַנצע צייט קלוגערהייד מיט ביידע הענט באַר יענעם אָרט, וואוהין מען האָט דעם גאַנצן דאָרף אָריינגעצײלט די נײַנציק.

— באַבעס, זאָגט ער, אויך ניט געשאָנעוועט. אַ־אַ! נאָך אַ מין. און נאָר דריי יונגע „באַבעס" האָבן זיך ניט געוואָלט לייגן; אַנטלאָפן אַהין... קיין אָרשאַ — צו די „גרויסע".

עמיצער האָקט איבער:

— ניט נאָר אין אָרשאַ, שטייען זיי, די „גרויסע".

און דער גאַנצער וואַגאָן הויבט אָן צו מאָלן:

— אַ סאַך נעענטער.

— אַ וויאָרסט אַכציג אונטער באָרקאָוו.

— דער קאָזאַק שפּירט זיי פון דאָרעם. זיי וועלן ניט קומען, זאָגסטו?

— זיי וועלן קומען, קומען.

—איך זאָג: אונזערע וועלן ניט דערלאָזן — אונזער מאַכט.

— ווער? — איר? אָט אַ די־אַ?

און אַלע זייטלען זיך ניט די אויגן אויף אַ פּאָרל מיט אוקראַיִנישע הערבן באַ די היטלען, וואָס זיצן אין טונקעלעם עק וואַגאָן און שווייגן. ס׳איז באַטשקאָ און זיק — ס׳איז באַטשקאָס אויפטו געווען — אָט דאָס, וואָס זיי האָבן אַפּן וועג אַנגעטאָן היטלען מיט אוקראַיִנישע הערבן. נאָר לאַנג קוקן קוקט מען ניט־אויף זיי, ווייל אַ אידיש אינגל הויבט דאָרט אָן צו ריידן. ס׳דאַכט זיך: ער האָט געהאַט אַ טאָעס — ער וויל דאָ אין מיטן וואַגאָן אַרויפקריכן אויף אַ באַנק און האַלטן אַ רעדע: נאָר יענער וואָס מיטן איינזשענער־קנעפּל באַם היטל, טוט אים דער ערשטער פון אָקעגן אַ שטורך מיטן שטעקן:

— דו, ס׳ניט דיין אייסעק. ביזט אַ „זשיד".

און נאָך:

— האָסט ניט געטראָפן ווען מען באַנפענען.

און פון אַלע זייטן הויבט מען אים אָן שטויסן. מע גיט אים קלעפּ. עס פאַלט באַ אים אַראָפּ דאָס היטל, הויבט ער אָן געראָטן ווערן אין יענעם באַכורל דאָרט אין ווינקל, וואָס מיטן גאַשר־שמייבעלע אויף די פּאַרקאַשערטע ליפּעלעך. ער ווײַנט מיט אַ פאַרקרימט בעטלעריש פּאָנים און קוקט זיך אַרום אין אַלע זייטן. אַרום דער נאָז נעצט אים עפּעס רויטס, נאָר זיין קאָל הערט מען ניט, און ס׳איז עפּעס מאָדנע: מאָדנע, ווי אַזוי די קלעפּ, וואָס ס׳האָבן דאָ אָט־אָט געזאָלט כאַפּן זיי — באַטשקאָ און זיק, זיינען אַריבער צו אים, צו אָט דעם באַכערל. באַטש־קאָ גלעט אויף רעכטס און אויף לינקס די וואָנצעס. כ׳ציטערט באַ אים אַ וויע. נאָר זיק זיצט דערביי און האַלט איבער אויף.

— זיץ אײַן, באַטשקאָ, הער, וואָס איך רעד צו דיר. זיץ ־אײַן, זאָג איך.

זיי בלייבן אַזוי זיצן איינער אַקעגן אַנדערן אויף די קלומקעס, רויכערן מאַ־כאָרקע און שפּייען. מיט יעדן שמאַרקן צי ווערט באַטשקאָס פּאָנים באַלויכטן אין אַ רעציבעדיק־בייזער פאַרב. נאָר וואוהין איז אַנדריוק פאַרשוואונדן? צי איז ער ניט דאָרט אין ווינקל, וואו מען גיט דעם אידישן באַכערל קלעפּ? אַז מען טוט אים אַ זוך, געפינט מען אים אין מיטן וואַגאָן נעבן יענעם אַלטן גוי, וואָס האָט פריער אַביסל דערציילט, ווי אַזוי די דייטשן האָבן געגעבן שמיץ און

ווי אזוי די פּריצים לויפן. ער ליגנערט דאָרט מיט אַלע קנייטשן אַפן פּאָנים און האַלט זיך אין איין דערפרעגן:

— פּוסטעווען, הייסט עס, אַליז די פּריציִשע הויפן? וועלן איצט די פּרי־צים שוין מער ניט קומען.

זיך שלעפּט אים פון דאָרט און נעמט אים אַפן צימבל:

— וואָס דאַרפסטו פּריציִשע הויפן, אַ? אַנדריוק.

אַנדריוק זעט אויס צעטומלט, ליגנערט מיט אַלע קנייטשן אַפן פּאָנים און קוקט זיך אַרום אין אַלע זייטן:

— מאָרגן, שעפּטשעט ער, — קומען מיר דאָך. מאָרגן...

— ס'איִדען? אַ?

אַנדריוק קוקט זיך ווידער אַרום.

— אין אַ פּריציִשן הויף איז דאָך ער דאָרטן...

— פּעטרון, אַ?

— ששש!.... ער אַליין.

נאָר אַז אַנדריוק שווערט זיך, דאַכט זיך: ער פּלווידערט מיט אַלע גלידער און כּושים. באַטשקאָס אויגן לאָקערן און היטן יעדן מינדסטן ריר פון אַ קניי־טשעלע אַף זיין ליגנעריש פאַרשוואַרצט פּאָנים — ער איז פּעאיק אַף אַליז, אַט דער אַנדריוק — דאָרט אינם געוואונשטן „אונטער כאַרקאָוו", צי נאָך ערגעץ פריער אַפן וועג האָט ער שוין געקענט האָבן פאַרקויפט זייערע ביידנס — באַ־טשקאָס און זיקס נעשאָמעס. און ביליק אַליין, ווי אַנדריוק קען — אַ גילדן אַ נעשאָמע.

— איז נו, געדענק.

— נו, נו, נו.

— זאָגסט דעם עמעס? אַ? אַנדריוק.

— דעם ריינעם עמעס.

— פּעטרון וואַרט אַף אונז?

— ער וואַרט. ער וואַרט.

אינם געוואונשענעם „אונטער כאַרקאָוו" איז אין מיטן פעלד אונטער אַ שטאָט געשטאַנען ניט מער, ווי אַ פּוסט־געשלאָסענער פּריציִשער הויף. און אַן אַלט־מאָדישע פּריציִשע שטאַל, אַ געמויערטע און אַ לאַנגע, האָט דאָרט ניט אויפגעהערט צו פרייען זיך מיט אירע פיל לופט־פענסטערלעך אין דער הויך. כאָטש קיין פּריציִשע אויסגעשטאַנענע פערד האָבן שוין מער אין איר מיט די פּיס ניט געטופּעט; טויטע שוואַרצע ראָבן האָבן פון אירע פאַרשטויבטע באַנטעס אַראָפּגעהאַנגען, ווי אין טרויעריקן פּוסט־און־פּאַס, און מער קיינעם פון קיין שיידים ניט געהיט. — די שטאַל איז געווען פּוסט.

אינם קליינעם טיפן ערד־שטיבל נעבן איר, אַף אַ הויכן שטרויענעם גע־לעגער, וואָס איז באַהאַנגען מיט פיל פּערדישע דעק־טיכער און שמעקט מיט האַרבן רייאָך פון אויסגעשטאַנענע פערד און פון פליי, האָט אַנדריוק זיך גע־וואַלגערט דעם גאַנצן ערשטן טאָג נאָכן קומען. געלעגן מיט דער „דודע" אין די הענט אַפן רוקן און אַן אויפהער, מיט לאַנגן, לאַנגן אָטעם געפּרייפלט זיין איינ־ציקן ניגן, וואָס האָט פאַר דער מילכאָמע זיך געצויגן די גאַנצע זעכצן יאָר, זינט

ער, אַנדריוק, איז דאָ באַם פֿאַריין אַ פֿירמאַן געווען. קיינער וואָלט דעם דאָזיקן ניגנס דריידלאַך און ציקעלעך נאָכזינגען ניט געקאָנט — דאָס איז געווען דער ניגון פֿון אַנדריוקס פֿליאַסקאָדריגעדיקע טאַינעס צו דער וועלט: פֿאַרקריפּלטע טאַינעס און געשטופּלטע — פֿול און פֿול מיט שטופּלען.

— און וואו זיינען די פֿערד ? האָט באַטשקאַ געפֿרעגט. — ער איז געווען אַ ליבהאָבער פֿון פֿערד. זייער איבערגעלאָזטער רייאַך האָט אים דאָ, מער ווי אַלע, געקיצלט אין דער נאָז.

— באַ די פּויערים פֿון כוטאָר, האָט געזאָגט אַנדריוק, — כע... גריגאָר אַקערט דאָרט מיטן ראַבן אוגער.

— און וואו איז דער פֿאַריין ?

— אין שטאָט איז ער, אָט דאָ ניט ווייט. באַ די אידלעך. מעלקט אַליין די בעהיימעס. כע...

פֿון צווישן די פּאָר ציין, וואָס פֿעלן אַנדריוקן פֿון פֿאָרנט, האָט זיך באַוויזן דער רויטער שפּיץ פֿון זיין שפּעטנדיקער צונג. ער האָט ווידער גענומען די „דודע” אין מויל אַריין, נאָר באַטשקאַ האָט ניט דערלאָזן.

— הער אויף צו גרילצן.

— ס'אי, דען ? אַ ?

— דער'עס ניט, אַז מע רעדט צו דיר. ווען קומט פּעטרון, אַ ?

— ער וועט קומען.

ארום דעם פּריצישן הויף מיט די דרויסנדיקע פֿאַרפֿראַלטע לאָדן איז אַ יונג שיטער וועלדל געווען אויסגעהאַקט פּריש און ווי אַף צולאַכעס; ניט צוליבן ניצן, נאָר פּאַשעט, קעדיי קיין וועלדל זאָל אַף דער וועלט ניט זיין און ס'זאָל דאָך עמיצן אייביק פֿאַרדריסן, אַלמאַי ס'איז דאָ אַמאָל אַ וועלדל געווען. די יונגע שטאַמען זיינען געווען אָפּגעהאַקט אַן אַרשין און צוויי העכער דער ערד. זייערע געלע אָפּשניטן האָבן פֿאַרנאַכט, אַקעגן דער פֿאַרגייענדיקער זון, זיך געפֿלעקט קריינקלעך־אַנגעוויטיקט, ווי ניט פֿאַרצוויגענע געלבלעכע וואונדן און געהאַט טוויעס צו דער וועלט. אַנדריוק האָט דאָרט געזוכט שפּענער אַף צו הייצן, געקוקט, געקוקט, ווי אַ פֿרעמדע צוויג שפּילט דאָרט מיט אַ פֿרעמדן הונט און פּלוצים גענומען און אָט די הינט פֿאַרטריבן פּונקט אין יענער רגע, ווען זיי הויבן אָן האָנאָע האָבן איינער פֿונעם אַנדערן. דערנאָך זיינען אַלע דריי, אַנדריוק, באַטשקאָ און זיק, געשטאַנען דאָרט אין עק אויסגעהאַקטן וועלדל באַם פּלויט און געקוקט צום נאָענטן גרינעם פֿעלד, וואָס נידעריקט זיך אַ פּאָר וויאָרסט צו אַ טאָל און, נאָך ווייטער, ענדיקט זיך עס מיט רוי־פֿאַרגייענדיקע קאַזאַרמעס, וואָס אַף אַ באַרג, און מיט אַ קליינער ענג־פֿאַרבויטער שטאָט, וואָס באַוויזט פֿון דאָרט איר בלינדן אונטן. רויטע און גרינע דעכער בליאַסקען דאָרט אין בלאָער לויטערקייט אַקעגן זון, און נאָך העכער זילבערט איצט איר גאָלד אַ בינטל צלאָמים פֿון אַ קלויסטער. ס'טוט אַ באָז אַ לופּטל פֿון יענער זייט, אַ גרינגס, אַ דאָרעמדיקס, און דער נאָז טוט זיך דאָ באַם פּלויט אַ כאַלעם, אַ רייאַך פֿון כלאָר, וואָס וואָלט איצט, באַ זון־זעצן זיך טראָגן פֿון אַ היים־אַנגעהייצטער וועשעריי — דער רייאַך פֿון פּראָסיאַס ווייס־אויסגעפּרעסט קאַפּטל. דאָס לופּטל פֿאַרשווינדט גלייך, נאָר דער אָנדענק פֿון כלאָר־רייאַך בלייבט באַ באַטשקאָן אין דער נאָז — פּראָסיאַס רייאַך.

—וואָס קוקסטו? האָט ער געפרעגט, אַ? אַנדריוק! וואָס זעסטו דאָרטן?

— שששש! אַנדריוק האָט צעטומלט אַ וואונק געגעבן — ער איז דאָרטן — אין שטאָט איז ער.

— פּעטרון, אַ?

— ער אַליין, באַם גאַלאַך וואוינט ער.

— כּן?

—איז ער נישטאָ איצטער, נישטאָ. אַוועק אָט אַהין אַף צאָפן. אַבּציק וויאָרסט. צו אונזערע — צו די „גרויסע" איז ער אַוועק.

— דעם עמעס זאָגסטו, אַ?

און מע האָט זיך אַלץ געזייטלט אַף אים מיט די אויגן, זיך לאַנג געטשעפּעט און אַרויסגעטראָגן אַ באַשלוס: — זיק איז דעמאָלט אין אָוונט צו אַנדריוקן ניט אַף קאַטאָוועס צוגעטראָטן:

— באַווייז אַ סימען, זאָגט מען. דו הערסט, וואָס מע רעדט צו דיר? מיט רוסישער שפּראַך זאָגט מען דיר...

אין שטאָק־פינסטער האָט אַנדריוק פון אונטער זיין געלעגער אַרויסגעשלעפּט אַ שטיקל ליכט מיט אַ גאַנצן בונט שליסל און איז מיט באַטשקאָן און מיט זיקן אַוועק צום גרויסן פּריצישן הויף, אויפגעפּראַלט אַ קליינע זייטיקע טיר פון אַ באַלקאָן, אָנגעצונדן דאָס ליכט און זיי גענומען פירן איבער אַ גאַנצע רייע פּוסטע שימלדיקע כּאָדאָרים, מיט דאָ און דאָרט אויסגעזעצטע שויבן אונטער די צוגעמאַכטע דרויסנלאָדן. אונטער דער שווערקייט פון דריי פּאָר פיס, האָבן באַ יעדן טריט געקלונגען די הוילע פּוסטקייטן; קעגן־איבער פוילע דילן, און איבער די אָפּגעריסענע טאַפּעטן־ווענט, וואָס זיינען ערטערווייז באַגאָסן מיט טינט און באַשפּריצט מיט בלוט, ווי פון פאַרגוואַלדיקטע נעקייוועס, האָבן זיך גערוקט דריי לאַנגע שאָטנס און עפּעס, ווי געניישטערט, געזוכט.

— וואוהין פירסטו, אַ? אַנדריוק.

— אָט אַהין, אַהין...

און ווידער האָבן אַ גאַנצע רייע אָפּגעריסענע צימערן פאַרשמעקט מיט וויסטקייט, מיט טפּיסעדיקן פאַרברעבן.

— גענוג שוין, אַ? אַנדריוק.

— אָט אַהער, אַהער.

ער האָט זיי צוגעפירט צו אַ קליינער טיר מיט הענגענדיקע שלעסער און זיי גענומען אָפּשליסן. ער איז אַריין דער ערשטער מיטן אָנגעצונדענעם ליכט אין האַנט, און נאָך אים זיינען געגאַנגען באַטשקאָ און זיק.

— וואָס איז דאָ, אַ?

גאַזעטן — אַ סך אָנגעוואַלגערטע בינטלעך גאַזעטן האָבן אָנגעפילט די נידריקע האַלב פון לאַנגן צימער און געלאָזט צווישן זיך ניט מער ווי איינעם אַ שמאָלן דורכגאַנג אין מיטן. דאָס זיינען געווען דורכאויס אויפרופן, פּראָקלאַמאַציעס. זיק האָט אַמאָראַציש גענומען אין די הענט אַריין איינע פון זיי און האָט אַריינגעקוקט, ווי מיט קורצזיכטיקע אויגן.

— באַקוק, באַטשקאָ: ס'איז פון אונזערע?

— יאָ, פון די „גרויסע".

דערנאָך האָבן ביידע בײַ דער שײַן פֿון ליכט נאָכגעקלעטערט אַנדריוקן איבער גאַנצע הויפֿנס פֿעק און דערזעען אַ שאַפֿקעלע מיט אַ כאַך, אַ סאַך קליינע בלייענע שטיקלאַך אין די שופֿלעדן און מיט עפּעס אַ שוואַרצס, אַ טשאַוואַנעס באַדעקט מיט אַ רעדנע. באַטשקאַ האָט מעוויניש אונטער דער רעדנע אַרונטערגעקוקט און האָט אַ גלעט געטאָן אַף רעכטס און אַף לינקס די וואָנצעס.

— אַ קליינע טיפּאָגראַפֿיע, האָט ער געזאָגט — אַזעלכע, ווי אַפֿן פֿראָנט.

— כע!

אַנדריוק האָט אַנגעקוואָלן. ער האָט געהאַלטן דאָס ליכט העכער זיין קאָפּ, געהאַט אַן אָפֿן מויל, פֿול מיט וואונדער, וואָס באַטשקאַ און זיך זעען ניט דעם סאַמע איקער.

— אָט־אָ, האָט ער געוואונקען מיט די אויגן.

— אַ־אַ!

אין דער הויך אַף אַ צוואַק, אין ווינקל, איז געהאַנגען אַן אַלטער סטודענטישער פּאַלטאָ, אַ פֿאַרדריפּעטער און אומרייניקער; פֿון צווישן דעם אָפּגעריבענעם גרין־לאַסטיקענעם אונטערשלאַק האָט אַרויסגעקוקט די אַלטע ברודיקע וואַטע — פּעטרונס סטודענטישע וואַטע.

— ס'האָט פּעטרון דאָ געאַרבעט, אַ? אַנדריוק!

— פּעטרון, פּעטרון — ער מיט אַ כאַווער זיינעם אַ אידליק, און איך האָב געהאָלפֿן.

— וואָס האָסטו געטאָן?

— געדרייט די ראָד.

און וואו איז ער איצט פּעטרון?

— אַוועק צו די „גרויסע“. און עפּשער דאָ אַרומעט אַליין, אין די דערפֿער.

— וואָס אידעןן, אַ?

— ער מאַכט פּאָלקן...

10.

באַטשקאַן האָט עטלעכע מעסלעס נאָכאַנאַנד ניט אויפֿגעהערט זיך צו באַלעמען דער רייאָך פֿון הייסער וועשערייי און פֿון בלאָר — פּראָכיעס רייאָך, און די נעכט איז ער געשלאָפֿן גרינג, גלייך אָט־אָט וועלן זיך דערהערן טריט: עמיצער וועט אין טיר פֿון ערד־שטיבל אָנקלאַפּן, און שטיל וועט מען אין דרויסן אַרויסגיין, שטיל וועט מען דערהערן, ווי אין דער נאָענטער פֿינסטער ברינזשען גנייוועש פֿיל קייטעלעך פֿון כאַיאַלישע פֿערד — מע וואַרט אַף אים, באַטשקאַן. אויב פּעטרון וועט אַ פּאָלק שאַפֿן, וועט ער באַטשקאַ, זיין דער סאַמע עלצטער. דער קאָמאַנדיר. ער האָט שוין געפּרואווט אויסשטעלן אַ פּאָלק, ווי ס'באַדאַרף צו זיין, נעמען אַ הייסן שנאַפּס און לאָזן דעם פּאָלק אין אַ דראָטיקן געשלעג — ער איז אין יענע־נעכט געווען שיקער, און דעם פּאָלק האָט ער געהאַלטן אין איין פֿירן אַלץ אהין אַף דאָרעם — אַליין אהין, צו פּראָכיען.

ער האָט אָפּט בײַ דער שיין פֿון ליכט אַרויסגעפֿונען פֿון זיין פּעקל פּראָכיעס קליינע פֿאָטאָגראַפֿישע בילדל, געזעסן איבער דעם גאַנצע שאָען, בעאיים אַנדריוק און זיך זיינען געשלאָפֿן, און האָט זיך איינגעזויגן מיטן בליק אינם אַזעסדיקן פֿאַרריסענעם נעזל איהן, אינם אויבערשטן פֿולן ליפּל, וואָס איז פֿאַר־

קאַטשעט, אַזוי אַז טונקעלע ליידנשאַפּטליכע ציינדלאַך קוקן פון אונטער דעם פּרייִלעך מיט אַ ביסיק־צאַפּלדיקן באַגער און מיט כּיישעק אונטערצואוווינקען. און ליב האָבן, האָט אַט דאָס נעפּעש, צו שטיין פון דער ווייטנס אַף דער קעלט אונ׳צו קוקן, ווי טיף־טיף אין מאַרק ראַבירט מען קלייטן, און הייסן הייסט עס — פּראַסיאַ:

— אַ שלעגל ביזטו, אַ? פּראַסיע...

נאָר טעג נאָך טעג זיינען אַוועקגעגאַנגען, און פּעטרון, ניט ער האָט זיך אומגעקערט, ניט ער האָט וועגן זיך הערן געלאָזט, ניט ער האָט זיך ערגעץ־וואו דאָ אין געגנט באַוויזן. באַטשקאָן האָט אָנגעהויבן ציען אין דער געגנט אַריין פּעטרונען זוכן, האָט ער געזען מיט זיך זיכן און האָט אָנגעהויבן אָפּגיין אַף אַ טאָג און צוויי פון דער היים, אָפּגיין, זיך אומקערן, איבערנעכטיקן אַ נאַכט און זיך ווידער אינאיינעם מיט זיכן אַוועקלאָזן. אַנדריוק האָט ניט אויפגעהערט צו וואָרענען:

— גייט ניט, זאָג איך... אין די קאַזאַרמעס דאָ אַקעגן שטייען גאַנצע דרויי ראָטעס — עמעסע דייטשן.

נאָר באַטשקאַ און זיך האָבן אים דערויף געענטפערט:

— זייַ אין דער היים. היט.

און אליין האָט מען ווידער אַמאָל איינגעשטעלט דאָס ביסל ווייטערדיקע יאָרן און אַוועקגעשפּאַנט — אַזוי ציקאַווע איז דעמאָלט די געגנט געווען און אַזאַ שטאַרקער קויאַך האָט צו איר געצויגן. אַז מען איז דעם ערשטן היפּשן שעטאַך אָפּגעגאַנגען, האָט מען מיט אַ מאָל נייע צעשראָקענע אויגן באַקומען און פאַרוואונדערט גענומען אַרום זיך קוקן. באַטשקאָ איז אָפּטמאָל שטיין געבליבן און געגלעט אַף רעכטס און אַף לינקס די וואָנצעס. זיך—אויך.

— וואָס זעסטו, אַ? באַטשקאָ?

— גאָרנישט. געבאַלעבאַטעוועט דאָ אָפּאָנים שטאַרק.

— ווער? די דייטשן, אַ?

און מען איז געגאַנגען ווייטער. זיך אַלץ גערוקט אַהין, וואו כאָרעוודיקע היימען האָבן געלויערט, ווי בלינדע באַהאַלטענע סאַקאָנע, און מער בּאַ קיינעם ניט געפּרעגט ניט אַף קיין איבעס און ניט אַף קיין פּאַס. בּאַ די שייד־וועגן אַף די ווייטע סלופּעס זיינען געווען אָפּגעמעקט די שילדן, און אַז מען האָט גערוט אונטער זיי און אַז מען האָט פאַרן ווייטערדיקן גיין אַ קוק געטאָן אַף זיי, האָט זיך געדאַכט — זיי זאָגן:

— גיי וואוהין דו ווילסט און ווער דו ווילסט. דערפאַר האָבן מער קיין נעמען ניט און מענטשן — אויך. שפּאַן איבער דער לייַנג און ברייט פון לאַנד.

און מען האָט געשפּאַנט אַלץ ווייטער און ווייטער, און געקוקט מיט דולע אויגן, ווי צעמישטע—האַלב־באַוואוינטע, האַלב־פּוסטע—געגנטן טונקלען בּייַז די אויסגעברענטע פענסטער־לעבער, בייכטן זיך אין בראָנזער אָסיען־לופט און געדענקען דאָך מיט באַשטענדיקן שטומען רויגעז, געדענקען אָן אויפהער:

—אין ווייטיקן אַרומיקן אַרום איז די גרעסטע אַוויירע שוין אָפּגעטאָן געוואָרן.

איצט גייען שוין אַוויירעס פּיצעלעך, גליטשיג־קליינע; מיט קלעפּיק־טרייפענדיקע טישרי־דענגס טרייבן זיי און טריפן, און אַלץ איז מוטאָר אין אַט דעם

גרויסן אורלאַנדריקן לאַגער, כאָטש עפּעס גרייט זיך דאָך באַלויבס אין זײַנע מידע ברויזנדיקע סקײַטשן: אָן אוווירע גרייט זיך דאָרטן, אָן אומגעהערטע, צי אַ מיצווע, אַ ניט געוועזן גרויסע.

זײַנען זיי אַזוי געגאַנגען, געגאַנגען, באַמושקאַ און זיק, געשפּאַנט מיט וועגן און מיט אומוועגן ביז איינמאָל אין אַ פאַרנאַכט. מען איז צוגעקומען צו אַ נייער אומבאַקאַנטער געגנט און באַקומען פאַר איר אַזאַ פורכט, גלײַך זי האָט טויזנטער אָנגעשטעלטע אויערן און הערט זיך איין. אַלע גרעזעלאַך און בוימער הערן דאָ און הערן. זי האָט געהאַט אין איר נידעריקן עק אַ פּאָר היפּשע טאָליקע שטעטלעך, באַהעפטע צווישן זיך מיט אַ הויכער קייטן־בריק איבער אַ טײַך. זי האָט זיך געטאַבשיט מיט אַ סך קליינע צעוואָרפענע דערפלעך, פאַרבאָרגן אין איר ווײַטסטן וועלקנדיקן גרינס — איז אַפּאַנים פון דאָרטן, פון יענע אישעוודיקע עקן האָבן איצט צו פאַרנאַכט צו זיך אומרואיק געטראָגן די טויזנטער ערעוו־יאָמטעוודיקע קוילעס און, פון ווײַטן לויפן, דערגרייכט אַהער אָפּגעשוואַכט און ניט קלאָר. צי האָט מען דאָרט ניט, ווי אַמאָל, אויסגעשטעלט אין אַ פּאַראַד פיל אויסגעפּוצטע פאָלקן? צי האָבן ניט אָט די פאָלקן, ווי אַמאָל, ביז אומגעגליך הויך געצויגן צוליב עמיצן זייער לאַנגן העפּקערדיקן „אורא"?

אַף אַ הויכן גראָבן, פאַרביי אַ שוואַרצן וואַלד, אַף אַ בערגל, וואָס אַף אָט דעם גראָבן, זײַנען באַמושקאַ און זיק געשטאַנען אין אָנהויב פון אָט דער געגנט און זיך אײַנגעקוקט:

פון אַקעגן מיטן וועג, וואָס ציט זיך אַהער פון יענע ווײַטע צווילינג־שטעטלעך, האָט אין לאַנגן יאַמדיקן אַלאַכסן זיך טרײַסלען אָנגעהויבן אַ שווערע פור. געשפּאַנט איז זי געווען מיט מער, ווי איין פּאָר פערד — דאָס האָט זיך געזען פון דאָרט קלאָר; אַ מאָדנער וואָגן, אַ ברייטער און אַן אומגעווײַנלעך גרויסער האָט דאָרט שטאַרק געהעצקעט מיט פיל גרויע רעסאָרנדיקע ברואימלעך, זיי געוואָרפן, און געצוואונגען רוקן די דראַטיק אָנגעצויגענע געזעסער פון איין אָרטן קאַנט אַפן צווייטן. דײַטשן זײַנען דאָס אַפּאַנים געווען — יונגיאָריק דײַטשיש כאַיל.

באַמושקאַ און זיק האָבן גלײַך גענומען אויסמײַדן די באַגעגעניש מיט זיי; אָפּגענייגט אין וואַלד אַרײַן, זיך פאַררוקט אונטער די בוימער, נאָר אָפּגעגאַנגען דאָרט אַביסל אין דער טיף און גלײַך באַמערקט, אַז אויך דאָ אין וואַלד איז מען ניט אַליין. — אַ פּרעמיר מיליטאַריק מענטשל פּלאָנטערט זיך דאָרט צווישן די בוימער — איינער אַליין מיט געשנירעוועטע שמאַטעס און מיט פּאַסטעלעס אַף די פיס, מיט אַ פּעקל און מיט אַ קעסטעלע אַף די פּלייצעס. ער קער, אַפּאַנים, אויך ניט צו יענעם גרויסן יאַמטעוו, וואָס גרייט זיך דאָרט אין די נידעריקע אישעוודיקע ערטער. און ווער ווייס פון אַ וואַסער אַ זינד ער קומט איצט איין אַליין ביבידעס, און צו וואַסער אַ זינד ער שפּאַנט?

באַמושקאַ און זיק האָבן אָפּגענייגט אין אַ זײַט, אַ סך טיפער אין וואַלד. זיי האָבן אָנגעטראָפן אַף אַ שמאָלן וועג, וואָס גאַנוועט זיך דאָרט צווישן די בוימער, נישטערט, פאַרלאָרנווערנדיק אין אייביק אומבאַוואוסטן וואַלדיקן טונקל. ס'האָט אַ בלאָז געטאָן אַ ווינטל צווישן די בוימער, ס'האָט גענומען טריפן אַ קלעפּיק רעגנדל, וואָס מאַכט קימאַט ניט נאַס, האָבן זיי פאַרן שמאָלן וועג דאָרט באַקומען פורכט, און ניט געוואוסט, וואָהין ער פירט: אין אַן אויס־

באַהאַלטן זינדיק ערטל, צי עפּשער צו אַ צאַדיק אַ ניסטער, וואָס וועט זיך אַט־אַט אַרויסרוקן און וועט מאַציל זיין די וועלט.

מע האָט אומרואיק און שפּעט זיך אומגעקערט צו אַנדריוקן אַהיים; געקומען פֿאַרמאַטערט און מיד פֿון לאַנגן גיין און אָבגעשנאָרכעט דעם נישער־נאַכט. פֿאַרוויקלט אין אַנדריוקס פֿערדישע דעק־טיכער. נאָר גאַנץ פֿרי האָט פֿון טיפֿן פּאָפּן אויפֿגעריסן אַ נאָנט קנאַל פֿון האַרמאַטן. פֿאַרשלאָפֿן איז מען פֿון אַנדריוקס ערד־שטיבל אַרויס און זיך געגעבן אַ יאָג אין דרויסן, ווי זוכנדיק אַ זיכער אָרט אַף זיך צו באַהאַלטן. נאָר דער אַרומיקער נאַקעטער דרויסן האָט דורכאויס אַף זיך קיין זיכערן דאַך ניט געהאַט — אַ מאָדנע דרויסנדיקער דרויסן — מע האָט געקומען לויפֿן. נאָר אויך דאָ איז שוין איצט די געגנט געוואָרן פֿול מיט טויזנטער אויפֿגערעגטע ווידער־קוילעס און מיט שיראיים פֿון געזאַנגען. לעפּישע, אומפּאַרשטענדלעכע האָבן זיי זיך געטראָגן פֿון אַרום און אַרום איינאיינעם מיטן האַרמאַטנדיקן קנאַלן. וואָס האָט עס געקענט באַטייטן? — אַ געגנט־פֿייגער, אַ סימבע, אַ ניט געוועזן גרויסע, צי עפּשער גאָר אַ שאַלנדיק איבערקרויינען פֿון אַ גאַנץ לאַנד — אַ צוריקקומען פֿון אַ צאַר?

אָקעגן אַ פּאָר וויאָרסט איז מען אַזוי אין דרייען אָפּגעלאָפֿן פֿון דער היים מיט די זייטיקע פֿעלדער, זיך אָפּגעשטעלט און זיך קלוימערשט באַרואיקט. מע האָט זיך גענומען איינקוקן צוריק אַהיים, צו דער שטאָט:

געלע, רויטע און שוואַרצע פֿאַרבן האָבן דאָרט געפֿלאַטערט דורכאויס אַף הויכע טעלעגראַף־סלופּעס, אַף די פֿיל־גאָרנדיקע קאַזאַרמעס און אַף קוימענס פֿון דעכער. פֿון פֿאַרשיידענע זייטן האָבן מידע האַרמאַטן שוין נאָר געקנאַלט אײַנערט, ווי אויסגייענדיק, און פֿון צווישן איין קנאַלן און צווייטן האָט זיך איצט שוין קלאָר געהערט אַ גרויס געזאַנג אויסגעמישט מיטן בלאָזן פֿון ווינט און מיט אַ פֿאַרשטאַרקט שפּילן פֿון אָרקעסטערס. זיק האָט געוואָלט טרעפֿן:

— יאַמטויווים עפּשער, אַ? דאָרפֿישע יאָמטויווים?

נאָר אַנדריוק האָט געשאָקלט אַף ניין.

— מע קלינגט ניט, האָט ער געזאָגט. סע שווייגן אומעטום די קלויסטערס.

סאָף־קאָל־סאָף האָט מען זיך צעשיידט: אַנדריוק איז געגאַנגען געוואוירע ווערן, זיך דערוויסן, זיק — צוריק צום ערד־שטיבל — היטן, און באָטשקאָ איז געבליבן דאָ אין פֿעלד נעבן אַ יונג וועלדל — ער האָט זיך שטענדיק געפֿילט זיכערער, אַז ער האָט געהאַט נעבן זיך נאָענט אַ וועלדל. ער האָט אָפּגעוואַרט דאָ זייער לאַנג אין גרויס אומגעדולד. נאָר אַנדריוק האָט ליב געהאַט זיך שליאָען אַרום פֿרעמדע סימכעס. זיך אומגעקערט אַהער ערשט פֿאַרנאַכטלאַך מיטן צופֿאַלן פֿון די בײַן־האַשמאָשעס. איצטיקס מאָל האָט ער ניט געליגנערט מיט קיין איין קנייטשל אַף זיין פֿאַרשקוואַרעט פּאָנים, אָט דער אַנדריוק — געזאָגט דעם „ריינעם עמעס" און אין קורצן אַלין, סאַכאַקל אין צוויי ווערטער:

— נימעצי סקאַזיווסיאַ!...

דער דייטש איז געווען מעטורעף צי שטאַרק קלאָר. אָפּגעהוליעט אַ טאָג דריי מיט „סאָוועטן" און מיט אַלע גליקן און איז געבליבן אויסן — ווי אַף אייביק שטאַרק דערשלאָגן און געפּלעפּט.

— נו, אָן־עק, האָבן געזיפֿצט סאָברים, — אויס דייטש.

פּאַמעלאַך, ווי מיט בעשבן, וואָס איז באַוואוסט נאָר אים, דייטש אַליין, האָט ער ביסלעכווייז פון אומעטום אָפּגעצויגן זיינע טיילן, זיך געגאַנגוועט שטי־לערהייד אין טונקעלע טישרע־נעכט און אַליין געזוכט היסבוידדעס אַף זיין לאַנגן אָוולדיקן „צוריק אַהיים“. און ס'זיינען געקומען נעכט אַזעלכע — טויטע, שטומע...

בא דער שיין פון רויטע פלאַקערס, וואָס ־ויכערן הויך איבער קעפּ, האָבן קליינע שלעפּעדיקע רייטער־מאַכנעס געשווינגן ווי טויטע, זיך גערוקט אין גע־שטאָרבענע רייען מיט אַ טויטן סיידער. זיי האָבן געטראָגן עפּעס טויבליכעס אין זיך, עפּעס טרויעריקס און פאַרשמאַכטס, ווי זייער ווייטער אומרואיקער „אַהיים“. און פון, אַרום און אַרום, פון שלאָפנדיקע דערפער, וואָס פלעקן זיך דורכאויס אין דער נאַכט, זיינען צוליב זיי אַף גאַנצע שאָען זיך פאַרגאַנגען אָן שיר הינט, געקלאָגט, געקלאָגט מיט שאַרפן אויסגעצויגענעם פּיסק און זיי אַרויסבאַליים מיט שרעק פון לאַנגן יאָמערדיקן בילן.

נאַכט בא נאַכט האָט באַטשקע זיך איינגעהערט אין אָט דעם שרעקנדיקן בילן און געוואַכט אין אַלע פינסטערקייטן ביז שאַריענדיקע פאַרטאָגן; געשטאַנען איין אַליין אין עק אויסגעהאַקטן וועלדל באַם פלויט, און זיך איינגעקוקט רעכטס צו דער וויאָרסטענדיק ווייטער בלינדער פינסטער, וואו דער ברייטער טראַקט לאָזט זיך אַראָפּ נאָר אַ וועלדל צו אַ טאָל און צו אַ בריקל; ער האָט געוואַרט, אַז רויטע רויכערדיקע פלעקן זאָלן זיך פּאַמעלאַך נעמען ריקן, ריקן. און טאָמיד, ווען די פייערדיקע פלעקן האָבן זיך דאָרט באַוויזן, האָט זיין מויאַך ניט געטראַכט, גאָר־נישט ניט געדענקט, און נאָר דאָס האַרץ איז בא אים אַלע מאָל געוואָרן ווי פאַר־שטאָרבן און געגלוסט, געגלוסט צו אַ ביקס אַזאַ מין לאַנגער און אַ שטאַרקער, וואָס זאָל פון דאַנען קענען צילן אין אָט די רויטע פלעקן און פלעטן קעפּ, שפּאַלטן דאָרט אַ שאַרבן נאָך אַ שאַרבן.

—טריק! טריק, טריק — האָט זיך זיין אויער ניט אויפגעהערט צו מאָלן דאָס טרוקענע קנאַקן פון אָט די קוילן.

ביז איינמאָל אין אַ נאַכט האָט ער ווירקלעך הערן אָנגעהויבן: ווייט, ווייט נעבן אָט די פלעקן טראַסקען קוילן. ס'טוט דאָרט אַ ציטער און בלייבט הענגען אין דער נאַכט דער רויטער רויך אַרום די פלעקן און עס פאַרהיקעט זיך עפּעס דאָרט אַף לאַנג, ס'הויבט אָן שיסן אַ טויטער קוילן־וואַרפער בא די טויטע דייטשן.

באַטשקאָ האָט דעמאָלט אויפגעוועקט זיך און אַנדריוקן און דערשראָקענע פון שלאָף זיי צוגעפירט צום פלויט הערן. באַטשקאָ האָט זיך אַליין געריסן פאַר אַ וואָנסי; ס'האָט אים אַהין געצויגן, ווי מיט קייטן. באַטאָג זיינען זיי אַלע דריי אַוועקגעגאַנגען קוקן צו יענעם אָרט, וואו לויטן כעשבן האָט באַנאַכט באַדאַרפט פאַרקומען דאָס שיסן, נאָר אַרומגעקלעטערט לאַנג, געזוכט און אין ערגעץ קיין סימאָנים ניט געפונען. זיי האָבן אָנגעהויבן אַרומבלאָנדזשען אַף די שמאָלע וועגן, געבליבן אָפּט דאָרט נעכטיקן אין אַ היפשן וואַלד, וואָס באַם טראַקט, אַרומגעקראָכן אַף די בייכער, זיך אויסגעבאַהאַלטן אין טיפע גראָבנס, ביז איינמאָל אין אַ שאַרי־ענדיקן פאַרטאָג איז זיי מיט אַמאָל געוואָרן קלאָר:

ערגעץ־וואו אין טיפע זאַמדן, וואָס אונטער קליינע וועלדלעך פאַרזעצן זיך צוליב אָט די רייטער־מאַכנעס גאַנצע דערפער און שלאָגן זיי, שלאָגן, רייסן שטי־קער, ווי פון אַ פייגער, נעמען אָפּ די פערד, די קוילנוואַרפער און די ביקסן.

אונטער איינעם אזא מין ווע‍לדל איז שוין אויך זיי — באטשקאָ, אנדריוקן און זיקן — איינמאָל אויסגעקומען ניט ווילנדיק זיך מיצאַרעף זיין צו אזא מין דאָרף און גלייך מיט אַלעמען כאַפּן א ביילעק אינם רויב. מיטן גרויען טאָגלעך איז דער געשלעג דאָרט געווען א גרינגער, ווי יעדער געשלעג מיט א פייגער. באַם ערשטן שאָס פון די געציילטע פאַרזעסענע ביקסן, האָבן די דייטשן ארויסגעשיקט א ווייסע פאָן, זיך דערפרעגן, וואָס וויל מען. באטשקאָ האָט דאָרט קימאַט מיט אַלעמען אָנגעפירט. ער האָט געענטפערט:

— אַלץ וויל מען; אַלצדינג, וואָס מע האָט.

דערפאַר האָט מען אים דערנאָך פאַר זיך און פאַר זייניקע געלאָזט אויסקלייבן די בעסטע ביקסן. ער האָט לאַנג באַטראַכט יעדער ביקס באַזונדער, געגלעט אַף רעכטס און לינקס די וואָנצעס און אויסגעפּרואווט מיט זיין געניטן אויג די זיכערקייט פון ציל. ער האָט זיך געזעגנט מיט די פרעמדע דאָרפסלייט בעשאָלעם.

איצט זיינען זיי אַליין, אין דרייען. שוין אויך געווען א קליינער באוואָפנטער טייל, געטראָגן אַף זיך יעדערער צו צוויי ביקסן און צו קוילן־גאַרטלען אַף די לענדן און אין אַלאַכסן איבער די ברוסטן. באוואָפנטערהייד האָבן זיי טאָגטעגליך אָנגעהויבן אזוי ארום שליאיען זיך אַף די וועגן און געשראָקן פון דערווייטנס דעם עלנדיקן דורכגייער, — דעם טויטס דריי פּבאָדימדיקע שליכים. נאָר אין געגנט איז שוין דעמאָלט קימאַט יעדערער באַזונדער געווען פאַר זיך א קליינער באוואָפנטער טייל און געשראָקן ווי דעם טויטס א שליאַך. מילכאָמעס האָבן זיך געבאָמבלט אַלע נעכט אין כאַלעם — מילכאָמעס אָן א ברעג און אָן א צאָל; זיי האָבן געקענט אויסברעכן אין יעדער רעגע אזוי פיל, וויפל אין לאַנד זיינען פאַראַן מענטשן. נאָר דערווייל האָבן יעדערן און אַלץ פאַרשלונגען אין זיך די ברודיקע טעג פון יאָר, געמערט די בלאָטעס אַף די וועגן, צעשטערט די בריקן. סאָף טישרעדיקע רעגנס האָבן געמאָבלט סאַי באַטאָג, סאַי באַנאַכט געפּאַטשט אין אַלאַכסנדיקן שטורעם מיט צעוויי־רעוועטע ווינטן און געשניטן, ווי מיט קאַרבנדיקע בייטשן, דאָס הייכע לייב פון לאַנד. זיי האָבן פאַרפינסטערט די וועלט, אַט די רעגנס און באַהאַלטן דעם פויער אין פאַרוויינטער כאַטע, וואָס אונטערן דאָרבייטש קאַשערן און זאַטן דאַך...

אין אַנדריוקס קליינעם ערד־שטיבל האָבן זיך צעטיילט די ווילנס: זיק האָט געפאָדערט, מען זאָל אַלע דריי זיך אָוועקלאָזן אַף צאָפן: וואָס זיצט מען דאָ? אַהין, צו אונזעריקע, צו די גרויסע דאָרף מען גיין. אנדריוק האָט געליגנערט מיט אַלע קנייטשן אַפּן פּאָנים.

— וואַרטן אַף פּעטרונען, האָט ער געזאָגט, — געהייסן, הייסט עס — דאַרכן דאָרף מען, פּאָלגן.

און באטשקאָ איז געווען בייז, ווי האַלב יטום, געזאָגט, אז ער האָט אַלעמען אין דער ערד. ער נעמט מיט זיך זיינע צוויי ביקסן און גייט אַוועק איינער אַליין אַף צוריק — צו פּראָסיען גייט ער.

זיק איז געווען אַף אים ברוגז, זיך געזידלט אַף אים בייז מיט די אויגן און ניט געוואָלט מיט אים ריידן. ער האָט זיך אַרומגעדרייט איינער אַליין אין דרויסן און געקוקט, ווי ס'ציבערט, ס'גייען אָן אויפהער די שטאַרקע וואָכן־לאַנגע רעגנס. נאָר איינמאָל אין א נאַס־גרויען זונטאָגדיקן גאַנץ פרי, ווען באטשקאָ, וואָס האָט

נאָך פאַרטאָג צונויפגעלייגט זיין פעקל, האָט אַנידערגעשטעלט נעבן זיךביידע ביקסן און האָט פון אַ פּאָר שמאַטקעס גענומען אָפּרייסן פעסטע אָניטשקעס און ווייקלען מיט זיי די פיס, שטופן זיי אַף אַ לאַנגן וועג אין ענגן שטיוול, — האָט אים, זיקן, אַ פּאָנעם מאָדנע פאַרקלעמט באַם האַרצן — פּאָרט געבידעוועט אַ צייט אינאיינעם.

— הער, באַטשקאָ, האָט ער געזאָגט, — וואָרט, איך גיי שוין אויך עפּשער מיט דיר אינאיינעם.

באַטשקאָ האָט ניט געענטפערט, אַליין געוועזן פאַרטאָן מיט די נייע אָניטשקעס, וואָס קריכן ניט אין ענגן שטיוול.

שטומערהייט זיינען זיי אַזוי אין צווייען באַוואָפנט, מיט די פעקלעך אַף די פּלייצעס, פון שטיבל אַרויס. נאָר אַז זיי זיינען אָפּגעגאַנגען אַביסל, האָבן זיי דערהערט אונטער זיך אַנדריוקס קוילעס. איבערן פאַרשטאַרקטן רעגן האָט מען ניט געוואוסט, וואָס ער וויל. זיי האָבן זיך אומגעקוקט אַף צוריק און דערזען: אַנדריוק איז שוין אויך באַלאָדן מיטן פעקל אַף די פּלייצעס און מיט ביידע ביקסן; ער פאַרשליסט אַף גיך די טיר פון קליינעם ערד־שטיבל און לאָזט זיך נאָך זיי לויפן.

ד. בערגלסאָן

ד. האָפשטיין.

*

פאר שטארקע, פאר פעסטע צעמענטן
באדאָרף מען וואס דינערע שטויבן —
כ'האב געהאט א בראכע אף שווערן
איך האב א בראכע אף קלויבן ...

איר ווערטער, איר אידישע ווערטער
פון עקן פון נאר דער ערד,
דאס פאכן פון שטיינענדע הערצער
דורך אייך האב איך דערהערט!

ס'האט קיינער נאך דא ניט געמאסטן
די מעכטיגע קויכעס פון צווישן.
שוין שטייבען מיט בלוטן באנאסן
און ווארטן, און ווארטן אף מישן.

איר ווערטער ווייכע און צארטע,
ווערט שוין קלאר און בראסט..
פון שטאל פון דמשק די הארטקייט!
די שטייפקייט פון רוסישן פראסט!

ווי נעמען פון טייערע הוימען
זאלן קלינגען די אלטע וואוהינען
ס'זאלן רופן ווי טורעמס, די זאמדן, די לייטען,
ווי פאנען זאלן רופן הואינען

ס'האט קיינער נאך דא ניט געמאסטן
די מעכטיגע קויכעס פון צווישן.
שוין שטייבען מיט בלוטן באנאסן
און ווארבן, און ווארטן אף מישן...

ד. האפשטיין

*

ווען׳מען בעטן, צו ווען׳מען זיך ווענדן
אין היימליכקייט פון צימערן שטילע...
הארץ אזא פארשייטס און ניט שטענדיקס
האט היינט פארבייקט זיך נאך פרילינג.

אזוי ווארים און שטיל צווישן ווענט דא,
נאר וואס זשע באהויכט מיך מיט ציטער,
ווי דרויסן באאטעמט די פענסטער
מיט קאלטע פראסטיקע בליטן...

ניין, ניט קעלט און ניט פראסט צווישן ווענט דא
איבער שטאליקן לייב מיינס ווי מילבן —
סאף קורעפטיקן דריטן צענדליג
האט עלטער מיין קאפ שוין באזילבערט

ניין, ניט קעלט און ניט דרויסן באפראסטיקט
הארציש׳ן ווארים מיט בייקען —
האב איך דען ווייניק געמאסטן
שנייאיקע ברייטן און לייגנען...

מיין אמאליקער הארטער צוקאפן,
וואלסט מיט רו און מיט פרייד מיך באגונגט,
אבי מיין פארשייטע קאפ נאר
זאל ווידער צעבריען מיט יוגנט.

א. קושניראוו.

ל. רעזניק

*

װען רויט װעט זײַן בלוט,
װאָס מ׳האָט ניט פֿאַרדעקט,
װעל איך זילבערנע רוט
אין ברודיקן פֿלעק,
אין סאַמע דערמיט —
אויפֿשטעלן זילבערנע רוט.

דעם זילבער װעט שלייפֿן אין שלייפֿן די זון,
און געשליפֿענער זילבער װעט שפּיגלדיק גרייט
אָפּשײַנען אָ פּ ג ל אַ נ׳ץ פֿון בלוטיקער רויט.

כ׳װעל טונקען אין זילבער
שפּיזעלאַך שײַן,
און שפּיגלדיק שאַרפֿן
מײַן לויטערע פּײַן,

װײַל ברודיק איז בלוט,
װאָס אַף ליכטיקער שײַן,
און בליציק צעגליט
איז מײַן לויטערע פּײַן
אין שפּיגל פֿון זילבערנער שײַן.

ל. רעזניק.

שפרה כאלאָדענקאָ

*

אז מיינע פריידן ווילן נישט זיצן,
אז מיינע פריידן ווילן נישט ווארטן —
וואס קאן איך זיי זאגן?
וואס קאן איך זיי טון?
צי קאן איך זיי האלטן,
צי קאן איך זיי דריקן די נאלדענע גלידער
מיט ציטעריקע הענט?
נו, וואס קאן איך טון זיי די פריידן פון פרילינג,
וואס קערן מיר איבער מיין מיידלשע מיט?..
ניין! כ'וועל איך נישט האלטן,
אייך פריידן פון יוגנט,
איך וועל אייך צעעפענען טירן און פענסטער —
און פליט!
און וועלכע ס'וועט קומען מיט טויען באפייכט,
צוריק אין איר טירל, צוריק זאל אריינגעהן —
און וואקסן און וואקסן...

*

עס וועט אין מיר וואקסן,
מע וועט אין מיר זייען —
האניק פון קנאספן
איך וועל אין זיך פיהלן
איך וויים אף געוויס דאס!
אזוי ווי דער גראבן ביים וועג דארט איז זיכער,
אז ס'וועלן צערייסן זיך בליוהענדע ציכן,
און דרייען און טראגן וועט זוימען דער ווינטער,
זאמדיגע וועגטלאך
וועלן פארהאלטן פון זיי א פאר צענדלינג
און וואקסן זיי לאזן אין פייכטקייט פון גרונט!...
ס'וועט אין מיר וואקסן —
איך וויים אף געוויס דאס,
אזוי ווי דער גראבן ביים וועג דארט איז זיכער,
אז ס'וועלן צערייסן זיך בליענדע ציכן...

שפרה כאלאדענקא

דבורה כאראל.

*

אראפגעלאזט די אויגן, איך גיי מיט זייד אף סאמעט אויס.
זיי ווייסן ניט ארום, ווי פרייט זיך שטיל מיין הארץ,
צו פארבן טונקעלע, פארבן העלע גיב איך צו —
צעבליט מיין בלומעלע, אטעמט שטיל...
עס ווייסט שוין אויך פון בלויע טעג,
פון שטויב אף וועג...

*

איך העפט ניט אף ועבל, איך גיי ניט אף סאמעט
אפילע אף קאנווע גיי איך ניט אויס,
נאר קרעלערלאך ליבע און קרעלעכלאך שיינקייט
אין לעבן ארום מיר איך זוך און קלויב אויס.
און קרעלערלאך ליבע אף מענשן אף סאמעט
מיט קרעלערלאך שענקייט צעמיש און גיי אויס,
געטריי נאך, ווי פריער, דעם רינגל אף טויער,
נאר אטעם ווערט טיפער, אטעם ווערט גרויס.

*

און אייגנ איז מיין שטיבל,
פארשלאסן די טירן,
וואוהין זאל איך גיין
און וואס וועט מיך פירן?
און רייסן א טיר דארף מען קויאך דאך האבן —
זוי גרויס איז מיין קויאך, ווער וועט מיר זאגן?...

*

גרויע באלעמען שטיבלאך אין אוונט
טריפט לעוואנע מיט קלאנגען פון שניי,
דאכט זיך מיר, דו ביסט דא נאענט,
אייל איך אנקעגן דיר גיין.

קאן איך ניט גלויבן דעם עמעס
שלאף איך ניט וויפל שוין נעכט,
מיינער א אומזין, צו וועמעס—
ב'שיינען פארלאשענע לעכט...

ד. כאראל

י. קיפניס.

געבאָד

(מיניאַטיורן)

.1

פראַשן־קוואַקען

מיילעד־הערנער האָבן גרינג און קינדעריש אין איר פּענסמער אריין געשטראַלט. און פראָשן־קוואַקן לאָזט זיך הערן דאָ און נאָענט, ערגעץ און ווייט. אַזוי אומאויפהערליך קוואַקן זיי די פרעש— ניט נאָענט ניט ווייט, ניט פון דער זייט ניט פון יענער—פון ארום.

שיין איז זייער געזאַנג— שענער פון שיין:

עפּעס ניט פון קיין העלזער גייט ער. און עפּעער יאָ פון העלזער, נאָר ער האָט ניט דערהיט דעם אָנהויב, און קיין סאָף וועט ניט זיין...

פאַרשפּיצטע אַלאַכסנדיקע בוסטן נאָגן שטיל, און סאַמעט־אויגן יאָגן גאָרניט, ווייסן גאָרניט. סאַמעט אויגן שמייכלען קוים באַמערקט—, און דיר דאַכט זיך: אַ וועלט אַ ערשט־פאַרטראַכטע, וואָס וועבט זיך אין גאָר־וועלטס פאַרהוילעניש, באַהאַלטן זיי אויס אָט די אויגן. באַהאַלטן אויס און שווייגן. אין נאָר אַ סאַמעטן רויבעלע, און נאָר אַ טונקל וואַסערל... און פראָשן־קוואַקן איז אַזוי אומאויפהערליך אי דאָ, אי נאָענט. ניט פון דער זייט, ניט פון יענער— פון ארום...

.2

כאַסענע־פרייד.

צווייען האָבן זיך געריסן כאַסענע האָבן און טאַקע אויסגעפירט.

ביידע יונגע, ביידע בלישטשענדיקע.

האָבן מכוטאָנים אף דראשקעס איבערן שטאָט זיך געלאָזן און אַלע דורכגייער מיט כאַסענע־פרייד פאַרברענט.

פערד האָבן פון דער סימכע געוואוסט, זיי האָבן האָזעדיק ביז געוואָרפן און פון די שטיינער פונקן־גאָלד געריסן.

בין איך שוין מער ניט איך געווען.—די הויך־היטער האָבן זייערע בעזעמער ניט דערקענט.—די ווייבער ביי די מולטערס—געמיינט זיי סאַרווערן, און אַלע דורכגייער—מכוטאָנים זיינען, און כאַסענע־פרייד. אַריב די כעלנער זיי טראָגן...

.3

קאַלעס.

...איז דאָס פונקט אַ שאָ פאַר אונזער באַלייגנס געווען.

אַ זאַפּטיק רעגנדל האָט אין פרישן אָוונט, אריין זיך געפלאַכטן; דאַכט איך אים באַגעגנט דעם אומבאַקאַנטן. אַזאַ יונגער, ווי איך, און צוויי אַקסלען, ווי איך, האָט ער געזונטע געטראָגן.

ביידע זיינען מיר פאַר אַנ׳אויסגעוויקטן הויז מיט אויבסן געשטאַנען,

באַרן זאַפּטיקע, פון רעגן־שטויב געקילט, האָבן זיך מיידלש אונז אין די אויגן געוואָרפן. מיר האָבן ביידע אויג און צאָן געשאַרפט— איז פון איין זייט אַ ברייטער פּויען ראָק געהויקערט געזעסן, און פון דער צווייטער—אַ פאַרדראָסטעטע וואָג זיי פאַרשטעלט.

און געלט־פאַפּיר איז גראָד בא „מיר" געווען.—האָט פרוי פון וואָג די באַרן מיר אין האַנט אריין געשטופּט און אין דער גיך די הענט צוריק אין די אַרבל אריין געלאָזן...

—נאַ זאָג איך צו איר, — עס!

האָט לײדיקער מאַרק געקוקט און זיך געוואונדערט:

צווייען ווילד פרעמדע—און פּלוצים דרינען אזוי און גאָר:

איינער שעמט זיך גיט געבן און דער צווייטער—עסן.

איך בין געגאַנגען, און מאַרק האָט לאַנג מיר נאָכגעלאַכט, ביז הינט מיט אַרומגעהאַקטע עקן זײַנען אים אין מויל אריין פאַרקראָכן. האָט מיר אַ שיקער דעם וועג פאַרצוימט. איך לייב און אין נעץ איז ער ראַכוועסדיק און אין זיין גאַנצער לייגג אויסגעצויגן געווען און זיך מיט לעצטן באַגעגנטן הונט געזידלט. ער דעם הונט—אין הוילער נאַכט אַריין איבער דער מאַמע, און דער הונט מיט מאָרדע צו הויך אַף קאָל, ווי ער וואָלט וועלן דעם שיקער צוקלאָגן פאַר מאַמע־קאָוועד און פאַר מענשלעכן צעלעם, וואָס נעצט זיך אין קויט.

איך האָב דעם שיקער אויסגעמיידט און ערשט דאָן אַף דעם הויפן קאַלעס זיך אָנגעשטויסן.

אַלע יונגע, אַלע גרינגע. טונקעלע פייערלעך אין די אויגן זיי טראָגן און מיט פאַלשע דימענטן באַשווינדלען זיי די נאַכט. זיי זײַנען אַלע מיר נאָענט, זיי רופן זיך ביי די נעמען איינע די צווייטע. אין הויפן האָבן זיי זיך צוזאַמען געזאַמלט און ווייסן, וואָס צו דערציילן...

איך האָב זיך אַף דעם הויפן אָנגעשטויסן, האָבן זיי זיך געקריגט פאַר מיר די קאַלעס און געדונגען בין איך קאָם מיט אוינער אַנטלאָפן זאָל זי זיין די שענסטע און זאָל זי זיין די בעסטע.

אונזער באַסענע איז אין דער רעגנדיקער נאַכט געשען, נאָר מען האָט אונז קיין ליכט ניט געצונדן און קיין לאָמפּן האָבן ניט געברענט.

האָט צווישן אונז ביידע קיין האַרץ ניט געציטערט, ווייל מען האָט אונז קיין ביידער ניט געאײַניקט און קיין ווייסע דעקן ניט געשפּרייט. איך האָב נאָר איר לייב דערזען יענער האָט מיט זיין ישיין די פינסטערניש צעביסן, האָב איך שעלטן געוואָלט.

שעלטן די קאַלעס, וואָס האָבן מיך פון האַנט בא איר אויסרייסן געוואָלט און מאָכרים פון וועלט, וואָס זיך אזוי אויסגעהאַנדלט האָבן, אַז שיין און וואַרעמקייט אין גאַס פאַרקויפט זיך, אַף שאַ און אַף שטיקל.

אזא קלוגע איז זי ישוין, אָט די מיין ווייב, געווען און אזוי בין איך איר געוועגעפעלן. האָבן מיר לאַנג ניט געקענט צעגיין זיך און געמוזט...

. . . .

ערשט אין אַ גאַס און אין צוויי אַרום האָב איך זיי באַגעגנט.

מיט רעגן־קאָרע ביי זיי די קליידער באַוואַקסן. מיט די פּעקלאַך זײַנען זיי געגאַנגען פון וועג און פון צוג, וואָס האָט זיי ערשט אַרויסגעלאָזט. אזוי שלעפּן

זיי זיך אין דער פינסטער. גליטשן זיך אף גאַסן־אַספאַלט און טאַפּן דעם וועג. געוויס זיינען זיי מיינע פריינט. זיך געאײַלט און דאָך פאַרשפּעטיקט, אף א שאָ א גאַנצער מיין באַסענע פאַרשפּעטיקט. האָב איך ניט געקלעמט און ניט גער־שאָלטן, נאָר געוואוסט האָב איך: פון דעם זיוואוג וועט מיין וועלט ניט געביטן ווערן. איך האָב מיין זייאונג אין דער פינסטער פאַרדאָרבן, ווייל מיינע פריינט זיינען ניט געווען, ווייל מיינע פריינט האָבן קיין ליכט ניט געצונדן.

אזוי זיינען זיי טאַקע דורך—מיינע פריינט. סאַמע מיך ניט באַמערקט.

אָ, איך דערקען זיי:

רעגן־קאָרע באַ זיי אף די אקסלען און אין די הענט קערבעלאך פון וועג. ערשט פון וואָגזאַל שלעפּן זיי זיך און טאַקע פאַרשפּעטיקט.

אזוי האָבן זיך שוין באַ מיר די באָרן צעביטן. ניט געוואוסט איך האָב פון וועלכע האָב איך דאָס זאַפט געזויגן, וועלכע האָבן מיך אזוי באַגיטיקט און וועלכע האָט מיר די פרוי אין האַנט אריין געשטופּט.

מיין באַוועער, מיין אומבאַקאַנטער—געוויס וואַרט ער אף בייַלעך.

האָט דער רעגן נאָך לאַנג געפּליסטערט...

קען איך ניט אויפהערן זינגען. אזוי אין מיינע באַסענע־קליידער געגאַנגען ניט אף אומבייטן זיי אזוי גיך. אזוי גייענדיק און אזוי זינגענדיק אף נאָס און שטאָטס באַראָט.

.4

יאַדערן.

—קויפט יאַדערן. גוטע געפּראַזשעטע יאַדערן.

—גערעכט איז א פּויערן.—גוטע יאַדערן און נאָך געפּראַזשעטע.

איך קער זיך אום.

מיין געלט־פּאַפּיר באַטרעפט ניט־קיין־פולע מעסטעלע יאַדערן.

פון וואַנען ווייסט א פּויערן פרייזן?

פּאַפּיר אָט אזא און פּאַפּיר אנדערן?

זי מעסט.

—איר האָט אויך, זאָגט זי, קיין געלט ניט.

—א פריער זיינען זיי געווען וואָלוול, האָבן זיי זיך אונטער די פיס געוואַלגערט, און היינט—אף קיין רעכט.

זי רעדט און די שטימונג וואַקסט.

— אז ס'נישטאָ קיין מאַנסביל, איז ווער וועט פאַרדינען?... זי דאַרף דאָווקע א מאַן. סאַכאַקל דער פערטער צענדלינג גייט איר.

זי איז שוין געגאַנגען—די פיס ארומגעקלאַפּט גייענדיק און אומזיסט.

זי לאַכט און א פאַרבאַהאַלטענער רייַז ברענט אין די אויגן.

— א ליכט האָט זי שוין אפילע געקויפט...

—און א הייליקן געשטעלט,—כאַפּ איך באַ איר אויס.

— אָט זאָגט זי, א הייליקן, —קוים דערלעבט...

געקויפט א ליכט און באַ דער שיין געזוכט...

האָט זי אָ נאָדל געפונען... א שפּילקע קעפּל,— א קליין ווערימל געפונען

—און קיין מאַן נישט...

זי פאַרגעסט ניט דערמאָנען א דורכגייער: „גוטע יאָדערן געפּראָזשעטע" און לאַכט ווייטער:

— מע פאַרזינדיקט זיך זאָגט מען, אז מען שטאַרבט אָן א מאַן..

. . . .

א גוטסקייט פון א באַגעגעניש:

ווינציק יאָדערן,—און ביזן שטוב האָבן פינגער און ציינער אָנ'אַרבעט געהאַט.—

ווינציק פאַרבראַכט, און ביזן שטוב געדיינקט. און כ'האָט זיך פון זיך אַליין געשמייכלט...

5.

העפּקער.

אין גאָרטן שפּילן קינדער

און אויסער גאָרטן שפּילן קינדער.

ליגט אונטערן פּלויט א אינגל, א יונג אינגל.

א היילִיק שמייכעלע איז אים געבליבן רוהען אַף יונגן פּאָנים.

א ביסעלע אין דער זייט ליגט היטל מיט מויל און מיט הויפל געלט־פּאַפּיר.

צו הימל און צו העפּקער געווענדט—

זיך גאָרניט געריכט אינגעלע און שוין אזוי גיך...

ווייס איך?

געשטאָרבן...

— — — — — — — — — — — — —

היטן קינדערלאַך און ווייס ניט וועמען—העפּקער־היטל, צי היילִיק שמייכעלע, וואָס שיינט אַף יונגן פּאָנים.

היטן קינדערלאַך—און זון איז גוט אזוי...

זיך גאָר ניט ארומגעקוקט אינגעלע און שוין אזוי גיך.

ווייס איך?

געשטאָרבן...!?

א נאַכט—א יאָר, אז ער דראַפּעט זיך צו מיר אין פענסטער אריין דער רעגן, אזוי נאָגנדיק וויינט ער, אזוי שמיל און פאַרצווינגן.

מיט פאַרצוויגענע וויעס כלינע איך אין דרימל. הער און הער ניט...

און גרייט איך בין גלויבן:

אַלע וועלטן אין איינעם גענומען כניקען אזוי שטיל, אזוי דויערנד, גיסן ט־ערן און קינדערשן ניט ווייסן פאַרוואָס.

מיט גוואַלד איך שאַר אַרום דעם שלאָף פו מיינע ברעמען און לאַך אַליין:

6.

דאָרשט.

אזא נישטיק רעגן־זייערל זאָל אזוי פאַרפירעריש זיין... ווי ווייט איז דאָס דער ברעג פון פאַרזויגענע כמארעס?

ערגעץ דאָ נאָענט, וואו נאַכט וואו זעלבע שפּרייט זיך, ערגעץ דאָ נאָענט לעכצן סטעפּעס א טרונק. און ווייטער צו—לויערן פלעצער וויסטע און מיט געזאָלעכער טרוקענע אָטעמען זאַמדיקע היץ. אַף ווייטע שפּיצן ערגעץ זיך פּאַשן בערן אייזיקע און בוינן אונטער שווערער און קאַלטער לאַסט אַף נאָך מיט קיינעם

ניט באטראַכטענע פּלאַכן. און אונטן וואו, אין זון פאַרגאַנג טומלט זיך אַ וועלט אַ האַלבע. ציט זיך צו כווישעך פון נאַכט צו נאַכאס פון רו. אונטן הילט אַ וועלט אַ האַלבע זיך אין זונפאַרגאַנג, און אַוונט, ווען יונגער אויסגעוויקטער מאַרגן פון אַלע ערגעצו געקוויקלט קלאַפּט זיך שוין מיט וויי און פרייד־געבורט צו מיר אין שויב.

7.

ט פ י ל ע.

אין שאַ פון טאָגן האָב איך זיך מיט גאס און מיט שטילקייט אויג אף אויג געטראָפן.

אין שטיינערנע בייכער האט מענטשן־דרויב זיך אין פעדערן און אין צייג קנוילן־וויים געריעט, דאָס לעצטע ביסל רייאַך געצויגן און נאַכאַס געהאַט.

וואו ניט וואו האָט אַ שטוב־הינטל אַף סקריפּ פון טיר געוואַרט, אַף פּלויט אַף ערשטן, אַף הויב פון אונטערשט פיסל, געוואַרט מיט הונגעריקע נאָז אַף אַ שפּור אַ הונטישן אַף שטיין און וואַנט דערטאַפּן.

מיט טריט מיט גרינגע און באַקן באַברעמטע האָט זיך אַ עמיץ איבער אַ צוים איבערגעגליטשט.

אַף ניט באַוואָרנטן שלאָס געהאַפּט — דורך פינגער קלעפּיקע ביונע קריגן.

ער האָט מיר, און גאַס און שטילער דורך דיר פון ברעם זיין גאַנווע־טפילע פאַרטרויט און איז קאַציש אין שטילקייט פאַרשוואונדן.

— — — — — — — — — — — — —

נאָט פון גאַנאַווים, וואָס וואַכט דורך פאַרטאָגן!

האָט ער אַ זכות באַ דיר? —אז ניט, נעם באַ מיר, נעם ביים הונט וואָס אַף רעגלען היימלאָז אָט זיצט און וואַרימט דעם עק אונטער זיך.

גאָט פון גאַנאַווים, וואָס וואַכט דורך פאַרטאָגן, זאָלסטו זיין טפילע פאַר־נעמען!

8.

ג ע נ אָ ד.

מט זון און גענאָד איז גאס און שטיין פאַרגאָסן.

אַ פעדימל פון כיין איז אַבער וועלט איבער־גאַרער פאַרצויגן—

ווער קען זאָגן אַף וועמען אין דער רעגע:

„דער איז איבריק, ער איז ניט אַף זיין אָרט."

אַ פערדישע קופּע אַ פאַרלאָרענע אין מיט פון גאַס איז גאָרניט פאַרלאָרן...

איז נאָר ניט עלענד.—

דאָס הויקערל, וואָס טראָגט אָנאָ זיין הויקער פאַר זיך איז אַף זיין אָרט.

די קי גייט נאָך רוהיק נאָך דעם שטריקל

אומזיסט האַלט זי די באַלעבאָסטע אין די מוירע

מיט אָקסן האָט זי געוואָלט שפּילן נעכטן—היינט איז זי מיד און נאַכגיביק

און איז מויכל שטאָט פאַר שטיינערנעם, פאַרשטאָפּטן ניט וויסן —וואָס איז אויסן אַ קו, ווען ס׳קומט איר אָן די צייט...

י. קיפּניס.

סדאם

1.

די קליידער אויסגעפּרעסט. ווי טעלעגראַפן=דראָט — —
גאָט צו גאַט, נאָר טאַקי נאָט צו נאָט.
און שיך און וועש פון בעסטער קראָם.
מיר, הער קאַסיר, אין יענער שטאָט — —
א בילעט ערשטן קלאַס קיין סדאָם.

האָט מיין טאַטע געזוכט אהינצו דעם וועג?
אים קענען ניט שיינע און גוטע א סאַך.
אין מיין אנטלויפן פון זיך אין טויבע טעג,
אין מיין אייביקן נאָך זיך געיעג,
האָט עס מיך אהער געבראַכט.

עס וועט אוונט זיין, ווען כ׳וועל קומען אהין.
לאַמטערנס העל באַשמינקט.
ניין, פריער ביינאַשמאַשעס. א רויטע זון.
פיאַלעט דער הימל צעגליט.
ניין, דאָך איז עס אוונט, ווען כ׳קום אהין — —
לעוואַנע אויבן הינקט.
איך קלאַפּ אין די לאָדן. מע עפנט מיר ניט.
איך הער, איך הער, ווי דרין
א מויל א נאַקעטס זינגט
א ליד.

מיט א שטרויעלע!
אַזויעלע, אַזויעלע!
פאַל נאַר. פאַל נאָר,
וועסטו בא מיר פוילן.
שלאָג מיך, בראָט מיט הייסע קוילן
אַפּין הוילן.
לאָמיך האָבן היינט
מיין טאָג דעם וואוילן.

האָסטו מיינע אינדן אָפּגעשוונדן
האָסטו מיינע לעמעלאַך געשאָכטן

האבן מיך די סדאמער־נעכט געצונדן — —
זוך איך קילע ווינטן
אונטן
אף די גרונטן
און וואו נאך דען, און וואו נאך דען, און וואו נאך דען?

ווי מע קלאפט דארט, ווי מע קלאפט דארט אין די לאדן.
זאל מען ווייטער, זאל מען ווייטער קלאפן!
בין איך דאך דיין שקאפע.
זאג, איך בין דיין שקאפע
און איך פיר דיין וואגן
אזוי שווער באלאדן.
וועל איך לויפן — —
ווערסטו מיך ניט כאפן.
ווערסט מיך כאפן — —
וועט עס זיין דיין שאדן.

מיט א שטרויעלע
אזויעלע
אזויעלע
כאפ מיך, כאפ מיך,
ווערסטו ביי מיר פוילן,

.2

אין דיינע טייכן, סדאם,
אין אויסגעבלויזטע נעכט,
אין שטייענדיקן וואסער
פאלויסקען זיך,
קלוימערשט פריילעך,
פעטע שאף
און שלאנקע ציגן.
און ס׳שטייט דער פעטער אפ׳ן ברעג:
מארעשכוירעדיק
דעם ארעם אויסגעצויגן,
די צוגג ארויסגעשטעקט;
מיט א שטעקעלע פון דינעם אטשערעט
קיצלט ער זיי ס׳ווייבליכע געשלעכט.
און זיי פראביקרייוען אזוי
פאר אומרו, פרייד און ווייטאק.
און ס׳שפילן טויבע קלעזמער צו

אַ ניגן טרייסטלאז, האפליא
ווי דער געווייסער שלוקערץ
פון פרויען נאך אַ מאפל.
אַ כאסלירקעלע ווי אין פּאָסעק.
און אנדערש נאך —
ס'איז יעדער קאפּ
א דרייעק מיט א גלייכן ווינקל,
וואו AB און BC
זיינען אויסגעגליכט
און קאטעט AC
איז פאר דאָרשט פארטרוקנט.

באָר הייס איז ניט. און קאלט איז אויך גיט.
די הענט פאראכטן
יעגע פיס, וואס האָפּקן
פוילן טאנגאָ,
ווי מע שטעפּט אף א מאשין.
און פיינט האבן די פיס
די הענט, וואס טאפּן
פון שוייס פון אייגעגעם די ווארימקייט
און פרעמדע ברוסטן.

און איינמאל האבן מיר געלייענט אין א צייטונג
אַן איידעס קאן זיין אַ. מ. איקס
ער האט פארשעמט אוועקגעקוקט דערביי מיט רעכטן אויג
און אין זיין סאדע-וואסער האט זיך אפּגעשפּיגלט
א סראפּן פּאשעט פויערש פלאקסן-אייל —
אַן אינסעראט אזא
איר ווייסט שוין וועלעכס.

און איך האב זיך דערביי דערמאנט,
אז כ'האב צוויי קליינע קינדער,
וואס שמייכלען פונם שלאף און זיינען, ווי דער אטעם
פון פאלוועצקער וואלד אין אייער צייט,
און וואס זיי מוזן ערשט אריין אין כיידער
און דורכמאכן דאס גאנצע פונם אנהויב
און ס'האט מיר אנגעהויבן פרעסטלען אפן רוקן
פאר סדאם, פאר סדאם.

3.

פריינט,
איר, טייערע און בעסערע פון מיר,

איר בעסטע אף דער גאנצער ערד!
אנטלויפט גישט
טרייסלט מיך נישט אפ!
איך ברייגג טאקי נאָר שטויב פון אלטבאקאנטן
פון אויסגעשריגענעם
מיט נײַן מאָס רייִד.
כ׳וועל אבער הײַנט

מיט נעגל פון נייע וואריאנטן
פארטשעפען די געקרייזלטע פארשלאסנקייט
פון אייערע געקעמטע בערד
און אויסגעלומפערט-גראב,
ווי פון זינען,
אייך אנכאפן ביים קאפ:
הערט נאך אמאל,
עס גייט אייך אן.

איך קאָן דיר גארנישט זאגן,
וואָס דו באשטײַסט פאר מיר,
מיין ליבער קאָטער,
און ווען דו ליגסט
און זשמורעסט זיך צו זון
און כיינדלסט זיך אזוי אין דיין געלאסנקייט
אין דינער רו
און ביסט אזוי געלייטערט ווייס,
דו, דו.
דיך וועלן אופעסן די מייז!

ווייל ס׳איז געווען א פאלשער מיין,
אז גרויס איז שטארק און שוואך איז קליין
ניין.
איך זע באשיינפערלעך דיין סאף:
דו ביזט ווי טאמיד
פארטראכט, פארכאלעמט
אין האלבן שלאף.
א פיצינקעלע מייזעלע
א קליין פארזעעניש
קומט צו און טוט א קראץ
אזוי, א קראץ,
דו קוקסט זיך גארנישט אום אפילע.
און נאך איינס לייכט,
און נאך איינס לײַכט,

און עטלעכע און פילע.
און ווען דו האסט דיין נאגל אויסגעשטרעקט, —
אָ זע, אָ זע —
ארומגערינגלט און פארדעקט
ביזטו פון זיי
פון טויזנטער פון גימעסע פון קליינע מייז,
וואס בייסן שטיקער ווייס
פון דיר און לאזן דיך ניט אפ!

און אויב דו קאנסט, באַרעכן אפן קאפ,
סדאס פארמאגט אזוי פיל גאסן;
יעדע גאס אזוי פיל הייזער;
יעדעס הויז און אזוי ווייטער.
היינט די בוידעמס און די קעלערס - -
היינט שפייכלערס און די קאמערס - -

איצט איז שפעט שוין. ס׳וועט נישט העלפן
דיר די שטאלנסטע טשעקא,
די באלעבעסלשע סטיכיע.
קוק אף רוסלאַנד, רוסלאנד, רוסלאנד.
זאגסט, דער וועג איז אויסגעטראטן,
און דער שטייגער איז געשטופלט
פון די פילע, פון די גריבלערס,
קוקסט אוועק פון מיר אנטוישט,
כ׳ענפער אף דיר מיט אמאל
וועט א צוג דיך איבערפארן - -
גייסטו ציילן זיינע יארן?
איז דער מאשל אויך אן אלטער.

מיינע טעכטער, מיינע יונגע,
וואס האט מען מיט זיי געטאן?
און אין קינאָ פאר דער דראמע
קומט דען נישט א האָן א גיבער
און ס׳איז אונטער אן אויפשריפט:
פראצענטניקעס שטארבן אף קידעש אשעם
און ווערן נאך רייכער פון דעם.
פילט מיך דען נישט אן א אייעש,
ווען איך הער די סדאמער ריידן
פון צאדיקים און גאניידן
אף העברייאיש, אף העברייאיש,

און אף יענע ווייטע אינזלען
פונם איינזאמען געדאנק,

וואו מיר קומען צוגעשוואומען
קוים וואס, קוים וואס מיטן ל׳עבן,
נאר אדאנק דעם שיים אמפוירראש
איז מיר נעכטן אף דער נאכט,
ווען איך בין אהין געקומען
מיד פון טויזנטער סאקאנעס,
אנגעקומען שוין אקעגן
אזא דיקער יונגערמאן,
אויסגעשטרעקט שאלעם אלייכעם,
סקאצעל קומט, וואס אזוי שפעט,
כ׳ווארט שוין דא אף אייך א גוזמע,
כ׳האב דא אייביקייט פארטיילט.
נאט אייך, נעמט אייך אייער כיילעק,
כ׳האב אים דא גישט וואו צו האלטן
און ער ווערט צעשמאלצן.
האט איר נישט א פאפיראס?
און וואס זאל איך אים דען זאגן,
— כ׳ווייס אפילע, כ׳קען עס שווערן,
ער איז ער, און איך בין איך,
אָבער אזוי ענלעך איז ער
ענליכער צו מיר, ווי איך.

ניין ס׳איז שלעכט, ס׳איז שלעכט, ס׳איז שלעכט.

4.

סאכט האט שוין איר שווארצע מויער אויפגעשטעלט,
ס׳זיפט זיך דינע ליכט פון שטערנדיקן הימל.
עי, וואס האט איר אייך, וואס האט איר אייך פארשטעלט?
עאט איר נישט מיט וואס זיך צו בארימען?

איינזאם הוידעט זיך לעוואנע א פאביר
איבער געגנט שטומער און פארדעכטיקער;
צוויי מאלאכים קלאפן זיך פון טיר צו טיר,
בעטן זיך — זיי ווילן איבערנעכטיקן.

איר מאלאכים, איר מאלאכימלאך פון גאט
מיט די שווארצע בסירעס אין די ווייסע פליגל,
ווייסט איר דען נישט, אז ס׳איז סדאם די שטאט,
וואו ס׳איז יעדער איצט מעוזאנע בא א פאלשן שפיגל?

פרעמדע מענשן רייבן לייב אין לייב;
א קאדאָכעס טרייסלט מיט די בעטן.

מאָרגן וועט ער, אַז ס'איז נישט זיין ווייב
געלעגן דאָ מיט אים אין טאָג אַריין אין שפּעטן.

אין די נעכט די הייסע פּיקן שוין די טעג
מיט די קאַלטע שנאָבלען, דעקן אויף די פּלאַכטעס.
איינער וועט דער צווייטער אויסמיידן דעם וועג,
איר אַראָפּוואַרפן אַ גלעזערנעם „וואָס מאַכסטו?"

איר מלאָכים, איר מלאַכימלאַך פון גאָט,
אין דער גאַנצער שטאָט איז דאָ נאָר איין גערעכטער.
שיקער איז ער טאָמיד. ער איז שיקער לאָט,
אַ פאָטער זיינע ווייבער, אַ מאַן צו זיינע טעכטער.

גייט צו אים אַריין! רוט אין זיין געצעלט,
ראַטעוועט פון סדאָם די ליידינדיקע וועלט!

5

מיט שאַרפן שניידמעסער איך לאָז מיך אַף מיין סטעפּ
און כ'שנייד אַראָפּ די אַלע ווילדע גראָזן.
אַף הוילן פּלאַץ באַווייזן זיך די קעפּ
פון די אַנטלויפנדיקע טאַנצנדיקע האָזן.

מיין אַלטער גוטער ברודער וואָליקע וואָלף,
נישט וואָרג זיך, שלינג נישט, כאַפּ פּאַוואָליע.
ווי כ'בין אַ איד, איך מאַך צו דיר אַ סאָף
און כ'וועל שוין אָן דיר אויסקומען מיין וואָליע.

קוואַלן קילע פון אונטער דער ערד,
איר טאָרט היינט נישט דעם כאַלאַל מיר פאַרפּלייצן.
אַריינט אין כאָמעט, איר טאַבונעס ווילדע פערד
פאַלגט די בייטש און הערט די לייצן.

און נעם איין שטומעניש, געננוג געררויבט
עקביה בן מהללאל, אַלטער פּיקהאַלץ,
מע ווייסט שוין, אַז דו קויפסט און דו פאַרקויפסט
און ספּעקולירסט אַביסל מיטן איקער.

אַ הערשער-האַנט איז אופגעשטאַרקט בא מיר,
איך לאָז מיין ליד גיט שטערן פון שפּאַט און יאָמער.
די זיצונג ווערט געפירט אָרגאַניזירט,
דאָס וואָרט דערהאַלט איצט כאָווער לאָט דער סדאָמער.

אין דרויסן אָבער גוואַלדעוועט די שטאָט
או ליו ליו, וויל די וועגנט צעשלאָגן.

און ער רייסט זיך, און ער ווענט זיך צו זיי לאָס,
און ער רעט צו זיי אזוי צו זאגן.

איז מיין הארץ א מאס? איבער יעדער מאס
ברענט אין מיר דער געהנעם פון צארן.
ס׳איז מיין בליק פארסאמט פון שטענדיקן פארדראס
און פארשאלטן בין איך, וואס איך בין געבוירן

איך, וואס צייטנווייז דערוואך איך מיט אַ שפרונג,
לעבעדיק און שטארק, ווי א יאָריק קעלבל,
אונטער אייער שאטן בין איך נישט מער יונג
און מיט אייך ביים טיש, בין איך, ווי איר דערזעלבער.

איז עס נישט מיין טרייסט, אז איך בין באַשטימט
מארגן שוין קאיאר צו זען אייער פארלענדן?
ניוע, איך זע מיך שוין פארענפערט און באריכט
אף די שפיצן פון אן אויסלייזונג־לעגענדע.

כ׳וויס, דערווייל בין איך אַ גער אין סדאם, בא אייך,
כ׳בין פון אַייך געפאנגען. נאט אייך מיינע טעכטער
און זייענדיק מיט אייך, בין איך צו אייך דאך גלייך
אין א נייער, נייגעריקער נאך און שלעכטער.

בין איך אייער גער, אבער נאר א גער,
ס׳טליט אין מיר דאָס ליכט פון מונטערן זיקארן.
ס׳בראט מיך אלץ בא אייך, וואס איך זע און הער,
וואס איך וייז און רעד שטעכט מיך, ווי א דאָרן.

טוט מיט מיינע טעכער איצטער וואס איר ווילט,
אבער לאזט בא מיר די שטראפערס, די מאלאָכים,
ווייל אין אייער כורבן ווערט מיין בלוט געקילט.

און געבענשט איז אלעס, וואס וועט קומען נאך אים.

ווארגט זיך, ווארגט זיך גיכער מיט די זינד,
זעט ס׳זאל אייך אין האלז נישט בלייבן עפעס שטעקן.
מיט דער העלער זון און מיטן מאָרגן־ווינט
צינט זיך אָן די שטאט פון אלע עקן.

ס׳ווערט די שטאט פארבלענט אונטער זיינע רייד.
דראפען זיך אהיים דערשלאגענע און מידע
א מאלעך צו דעם צווייטן פליסטערט שטילערהייט
זעסט, ווי גוט עס איז, אז מ׳האט אין סדאם א אידן.

און איצט, ווען כ׳ווייס געוויס,
אז דו ביסט אומגעקומען, סדאם,
בענקען מײַנע פיס
נאך דײַנע וועגן.
ביי וועמען זאל איך פרעגן,
ווי קערט מען אום
א פארוועָרטס גיסנדיקן שטראָס.

גאר זיין, דאס לאך איך גאר אזוי.
אזוי בין איך באשאפן שוין פון אלטע צייטן.
איך בין דאך עפעס נישט קיין גוי
און זע אלצדינג פון אלע זייטן.

און מיינען מיין איך פארט,
אז פארן וועל איך קיין ניו-יארק,
און אופזוכן דארט אלע עמיגראנטן
פון מײַנע קאנטן.
און גרינדן א פאראיין
פון אנשי סדאם
מיט א בייסמ׳דרעש און א דע סיג-האל.
און זאמלען געלט
פון גאר דער וועלט
און שיקן איך א דעלעגאט א רעבטן,
דעם סדאמער בייס האקווארעס צו פארעכטן
און ס׳וועט זיך ארוועטיין
שכאל און אייזן
אין פילאדעלפיא, טשיקאגא און סאנקט לואי

און איצטער בין איך רואיק, רואיק, רואיק.

מוישע ליוושיץ

י. דאָבּרושין.

מאַני לייב.

.1

דאָס ערשטע, וואָס מוז אַרויסקומען אַפן ראַיען, ווען מען ווערט באַקאַנט מיט מאַני־לייבס דריי בענדער געזאַמלטע לידער — איז:

מיר האָבן שוין באַלד אַ דורכאויסיקע פאַרגאַנצטע ליטעראַטור. מיר האָבן אַ ליטעראַטור, וואָס האַלט בּאַ פאַרפילן אַלע דורגעהיפּערטע עטאַפּן, אַ ליטעראַטור, וואָס לאָזט ניט אויסן אַ' איין שטאַפּל פון קינסטלערישער וואָרט־אַנטוויקלונג.

איך רייד פון מאַני לייבס פאָלקסטימליכקייט, פון דעם דיכטערישן פאָלקלאָר־וועזן, וואָס וואַרפט אַ גרונדשיין אַף מאַני לייבס שאַפונגס־מעטאָד, אַפן עצעם מעהוס פון זיין לירישקייט, אַפן אינהאַלט און, דער איקער, אַף דער פאָרם פון זיין דיכטונג.

די אידישע פאָלקלאָר־לירי‌ק איז אַ צייט־לאַנג ניט געגאַנגען מיט איר אָרגאַנישן אַנטוויקלונגס־גאַנג, האָט אַ צייט לאַנג ניט געהאַט איר קינסטלערישע אַליע. אַמאָל נאָך בּאַ די ערשטע אָנפאַנגערישע טריט פון אידישן ריטמישן וואָרט איז די האַסקאָלע־ליד געווען דער „סאַר האַשיקכע“, וואָס האָט געגעבן דעם שנאָל אין נאָז דער אידישער דיכטונג און זי האָט אַף אַ צייט מעשוגעדיק פאַרגעסן אָן דעם אָנגעזאַמלטן פאָלקלאָריסטישן וואָרט־און פאָרם מאַטעריאַל, וואָס זיינען געלעגן ניט גערירט אינם שעפערישן פאָלקס־זיקאָרן.

מיט פאָלקסטימליכקייט האָבן, עמעס, בּאַ אונז געזינדיקט אַ סאַך און פאַרשיידענע ליריקער, אָבער זיי אַלע — פון רייזינען ביז הערשעלען — האָבן דעם באַרבּאַנישן מאָטיוו אָנגענומען פאַרן פאָלקס־טאָן און אָנשטאָט די אייגנאַרטיקע וואָרט־שטימונג פון אידישן פרימיטיוו—געגעבן אונז פאַרגראַמטע פאַשטעס פונם עלעמענטאַר־דיכטערישן מייכל האַיאָשאָר.

די באַהעפטונג, די פרוכטבּאַר־קינסטלערישע באַהעפטונג מיט דער פאָלקסליד האָט זיך בּאַ אונז אין רוסלאַנד אָנגעהויבן אָקאָרשט דאָ ניט לאַנג צוזאַמען מיט דער אויפוואַכונגס־פּאָעזיע פון דעם מאָדערנעם פעריאָד. די שעפערישע אַנטפּלעקונג פון די נייגעקומענע אויפלעבנדיקע פאָלקסשיכטן האָט מיט זיך פונם פאָלקסדעק אַרויסגעבראַכט די פאַרבּאַהאַלטענע ביז אַהער פאָלקלאָר־קלאַנגען, די פאָלקלאָר־אַראָמאַטן, וואָס האָבן מיט ווייטער ליבליכער עכאָ אָנגעפילט די שורעס פון דער נייער דיכטונג. מיט ווייטער ליבליכער עכאָ — און נישט מער. ווייל צו אַנדערש: ניי און בלענדענד איז געוואָרן די אַרומיקע פּאָעטישע אידייען־טוויווע, די אויפגעקומענע פאָלקסשיכטן האָבן דאָך בּעשאַט מאַיסע געשמידט גאָר נייע עכט־וועלטישע קולטור־ווערטן און די אַלטע פאָלקס־טעווע האָט זיך, ווי פאַרגאַנגענער זונענגאָלד, געלייגט נאָר אינם הינטערגרונד פונם אויפגעוואַכטן פּאָעטישן וואָרט.

אָט אַף אַזאַ וווייטן אָבער קרוויוועשן אויפן זיינען באַהעפט מיט דער פאָלקסליד אונזערע: ניסטער, האָפשטיין, קוויטקאָ, מאַרקיש, רעזניק און קושניראָוו און אפילע דער ערעוור־פאָלקסטימלעכער אָשער שוואַרצמאַן, אָט דער דיכטער, וואָס האָט פאַר זיך אין זיין אייגענער אינטימער העפט בעפיירעש אָנגעהויבן מיט פאָלקס־מאָטיוון און איז דאָך צו אונז געקומען בלויז מיטן היינטוועלטישן שענעם דיכטערישן זאַץ. וואָרים ער אַפילע, דער ערשטער פון דער יונגער דיכטערישער מאַכנע, האָט זיך באַצייטנס איבערגעבראָכן, באַצייטנס מיטן דיכטערישן כוש דערשפירט, אַז באַם נייען לעבנס־אויפפלי, אין דער לופט, וואו ס'טראָגן זיך שטורמישע צייט־שטימען, האָט די פאָלקסטימלעכקייט שוין מיט אַלעמען אָפגעקלונגען, דאָ איז די פאָלקלאָר־אויפפאַסונג אַף טאָמיד פאַרשוואונדן.

און בלויז אין אַמעריקע, אין דער אידישן אַמעריקע, מיט איר ברווינגדיקער אָבער דערוויל פערספעקטיוו־טעמפּער, אידישער געזעלשאַפטלעכקייט, אינם לאַנד, וואו די טראַנספלאַנטירטע דיכטונג האָט אָנגעהויבן מיט די סאָציאַליסטישע ווינטשעווסקי־עדעלשטאַט־באָווישאָווער און געקומען צום אינטעליגענטישן „אַלטניי“ פון די יונגע, אָט דאָרטן האָט דאָס אויסגעוואַקסענע באַ די יונגע אָרגאַנישאידישע וואָרט אָנגעשטויסן זיך אָן די ריגלען פונם פאַרשלאָסענעם אידייענגאַנג, דער פאַרהאַלטענער געדאַנקען־אָטעם האָט געשטויסן דאָס וואָרט אידעאָלאָגיש אַף צוריק און גרייט געמאַכט דעם באָדן פאַרן ליטעראַרישן רעטראָספעקטיוו.

איז דעריבער באַשערט געווען, אַז דער ערשטער קינסטלערישער וואָרט־טרעגער, דער אָנפאַנגער, צו גלויבן, פון דער יונגער דיכטונג אין אַמעריקע, זאָל זיין דער פאָלקסטימליכער, דער פאָלקלאָריסטיש־דערצויגענער ליריקער — מאַני לייב.

.2

—איי קאַלעניו לעבן, דו זעסט ניט אַליין,
אַז דאָרט אָפן בערגל דיין כאָסן טוט גיין...
— דאָס איז ניט מיין כאָסן, דאָס איז ניט מיין פרייד,
דאָס דאָרט אָפן בערגל אַ בוימעלע שטייט....
—קאַלעניו לעבן, ווי זעסט דאָס ניט גלייך,
דאָרט קומט דאָך דיין כאָסן פון יענער זייט טייך
און גאָלד און בריליאַנטן פון זיבן קאָליר
דאָרט טראָגט ער דאָך קאַלע מאַטאָנעס פאַר דיר...
— ניט גאָלד און בריליאַנטן פון זיבן קאָליר,
ניט קאַלע מאַטאָנעס דאָס טראָגט ער צו מיר;
אַף יענער־זייט טייך אין דער ווייט, אין דער ברייט
האָט דער רעגנבויגן זיך ליכטיק פאַרשפּרייט....
אַ זון און אַ רעגן אַ גאָלדענער שפּריצט,
באַם אָפענעם פענסטער די קאַלעניו זיצט,
געפוצט ניט אין זיידנס, אין גאָלד ניט געקרוינט.
זי וואַרט אַף איר כאָסן, זי זיצט און זי וויינט.

(אידישע מאָטיוון 8).

נים בלויז דאָס דאָזיקע ליד אַליין פונם באַנד „אידישע און סלאַווישע מאָטיוון“ וואָלט זיך מיר געגלוסט אַראָפּבריינגען אינגאַנצן אַהער און ניט בלויז דער־

פאַר, ווייל מיט די אַלע פאָלקס־מאָטיוון האָט מאַני לייב פּסיכאָלאָגיש אויב ניט כראָנאָלאָגיש אָנגעהויבן זיין דיכטערישן וועג, נאָר מאַכמעס דעם, ווייל אין די דאָזיקע זעלטענע פאָלקלאָר־נאָכמאַכונגען שלאָגט דער טיפער אָדער פון פאָלקס־שאַפונג, ווייל מאַני לייב — ניט דער פּסעוודאָנים, נאָר דער אַנאָנים קימאַט — האָט בא אונז דער ערשטער — ניט רעכנענדיק דעם שוואַכערן סעגאַלאָוויטש און דעם שטאַרקערן אימבער — האָט ער דער ערשטער אָפּגעשטעמפּלט דעם אַרכי־טעקטאָנישן און ריטמיש־בילדערישן כאַראַקטער פונעם אידישן פאָלקסליד. אַזוי פיל מאָל האָט מען זיך דאָך בא אונז געשפּילט מיט פאָלקסמאָטיוון, געשלעפּט זיי אומעטום פאַר די האָר און געמאַכט דערביי אַ טעל. פון אינטימען אייגנאַרטיק־זינגעוודיקן פאָלקס־ראַיען. און נאָר מאַני לייב האָט אָט ווי נאָך אַמאָל, אָפּגע־טוקט זיך אין דער אַלט־אידישליכער שטעטלשער סוויווע, אָנגערירט די האַרציקע פאָלקס־סטרונעס און אין אַ פּאָר קאַרגע מוסטערן אַ צאַפּל געטאָן מיט אַלע ביי־געוודיק־זויבערע קניימשן פונעם פאָלקס־וואָרט, דערמיט גופע באַשיינט און פאַר־באַוואוסטזיניקט די וועניק אויסגעפּאַרשטע ביז אַהער שאַפונגס־פּראָצעסן, די ניט אָנטפּלעקטע אינעווייניקסטע אָדערן פון אונזער פאָלקסטימליכער דיכטונגס־קולטור.

שנייעלע ווייסער וועט שיטן און שיטן,
שפּאַן באַלעגאָלע דיין פערדל אין שליטן.
איך וועל דיר געלט און אַף בראָנפן נאָך געבן,
היינטיקע נאַכט וויל איך פרעליכער לעבן!
איך וועל די רימענע לייצעס אַ נעם טאָן
און מיטן שליטן דעם שניי אַזאַ קעם טאָן!...

(אידישע מאָטיוון 10).

אַזוי פּראָכטפול שפּילט זיך מונאַנדער מאַני לייבס פאָלקס־שטימונג. און ס'הויבט שוין אָן טאַקע פאַרדריסן, וואָס אַזוינע אַמאָליקע מאַני לייבס האָבן בעשייטאָם איבערגעריסן די פאָלקס־וועבעכטס. און אַנטלאָפן צו דער געפּאַרבטער האַסקאָלע־פּרינצעסן: ס'איז דאָך צו זעהען וויפל פּאַטעטיש־געלייטערטע טעמעס האָט נאָך געקאָנט געבאָרן די עכטע פאָלקס־פּעדער, וואָס איז מעסוגל רעטראָספּעקטיוו אפילע אָפּרופן זיך מיט אַזוינע מייסטעריש געפורעמטע פאָלקס־שורעס:

וואַרט איך אַף דיין בריוועלע,
איז מיר זייער שלעכט,
עס איך ניט און טרינק איך ניט,
שלאָף איך ניט קיין נעכט.
נעמען זיך גאָרניט די הענט
עפּעס וואָס צו טאָן,
ראַק איך וואַרט ביים טויערל
אַפן פּאָסטאַליאָן.
ברייננט ער מיר אַ בריוועלע
פון דעם וייטן לאַנד
עפן איך דאָס בריוועלע,
ציטערט מיר מיין האַנט.

שוואַרצינקע ווערטערלאַך,
ווייסינקער פּאַפּיר
און די טרערן פינסטערע
גיס איך אָן אַ שיר
(אידישע מאָטיוון 12)

ס'איז קימאַט אַ רעצידיוו פון פאָלקס־שאַפן, ס'איז אַ אויסגעהאַלטענער פאָלקסטאָן מיט אַלע געזעצליכע הויפּט־אייגנשאַפטן — דער דיאַלאָג אין ליד, די נייטראַלישקייט פונם אינהאַלט, די דערבייאיגקייט פון די אַסאָציאַציעס און די קינדעריש־קאָנקרעטע בילדערישקייט.

און אָט די זעלבע הויפּט־אייגנשאַפטן האָט מאַני לייב אַריינגעבראַכט אין זיינע, אַזוי גערופענע, מאָדערנע לידער, אָט די אייגנשאַפטן האָבן דאָך, אייגנטליך, פאַרפורעמט מאַני לייבס לירישע דיכטונגען, דערהויבן זייער עלעמענטאַרן טאָן צו דער מאַדרייגע פון פיינסטע פּאָעטישע וואָרט־ווערטן.

3

בעצעם איז ביי מאַני לייבן ערטער ווייס שווער אָפּצוטיילן אפילע וואו ענדיקט זיך זיין עכטער פאָלקס־טאָן און וואו הויבט זיך אָן ביי אים די פּערזענליכע ליד. וואָס איז דער כילעק אָן ערעך, פון דער ליד „אין בעט איז דאָס קינד געלעגן" פונם באַנד „אידישע מאָטיוון" (32) ביז דער ליד „איך שטיי בא מיין פענסטער" פונם באַנד „לידער"(27)? וואָס איז דער כילעק, צווישן דיביידע אַרטן לידער אין טאָן, אין אויפפאַסונג, אין וואָרט־האַלבאָשע?

דער זייגער האָט צוועלף שוין געשלאָגן—
ס'איז צוועלף שוין אַזייגער ביינאַכט,
איך קוק אָפּן זייגער און טראַכט,
דער זייגער האָט צוועלף שוין געשלאָגן
(„לידער" 109)

און אומעטום די זעלבע בווילעטע פאָלקס־טימלעכקייט, אומעטום די דאַזיקע מאַלבישים. זיין „מאָדערן" דרייט זיך אַרום די אַנאָנים־איבערלעבונגען, אַרום דאַכט זיך, ווי אַ פאָלקס־ליד, באַשאַפן געוואָרן אָפּ צו זינגען.

איך נעם אָפּ זיך אַ ניידער,
פאַרלאָזן זיך אַ באָרד
און טראָגן אַלטע קליידער.
(„לידער" 86)

צי מיינט ער עס ערנסט, מאַני לייב?—ווער ווייסט, אָבער איינס איז קלאָר; מאַני לייבס דיכטערישע היינטוועלטיקייט איז בעפיירעש אָנגעטאָן אין אַלטע מאַלבישים. זיין „מאָדערן" דרייט זיך אַרום די אַנאָנימאיבערלעבונגען, אַרום יענע פאַראַלגעמיינטע געפילן און שפּירונגען, וואָס זיינען אומעטום דער שטאָף פון דעם אומפּערזענליכן וואָרט־טרעגער.

און זאָלן זיי מיך יאָגן,
איך האָב דאָ אין דער גאַס
אַ פרעמדן קינד געטראָגן

מיט אַזאַ רעמאַזימדיקער שענקייט פאַרענדיקט מאַני לייב די נאַר וואָס

געבראכטע ליד. ווייס ער שוין עפשער טאַקע אַליין, דער דיכטער, אַז זיין דיכטונג — ס'איז דער פרעמדער היינטוועלטישער קינד, וואָס ער, דער בערדיקער און אַלטמאָדיש געקליידטער, טראָגט איבער די אונזעריקע אייראָפּעאישע גאַסן.

וואָרים מאָלנדיק די שטאָט ניו־יאָרק מיט אירע באַנען, וואָס ברילן ווי שלאַנגען, מיט אירע מענשן, פורן און אווטאָמאָבילן רעזאַנירט דער דיכטער טרויעריק וועגן זיך:

און דיינע אויגן זיינען קאַלט און אויסגעלאָשן,
זיי פירן דיך אין ראַש פון די גאַסן אום,
נאָר פרעמד איז דיר די וועלט, וואָס רינגלט דיך אַרום
דו הערסט אַ פרעמדן אומבאַקאַנטן לאָשן,
דו הערסט דאָס פרעמדע געבן רעדט, נאָר שטום
די ליפּן דיינע זיינען—שטום און צוגעשלאָסן.

יא. אַזוי רעזאָנעריש־אַפּגעלאָזן ווערט אומעטום דעם דיכטערס שורע דאָרטן וואו ער דאַרף זיך אָריענטירן אַפן אַרומיקן מאַמאַשעסדיקן אויסקומעניש. מאַני לייב האָט טאַקע דיכטעריש קיין שום שייכעס ניט צום נייען רווישיקן, פילפאַרביק־אימפּעדיקן אַרום, ער אַליין איז זיך מוידע אין אַ ליד:

די לענדער, די יאַמען, די שטעט און די ערטער,
געזיכטער און שמייכלען און ווערטער
זיי זיינען אוועק פון מיר ערגעץ אַמאָל
אין עפּעס אַ וויטן טאָל.
איך זעה נאָר דורך לויטערן נעבל פאַרצויגן
צוויי קינדעריש פאַרטרויערטע אויגן,
פאַרבלאָנזשעטע שעפּסעלאַך שוואַרצינקע צוויי
און עפּעס אַ וועלט פון שניי. (לידער 5)

געוויס. ניט מיט לענדער, יאַמען, געזיכטער, שמייכלען און ווערטער, ניט מיט אַט דעם אונזעריקן וועלטישן רומל שפּייזט מאַני לייב זיינע פּאָעטישע כּוֹשים. זיין דיכטערישע לופט איז דער פאַרגעדענקטער „לויטערער נעבל", פון זיינע קינדערשע אימפּרעסיעס האָט ער, דער פאַרבלאָנזשעטער קינד, דער איקער פאַרגעדיינקט די וועלט פון שניי, אַט „די שנייעלעך", „די ווייסע פרייד פון שניי", וואָס מאַני לייבס פעדער לאָזט ניט אַרויס פון מויל.

די ריין קינדערשע אימפּרעסיע, די קינדהייטס־איינדריקן און איבערלעבונגען פאַרנעמען ביכלאַל דעם הויפּט אָרט צווישן מאַני לייבס דיכטערישע זעהונגען. ווי אַ קינד האָט ער ליב זינגען אַ ניגן, וויינען און לאַכן. און אַזאַ קינדיש־שאַרפן און קינדיש־סוידעסדיקן כּויש פאַרמאָגט מאַני לייב פאַר „שאָטנס", „נאַכט", „זונענגאָלד", „פייער", „ווייסן שניי" און „שוואַרצע פענסטער" — אַף אַט די אַלע בידושעמדיקע עלעמענטן פון דער קינדער־וועלט זיינען דאָך מייסטנס געבויט מאַני לייבס לידער. די בעסטע פון זיי, גאָר די גוטע, די וואָס זיינען אַן און פאַר זיך אַ צירונג פאַר דער אידישער דיכטונג—זיינען אויך אין טאָך אַ זויבערע פּאָעטישע שטופּע פון געליטערטע קינדהייט־איבערלעבונגען און אַריינגעפּאַסט האָט זיי מאַני לייב אין אַ זעלטן־פּאַסנדער, אינטים־שענער און אַלט־לירישער שילדערונג־פאָרם, וואו אַפילע אַזוינע גרויסשטאָטישע אומגאַנגס־ווערטער: ווי קאַמין", „קעלנער", „זעפּיר", קלינגען אויך בעעצעם ווי אַ דיסאַנאַנס עמעס.

זיי דיסאָנירן דאָ געשטאָקפּול אַנגענעם, אָט ווי ס'דיסאָנירט אַנגענעם דאָס וואָרט „פּאַסטאַליאָן“בא מאַני לייבן און זיין אויבנדערמאָנגטן פּאָלקס-מוסטער, אָט ווי ס'דיסאָניין ביכלאַל כיינעוודיק די קלוימערשט צו גאַסט געקומענע פרעמדע ווערטער אינם אידישן פאָלקלאָר-ליד.

שטילער, שטילער באַהאַלט די טרערן
גאָט אונז אַלעמען באַהיט

צי:

שטילער, שטילער רעדט ניט הויך

אזוי עכט קינדיש בעעצעם הויבט אָן מאַני לייב איינִיקע פון זיינע בעסטע אין פלוג סימבאָלישע לידער. ווארים מאַני לייבס סימבאָליק אפילו שטאַמט ניט פונם גרויס שטאַטיש-דערוואַקסענעם איבערגעזעטיקטן קולטור-פאַרשטאַנד, וואָס זוכט שוין דעם פאַרהוילענעם באַדייט, דעם סימבאָלישן אויבערזין פון זאַכן און דערשיינונגען. ניין. מאַני לייבס סימבאָליק, ס'איז די סימבאָליק פונם ערעוו-פאַרשטיין, פונם קינדערשן, „נאָך ניט וויסן“ וואָס באַקומט דערִיבער גאַאיוון פאַכאַד פאַרן פייערל, וואָס קישעפט קלוימערשט אינם ברענענדיקן לאָמפּ און פאַר דער פינסטערניש, וואָס קוקט אריין אַ איימעריקע אין די שווארצע פענסטער-שויבן. צו אָט דעם מין סימבאָליק געהערן אויך די סוידעסדיקע אומ-באַשטימטע „עפּעס און עמיץ“, וואָס שוועבן שטענדיק און קעסיידער פאַר מאַני לייבס קינדערש-אַנגעשראָקענעם דימיען.

עמיץ קלאַפּט אין מיין פענסטער שטיל, שטיל אין דער שטיל,
גיי איך צו צו דעם פענסטער מיט שרעקיק געפיל.
—וועמען לאָזט דאָס די הארבסט-נאַכט ניט שלאָפן,
אימיץ איז פון דעם פענסטער אַנטלאָפן

(„לידער“ 118)

אָט דער דערציילערישער געמעל פון איינפאַכער קינדער-שרעק מיט וועלכער מאַני לייב האָט אזוי קאָנטראַסטיש פאַרוועבט זיין גרויסשטעטלשן אויסקומער-ניש—און אין אָט דעם קאָנטראַסט ליגט דאָך עפּשער באַהאַלטן דער סאָד פון מאַני לייבס קינסטלערישן כיין — אָט דער קינדערשער גרויל-געפיל צאַפּלט קימאַט אין אַלע לידער פון דעם דיכטער, וואָס וויים אליין, אז:

אין דער נאַכט אַ קינד און בלינד
האָב איך אייך געזוכט
און געשטאָרבן זוכנדיק
און געשטאָרבן, ווי אַ קינד
אין דער נאַכט אַ קינד.

(לידער 82)

ווי אַ קינד מיט אַ קינדערש ערליכער און שטאַמלדיקער ופּאַשטעס זאָגט ארוים מאַני לייב זיינע פּאָעטישע שורעס:

איך קוש די דינע האַנט. אַ גוטע נאַכט!
— אַ גוטע נאַכט. נו גיי געזונטערהייט.
די גאַס איז שטיל. אַ קילער נעבל וועהט.
ניט גוט. ניט גוט. נו גוט. אַ גוטע נאַכט.

(לידער 11).

הילפלאָז, ווי אַ קינד אַ שטאַמלער באַזערט ער איבער די רייד. און נוצט קעסיידער זיין קינדיש: „אָט אַזאַ“ און „אָט דאָ“. אויך עכט־קינדיש בויט ער זיך זיינע נייע ווערטער אַזוינע ווי: „זאַוויי“ און אַנדערע.

עמעס. מאַני לייב פאַרמאָגט ניט קיין שעפּע פון שפּראַך־מיטלען. זיין בילד איז באַגרעניצט און איינאַרטיק. אָבער מאַני לייב האָט אַ זעלטענעם כוש פאַר קולטור פון וואָרט. ווי דער אַנאָנימער פאָלקס־ליריקער, באַהערשט מאַני לייב די מעלאָדישקייט פונם אויסדרוק, דער טאָן אינטענסיפיצירט בא אים דעם איינפאַכן אינהאַלט און די שטייפע איינדריק־זאַטע שטימונג קלעמט זיך איין אין וואָרט און לאָזט ניט קיין כאַלאַל צווישן די פּאַשעטע אָפט ווייניק געדיכטעטע שורעס.

דער טאָג פאַרגייט.
טו אָן אַ ווייסן קלייד.
און לאָז פאַנאַנדער דיינע צעפּ
און אָפּן קאָפּ צי אָן אַ שוואַרצן קרעפּ
און טרייסל אָפּ פון טאָגעדיקן שטויב דיין זאָל
און גיי דריי טריט אַרויס פון דיין פאַרזאָרגטן שוועל.
די אויגן טרויעריק צו מיירינוור־דרוים געווענט,
פאַרברעך אין טפילעדיקן שווייגן דיינע הענט!
און מיט פאַרקלעמטע ליפּן שמייכל שטומערהייט:
דער טאָג פאַרגייט.
דער טאָג פאַרגייט, דער טאָג פאַרגייט, ער מוז פאַרגיין.
און אויב דיר ווילט זיך וויינען, וויינען, וויינען,—ויין!
דער טאָג פאַרגייט.

(לידער 102).

אַזוי פּלאַסטיש־שען שפּילט מאַני לייב אויף זיין איינפאַכן וואָרט־קלאַוויר. די שטייגנדיקע מוזיקאַלישע לענג פון די שורעס מאַכט דאָס ליד פאַר אַ געהיימען שפּרוך. ווי אַלע פאָלקס־דיכטער ווייס מאַני לייב דעם סאָד פון פאַרשפּרעכן, דעם סאָד פון פאַרוויגן מיטן וואָרט. ניט אומזיסט האָט ער אָנגעשריבן די שענסטע בא אונז וויג־לידער. אין דעם צענדליק בעסערע דיכטונגען, אפילו אין אַזוינע, ווי „די ווייסע פרייד“, „זיי האָבן געזאָטלט זיין פערד“, „שטילער שטילער“— איז פאַראַן בא מאַני לייבן דאָס פאַרשפּרעכערישע, אַנדערש געזאָגט דאָס סוידעסדיק־אומבאַשטימטע וואָרט און שטימונג, וואָס שטאַמט, אייגנטליך, פון דעם מייסעדיקן עלעמענט, וועלכער ליגט אין הינטערגרונט פון מאַני לייבס שאַפונגס־געוועב.

די קאָלעקטיווע אינסטינקטן־אויפפאַסונג פאַרנעמט טאָמיד בלויז דעם אומגעריכטן קישעפמאַכערישן שפּיל פון זאַכן און דערשיינונגען: דאָ גייען זיך צונויף דאָס פאָלק און דאָס קינד. מאַני לייבס אומפערזענליכער, ווי געזאָגט פאָלקלאָריסטישערן דיכטונגס־געפיל שפּייזט זיך אויך דעריבער פון די מיפישאויפגענומענע איבערלעבונגען. קישעפט ער שטענדיק, דער דיכטער, אין זיין דיכטונג:

אָט בין איך אהער געקומען,
האָב דאָ דורכגעפירט אַ צייכן,

האָב דעם צייכן אָפּגעשוואָרן
און האָב דריי מאָל אָפּגעשפּייט:
איצט וועל איך שוין זיין אליין!

(לידער 80).

איז ער טאַקע אַליין, מאַני לייב. אַן עלנדער צווישן דער אונזעריקער וועלט, אַליין מיט זיין פון דער קינדהייט מיטגעבראַכטער מיפישער סווויווע. עמעס, מאַני לייבס מיף איז אַ עלעמענטאַרער. ער איז דאָך אַ פּאַרשפּעטיקטער, שוין לאַנג אַ אויפגעדעקטער, ליגט ער דעריבער איינגאַנצן אַפן אויבנאויף. און אַט די אַנטפּלעקטקייט, די אויפגעעפנטע, אַזוי צו זאָגן, מאַיסעלע, האָט געבראַכט מאַני לייבן שוין בעפיירעשן שאָדן אין זיין שענער קינדישער ליריק. כ'רייד שוין דאָ פון מאַני לייבס דריטן באַנד—פון מאַני לייבס באַלאַדן.

4.

מאַני לייבס באַלאַדן.

ניט קיין באַלאַדן זיינען דאָס, אייגנטליך. דאָס זיינען קינדער־מייסעלאַך אין פערזן. פאַר באַלאַדן פעלט דאָ די טיף, די פּערספּעקטיוו פון דער געשאַפענער, צי גע־נומענער פאָלקס־לעגענדע, אין וועלכער עס שפּיגלט זיך טאָמיד די שענע לירישע באַלאַדע. מאַני לייב טראַכט פּאָשעט צו זיינע מייסעס. בעשאַסן דערציילן טראַכט ער זיי צו. און טראַכטן טראַכט ער זיי צו, מוז מען זאָגן, עלעמענטאַר, צו קינדערש אַפילע פאַר קינדער. ער דערציילט, ווי אַ־נער, וואָס גדערענקט ווי־מען דערציילט, אָבער ניט וואָס מען דעציילט. מאַני לייב נוצט ניט אויס די אָרגאַ־נישע פאָלקס־פאַנטאַזיע: צופיל פאַראיינפאַכט איז באַ אים דער אינהאַלט, וואָס לאָזט זיך ניט נאָכדענקען, ווייל דער דערציילערישער גוף האַאיניען קריצט זיך ניט איין אין יענעם אונטערשוועל פון באוואוסטזיין, וואו ס'ליגן פלאַסטן פון אָנגזאַמלטער דערפאַרערישער, מיפישער, פאָלקס־פיקבעס.

אָט די מיפישע פאָלקס־פּיקבעס האָט אַזוי שען אויסגענוצט אַן אַנדער דערציילער פאַר קינדער—דער ניסטער. דעם ניסטערס מאַיסעלאַך—און דערפאַר זיינען זיי אונזעריקע מאָדערנע מאַיסעלאַך פאַר קינדער—שפּילן מיט דערהויבענער אי־בערגעדיכטעטער פאָלקס־טעווע, אָט ווי אַ פּערל, וואָס שפּילט מיט אַלע געליי־טערטע סטיכייאיש־פאַרבאָרגענע אין אים יאַם־פאַרבן. מאַני לייב האָט אָבער גע־ברויכט דעם רויען נאַטור־שטאָף און אויב אים האָט געלונגען מייסטערהאַפט אויפשטעלן דעם נאַטורעלן קינדער־וואָרט און קינדער־לאַשן, האָט זיך אים אָבער ניט איינגעגעבן באַהעפטן זיך מיט דער לעגענדאַרישער קינדער־טעמע.

ערגעץ ווייט, ווייט, ווייט פון דאַנען
צוצוקומען ניט מיט באַנען,
ניט מיט שיפן, ניט מיט פערד —
ערגעץ אַף אַ ווייטער ערד.
האָט אַ טאָל זיך דאָרט געפונען
און אין טאָל איז דורכגערונען,
ווי אַ שנירל ווייט און גלייך,
ווייט און גלייך אַ קליינער טייך.

(באַלאַדן 59).

מיט אַט דעם פּרימיטיוו־ציכטיקן קינדערשן אָנהויב פון „אינגל־צינגל־כוואַט" בינדט זיך ניט דער בעפּיירעש געקינסטלטער העמשעך פון דער מאַיסע. פּאַרן אַזוי אידישלעך שפּעטער געמאָלטן שטעטלשן אויסקומעניש איז די לעגענדע מיטן פּאַריץ און מיטן קישעף־פינגערל אינגאַנצן פרעמד און צוגעטראַכט. דיסהאַר־מאָניש קלינגט אויך דער מאָטיוו פון „עוועניו ביי" און פון „נויט". אַפילע אין די „גאַזלאָנים" און אין די אָרגאַנישע שוין „בלימעלאַך־קרענצעלאַך" און „דער פרעמדער" דעקט אויך ניט דער אינהאַלט די באַרעדעוודיגקייט פון די שורעס.— מאַני לייב האָט אין זיי ניט פאַרטיפט די לעגענדאַרישע שטימונג און ניט פאַר־פילט דעריבער די נאַטורעלע באַאַריכעסדיקייט פונם דערציילערישן פאָלקס־נוסאַך.

דערפאַר אָבער זייגען אים געראָטן, מאַני לייבן, דאָס ליד: „שלאָף" און די באַרימטע שוין באַ אונז קלאַסישע „לידל פון ברויט". אָבער דאָס זיינען שוין לאַכלומן ניט קיין „באַלאַדן", דאָס זיינען איינפאַך פּראַכטפולע קינדער־לידער, וואָס שפּילן מיט אַלע זיבן בייגען פון מאַני לייבס פאָלקלאָריסטישער וואוילקע־נעוודיקייט.

אַז דער ליבער טאָג פאַרגייט,
און אין מאַירעוו־זייט ווערט רויט
און די זון אין פייער־פלאַם
שלאָפן גייט אין וויטן יאַם —
דעמאָלט ערגעץ פון דער ערד
ניט געזעען, ניט געהערט
קומט דער אוונט שטיל ארויס
און גייט אום גאַס־איין, גאַס־אויס. (באַלאַדן 21).

אָדער פונם לידל „ברויט":

נעמען פולע פורן פאָרן,
פורן פאָרן, פירן קאָרן,
דורך די בערג און דורך די טאָלן
אין די מילן אויסצומאָלן:
הויבן אָן די ווינטן ווייען
און די מילן פליגלען דרייען,
מאָלן מילן מאָלן שנעל
פון דעם קאָרן ווייסן מעל (באַלאַדן 82).

און דאָך: אַפילע אָט דער אָרגאַניש־גלענצנדער פילפאַרביקער ווערטער־לע־וואוש איז ניט בעיעכוילעס אַריינפּאַסן מאַני לייבס קינדער־ליד אין יענער טיף, וואו ס'ליגט פאַרבאָרגן דער סאָד פון קינסטלערישן דויער, וואָס וואַרפט זיין איי־ביקייט־שטראַל אַף דער לייכטשפּילעוודיקער אַפילע שאַפונג פאַר קינדער פון מאַני לייבס ווירטואָזן קינדער־וואָרט צום מיט ציטוויייל. דער דערוואַקסענער לי־ריקער מאַני לייב האָט זיין שענע אינטימע נעשאָמע אין אָפּגעלעבטע טרוימען געשפּיגלט און אַ רעטראָספּעקטיוו־קינסטלערישע יענוועלטישע שיין אַף אונז אָפּ־געוואָרפן. דער קינדערשער מאַני לייב האָט אָבער די אַלטע געוועזענע קינדהייט גלייך אונז פאַר די אויגן אַוועקגעשטעלט, דעם סאָד פון צייט און רוים צעשטערט און אַנטקעגן דער קינסטלערישער פּערספּעקטיוו בעפּיירעש ניט יויצע געווען...

אין דעם טומלדיקן מאָנומענטאַל־גרויסן ניו־יאָרק האָט אָקאָרשט אין 1918 יאָר מאַני לייב געשריבן און געזאַמלט זיינע שטילע לידער, וואָס זיינען עלטער פון אונזער אַלעמענס צייט: איז עס אָבער באַשערט געווען, מאַני לייבן, אַפּטאָן אַ היסטאָרישע שליכעס—אויסגעבויט האָט ער די שענע לירישע שטאַפּלען, וואָס פירן פון דעם פאָלקלאָרישאַפן צו דער מאָדערנער אידישער ליד.

אַ סימען, אַז מיר פאַרמאָגן אַ אָרגאַנישע קולטור פון שענעם וואָרט.

מאַלאַכאָווקאַ, 1922.

י. דאָברושין.

ב. אויסלענדער

הימלאזע קונסט

.1

(וועגן י. אפּאַטאָשו).

מיט י. אַפּאַטאָשוס נאָמען איז בא יעדן פון אונז פאַרבונדן אַ פעסטע און געגנוג באַשטימטע פאַרשטעלונג: עס איז דער קינסטלער פון גרעסערע געבייען, שטאַפּרייכע סיוזשעטן און געדיכט־באַפּעלקערטע ווערק.

דאַכט זיך, מען איז שוין דערצו געוואוינט געוואָרן: אַפּאַטאָשוס קינסטלע־רישע איינגאַרט קומט אויס צו זוכן אין די מענטשן־געפּאַקטע ראָמאַנען, אין דעם „אויף און אָפּ“ פון אַ גרויסן מענטשן־געווימל, וועלכער פאַרפּלייצט זיינע ווערק.

און דאָס אַלעס מאַכט אַפּאַטאָשון אַפן ערשטן בליק ניי און אייגנאַרטיק.

וואָרום זעלטן־ווער פון די יונגע אידישע קינסטלער האָט מיט אַזאַ קילער און ניכטערער ראַכוועס געבויט זיינס אַ קונסט־ווערק, זעלטן־ווען האָט אַ אידישער דערציילער פאַרמאָסטן זיך אַף אַזעלכע גרויסע שטאַכן פון פריש־אָטעמדיקער, נאָך גאָר „רויער“ ווירקלעכקייט, ווי דאָס טוט אַפּאַטאָשו.

עמעס, עס איז שווער פון טכילאָס אָן צו פאַרשטיין וואָס דער מענטשן־גע־ווימל איז דאָ אויסן צו זאָגן.

צי לאָזט זיך אין דעם הערן אַפּאַטאָשוס מענטשפאַרליבטע קינסטלערישע נייגעריקייט אָדער עס איז דער אויסדרוק פון אַ סקעפּטישן גלייכגילט, וועלכער בלייבט אויף, ווי מאַריאָנעטן, אַ געשטאַלט צו אַ געשטאַלט?... אַפּאַטאָשו גיט דערויף ניט קיין גלייכן ענטפער. ער איז נאַטוראַליסטיש געטריי אין דער שילדע־רונג, ער פאַרצייכנט נאַטיצביכעריש די געשטאַלטן און גיט אָפּ קלוימערשט יע־דער איינציקער פיגור איר „רעכט“.

אין טאָך אָבער האָט ער שטענדיק אין אויג ניט די פיגור, נאָר די פאַבולע, וואָס באַהעפט די פיגורן, איבער בינדט ער נאָכאַנאַנד אַ פיגור צו אַ פיגור, איין עפּיזאָד צו אַ צווייטן; און מיידט אויס ענליכקייטן און איילט זיך שטענ־דיק צו בייטן סאַי פיגורן, סאַי די האַנדלונג. עס טרעפט אַפילע דערביי, אַז אַפּאַטאָשו טוט דאָס אַלעס צופיל מעכאַניש, צופיל „ראָמאַנענמעסיק“,—נאָר עס פילט זיך דאָך שטענדיק, אַז ער איז דערביי זיכער אין זיינע רעכט און באַג־לויבט אין זיינע קויכעס. וואָרום ער איז דער קינסטלער פון גרעסערע געבייען, ער פּלאַנירט ברייט זיינע סיוזשעטן—קורץ גערעדט — ווייל ער איז אַ געבוי־רענער ראָמאַניסט.

פאַראַן אָבער נאָך אַן אינערלעכע טרייב־קראַפט אין אַפּאַטאָשוס „ראָמאַ־נענהאַפטיקייט“. דאָס איז זיין קולט פאַר העלדן און העלדישקייט.

„דער וואַלד האָט געשפּינען זיינע מייסעס און וואָס רעדלהאַפטער זיי זיינען געווען, דערציילט וועגן אומגלויבלעכע העלדישקייטן, וואָס מע קאָן נאָר בייקומען אין כאַלעם,—אַלץ רואיקער איז סאָרקע געוואָרן“. (אַליין 72).

דאָ איז קימאַט ווי אָנגעצייכנט אַפּאַטאַשוס אייגענע קינסטלערישע טעווע, אַט גראַדע דער נאַטוראַליסט, אַפּאַטאַשו, גראַדע דער דאָזיקער קינסטלער מיט אַ געניטן אויג און שטייפער שילדערונג—ער מוז עס האָבן, אַז עמיץ זאָל ארום אים אָדער אין אים דערציילן וועגן „אוממעגלעכע העלדישקייטן".

די דאָזיקע „העלדישקייטן" קלינגען שוין אין נאָמען פון ווערק גופא. „דער ראָמאַן פון אַ פערד־גאַנעוו", „דער ראָמאַן פון אַ וואַלד־מיידל" (דער נאָמען פון „אַליין" אין דער ערשטער רעדאַקציע אין „צוקונפט"), — דאָס לאָזט שוין עפּעס אָנצוהערן.

אָבער וואָס ווייטער דאָס ווערק וויקלט זיך פאַנאַנדער שטייגן די „העלדישקייטן" אַלץ העכער און העכער. אין אַפּאַטאַשו דערוועקט זיך אַ פאַרבאָרגענער ראָמאַנטיקער און, ווי פאַרשיידן עס זאָל ניט זיין יעדעס מאָל די סוויווע, וועלכע ער שילדערט, אַנטפּלעקט זיך דאָך שטענדיק אין איר אַפּאַטאַשוס „העלד" מיט זיין אויסטערלישער „העלדישקייט".

דאָס קלינגט עפּשער ווי אַ איראָניע. אָבער אַנדערש איז זיך שווער צו באַציען צו די ראָמאַנטישע דערהויבונגען פון אַפּאַטאַשוס ערשטע ראָמאַנען. די „העלדישקייט" איז דאָ יעדעס מאָל אַזוי נאַיוו און עלעמענטאַר, אַז מען וואונדערט זיך: צי מיינט דאָס אַפּאַטאַשו ערנסט דערמיט?...

„ער איז געגאַנגען גיך און מיט אַמאָל זיך דערפילט בעקוויאַך אַ וועלט איינצולייגן" — אַזוי ווערט דערציילט וועגן דעם גאַסן־יונג סעם אין דעם ראָמאַן „פון ניו־אָרקער געטאָ". און אין דעמזעלבן „געטאָ", וואָס איז אינערלעך צעפּוילט און צעגראָבן, שפּרייזט ארום דער יורעש פון נאָמבערגס פּלינגלמאַן, דער אידישער דיכטער גרין „האַלב דענדי, האַלב פּריזירער" (היברו 79) און ווידער: „ער האָט געפילט, ווי ער ווערט העכער, גלייכט זיך אויס מיט די שוימיקע וואַסער־בערג און איז בעקוויאַך אַ ניי לעבן צו שאַפן"... (היברו 275).

וואָס פאַר אַ געוואַלטיקער מעהאַלעך עס איז צווישן אָט די צוויי פיגורן!...

די ערשטע איז געזען מיט די אויגן פון דזשעק לאָנדאָן, די אַנדערע — מיט די אויגן פון אַ שטאַרק פּאַראַידישטער זשאָרזש־זאַנד, וואָס האָט אַמאָל אויף יעדן טריט געזען „רעפאָרמאַטאָרן" און „בויערס" פון אַ נייעם לעבן....

בײַ אַפּאַטאַשו פעלט אָבער דער כּוש צו דעם דאָזיקן מעהאַלעך. בײַ אים זיינען עס נאָר צוויי פאַלן פון „אוממעגלעכער העלדישקייט" און ער מאָלט זיי ביידע אין איין טאָן, אין איין פאַרב.

אָבער וועלכע דעטאַלן געפינט אַפּאַטאַשו פאַר דער שילדערונג פון אָט די „העלדישקייטן"?

דעמאָלט טרעפט זיך, אַז זאַנווילן דעם פערד־גאַנעוו נעמט ארום אַ „שרעקלעכע ליידנשאַפט" (ראָמאַן פון פערד־גאַנעוו 107), דעמאָלט נעמט אויך סאָרקע, די וואַלד־מיידל, ארויסבאַווייזן אירע „אייביק־מיידעלשע" ליידנשאַפטן, עס באַוויזט זיך אין איין ראָמאַן דער שיינער פּרינץ (ראָמאַן פון אַ פערד־גאַנעוו) אין צווייטן ראָמאַן „דער יונגער פּאָטאָצקי מיט די בלאָנדע לאָקן" („אַליין") און אומעטום שוועבט אין טעאַטראַלע לעגענדאַרישע קליידער די ווייקסלקיניגן וואַנדע און פון אַלץ וועהט אַזוי לאַנג מיט „אוממעגלעכע העלדישקייטן", ביז איר דערפילט: אַפּאַטאַשו איז, ווי זיין העלדין סאָרקע, „רוהיקער געוואָרן"...

דעמאָלט לייענט מען, אַז „אַנאַוויסנעניכטטעטע איז סאַרקע אַרויס פֿון וואַ־ כער. („אַליין" 67).

אָדער: „גרין האָט זיך ביסלעכווייז אויסגעניכטערט" (היברו 220) אָדער: „סעם האָט זיך אויסגעניכטערט" (גיריאָרכער געטאָ 71) — די דערציילונג ווערט בעעמעס קינסטלעריש־ניכטער און דערמאָנט מער ניט אָן אַ אָפּערע־ליברעטאָ, און אין איינע צוויי זייטלעך ווייטער דערפֿילט איר שוין, אַז אָפּאַטאָשו פֿאַר־ מאָגט אַ טאַלאַנט, און אַ גאַנץ גרויסן טאַלאַנט.

אָבער פֿון וואַנען נעמט זיך אָט די „אַוואַוידע זאָרע", וואָס פֿאַרדאַרבט אַ היפּשע העלפֿט פֿון אַפּאַטאָשוס ראָמאַנען, פֿון וואַנען שטאַמט אָט די אומבאַ־ האָלפֿענע ראָמאַנטיק, אָט דער קולט פֿאַר „אוממעגלעכע העלדישקייט"?...

דערויף גיט אָן ענטפֿער סאַי אַפּאַטאָשו אַליין, סאַי דער צושטאַנד פֿון דער אידישער פּראָזע אין אַמעריקע.

.2

אין דער יונגער אידישער פּראָזע אין אַמעריקע, וואו אַפּאַטאָשו פֿאַרנעמט אַזאַ באַדייטענדיק אָרט, האָט זיך פֿון אירע ערשטע טריט אָן אויסגעבילדעט אַ געוויסע טראַדיציע, וועלכע האָט אויך אַפּאַטאָשון מיט פֿילעס צו פֿאַרדאַנקען.

באַשטאַנען איז די דאָזיקע טראַדיציע אין אַן אַלגעמיינער נעטיע פֿון די אַמעריקאַנער אידישע פּראָזאַאיקער צו פֿאַרווישן די גרעניצן צווישן טרוים און וואַר, פֿירנדיק די דערציילונג אין דער ריכטונג פֿון אַ סוביעקטיווער, שטענדיק עקזאָטישער אויפֿפֿאַסונג.

נאַטירליך, איז אין דעם געווען אַ פֿולע אָנגעווייטס פֿון פֿרעמדע ליטעראַטורן, וואו דער געזונטער סוביעקטיוויזם האָט אין די לעצטע יאָרן באַוויזן אַזעלכע גרויסע דערגרייכונגען.

אָבער געווען איז אין דער אַמעריקאַנישער אידישער טראַדיציע אויך עפּיס אייגנס.

און אָט דאָס אייגנס האָט געשטאַמט פֿון דער אייגנאַרטיקער אַטמאָספֿער, וועלכע האָט זיך פֿון טכילעס אָן געשאַפֿן אַרום דער יונג־אַמעריקאַנער ליטעראַ־ טור.

אַ יונגע ליטעראַרישע שיטע, וואָס האָט נאָך ניט געקאָנט קינסטלעריש באַ־ הערשן דעם ווידערשטאַנד פֿון דער אַמעריקאַנישער אידישערווירקלעכקייט, ניט באַקומענדיק דערצו קיין שום אָריענטירונגס־מיטלען מיצאַד דער אידייען־לאָזער אַרומיקער געזעלשאַפֿטלעכקייט, האָט די יונגע אַמעריקאַנער ליטעראַטור פֿון אָנ־ הויב אָן זיך געשטעלט אין דער לאַגע פֿון אַ ראָבינזאָן קרוזע.

זי האָט געוואָלט אין דער סוביעקטיווער זעהונג אויפֿבויען יענעם קינסט־ לערישן שטאָף, וועלכן די געזעלשאַפֿטלעכע אינזאָלירטקייט האָט פֿאַר איר ניט געשאַפֿן אויפֿן נאָרמאַלן אויפֿן.

זי האָט געוואָלט קינסטלעריש איבערלעבן יענע מאַמאָשעסדיקע פּאָלקס־ פּראָצעסן, וועלכע זי האָט ניט געקאָנט אָנטאַפּן מיט אירע כושים אַרום זיך אין לעבן. זי האָט, ענדלעך, געוואָלט טרוימען אָן אינטענסיווע, עקזאָטישע ווירק־ לעכקייט, וואָס זאָל באַפֿרידיקן אירע מאָדערניסטישע סימפּאַטיעס, ניט האָ־

בנדיק אזא ווירקלעכקייט אפן וואר. דערפון האט זיך גענומען יענע איבערגעטריבענע סוביעקטיווע פילבארקייט, וואס איז אזוי כאראקטעריסטיש פאר אונזער יונג־אמעריקאנער פראזע. זי שטאמט פון א געזעלשאפטלעכער איזאלירטקייט, וואס זוכט א טיקון אין לירישער איינזאמקייט, זי שטאמט פון א קינסטלערישן עלנד, וואס ווייל פון דער נויט מאכן א פרינציפ. און ווייל די אמעריקאנער פראזע איז יונג, און ווייל יונגט פארמאגט אקשאנעס און אקשאנעס איז אונטערגעווארפן דעם געזעץ פון אינערציע, האט די טראדיציע פון דער אמעריקאנער פראזע אינגיכן באקומען א גאנץ מערקווירדיקן כאראקטער.

די סוביעקטיווע אויפפאסונג האט זיך גענומען קליידן אין עקזאטישע קליידער. עקזאטיק איז געווארן דער אומפארמיידלעכסטער שטריך פון אמעריקאנער פראזע.

די גאנצע שאפונג פון ד. איגנאטאוו האט זיך גענומען ארייגלייגן אין דער פארמול, וואס קלינגט אין דעם ערשטן זאץ פון זיין דערציילונג „פיבי“:

— איך האב ליב שלאנגען...

עמעס, עס איז א עכט איגנאטאווישער לופט־זאץ, אבער ער איז ביז גאר כאראקטעריסטיש אלס קונסט־פארמול פון א זיך־געפעלנדיקן אמעריקאנער קינסטלער וועגן אים־געפעלנדיקער קונסט.

דעסגלייכן האט אויך דער יונגער, מער ערנסטער און קונסט־געטרייער נאוועליסט, ברוך גלאזמאן, געלאזט זיך זוכן אן עקזאטישן זשאנר פון „יעגזיוטיקע“ האלב־פאנטאסטישע מאטיוון, פארשריבענע מיט א היפשן צולאג פון איבערגעטריבענער סוביעקטיווער פילבארקייט.

און אפילע דער שטאפרייכער און שטארקער א. ראבאי, האט אויך ניט געקאנט ביישטיין דעם ניסאיען פון דער אלגעמיינער טראדיציע און האט ארום זיין אביעקטיוון זשאנר פון „איך דערצייל“ געפרואווט זיך אויפשטעלן עקזאטישע דעקאראציעס פון „ווילדן לאנד“, וואו די אויסטערלישקייט וועגט שיר ניט אריבער דעם קינסטלערישן עמעס.

י. אפאטאשו איז געווען דער ערשטער צווישן די יונגע פראזאיקער אין אמעריקע, וועלכער האט געפונען א וועג צו דער ארומיקער ווירקלעכקייט.

דער איזאלירטער אידיש אמעריקאנער קינסטלער האט אין אפאטאשום ערשטע דערציילונגען גענומען ארויסבאווייזן א געוויסן ווידערשטאנד אקעגן דעם גרעלן און נאקעטן אמעריקאנער לעבנסשטייגער. אפאטאשום נאטוראליסטיש־סאטירישער טאן איז געווען דער טאן פון אנגריף. און די „אונטערוועלט“־בילדער זיינען בעעמעס געווען א סימפטאם פון לעבנספעאיקייט, וועלכע עס פארמאגט שוין די אידישע ליטעראטור אין אמעריקע.

אין די דאזיקע ווערק האט אמבעסטן געדינט אפאטאשו׳ן זיין רויע פארב, זיין עלעמענטארע צייכנונג, זיין מער פאקטישע איידער קינסטלערישע דערציילונג.

וואס פאר א ברייט פעלד פאר דעם סאטיריש־געשטימטן נאטוראליסט אמעריקע האט עס געקענט געבן!... און ווי פרוכטבאר דאס פעלד וואלט פון אזא אפקלייבן און אפרייניקן געווארן... אבער אפאטאשו האט גאנץ גיך איבערגעריסן דעם קינסטלערישן אנגריף אף דער ארומיקער ווירקלעכקייט. און אוניסאן מיט דער יונג־אמעריקאנער דיכטונג, וואס האט זיך געלאזט גיין „אין זיך“, האט

אויך אַפּאַטאַשו אַזאַ „אין זיך" טענדענץ גענומען דורכפירן. ער איז אונטערגע־פאַלן דער אַלגעמיינער טראַדיציע פון דער יונג־אַמעריקאַנער פּראָזע. און אַזוי אַרום זיינען אַנטשטאַנען אַפּאַטאַשוס ערשטע ראָמאַנען.

דער „זיך־גענוגנדיקער" קאָלאָריט פון אויסטערלישע איגנאַטאָווישע „שלאַנגען" איז אריין אייך אין אַפּאַטאַשוס ווערק, ער האָט גענומען שרייבן דעם אָביעקטיוון ראָמאַן מיט די סוביעקטיווע געוואוינהייטן פון די אַרומיקע אידישע נאָוועליסטן.

די „אונטערוועלט" האָט שוין דעמאָלט געקענט געבן ווייניק אָרט פאַר ראָ־מאַנטישע ראַכוועס. און אַפּאַטאַשו האָט זי פאַרלאָזט.

די פוסטע טרוימערישקייט, וועלכע שטאַמט פון אַ שריפטשטעלערישע אומ־באַהאָלפנקייט, האָט גענומען פאַרנעמען דעם אויבנאַן אין אַפּאַטאַשוס שילדערונ־גען. אַזוי אין „ראָמאַן פון אַ פערד־גאַנעוו", ווי אויך אין „אַליין" האָט אַפּאַטאַשו גענומען זיך צו באַשעפטיקן מיט „אייביק־מאַנסבילשע" און „אייביק־מיידלשע" ליידנשאַפטן. אָבער די אויסשטאַטונג פון אָט די ראָמאַנטישע „ליידנשאַפטן" איז אַלעמאָל געווען באַנאַל און אַנעקדאָטיש. וואָרום פאַר „ראָמאַנטיק" פעלט אַפּאַ־טאַשון איין קליניקייט: עמעסער קינסטלערישער פאַטאָס...

אַפּאַטאַשוס קראַפט איז אָבער נאָר אין דער נעגאַציע, אייקער אין פאַמע־טיזן וואָרט. ער פאַרמאָגט ניט דאָס גלויביקע וואָרט, די לירישע דעטאַל, דעם צאַרטן שטריך. און דאָס אַלעס האָט ער געפּרואווט קאָמפּענסירן מיט „אוממענ־לעכע העלדישקייט".

נאַטירלעך האָט דאָס אומעטום געריסן דאָס געוועב פון דער דערציילונג. עס האָט אומעטום אויסגעזען פרעמד און אויסגעטראַכט.

דער סאָציאַלער גערוף, וואָס דינט אַזוי גוט אַפּאַטאַשון, ווען ער מאָלט דעם גיו־יאָרקער געמאַ — אַ קיבעץ מיט אַן אויסגעשפּראָכענעם מאַסן־כאַראַקטער, — דער נאַטוראַליסטישער, ניכטערער טאָן פון שטייפע שילדערונגען — דאָס אַלץ האָט אַפּאַטאַשון ניט געקאָנט העלפן אין זיינע יאָגענישן נאָך אַ העלד, וואָס זאָל בויען אַ „ניי אידיש לעבן".

און געפילט האָט זיך אין אַפּאַטאַשוס ערשטע ראָמאַנען אַזוי ווייניק אָפּשיי פאַר די אייגענע קינסטלערישע מעגלעכקייטן, אַזאַ פאַרשקלאַפטקייט באַ דער אַרומיקער טראַדיציע, אַז אַפּאַטאַשו האָט בעמעס געקאָנט אויסזען ווי דער מאַרטירער פון דער קינסטלערישער ריכטונג, צו וועלכער ער האָט געהערט.

און אָט אַזוי גייענדיק איז אַפּאַטאַשו געקומען צו דעם אויפרעגנדיקן און פאַראַדאָקסאַלן ראָמאַן „אין פוילישע וועלדער".

3.

עס דערמאָנט זיך אַ כאַראַקטעריסטישער פאַקט: צוריק מיט אייניקע יאָר האָט אַ גרופּע אַמעריקאַנער אידישע קינסטלער אַרויסגעלאָזט אַ זאַמלבוך, וואָס איז געווען געווידמעט פערעצעס אָנדענק.

איך געדענק ניט די אַרטיקלען, אָבער דער לייטמאָטיוו פון דעם זאַמלבוך איז געווען אַ גאַנץ באַשטימטער. עס האָט דאָרטן געהייסן:

—אונז, די יונגע פון אַמעריקע, האָט פּערעץ גאָרניט געגעבן. ניט מיר האָבן זיך באַ אים געלערנט, ניט מיר האָבן פון אים וואָס געיאַרשנט. אָבער פּערעץ

איז אונזער לעגענדע, יעניקע לעגענדע, אָן וועלכער עס האָט ניט געקאָנט באַשאַפן ווערן אונזער יונגע אידישע ליטעראַטור אין אַמעריקע...

דאָס איז געזאָגט געוואָרן צוריק מיט היפּשע עטלעכע יאָר און, אין פּלוג, וואָלט פון אַט די ווערטער ווינציק וואָס געווען צו דרינגען, ווען ניט אָפּאַטאָשוס ראָמאַן „אין פּוילישע וועלדער". אויב עס איז עמעס, אַז פּערעץ איז די לעגענדע פון דער יונג־אַמעריקאַנער פּראָזע, האָט זיך דאָס אין אָפּאַטאָשוס ראָמאַן אַף אַ גאַנץ מערקווירדיקן אויפן אַרויסבאַוויזן. וואָרום עס ליגט אַף דעם דאָזיקן ווערק אויסגעגאָסן אַזאַ קאַלטער שיין פון הימלאַזער קונסט, אַז דאָס זעט אויס מער אַלס אַ ראַנגלען זיך מיט פּערעצן, איידער דאָס מאַרמזעצן פון זיין מאַניר.

אָבער קודעם קאָל וועגן דעם ראָמאַן גופא.

ער איז געוויס אַ פּראָגרעסיווע דערשיינונג אין י. אָפּאַטאָשוס שאַפונג. ער איז ווייניקער באַצירט מיט „ראָמאַנטיק", ער איז אַזוי ברייט־געפּלאַנט, ווי דאָס גיט זיך אַיין אָפּאַטאָשון אין זיין בעסטן ווערק „פון נו־יאָרקער געטאָ" און — וואָס וויכטיקער איז, — דער ראָמאַן ציט אַ פעסטע גרעניץ צווישן די מאַסן־באַוועגונגען און דעם גאַנג פון דער הויפּט־פיגור — מרדכין, — אַ זאַך, וואָס האָט זיך נאָך קיינמאָל ניט איינגעגעבן אָפּאַטאָשון.

פאַראַן אין דעם ראָמאַן מאָמענטן, ווען אָפּאַטאָשו גייט בלי ספק אַוועק פון דער טראַדיציע פון אונזער אַמעריקאַנער פּראָזע. דאָס טרעפט דעמאָלט, ווען ער פירט דורך עפּיזאָדישע געשטאַלטן געצייכנטע מיט דעם מאַקסימום פון אָביעקטיוון ערנסט און קינסטלערישן עמעס.

אָבער אין דעם גרונט פון דעם דאָזיקן ראָמאַן ליגט פאַרבאָרגן אַ פּאַראַדאָקס. און דער פּאַראַדאָקס באַשטייט אין דעם, וואָס אַוועקגייענדיק פון דער אַרומיקער טראַדיציע האָט אָפּאַטאָשו געפּרואווט דעם ליטעראַרישן געבאָט אירן פאַרוואַנדלען אין אַ קינסטלערישן מאָטיוו.

און ווירקלעך: אין וואָס איז באַשטאַנען די טעאָרעטישע האַנאָכע פון אַלע קינסטלערישע געוואוינהייטן בא די אַמעריקאַנער פּראָזאַאיקער?

אין זייער ווידערוויל בענויגייע צו דער אַרומיקער ווירקלעכקייט. די סוביעקטיווע עקזאַטישע אויפפאַסונג האָט זיך פאַרענטפערט שטענדיק דערמיט, וואָס די וואָר איז צו נישטיק און גרעל.

אַט דערציילט דער נאָוועליסט ברוך גלאַזמאַן אין „אונזער זשורנאַל" וועגן די סיבעס פאַרוואָס די מייסטע פון די ערנסטע שרייבער פאַרשווייגן קינסטלעריש דאָס אידיש אַמעריקאַנישע לעבן:

— פּינסקי האָט מיר טאַקע אַמאָל געזאָגט אַף מיין אייביקער פראַגע:

— „ער האָט פיינט אונזער לעבן דאָ. ס'פוילט. ס'פאַלט פאַנאַדער. ס'שלאָגט אַפּ מיטן רייעך פון דורכגעפוילטן"...

אָט דאָס איז געווען די „טעאָרעטישע האַנאָכע פון דעם גאַנצן שטייגער פון אַמעריקאַנער פּראָזע. אָפּאַטאָשו האָט די דאָזיקע טעאָרעטישע האַנאָכע פאַרקערפּערט אין אַ קינסטלערישן מאָטיוו און צוגעטראָגן עס אונז אין זיין ראָמאַן „פּוילישע וועלדער".

וועגן וואָס האַנדלט זיך אין דעם דאָזיקן ראָמאַן?

ער איז גאַנץ ווייט פון טענדענציעזער אומשולדיקייט. ער פּרעטענדירט אַף אַ געוויסע קינסטלערישע וועלט־אַנשויאונג. אָבער די דאָזיקע וועלט־אַנשויאונג איז געבויט בלויז אַף מענדל קאָצקערס געשריי:

— די וועלט שטינקט !...

די אַרומיקע אַלטעגלעכקייט האָט באַ מאָרדכען אָפּגענומען הענט און פיס".— אַזוי דערציילט וועגן דעם העלד פון ראָמאַן אַפּאַטאָשו, און וואו מע זאָל אין דעם ראָמאַן ניט ווענדן זיך איז די צעפאַלונג אַזוי גרויס, אַז ניט ווילנדיק פרעגט זיך: איז עס בעעמעס די עפּאָכע, וועלכע אַפּאַטאָשו שילדערט, אָדער דאָ איז געשען אַ מין קינסטלערישע אָפּעראַציע און עס קלינגן אָפּ אין דעם ראָמאַן פינסקים ווערטער וועגן אַמעריקאַנער לעבן ?—...

געווים קלינגט אין מיינע ווערטער אַ קנאַפּער צוטרוי צו אַפּאַטאָשעס קינסטלערישן עמעס. אָבער עפּעס איז דאָך פּאָרט דערוויטערט פון עמעס אָט די געשטאַלט פון מענדל קאַצקער, וואָס גיט מיט קיין שטריך ניט אָנצוהערן וועגן יענעם איינגעבוירענעם פּאַטאָס, אַדאַנק וועלכן ער האָט זיין נאָמען און זיין קויאַך באַקומען... עפּעס איז דאָך פּאָרט פאַראַן ווייטעס פון אָביעקטיוון עמעס אין אָט דעם טרויעריקן סאַכאַקל פון פאָלקס-קויכעס, וועלכן עס מאַכט אין זיין ראָמאַן אַפּאַטאָשו. אַזאַ שטומער און הילפלאָזער קיבעץ האָט קיין לעבנס-פעאיקייט ניט געקאָנט אַרויסבאַווייזן אין דער צוקונפט, וועלכע איז איצט אונזער געגנוואַרט געוואָרן... אָפּגעמעקט האָט דאָך אַפּאַטאָשו אָף זיין עפּאָכן-בילד אַלעס, וואָס האָט אין זיך אַ פּאַטעטישן טאָן געלאָזט הערן, אַלעס, וואָס האָט אין יענער עפּאָכע אַ צובונד צו דער וועלט און אַ „הימל אין זיך" געטראָגן...

איז עס בעעמעס די קונסט, וואָס האָט פּערעצן, ווי אַ לעגענדע אָנגענומען, אָדער עס איז אַ פּאַראַדאָקס פון אַמעריקאַנערווירקלעכקייט, וואָס האָט דערצויגן אַפּאַטאָשעס קינסטלערישן אויג ?...

אָבער מעג עס זיין אַ פּאַראַדאָקס אפילע — איז עס אַ טרויעריקער פּאַראַדאָקס.

וואָרום פאַרמישנדיק ערגעץ אין זיך די "יאַצרעס", אַריינלייגנדיק דאָוועדפינסקיס פּראַזעאָלאָגיע אין מענדל קאָצקערס מויל, עפנט י. אַפּאַטאָשו די שלייען פאַר אַזאַ כוואַליע פון בלוטלאָזן און לעבנסלאָזן פּעסימיזם, וואָס האָט פאַר דער גאָרער אידישער ליטעראַטור עפּעס צו זאָגן.

צי איז אַפּאַטאָשעס סקעפּטיציזם אַ טראַגישער זשעסט פון אַן אומרייפער הימלאָזער קונסט, וועלכע אַמעריקע האָט דערצויגן, אָדער עס איז בעעמעס אַ קלאַפּ איבער דעם קראַפּטפולן גלויבן פון אונזער יונגער צייט-געטרייער קונסט?...

די ווייטערדיקע שאַפונג אַפּאַטאָשעס וועט אָף דער פראַגע מוזן געבן אַ קלאָרן און אויסדריקלעכן ענטפער. אָבער שוין איצט קאָן מען זאָגן, אַז די קאַלטע שייך פון הימללאָזער קונסט, וואָס ליגט אָף אַפּאַטאָשעס „פוילישע וועלדער" איז גאַנץ ווייט אָפּגעשיידט פון יענער זיכערער און העלער ליכט וועלכע זאָגט אונז אָן דעם אויפגאַנג פון דער נייער אידישער קונסט.

נ. אויסלענדער.

שלום גאָרדאָן.

אין ערדישן דויער
(דאַוויד האָפשטיין)

1.

דאַוויד האָפשטיין איז עפּשער דער איינציקער פון אונזערע יונגע דיכטער, וואָס האָט אַפן סאַמע רואיקסטן, עפּישן אויפן געלייטערט די אור־געשטאַלטן פון אונזער פאַרגאַנגענהייט — סאַי אינהאַלטלעך, סאַי פאָרמעל.

ווי אַזוי איז אָבער אַנטשטאַנען און ווי אַזוי אַנטוויקלט זיך באַ אים די דאָזיקע לייטערניש? ס'איז זייער מערקווירדיק, וואָס דער דיכטער איז אַריינגעטראָטן אין אונזער ליטעראַטור אַן אויפגעוואַכטער — מיט אַ לירישן אויפרוף: „איך גלויב", „עס הויבט אָן טאָגן". ער האָט מיטגענומען דעם „זיידנס ירושע", נאָר געלייטערט האָט ער זי אַ לאַנגע צייט אין דער שטומקייט — אין „שטומע ווייען", ווי אַ דיכטער, וואָס פאַרמאָגט אַ באַרוף־געפיל צו אַ נייער טקופע אין קונסט און לעבן; ער האָט געלייטערט אין מעשאַך פון זיין זייען „מיט פאַכאַד־געהיימען באַ הוילד־פרעמדע הוימען"; אָט די פאָרלייטערניש אין „שטומע ווייען" האָט דערגרייכט דעם העכסטן פונקט, ווען דער דיכטער האָט געוועזן די אַרומיקע פרעמדקייט, דערשפּירט זיך אַ שטייענדיקן „ביז קנעכל אַף ערדן אַף ווייכע", „אַף אייגענע בייטן אין ליידן פאַרזייטע". און נאָך דער דאָזיקער פאָרלייטערניש פאַרלירט ער שוין די סימאָנים פון „פרעמדע הוימען" אַף דער וועלט: שפּעטער באַגעגענען מיר באַ אים בלויז אָפענע אָדער פאַרשלאָסענע הוימען. האָפשטיין דערפילט זיך דעמאָלט אין קיילעכדיקן „ערדן־מיט" פון דער וועלט אין „ראָד פון שיין" — אין דער קאָסמישער הוימישקייט שוין באַקומט ער די זיכערע מעגלעכקייט צו אַנטפּלעקן און אַנטוויקלען זיין קאָסמישע דערפאַרונג. ס'איז זייער כאַראַקטעריסטיש, וואָס האָפשטיין האָט בייגעקומען און ווייט איבערגעשטייגט ניט בלויז דעם פאַכאַד פאַר „ווילד פרעמדע הוימען", נאָר אויך די טראַדיציאָנעלע פאַרעלטערטע שול־דראַמאַטיק פונעם נאַציאָנאַלן אייגנס, — און אַפילע אין זיין האָוודאָלע צושטאַנד („אַוועק דער שאַבעס שוין"), האָט דער דיכטער אינגאַנצן אויסגעמיידט דעם אויסגעשפּראָכענעם אויסערלעכן נאַציאָנאַלן ניואַנס: די האָוודאָלע נעמט אָן אַ כאַראַקטער פון אַ ריין קאָסמישער עלעגיע, אין וועלכער דער מענטש באַהעפט זיך מיטן געגנשטאַנד.

„דער טאַטע האָט אָפּגעריכט די דריטע סודע
און ווערט מיט טונקלקייט מיט טיש פאַרוועבט.

— — — — — — — —

אין קליינעם קלייטעלע שוין וואַרטן צווייען —
אַ טונקל שיקסעלע
אַ שוואַרצע פלאַש

פון דער דאָזיקער האַוודאָלע הייבט זיך אָן די אַנטוויקלונג פון האָפּשטיינס קאָסמישער דערפאַרונג. פון דער אויסגעלייטערטער „זיידנס ירושע איז פאַרבליבן בלויז דער אוניווערסאַלער טרויער פונם נאַציאָנאַלן אוואַר, וועלכן מיר באַגעגענען שפּעטער ווי אַ פּאַטוס, ווי אַ פאַטאַלן באַגלייטער. דער אוניווערסאַלער טרויער פונם נאַציאָנאַלן אייגנס איז באַם דיכטער אינערלעך באַפרייט געוואָרן פון אוראַלט־שפּיוועבס. דאָס ראָוו איז ער איינגאַנצן פאַרבאָרגן און אין פאַרבאָרגנקייט פון „שטומע ווייען“ פלעכט ער זיך איין און מישט זיך אויס אינם דיכטערס קאָסמישער דערפאַרונג, פאַרגעמיינזאַמט זיך מיט איר. זעלטן ווען ווייזט ער זיך אַף אַן אָפּגעזונדערטן אויפן, ווי אַ פאַטאַלער שטרויכלער.

.2

דאָוויד האָפּשטיין איז דער דיכטער פון דער קאָסמישער עוואָלוציע.

איינטראַכטנדיק זיך אין זיין שאַפן קומט אונז אַפן זינען דער באַוואוסטער פיזישער געזעץ וועגן קיום פון ענערגיע,—„קיין זאַך אַף דער וועלט גייט ניט לעבוד“:

„אַלץ דאָ טויג פאַר פלאַם פון לעבן“.

איינס יאַרשנט דאָס צווייטע — נאַכט דעם טאָג און פאַרקערט:

„אין לאַנגן דויער פון נאַכט פון טריבער
איין טאָג דעם צווייטן
אין גראָווע פאָלעם ברייטע
דעם טוי גיט איבער“

די נאַטור דערשיינונגען אין קעגנשטאַנדן ציען איינס צום צווייטן געלאַסן דעגלמעסיק:

„אַ טאָג—אַ וועלט אַ גאַנצע האַלט באַ זינקען
און שטעלט די לעצטע טריט אַף הימלס נידערטרעפּ“.

און נאָך:

„צום שוואַרצן האַרצן טוליען נעכט
דעם ווייַ פון טעג פאַרשוועכטע“

איינס מאַכט רייכער דאָס צווייטע און דאָ איז כאַראַקטעריסטיש דער מאָטיוו פון באַפרוכפּערונג אין האָפּשטיינס דיכטונג: עס באַפרוכפּערט ניט בלויז דאָס לעבעדיקע, נאָר אויך דאָס טויטע:

איך בין נאָך צייטיקער
נאָך רייפער—
כ'בין מיט אַ טאָג,
מיט גאַנצער לייב
פון יענעם טויטן טאָג
בין איך פון אים נאָך רייפער.

אומעטום לאָזט זיך שפּירן באַם דיכטער די עלאַסטישע בילדערישע שפּרייטונג פון דער קאָסמישער עוואָליוציע, וואָס באַזירט זיך אַפן געזעץ פון יאַרשענען און באַפרוכפּערן.

האָפּשטיינס דיכטונג איז דורכגעדרונגען מיט נאַטור־פּאָרכטיקייט; אָפּטמאָל דערמאָנט די דאָזיקע פּאָרכטיקייט אַ עפּיש־היידנישן גאָטעס־דינסט.

„די קריע גייט
און ברעגן נעמען ברייט
דעם וואסער־יאָך
אַף אַקסלען ווייך באַוואַקסענע
און לאָזעם בוקן זיך
פאַר זונען פרייד

נאָר דאָס איז בלויז די אויסערליכע האַרמאָניע. דער טאַמצים פון האָפשטיינס קאָסמישער דערפאַרונג אַנטפּלעקט זיך אין זיין אָרגאַנישן שפּירן און באַנעמען די קאָסמישע מומערלעכקייט, וואָס באַרעכטיקט דאָס מענטשלעכע, אורמענטשלעכע וועזן אַף דער וועלט:

„ווי טרויעריק זיס איז מענטש צו זיין
זיין אַלט נאָר פינף באַראָשים

— — — — — — —

פאַרמאָגן „אַ מיילעכל
אַ בּולס מיט שטומער זויגן־טאַינע"
און אַלע שאַ —
אין איין געפיל זיך טרינקען
ביז שפּיץ פאַרריסן נעזל אין אים זינקען
און האָבן איין גערדאַנק אַ לויטערן—אַ ריינעם—
איצט מויל און ברוסט שוין דאַרפן זיין אינאיינעם.

האָפשטיינס נאַטור ווייסט ניט פון גוואַלדיקע סטירעס; דער דיכטער ברידערט זיך און כאַווערט זיך מיט איר. אין דער נאַטור שטרייטן ניט קיין גרויזאַמע אינס־טינקטן, נאָר ס'קומט פאַר אַ „שטרייט פון וואָרצלען", אַ זויגן־שטרייט מיט „שטו־מער זויגן טאַינע". דער שטרייט פון די נאַטור קויכעס איז לאַכלוטן געפּאַרלאָז, ווייל דער קאָסמאָס איז אייגנטליך אַ מישפּאָכעדיקע „שווייגנדיקע אידע", וואָס איז מעסוגל אויסצוטאַינען זיך בעשאָלעם. ס'איז אַ שטרייט פון „גלייכע" באַשעפע־נישן, וואָס גייט זיך ניט פאַנאַנדער מיטן מענטשלעכן אַרט שטרייטן, און שטערט ניט לאַכלוטן דער מענטשלעכער „יונגער פרייד":

„ווי הויך די זון איז, דורך הויכע פענסטער
איצט צווישן בוימער־ברידער בין איך שוין דער קלענסטער
און טראָג אַרויס מיין יונגע פרייד פון זייער הויז"

.3

אָפטמאָל דוכט זיך אויס, אַז האָפשטיינס וועלט האָט קיינמאָל ניט איבערגע־לעבט קיין גרויזאַמע ערד־ציטערגיש — אַזוי רעגלמעסיק „שפּאַנען" בא אים דור־רעס און גיבן איבער איינער דעם צווייטן אויסגעלייטערטע פאַרמעגנס. דער טעמפּ פון דער וועלט־עוואָלוציע איז בא אים דער ריטם פון „שפּאַנען אין מי", מיט מי. די וועלט איז אַלט־ניי — אַ אוראַלטע און אַ אור־יונגע: די אייביקייט מערט זיך און עלטערט זיך מיטן צוקונפטן, יונגערט זיך מיט יעדן פרילינג. אַפילע די רע־וואָלוציע איז פאַרן דיכטער ניט קיין גיגאַנטישע קאַטאַסטראָפאַלע געשעעניש, נאָר אַן אויסערגעווייגלעכער פרילינג, וואָס איז מאַפּטיאַך אַף אַ גוטן זומער מיט אַ רייכער גערעטעניש, אַ צייט פון „וואַקסן און פאַרפלייצן", אַ צייט פון פירן דעם „אַקער אין דער הויך". דער פייערדיקער שלאָקס־רעגן, פון וועלכן דער דיכטער

דערציילט אונז, איז ניט מער ווי אַן עסטעטישער זשעסט; אָרגאַניש איז בא האַפּ־שטיינען דאָס שמאָלצע שפּאַנען פון דער מענטשהייט „טראָט נאָך טראָט" — די „פּראָצעסיע" פון דער שפּאַנענדיקער מענשהייט. ניט דאָס שטורמישע, וואָס פאַר־נעמט אַגעוו זייער אַ קליינעם אָרט אין זיין דיכטונג, איז כאַראַקטעריסטיש פאַרן דיכטערס רעוואָלוציאָנערן פּאַרנעם, נאָר דאָס עפּיש־קאָסמישע:

אין קרוין פון אלטער פיין
אויך איך האָב דיר אַ פאָדים צוגעשטעלט
אַ ווייסן ליינען פאָדים
געטונקט אין רויטן וויין.

אויך אין דער רעוואָלוציע לאָזט זיך שטאַרק שפּירן דער געזעץ פון דער קאָסמישער עוואָלוציע, פון יאַרשענען. דער דיכטער איז ניט פאַרשיקערט פון נייע שטראָמען: „דורך שוימענדיקע רוקנס פון כוואַליעס", דורך „אָטעם־הויך פון אייליג־דיקע מיינונגען" דורך „וואָלקן רויך" ווענדט ער זיין אַפּאַלאָנישן בליק צו „קאַלטער האַרמאָני פון וועלטן ספערן". האַפּשטיינס רעוואָלוציאָנערע בילדערישקייט איז אַ ריין קאָסמישע — געשאַפן פון פּריליגג פון זייען, פון וואַקסן פון „וואָרצלען־שטרייט". אַפילע דעם אָפּהאַלט פון רעוואָלוציאָנערן שטראָם שטעלט זיך פאַר דער דיכטער אַף אַ קאָסמישן אויפן: „נאָר וועלדער אונז קאָנען פאַרהאַלטן". דאָס „פאַכן מיט דער שווערד" איז בא אים פּאַראַלעל מיטן „שטרייטן פון וואָרצלען":

אייביק, אייביק
שטרייטן וואָרצלען
אונטער ד'ערערד
אייביק, אייביק
פאָכן מענטשן מיט דער שווערד.

אָט דער רעוואָלוציאָנערער שטרייט איז אָרגאַניש באַרעכטיקט מיט דער קאָסמישער מוטערלעכקייט,—מיט דער אור־יונגשאַפט פון אַ פינף כאַדאָשימדיק קינד, מיט זיין „שטומער זוינן־טאַינע". און אין די „רויטע בליטן" געפינען מיר טאַקע אַן אָפּקלאַנג פון אָט דעם טאַינען:

„איך וויל מיט רויטע בליטן טאַינען
מיט גרויסער וועלט
פון אַלטן שטאַם פון מיינעם
פון אַלטן זאַפט
נאָך שעפּ איך יונגע קראַפט.

און נאָך:

„רויטע פאָנען ווידער טאַינען
מיט גאַנצער וועלט
מיין צאַרטער ברודער העלד
ווי מיטן ערשטן פאָרנעפּיל
פון פרייע פּרילינגס ליידן
ווי מיט דעם ערשטן קראַמף
פון שמאָלצע הייסע ליידן
וועט זיך מיט דיר
אין גרויסן קאַמף

דאָס יונגע האַרץ
שוין אייביק ניט צעשיידן

אומעטום איז פאַראַן באַם דיכטער אַן אָפּקלאַנג פון אַ בערייִשעסדיקן פריידפאַרגעפיל און פון אַ בערייִשעסדיקן וויי.

און די רעוואָלוציע אינגאַנצן גענומען, ווערט באַרעכטיקט מיט אורגערעכטיקייט פון אויסגעלייטערטן אוראַלט:

„ווייַן, ווייַן אַלטער ווייַן
ווייַן פון פלאַמיקן גערעכט
אונטער אַלע הימלען
אונטער אַלע קעלער שימלען
אויסגעשטאַנען
און דערברויזט ביז דאַנען
ביז די ווילדע פלאַכן אונטער צאַפּן־נעכט

זי איז באַרעכטיקט אין געשטאַלט פון דער אור־יונגער און אוראַלטער „פרוי“—אין „כאַווע“ן און צוגלייך אין דער מיטאָלאָגישער געטין: וואָס האָט „די ערשטע“ געוואָרפן פון „שמייט דעם שווערן עפּל אַף טיש פון צייט און דורעס“.

„אָ, מוטער, שוועסטער, פרוי
ווער נאָך דאָ ווייסט
וואָס הייסט
אין גלי אין בלוט אין וויי
אַלץ בויען און באַנייען?

ס'איז כאַראַקטעריסטיש, וואָס דער דיכטער רופט ניט אָן די „פרוי“ מיט איר אוראַלטן נאָמען. ס'איז קלאָר, אַז מיר האָבן דאָ צו טאָן מיטן שוין אוניווערסאַליזירטן ביבל־וואָרט, וואָס באַהעפט זיך בלויז מיט נייע צייט־שפּירונגען. און נאָך אַ ביישפּיל, וואָס אילוסטרירט דעם דיכטערס עפּיש־רעוואָליוציאָנערע שפּירונג אין געשטאַלט פונם אוניווערסאַליזירטן ביבל־וואָרט:

„דאָרט ביים שיין פון טאָג — אַף דעם וועג פון לאַנד און קנעכט
האָבן ערשטע פינסטערע מעראַגלים
קוים געטראָגן
איין און איינציק איינגל
אַף אַ שטאַנג.

שפּירט זיך דען ניט אין די דאָזיקע שורעס די אוניווערסאַליזירטע עפּישע ביבלישקייט אין אַספּעקט פון אַ „רעוואָליוציאָנערער צייט־דערפאַרונג?

אַט אַזוי אַרום שפּאַנט באַ האָפּשטיינען די וועלט געשיכטע, באַוועגט זיך שטאַלץ אין דער קאָסמישער שטילקייט.

האָפּשטיין איז דער דיכטער פון באַוועגלעכער שטילקייט, אין וועלכער ס'איז שווער צו געפינען די מעביצע צווישן רו און אומרו.

„אויב איין שמאָלער ריר האָט דאָ פאַרטיליקט
אַט דעם קאַנט פון אומרו און פון רו
וואָס זשע איז דאָ צווישן זיי דער בילעק
וואו?

זיין שטילקייט איז רייך מיט ניואַנסן; מיר באַגעגענען באַ אים סאַי די ני־

דעריקע „טומלדיקע רו", כאי די געהויבענע און העכער שטייגנדיקע רו — די „שטיל פון ערע". אין אַט דער באַוועגלעכער רו קרעפּטיקט זיך דעם דיכטערס שטאָלצע, מענטשלעכע געדעכעניש, וואָס היט אין דעם „קער פון אַלע יאָרן".

האָפּשטיין איז דער דיכטער פון מענטשלעכן זיקאָרן. און ס'איז טאַקע כאַראַקטעריסטיש, וואָס די „בערג" (ציקל—„קאַווקאַז") דערוועקן ניט בא אים קיין פּראַמעטעאישע געפילן: זיי דערמונטערן און דערפרישן בלויז זיין מענטשלעכן זיקאָרן; טאַקי אין די „בערג" ווייזט אַרויס האָפּשטיין זיין טיפן כוש צו די אונטערערדישע פלאַסטן, צום פאַרבאָרגענעם ערד־ווי און ערד פרייד.

„עס זינגט מיין האַרץ פון הייסער פרייד
איר זייט מיר נאָענט אייבירט־אויגן בערג און שנייען
איר צעלטן קנעכטישע איר שטומע ווייען
פון אַלטער אָרימקייט און דוירעס לייד.

און נאָך:

„פון אונטער יעדן שטיין
מיר ווינקט מיט קילן כיין
אַ שטיקל אינדערפרי".

צווישן האָפּשטיינס בערג־לידער איז פאַראַן בלויז איין ליד, וואו דער דיכטער רעדט דרייסט וועגן שטורעם:

פון בערג גייט אַ שטורעם.
דאָרט פּאָכעט מיט פייער
אַ מעכטיקער אָרעם
אַף קנויליקע הויכן
און טרייבט אין די היילן
דעם כוישעך פון וועלט.
אויב דו ביסט די שטילקייט
איז שטילקייט מיר טייער
נאָר ס'ציט מיך אויך שטורעם
און פייער און רויכן
און איינגקייט פון היילן
און כוישעך פון וועלט

אָבער צי פילט זיך דען ניט, אַז דער דיכטער רעזאָנירט דאָ אינגאַנצן?

אויך דער מאָטיוו פון „דערשטיקן די ליידן אין פרייד" איז בא אים ציפעליק, ווייל אים איז אָרגאַניש אייגן די לייד אין אַספּעקט פון „מענטשן־ווערדע" אין דער שטייגנדיקער „ערע־שטיל", אין דער באַוועגלעכער קאָסמישער שטילקייט. האָפּשטיין איז אַן אָרגאַנישער אַפּאַלאָן, וואָס בייַנקט עפּשער אַמאָל נאָך דיאָניסן, נאָר דאָס דיאָנסישע איז אים לעגאַמרע פרעמד; ער פאַרבלייבט דער דיכטער פון ערדישן דויער, וואָס אייביקט זיך אין מענטשלעכן זיקאָרן.

.4

דער ריין פּסיכאָלאָגישער אויסדרוק פון האָפּשטיינס קאָסמישע מאָטיוון נעמט אָן אַ כאַראַקטער פון אויסגעהאַלטענע פּסיכאָלאָגישע אַנטיטעזן, וואָס שליסן לאַכלוטן ניט אויס איינע די צווייטע. נאָך מער: זיי ציען זיך פּאַראַלעל

איינס קעגן אנדערן; ס'איז אייגנטלעך דער פסיכאָלאָגישער עקוויוואַלענט אין פאָלגנדיקער ריכטונג: „איצט און אַמאָל", „פרייד און טרויער", „דאָס שאַמאַי־אישע" און „הילעלשע", „געבענשט" און „געזאָלבט", „אָנמאַכט" און „דרייסטקייט", „לויב" און „אָפּשאַף", „קינדיש אָרים" און „קינדיש רייך" א. א. וו. דער טאַמציס פון די אַלע יאָ־ניינען און גיין־יאָען קאָנצעטרירט זיך הויפּטזאַכלעך אין פרייד און טרויער, וואָס פאַרנעמיינזאַמען די אָנגעוויזענע שטרייטלאָזע אַנטיטעזן.

אַט דעם פּסיכאָלאָגישן עקוויוואַלענט באַגעגנען מיר בײַ האָפּשטיינען אין אַלע זיינע דיכטערישע פאַרצווייגונגען, אין אַלע זיינע לידער־זאַמלונגען. ס'איז וויכטיק אונטערצושטרייכן, אַז דער „נ יי ן" איז נ י ט ס ו י ס ע ר דעם „יאָ"; ביידע זיינען זיי צווייגן פון איין „אַלטן שטאַם"; זיי וואַרפן זיך אונטער איינער דעם צווייטן מיט אַ כּוש פון אַ איינהייטלעכער פאַטאַלער אור־גערעכטיקייט; און ניט בלויז זיי גיבן זיך אונטער איינער דעם אַנדערן, נאָר זיי שטאַלצירן אפילע מיט אַט דער אורגערעכטיקייט און בילדן בעסאַכאַקל די קאָסמישע צ ו יי־א יי נ־ה יי ט. דער בילעק צווישן זיי באַשטייט אין גראַד פון אַקטועלקייט:—דער טרויער פרישט זיך, בעשאַס די פרייד וואַנדערט זיך; נאָר ביידע זיינען זיי „אינאַיינעם", שטאַמען פון איין וואַנדער־קנאָפּ—פון „קנאָפּ־געבוירן".

די פרייד איז פענאָמענאַל־היידניש אין אַ באַשיידענעם גראַד, נאָר איבער איר הענגט דער טרויער—דער פאַטום פון די שטומע ווייען, וואָס היט איין דעם געיאַרשנטן אויסגעלייטערטן אור־ווי.

פונקט ווי דער טרויער, פאַרמאָגט די פרייד א אור־אָווערדיקע פּערספעקטיוו,

„געקוקט האָסטו גלויביק אַף מיסטיקן ליקל—
גו ווידער
זיך וויקל און וויקל,
דו קגויל פון מיין פרייד
אין הויפּטשטעט אין נייע
אַף רווישיקע פלעצער אין ב אָ וו ע ל ס א י ן ר ו י מ ע ן.
נאָר די פרייד ציט די יעניקע פון טרויער:
„און קומען אַן אָוונטס
דיין האַרץ ווערט געבויגן
מיט אָרעמס מיט צאַרטע
מיט בעכערס פון בוימל,
וואו קנויטן פון פריידן
זיך נערן און זויגן;
פון בענקשאַפט, פון ווייטאַק.
מיט בעכערס פון בוימל אַזוינעם
הויבט זיך דיין האַרץ דאַן
צו ליכטיקע רוימען
פון הימלישער שפּרייטונג.

אַט אַזוי לעשט זיך די באַשיידענע פרייד־היידנישקייט אין טרויער, פאַרלירט איר פּיילאַרטיקייט, מאַניזירט זיך אין אים: אָן טרויער קאָן די פרייד ניט געפינען דעם לויטערן וועג צו דער „הימלישער שפּרייטונג".

אָפּטמאָל דינט די פּריגך פאַר אַ לייכטן „פּאַנצער“, פאַר אַ קאַמייע, וואָס גיט דעם דיכטער די מעגלעכקייט צו גיין „אַן מוירע אין אַלע שוואַרצע היילן פון וועלט און זיין“.

און וואָס איז אַזוינס דער טרויער?

אַמאָל, אַמאָל איז ער אויך אַ וואונדער געווען, אָבער זיין וואונדער־פעאיקייט איז אין אַ באַדייטנדיקער מאָס פאַרלאָרן געגאַנגען אין שטויב פון יאָרן און דוירעס:

„ווי האָט ער געטרויערט מיין זיידע מיין ווייטער
ווי וועלן זיי טרויערן קינדער נאָך קליינע
נאָך ווילדע
וואָס ברעקלען דעם טונקלען געוועב פון מיין שווייגן.
ווי האָט ער געטרויערט מיין זיידע?
עס אַרט מיך ניט שטאַרק. נאָר איך פרעג נאָר

ווי וועלן זיי טרויערן קינדער נאָך קליינע?
נאָר וועמען דאָ קאָן איך איצט פרעגן!

דער טרויער פאַרמאָגט ניט קיין אומגעהויערן, שטאַרקן אינסטינקט פון זעלבסטאיינהיטונג: דער מענטשלעכער „צו פיל מענטשלעכער“ זיקאָרן נעמט אויף בלויז דעם „קער פון די יאָרן“, און פיל ניט אויסגעשפּראָכענע אינהאַלטן זינקען אין פאַרגעסנהייט. דער זיקאָרן שטרענגט אָן אַלע זיינע קויכעס קדיי וואָס מער פון דער פאַרגאַנגענהייט אַרויסצושעפּן און אויסלייטערן, נאָר ער אַליין איז גלייכ־צייטיק געבענטשט און פאַרשאָלטן מיט גרענעצן:

„און וועגן אַזעלכע זאַכן
מיט וואונקען מיט פונקען נאָר רעדט דאָס טאַנאַך...
אין מויאַך אין מידן זיך באַרבלט:
פאַסטערס אינסטינקט,
אָפּטימיזם
און מעטשניקאָווס וועלט־פּראָסטאָקוואַשע.

פילט זיך דען ניט אין אָט דעם אומרואיקן „ניט אַרן“ אין אָט דער וועלט פּראָסטאָקוואַשע, וואָס מאַכט אַזוי מיד דעם מויאַך,—אַן אָנזאָג אפן „גלייכגילט“ אָף דער פראַגע פון שפּעטערדיקן איראָנישן גלייכגילט—„איז ווע מעם אייסעק?“ אָבער דער „קינדער שפּרוך“ ווייס נאָך ניט פון גלייכגילט—ער ווייסט בלויז פון טרייסט.

עמעס, דער דיכטער וויל ניט וויסן פון קיין טרייסטער, נאָר זיין מענטש־ליכער זיקאָרן געפינט זיך אין רעשוס פון טרייסט־גייסט; ער רואיקט זיך ניט בלויז מיט דער „גרויס פון טרויער“, נאָר ער זוכט און נעמט אויף אַפילע „מאָנעלעך טרייסט“.

„פאַר קיינעם איז טרייסט ניט פאַרבאָטן“
אויך אין די „רויטע בליטן“ שפּירן מיר די אַטמאָספער פון טרייסט־גייסט:
„אין טהאָמישן קראַכן“
אין שפּיי פון וואולקאַנען
דערהער איך די שטילקייט פון מענטשלעכן וויינען.

אין שפּיל פון פרי־יאָריקע שטראַלן
אַף אַלטע פאַרראָסטעטע שטיינער
דערהער איך דעם ריינעם געפּילדער פון קינדער,
פון קינדער וואָס קאָנען אין אויגנבליק איינעם
אי לאַכן אי וויינען".

און נאָך:

„אין שוואַרץ פון רויך
ניט קאָן איך שוין דערקענען
דעם רויטן פאָדים מיינעם
מיין האַרץ נאָר ווייסט
פון טרייסט

דער טרייסט־גייסט באַהעפט זיך בא האָפּשטיינען מיט דער פרייד פון „געבוירן", מיט פרילינג:

„ס'איז פאַרט שוין פעוורואַל
מיט אַ מאָל איז געוואָרן היינט לינגדער
און קינדער
זיי האָבן צעשפּילט זיך צעהוליעט.

ווען ניט די קינדער־פרייד, וואָס געפינט זיך אין איינקלאַנג מיטן טרייסט־גייסט, וואָלט דער אור־טרויער שוין לאַנג פאַרגליווערט געוואָרן: זיי זיינען אים ביעבאַיע־מייסים.

אָט אזוי ארום וויגן זיך אַף האָפּשטיינס דיכטערישן וואָג־שאָל פרייד און טרויער, ביז וואַנען דאָס צינגל קומט ניט צו דער „מיט", צום „זעניט". אָט די „מיט" איז דער יעסאָד פון זיין קאָסמישער צוויי־איינהייט און דער באָדן פאַר זיינע ווייטערדיקע „וואַרהאַפטע טרוימען געוועבן".

אַף אַזא אויפן ווערט קלאָר פאַר אונז די סיטואַציע פון טרויער־פרייד און פרייד־טרויער, אין וועלכער דער דיכטער פאַרבלייבט אזוי געטריי זיך אַליין:

„איך טראָג מיין ליד מיט פריידן,
וואו איין נעשאָמע־ציטער זוכט און ווילט דעם צווייטן".

און האָפּשטיינס „הייסער גלייכגילט" איז בלויז אַ ציטוויייליקער געשטרויכלטער גלייכגעוויכט—די איראָנישע עקלעקטיק פון געשטרויכלטער פרייד מיטן זוּנדערלאָזן טרויער. ער טראָגט אַריין אַ דיסאָנאַנס אין דיכטערס קאָסמישער צוויי־איינהייט: נאָר אָט דער דיסאָנאַנס איז עפּשער פּונקט אזוי אומפאַרמיידלעך ווי פאַרגיינגלעך.

.5

האָפּשטיינס באַציאונג צו דער פּראָבלעם פון פרייד און טרויער ווייט אונז בעשיינפּערלעך, אַז דער דיכטער שטייט בלויז אַף דער גרענעץ פון טראַגישקייט: דאָס טראַגישע פאַרכאַפּט אים ניט. די פינסטערגיש לויערט ניט פון טהאָמען אין טהאָמען, נאָר זי זאַמלט זיך אין „הייל"—אין יענע באַגרענעצטע ערדישע טיפן, וואָס זיינען טאָמיד אָפן פאַר זונען־שיין, וואוהין זונען־שטראַלן קאָנען נאָך „פאַר־קריכן". און ווען דער דיכטער רעדט פון אָפּגרונטן איז ער דעמאָלט בלויז אַ טרויערנדיקער בעאָבאַכטער, נאָר ניט קיין שטרייטער קעגן פּסיכאָלאָגישע געזעצן:

„אַ, אַפּורונט איך מאַן ניט, איך פרעג נאָר“.

דאָס שגירעלע בלוט־טראָפּנס באַ די מיסטיזאַסטנס — דער זבוילעמער אויס־דרוק פון טראַגישקייט באַקומט ניט דערווייל קיין טיפע אַנטוויקלונג. אַט דאָס שגירעלע האָט זיך פון לאַנג אַן איינגעקריצט אין דיכטערס זיקאָרן און פּינקלט דאָרט און צאַנקט קוים קוים ווי אַ קליין פּייערל אין אַ געדיכט הויכן געפּל. די פּראָבלעם פון טראַגישקייט טראָגט האַפּשטיין איבער אין אַ ווייטער שניי־וועלט אין דער וועלט פון מענטשלעכן „צו פיל מענטשלעכן“ און באַיעשן אומשולד.

האַפּשטיינס באַנעמען דאָס טראַגישע איז דורכגעדרונגען מיט פּאַטאַלער איר־געדעכטיקייט פון פאַרהייליקטער קאַרבאַנעסשאַפט, — פון „גליביק בלוט“. עמעס, מיר באַגעגענען באַם דיכטער אַן אָפּקלאַנג פון דאָסטאָיעווסקיס פּראָבלעם וועגן „קינדס־טרערלע“:

„און אונטער וואַקלענדיקע פּלייצעס
שטייט יונג געבויגן
מיט וואָרעמקייט אין קינדערש ריינע אויגן
די אַלטע, אַלטע טאַינע:
וואָס וואויגט אריבער
אַ טראָפּן בלוט
פון קינד'ערש־אומשולדיקן שיינעם וועזן“.

דער אָפּקלאַנג אָבער שווינדלט פאַרביי. דעם „קינדס־טרערלע“ — דאָס „קינדיש אָרימע“ או „קינדיש רייכע“ שאַפּט ניט באַ האַפּשטיינען קיין שום טראַגישע מעניע, ווייל קעגן דעם „קינדער שפּרוך“ איז אָנמעכטיק אַפילע די — „גרויס פון טרויער“.

די סאַמע געפּערליכסטע איבערלעבונגען געפינען באַ האַפּשטיינען אַן אַרויס־מיקלאָט: די געפּערליכסטע לייד באַהאַלט זיך אין די „טוכן פון בייגקען“ נאָר וועלטן זיינען זיי באַ אים.

אין אונזער נייער ליטעראַטור איז האַפּשטיין עפּשער דער איינציקער דיכ־טער פון די סאַמע פּאַטאַלע און סאַמע לויטערע אויסוועגן.

6.

יעדע קינסטלערישע שפּירונג באַקומט באַ האַפּשטיינען אַ שאַרף אויסגעש־פּראָכענעם אויסערלעכן סימען; אַט די סימאָנים באַגרענעצן אָפּטמאָל זיין קינ־סטלערישן כוש צום איינסאַף און רופן אַרויס אַ לירישע זעלבסטצופרידנקייט:

„וואָס קאָן אַף ערד נאָך שענער זיין?“
„ווי קאָן אַ טאָג נאָך מילד'ער זיין?“

די אויסערליכע וועלט האָט אַן אומגעהויערע האַשפּאָע אַפן דיכטער; סיי נ:ונקעלע סיי העלע פאַרבען פון פּייזאַזשן ווערן אויפגענומען דורך זיין ריע אין דער „האַרציקער מיף“ אריין, און פאַרוואַנדלען אין פלייסיקער ליכטיקייט. האַפּשטיין איז באַצויבערט פון דער אויסערלעכער וועלט, פון איר רעאַלקייט, — — דערפון וואָס זי איז קיינמאָל קיין באַלעם ניט געווען, און קאָן קיינמאָל קיין באַלעם ניט זיין. און מיר באַגעגענען טאָקע ניט באַ אים קיין כאַלוימעס. דאָס ראָמאַנטיש־טרוימערישע וואָס איז פאַראַן באַ אים, איז טאָמיד וואַרהאַפּטיק. ס'איז די רעאַלקייט, וואָס ווערט אינערליך פילטרירט און פאַרלירט אין דער בע־

שאַמע די אויסערליכע סטאַטישקייט; אין האָפּשטיינס צויבערן זיך, אין דער באַצויבערונג פון דער רעאַלער אויסערלעכער וועלט גייען פאַרלאָרן די מעכיצעס צווישן ליכט און שאָטן, און דערין שטעקט דער סאָד פונם דיכטערס ראָמאַנטישער ליכטיקייט.

האָפּשטיין איז שטאַרק ניט אין זיין אידעאָלאָגישן פאַרנעם: דאָס אידעאָלאָגישע איז בא אים זייער איינפאַך—דראַמאַטישלאָז אין די אָנגעווייזענע אַנטיטעזן. די איינפאַכקייט איז אָבער אָרגאַניש באַגרינדעט, פאַרמאָגט טיפע וואָרצלען אין א פעסטן באָדן. דער דיכטער איבערצייגט אונז ניט, אַז ער „ווייס קיין וואָג, קיין צאָל". פאַרקערט: ער ווייסט פון אַן עלעמענטאַרן עמעס, אַז „ווי און מוט איצט קאָן איך ניט צעטיילן"—פון אָט דעם וואָגיגן עמעס, וואָס רעגירט דעם שפּאָן פון לעבן, דאָס לעבן אַלס ריטמישן שפּאַנען; און דער דיכטער איבערצייגט אונז טאָקע אין דעם:

„גלייך א לאַסט מיר האָט מיין טראָט צעמאָסטן"

ד. האָפּשטיין איז שטאַרק אין קאָמפּאָזיציאָנעלן באַהעפטן פּלאַסטישקייט מיט מוזיקאַלישקייט: דאָס פּלאַסטישע באַקומט בא אים טאָמיד א מוזיקאַלישן אויסדרוק. אָט די באַהעפטונג באַשטימט זיין אייגנאַרטיקן ריטם — דעם ריטם פון שטייגנדיקע ערוואַרטונגען.

האָפּשטיין איז שטאַרק אין קאָנקרעטיזירן און קולטיווירן ניואַנסן — אין זאַמלען די קאָסמישע „וואַלגער שטיינער", וואָס ווערן בא אים אויסגעשטעלט אין גראַציעזע רייען; דער דיכטער פאַרוואַנדלט זיי אין „מוטערפּערל".

אין אָט דער הינזיכט איז ד. האָפּשטיין א מייסטערישער קולטור־שעפּער און קולטור־טרעגער פון ריטמישן שיינעם וואָרט.

שלום גאָרדאָן.

ביבליאָגראַפיע.

„מ י ל ג ר ו י ם", צייטשריפט פאַר קונסט און ליטעראַטור. העפט 1. 1922, בערלין.

אַלגעמיינע רעדאַקציע ד"ר מ. ווישניצער.

דער פּראַכטפול אַרויסגעגעבענער קונסט־זשורנאַל „מ י ל ג ר ו י ם" אַף אידיש (דער זעלבער רופט זיך „רמון" אַף העברעאיש—אָדער פאַרקערט) איז אַ פולקום נייע דערשיינונג אינם אידייש־קינסטלערישן לעבן. גרויסער פאָרמאַט, ציכטיקער פּאַפּיר, זייער גוטע רעפּראָדוקציעס און גלענצנדער ש ר י פ ט. ברייט פאַרמאָסטן זיך און שיין אויסגעפירט. אונזער טרוים וועגן אַ קונסט זשורנאַל האָט זיך פאַרווירקלעכט. און.. און דאָך איז אונז פון דעם נישט גוט געוואָרן אַפן האַרצן. דער טרוים איז שוין צוועלף יאָר אַלט, און האָט דעריבער פאַרשפּעטיקט. זיינען מיר צופרידן, וואָס מיר האָבן אַ מעגלעכקייט צעשטערן אים, און זאָל ער ניט דערמאָנען אָן אונזער נאַאיוויטעט.

אויב אונזער נאַרוואַסדיקע ראָמאַנטיק איז געווען יונג און איז אויסגעוואַקסן פונם אָפּלייענען דעם עטנאָגראַפישן גאַלעס־נאַטוראַליזם, האָט עם דער „מילגרוימישער" פאַרעלטערטער פּראָפעסאָרישער אָנמאַכט נאָך מער אונטערגעשטרייכלט.

דער דאָזיקער זשורנאַל איז אַ מאַצייווע־אויפשריפט. ער איז טויט און איז באַשאַפן געוואָרן פאַר טויטע. און אַט פאַר וואָס: דער „מ י ל ג ר ו י ם" — אָפּוואַרפנדיק דעם זיסלעך־עקלעקטישן ביימאַם פונם דאָזיקן נאָמען — שטעלט מיט זיך פאַר אַ צווילינג־אויסגאַבע, וואָס דערמאָנט אָן אַ צווייטן טויטן — דעם רוסישן זשורנאַל „זשאַר פּטיצאַ", וואָס גייט אויך אַרויס אין בערלין. אָבער אויב די רוסישע גרופּע פונם אַלטן קונסט־זשורנאַל „אַפּאָלאָן" שטייט אַף אַ טויטן שטאַנדפּונקט און איז געצוואונגען קייען זיך אַליין, איז דאָס דערפאַר, ווייל זיי זיינען אָפּגעריסן פון רוסלאַנד, האָבן אָנגעוואָרן זייער אָרגאַנישע שפּייז,—באַזוערן זיי איבער צום טויזנטן מאָל „ביליבינען", קייען איבער אָן אַ שיר „לוקאָמסקען" און טרוימען פון אַלטן פּעטערבורג.

און דאָך גיבן זיי די קונסט, וואָס איז אַמאָל בעשיימאַ געווען באַרעכטיקט, די קונסט, וואָס האָט אָפּגעשפּיגלט די פאַראינטעליגענטישטע סוויווע פון דער רוסישער געזעלשאַפטלעכקייט מיט איר קאַמף פאַר „קונסט צוליב קונסט". דער קאַמף וואָס איז אַנטשטאַנען נאָך דעם, ווי ס'איז פאַריבער דער פּערעדוויזשניקישער פּעריאָד.

דער רוסישער זשורנאַל „זשאַר פּטיצאַ"!—ס'איז דער מאָרפּיאום־שפּריץ, וואָס דאַרף פאַרשלעפערן דעם קינסטלערישן געדאַנק, ווייל די רוסישע קונסט אין רוסלאַנד האַלט ביי געבוירן נייע רעוואָלוציאָנערע ווערטן, זי איז פול מיט פּאַטענץ קרעפטן, וואָס וועלן אויפטרייסלען און פאַרניכטן די עסטעטיק פון די סאַלאָנען־קינסטלער, די עסטעטיק פון די אַלטערטום־זוכער. ניט אומזיסט דערשיינט דער „זשאַר פּטיצאַ" פון יענער זייט גרעניץ — דאָס גופא דעקט אויף זיין באַדייט פאַר דער רוסישער קונסט.

פון וואַנען אָבער האָט זיך גענומען דער „מ י ל ג ר ו י ם"? ער איז אַ צופעליקע דערשיינונג, ניט קוקנדיק אַף דעם, וואָס ער איז אַזוי גוט, אָפּאַנים, באַזאָרגט און פאַרמאָגט אַ מיינגע מיטאַרבעטער מיט פּראָפעסאָרישע גראַדן. ער גיט זיך קלוימערשט אַרויס אַף דער לעוואָנע און האָט קיין שום שייכעס צו אונזערע ברענענדיקע קונסט־פראַגן און שפּיגלט לאַכלוטן ניט אָפּ דעם איצטיקן צושטאַנד פון אונזער פּלאַסטישער קולטור. די גראַפיק פון פּראָפעסאָר ע. קעהם איז טרוקן און צוזאַמענגעקלעפּט פון אָפּגעקאָפּירטע פּרימיטיוון. ס'פעלט אין איר די קאָמפּאָזיציע־באַהאַוונטקייט, ער האָט זיך, אַ פּאָנים, גענומען געבן אונז דעם באַנאַלן דורכשניטלעכן עטיקעטן־טיפּ פון אַ טיש־זשורנאַל—נישט מער. און אַלע איבעריקע צייכנונגען פון פראַנטשעסקאַ באַרוך, קאַלין, בערנשטיין, שוואַב זיינען אויך ראַציאָנעל־פּרימיטיוו מיט פּרעטענזיעס אַף „פּראַכטפולן געשמאַק"

און מיט אַ בייטאָם פון דייטשמערישער סטיליזאַציע. אין אַזוינע רוימען פון אַ אויסערליך דעקאָראַטיווער אויסשטאַטונג האָט דער זשורנאַל צוויי גרויסע אַרטיקלען וועגן קונסט — „די נייע קונסט און מיר" פון ראַבל וויטשניצער און אַרטיקל וועגן סעזאַנען פון פּראָפ. מייער גרעפע.

די ה' ראַבל וויטשניצער איז גוט באַהאַוונט אין דער כראָנאָלאָגיע, אין די נעמען און שטרעמונגען פון די קינסטלערישע שיטעס, אָבער פון דעם, וואָס זי איז זיך סוימער אַף די געבראַכטע פּאָלקלאָר־צייכנונגען, ווי אַף דער עכטער אידישער שאַפונג—פון דעם איז בעפיירעש קלאָר, אַז זי איז זיך טויע אינם אידישן קונסט־סטיל. די דאָזיקע אַלטערטומען, האָגאָם זיי זיינען באַהעפט מיט אידישע טעקסטן, שטעלן מיט זיך פאַר נישט מער, ווי מיטלמעסיקע מיניאַטורן אין אַלגעמיינעם גייסט און סטיל פון מיטלאַלטערישער טקופע. און אַט אַזוי לייכט דערישלאַגט זי אויך ריבאַקן בעשעאַס זי רעדט בלויז פונגם אינגאַלט פון זיינע בילדער און נית פון זייער ריין מאָלערישן ווערט, בעשעאַס זי וויזט אָן, אַז ער געהערט דעם „קוביזם" בלויז דערפאַר, ווייל ער פאַרמאָגט געבראַבענע און ווינקלדיקע פאָרמען. און סאַף קאָל סאַף מאַכט זי פון ריבאַקן אַ סיוזשעט־מאָלער, וואָס איז אויפן געווען ציען די נאַציאָנאַל־פרומע ליניע פון דער אידישער אָבדעס־אייביקייט. יאָ אַט די אידישע אייביקייט איז פאַר ראַבל וויטשניצער באַ היינטיקן טאָג נאָך אַזוי מאָדנע פאַרבונדן מיט דער אַפּאָקאַליפּטישער שטימונג פון „וועלט־חורבן", פאַרבונדן „מיט ראַנטע, מיט רעמבראַנדטן, מיט מושע" נישט מער און נישט ווייניקער...

מייער־גרעפעס אַרטיקל וועגן סעזאַנען איז בעפיירעש דאָ אין זשורנאַל אַ צופעליקער. פאַר די לייענער, וואָס זיינען נית באַהאַוונט אין קונסט־איניאַנים וועט שטיין די פראַגע פאַרוואָס עפּעס אַ אַרטיקל וועגן סעזאַנען און נית וועגן רעמבראַנדטן, צי מאָנעט? און דער לעזער, וואָס איז אַ באַקי אין קונסט־פראַגן איז שוין געווים באַקאַנט מיט די ווערק פונגם באַשעפער פון אימפּרעסיאָניזם—מיט מייער־גרעפעס

דער גאַנצער ליטעראַרישער מאַטעריאַל פונגם „מילגרוים" איז ביכלאַל אַף אַ מאָדנעם באַרעלעטערט־עקלעקטישן אויפן צוזאַמענגעשטעלט אַ כוץ דעם לעבעדיקן שיינעם ווינקל פון דער בעלעטריסטיק און פּאָעזיע, וואו ס'אָטעמט די מייסטערישע אידיש־קינסטלערישע ווירקלעכקייט פון די אונזעריקע בערגלסאָן, ניסטער, קוויטקאָ, האָפשטיין—באַקרוינט מיט בערגלסאָנס אַרטיקל וועגן „דעם געשעהענעם דיכטערישן אויפבריך",—אויסער אַט דעם פאַרבלאָנזשעטן אַהער ווינקל איז דער גאַנצער איבעריקער וואָרט־מאַטעריאַל קלוימערשט אַריינגעבראַכט אַהער פון די אַלטפרענקישע „רונדשוי"ס, פון די „חכמת היהודות"־זשורנאַלן, אָדער גאָר פון קרויזעשן „רמון". מיטן צושטאַנד פון היינטיקן אידישן קונסט־וואָרט האָט עס לאַכלוטן נית וואָס צו טאָן.

אַזוי אַרום איז דער „מ י ל ג ר ו י ם" אַ קאַלבוי פון פאַרשיידענע אַלטע און נייע עלעמענטן, וואָס האָבן קיין שום שייכעס איינער צום צווייטן. דעריבער איז ער—אַגעמיש און הילפלאָז. אַ קינסטלערישע אויסגאַבע, וואָס פאַרמאָגט קיין לעבעדיקע בלוט אין די אָדערן, איז נית ביכוילעס פאַרכאַפּן די יונגע אויסגעוואַקסענע ביי אונז קונסט־גרופּירונגען, אַזאַ מין אויסגאַבע וועט זיין פאַרעלנדט און פאַרמישפּעט אַף טויט. אידישע קינסטלער, וואָס גייען פאָראויס, וואָס מאַכן דורך אַלע קונסט־גילגולים פון צייט און סוויווע, אידישע קונסט־טוער קאָנען נית גליווערן אַף סטאַטישער פאָרם־סטיליזאַציע. זיי קאָנען נית פאַרבלייבן ביים פּראָפעסאָרישן אַלטוואַרג פונגם „מ י ל ג ר ו י ם".

מיר וועלן באַגריסן די אַרויסגעבער פון „מ י ל ג ר ו י ם" אויב זיי וועלן אַנשטאָט דעם עקלעקטיש־ווילנלאָזן זשורנאַל אַרויסגעבן בעסער איינצעלנע מאָנאָגראַפיעס פון אידישע מאָדערנע מייסטערס, אי אַפילע פון אידישן עכטן קינסטלערישן אַלטערטום. אָדער— זאָלן זיי זייער זשורנאַל פאַרוואַנדלען אין אַ אָנגעזעטיקטע מיט צייט־דערפאַרונג, קעמפעריש־ווייסגשאַפטלעכע אויסגאַבע— אַ אויסגאַבע וואָס וואָלט בעעמעס געקאָנט ברייינגען נוצן דער אידישער קונסט־קולטור.

י. טשייקאָוו.

ש. ראַסין. שיין (פּאָעמע). קל. ביבליאָטעק „ליריק", מאָסקווע 1922

צווישן „אַ עמעס" און „אַ רעמעז"—ווי דער מעבאַבער אַליין גיט אָנצוהערעניש אין זיין מאָטאָליד — איז געבאָרן געוואָרן ש. ראַסינס „שיין". און אַט דער סאָפּעקוואַר, סאָפּעקדיכטונג באַשיינט בעעמעסן דעם צענדליק לידער, וואָס זיינען אין דער פּאָעמע פאַראייניקט דורך איין טעמאַטישער שטימונג. די טעמאַטישקייט — ס'איז די גרויסע מייַלע פון ראַסינס פּאָעמע, ס'איז

—דער אייגציקער איצט, צוגלויבן, געוואוגשענער וועג פאר אונזער נייסטער דיכטונג, וואס האט זיך פארגאנגען אין אירע אבסטראקט־איגערליכע ווייפרייד איבערלעבונגען. ביי זייער גאנצער איינפאכער אינטימיטעט פון ראסינס פאעמע פארמאגט זי אביעקטיווע שפראצונגען, וואס וואקסן אפן באדן פון קאנקרעטער צייט־האנדלונג. וועהט פון דעם אלעם מיט דיכטערישער פרישקייט מיט געוויסנהאפטן צימצום און באשיידענעם ערנסט, קויפן זיי מיט אלעמען אויס די עטליכע שוואכע ערטער, וואו ראסינס ווארט איז ניט אנגעגאסן מיט געהעריקן בליי, און די שורע באקומט א אנמאכט־שטימונג פון א שמעטלשן כאלעש...

ערגעץ לייכט זיך א פייער
פון בייביקער שטוב
און עקבערט דעם שווארצן טיל־טעל.

א שיינער אגהויב פאר דער פאעמע, וואס שפילט נאך קעסיידער מיטן אלט־ניי, וואס פילט נאך דעם פארטויבטן צובונד צו אפגעלעבטע „טיל־טעל" שימונגען און פלעכט זיי מיט די נייע פייערלאך פון נייען גלויבן.

און נאכט איז געווען
און ווינטער איז דאן
און דארט הינטער פענצטער
אין שנייאיקן הויף
ווארט שוין א שליטן,
ווארט שוין א שפאן

ש. ראסין האט דא באוויזן, אז ער האט א ליבע האנט אף לירישע שילדערונגס־מאטיוון. און אויב אים פעלט די אנשטרענגונג פון פראבלעם האט ער דאך פארשטאנען ווי צו פארוואנדלען אין טרוים אט די באשריבענע שטייגער־געשעענישן אף דער „געקרייציקטער ערד"

זיין קיווער איז דארט,
זיין קיווער איז דא
אין יעטווידער שטאט
אזא קיווער פאראן
א בערגל א הויבן
באצירטע מיט קרענץ
באוואקסן מיט גראז

— — —

ס'האט מיין ברודער
געשלאגן דעם שטיין,
און מיט קוואל
מיינע בלוטן באפריישט
און מיט קוואל
מיינע בלוטן באפרייט

איינפאכער אבער שיינער לירישער עמעס. ש. ראסין האט הארמאניש אויסגענוצט אלע מעגליכקייטן, וואס זיין טעמאטישע שטילקייט האט אים געגעבן. דיכטער וועלן געוויס באגריסן אט דעם מענשליכן ערנסט.

ש י ן.

עזרא פיינבערג. אָ ס ע ם (לידער) קל. ביבליאטעק „ליריק", קיעוו 1922

עס וועלן געוויס זיין אויך אזעלכע, וואס וועלן מיט רעכט קאנסטאטירן: עזרא פיינבערג איז א רעצידיוו און א גאנץ אויסגעשפראכענער רעצידיוו פונ'ם „אייגנס"—פעריאד אין אונזער ליטעראטור, ער איז דער רעצידיוו פון קוויטקאס „טאינע", פון קוויטקאס „מארק"־מאטיוון, פון קוויטקאס קאמף מיט דעם „בלינדן ווילן, פון דער אלט פאטערשער יערושע זיינער.

יא. דער רעצידיוו פון דעם אלעמען קלינגט אין פיינבערגס בוך. אבער עס טרעפן אמאל גליקלעכע רעצידיוון, און דער פאל מיט ע. פיינבערג געהערט צו דער דאזיקער קאטעגאריע. ווארום: איצט, ווען אונזער גאר יונגע דיכטונג איז גענייגט דילעטאנטיש און בלויז דילעטאנטיש צו באנעמען דעם ריזיקן שטאף פון אונזער אלטפאטערשער געפילן־וועלט, ניט קענענדיק באזיגן

איר מאכט איבער זיך און נאך ווייניקער אפשאפנדיק איר אביעקטיווע הערשאפט אין דער ארומיקייט — אט אין אזא מאמענט איז עזרא פיגינבערגס רעצידיוו געוואונשן און נאך מער ווי געוואונשן.

איך וואלט געזאגט: פונקט ווי אין „אפגאנג" האט אונזער פראזע פארשטאנען צו אנהויבן ליקווידירן די „געיארשנטע פענט" פון אונזער פארגאנגענהייט. אזוי האט אין פיגינבערגס ליד די אידישע דיכטונג גענומען אפצושאפן איר „דור־דוירדיגן אש" און איר „זיידנס מיטוואך"...

און אפצושאפן איז, דאכט זיך, די כטיכיע פון פיגינבערגן, אזא שטארקער סארקאזם, בענויגייע צו די פארמייש. אזא „פעטער גאס" קאנצענטרירטער האס צו די „טאמע וואכן", אזא טיפע ליידגשאפט, וואס פארשטייפט יעדער עפיגראמאטיש ווארט, יעדער אומראכמאנעסדיקע דעטאל...

און דאך איז עס ניט די איינציקע סטיכיע ביי ע. פיגינבערגן. עפיס ציט זיך נאך א ליבטיקער פאדים אין זיינע לידער. און האבנדיק אזא שטארקן אפשאפנדיקן געפיל, פארמאגט נאך פיגינבערג א פאטאליסטישן גלויבן און א טיף אייגנארטיקע עמונע־שפראך, וואס פארבינט זיך בא אים אומיטלבאר מיט צייט־מאטיוון און צייט־געשעענישן.

דער רעצידיוו וואס ליגט אין דעם מאטיוו פון „געיארשענטער פענט" ווערט דערמאלט מיט א מאל פארשוואונדן, עס ליכט אויף א העל־באשטראלטע צוקונפט־פערספעקטיוו פון דעם זייבטערם „מורמל־חיים". און אפילע דער „פרילינגשער פאליש" אין וועלכן דער דיכטער געפינט זיך נאך דערוויילע, ווערט אויך מיט א באזונדער, האפערדיקער שיין באהעלט.

אבער עס איז א דיכטער—א גייער, און אפילע אין די רעגעס, ווען ער רייסט זיך שוין ארוים פון „זיידנס מיטוואך" איז דער וועג זייגער נאך ווייט, גאר ווייט,

ב'דארף האבן אף פריקינג, אף גרויסן, אף ערשטן
זויבערע קרעפטן. (21)

דער מאטיוו פון „זויבער" איז ביבלאך ניט צופעליק אין פיגינבערגס דיכטונג.

די געוויס־פארב פון ריינס און אומריינס גילט מער ווי אלץ פאר פיגינבערגן, און דערפאר איז „גינגאלד" קימאט דער איינציקער „מעטאל", וואס שוועבט פאר זיינע אויגן. מעטאל פארמאגט נאך ביבלאך זייער ווייניק פיגינבערג, דאס דארף זיך שאפן ערשט דאן ווען ער וועט פון א גייער ווערן א שעפער. און יוען מיר הערן: אז „א וועלט מיר דערציילט וואוהין איר גליוועראייש צי ט" (82) גלויבט זיך אז פארלאזנדיק די גליווערניש פון וועלט, וועט פיגינבערג געפינען אויך די דינאמישע קוואלן פאר זיין נייעם שעפערישן דיכטונג־פעריאד.

ווי געזאגט, איז ע. פיגינבערג אף א גאנצער העלפט א רעצידיוו. און דאס לאזט זיך אפט גאל שפירן אין דער אומגעקינסטלטקייט פון זיין טעכניק, אין דער איינפאכער ריטמיק און גייסט־ווירטואזן גראם, אבער ווי גערן פארגיט אים דעם כעט יעגער לעזער וואס דערשפירט די אופריכטיקייט, דעם באגלויבטן ווארט, דעם עכטן טאן.

ע. פיגינבערג איז ניט קיין דילעטאנט אין דיכטערישן געפיל. אין קינסטלערישן גלויבן. דאס מאכט זיין ערשטן ביכל פאר א וויכטיקע דערשיינונג אין אונזער גאר לעצטער דיכטונג.

נ. אוסלענדער.

ליטעראטור־, קונסט־, און טעאטער־כראניק.

נייע ביכער.

—ד. האפשטיין: „טרויער". (לידער) צייכנונגען פון מארק שאגאל. —ק. פארלאג קולטור־ליגע. קיעוו.

—ד. האפשטיין „וואלגער־שטיינער" (לידער) — פארלאג אידסעקציע, קיעוו.

—י. דאברושין „געדאנקענגאנג" (קריטישע ארטיקלען) —ק. פארלאג קולטור־ליגע. קיעוו

—ל. רעזניק „סאמעט" (לידער)—קליינע ביבליאטעק „ליריק". קיעוו.

—ש. ראסין „שיין" (פאעמע)—קליינע ביבליאטעק „ליריק. מאסקווע.

—ע. פיגינבערג. אטעם. (לידער) —קליינע ביבליאטעק „ליריק" קיעוו.

—ל. קוויטקא: פארט מיין פעפער (פאעמע)—קליינע ביבליאטעק „ליריק" מאסקווע. (גרייט צום דרוק).

ידידיה מארגאליס— ווייטע שיין (פראגמענטן און פערזן). אוסגאבע פון אוטאר, מאסקווע.

ידידיה מארגאליס—„ניי טעהילים". אויסגאבע פון אוטאר, מאסקווע.

—אין לעטעראטור־פארלאג „ווידערוואוקס" —קיעוו זיינען דערשינען: 1. א. פעפער—שפענער. 2. מ. כאשטשעוואצקי—דארשט, 3. א. שויכעט—אנגריף, 4. א. וועלערניצקי—לייטערניש, 5. ט. שאפירא—פארטאג, 6. ש. האלקין—לידער. (דערשיינט אין גיכן)

עס דערשיינט אין גיכן דער ערשטער נומער פונם קינדער־זשורנאל: „פרייד" און דער צווייטער נומער „פעדאגאגישער ביולעטין", אויסגאבע קולטור־ליגע. קיעוו.

אין מאסקווע הויבט אן דערשיינען א נייער זשורנאל „רויטע העפטן" אונטער דער נאענסטער מיטארבעט פון כאיעם גילדין, מוישע טייטש, פערסאוו און אנדערע.

— אין ווארשע איז דערשינען דער ערשטער נומער „אלבאטראס" „זשורנאל פאר דעם נייעם דיכטער־און קינסטלער־אויסדרוק" מיטן אנטייל פון גרינבערג. מארקיש, מיילעך ראוויטש, פערעץ הירשביין און אנדערע. —פארלאג „שול און לעבן", ווארשע.

—ב. רובשטיין: די אנטשטייאונג און אנטוויקלונג פון דער אידישער שפראך (די סאציאלאגישע און געשיכטלעכע פאקטארן.—פארלאג „שול און לעבן", ווארשע.

— דניאל לייבל: אין גרינעם לאמפן־שיין. פארלאג „טורם" ווארשע.

— וועגן. ליטערארישע זאמלונג. לאדז. 1922

—דערשינען אין ניוארק ערשטער נאמער פון זשורנאל „דאס נייע לעבן", רעדאקטירט פון בי' וישיטלאווסקי און ש. ניגער.

—אין ווארשע, פארלאג קולטור־ליגע, איז דערשינען דער דריטער נומער פון דעם קריטיש־ביבליאגראפישן זשורנאל „ביכער וועלט" מיט א גרויסער צאל ארטיקלען, רעצענזיעס און ביבליאגראפישע רעשימעס.

—פון מאנטרעאל איז אנגעקומען איין נומער פון דעם זשורנאל „רויערד" וואס דערשיינט אונטער דער רעדאקציע פון יונגן דיכטער .. סיגאל. דער זשורנאל לאזט שפירן זיין גייסטיקע קרוויוועשאפט צו אונזער נייער דיכטונג אין ראטנרוסלאנד.

—אין בערלין דערשיינט א זאמלבוך „צום שטראם" מיטן אנטייל פון ניסטער, קוויטקא, ליפשיץ און אנדערע.

קונסט·

— בא דער „קולטור־ליגע" אין מאסקווע האט זיך געגרינדעט א קונסט־סעקציע, אין וועלכער ס'גייען אריין די קינסטלער פאלק, ראבינאוויטש, נעקריטין, טישלער, היילפערן א. א. די סטודיע פלאנירט עפענען א קינסטלערישע פראדוקציאנס־סטודיע אין מאסקווע, צוגרייטן צום דרוק א מאנאגראפיע וועגן דער נייער אידישער קונסט, איינארדנען אוונטן וועגן דער נייסטער מאלעריי און סקולפטור און פארבינדן זיך מיט אידישע קינסטלער פון אויסלאנד.

— דער קינסטלער ראבינאוויטש גרייט אין מאסקווע א אויסשטעלונג פון זיינע מאלערישע און דעקאראטיווע ווערק.

—דער קינסטלער ריבאק ארדנט איין אין בערלין א אויסשטעלונג פון זיינע נייסטע בילדער. אף דער אויסשטעלונג וועלן זיך געפינען ריבאקס ארבעטן איבער פערעצעס „ביי נאכט אפן אלטן מארק" (עסקיזן פאר דעקאראציעס און קאסטיומען). די אויסשטעלונג ווערט איינגעארדנט מיט דער הילף פון אידנעזקאם.

— אין לאקשינס פארלאג אין מאסקווע גרייט זיך א פארטרעטן־אויסגאבע פון אנגעזעענסטע אידישע שרייבער, מאלער, מוזיקער און ארטיסטן, געצייכנט פון יונגן מאלער ד. שאפירא.

— אין בערלין האט זיך געעפנט די רוסלענדישע אויסשטעלונג ארגאניזירט פון רוסלענדישן פאלקאמבילד. פון אידישע קינסטלער נעמען אנטייל אין דער אויסשטעלונג: אלטמאן, שאגאל, ריבאק, שטערנבערג, טשייקאוו און ארנסאן·

טעאטער

— דער אידישער מעלוכעשער קאמער־טעאטר אין מאסקווע וועט זיך עפנען דעם 20־טן נאיאבר מיטן דער „קישעפמאכערן" — א אידישע שפיל נאך גאלדפאדן. געשטעלט פון א. גראנאווסקי. מוזיק ניי באארבעט פון י. אכראן, דעקאראציעס און קאסטיומען

פון קינסטלער ראבינאוויטש, טעקסטן באארבעט פון מ. ליטוואקאוו, לידער און פּיעזן — פון י. דאברושין. די פּיעסע גייט אין אכט בילדער מיט אכציק אנטיילנעמער.

דער א. מ. ק. ט. גרייט אויך פּערעצעס „ביינאכט אפן אלטן מארק", געשטעלט פון אל. גראַנאווסקי, דעקאראַציעס פון קינסטלער פאלק, מוזיק פון מ. מילנער. אין „דעם שאלעם־אליכעמס" אונט וועט היי יאר אויך ארייַן שאלעם־אליכעמס קאמעדיע דער „גאט", געשטעלט פון ש. וואפסי, מוזיק פון י. ענגעל. — דער אידישער מעלוכעשער טעאטר־ווארשטאַט, אונטער דער אנפירונג פון אל. גראַנאווסקי, גרייט איצט מעטערלינגס „די בלינדע", געשטעלט פון ש. וואפסי, מוזיק פון י. אכראָן.

— די טעאטר־סטודיע, קולטור־ליגע אין מאסקווע האט אנגעהויבן איר צווייטן ארבעטס־יאר מיט א גרויסער פּראגראם פון לימודים, צו וועלכע ס'זיינען צוגעצויגן די בעסטע טעאטראלע פאך־לייט פון מאסקווע. די פאַרוואלטונג פון סטודיע, וועלכע באשטייט פון די כ'כ'י. דאברושין, ע. לויטער, מ. ליטוואקאוו, א. עפראס, ד. סערעבריאניק און י. רובינשטיין (צוויי סטודיאנטן) איז איינגעטראטן צו ארגאניזירן די טעאטראלע ארבעט פון סטודיע. ס'זיינען איינגעלאדן רעזשיסארן אף גרייטן פאלגנדע פּיעסן: מענאכעם־מענדל פון שאלעם־אליכעם (אינסצענירט פון ע. לויטער) און „וואס אין פידל שטעקט" פון י. ל. פערעץ וועט שטעלן א. גראַנאווסקי. „מאשיאך בען יאסעף" פון ב. שטיימאן, וועט שטעלן וו. מייערכאלד. „דער לעצטער מאן'אד" (קאמבינירטע פּיעסע פון ש. אש און זשולאווסקי) וועט שטעלן וו. כמישליאייעוו. אוונט פון סטודיע ארבעטן (פערעץ און שאלעם־אש) וועט שטעלן ק. קאטלוביי און פּערעצעס „בעלמער מעלאמעד" (א פּרוּאוו פון א אידישער פאנטאמימע) וועט שטעלן ר. סימאנאוו. די פאַרוואלטונג פון סטודיע ק. ל. טרעט אויך צו, צוזאמען מיטן אידישן מעלוכעשן קאמער־טעאטער, צו ארגאניזירן דעם רעזשיסארן קלאס, וועלכער וועט זיך שטעלן א ציל גרייטן רעזשיסארן און לערער.

— די מינסקער אידישע טעאטר־סטודיע, א אפטייל פון דער ווייס־רוסישער סטודיע ביי דעם ווייסרוסישן אקאדעמישן טעאטר, געפינט זיך איצט אין מאסקווע. היי יאר איז די צאל פון די טאלמידים פארגרעסערט געווארן און צווישן די לימודים פארנעמען א וויכטיקן ארט: ביאמעכאניק, אקראבאטיק, ריטמיק א. א. וו. די סטודיע גרייט אונטער דער אנפירונג פון ארטיסט מ. ראפאלסקי אינסצענירונגען פון פּערעצעס „קליינע מאיסעלעך פאר גרויסע קינדער". ס'ווערט אויך געגרייט א קאמבינירטע אינסצענירונג פון דעם ניסטערס קינדער־מאיסעלעך, באארבעטונג פון נ. אויסלענדער.

— אין ניו־יארק האט זיך געגרינדעט א אידישע דראמאטישע סטודיע אונטער דער אנפירונג פון אסיף דימאוו. די סטודיע וועט אויספירן פּיעסן פון יונגע שרייבער און דראמאטורגן.

— אין ווילנע האט זיך געגרינדעט א אידישע אפערע־געזעלשאפט, וואס שטעלט זיך דעם ציל צושאפן א אידישן אפערע־רעפּערטואר פון אריגינעלע און איבערגעזעצטע ווערק.

פאר דעם דערשיינען פון דער העפט איז אנגעקומען אין רעדאקציע דער פאלגענדיקער בריף:

באשעווע רעדאקציע „שטראם"

מיר גיבן צו וויסן אונזערע קאלעגן, וועלכע מיר האבן מונדלעך אדער שריפטלעך איינגעלאדן מיטצוארבעטן אין „מילגרוים", אז צו דער רעדאקציע פון דערמאנטן זשורנאל האבן מיר מער קיין שייכעס ניט און געהערן ניט מער צו זיינע מיטארבעטער.

ד. בערגלסאן.

דער ניסטער.

אינהאלט פון 1-טער העפט:

ד. האפשטיין — שטאם. ביניש שטיימאן — דאס רויטע קינד. א. קושניראוו — אזקארע. דבורה קליאצקין — דער וועג. שמואל ראסין — אלעף מ. רעזניק — לידער. ע. פינינבערג — לידער מארק שאגאל — בלעטלאך. י. דאברושין — אונזער ליטעראטור. ש. גארדאן — ווארט און לעבנס-שטייגער. נ. אויסלענדער — דער ניסטער. א. וועוויארקע — אין פייער פון ערד.

אינהאלט פון 2-טער העפט

פערעץ מארקיש — הונגער (לידער). דער ניסטער — אין ווין-קעלער. ד. האפשטיין — אוקראינע (לידער) א. קושנעראוו — ראסייא (לידער). ד. וואלקנשטיין — ווינטן (זיטעלאך פראזע). ש. גאדינער — פיגורן (דערציילונג). י. דאברושין — שאלעם אליכעמס אליע. נ. אויסלענדער — שאלעם אש. ש. גארדאן — ליריק (ביבליאגראפיע) פון רעדאקציע

Главлит № 3089/3432 Москва Тираж 2000 экз.

Евполиграфшкола Мамоновский пер. 2.

שטראם

כוידעש העפטן

4

גאר אונטער פעלון הער איך
רינט און רילט פריש א שטראם
א. שוואַרצמאַן.

מאסקווע — 1923

הילע — מארק שאגאל

אויסגאבע— פארלאג „שטראם"

אידישע פאליגראפישע שול, מאסקווע

*

עס שיילט זיך די וואונד פון מיין אומרן
און יוערט שוין געהיילט,
מיט פינסטערע ווארימע שטומרייד
אליין זיך דערציילט:

איר זעט דארט, איר אלע, איר ווייבע, איר הארבע,
ווי ברייט דא מיין ברוסט איז צעפראלט,
אז טרערן, ווי ארבעס,
אין פינסטערניש פאלן, און פאלן...

אז יעדן פון מיינע באגלייטער
אף שווערן, אף ערדישן וועג
מיט נעצן פון ליבע און ברייטקייט
פארצי איך אף ווייטערע טעג.

*

ס'איז שווער ניט פארגעסן די שארפע אמאלן,
וואָס האבן פארשניטן זיך טיף אין מיין לייב,
הערן דעם רוף פון די טיפן:
פארהיט זיך, פארבלייב!
און ניט קענען קיין וועגטלאך פון פרעמדקייט צעשטעלן
אין שטענדיק זיי שפירן פון פרעמדע ארומען
די שטומע באפעלן:
פארענדער זיך, ענדער!
און גרייט זיי,
פאר ליבע צו אלע
צו אפפערן דעמפן
דיין קינד
און דיין ווייב!

ניט גרינג איז פארגעסן די שארפע אמאלן,
ניט גרינג איז אף ליבע מיט ליבע ניט צאלן.

ד. האפשטיין.

א. קושניראוו.

*

וואס בלייבט דיר נאך פון פריינדשאפט אף דער ערד דא,
וואס בלייבט פון ליבע צארטלעכסטער און העלסטער,
ווען הארטער לויף פון גלייכגילטיקע רעדער
האט שוין אפגעקלונגען איבער שטאל פון רעלסן...

לעצטע בליקן ווי לאמטערנס רויטיקע
האבן אויסגעלאשן פינסטערע וואקזאלן
איידער נאכט האט נאך איר אטעם אויסגעהויכט
אונטער מעסערן פון שווינדלענדיקע מיילן.

וועט שוין טאג אף מיר מיט בייגקשאפט לויערן,
האט שוין בייגקשאפט מיך אין טאג פארשפינט,
עפעס פיל איך היינט אזוי, אז ערגעץ רוישט א ניו־יארק
און אז ערגעץ איז פאראן א יווירדישער בערלין.

זיינען מיר פארשאלטן אף צעוויטקייט,
נאר פאראן א בראכע אויך אין אונזערע פארלוסטן. —
ווער ווייסט די פרייד, ווען שורעלאך געריימטע
קלינגען פלוצלינג דורך ווי העלע גרוסן.

א וויפל, וויפל וועלן מיר נאך זיין צעשיידט,
ווי לאנג איז נאך פאר אונז באגעגעניש פארשפראכן...
אייך האבן גרענעצן פארצוימט אזעלכע הארבע,
און איך האב ליב אזוי די שטאט, וואס האט געשוימט מיט פרייד
אין א טאג — פאר אייך דערוויייל א וואכעדיקן, —
אין א מיטן פינפאונצוואנציקסטן אקטיאבער.

א. קושניראוו.

ש. ראסין

*

צו גרינעם שימל
פארצוויגנעם
אף איבערפלאך פון ברונים מיינעם
א ווערבע א געבויגענע —
איך אליין.
דו, וואס האסט געשעפט פון ברונים מיינעם,
ווארף אין אים א שטיין! —
זאל ער צעלעכערן ביז גרונט
מיין טיף, פארצוויגענע מיט גרינעם שימל...
זאל נאכאמאל אין טיף
אריינדרינגען די זון,
און איך, און דו, און הימל...

*

א. קושניראוון

איך ווייס ניט וואו שיף וועט מיך פירן
אף זעגלען געשטאפטע מיט ווינט,
כ'האב מיין בוזים מיט רו זיך באשירעמט
וועל איך שווימען — א דיינע וואוהין...

זאלן בייסן זיך אונטן די וועלן
און זיך רייסן, ווי פערד פונם שפאן,
און איך — וועל זיך טראגן אין עלנט,
ווי א רעגע אין ערגעץ ניט-לאנד.

זאל אף לייכט-טורעם ברענען דער אומזין
און אף מאסטבוים זאל קלעטערן שעד. —
אפן דעק ליגט מיין אומרו געבונדן,
און מיין גלייכגילט—אף אפגרונטן טרעט...

ש. ראסין

עסטער כאסיס,

*

מע מרוקעט אין מיר א בעהיימע,
מע ציט מיך צו שטרויענע דעכער,
מיר איז שוין גימעס באווייגען
די גערערים פין וועלטישן ברעכן.

א, נעמט מיך, נעמט פאר די לענדן
און טראגט מיך אפ אין מיין וואלד,
איך וויים, איך וועל גאר דא ניט ענדערן,
ס'האט געפלאצט בא דער זון שוין די גאל.

איך וויים, איך וויים עס וועט קומען,
דאס וועט מוזן זיין —
א גארגל — א שטיינערנער קוימען
שלינגט שטערן איין.

און מ'ווילט זיך ניט, ס'ווילט זיך ניט זאגן,
דאס וואס אויגן זעען,
אז מיין אייגענעם מענטשישן מאגן
פארבייט א אייזן־מאשין,

און ניט איך, ניט מיין פרומע בעהיימע,
וואס דארט קייעט איר אייגענע צונג,
וועלן ניט אויסקייקלען אף אוראלטע בוידעמער
קיין צווייטע נייע זון.

א גרויסער, א מעכטיקער, און אנדערער,
ס'וויסן קינדער שוין, ווי מע רופט אים,
און ווינטן אין פעלדער שוין ווארגן זיך
מיט ביין פון זייגעם א אופט.

עסטער כאסיס.

וואונדער־שטאט.

מיט רויט פון פלאמענדיקע דערפער
וועג צו וואונדער־שטאט באשיינט איז;
ווי דימענט קאנטיק־שארפער
שניידט ער זיך אין גלאז פון וויטן...

און טויזנטער ניסראפים שווארצע,
ווי ווילד־גראז אפן וועג דא וואקסן,
מיט קליינע קינדערלאך באם הארצן
און טארבע בלעגרעניש אף אקסלען...

פאר זיי וועט אויסוועג זיך נישט מיען
און ווייסע טישטיכער נישט דעקן...
אזוי, מיט רעשטלאך רויך אף וויעס
וועט גראבן איינציקווייז זיי מעקן...

אף זיי וועט קוקן היכער בארג־שפיץ,
וואו נייע זון זיך שטריקט אף שנייען
און, ווי אן אייגענער, א קארגער,
וועט ער אליין זיין פרייד זיך פרייען...

און איך וועל אויסמיידן מיין טפילע
פאר די וואס שטארבן אזוי נישטיק... —
א, וועג, וואס שלייפט אין שלייפט מיין ווילן
אן שארף פון פלאמענדיקן יישעוו...

מ. שאפירא

ניי־גייסט.

א.

...אין יאר פינף טויזנט זעקס הונדערט אכציק פון דער וועלט־רעכענונג, וואס מיר רעכענען, און אין יאר טויזנט אכט הונדערט פופציק איינע נאך אונזער פארטריבן־ווערן־ציילונג, וואס מיר ציילן, און איינציקע יאר נאך אונזער ניי־נעז־וואוּע,— בין איך, פינכעס, דער זון פון מענאכעם דעם קויהען, אין איינעם א באנאכט אמאל אין הימל אופגעגאנגען; אנגעקומען און אין גאט'ס א הויז, אין א אלטן, און ווי אין א מישקן א אמאליקן זיך געטראפן; אריינגעגאנגען, און פאר אים, און פאר וואס ס'קומט פאר אין אים, זיך פארגעשטעלט.

און דערזען האב איך אין יענעם הויז פון גאט און אף זיין שוועל שטיל־שטייענדיק, ווי דרעמלענדיק און אלטלעך האט א וואלקן די שטוב און דעם גאנצן כאלאל דארטיקן אנגעפילט. און אלט איז דאס הויז געווען, און אויך דער וואלקן האט ווי פארעלטערט אויסגעזען, און ווי פון לאנג, אז ער ליגט און שטענ־דיקט דארט, און ווי שוין א צייט, אז ער איז נישט ארויס און זיך נישט אפ־געטאן פון הויז. האט ער דאס גאנצע געביי, זיין ליינג און זיין ברייט, פאר־פילט. איז דארטן נאכט און שלעפעריק געווען, און אין א זייט און אין א ווינקל איינעם איז א ברענענדיק לעמפעלע און וואס באשטענדיק ברענגט, דארט געשטאנען, און דאס לעמפעלע האט שוואך דאס ווינקל באלויכטן, און די שיין פון דעם האט נאך שוואכער אפן גאנצן געביי און אף זיין שלעפערדיקייט גע־צאנקען...

האב איך דאך דערזען פאר דער שיין, ווי בא א מיזבייאך, וואס איז בא דער זייט געשטאנען, בא אן אויסגעלאשענעם און אפגעקילטן אין דער נאכט, איז אף א טרעפ אף איינער און באם באדן הינטן, א קויהען, א נאכטישער און א דארט נעכטנדיקער, געזעסן. און געשלאפן איז דער קויהען, און זיין קאפ איז אים געווען אף דער ברוסט אראפגעלאזט, און אין שטיל־דרימל איז ער פארטאן געווען און זיינע קליידער האבן אים דעם קערפער און זיינע פיס גע־דעקט. און נישט דערקענען האט מען זיין אויסזען געקאנט, און אויך זיין פאנים נישט צו זען, און ווי אלט איז ער, און וויפיל איז אים — נישט צו וויסן. איז ער אזוי שטיל געזעסן, און גאטס הויז און גאטס נאכט מיט זיין קערפער און מיט זיין שלאף באוואכט. האט זיך דאן פון דער מיזראך־זייט און פון אונטער דעם פארויכעס אפיר א קאל דערהערט, א שטילס און א וואכנדיקס, און אליין ווי נאר־וואס אופשטייענדיקס, און צום קויהען גערופן; האט עס אויסגערופן און אזוי געזאגט:

—שטיי אוף, ישמאעל קויהען גאדל, האלבע נאכט איז שוין פאריבער און די נאך־האלבע קומט אן שוין, און דער מיזבייאך, און דער אויסגעלאשענער ווארט אף דיר, אף דיר, און אף דיין אוואוידע דער נאך־האלב־נאכטיקער.

האָט דער קויהען דערהערט דאָס קאָל, האָט ער דעם קאָפּ פּאַמעלעך פֿון שלאָף אופגעהויבן און נאָך פּאַמעלעכער זיינע אויגן פֿון פֿאַרמאַכטקייט אופגעמאַכט. האָט ער זיך פֿון דער טרעפּ אופגעשטעלט, און זיין אויער צום אָרט, פֿון וואַנען דאָס קאָל איז געקומען, אָנגעשטעלט, און ווי אַפֿן ווייטערדיקן און ווי אַף אַ צווייט מאָל רופֿן געוואַרט. האָט זיך דאָס קאָל ניט וואַרטן געלאָזט. און ווידער איז דאָס פֿון אונטער דער פֿאָרויכעס־זייט אַפֿירגעקומען, און נאָך אַמאָל האָט זיך עס פֿון דער פֿאַרשטעלטקייט אַפֿן גאַנצן מישקן דערהערט; האָט עס גערופֿן און נאָך אַמאָל געזאָגט:

—ישמאָעל קויהען גאָדל, גיי צום מיזבייאַך צו, און צינד אָף אים פֿייער אָן, ווייל די צייט פֿון מיזבייאַך איז געקומען, און דער מיזבייאַך וואַרט שוין אַפֿן פֿייער.

האָט שוין ניט געוואַרט מער ישמאָעל קויהען גאָדל. האָט ער צום מיזבייאַך גענענט און אָף אים געטאָן, וואָס געטאָן: אָף אים פֿייער אָנגעצונדן, און אויסגעוואַרט ביז ס׳האָט זיך צעברענט דאָס פֿייער, דערנאָך דערוף רויכערוואַרג געגעבן, און ער האָט געקוקט און אַכטונג געגעבן אָף דעם אופגעגעבענעם. האָט זיך צעברענט און גערויכערט אַפֿן מיזבייאַך, און ישמאָעל קויהען גאָדל האָט געזאַמט און די גאַנצע צייט געקוקט דערוף, דערנאָך פֿון דאָרט די אויגן צוגענומען און זיי אָף דער טיר אופגעהויבן, און מיך אָף דער שוועל שטייען דערזען. האָט ער מיך די ערשטע ווילע באַטראַכט פֿאַרוואונדערט, און נאָך דער ערשטער, ווי שוין היימישער, און נאָך דער צווייטער—האָט זיך שוין צו מיר און צו מיין פֿון־ווייטן־שטייענדיקייט געוווענט. האָט ער מיך צוגערופֿן און מיר אַזוי געזאָגט:

—קום אַהער און גיי פֿון דער שוועל אַראָפּ, קום אַריין און טרעט דעם מישקן אַריבער.

האָב איך אים געפֿאָלגט: בין איך פֿון דער שוועל אַראָפּגעגיין און צום מיזבייאַך גענענט, און איך האָב זיך פֿאַר אים אָפּגעשטעלט. און ער האָט זיך באַ מיר דערפֿרעגן גענומען: ...ווער בין איך, און וואָס דאַרף איך דאָ, און ווער האָט מיך געבראַכט אַהער?"

האָב איך אים געענטפֿערט: "אַ יונגער און אַ יקויהען, און פֿון די זין פֿון די קויהאַנים בין איך און מיט דער הילף פֿון מיין צייט, און פֿון ניי־נעוואָוע, בין איך אופגעבראַכט אַהער."

האָט ער מיך אויסגעהערט, און דאַן אָפּגעגיין פֿון מיר. איז ער צום אָרן און צום פֿאָרויכעס צוגעגיין און באַ איינעם אַ ווינקל זיך געשטעלט, זיך אוועקגעשטעלט און שטיל דאַן מיספּאַלעל זיין גענומען: לאַנג פֿאַר דער האַלבער נאַכט דער שוין אַוועקגעגאַנגענער, און נאָך לייִנגער פֿאַר דער אַנדערער, דער ע ר ש ט אַנקומענדיקער, און שטיל און פֿאַרן פֿאָרויכעס אַזוי שטייענדיק, און נאָך שטילער—און צו אַ ברעג פֿאָרויכעס מיט זיין פּאָנים געווענט. האָט ער אַזוי לאַנג פֿון דאָרט ניט צוגענומען דאָס פּאָנים, און זיך אַזוי לאַנג און געזאַמט אין טפֿילע. האָט זיך דאַן ווידער און פֿון אונטערן פֿאָרויכעס אַפֿיר דאָס קאָל דערהערט, דערהערט און ווידער גערופֿן:—

—פֿאַרענדיק, ישמאָעל קויהען גאָדל. לאָז די טפֿילע איבער און קערעווע זיך צום מישקן אויס, קערעווע זיך אויס אַהין, און אין דעם קויהען, וואָס ער וואַרט אָף דיר. דערמאָן זיך.

האָט זיך ישמעאל קויהען גאָדל אופגעכאַפּט פון לאַנגן אײַנטפּילע פאַרטיפט־זיין, האָט ער זיך אויסגעדרייט, און צו מיר, און צו מיין אַף־אים־וואַרטן צוגעגיין. און אזוי געזאָגט:

—זיי מיר מוחל, קויהען, וואָס איך האָב אין דיר און אין דיין זיין־דאָ פאַרגעסן, דאָס האָב איך אַף דיר און אַף דיין מאָרגן מיספאַלעל געווען. און איצט, און קום ארויס מיט מיר, און איך וועל דיר דיין נאַכט, און ביז דיין מאָרגן וויזן.

און דאָ האָט מיר ישמעאל קויהען גאָדל אַף אים נאָכגייען אַ וואונק געגעבן, און ער האָט זיך פון מישקן ארויסגייען געלאָזט, און איך האָב זיך אים נאָכגעלאָזט און אים נאָכגעגיין פון הינטן. זיינען מיר ביידע אין דרויסן ארויסגעקומען. האָט ער מיך פון מישקן און פון זיין נאָענטקייט אָפּגעפירט, און אַף אַ גרויסן פּלאַץ און פון אַ פאַרנעם אַ גוואַלדיקן מיך ארויסגעבראַכט. זיינען מיר אָהין אָנגעקומען ביידע און מיר האָבן זיך אין זיין מיטן אוועקגעשטעלט. האָט זיך דאָן ישמעאל קויהען גאָדל געווענט צו מיר און דעם קאָפּ מיר אַרוף און די אויגן צום הימל אופהויבן געהייסן. האָב איך אים געפאָלגט און געטאָן, וואָס ער האָט געהייסן. האָב איך דאָן באַמערקט אין הימל און דאָרט אַט־וואָס דערזען:—

האָט זיך אין הימל פּלוצים אַ לייכטער מיט אַ ליכט באַוויזן. און נישט פון קיין מענטשן געבראַכטע און נישט פון קיין האַנט געטראָגענע, נאָר אליין אַ לייכטער מיט אַ ליכט אַ ברענענדיקער. און די ליכט, און איר שיין האָט ווי אין אַ שטוב ברענענדיק אויסגעזען: גאָלדיק און היימיש; הויך אין הימל אויבן, און דאָך צום הארצן עפּעס נאָענט. האָט זיך דאָן אונטערן לייכטער אַ שטענדער—אַ הילצערנער און אַ געוויינלעכער—און ווערליק פאַר אַ מענטשן־וואוקס די הויך אַ שטעל געטאָן, און דער לייכטער איז אַף אים שטייען געבליבן. האָט זיך דאַמאָלס אָפן שטענדער אויך אַ סייפער באַוויזן. און אופגעמישט האָט ער זיך פון זיך אליין און קיין האַנט האָט ער זיך געבלעטערט, און נאָך אייניקע מינוטן מישן און בלעטערן, האָט זיך אָפּגעשטעלט און פאַרהאַלטן אַף אַ בלאַט, און בארוט און אָפן, גרייט און ווי אַף עמיצנס צו אים צוקומען און אין אים צו לייענען געבליבן. האָט ער אזוי אויסגעוואַרט. האָט זיך דאָן אויך דער עמיצער באַוויזן:—אַ שטילער מאָן און פון הימל זיך־וויזנדיקער. און פאַרן שטענדער און פאַרן ליגנדיקן סייפער זיך געטראָפן. האָט ער אין סייפער די אויגן אריינגעטאָן און די גאַנצע צייט פון לייענען זיי נישט שוין ארויסגענומען פון דאָרט. האָט ער אָנגעהויבן און אזוי געלייענט:

—און אין יענע צייטן וועט זיך אַ קאָל צוטראָגן, אַז אין יאַם האָט זיך אַ אינזל אָפּגעריסן, און אַז דאָס אינזל שווימט ארום אין יאַם. און יאַם־לייט האָבן דאָס באַגעגנט שוין נישט איינמאָל, מיט שטעט און מיט יישעוון, מיט דערפער און מיט פיל דער־שראַקענע און מיט מענטשן און מיט כאַיעס דאָרט ארומלויפנדיקע. און שיפן האָבן עס געזען, און שיפן האָבן זיך ניט איינמאָל אָנגעשלאָגן אין דעם און יענע, וואָס האָבן זיך נישט געהיט און דאָס נישט באַמערקט פון וויטן, זיינען ניזעק געוואָרן און איבער דעם צו גרונט געגאַנגען. און די, וואָס האָבן עס באַמערקט פון וויטנס, האָבן פון אינזל עפּעס קויללעס און געשרייען געהערט, און מענטשן און כאַיעס האָבן זיך באַ די ברעגעס פאַרזאַמלט און אלע האָבן צום יאַם, ווי נאָך הילף גערופן, און אלע האָבן אַף הילף און ראַכמאָנעס צו די דורכפאָרנדיקע די הענט און די העלזער אויסגעשטרעקט... וועלן דאָס די יאַם־לייט

באַם ערשטן בּרעג דערציילן, און דער ערשטער ברעג וועט דאַס אַ צווייטן איבער־געבּן, און דער צווייטער — אַ דריטן, און אַזוי וועט זיך די יעדיעס פון אָרט צו אָרט צעטראָגן.

און דערציילן וועט מען ווידער, אַז די פאַרבייפאָרנדיקע די לעצטע צייט האָבן אַפן אינזל אַ פייער־רעגן גיסן געזען... אַפן גאַנצן יאַם איז שטיל און רוהיק געווען. אַפן גאַנצן הימל אַרום איז קיין וואָלקנדל און קיין אומלויטערקייט נישט געווען צו באַמערקן, נאָר אין מיטן און אַפן קאָפּ פון אינזל האָט אַ אָנשיקעניש און אַ פינסטערניש געהערשט, און פון פינסטערניש און פון פאַרכמאַרעטקייט דעם גרויסן, האָט אַ רעגן און אַ פייערדיקער געשמיסן. און נישט צו זען איז שוין געווען אַפן אינזל קיינעם, און פוסט און אָפּגעראַמט האָבן אַלע ברעגעס פון דעם אויסגעזען, און נאָר זעלטן, און נאָר וואו—ניט—וואו, האָט זיך אַ כאַיע אַ עלנטע, אַ פאַרשטויסענע און ווי אַ לעצט־פאַרבליבענע באַוויזן. און געוואָיעט האָט די כאַיע און באַם ברעג פון אינזל איז זי געשטאַנען און דעם קאָפּ צום יאַם אויסגעשטרעקט און אַף כורבן און אַף אינזל־ווײ געוואָיעט...

און איבערגעבן וועט מען ווידער, אַז דאָס אינזל פון מאָל צו מאָל אַלץ קלענער, און קלענער ווערט, און ברעג און ברעגעס ברעכן זיך אָפּ פון דעם, און שטיקערווייז און טיילווייז שווימען אָפּ און פאַרלאָזן דאָס אינזל. און די לעצטע צייט איז דאָס שוין גאָר אַ קליינס געבליבן, און פון צייט צו צייט דערזעט איינער אַ מענטש, אַ לעצטער און שפּור־פאַרבליבענער, פאַר די יאַם־לייט און פאַר די שיפן די פאַרבייפאָרנדיקע באַווייזט זיך; אַמאָל אַף אַ באַרג און אַף יאַם־ווייט קוקנדיק, און אַמאָל באַם וואַסער הינטן און באַם ברעג אַ שטייענדיקער. און ווייזן ווייזט זיך אויס, ווי דער מענטש אַן אָרט זיך אויסזעט, אַף דער שאַ און אַף דער לעצטער, פאַרן פאַרגיין און פאַרן פאַרשוואונדן־ווערן פון אינזל, און דערווייל נאָך רוהיק איז, און ביזן לעצט, און ביז וואַנען ס'איז מעגלעך נאָך, דאָרט צו בלייבן און דאָס נישט צו פאַרלאָזן רעכנט...

און צום לעצטן וועלן יאַם־לייט דערציילן, אַז זיי האָבן דאָס אינזל אַ קליינס און אַ נישטיקס שוין זיך טרינקען און אונטערגייען געזען... און איבערגעקערט האָט זיך עס יאָן אַפן רוקן האָט זיך עס געשטעלט, און אַ לאַנגע צייט האָט זיך עס מיטן יאַם געראַנגלט, און ביז קויכעס און ביז מעגלעכקייטן אַף ראַנגלען זיך, האָבן זיך בּאַ דעם אויסגעלאָזט. האָט זיך דאַן אַפן לעצטן יאַבאָשע־שטיקל דער מענטש, און דער לעצט־פאַרבליבענער באַוויזן. האָט ער זיך אַף אַ ברעט גע־האַלטן, און מיט דער ברעט אין וואַסער זיך אַראָפּגעגליטשט און מיט איר אין יאַם אריין אַוועק. און די כוואַליעס האָבן אים אַ נעם געטאָן און אַף די רוקנס זייערע אַרופגעכאַפּט, און טראָגן און אונטערטראָגן האָבן זיי אים גענומען, און איין כוואַליע האָט אים צו אַ צווייטער איבערגעענפערט. און ביז זיי האָבן אים ווייט אַפן האָריזאָנט און פון אַלעמענס אויגן, און פון אַלע דאָס דאַן־צוזעענדיקע פאַרשוואונדן געמאַכט.

און איבערגעבן וועט מען ווידער, און דערציילן וועלן דאָס שוין ניט קיין יאַם־לייט, נאָר יאַבאָשע און ברעג־לייט פון יאַבאָשעס, אַז איינמאָל נאָך אַ שטורעם אַ גרויסן, האָט דער יאַם צו אַ ברעג צו איינעם עפּעס איינעם אַ מענטשן אַ האַלב טויטן־שוין אַרויסגעוואָרפן. און אָפּגעטריקנט און אופגעמונטערט האָט מען אים, און באַ אים, „פון וואַנען ער איז“, און „וואָס ער איז“ זיך צו פרעגן גענומען.

און דער מענטש האָט נישט געענטפֿערט, און דער מענטש האָט קיין איבעריקס נישט געלאָזט זיך דערפֿרעגן. און ארויסגערוקט האָט ער זיך, און די אַרום־אַרום־רינגלענדיקע אין דער מיט געלאָזן, און זייערע שטיבער און זייערע הייזער האָט ער פֿאַרלאָזט, און אַף אַ באַרג אַף אַ פֿעלזיקן האָט ער זיך אופֿגעהויבן, און דאָרט, און צווישן שטיינער צעוואָרפֿענע האָט זיך אַ שטיין־הייל אָפּגעזוכט.

און געזען, און באַמערקט האָבן די מענטשן, אַז דער מענטש האָט פֿון יאַם אָנקומענדיק, עפּעס געבראַכט און געראַטעוועט פֿון יאַם, אָבער וואָס אַזוינס האָט מען אים נישט טראָגן געזען, און וואָס אַזעלעכס האָט מען אים נישט באַמערקט צו האָבן, נאָר דאָך, אַף זיין אָרט אָנקומענדיק, האָט עפּעס באַגראָבן און נעבן זיין הייל באַהאַלטן... און אַף יענעם אָרט האָט עפּעס אַ קיווער אָנגעשיט. און אַרומגעצאַמט און ארומגערייזעט האָט ער אים, און באַוואָרנט און אָפּגעהיט אַף קיווערשאַפֿט, און אַלע באַנאַכט באַפֿוילט ער אים, און אַלע נאָך־האַלבע־נאַכט פֿון דאָרט אויך עפּעס אַ פֿייער באַווייזט זיך...

און געזען האָט מען ווידער, אַז נאָכן נאַכט־פֿייער יענעם, דער הימל איבער־קאָפּ פֿון באַרג שפּאַלט זיך, און דורך אַ לייטער, דורך אַ פֿון־ליכט־געמאַכטן, עפּעס אַ מאַן אַ יינער, פֿון דער הויך און פֿון הימל אַראָפּ לאָזט זיך. און אויסגעלאָשן ווערט נאָכן אַראָפּלאָזן זיך פֿון מאַן, דער לייטער, און נישט בלייבן בלייבט ער פֿון פֿאַר די אויגן, נאָר אפֿן אָרט, וואו דער מענטש דעם קיווער באַזוכט, שטעלט זיך צו אים צו דער איינער, און אַף לאַנג, און אַף נאַכט, און אַף שאָען גאַנצע, און ביזן טאָג פֿאַרברענגט דאָרט...

און זאָגן וועט מען זאָגן, אַז אַ מלאך און אַ רעבי באַפֿוילט דעם מענטשן, און איבערגעבן, און דערציילן וועט מען, אַז דאָס לערנט ער אים, און דאָס גרייט ער אים צו צו עפּעס... און דער קלאַנג וועגן דעם מענטשן וועט זיך אין יענעם אָרט פֿאַרשפּרייטן, און דעם נאָמען זיינעם, וועט מען ווייט און אַרום אויך אויסער יענעם אָרט דערהערן. און ציען וועט מען זיך אַהין נעמען, און אָנקומען, און אָנקומען פֿון אַלע זייטן, און אַן איידע און אַ ווילד־נייע וועט זיך דאָרט בילדן, און אַלט־טאַלמידים און ניי־טאַלמידים וועלן אַהין צוגענומען ווערן, אַף אַרויס־גיין פֿון דאָרט און אַף אַלע יאַמען און יאַם־ברעגעס צו צעשיקט ווערן, אַף נישט געהערטס צו צוהערן מאַכן און אַף נישט געשעענס צו געשעען לאָזן...

און די צייט פֿון אָט דעם אַלעם וועט באַלד קומען, און די צייט פֿון אָט דעם פֿאָראויסגעזאָגטן, וועט שוין נישט געדויערן לאַנג, ווייל אַזוי זאָגט דער גייסט, און אַזוי איז דאָס פֿאָראויסגעזאָגט פֿון אים, און אַזוי איז דאָס שוין פֿון לאַנג אַף אָט דעם סייפֿער אַף אַ זיכערן פֿאַרשריבן..."

און דאָ האָט דער מענטש זיך אָפּגעשטעלט פֿון לייענען, און פֿון סייפֿער און פֿון לאַנג אַהין אריינקוקן די אויגן צוגענומען. איז ער אַזוי אַ ווײַלע פֿאַרן שטענדער מיטן ליכט געשטאַנען, און דאָס ליכט האָט געברענט. און דאָס פֿייער האָט אין איין מאָס אין דער שטילער און אין דער גאָלדענער זיך געהאַלטן. האָט אַזוי ווי אויסגעוואַרט דער מענטש, און אויך איך און ישמאָעל קויהען גאָדל האָבן אַף אונזערע ערטער און אונטן שטייענדיק, ווי אַף נאָך עפּעס, און אַף נ אָ ך און ווי ד ע ר צו הערן, ארויסגעקוקט. האָט זיך דער מענטש דאַן שוין אַזוי ווי אָפּגערוט פֿון וואַרטן, האָט ער זיך דאַן נאָך אַמאָל צום סייפֿער געווענדעט, און אַהין אַ צווייט מאָל אַריינגעקוקט, אריינגעקוקט און אָט וואָס געלייענט:

און דאָס אַלץ, און דאָס ביז אַהער געזאָגטע, איז אַמאָשל נאָר געמאָשלט, און וואַרום איז דעם, וואָס וועט הערן דעם מאָשל, און דעם איז וואָרום וואָס איִם אויסהערן וועט ראָע זיין, און ישמאָעל קויהען גאָדל, וואָס וועט אין יענער צייט קויהען גאָדל זיין, דאַרף אים צו פאַרשטיין געבן, און דעם קויהען, וואָס וועט פאַר אים געבראַכט ווערן, אים אויפקלערן און קלאָר מאַכן דעמאָלט.

און דאָ האָט דער הימל-לייענער שוין זיין לייענען פאַרענדיקט. האָט ער דעם סייפער פאַרמאַכט און זיך צו אים אָנגעבויגן און אים אַ קוש געטאָן, פאַרן און אים אָפּגיין. איז ער אַוועק, און באַלד נישט געבליבן אַף אַ נישט-בלייבן-אויפן. האָט זיך נאָך אים אויך זיין אָרט פאַרמאַכט. האָט זיך באַלד אויך דער שטענדער פון זיין אָרט אָפּגעטאָן, און נאָכן שטענדער האָט דאָס ליכט נאָך געברענט אַ ווײַלע, און באַלד דערנאָך איז אויך דאָס ליכט נישט געבליבן. זיינען מיר אַזוי, ישמאָעל קויהען גאָדל און איך, נאָך דעם אַלעם געזעענעם שטיין געבליבן, און ביידע זיינען מיר אין הימל און אין יענעם אָרט פון אויבן פאַרטאָן געווען. האָט זיך ישמאָעל קויהען גאָדל פּלוצים אויפגעכאַפּט פון פאַרטיפט זיין, און די אויגן פון הימל צוגענומען און צו מיר, און צו מיין נעבן-אים שטיין זיך געווענדט, האָט ער זיך צו מיר אָנגערופן און אַזוי געזאָגט:

„און איצט, קויהען דער זון פון קויהען, שטעל זיך אַוועק און גרייט זיך צו, און איך וועל דיר דאָס נאָר וואָס געוויזענע, מיט אַ צווייטן און מיט אַן אַנדערן אויפקלערן."

און ישמאָעל קויהען גאָדל האָט מיך פון מיין אָרט, וואוהין איך בין ביז אַהער מיט מיין פּאָנים געווענט געווען, אויסגעדרייט און מיך צו מיזראַך-זייט אויסגעקערעוועט. האָט ער מיך אַהין אַזוי אַוועקגעשטעלט און מיר אַהין קוקן און לאַנג קוקן ועהייסן, און אַליין, און אויך ער נעבן מיר, און אויך ער האָט אַהין זיין פּאָנים געווענט, געווענט און מיר האָבן אָט-וואָס דערזען:

האָט זיך אָפן הימל, וואָס אָפן האָריזאָנט אַף וויטן פּלוצים, ווי אַ טייכל מיט אַ באַגרינטן ברעג באַוויזן. אַשטילס און מיט בוימער באַוואַקסנס, אַ זיך-דרייענדיקס און קרום ערגעץ אונטער בוימעריקייט פאַרגייענדיק. האָט דערויף די ענדע נאַכט און אַן ערעוו-טאָג רוהיקייט גערוט. און די ברעגעס מיט בוימלאַך האָבן ארומגעשטעלט דאָס טייכל און נאָך אין נעבטיקייט און אין פאַרטאָגיקייט געדרעמלט; און דאָס וואַסער האָט געשטראָמט און געקילט קוועלנדיק, און דעם סאָף-נאַכט-הימל אָפּגעשפּיגלט און אָנגעזען אין קילן. איז דאָרט קיינער נישט געווען ביים טייכל און די ברעגעס זיינען פּוסט געשטאַנען, און קיין בריע און קיין לעבעדיקע האָט זיך נישט געוויזן אַף קיין ברעג. נאָר אַף אַן אָרט אַף איינעם, בא אַ צום-טייכל-אַראָפּלאָז, איז אַ זאַמד אזא, א וויס-גלאַטע און אַ באַדרערדיקע געלעגן, אַן אייגגעלעגערטע און גלייך אין וואַסער אריינפירנדיקע, אַ וואַרטנדיקע און ווי עמיצער זאָל זיך באַלד דורך איר צום וואַסער אָנטרינקען קומען, געוואַרט.

האָט זיך טאַקע באַלד פון צווישן די בוימער און פאַרצווייגטקייט זייערן אַ בריע ארויסגקומען באַמערקט... אַ גרויסע און אַ שטילע דאָרט, אַ געהיטע און צום וואַסער גייענדיק. איז דאָס אַ הירש געווען. און די פעל איז אים שטייף צו דער הויט צוגעשטאַנען און די הערנער זיינע האָבן זיך הויך און פאַרצווייגט ארויסגעזען, און יעדער האָרן האָט צו אייניקע צווייגן געהאַט, און יעדער צווייג

צו בײ־צװײ־גלאָך קלײנינקע. איז ער אַרױסגעגאַנגען פֿון דאָרט און מיט זײַן אָנקומען, װי אַ גרױס פֿון אַ יענער־בױם־זײַט, און װי אַ יעדיע שװין פֿון ערגעץ אַן אונטערװאַלדיקן־פֿאַרטאָג געבראַכט.

האָט מען טאַקע דערזען: אױף אַ האָרן זײַנעם אײנעם און אױף אַ שפּיץ אַ דאָרטיקן, האָט װי עפּעס אַ לעמפּעלע געשײַנט. און געלױכטן האָט עס און מיט מילדער װײַס־שײַן געמילדעװעט, און מיט מאָרגנשטערנדיקײט און מיט טאָג־בראָכע האָט געהעלט. האָט עס דער הירש אױפֿן האָרן געהאַט און מיט דעם זיך צום װאַסער דערנענט, און אָנקומענדיק, זיך אױף אַ װײַלע פֿאַרהאַלטן בײַם װאַסער. האָט ער זיך דאַן אױף אַרום אַרומגעקוקט, װי ער װאָלט זיך עפּעס געשראָקן און עפּעס מורע געהאַט פֿאַרן אַרום. האָט ער זיך דערנאָכדעם און װי באַרוהיקט פֿאַר דער מורע, און דעם קאָפּ צום טײַכל האָט אָנגעבױגן, און פֿון דאָרטן טרינקען גענומען. האָט זיך דאַן אינאײנעם מיטן קאָפּ זײַנעם אױך דאָס לעמפּעלע אָנגעבױגן, און דאָס לעמפּעלע האָט אַ שפּיגל און אַ בענטש געטאָן, דאָס װאַסער. האָט זיך טײקעף אַלץ געביטן:— און דער הירש איז נישט געבליבן, און דער האָרן זײַנער מיטן לעמפּעלע אױף דעם, האָבן זיך שטיל אין הימל אױבן און פּונקט אירערן טײַכל אַראָפּשײַנען באַװיזן, און אױפֿן אָרט פֿון הירש, אױפֿן אָרט פֿון זײַן שטײען פֿריִערדיקן, האָבן זיך צװײ מענטשן, מיט אַמאָל װי דאָרט אױס־װאַקסנדיק און מיט אַמאָל זיך דאָרט באַװײַזנדיק, געטראָפֿן...

איז דאָס אײנער אױסגעטאָן געשטאַנען, און װי שױן אין טײַך אַרײַנגײענדיק געגרײט זיך, און דער צװײטער־אָנגעטאָן, אױף צו שטײן אָן אױף צו בײַזײַן בײַם זײַן אַרײַנגײן.

האָט זיך דער ערשטער אײניקע װײַלעס אָפּגעהאַלטן און יאָך געזאַמט, איז ער אָבער לעסאָף אַרײַן. און אָנגעקומען איז ביז האַלבן קערפּער, און שטײן געבליבן און פֿאַר אונטערטיקן נאָך אױסגעװאַרט. האָט ער זיך דאַן אונטער־געטיקט, און אײנמאָל, און צװײמאָל, און דער צװײטער איז אױפֿן ברעג געשטאַנען, און איבערן ערשטן און איבערן זיך טױװולענדיקן די הענט אױסגעשפּרײט. האָט ער זײ אַזױ געהאַלטן און געבענטשט און געהײליקט זײַן טױװלע. און אױך דאָס מאָרגן־לעמפּעלע, דאָס װאָס ס'האָט אין הימל אױבן און אױפֿן הירש־האָרן געלױכטן, האָט צום טױװולענדיקן און צו זײַן טוקן־זיך אַראָפּגעהעלט, און זײַן לײַב מיט טאַרע, און דאָס װאַסער מיט פֿרי־שײַן געהײליקט. האָט ער זיך אָפּגע־טױװולט, דער ערשטער. איז ער פֿון װאַסער אַרױס און אױפֿן ברעג געקומען. און דאַן, און פֿון צװײטן און אים־װאַרטנדיקן זײַנע קלײדער באַקומען. האָט ער זיך אָנגעטאָן און צו עפּעס גרײט געװאָרן נאָכן אָנטון. האָט זיך דער הירש דאַן װידער בײַם ברעג באַװיזן, און נאָענט פֿאַר די־אױפֿן־ברעג־שטײענדיקע זיך צו־געשטעלט. האָט ער געקניט פֿאַר זײ, און פֿריִער דעם ערשטן און דערנאָך דעם צװײטן אױף זיך גענומען, און פּלוצים... װי יענע האָבן זיך נאָר דאָרט אַרױפֿגע־זעצט אױפֿן הירש, אַזױ האָבן מיר, ישמעאל קױהען גאָדל און איך, א ו נ ז א ל ײ ן, און אױפֿן הירש דאָרט רײַטנדיק דערזען... און דער הירש איז אין די בױמער אַװעק, דאָס לעמפּעלע אױף זײַן האָרן האָט זיך אױסגעלאָשן מיט זײַן נישט־בלײַבן, און דאָס טײַכל איז פֿאַרהוילן געװאָרן, און דאָס װאַסער מיט די ברעגעס, און אױך די בױמער דאָרט, זײַנען אונדז פֿון די אױגן פֿאַרשװאונדן געװאָרן...פֿאַרשװאונדן— האָב איך זיך צו ישמעאל קױהען גאָדל דאַן אױסגעקערעװעט, און מיט מײַן קוק,

און מיט מיין פארוואונדערטן און ענטפער און באשיידונג בא אים געמאנט:—

„וואס הייסט עס?“

„דאס האסט דו זיך צו דיין טאג און צו דיין מארגן געטוויולט, און איך בין בא דיין טווילע געווען, און איך בין דיר אן אידעס אף דיין טווילע“.

„און ווייטער?“

„און איך וועל דיר אופקלערן.“

און דא האט זיך פלוצים אפן ארט, וואו מיר זיינען געשטאנען ביידע, עפעס א שטיין, אן אלטער און א מאביגער, א פארוואגלטער און ווי פון קאדמוינים, זיך באוויזן. האט ער זיך נעבן ישמאעל קויהען גאדל געטראפן, און פונקט נעבן די פיס זיינע, און דארט, וואו ער האט זיך אראפזעצן באדארפט. האט ער זיך צו אים אויסגעדרייט און אף אם א קוק געטאן, דערנאך זיך אף אים אראפגעלאזט און אף אים זיצן געבליבן. און דאן, און ער האט זיך געווענט צו מיר געווענט און אזוי געזאגט:—

„און היינט, אין סאף נאכט נאך, וועסט דו צוריק אף הינטן, און פון וואנען דו ביזט אהער אופגעגיין, אראפגעלאזט ווערן. און וויסן זאלסט דו זיין, אז דיין ארט איז נישט פון אויבן דא, און דיין זאך איז נישט דעם מישקן דא צו באדינען, נאר דיין באדוף איז אונטן זיין, און מיט אנדערע און מיט דיין־גלייכן דארט א בייעם מישקן בויען. און וויס: און לערנען, און אופקלערן וועסט דו זיי דארפן, ווי מיט זאכן, און ווי מיט קיילים הייליקע זיך באגיין, און דערציילן און פארשטיין געבן, ווי מיט מישקן און ביכלאל זיך פירן, ווייל שוין לאנג, אז מען איז דארט אפגעוואוינט פון מישקן, און ווייל לאנג און פון א צייט שוין, אז גאטס ווארט און גאטס־קאל האט זיך נישט געהערט צווישן קויהאנים... און—ווי דו זעסט דעם שטיין.. און אזוי ווי איך לערן דיך דא, אזוי וועסט דו אויך דארטן אף דיין שטיין לערנען, און א שטיין איז שוין אנגעגרייט פאר דיר, און א שטיין ווארט שוין דארט דיין קומען... און איך זאג דיר צו: יעדעס מאל, ווען פאר דיר וועט א שווערקייט קומען, און יעדעס מאל, ווען פאר דיר וועט א שווערע זאך געבראכט ווערן, אראפקומען און וויזן וועל איך זיך צו דיר, און דאס שווערע דיר אופקלערן, און דאס אומפארשטענדליכע אף קלאר ארויספירן. און הער: און דיין האלבע נאכט איז שוין פאריבערגעגיין, און צו דיין אנהויב טאג זיינען נאך אייניקע שאען פארבליבן, שטעל־זשע זיך אוועק פאר אנהויב־טאג, און פארן פארלאזן דיך, וועל דיר נאך עפעס און א דריטס באוויזן:“

און דא האט זיך ישמאעל קויהען גאדל פון זיין אפן שטיין־זיצן אופגעהויבן, פון אים אפגעגיין און אויך מיך מיט זיך פון אים אפגערופן. האט ער מיר דאן ווידער די אויגן צום הימל אופהויבן געהייסן, און איך האב אים געהערט און ווידער אופגעהויבן די אויגן. האב איך אהין געקוקט, און וואוהין ער האט מיר אנגעוויזן, לאנג. האב איך זיך געזאמט אין קוקן, און דאן און נאכן זאמען שטילן האב אט־וואס דערזען:—

האט זיך אין הימל אן ארט, א קיילעכיקס און א פארטיפטס, אן אפנס און וואס פון אונטן ברייט און ארוף־צו שמאל, זיך באוויזן. האט עס א פארם פון א גלאק געהאט, און פוסט איז דאס ארט געווען, און דערווייל נאך הויל דערמאלט, האט זיך טאקע דאן א גלאק דארט באוויזן, און אינם גלאק, און אין זיין אינוויינוקסטן, האט מען אויך א קלינגער דערזען: א גרויסן אין דער־מיט אראפ־

הייגנענדיקן, מיט אַ גראָבער פֿאַרבערגטקייט פֿון אונטן, און העכער, אַרויף־צו, איז פֿון גלאָקס־ווענט פֿאַרשטעלט געווען. האָט זיך דאַן פֿון אונטער־גלאָק, און פֿון אונטער זיין אינגווייניקסט אַרויס, אַ קראָ איינע באַוויזן: אַ שוואַרצע און אַן אַרומפֿליענדיקע, און אויפֿן גלאָק און אויף זיין גלאַט־ראַנד איז אַרויס און אויף איין אָרט דאָרט זיך פֿאַרהאַלטן. און געגלימשט זיך דאָרט, און געדראַפּעט פֿאַרפֿלעגדיק, און מיט די פֿיסלאַך און מיט די דאַר־פֿויגלדיקע זיך נעגלדיק געטשעפּעט באַר יענעם אָרט. איז זי לעסאָף שטייען געבליבן.

האָט מען דערזען: ווי באַלד נאָך דעם האָט זיך אונטערן גלאָק אַ לייטערל באַוויזן, מיט שטאַפּלאַך און מיט טרעפּלאַך, און עטוואָס אָנגעבויגן, און ווי אַ לייטערל שטייט איז געשטאַנען. און נישט צו זען איז געווען, אויף וואָס עס האַלט זיך דאָס לייטערל, און נישט צו באַמערקן איז אויך געווען, אין וואָס ס'שפּאַרט זיך אָן מיט שפּיץ.

האָט מען באַלד צו דעם די קראָ אַראָפּפֿליען באַמערקט און זי האָט זיך אויפֿן אויבערשטן און העכסטן שטאַפּעלע געשטעלט. איז זי שוין דאַן נאָענט און נעבן קלינגער געשטאַנען, און אין מויל באַ איר האָט זיך אַ שטריקל, וואָס איז צום קלינגער צוגעבינדן געווען, געטראָפֿן. האָט זי אַזוי אַ ווײַלע און צוויי אויפֿן שטאַפּעלע אָפּגערוט: פֿון אַרומפֿליען און שלעכט־איינשטיין פֿריערדיקן, פֿון זיך־דראַפּן און פֿון שוואַך זיך האַלטן אויפֿן גלאָק. האָט זי דערנאָך דאָס שטריקל אַ צי געטאָן, און מיט גאַנצן קויאַך, ווי אין דער זייט זיך אַ נעם געטאָן. האָט זיך דער קלינגער נישט גערירט פֿון אָרט. האָט זי: נאָך אַמאָל געצויגן—און ווידער האָט ער זיך נישט גערירט. האָט די קראָ דאַן צום דריטן מאָל און מיטן לעצטן קויאַך אַ שלעפּ געטאָן, און דער קלינגער האָט אַ גיי געטאָן און אין דער גלאָק־וואַנט זיך אָנגערירט, און שוין אַ קלאַנג און אַ קופּער־גלאָקישן באַם גלאָק אַרויסגערופֿן. און די קראָ האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט פֿון ציען, און דער קלינגער איז זיך שוין רירעוודיק צעגאַנגען. און די קראָ האָט ווידער געשלעפּט, און דער גלאָק האָט קוילעס און ווידער־קוילעס שוין אַרויסגעלאָזט.

האָט זיך עס אין הימל דערהערט, און דער געקלאַנג איז זיך אין ליפֿט צעשיאומען, און די קלאַנגען האָבן דעם גאַנצן אַרום אָנגעפֿילט, און די קראָ האָט זיך אויך איצט נישט אָפּגעשטעלט, און ווי עמיצן רופֿן, און ווי עמיצן אַרויסרופֿן געוואָלט. האָט אָבער דער עמיצער נישט געהערט און קיינער איז נישט אַרויסגעקומען אויפֿן רוף. איז אָבער אויך די קראָ באָטואָך געווען: און אַלץ איר זאַך געטאָן: און זאָל נישט וועלן קיינער, און זאָל קיין אויער נישט הערן, אָבער זי וועט צו קלינגען נישט אויפֿהערן, און סאָף קאָל סאָף וועט מען מוזן דערהערן...

איז טאַקע אַזוי געווען: האָט זיך לעסאָף און נעבן גלאָק דאָרט אין הימל, נאָך אַן אָרט און עפּעס אַ נייעס אויפֿגעעפֿנט, און ווי אַ הייל אין אַ ערד־באָדן, האָט זיך באַוויזן. און וואָלקנס האָבן זיך דאָרט עפּעס אי זאַמלען אי ווי צעגייען זיך גענומען, און מיט אַ צענעמעניש און. מיט אַ וואָלקן־צעגייען־זיך, ווי אונטער אַ זון אַמאָל, ווען וואָלקנס דאַרפֿן דער זון'ס שיין און איר ליכטיקייט דורכלאָזן.

האָט די הייל דאַן געוואַרט און צום אָנהויב נישט אַרויסבאַווייזן פֿון זיך קיינעם, און איינציקע מיגוטן, און גאָרנישט נישט אַרויסגעשטעלט פֿון איר פֿאַרבאָרגנקייט. האָט זיך דערנאָכדעם פֿון הייל־אַרויס אַ קאָפּ־באַוויזן, דערנאָך אַ

האַלז און דערנאָך אַ האַלבער קערפּער, און דערנאָך אַ גאַנצער, און דאָ און אויך מיט פיס אַרויס. און גרויס איז געווען דער אַרויסגייער, און ריזיק־געוואַקסן איז ער בעשאַס זיין אַרויסשטעלן־זיך פון הייל, און אַז ער האָט זיינע פיס אַף דער ערד אַראָפּגעלאָזט, האָבן זיי לאַנג און ביז דער ערד אַראָפּדערגרייכט, און באַלד און ווי ער האָט זיך נאָר אַנידערגעשטעלט אַף דער ערד, אַזוי האָט שוין זיין קאָפּ ביזן הימל אַהין, און ביזקל אין העכסטן אָרט דאָרט דערלאַנגט. איז ער אַזוי שטייען געבליבן.

האָט זיך דאָן — און ווידער פון דער הייל, — אַ מענטשעלע און אַ קליינס, אַ נידעריקס און אַ נישטיקס זיך באַוויזן. און אַז דאָס מענטשעלע איז פון הייל אַרויסגעקומען, איז דאָס קינדערש און אומבאַהאָלפן שטיין געבליבן, און פון אַף־דער־ערד אַראָפּגייען, האָט צו טראַכטן נישט געקאָנט, און פון אַראָפּצוקוקן אַפילע, האָט מוירע און פּאַכעד געהאַט. האָט עס אַפן ריז מיט אָפּשיי און מיט פאַרוואונדערונג געקוקט, און צוריק — דער ריז דאָס מענטשעלע — האָט מיט שפּאָט ־ווערדיקייט און מיט גרינג־שעצונג באַטראַכט. זיינען זיי אַזוי אָפּגעזונדערט און אָפּגעטיילט געשטאַנען, און ווי פאַרפרעמדעטע ביידע, און אַ ווײַלע אַזוי געזאַמט אין אָפּגעזונדערטקייט.

האָט זיך דאַמאָלס אין הימל און איבערן קאָפּ פון ריז אַ שטערן באַוויזן. אַן אָנעוו־שטערן, אָבער אַ גאָלדן־לייכטנדיקער, אַ ציכטיקער און אַ כעסעדיקער, און מיט איניקייט און מיט שיין־בראָכע אַרום זיך פאַרשפּרייטער. האָט אים דער ריז דערזען און צו אים די אויגן אַרופגעריסן און אים געגלוסט מיט די אויגן. האָט ער צו אים אַרופגעקוקט און פון אים נישט צונעמען געקאָנט זיין בליק און אים געגאַרט און באַגערט און ווי פאַרשטוינט און פאַרקישעפט געוואָרן פון זיין איבער־קאָפּ־לייכטן. האָט ער צו אים זיינע הענט אויסגעשטרעקט און מיט גע־היטקייט און מיט גיריקייט גרויסער אים אָננעמען און אַראָפּנעמען גערעכנט. האָט ער אָבער נישט דערלאַנגט צו אים, ווייל דער שטערן איז עטוואָס העכער און עטוואָס ווייטער פון זיין דערלאַנגן געווען. האָט זיך דער ריז דאָן אַף די שפּיץ־פינגער געשטעלט, און אויסגעצויגן האָט ער זיך, און וויפל ער האָט נאָר בעקויאַך געהאַט זיך אויסציען, און די הענט האָט ער אויסגעשטרעקט, און אָט באַלד, און אָט־אָט... און אָט וועט ער אים דערלאַנגען... האָט ער אָבער אויך דאָן נישט דערלאַנגט. און אַ קלייניקייט האָט אים געפעלט, און אַ ג אָ ר נ י ש ט שוין צום שטערן, און דאָך, און געפעלט האָט אים דאָס קלייניקייט, און אָן דעם האָט ער זיך נישט באַגייען געקאָנט. האָט ער זיך דאָן אַף אַלע זייטן געדרייט, און ווי אַן אייצע פון אַל־אַרומיקן געזוכט. האָט ער אָבער נישט געזען און נישט געפונען קיין אייצע. האָט ער זיך אין קליין־מענטשעלע, וואָס איז באַ דער הייל — און די גאַנצע צייט, ווי אַף עפּעס וואַרטנדיק — געשטאַנען, דערמאָנט. האָט ער זיך צו דעם געקערעוועט, און דאָס אַף זיינע הענט אַ נעם געטאָן, און אופגעהויבן און א י ב ע ר זיין קאָפּ דאָרט העכער. האָט ער עס אַזוי באַ די פיסלאַך געהאַלטן און דאָס קערפּערל און די הענטעלאַך פון דעם, צום שטערן און אַרויף אופגעשטעלט. האָט דאָס מענטשעלע דעם ריז׳ס מיין געוואוסט: האָט עס די הענטעלאַך אויס־געשטרעקט און פון הימל דעם שטערן דאָן באַקומען און פון דער הויך אים אַראָפּ־גענומען. איז ער אין די הענט פון מענטשעלע צו אַ קרוינדל געוואָרן, צו אַ זעל־טנס און צו אַ טורעם־פּאָרמיקס, און אַפן טורעם, און אַפן שפּיץ פון אויבן

האָט דער שטערן און דער מיט־בראָכע־שיין געבענטשטער געשיינט. האָט דאָס מענטשעלע דאָס קרוינדל איבער אייגן קעפּעלע און העכער ריז׳ס קאָפּ געהאַלטן, און אַזוי און דאָס האַלטנדיק, און אַזוי און מיט דעם זאַמענדיק, האָט עס נישט אַף זיך און נישט אַפן ריז אַראָפּגעלאָזט.

—לייג עס אַף מיין קאָפּ אַוועק, און זאָל עס מיין קאָפּ באַקרוינען—האָט דער ריז דעם מענטשעלע באַפוילן.

—ס׳איז נישט פאַר דיר און נישט פאַרדינט פון דיר.

—פאַר וועמען דען?

פאַר דעם, וואָס האָט עס אַראָפּדערלאַנגט, פאַר קאָפּ פון דעם, וואָס האָט עס דערגרייכט פון אויבן.

—פאַר דיר?

—יאָ, פאַר דעם, וואָס שטייט אַף די אַקסל פון ריז...

האָט זיך דאַן דער ריז פאַר׳ן מענטשעלעס רייד דערשראָקן. האָט ער זיך אויך פאַרוואונדערט—פאַרבידעשט אַף די רייד, און וואָס צו טון, און ווי אַזוי די קרוין צו באַקומען נישט געוואוסט. האָט ער זיך דאַן צום אָרט, וואו איך מיט ישמאָעל קויהען גאָדל זיינען געשטאַנען, געווענט, האָט ער אַ קוק געטאָן און ווי אַ פרעג געטאָן באַ ישמאָעל קויהען גאָדל, און אַזוי און אַף אים קוקנדיק, ווי אַף אים און אַף זיין ענטפער, אַף זיין זאָג און אַף זיין לעצט וואָרט געוואַרט...

האָט זיך דאַן אופגעהאַלטן ישמאָעל קויהען גאָדל און גאָרנישט נישט געזאָגט און קיין וואָרט פון מויל נישט אַרויסגעלאָזט. האָט ער נאָר מיט זיין האַנט צו דער הייל, פון וואַנעט דער ריז מיטן מענטשעלע זיינען אַרויסגעגאַנגען, אַ מאַך געטאָן, און יעמיל, ווי אַ וואונק געטאָן אַהין. האָבן זיך דאַן וואָלקנס זילבער־ליכטיקע, פוכיק־רירעוודיקע און אומגייענדיקע, אַרום דער הייל און אַרום איר מויל זיך קלייבן גענומען, און זי אַרומגערינגלט און קיילעכיק אַרום אַר, אַרויסגאַנג־טיר, ווי זיך אויסגעשטעלט. האָט זיך דאַן אויסגעטיילט איר טיר. האָט זיך פון דאָרט באַלד אַ כאַיע באַוויזן, אַ בעריש־ווייסע און אַ פעלציקע, מיט אַ קאָפּ אַ ווייס־באַהאָרטן און אויך מיט קערפּער און פיס האָריקע. האָט זיך נאָך דער כאַיע אַ שעפּעלע באַוויזן, אַ שוואַרצ׳ס און געגרייזלט׳ס, און מיט קעפּעלע צום באָדן אַראָפּ, און מיט פּעניבמל, ווי שמעקנדיק דעם באָדן, און פון אונטן און ה י נ ט ע ר כאַיע זיך געהאַלטן. זיינען זיי אַרום איינס נאָכן אַנדערן. און ביידע זיינען זיי שאָלעם געווען, און ביידע באַפריינדעט פון הייל, און כאַיע ווי כאַיע, און שעפּעלע ה י נ ט ע ר כאַיע, און מיט קיין מוירע, און נאָר מיט אַניוועס און מיט אונטערשטעליקייט שעפּעלדיקער האָבן זיי זיך אַזוי געהאַלטן גלייך, און ביידע האָבן זיך פאַר ישמאָעל קויהען גאָדל פאָרגעשטעלט. און כאַיע האָט צו אים גלייך געקוקט, און כאַיע האָט אים „וואָס ער האָט באַדאַרפט“ געפרעגט, און שעפּעלע באַ זייט פון כאַיע, און—אויך שעפּעלע דאָס זעלבע. האָט ישמאָעל קויהען גאָדל פרייער ווי באַקוקט און באַטראַכט זיי ביידע און אייניקע מינוט אַף זיי זיין קוק געהאַלטן, האָט ער זיך דערנאָך געווענדעט צו זיי, און אַזוי, און זיך ווענדענדיק, אַפן ריז און אַפן מענטשעלע, אַף ביידע און אַף דער קרוין זיי אָנגעוויזן:—

—וועמען קער זי און וועמען קומט די קרוין?

—ביידע!.. האָבן ביידע מיט אַמאָל, די כאַיע מיטן שעפּעלע געענטפערט.

—און ווי געשיקט זיך עס? אַף צ וו יי קעפּ א יי ן קרוין, ווי איז מעגלעך?

—זאָל זשע זי אין הימל בלייבן, און זאָל זי אַף ביידנס דערגרייכונג פאַר איין לוין־קרוין דינען...

און דאָ האָט זיך די כאַיע מיטן שעפּעלע פון פאַר ישמאָעל קויהען גאָדל אָפּגעקערעוועט, און אויסגעדרייט זיך און אָפּגעגיין, און צוריק אין הייל זיך אומגעקערט, און דאָרט זיך געזאַמט אַ צייט. האָבן זיי זיך אָפּגעזאַמט. און די כאַיע האָט זיך מיט אַ שטענדער אומגעקערט, און דאָס שעפּעלע נאָך דער כאַיע, מיט אַ לייכטער און מיט אַ ליכט אָן אָנגעצונדענער, האָבן זיי זיך אַזוי אַרויס געוויזן מיט דעם געטראָגענעם, און די כאַיע האָט דעם שטענדער פאַר דער הייל אוועקגעשטעלט, און דאָס שעפּעלע—דאָס ליכט מיטן לייכטער פון אויבן. האָבן זיי ווי אָפּגענומען זייערס און אין די זייטן זיך אָפּגערוקט. זיינען זיי אַזוי שטיין געבליבן, און ווי אַף עפּעס, און וואָס נאָכדעם וועט קומען, געוואַרט. האָבן זיי זיך אויסגעוואַרט: און אַפן שטענדער האָט זיך ווידער אַ סייפער באַוויזן, און דער סייפער איז אויך איצט אָפן און גרייט אַף צו לייענען אין אים געלעגן. האָט ער נאָר ווי אַף עמיצן, וואָס זאָל צו אים צוקומען, געוואַרט. האָט זיך דעמאָלט ווידער דער הימל־לייענער באַוויזן, און ווידער אַ שטילער און ווידער אַ הימלש־קומענדיקער, און ווידער איז ער גלייך צום סייפער צוגעקומען, און ווייטער האָט ער זיך פאַר אים אַוועקגעשטעלט שטיל. און דאַן, און נאָכן אָנקומען, און אַזוי אין נאָכן אַוועקשטעלן זיך פאַרן שטענדער, האָט באַלד אין סייפער לייענען גענומען, לייענען און אַזוי צו זאָגן:—

—און דער גלאַק און די קראָ אין גלאָק—זיינען אַ מאָשל, און ריז מיט מענטשעלע, און כאַיע מיט שעפּעלע—זיינען אַ מאָשל אין אַ מאָשל. און קראָען וועלן אין גלאָקן וואוינען, און קראָען וועלן ריזן פון די היילן אַרויסרופן, און ריזן וועלן געקרוינט ווערן וועלן, און ריזן וועלן ניט דערלאַנגן די קרוינען. און צו קליינע מענטשעלאַך און צו קליינע העלפערלאַך וועלן אָנקומען, און קליינע מענטשעלאַך וועלן יאָ דערלאַנגען, און קליינע העלפערלאַך וועלן אַליין געקרוינט ווערן וועלן... און ריזן מיט מענטשעלאַך וועלן פאַר כאַיע און שעפּעלע זיך מישפּעטן קומען, און כאַיע מיט שעפּעלע וועלן זיי מישפּעטן, און שעפּעלע מיט כאַיע וועלן דאָס לעצטע וואָרט דאַן זאָגן...

אַזוי האָט דער הימל־לייענער אין סייפער אויסגעלייענט, אויסגעלייענט און אים פאַרמאַכט, דערנאָך זיך צו אים צוגעבויגן און אים אַ קוש געטאָן פאַרן אָפּגיין. האָט ער זיך אופגעהויבן פון אים צו קושן, און זיך דאַן צו ישמאָעל קויהען גאָדל מיט די אויגן געווענט און ווי אַ וואונק געטאָן צו אים, און אים אַפן הימל אין אַפן מיזראָך־זייט אָנגעוויזן, און ישמאָעל קויהען גאָדל האָט אַ בליק געטאָן צו מיזראָך. האָט שוין דאַן די נאַכט באַ זיך־ענדיקן געהאַלטן, און אין מיזראָך האָבן אַף שאָריען, אַף טאָג און אַף אָנהויבן סימאָנים ווייזן זיך גענומען. האָט ישמאָעל קויהען גאָדל זיך דאַן אַ קער געטאָן צום הימל־לייענער, און הימל־לייענער איז נישט געבליבן. און כאַיע און שעפּעלע האָבן דעם שטענדער און דאָס ליכט אין הייל אוועקגעטראָגן—און כאַיע מיט שעפּעלע זיינען שוין מער נישט אַרויס פון הייל... האָט דער ריז דאַן אויך דאָס מענטשעלע פון אין־דער־הויך־דאָס־האַלטן אַראָפּגעלאָזט און מענטשעלע איז, פון וואַנען ס'איז אַרויס, אַריין. האָט זיך דאַן אויך דער ריז צו דער הייל געקערעוועט, און פריער מיט קאָפּ און דערנאָך מיט קערפּער, און דאַן מיט צווייטער האַלב, און לעסאָף

אויך מיט פיס אהין פארשוואונדן. זיינען זיי גישט געבליבן קיינער, און אויך גלאק און קרא פון גלאק האבן זיך פון זייערע ערטער אפגעטאן און איך, און ישמאעל קויהען גאדל, זיינען פאר אל דעם נישט־בלייבנדיקן און פאר דעם אליץ־פארשוואונדן־ווערנדיגן, געשטאנען. און שטיל איז געווארן פון אויבן און אלעם אופגעעפנטע האט זיך פארמאכט און פארשלאסן ווי געווען, און פון דער הימל־הייל איז קיין זייכער נישט געבליבן, און פון מויל פון הייל און פון די וואלקנס, וואס האבן זיך ארום דעם געזאמלט, איז שוין קיין סימען און קיין שפור נישט צו באמערקן געווען.

האט דאן, ווי טאמיד און ווי אלע נאכט, דארט דער הימל געטונקלט און ווי פאר פארטאג דאן אויסגעזען. האט זיך דאן ישמאעל קויהען גאדל געווענט צו מיר, און מיר אפן מיזראך און אפן אנהויב־טאג אנגעוויזן און אז די נאכט שוין בא פוי רגייען האלט, און אז אויך זיין צייט צום מישקן זיך אומצוקערן איז געקומען. דאט ער מיך אפגעזעגנט און מיין קאפ געבענטשט. האט ער זיך דערנאך פון מיר אפגעקערעוועט, און שטיל צום מישקן און צום איבערגעלאזטן זיך אוועקגעלאזט...

בין איך דאן אזוי געבליבן אן ישמאעל קויהען גאדל. און פלוצים, און מיין שטיי־ארט האט זיך גערירט פון אונטער מיר, און דערפילט האב איך אז איך זינק און ערגעץ לאז איך זיך אראפ מיטן ארט. און די אויגן האבן זיך מיר צו־געמאכט, און אלץ גרינגער און גרינגער, און נידעריקער און נידעריקער האב אראפגעזונקען. און א צייט און א לאנגע צייט האב איך גענידערט אזוי. און פלוצים האב עפעס א באדן דערפילט א גוטן און א היימישן, און אין א ערדישן און אין א פרימארגנעדיקן האב זיך אנגעשלאגן. האב איך באלד די אויגן פון פארמאכט־קייט אופגעעפנט. האב איך זיך פון מיין היים דערזען: פאר מיין שטוב און פאר מיין שוועל, און פאר טאג און אין ישעוו פארטאגיקן, און נעוויאים און יונג נעוויי־אים, אין רעדלאך און אין בינטלאך, האבן פון לאנג און פון נאך באנאכט אף מיר און אף מיין אנקומען שוין געווארט...

ב.

...און אזוי האב איך געזאגט צו די אלט־און יונג־נעוויאים אין דער ערשטער נאכט, ווען מיר האבן זיך אף אונזער בארג און אין א הייל דארט א געמאכטער זיך צונויפגעקליבן,—אזוי האב איך זיי געזאגט:—

—ברידער און פרייגט מיינע צו איין דאר און צו איין געדאנק אונזערן!

אומגעהייער איז דער צאר פון האבן־זיך און זיך־פארלירן. גרעסער און אומ־געהייערער איז די פרייד אבער פון צוריק—און נאך־אמאל זיך געפינען...

און אין יעדן דאר, און אין יעדן גילגל האבן מיר אונזערן א ברודער און אונזערן אן אייגענעם געהאט, וואס האט זיין לעבן־לאנג א זיינס־גלייכן און כאטש נאך אן איינעם צו זיך געזוכט; געזוכט און זיינע יארן ארומגעבלאנדזשעט, גערופן און זיין קאל האט ווי אין א מידבער אפגעקלונגען. און נישט באשערט איז אים געווען נאך א ז א איינעם צו געפינען, ווייל דער דאר איז נישט ווערט געווען, און די צייט זיינע איז נישט ראע געווען מער ווי צו איינעם. און צוזען און בייזיין האט באדארפט אליין ער, און גלוסטן און שטארק גלוסטן פלעג צו א ברודער צו זיינעם, אום מיט אים זיך וועגן זיינס און זייערס און וועגן אלגעמיין־ברידערשעס זיך צו טיילן. האט ער נישט געהאט און ס'איז אים נישט באשערט געווען צו האבן.

און אָפּלעבן פֿלעג זיין וועלט, און אָוועקגיין פֿלעג פֿון איר נישט קיין אויסגערעדטער, און זיין זאַך איז מיט אים אָפּגעשטאָרבן, און קיין יורעש, און קיין איבערנעמער איז בײַ זיין טויט און בײַ זיין צוקאָפּנס נישט געשטאַנען.

און אויפֿגיין פֿלעג די נעשאָמע זיינע אַן עלנטע, און שטיל צום נעשאָמע טויער פֿלעגט צוקומען, און אָנקלאַפּן פֿלעגט זי דאָרט אַ שטילע, און אַ שטילער טויער־מאַלאַך פֿלעג זי באַגעגענען ארויסגייען. און דערזען פֿלעג זי דער מאַלאַך און נישט פֿרעגן פֿלעג שוין בײַ איר גאָר נישט, ווייל אויך נ י ש ט ג ע פ ר ע ג ט האָט שוין אַליין פֿאַרשטאַנען, אַז אָרים און פֿאַרשמאַכט איז איר לעבן פֿאַרגיין, און אין טרויער און פֿאַרצאַר'ט איז זי צוריק צו איר היים געקומען, האָט דער מאַלאַך פֿאַר איר קיין וואָרט און קיין טרייסט נישט געהאַט. פֿלעג ער זי נאָר באַגעגענען און באַטראַכטן, און אַף איר קוקן אָן ווערטער, און שטיל און בעשאַסן באַגעגענען זי, פֿלעג אַ נעשאָמע און אַן ענליכע צו איר אַרויספֿירן, און שטיל און אויך יענע, איינע אַליין און אַף דער וועלט זי אַראָפּלאָזן..

זיינען מיר אַזוי איינציקע און פֿאַרלאָזטע געווען, און אין פֿאַרשיידענע וועלט־טיילן און אין פֿאַרשיידענע לענדער־ערטער זיינען מיר אַף דער וועלט אַראָפּגעלאָזט געוואָרן, און קיינע סימאָנים און קיינע איבערבלייבונגען האָבן מיר נישט געלאָזט נאָך זיך אַף אונזערע ערטער. און ביז די צייט איז געקומען, און ביז די דורעס זיינען ראָע געוואָרן, און אַלע מיט אַמאָל, און אַלע אינאיינעם זיינען מיר געבראַכט געוואָרן. און אויסגעשטאַנען זיינען מיר אין אונזער צייט, וואָס אין קיינע צייטן איז מען נישט אויסגעשטאַנען, און בייגעווען זיינען מיר אַזוינס, וואָס קיין צייט האָט זיך אַזוינס גאָרנישט געכאָלעמט. און אַלט געוואָרן זיינען מיר פֿ אַ ר אונזער עלטער, און פֿאַרעלטערט אין אונזער פֿרי־יוגנט, און אַף אונזער וועלט איז אַ בראָך געקומען, און מיר האָבן זיך נישט גערינכט אַף אים, און אַף אונזער לעבן—אַן אומגליק, און מיר האָבן אים אַפילע באַם נאָמען נישט געקאָנט אָנרופֿן. האָט עס אונז נידערגעשלאָגן זייער און מיר האָבן זיך פֿאַרלאָזן אַף אַ צייט. זיינען מיר יעדערער צו זיין גאָט געגיין פֿאָרשן, אַף אונזער קיעם און אונזער ווייטערדיקן צו פֿרעגן. האָט מען אונז געענטפֿערט: אַז וואָס געווען, איז געווען, און איצט און מיר מוזן זיך געפֿינען אַלע. האָבן מיר זיך זוכן גענומען. האָבן מיר זיך געמיט אַ צייט, און שווער איז דאָס אונז אָנגעקומען, און ישמאָעל קויהען גאָדל האָט אונז נעהאָלפֿן אין דער זאַך. און איצט, און מיר זיינען זיך צונויפֿגעקומען אַלע, און היינט און מיר האָבן זיך פֿאַרזאַמלט אהער, צום גליק אונז—אַף באַרג, און צום מזל—אין דער הייל פֿון באַרג געפֿונען זיך..

ברידער און פֿריינט מיינע צו איין וועלט און צו איין געוועזענעם אונזערן!

און וויסן זאָלט איר זיין, אַז ערגעץ קוקט מען ארויס אַף אונזער וועלט, און וויסן דאַרפֿט איר אויך, אַז ערגעץ וואַרט מען אַף אונזער קומען. ווייל פּעק מיט גוטס האָבן מיר פֿון אונזערע וועגן געבראַכט, און מיט אונזער גוטס קאָנען מיר אַסאַך און פֿיל־פֿאָלק פֿאַרטיילן. לאָמיר־זשע איצט צעפּאַקן אונזערע פּעק, און לאָמיר איצט אַליין פֿון אונזער גוטס און געבראַכטן וויסן...

ברידער הייליקע!

און געווען איז דאָס דאַן, ווען איך האָב זיך צו מיין גאָט געלאָזט, און געשען איז דאָס מיט מיר, ווען איך האָב אַ לאַנגן גאָלעס אָפּגעריכט, בין איך אַמאָל אין אַ עק־לאַנד געקומען, וואו אַף די גרעניצן דאָרט זיינען צוויי בערג געשטאַנען.

האָט אַף אײנעם אַ באַרג דער באַרג־גײסט געװאױנט, און אַף דעם צװײטן—אַ שאָף. דאָרט אַ פאַרבלאָנדזשעטע. האָב איך דערזען דעם באַרג־גײסט, װי ער איז אָפּגעריסן און װילד, פאַרשטױבט און פאַרװאָרלאָזט אַרומגעגײן, און גאַנצע טעג האָט אַף די װענט פון באַרג באַרװעס און אַף די שטײנער דאָרט געקלעטערט, און אַפן צװײטן באַרג האָט זיך די שאָף געפּאַשעט, און אָן אַ באַלעבאָס, און אָן אַ האַר אַף זיך, האָט אײנע אַלײן און אין אַ הײל דאָרט געװאױנט...

בין איך אַהין אָנגעקומען און זיך דאָרט באַזעצט צװישן די בערג, און שױן פון ערשטן טאָג, און באַלד נאָך מײן באַזעצן זיך האָב דעם גײסט און דער שאָף, דער שאָף און דעם גײסט נאָכקוקן גענומען. האָב איך געזען, װי אין אַ טאָג, אין אַ מיטן אַמאָל, דער גײסט אַף באַרג און פון קלעטערן שטעלט זיך אָפּ, האַלט זיך אוף און גלײכט זיך אױס און מיטן פּנים צום צװײטן באַרג דאַן שטעלט זיך, געפינט זיך דאָרט די שאָף אים אַנקעגן און אין עסן און אין פּאַשן־זיך איז פאַרטיפט און פאַרטאָן דאַן, קוקט אַף איר דער גײסט און לאַנג אין אױג זי האַלט, און ביז די שאָף זײן קוק און זײן בליק אַף זיך דערפילט, און זי שטעלט זיך אָפּ און האַלט זיך פון פּאַשען אָפּ, און דעם קאָפּ צום גײסט דאַן קערעװיעט; באַטראַכט און באַקוקט אױך זי דאַן דער גײסט, און דאַן, און נאָכן אָנקוקן זיך בײדנס, אַ שמועס און אַ מיטן־טאָגעדיקן פאַרפירט דאַן דער גײסט. און אַזױ זאָגט ער צו שאָף:

—װער זעט דיך און װער היערט דיך, אַז דײן האַר איז פאַרהױלן? װער מעלקט דיך און װער שערט דיך, אַז קײנער דיך דאַרף ניט? שאָף, גײ אין ישעוו...

—שאָף, גײ אין ישעוו... און אַף װעג װעל דיך בענטשן, װײל גײסט האָט די בראָכע, און נישט פאַר דיר איז דאָס עק־לאַנד, און נישט פאַר שאָף דאָ צו װאױנען: אַף גראָזן, אַף פּאַשע, מיט שאָף און דײן גלײכן, אַ האַר זאָלסטו האָבן, און לעמער געבױרן, געמאָלקן זאָלסט װערן און װערן געשױרן, אַף נערונג און נוצן דײן האַר אין די נױטן—און גײסט דאָ דיך דאַרף נישט, װײל גײסט אַף עק־לאַנד איז...

—שאָף. גײ אין ישעוו: אַ הונגער אין לאַנד איז, אַ הונגער אַף פּי דאָרט, אַ הונגער אַף ברױט און אַ הונגער אַף גראָזן, און לאַנד־לײט פאַרשמאַכט און זײ װאַרטן אַף הילף דאָרט, און מוטערס נישט האָבן די קינדער צו זױגן, און אַ מלאך אין הימל איז דורכגעפלױגן, און געזאָגט האָט דער מלאך, אַז שװערע נאָך צײטן, דעם לאַנד שטײען פאָר, און נאָך הונגערן, נױטן, און מאָרדן, געשלעגן, און שלאַפקײטן. טױטן.—נעם צו זשע די בענטשונג פון גײסט, װאָס ער בענטשט דיך, נעם אָן זיך דאָס גוטס פונם גײסט און פון עק־לאַנד, און לאָז זיך אַהין מיט די הײמערלאַך־בראָכע, און לאָז זיך אַהין און קום דאָרט צום מענטש אָן, שלאָג אָן זיך אין טיר און בלײב שטײן ביז ער עפנט, און עפנט ער אוף דאַן קני פאַר אים קניענד, און זאָג אים: מײן האַר, איך קום פון דער װײטן, כ׳האָב געהערט פון דײן נױט, און אין לאַנד, װאָס סע טוט זיך, און אַז הונגער דאָ הערשט, און אַז לאַנג װעט נאָך הערשן, און דײן קינד איז פאַרשמאַכט און ס׳האָט נישט צו זױגן,—בין געקומען אַצינד מיט צװײ הײטערלאַך פולע, מיט קריגעלאַך צװײ און מיט שאָפענער מילך, געבענטשט פון דעם גײסט און מיט ציגענער בראָכע, פאַר קינד פון דײן װײב אַף דאָס שפּײזן און נערן, פאַר קינד, װאָס דיר ליב, און אַף ציפּ־צאַפּ זיך צאַפּען.

און אויסהערן פלעג די שאָף די רייד פון גייסט, פלעג זי אים אַזוי אַ צייט אין די אויגן קוקן, קוקן און נישט איבערשלאָגן, אים אויסהערן און ביז ער האָט זיינע רייד געענדיקט. און דאַן, און אַז ער האָט אויפגעהערט צו ריידן, פלעג זי די אויגן פון אים־צו־באַטראַכטן צונעמען און דאָס קעפּעלע אַף דער ערד אַראָפּלאָזן, פלעג זי דאָס אַראָפּבויגן, און ווי גאָרנישט נישט געווען, ווייטער זיך צום גראָז צופּן נעמען... פלעג זיך אויך דער גייסט פון זיין אָרט דאַן אָפּטון. און ווייטער האָט ער אַף זיינע שטיינער קלעטערן גענומען, און ווידער, און ווי זיין שטייגער, אַזוי דעם גאַנצן טאָג צו פאַרברייינגען, און אַזוי, און שוין אָפּגעזונדערט און נישט אָנקערנדיק זיך איינס מיטן אַנדערן, דעם גאַנצן טאָג און זיך שוין נישט באַגעגענען איינס מיטן צווייטן.

גאָר פאַרנאַכט, ווען שטיל און אָוונט־רו פלעג אין די בערג אָנקומען, און קיין קלאַנג און קיין קאָל האָט שוין נישט פון טאָל און נישט פון ערגעץ אהין דערגרייכט, באַגעגענען פלעג ווייטער דער גייסט מיט שאָף זיך, און ווייטער זיך דערזען, און ווידער איינס אַנקעגן צווייטן זיך שטעלן. פלעג דער גייסט זיך ווידער צו דער שאָף קערעווען, קערעווען און איר אַזוי זאָגן:—

—שאָף, שאָף, און אַז די נאַכט וועט זיך אַף אונז אַראָפּלאָזן, ווער וועט דיך דערמאָנען? און אַז די בערג־רו וועט אונז באַרוהיקן, ווער וועט דיך געדענקען? און דער גייסט וועט דאָך באַלד שלאָפן גיין, און אין שלאָף וועט מיט כאַלוימעס פאַרנומען זיין, און אין כאָלעם וועלן זיך אים לייטערס אופשטעלן, און דורך די לייטערס וועט אין הימל אופגייען, און זען וועט ער דאָרט טשערעדעס אַף פּאַשע פּאַשן זיך, אַף גרינער און אַנקעגן הימלען ליכטיקער, און אַלע שאָף דאָרט אינ־איינעם זיינען, און נאָר איינע אַף אַ בערגל און אָבגעזונדערט שטייט. און פרעגן וועט ער: „פאַר וואָס שטייט די שאָף באַזונדער?“ און ענפערן וועט מען אים ווייל זי האָט גאַרדינט און זי איז ווערט אַזוי צו שטייען. און אַז ער וועט ווידער „פאַרוואָס?“ פרעגן, וועט מען אים ענפערן, דערפאַר ווייל זי האָט דעם שאָף־גערבאָט נישט געהערט, און די שאָפענע מיצוועס נישט אָפּגעהיט... שאָף, שאָף! און וויסן זאָלסטו זיין, אַז אין די בערג זיינען וועלף פאַראַן, און וועלף אַף דיין קערפּערל לאָקערן, און די וועלף האָבן שוין אַף דיר גורל געוואָרפן. און צווישן זיך דיין הויט און דיין ביין צעטיילט... און וואָס וועט זיין, אַז זיי וועלן אַף דיר אָנפאַלן, ווער וועט דיך דאַן שיצן, און וועמעס הינט וועלן דיך דאָ אָפּשרייען? אַז באַנאַכט בימט אַליין, און דער גייסט איז מיט זיך פאַרנומען, און דער גייסט דאַן כאַלוימעס זעט, און די כאַלוימעס ש ל ע כ ט ס דיר זען?.. שאָף, שאָף!

אַזוי פלעג דער גייסט דאַן צו דער שאָף פאַרנאַכט ריידן, און אַזוי איין טאָג, און אַזוי אַ צווייטן, און אַזוי געהערט האָב אויך אַ דריטן טאָג, און דאַן, און נאָך דער נאַכט דער דריטער, און אין דער פרי און אפן פינפטן טאָג, האָב געזען, ווי די שאָף האָט פון באַרג אַראָפּגענידערט און פאַמעלעך אין טאָל אַראָפּגעקומען. האָט זי זיך אָפּגעשטעלט און מיך דערזען אין טאָל, האָט זי מיך באַטראַכט אַ ווײַלע, און שטיל, און מיך אָפּבאַטראַכטנדיק, האָט זי אויך פון טאָל און פון באַרג זיך אַרויסגעלאָזט..

בין איך נאָך געבליבן נאָך אַוועקגיין פון שאָף, האָב איך זיך צום באַרג און צו זיין הויך צוגעהערט, און אַ צייט אויך אַרופגעקוקט אַרוף, האָט זיך דאַן פון אויבן דעם גייסט אַף־די־שטיינער־קלעטערן זיך דערהערט, און באַלד און איך

האָב אויך דערזען דאָרט דעם גייסט, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און פּלוצים און אַף זיין אָרט זיך פאַרהאַלטן, און אַזוי געבליבן, און ווי זיין שטייגער, מיטן פּאָנים צום צווייטן באַרג זיך געקערעוועט, האָט ער זיך געווענדעט צום באַרג, און אַזוי געזאָגט צו אים אַנקעגנדיקן:—

—און זאָל דאָס הערן, ווער ס'וועט הערן, און זאָל זיך דאָס פאַרצייכענען אויף דער, וואָס אין טאָל געפינט זיך, אַז די שאָף האָט אונז געפאָלגט, און אויך אַלע דאַרפן אונז פאָלגן, און דאָ איז איצט קיין אָרט ניט פאַר קיינעם, און אַלע דאַרפן פאַרלאָזן מיך דאָ, און זאָלן זיי גייען, וואוהין מ'נוויטיקט זיך אין זיי, און זאָלן זיי דעם גייסט דאָ אַליין און אַף זיינע שטיינער לאָזן...

האָב איך דאָס אויסגעהערט און באַלד געפאָלגט דעם גייסט, האָב איך זיך באַלד פון טאָל ארויסגעלאָזט, און באַלד מיין וועג צום יישעוו אָנגעריכט, און באַלד האָב איך פאַר זיך די שאָף גייען געזען, און דאַן, און שוין נישט אָפּגע־שטאַנען פון שאָף...

ברידער און פריינט מיינע!—

און דאָס גיב איך אייך איבער, און דאָס בעט איך אייך געדיינקען, און נישט זאָגן זאָל פון אייך קיינער, און נישט טראַכטן זאָל פון אונז קיין איינציקער, און נישט מיינען זאָל מען, אַז די צייט אונזערע איז אַף אָפּצוזונדערן זיך אַצינד, און אַז דאָס גוטס, און אַז דאָס געבראַכטע אונזערע, איז נאָר פאַר אונז געבראַכט,— ווער ס'טראַכט אַזוי, דער נישט צו אונז געהערט, ווער ס'מיינט אַזוי, דער איז פון פאַלש פאַרפירט.

ברידער און פריינט מיינע צו איין דאָר און צו איין דייע אונזערער!

און ווייסן דאַרף אונזער דאָר, אַז דאָס ביז־אַהעריקע און דאָס פון איינציקע געזאַמלטע, דאַרף איצט צווישן פיל־פאָלק צעטיילט ווערן, און געדענקען דאַרפן אויך מיר אַלע, אַז אונזערס און דאָס געבראַכטע פון אונז, איז אַדאַנק פ י ל ע געבראַכט געוואָרן, און מער נישט, ווי שליכים זיינען מיר געווען, און נישט צו אונז געהער דאָס, וואָס מיר פאַרמאָגן, און נישט קיין אייגענס איז דאָס וואָס מיר האָבן, און נאָר אַף אַ צייט און אַף שלעכטער איז דאָס אונז איבער־געגעבן געוואָרן, און אַצינד, און א ו י ס איז די צייט, און די צייט, אַף אונזערע באַגלויבערס דאָס אומצוקערן, איז געקומען. דאַרפן מיר דאָס אומקערן אונזערע באַגלויבערס: און ביז אַ קלייניקייט, און ביז אַ מינדסט, און נישט איבערלאָזן באַ זיך גאָרנישט, און נישט פאַרלייקענען, כאָלילע, קיין זאַך, און כאָלילע, זיך נישט גרוים צו האַלטן, אַז דאָס, וואָס איז באַ אונז פאַרבליבן, א י ז מ ע ר נ י ש ט פ א ר א נ ע ן און נישטאָ באַ קיינעם. אומקערן און אָפּגעבן גיט עס אַלץ, פריינט מיינע, ווייל אַף דעם באַדינג נאָר איז דאָס אייך איבערגעענטפערט גע־וואָרן, און אַף דעם אויפן נאָר איז אייך געטרויעט און באַהאַלטן געגעבן געוואָרן דאָס אַלץ... און אַט געפינען מיר זיך דאָ אין הייל אַצינד, און נאַכט און באַרג מאַרשטעלן און זונדערן אונז אָפּ פון אַלץ פון אויסער־הייל, אָבער באַלד וועלן מיר זיך ארויסלאָזן אין גיבן, און קיינער וועט דאָ נישט בלייבן, און קיין איינציקנס טריט וועט דאָ אין אָפּגעזונדערטקייט נישט טרעטן, נאָר אַלע אין פאָלק אריין, נאָר אַלע אַף טרייסט אין פאָלק.

און אַזוי האָט מיר ישמאָעל קויהען גאָדל געזאָגט:—

פון אייער כורווע קוקט אַ גראָז ארויס, און אין אייער שטוב דער איינגע־

פאלענער, שטילע וואונדער באווייזן זיך... און באנאכט, ווען די כורווע־פיקסלאך באפוילן אייך, אף צו נישטערן און עפעס אין אייערע איינפאלונגען צו זוכן; און ווי נאר איינס פון זיי א מינדסט שטיקל ליים, צי א ליאדע ציגל, צי א ברעטל, מיטן פיסקל, צי מיט א פיסל צערודערט, אזוי טוט דעם באלד אין די אויגן עפעס א שיין א בלענד, און נישט קיין נאכט זעט שוין פאר זיך דאס פיקסל, און נישט קיין פינסטערניש, וואס אין נאכט־כורוועס, נאר עפעס אונטער־כורוועדיקס טוט דעם א ליכטיק, א ווייז זיך און אין די אויגן א שלאג. בלייבט עס שטייען און ס'איז פארבלענט א צייט, און דערנאך, און ס'געוואוינט זיך צו צום אומגעוואוינלעכן, און דאן, און ס'דערזעט עפעס, דערזעט און בלייבט פארגאפט דאן אויסן...

און זען זעט דאס פיקסל:—

אונטער ־ער ערד א פאלאץ באווייזט זיך, א ליכטיקער און מיט פיל ליכט־יקייט באלויכטן. און דער פאלאץ איז פון ווייסן שטיין געבויט, און מיט גאלד און גין־גאלד איז פארזעצט און אויסגעצירט אין ווייס־שטיין; און די ווענט זיינען מיט געמעלן און מיט פארשיידענע בילדער אויסגעמאלט, און די סטעליע איז הויך דערהויבן, און די מיט אירע עפעס ווי א בארג און אן ארופגייענדיקן בילדעט. און גרויס און ברייט איז דער פאלאץ און זיין בריק איז מיט גלאט־שטיינער געפלאסטערט, און ליידיק און נישט פארנומען מיט גארנישט איז ער, און קיין זאך און קיין הויז־ראט געפינט זיך נישט אין אים, און נאר אין דער מיט, אף זיין בריק עפעס א שטול מיט א הויכער אנשפאר־וואנט דארט שטייט. און הויך איז די שטול און טרעפ פירן צו איר ארוף, און איר געזעס איז נישט פארנומען פון קיינעם, און מיט איר שטיל־און־ליידיק־שטייענדיקייט, ווי אף עמי־צנס קומען, און אף עמיצנס אף־איר־ארופגיין ווארט. ווארט זי אזוי, און קיינער ווייזט זיך נישט צו איר...

עפנט זיך דערנאך א טיר אין פאלאץ און מענטשן פון פארשיידענער גרויס און פון פארשיידענער עלטער גייען אריין, און אין די הענט און אין די אופ־געהויבענע פון די מענטשן, די אריינקומענדיקע, צו פאר לייכטער מיט ליכט אין זיי אנגעצונדענע געפינען זיך. און די מענטשן זיינען שטריינג געקליידעט, און דאס אנטאן זייערס איז נעזיריש־ שווארץ, און די קליידער זייערע זיינען לאנג אראפגעלאזט. און די פאלעס ביזן בריק אראפ דערגרייכן. און יעדעס קלייד פון יעדן איינעם איז מיט א גארטל פארגארטלט און דער גארטל די לענדן פארשמאלט, און די צוויי עקן פון גארטל אף אראפ און פון פארנט אראפלאזן זיך... גייען זיי אריין און קומען אן, און די ליכט בא זיי מיט פייערליכקייט און מיט יאמטעוו ברענען, און די לייכטער, וואס אין די הענט בא זיי, זיינען זיל־בערנע און פון העלקייט און פון יאמטעוו־דיקייט באהעלט. קומען אן און שטעלן זיך אין צוויי שורעס אויס, און די שורעס פון דער טיר ביז דער שטול דער־גרייכן, און א ווארע און א מענטשישע, א צוויי־שורעדיקע און א רואיקע בילדען. ווארטן זיי אזוי א ווײלע...

באווייזט זיך דאן אין דער טיר איינער א שטילער און געקרוינטער, מיט א שטילן אויסזען און מיט א פארהוילענעם ארייגאנג אזוינעם... און אנגעטאן איז דער איינער אין ווייסן, און זיין קלייד איז פון עכטן און פון ווייסטן שטאף געמאכט, און אויך ער איז באגארטלט, און אויך פון זיין גארטל צוויי עקן אראפלאזן

זיך, און אויך באַ אים די גאַרטל־עקן צו זיינע פיס און צו זיין קלייד אַראָפּהייענגען.
ווייזט ער זיך און קומט אָן אַף טיר. האַלט ער זיך אַף איר אויף אַ ווײַלע, און דאַן,
און גייט די וואָרע דורך, און צו דער שטול גענענט און אַף איר זיך זעצן גייט אַרויף...
עפּענען זיך פון אַלע ווענט דאַן טירן, און פיל מענטשן און פיל פֿאָלק
דאָרט באַווייזט זיך, און דאָס פֿאָלק פילט דעם זאַל דאַן אָן. און פון אַלע ווענט
און פון אַלע טירן פון די ווענט און אויך פון דער סטעליע און אויך פון באַרג
הויך פון אירער, שפּילערס און זינגערס מיט קיילים אַלערליי און מיט קאַפּע־
ליעס גאַנצע באַווייזן זיך. און די שפּילערס צו די קיילים נעמען זיך, און די זינגערס
און די קאַפּעליעס זיך אויסשטעלן, און פון סטעליע־שפּיץ, און פון סאַמע באַרג־
הויך פון אירער, איינער אַ שפּיל־און זינג־מייסטער באַווייזט זיך, און צו די
זינגערס און צו די שפּילערס באַלד אַף שטיל־זיין און אַף צוגרייטן זיך אַ סימען
גיט. גרייטן זיך דאַן צו דאָרט אַלע, און איבער זאַל אַ פֿאַרשפּילען און אַ קיילים
אויספּרואוון דערהערט זיך.
טוט דאַן פּלוצים און פון אַלע ווענט מיט אַמאָל עפּעס אַ שיין אַ שלאָג.
און דער זאַל דאַן העל באַלויכטן ווערט, און די ליכטיקייט אַף אַלע פּעניטער
און אַפּן פּאָנים פון דעם, וואָס אַף דער שטול זיצט, רוט. האַלטן זיך דערווייל אויף
און גרייטן זיך צו דאַן אַלע. און דאַן, און דער שפּיל־מייסטער טוט אַ וואונק אַ
שטילן, און אַלע מיט אַמאָל דאָס זינגען־שפּילן הויבן אָן...
און אַ געזאַנג דאַן דערהערט זיך, און דאָס געזאַנג ווערט פון די קיילים באַ־
לייט, שטאַרקט זיך און דערהויבט זיך פון ווייל צו ווייל, און שפּיל־קיילים שטייען
נישט אָפּ און אינאיינעם מיטן זינגען דערהויבן זיך. און שפּיל־קיילים אַף בערג
גייען אויף, און אין טאָלן נידערן, און שפּיל־קיילים ווידער אַמאָל דערהויבן זיך,
און אַף הויכע און ווייטע בערג שוין בלייבן...
און זען זעען דאָרט די קיילים, ווי אַ נאַכט אַף וועלט און אַף ד'ערד איז
אויסגעשפּרייט, אָבער די נאַכט שוין באַם סאָף, און די פינסטערניש שוין פֿאַרן
נישט־בלייבן האַלט... און פּלוצים, און דער הימל אַף בערג דאָרט עפנט זיך,
און מיט אַמאָל אין סאַמע מיט זיך שפּאַלט... און נישט, ווי דער וועלט־שטייגער
און נישט ווי אַלע טאָג, דער טאָג איצט ווייזט זיך: נישט פון קיין הימל־עק און
נישט פון קיינע האָריזאָנט־פּאַרוקטקייטען, נאָר פון הימל'ס אין דער מיט, און
מיט זון און מיט אַמאָל קומט אַרויס, און די זון שוין הויך און גרייט איבער בערג
דאָרט שטייט... און פּלוצים, און אַרום דער זון עפּעס קליינע זונעלאַך אַרויסקומען,
און אַרום דער מיטלסדיקער, אין אַ ראָד און אין אַ קיילעכדיקער, שטעלן זיך
אויס. און אַרום יעדער זון אַ פויגל־ראָד דאָרט דרייט זיך, מיט אַ געמאָסטן
דרייען זיך און מיט אַ געזעצמעסיקן אַזוינעם, מיט אַ שטיל־שוועבן און מיט
אַ הויך־זיך־האַלטן פון פויגלען. שוועבן זיי, פּאַמעלעך און דרייען זיך אַזוי אַרום
די זונען, אַליין נאָר די זון די מיטלסדיקע אָן אַ פויגל־ראָד און נאָר מיט די
זון־באַגלייטערס איז אַרומגערינגלט...
קוקן אַהין און דערזען דאַן די קיילים, ווי פון אונטן און פון איין אָרט
ערגעץ אויסגעוואַקסן אַ פויגל איינער, אַ שטילער, און אַן איינציקער, אַן אָפּ־
געזונדערטער און פון אַלע אַנדערע אָפּגעטיילט באַווייזט זיך, און גלייך צו זון,
און גלייך צו מיטלסדיקער לאָזט זיך... און קיילים אַרופשרייען נעמען צום פויגל,
און קיילים וואָרענען נעמען דעם פויגל, אַז נאָענט צו זון איז אַ סאַקאָנע פֿאַר

פויגל, און אז אין דער הויך און נאָענט צו איר אַ פויגל פאַרפאַלן דאָרט און פאַרסאַרפעט געוואָרן. הערט ער זיי אָבער נישט: און אַלץ ארוף, און אַלץ צו זון צוט זיך, און אַלץ נענטער צו איר פליט...און אומרואיק ווערן די קיילים, און ארופרופן נעמען צום פויגל: און זאָל ער הערן, און זאָל ער דערהערן, די געפאַר ווערט גרעסער, און זאָל ער זיך פון זיין וועג אומקערן... הערט זיי אָבער אַלץ נישט דער פויגל, און הויך איז ער שוין, און פיצלדיק אין זיין אויסזען, און באַלד וועט ער שוין ווי אַ שוועלבעלע זיין, און באַלד וועט ער פון אויג, ווי אַ שוועלבעלע פאַרשווינדן... דערשרעקן זיך דאָן און ציטערן אוף די קיילים, און אַ שאַליאַך נאָך אַ שאַליאַך, און אַ לויפער נאָך אַ נאָכלויפער דאַן שיקן, און אַ וואָרנונג נאָך אַ וואָרנונג, און אַ געשריי נאָך אַ געשריי אַ גרויסן. איז ער אָבער שוין הויך אין זייער הויך, און זייערע געשרייען נישט דערגרייכן שוין צו זיין הערן, און זייערע וואָרנונגען און קאָל־שעליכים שוין צו ווייט פון אים, אים צו דעריאָגן... און אָט איז ער שוין ווייט ארוף, און אָט איז ער צו דער זון שוין אונטערגעקומען, און באַלד, און ער וועט פאַרשוואונדן ווערן, און אָט איז ער שוין פאַרשוואינדן... און קיילים אויסן בלייבן, און קיילים פאַרלוירן ווערן, ווייל דער פויגל איז פאַרפאַלן געווים, און דער פויגל האָט פאַר נישט־הערן מיט לעבן און מיט לייב באַצאָלט... און שוין נישט ריכטן ריכטן זיך אַף אים די קיילים, און שוין נישט אַף זיין געביין, און נישט אַף זיין צוריקקערן, און נאָר אַפן אָרט, וואו ער איז ערשט געווען און איצט נישט געבליבן, קוקן, קוקן און באַדויערן יענע אָרט... און איינציקע קיילים שטיל צעווייגען זיך אַף קיילים־קאָל, און אַלע איבעריקע זייער שטיל־געוויין פאַרנעמען. און פלוצים, און די גאַנצע קאַפעליע און אַלע מיט אַ מאָל כאַפּן זיך אוף פון געוויין, און אַלע מיט אַן אויסגעשריי, מיט אַ פרייד און מיט אַ סימכע אַ נישט־קיין אופגעהאַלטענער:—

—דער פויגל! דער פויגל צוריק!

און דערזען דערזעען דאָן די קיילים: ווי דער פויגל נאָכן זאמען זיך אין זון, צוריק אַוויסקומט און קערט זיך אום פון דער הויך. און קליין און פיצלדיק צוערשט, און שפעטער נאָך גרעסער און גרעסער אַלץ ווייזט זיך. און נישט אַליין, און נישט ווי אוועקגעפלויגן קומט ער איצט, נאָר מיט עפּעס נאָך באַלייט, און ווי מיט נאָך עפּעס אַ פליענדיקס אַף זיין וועג... און נישט צו זען, און נישט צו באַמערקן איז דאָס אים־באַלייטנדיקע, צי אַ פויגל, צי עפּעס אַן אַנדער זאַך פליט אים נאָך. ווייזט ער זיך דאַן פון דער הויך ארויס, און אַלץ נידעריקער און נידעריקער אראָפּלאָזט זיך, און די זאַך פון אונטער אים, שטייט נישט אָפּ פון אים, און די זאַך, וואָס נאָך אים פליט, אונטער זיין קערפּער נאָכשוועבט...

דערזען דאַן די קיילים אַף די בערג:

און אז דער פויגל אַלץ גרעסער און גרעסער ווערט, אַ טוך, אַ ווייס־זיידע־נער און ווי פון דער זון ארויסגעבראַכט, פליט אים נאָך. און קיינער האַלט ניט דעם טוך, און נישט דער פויגל אין מויל טראָגט אים, נאָר אַליין און אין לופט זיך לופטלט און נאָענט און נעבן פויגל האַלט זיך. צעוויקלט ער זיך און באַווייזט זיך דאַן: און גרוים איז ער און פאָנענדיק צעוואַרפט זיך, און קיין פינטעלע און קיין שפּרענקעלע איז נישט צו זען אַף זיין ווייס־זיידנקייט. דערפרייען זיך מיט אים די קיילים און נאָך מער, ווי מיט דעם פויגל דעם ארויסקומענדיקן. און די סימכע זייערע אַ דאָפּלטע און אַ געצווייטע איז, און די פרייד זייערע

שטאַרקט זיך זער, און די קיילים דאַן אַ געשאַל ארויסלאָזן און אַן אויסגעשריי אַ גרויסן:

—דער טוך! דער כופּע־טוך!

דערזעט דאָס דאַן דאָס פּיקסל. און ווי ס'דערזעט דאָס אַלץ, אַזוי עפנט דער פּאַלאַץ די ווענט זיינע אויף, און פאַרשוואונדן ווערט די סטעליע, אָבער די שפּילערס און די זינגערס אַף זייערע ערטער און אַף זייערע פּריערדיקע, אין זייער סדר און אין זייער אויסגעשטעלטקייט שטייען, און אויך דאָס פּיל־פּאַלק בלייבט. בלייבט דאָרט דאַן אַלץ ווי געווען אַף אָרט, און אויך די שטול און אויך דער שטילער מאַן, און אויך די ווארע די געמאַכטע מיט די לייכטער און מיט די ליכט אין די הענט.

דערזעט דאָס דאַן אויך דער אוילעם: ווי דער פויגל קומט צו דער ערד אראָפּ און דער טוך שוועבט אים נאָך צו דער ערד, און זון און הימל באַלויכטן זייער פליען, און זונען, וואָס ארום דער זון, דאָס פליען זייערס צו באַלויכטן העלפן... האָט שוין דער פויגל צום פּאַלאַץ־אָרט געניטערט, און אויך דער טוך נאָך אים, און דער טוך אַפן קאָפּ פון שטול און שטילן מאַן פאַרשפּרייט זיך, און אַ כופּע און אַ פּרימאַרגנדיקע בילדעט. שטייט שוין און שוועבט אַף זיין קאָפּ די כופּע, און דער שטילער מאַן זיצט אונטער איר און אַלע קוקן אַף אים בעשאַס זיצן, און אַלע זיין פּנים און אַלע זיין שטיל־דערהויבענקייט זעען. געדויערט עס אַ ווײַלע. דערהויבט זיך דאַן די שטול מיטן מאַן מיט שטילן פון בריק אין דער לופט און אין דער הויך ארויף. און כופּע פון אויבן, און אויך כופּע דערהויבט זיך, און נאָך דער כופּע די ווארע די געמאַכטע, און נאָך דער ווארע דאָס פּיל פּאַלק, און אונטער פּיל־פּאַלק די שפּילערס מיט די קיילים זייערע און אַלע און נאָך דער פּאַראויסשוועבנדיקער שטול דאַן לאָזן זיך, און פּאַר פריער און פּאַראויס פּאַר אַלע, דער פויגל, דער זיך אומקערנדיקער, פליט. גייען זיי דאַן אין הימל און אין פרימאַרגן אויף, און זונען, וואָס ארום דער זון, לאָזן זיך פון זייערע ערטער אַנקעגן די אַנקומענדיקע צו באַגעגענען, אַליין נאָר די זון, די שטענדיקע און די מיטלסדיקע און אַף איר אָרט דאָרט שטייט און אַף דעם אָנקומען און אַף דעם דערנענטערן־זיך פון די אופגייענדיקע וואַרט...

דערזען דאָס די קיילים, און אין דער הויך און אַף אַ קאָל צעשאַלן זיך, און אויך דאָס פּיל־פּאַלק באַוועגלעך ווערט, און אויך דאָס פּיל־פּאַלק אין באַוועגונג קומט, און דאָס פּיל־פּאַלק מיט אַ מאָל די אויגן צו דער כופּע דערהויבט, און אַלע מיט אַמאָל, און אַלע מיט איין אויסגעשריי צעלאָזן זיך:

מיילעך, מיילעך האַמאָשיאַך! !

און מוזיק שאַלט, און פּיל־פּאַלק שרייט אויס מיט מוזיק, און די ווארע די ליכט מיט די לייכטער טראָגט, און כופּע אַף דער שטול דאָרט שוועבט, און זונען קומען אַנקעגן אָן, און מיט אַלע אינאיינעם צו דער גרויסער מיט־זון דערהייבן זיך:—

—מיילעך אונזער מיילעך דער מאָשיאַך!.

אַזוי זעט דאָס פּיקסל אין כורווע און אַזוי זעען אַלע די, וואָס אונזערע כורוועס באַפּילן, און דאָס דערציילט מען צווישן מענטשן אַצינד, און דאָס דערציילט מען אויך נ י ש ט צווישן מענטשן.

ברידער און הייליקע מיינע!—און אָט איז די נאַכט פאַרביי, און אָט גייט
דער טאָג שוין אויף, לאָמיר־זשע איצט פון אונזער הייל אַרויסגיין, אין די ערשטע
דאָס ליכט אונזערס באַגעגענען.

און אַרויסגעגאַנגען זיינען מיר דאַן אַלע פון הייל אַף באַרג און אַף זיין
שפּיץ דערמאָלט; און איך בין דאַן אין דער מיט געווען, און אַרום מיר די אַלט־
און יונג־נעוויאים אַלע, און מיר האָבן זיך מיטן פּאָנים צום מיזראַך געשטעלט.
און אויסגעזען האָבן מיר דאַן, ווי שליכים געשיקטע, אום פאַר דער וועלט
און פאַרן טאָל דעם טאָג און זיין אָנקומען באַגעגענען. און געפילט האָבן מיר
זיך ווי פון אַל־אַרומיקן אויסדערווײלט, אום די ערשטע דעם ליכט־אָנהויב צו
בענטשן, און אום די ערשטע פון ליכט־זכוס צו זויכע זיין. האָבן מיר זיך טאַקע
דערפילט פאַר זויכע. האָבן מיר די אויגן צום מיזראַך געהאַלטן, און דערנאָך
און איינס מיטן אַנדערן זיך איבערקוקן גענומען, און זיך פאַרשטאַנען, און
אין יענער נאַכט זיך פאַראייניקט אַף דעם פאַרשטאַנד, און דאַן האָבן זיך שטיל
אַף די קניעס אַראָפּגעלאָזט, און איך האָב דאָס וואָרט גענומען און אַזוי געזאָגט
פאַר אַלע:

—מיזראַך. מיזראַך ! ! דיין טאָג גייט באַלד אויף און אַף די באַרג ער געפינט
אונז, און ליכט־דיין, אונז זען וועט אין גרויסן אַכראַיעס: מיר ווייסן וואָס ווילן.
און נאָך־וואָס מיר דאָ קניען, אויך ווייסן דאָס גוטס, וואָס ציסט אויס פון
דיין טאָגן, און לאַנג זיך געהייליקט מיר האָבן צו טאָגן, און לאַנג זיך געמיט
ביזן איצטיקן אופגיין. און יאָרן געוואָגלט מיר האָבן באַנאַכטן, און קימאַט
שוין פאַרגעכן דיין פּאָנים און אויסזען, און שטיל זיך גענערט נאָר מיט פּיצע־
לאַך שיינען. מיט ברעקעלאַך ברויז פון דיין ליכטיקן אָפּפאַל, מיט קילבלעכן
גליק נאָר פון שטערן־נעדאָוועס; און אָרים געוואָרן מיר זיינען אין וואָגלען,
און מיינען געמיינט, אַז מ ע ר אונז גאָר קומט נישט, גלייך קינדער נישט זיינען:
קרוין־קינדער צו פאָטער, צו מיזראַך־וועלט־האַרן, און צו מאַמע־פרימאָרגן, און
אַ טיש איז געגרייט דאָך פאַר קינדער באַם פאָטער,—מאַך גרייטן דיין טיש־זשע
איצט. הייליקער מיזראַך, מאַך גרייטן דיין טיש אונז אַף הויכע די באַרג דאָ,
און קום מיט דיין קרוין אונז אַהער צו באַדינען, מיט אַלץ, וואָס פאַרמאָגסט,
און מיט אַלץ, וואָס באַהאַלטן, פאַר קינדער דו האָסט אין די פינסטערע צייטן,
באַר קינדער געזאַמלט—אַצינד אין דער ליכטיק אַרויסקום, אַצינד מיט דיין
אַלץ, וואָס דיר הייליק—דו הייליקער מיזראַך!

—אונזער הייליקער מיזראַך!

מיר האָבן געמיט זיך! און איידעס אונז זיינען, אָט זיינען די שטערן,
וואָס שטייען נאָך הויך, און אָט קאָנען זיי זאָגן, אין מיירעוו די לעצטע—און
דו קאָסט באַ זיי פרעגן: וואָס האָבן געטאָן, די אַף באַרג דאָ פאַרזאַמלט, די
איידע, וואָס ליגט און וואָס קניט איצט אַף הויך דאָרט, צי האָבן געוואַרט,
און אַף וואָס, און אַף ווען, צי האָבן געגלויבט, און צי וואַר זייער גלויבן—
אָט זאָלן זיי זאָגן...

עס זאָגן די שטערן:

—יאָ וואַר און ס'איז וואַר, ווי מיר באַלד פאַרגייען, ס'איז עמעס־באַג־
לויבט, ווי מיר באַלד נישט בלייבן: געדינט האָבן נידער, ווי מיר דאָ די הויכן,
די ערד און פון אונטן אין די פינסטערסטע פאָסטנס, און שטיל שיין געטראָגן

און ליכטלאַך־לאָמטערנס, און יעדער פאַרשטעלט האָט זיין ליכטעלע פייער, און יעדער געהיט עס פאַר ווינט און פאַרלעשן, באַנאַכט אין דער שטיל און געציטערט באַ פאַלע, כאָלילע אַז דעם אין דער פינסטער נישט בלייבן,—און האָבן פאַרהיט עס און ציטריק געהאַלטן, ביז איצט און ביז היינט אין פאַרטאָגיקן קניען, און זכוכים געהאַט, אויך ביז איצט עס דערטראָגן,—נעם צו־זשע עס היינט באַ זיי, הייליקער מיזראַך, נעם צו־זשע עס איצט באַ זיי לעצטס און געציטערטס, און נעם עס אַריין אין דיין כעשבן פון פייער, און צייל עס אריין אין דיין גרויס פלאַם פאַרערנט, און רעכן עס זיי פאַר קאָרבאָנעס־נעפאשעס,— ווייל שטערן מיר זיינען, און אייִדעס מיר שטערן, אַז עמעס זיי זאָגן, און וואר זייער גלויבן, אַז עמעס און וואר, און — אָמיין וועאָמיין.

מאָסקווע—מאלאכאָווקע. זומער 1920.

דער ניסטער.

א. שויכעט

פון געפאנג.

אין העלקייט שפילן טעג
מיט דארעם־וועגן ברייטע.
פון געפאנג זיך קערן אום
פארשמאכטע רויטע פלייטים —
פון ווייסן לאגער.
שפאן פון שאף,
אן שטאלק, אן וואפן.
קאפ און האלז
אין זעק, אין שמאטעס,
מיט פאכער־בליק פון גיירים...
קליינע איילנדיקע שארעס —
שעמעוודיקע טריט
מיט אפשיי גאנוועגען דעם וועג.
ווי קומען זיי אהער
אין צייט פון שניט, אין כוואלינדיקן פלאקער,
אף העלן וועג, צעאקערטן פון העלדן?
וואס קומען זיי אהער, ווי פויגל־שרעקער אף די פעלדער?

דא און דארט און אומעטום: פארביי, אקעגן —
מאכנעס גרייפנדיקע...
פארשייטע יונגען, בראווע און געזונטע,
מיט שטאלץ און שטאלט און פלייצעס,
פון קאפ ביז פיס באוואפנט,
מיט שפאן מיט מוטיקן
די פלאך פון שרעק פארפלייצן...
און סטעפעס
האכנאעדיק זיך לאזן שטעפן
פון דרייסטע אפגעהאקטע טריט...
אין רויטע פלייטים,
מיט שפאס באגלייטע,
דער אומעט זיך צעבליט...
מיילער מיט פארברענטע ליפן,
ווי קרינגלאך סאם
זיך טראגן אין דער וועלט...
פון וויעם לויערט נאך די שרעק פון נעכט,

וואס האבן זיך פארמויערט
אין פיבערדיקע טעג...
און אויגן, מליענדיקע קיילן,
מיט בליקן הילצערנע דערציילן
פון ליגעניש אין לאנגע נעכט
אף בוידעמער,
אין קלעמערלאך פון שטאלן,
פון שפירן ערגעץ־וואו א דרויסנדיקע וועלט
אונטער לאנדטיכער פאלאווע,
פון גליווערן צעווישן אנגעוואלגערט האלץ,
אף צווינטערס צווישן צלאמים,
אף פוסטע הויפן...
און פלוצים,
פון מידעניש, פון זיין
אין ברענענדיקן לייב דערשפירן
ארויסגעשלעפטע נאדלען פון געפארן
און שטומע דאנקען שיקן
דער ביינערדיקער האנט
פון אן אלטער גויע,
פון א דאלפנדיקן פויער,
וואס האט פארשירעמט
און פארשטעלט פון שעבטער...

ווער ווייסט פון ליגן לאנגע נעכט
און, ווי א מוילוואורף,
זיך איינגראבן מיט אויער אין דער נאכט,
און רעגענען מיט קאלטן שוויס
בא ציטעריקן אופוואך
פון דרויסנדיקער שטילקייט?
זיין טראגנדיק מיט מוירע,
ווארגן זיך מיט ביינקשאפט...
...אין מיט פון נאכט,
אין שטייג פון באהאלטעניש פארשפארט,
כאפן דורך א שפארע
פון הארטער ברודער־האנט
א טרוקן שטיקל ברויט
מיט מילדן צונאב פון א קווערטל וואסער?...

א. שויכעט.

מ. כאשטשעוואצקי.

יאנטעוו פון פריילינג.

האמויינים, האמויינים, האמויינים.
צופוס און אף פערד. אף מאטארן און אווטאמאבילן.
מע שליידערט, מע ברענט היינט אף גאסן צעבראכענע קרוינען,
היינט פייערן גאסן צעשפרייטע דעם יאנטעוו פון פריילינג.

דער יאנטעוו פון פריילינג, מיט זון און מיט פאנען.
אין פענסטער אין העכסטן פון מויער, מיט בליק קוים דערלאנגען,
א קינד ,האט א ווייס זיך באוויזן, און ליכטיקן פאנים,
און ליכטיקן שמייכל האט קינד, ווי א נעס אין דער הויך דארט צעהאנגען..

צו אווטאמאבילן, צו פארער און גייער, צו פלאטער פון פענדלאך
א קינד האט א שמייכל צעשטרעקט אף צוויי וויבערע הענטלאך.

און פלוצים א שאס—פון א ביקס דארט פון איינער,
פון ביקס וואס איז שיסן געניט און אף שיסן געלאדן.—
א שאס, און א פלי האט געטאן אין דערלופטן א ווייס און א רייניקס.
א פלי—און געפלאסטערטער שטיין איז מיט בלוט און מיט מארכן פארזאטן.

און ס'זיינען האמויינים געגאנגען, געפארן, געריטן;
האט הויך אין דערלופטן נאך קינדערשער שמייכל געפלאטערט, געציטערט,
און קינד איז אף שטיינערנעם פלאסטער געלינגן א קליינס און א שטילינקס,
אף שטיינערנעם פלאסטער א קינד אפן יאנטעוו פון פריילינג.

מ. כאשטשעוואצקי.

ש. האלקין.

*

מיט פויסטן אף שטיינערנע ברוסטן
געשטאנען די שטאט איז א נאכט —
אליין איך א דויפעק אין גאסן אף וואך

. . . .

אט קויקלט זיך איבער מיט נאכטישן הויקער
א קלויסטער.
און הער איך אין ברומען אין זיינעם:
„מע האט מיר מיין האנט דא
פארשאלטן, פארוואנדלט
אין שטאלענע שפיצן,
אין בלעכענעם ציילעם —
פאר שטילע פאר איינמאל געקייווערטע הויכן
שוין זאל איך צו פרישע צערודערטע גרונטן
קיינמאל ניט גרייכן...“
א הייכל,
דו נארע פאר שווערן, פאר כאלעלשן אויסשטיין,
א ציילעם,
דו גאלדענער בושעל,
וואס שטייט שוין פון דוירעס
מיט איין פוס פארהילטער,
מיט פליגל מיט גרייטע
און קאן זיך ניט שיידן
מיט קלויסטערשן פויסטל —

. . . .

איך קלעטער אף שטאפל
דעם גלאק דארט דערלאנגען
א גרויזאמער זאקן,
דו וועסט מיר נאך דאנקען ...
ער הײנגט, ווי א שטיין אפן האלז דיר א שווערער.
ווער ווייסט דיך,
ווער האט נאך צענגלייך מיט געבוירן מיט דיינעם
געוואלט דיר דיין טויט שוין באשערן —
און ביסטו געוואקסן
מיט פעטליע אף גארגל דורך טויזנטער דוירעס.

ש. האלקין.

*

שטערן אף מיר, און אף זײ, און אף אלעמענס בלאנקען.
באטאג איז דאס מײדל אװעק אף דער ליכטיקער לאנקע.
קום איך צוגײן מיט נאכט: — א־הא, מײדל, א־הא!
ענטפערט דאס מײדל פון װײט: — כ׳בין דא, כ׳בין דא
אף דער ליכטיקער לאנקע.

— מײדל, ס׳ע שטענדיקט מײן טאג אף די ראשיקע בריקן.
מײדל, מע גײט נאך מיט קלאג אין געפאנגענע ליקן.
מײדל, מיט לויטערסטע בליקן דערפרײ.
קרױן און באלױן מיך פאר מיר און פאר זײ,
פאר מיר און פאר זײ אין געפאנגענע ליקן.

װערן די װעגן מיט שטערנשן רעגן באשאנקען.
פירט מיך דאס מײדל בא האנט אף דער ליכטיקער לאנקע.
צעשמײכלט זיך קינדערש פארפרױרענער װײ.
נידערן שטערן פון הױכן אף מיר און אף זײ.
שטערן אף מיר, און אף זײ, און אף אלעמענס בלאנקען.

ע. פײנבערג.

ש. גאדינער

נאקעט.

טראפנוויים, טראפנוויים האָט געטריפט די צעגאָסענע גאַל פון געפלאַצטן געדולד פון מענטשן, וואָס זיינען אין שנייאיקן פעלד געליגן פאַרמאָסטענע אַף שטאָט.

שווער און ווייטאגלעך זיינען די טראפנס אפן מויאך פון אן אלטן אידן געפאַלן און ווי מיט שרויט דעם מאַרך אים געפיקט:

—וואָס וועט דאָס זיין?

—וואָס וועט דאָס געשען?

גאַנצע טעג פלעגט ער, אַלטער איד מיט גרויען באַוואַקסענעם קאָפּ, אַן אויסגעמאַטערטער באַ זיך אין כיידער שפּאַנען אַרויף און אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ. און אַלץ נאָכטראַכטן:

—ווען קומען זיי פון די אָנגעפּעלצטע וועלדער?

—וואָס ברייגנען זיי מיט זיך?

און אז עס פלעגט טרעפן אַ שווערערער טראָפּן אים אפן מאַרך ארויף, פלעגט ער זיך אָפּשטעלן און באַם קאָפּ זיך כאַפּן:

—איז שוין טאַקע איינג די ערד געוואָרן?

פאַרשנייטע פעלדער מיט בלויען ליכט באַגאָסענע האָבן טמימעסדיק צו אים אין פענסטער אריינגעשיינט און גאָרניט אים ניט געזאָגט, און גאָרניט אים ניט דערציילט וואָס מענטשן ווילן, פאַרוואָס האָבן זיי זיך, ווי העזלאך און פיקסלאך אין שניי דאָרט, ערגעץ אין וועלדער זיך פאַרגראָבן און היטן אָפּ איינע די צוויטע און וואַרטן אויס און שלייפן ציין...

און, אַז ס'זיינען אָנגעלאָפן טעג אַזעלכע האַרטע און קורצע, מיט קוילן, וואָס האָבן אָן אופהער איבער די גאַסן זיך געלייגט, ווי האָגל, האָט ער זיך ד'ערטראַכט און ס'איז אים איינגעפאַלן:

—ס'איז שטאָט אין מיל־קויש אַריינגעפאַלן און אָט־אָט ווערט זי אַף שטויב צעריבן...

איז מיט ד'עם די מאַרע שכוירע אַראָפּ צו אים און ער האָט אַלץ פאַרלאָזט און פאַרגעסן, און אַ שטעגעלע דורך זייטיקע געסלאַך זיך אויסגעלייגט—צום שול און צוריק—און שאָען דאָרט פאַרבראַכט אַליין, אין דער אַלטער שול און אַלץ נאָכגעטראַכט און אַלץ געמאָנט עפּעס באַ די שטומע ווענט.

און אין באַגינענס, אין ווינטערדיקע גרינע באַגינענס, באַרוטע און שטילע, אין מינוטן נאָכן קורצן און האַרטן אויסגעשריי, וואָס איז צו דער ערד צוגעפאַלן אַ צעשראָקענער, פלעגט ער אין זיין צימער אַ קורצע טרייסט פון שטומע ווענט געפינען, און פאַרציטערטע שטילקייט פלעגט מיט בלינדע פינגער קאַלטע שויבן פון דרויסן טאַפּן, און ער פלעגט מיט פרייד אהין צופאַלן, זוכן יענעם אויראַך,

וואָס טאַפּט די פענסטער זיינע און כאַפּן אין אויג דעם שווארצן פלעק פון איינ־געהויקערטער שול אין טונקל־גרינעם פאַרב פון ווינטערדיקן פרימאָרגן, און פרייען זיך מיט איר און מיטן דרויסן:

— זעסטו, ווי שטיל עס איז...

און—

אַלע טאָג פלעגט ער מיט שרעק גלייך צוריק פון פענסטער אָפּשפּרינגען און פון דערווייטנס נאָכקוקן יענעם ווייסן מייזעלע, וואָס לויפט איבערן הימל און שטעלט זיך אָפּ אַף א ווײַלע קעגן זיין פענסטער...

און אז די ערשטע שרעק פלעגט אריבער, פלעגט ער שוין קלאָר זען, ווי פאַר־שייטע מענטשן אין אָנגעפּעלצטע וועלדער שיסן שטום פון דער פאַרבאָרגענער ווייט מיט העלן ליכט אין טונקל־גרינעם הימל אריין. ליכט פאַלט פון דאָרט אַף דרערד און מאַפּט און זוכט די וועגן, בויגט זיך צום שניי אראָפּ, לעקט אים און בעט באַ אים אַן איינגאַנג אין שטאָט אריין. נאָר אין אַ מינוט אַרום, אַז עס פלעגט זיך ווידער אָפּשטעלן קעגן זיין פענסטער, אויג אַף אויג מיט אים, פלעגט אים אַ גרויל אָנכאַפּן און עס פלעגט זיך אים דאכטן, אַז אַן אים הייגנט עס אָפּ, אַז ליכט בעט זיך באַ אים, ער זאָל דעם איינגאַנג אין שטאָט ווייזן. פלעגט ער מיט דער מאַכשאָווע נאָכן העלן פינטל אוועק, אים אין שטאָט ברייננען און פאַרזשמורען די אויגן פון העלישן ליכט, וואָס האָט זיך מיט אַמאָל איבערן שטאָט צעגאָסן... און אַז ער פלעגט זיך כאַפּן, אין אַ רעגע אַרום, אין טונקעלן פרימאָרגן, אַליין אין זייןביידער, פלעגט ער, קינדיש, פון שרעק, אַנטלויפן פון דאָרט אין דריטן ביידער אריין און אָפּשטעלן זיך באַם בעט פון שלאָפנדיקער טאָכטער און שטיין און וואַרטן אַף עפּעס. און אַז יענע פלעגט אַ פאַרציטערטע אופכאַפּנדיק זיך, מיט די קאַלירטע נעגל אין קישעלע זיך איינבייסן, אין קי־שעלע, וואו דאָס צירונג אירס איז געלעגן באַהאַלטן, פלעגט אים מיט אַמאָל אַן איב־לענדיקער גלייכגילט צו אַליז באַפּאַלן און אומעטיק פלעגט דאָס אים ווערן צו שטיין אַטא דאָ, אין מאָכטערס אלקיר און קוקן, ווי זי גייט אוים פאַר שרעק פון צונע־מען באַ איר דאָס ביסל גוטס. פלעגט ער, אַן אַ וואָרט, צוריק אַרוים פון דאָרטן, צוריק צו זיך, צום פענסטער, וואו אזא גרויסע פירקאַנטיקע שטיק גרינער הימל האָט זיך געזען, וואו ווייסע מייזעלע שפּרינגט ארום און שטעלט זיך אָפּ יעדע ווײַלע, אַף אַ רעגע, אויג אַף אויג מיט אים...

— — — — — — — —

אַלע טאָג פלעגן צום אַלטן אין שטוב אידן זיך זאַמלען און די זאַך אַרומ־ריידן.

שפּיציקע בערדלאַך מיט ברילן אַף די נעזער, מיט פאַרטרוקנטן שוים אין די ליפּן־ווינקלען פלעגן, טרייסטנדיק זיך, טײַנען:

—ס'איז שוין ניט קיין געפאַר, מען וועט זיי אָפּטרייבן פון דאַנען און—אַנעק נאָר אַנדערע פלעגן העגט ברעכן:

—ראַכמאָנע ליצלאָן—אויב פאַרקערט... די ווייסע האָבן צוגעזאָגט די שטאָט אָפּראַמען...

—מיט דער ערד אויסגלייכן.

—אַף נאָקעט.

און אַז זיי פלעגן זען, ווי אַלטער זיצט און קלאַפּט שטיל מיט די פינגער אין שויב, פלעגן זיי צו אים צופאַלן און בעטן:

—רעב אַלטער־בער, איר קאָנט העלפן!

פלעגט ער אומדרייען צו זיי דעם קאָפּ און לאַנג זיי אָנקוקן און אויסהערן ווי מיט הינטער וועגלאַך און זייטיקע רייד גיבן זיי אים צו דערקלערן מיט וואָס ער קאָן זיי העלפן. און שטיל אינווייניק שמייכלען צו זיך אַליין:

—שויטים! עס גייט זיי נאָר אָן דעם, אַז זייער ביסל גוטס זאָל פאַרהיט ווערן.

און אַז מען פלעגט צו אים צופאַלן און אים אין אויער איינרוימען:

—ער, דער בלינד־אויגל... ער האָט צוגעזאָגט...

—עס ווענדט זיך נאָר אָן אייך.

פלעגט ער זיך דערשרעקן און שטוינען.

—האַ?... איך?... אָן מיר ווענדט זיך עס?

— — — — — — — — —

מ'איז געזעסן אַזוי, אַמאָל, און געטראַכט ווער וואָלט עס געקאָנט שטאָט־לייט העלפן. איז פון צווייטן כיידער אריין דאָס מיידל, די טאָכטער זיינע, און זיך פאַררוקט אין אַ ווינקל אויפן דיוואַן. האָט ער זי לאַנג און שטום אָנגעקוקט, ווי מען קוקט אָן אַן אַלטן כייפעץ וועלכן מען האָט אַמאָל אין שטוב געבראַכט און לאַנג פאַרגעסן אָן אים. און איצט איז ער ווידער פאַר די אויגן געקומען, און געוואונדערט זיך, וואָס אים אַרט ניט, וואָס זי רעט מיט אים גאַנצע טעג קיין וואָרט ניט אויס. האָט ער געקוקט אויף אירע שמאַרק אָנגעפאַרבטע ליפּן און אים האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז זי פאַרנעמט זיך באַ זיך אין כיידער מיט אַזעלכע זאַכן, וועלכע מען טוט באַ פאַרשלאָסענע טירן... אָט איצט האָט זי געמוזט נאָר וואָס פון אַ גלאָז בלוט זיך אָפּרייסן און דעריבער זיינען דאָס די ליפּן באַ איר אַזוי גלאַנציק־פעט און שרעקנדיק־רויט, און דעריבער האָט זי דאָס פאַר קיינעם קיין מוירע ניט און זאַמלט פון אַ גאַנצער שטאָט גוטס באַ זיך באַהאַלטן... צוזאַמען מיט איר איז געזעסן אַ פאַרשוין מיט אַ געשטופּלטן פּאָנים, מיט אַ בלינדן אויגל און רויטן צייִלעמל אויפן היטל. מיטן בלינדן אויגל האָט ער געהאַלטן אין איין פינטלען און דאָס מיידל האָט פיבערנדיק אויפן דיוואַן זיך אונטערגעהויבן און נידערגעזעצט אַזוי לאַנג ביז זי האָט די ליפּעלאַך צונויפגעצויגן און אַלע זיינען געבליבן ווי געפּלעפּט און ווי שולדיקע, שטיל זיך פאַנאַנדערגעגאַנגען.

איז געבליבן אַלטער איד אַליין מיט זיי, מיט, באַהאַלטענע אין זיך, פרעמדע מענטשן. האָט זיך בלינד־אויגל נעענטער צום מיידל צוגעזעצט, הינטערווייִלעכס, מיטן איינציקן אויגל, טיף צו איר אין אָפּענעם בוזעם זיך פאַרקוקט און מיטן בלינדן—קעסיידער געפינטלט:

—ער דאַרף עס גאָר ניט... מען וועט קיינעם דאָ ניט רירן... ער איז אַ רויטער־צייִלעמניק, אַן אינוואַליד און...

און נידעריקער צו איר זיך אַריבערגעבויגן, אין אויער שטיל און לאַנג עפּעס אַריינגערעט, אויער אונטערגעשטעלט, מיטן בלינדן אויגל געפינטלט ענטפער אויסהערנדיק און זיסן שמייכעלע צווישן שטופּלען אויפן פּאָנים פאַנאַדערגעגאָסן...

האָט אַלטער איד זיך אופגעהויבן און שטיל צו זיך אין כיידער אַוועק

און געטראַכט, אַז אַט זיי צווייען וואָס זיצן און סוידען זיך איצט, אידלאַך, וואָס האָבן עפּעס געוואָלט פון אים, יענע וואָס ליגן אין די ווייסע פעלדער— אַלע, אַלע ווייסן וואָס און פאַרוואָס עס קומט פאָר אַרום שטאָט און וואָס דאַרף זיין. און נאָר ער איינער פאַרשטייט ניט און נאָר ער איינער קאָן זיך ניט כאַפּן, וואָס געשעט עס דאָ. האָט מיט אַמאָל אים אַ גאַנצע כוואַליע פאַרגאָסן און ער האָט זיך פאַרכלינעט און פאַרשטיקט אין איר:

—וואָלט איך ווייסן וואָס דאָ קומט פאָר!...

— — — — — — — — —

נאָך לאַנג זיצן, אַמאָל, אויג אויף אויג מיטן ווייסן מייזל, נאָך שווער־פאַר־פּלאָנטערטן נאָכטראַכטן איבער מעגושעמדיקער פאַרהוילטקייט פון מענטשן, וואָס האָבן זיך מיט פאַרלאַנגען זייערע אין שנייאיקע וועלדער פאַרפעלצט און פאַר־באַהאַלטן—האָט אַלטער איד באַשלאָסן:

—ווי באַלד אַז עס ווענט זיך אָן אים, ווי באַלד אַז מען באַדאַרף נאָך אויף עפּעס האָבן דאָס ביסל גוטס וואָס טאָכטער האָט, ווי אַ מויז, אין לעבער צעשלעפּט, אָט די שנירעלאַך און רינגעלאַך מיט וועלכע עס קומען צו אים אַלע טאָג אידן, וועט ער עס אויך צולהאַכעס ניט טאָן און וועט ווייטער, אַלע נאַכט, אויג אויף אויג מיט ווייס מייזל בלייבן און נאָכקוקן איר און זען וואָס וועט דאָס דאָ זיין.

און ס'איז אים איינגעפאַלן אַ קוק צו טון און זען וואָס טוען זיי איצט אין צווייטן כיידער, וואָס טוט ערשט טאָכטער מיט בלינד־אויגל. האָט ער שליסל־לאַך מיטן אויג פאַרדעקט און געזען:

די טאָכטער זיינע, אָט דאָס מיידל מיט די רויטע ליפּעלאַך, זיצט מיט אַן אויפגעדעקטער פּוס און באַווייזט דעם פאַרשווינדל מיטן בלינדן אויגל און אייר־צעט זיך מיט אים, ווי אַזוי זי וועט די צירונג פאַר זאָקן־בענדלאַך טראָגן. גלעט איר בלינד־אויגל איבערן נאַקעטן קני און טייטעט:

—אַז ער איז אין אַלץ זיכער...

נעמט מיידל אָן מיט די הענט געשטופּלטן פּאָנים און בויגט אים אַראָפּ, נידעריק און נידעריקער, צום נאַקעטן קני אַראָפּ און בלינד־אויגל קושט איר אַהין און מיידל לאַכט און דרייט זיך:

—אַ גוט אָרט געפונען, אַ?

איז ער שמייל צו זיי אין כיידער אריין, צו טאָכטער צו, מיט צוויי פינגער דאָס קלייד אויפגעהויבן און עפּעס אַזוי רואיק אַרומגעקוקט:

—האָסטו, הייסט עס, אַ גוטן אָרט געפונען, אַ?

און אין די הויפּנס האָט די הויט אָנגעהויבן זידן, ווי עס וואָלט מיט נאָדלען געווען פאַרשטאָכן... האָט ער זיך נענטער צו טאָכטער גערוקט... האָט בלינדער אויגל גיך־גיך געפינטלט, און זעענדיקער—שפּיציק אַלטן נאָכגעפאָרשט און געשטופּלטער פּאָנים האָט געשמייכלט:

—אַז איך קאַוויר...

און מיט האַנט מיידלס קני געגלעט און מיידל פון אַלטן פאַרשטעלט:

—דאָס בעסטע אָרט...

איז נענטער אַלטער צו זיי צוגעגאַנגען און געגרייט זיך עפּעס טון. האָט בלינד־אויגל, פלינק, הינטער זיך, טיף אין דיוואַן מיידל באַהאַלטן און עפּעס

אַפּגעוואָרט. האָט אַלטער זיך אויסגעדרייט און אוועק, און שטיל פאַר זיך געטראַכט:

—שטאָט וועט שוין אַזוי מיט רויך אוועק...

און אַז ער איז שוין געווען בײַ זיך און האָט מיט אַמאָל דערזען אין גריי־נעם פענסטער דאָס ווײַסע מײַזעלע שפּרינגענדיק איבערן הימל האָט אים אַ ווילדע פרייד אַרומגעכאַפּט און ער האָט עס נאָכגעשפּירט און נאָכגעקוקט:

—זעסטו, ווי פלינק עס איז...

און האָט זיך דערמאָנט:

—אַף נאַקעט, האָבן זיי געזאָגט, אַף נאַקעט...

— — — — — — — —

דאָס אַלץ איז געשען שפּעטער, האַרט פאַרן אַפּנעמען די שטאָט.

פריער האָבן זיך געשלעפּט מאַכנעם הויקערדיקע טעג.

מאַכנעם הויקערדיקע טעג, ווי אַפּגעריסענע בעטלער האָבן דורכן שטאָט זיך געשלעפּט. יעדערער פון זיי האָט מיט זיך אַ טאָרבע צעניזעקטע יעדיעס אין שטאָט אַרײַן געבראַכט און אַפּן מאַרק זי אויסגעשאָטן. האָבן שטאָטישע מענטשן, ווי הונגעריקע הענער קערנדלאַך, די צעניזעקטע יעדיעס געקליבן און זיך געוואָרגן מיט זיי.

גייט אַרײַן, אַמאָל, אין שטאָט, אַ טאָג אַזאַ נידעריקער, אַ בעטלער אַ צוויי־הויקערדיקער, שלעפּט אַראָפּ פון זיך די טאָרבע, זעצט זיך אַפּן מיטן מאַרק אַנידער און זיצט אַפּ דאָרט אַ פאָר שאָ און שאָקלט צו מיטן אײַנגעוואָקסענעם קאָפּ אין די הויקערדיקע פּלייצעס אַרײַן, שאָקלט צו אַף יאָ און אַף ניין.

פרעגן שטאָטישע בײַ אַזאַ מין מעראַגל וואָס וועט מיט שטאָט און אײדע זײַן אויב די ווײַסע ווען דאַרפן אוועק, שאָקלט ער צו מיטן פּליכעוואַטן קאָפּ:

—זיי וועלן טאָן, וואָס זיי האָבן צוגעזאָגט.

—קיין שטיין אַפּן אָרט ניט לאָזן?

—אַף נאַקעט אַפּראַמען.

אַ טאָג אַזאַ, אַ הויקער אַזאַ האָט זײַנס אין קורצער צײַט אַפּגעטאָן, זײַן שליכעס אויסגעפּילט, פון מאַרק זיך אופגעהויבן, שטאָט אַדורך און אוועק.

האָבן וואַמעס צו ווענט זיך אַפּגעדרייט און בערד און פּענימער אַהין פאַרוקט און מאַמעס האָבן קעפּ אין פאַרטוכער געוויקלט און קינדערס פרייד איז מיט טאַטע־מאַמעס אומעט צעמישט און פאַרסאַמט געוואָרן, און דער־שטיקטע יעלאָלעס האָבן הינטער סטעליעס זיך געטראָגן, ווי שטאַרבנדיקע פויגל מיט איבערגעבראָכענע פליגל אין ווענט און סטעליע געפּאַטשט, אָן אויסגאַנג געזוכט און ניט געפינענדיק שטיל אַפּגעשטאָרבן דאָרט.

און אַ טאָג אַ צווייטער איז אין שטאָט אַרײַן, אַ טאָג אַ צעביילטער, ווי אַ צעהאָרגעטער גאַסן הונט, מיט רויט־געשוואָלענע אויגן...

און אַ טאָג אַ דריטער... אַ פערטער...

אַ גאַנצע מאַכנע קרוע־בלועדיקע בעטלער־טעג, אַפּגעריסענע און פאַרפינס־טערטע, מיט פולע טאָרבעס צעניזעקטע יעדיעס.

—————

אַלטער־בער האָט אַלע זיינע כאַראַרים גוט אַרומגעקוקט, יעדער כייפעץ פון דאָס ניי באַטראַכט, ווי ער וואָלט דאָס ערשט אין שטוב געבראַכט, און אַז עס איז אים שווער געוואָרן, אַז עס איז אים איינג געוואָרן אין די אָנגעשטעלטע צימערן זיינע, האָט ער שטיל זיך אָנגעטאָן, שטעקן פון ווינקל גענומען און אין גאַס אַרויס.

גאַסן זיינען פול געוועזן. מענטשן האָבן זיך געדרייט הין און הער, פאַר־נומענע און איילנדיקע, און ער האָט זיך ווידער דערמאָנט:

— ס'ליגט די שטאָט אין מיל־קויש...

— ס'ליגט די שטאָט אין מילקויש און מענטשעלאַך — קערנדלאַך אין קויש... מענטשעלאַך איילן און לויפן און דרייען זיך און ווילן ניט צווישן מיל־שטיינער פאַלן און ווילן ניט אַף שטויב צעריבן ווערן.

אַלע טעג זיינען שטאָט דורך און אַוועק. מענטשן קאָנען ניט אַזוי שטאָט דורך און ווייטער גיין. אין ווייסע פעלדער אַרום שטאָט האָבן מענטשן זיך אויסגעלייגט, מענטשן מיט געפּלאַצטן גדולה. ליגן זיי דאָרט, ווי צערייצטע בערן און לאָזן קיינעם אין שטאָט ניט אַריין און לאָזן קיינעם פון שטאָט ניט אַרויס...

האָט אַלטער־בער איבער שטאָטישע גאַסן מיט זיין שמאָלן טראָט געשפּאַנט און ווידער אַמאָל געזען:

—ער קאווירט... איבער טאָכטערס נאַקעטע קניען גליטשן זיך פינגער פון אַ מיעסער בריע... ווי ווייסע מיסט־ווערים קריכן זיי דאָרט...

— שטומע שול שטייט איינגעהויקערט און קוקט אַף אַלץ מיט בלינדע אויגן פון גרינע שויבן, קוקט אויוער־באַטלדיק אַלט.

און ער האָט גוט געוואוסט:

—איצט, ווען זיי זיינען אַליין אין אַלע צימערן, פאַרשליסן זיי אַלע טירן און קוקן איבער יעדער כייפעץ, און בלינד־אויגל שאַצט און טאָכטער פרייט זיך מיטן גוטס און מיט דעם, וואָס בלינד־אויגל טיינעט איין:

— אַלץ וועט זיין גאַנץ...

האָט ער זיך אויסגעדרייט און צום שטוב אַוועק:

— ער וועט זיך אויסטון פון זיי... ער וועט זיי אַרויסטרייבן, דאָס גוטס מיטן רויך לאָזן און זען, ווי וועט ער דאָס אויסזען אַליין, אַ נאַקעטער...

האָט ער אָבער דערזען פענסטער פון זיין שטוב כאַסענעדיק־העל באַלויכ־טענע... האָט ער אָבער אַף אויער אופגעכאַפּט שויבן קלינגענדיקע מיט שיקערן גערויש פון אינווייניק, איז ער אַהין אינגאַנצן צוגעפאַלן און געזען:

טאָכטער אין העלן זיידענעם קלייד מיט נאַקעטע פּלייצעס און הענט איז ביים קלאַוויר געזעסן. זאַל איז מיט ליכט געווען באַגאָסן. גלאַנצנדיקער דיל האָט זיך אונטער פיס מיט לאַקירטע שטיוול אין שפּאָרן געגליטשט און ווייך געקלונגען. קליינע לאַקירטע שיכעלאַך מיט שפּיציקע נעזלאַך האָבן צווישן נע־זער פון אָפּיצערן־שטיוול זיך געפּלאָכטן און געדרייט... פּענימער זיינען ווי מאַס־קעס געווען, מאַסקעס אָפּגעקאַלכטע און שמייכלענדיקע ניט פון פרייד, נאָר פון ליידיקייט און טויט, וואָס ליגט הינטער שטענדיק שמייכלענדיקע מאַסקעס באַ־

האלטן... ס'איז א טאנץ אזא געגאנגען אין ווייסן זאל אין זיינעם... בלינד־אויגל האט אויך געטאנצט און געשטופלטער פאנים האט פון ווייסן וועש אין שווארצן ראָק ארויסגעקיקט, ווי א ווארים וואס איז פון בלאָטע ארויסגעקראָכן. און אז עס האט זיך געענדיקט דער ערשטער טאנץ האט ער געזען ווי בלינד־אויגל בויגט זיך, באם קלאווער, איבער טאָכטער אריבער און רוימט איר עפעס איין אין אויער... האט ער געזען שפעטער א ווײַלע ווי טאָכטער הויבט זיך אוף, גייט אלעמען אנטקעגן, שפרייט אין די זייטן און אין דערהויך די הענט אוים און וויקלט א רייצנדיקן שמייכעלע אף די רויטע ליפעלאך:

— היינט טאנץ איך.

און שטילער צוגעגעבן:

—היינט — מיט אלעמען.

ער האט זיך געפונען א שטיק אין נאכט, אף איין אָרט, ארום שול זיך דרייענדיק. האט ער זיך פארוואונדערט, אין שול דאָך אריין, אנטקעגן פענסטער זיך געזעצט און מיט ווייסן מייזעלע אין גרינעם הימל, אויג אף אויג פארבליבן...

אין שנייאיקן פעלד ארום שטאט האט זיך גארניט געביטן. מיט גראָען טאָג איז ווייסע מייזעלע פון הימל פארמעקט געוואָרן. מיט שפעטן טאָג איז אלטער בער אהיים געקומען און בא זיך אין כיידער זיך פארשלאָסן.

שפעטער טאָג האט זיך געוואָרגט מיט שטילקייט פון שווער־פארהאנגענע צימערן.

אלטער איד האט געזען, ווי מיט שפעטן טאָג שלייכט זיך בלינד־אויגל פון טאָכטערס אלקיר ארוים, אן אומגעוואשענער און צעקנייטשטער, ווי א שטיקל ברודיק וועש... שלייכט זיך ארוים, ווי א שטונ־גאנעוו און פארשווינט דורך זייטיקע געסלאך.

האָבן זיך ביי אים פים אונטערגעבראָכן און אין הארץ איז אים איינג געוואָרן, געדאכט זיך אז ניט הארץ, נאָר א געפאנגענע, פארוואונדעטע פויגל קלאפט זיך דאָרט מיט צעריסענע פליגל און וויל אף דער פריי ארוים...

האט ער זיך שטיל אין א ווינקל פארוקט און, ווי א קינד זיך אויסגעוויינט:

— וואס נאָך בלייבט מיר דען?

ס'האט זיך געטראָפן, אז ער האט אין א בלויען פארנאכט, אמאָל, אין זיין אפגעשלאָסענעם כיידער זיין טאָכטער געפונען. זי האט זיך ווידעראמאָל די זאַקן־בענדלעך מיט דאָס צירונג אף די פים געמאָסטן, זי האט זיך ניט אופגעכאפט ווען ער איז אריין און רואיק צו און אפגעקנעפלט די זאָקן בענדלאך און די רויטע ליפעלאך האָבן זיך באוועגט און עפעס געשמייכלט פאר זיך. איז ער ארום איר ארומגעגאנגען, א ווײַלע איר אין די אויגן אריינגעקוקט און מיט אמאָל האט ער דערפילט, אז עס שטיקט אים, אז עס איז אים איינג דאָ און ליפט פעלט אוים, האט ער פון גאנצן הארצן איר אין פאָנים אנגעשפיגן, פון כיידער ארויסגעטריבן און זיך פארשלאָסן.

דאָס מיידל האָט זיך מיט די הענט פאַרן פּנים אָנגעכאַפּט און אַז זי האָט דערפילט די שוימיקע פליסיקייט אויף די שפּיצן פינגער אירע איז זי צום שפּיגל צו, ריין זיך אָפּגעווישט, צוגעפאַרבט די איבערשטע ליפּ וואָס איז פון שפּייעכץ בלאַסער געוואָרן און ראַכמאָנעס געקראָגן אויפן אַלטן אידן וואָס איז אויווער באַטל געוואָרן.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

איין מינוט נאָר אַזעלכע איז צו אים געקומען, אַ פאַרבלאָנדזשעטע מינוט פון פאַרגאַנגענע יאָרן. אַ מינוט אַזאַ האָט זיך צו אים מיטן פּנים אויסגעדרייט און אין אויער איינגערוימט:

ביסט פון זינען אַראָפּ.

אָפּגעזאָגט און אַוועק, אויסגעלאָשן זיך ווי אַ פונק אין אַ שטורעם־ווינט.

3.

הויקערדיקע טעג פון צעברעקלטע, ווינטערדיקע כאַדאָשים האָבן זיך צע־כויפגעקלעפּט אין איין גרויסן קאַליקע טאָג און באַם שלאָג־בוים, הינטערן שטאָט, ווי אַ טאַם שטיין געבליבן און ניט געוואוסט וואָס צו טון און ניט געוואוסט וואוהין ווייטער צו גיין.

פון שנייאיקע פעלדער אַרום שטאָט זיינען גראָע מענטשן זיך צוזאַמענגע־קומען און אויפן שוועל פון שטאָט שטיין געבליבן און אויף עפּעס אָפּגעוואַרט. און נאָר ווייט, עק־עץ וואו אויף אַ פאַרוואָרפן שטעגל איז איינער, אַ פאַרכאַלעשטער מענטש געלעגן און אין שווערע ביינקשאַפט לאַנגזאַם אויסגעגאַנגען. אין ביינק־שאַפט נאָך פאַרלוירענע האָפענונג, ווען עס איז, צום שטאָט זיך דערלאַנגען. און אויפן פעלד, אויף שנייאיקער ווייסקייט האָט זיין פאַרפרוינער, אין בלוט און בלאָ־טע פאַרשמירטער פּוס־באַנד, ווי אַ הונטישער ביין זיך געוואַלגערט, געפּרווירן, אָפּגעגאַנגען און ווידער געפּרווירן, און קיינער האָט ניט געפרעגט און קיינער האָט ניט געזוכט דעם פּוס, וואָס איז מיטן באַנד פאַרבונדן...

איז געשטאַנען שטאָט מיט שרעק פאַרשטיקטער אין הייזער און הייזעריק זיך געוואָרגן אין נאָר זעלטן ווען אַ פאָר קוילן אין שנייאיקער ווייסקייט פון אַרום אַרויסגעשפּיגן.

איז געקומען פון ליכטיקן, שנייאיקן פעלד אַ טאָג, דער לעצטער טאָג פון כאַדאָשים צעפּיצלטע און רויטע, רעציכעדיקע פּעגימער האָבן אין שטאָט זיך געזאַמלט, איבערן שטאָט זיך צעזייט, איבער גאַסן און קראָמען, איבער הייזער און שטיבער און אין גראָען פאַרנאַכט האָבן זיי רויטע פּאַקעלן פון דעכער גע־צונדן, און אין שווערן ייעש האָבן זיי טירן און פענסטער געבראָכן, פאַרשטיקטע הינטער סטעליעס, יעלאָלעס, ווי צעפּליקטע בעטגעוואַנט אויף גאַסן אַרויסגע־וואָרפן, אָפּגעקילטע, פאַרגליווערטע פון שרעק, טונקל־רויטע בלוט געלאָזן און געפרייט זיך מיט דער שוואַרצקייט זייערער אויף זוויבערן שניי...

האָט זיך גערירט דער טאַם פון שלאָג־בוים און האָט לאַשן באַקומען, לידער שיקערע געזונגען, צונטער אין די אויגן געטראָגן און געמאָנט רו...

אין אַ ווינקל ביידער, מיט צעפּאַטלטע האָר מיט אַ צעריסן קאַפּטל און

אָפּענער ברוסט, מיט רויט־פאַרשמאַכטע ליפּן איז אַ מיידל געלעגן... צווייען איז גראָען אַנגעטאָן, מיט רויטע פלאַמענדיקע פּענימער, מיט אויסגעשטשירעטע ציין, צווייען מיט ביקסן באַלאַדענע, צווייען אין ווילדער לוסט ברענענדיקע, צוויי אַזעלכע פון ייעש משוגע־געוואָרענע זיינען געשטאַנען און האָבן זי אָנגע־קוקט...

האָט איינער זיך געריסן צו איר מיט אופגעריסענעם מויל ציינער, מיט אופגעהויבענער אויבערשטער ליפּ—האָט דער צווייטער אים פאַרהאַלטן:

— וואַרט.. אין כאַלאַשעס איז עס ווי אַ שמאַטע...

און האָט זי שפּעטער אַ רעגע די אויגן אופגעמאַכט, האָבן זיך ביידע מיט אַמאָל געריסן צו איר, האָט יעדערער פון זיי דער ערשטער געוואָלט בייקומען זי, האָט זיך ביינער־פלאַקער זייערער אין איין רעגע אָנגעצונדן, און זיי האָבן געשטופּט און געשטויסן איינער דעם אַנדערן:

— וואַרט... איך...

— איך...

— איך האָב דיר זי באַוויזן...

האָבן זיי אַ מינוט געקוקט איינע אַף די אַנדערע, געקוקט אין ווילדער סינע און האַס און פּלוצים האָט זיך איינער אָנגערופן:

— נעם דיר דאָס גאַנצע געלט...

איז אַ ווײַלע יענער געשטאַנען און געטראַכט און ניט געוואוסט וואָס בע־טער איז. נאָר איידער ער האָט נאָך באַוויזן אָפּצוטראַכטן, האָט אים פאַר די אויגן עפּעס אַ וויס און דורכזיכטיקס אַף אַ נאַקעטן פוס אַ שווינדל געטאָן פאַר די אויגן אַזוי, אַז ס'האָט אים דעם קאָפּ און די געהירן צעמישט... האָט ער אַ שפּרונג געטאָן, ווי אַ קאַץ אַפן כאַוער זייניעם, פון נאַקעטן פוס און גע־כאַלעשטן קערפּער אַפּגעריסן, איבערן קאָפּ אים אופגעהויבן און אַף דער ערד אין צווייטן ווינקל אַנידערגעזועצט. אַנידערגעזועצט אַפן קאָפּ, אַנידערגעזועצט אַף בלייבן זיצן...

איז יענער געבליבן זיצן אַ ווײַלע אַפן צעשמעטערטן קאָפּ זיינעם, מיטן רוקן אָן וואַנט אָנגעשפּאַרט און דערנאָך, פּאַמעלעך זיך אויסגעגלימושט און אויסגעצויגן זיך מיטן בלאַ־געוואָרענעם פּאָנים אַרוף, צום סטעליע צו, אַ וואָרף געטאָן זיך, ווי ער וואָלט אופשטיין זיך געקליבן און בלינד פאַרקוקט זיך מיט די פאַרגלעזערטע אויגן. און אַז זי האָט ווידער די אויגן אופגעעפנט און ער האָט פּאַמעלעך, מיט גוטע לאַסקעלאַך צו איר זיך געגליטשט, איז אים פּלוצים דאָס באַשעפעניש מיטן בלינדן אויגל פאַר די אויגן אויסגעוואַקסן, מיט ביקס אין האַנט, מיט רויטן ציילעמל אַפן היטל. מיטן שפּיז האָט ער אים דעם וועג פאַרצאָמט און איבער איר קאָפּ געוויזן:

— זעסטו אין וואָסער שטוב דו ביסט?

און פלינק אַ ציילעמל איר אַפן האַלז אַרופגעוואָרפן.

און אַז ער האָט דערזען אין צווייטן ווינקל דעם מיט די פאַרגלאָצטע אויגן צו סטעליע־צו, איז ער מיט אָנגעשטעלטן שפּיז און פאַרשניצטן בליק אין איינציקן אויגל געקראָכן אַף אים, געקראָכן ביז ער האָט אים פון שטוב

אַרויסבאַגלייט און אין הויף, מיט אָנגעשטעלטן שפּיז אַף בויך האָט ער אויס־געשריען:

— אַנטלויף!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

איבער שטאָטישע גאַסן און פּלעצער האָבן פון הייזער אַרויסגעוואָרפענע יעלאָלעם זיך געוויקלט און, ווי רויך, זיך פאַנאַנדערגעגאַנגען און צום הימל אַוועק...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

בלינד־אויגל האָט דאָס מיידל אָפּגעמונטערט, אַפּן דיוואַן אָפּגעטראָגן, אוןביידע נאַקעטע ברוסטן פעטע קושן געגעבן און איינגעבעטן זיך באַ איר:

— איין מינוט... אַ רעגעלע, ניט מער...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

אַלטער איד האָט דורכן פענסטער געזען, ווי זיי האָבן ביידע גיך געשפּאַנט צו די גויאישע גאַסן צו. באַם בלינד־אויגל אין האַנט איז אַ מאַרק־קוישל געווען מיט גרינס ביז אַריבערן ראַנד פאַרפולט...

אַלטער־בער האָט געוואוסט, אונטערן גרינס ליגט די צירונג אירע באַהאַלטן.

אַלץ האָט ער געזען, אַלטער־בער און אַלץ האָט זיך באַ אים פאַרריגלט און פאַרשלאָסן אין איין פאַרמאַכטן אייזערנעם דרייעק:

— אַלץ אַף נאַקעט!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

שפּעטער איז מער גאָרניט געשען. אין טונקל־בלויער נאַכט נאָר האָבן העלישע רויכן זיך צעוויקלט און ווייט אין הימל אַריין פולע הויפנס האַלעוועשקעס און גאַנצע סנאָפּן פונקען געשאָטן. אומעטום איז אַלטער־בער געווען און מיט היסלאַוועס אַלעמען דערציילט:

— אַלץ ט'זיך אָנגענומען...

אומעטום האָט ער געהאָלפן ראַטעווען און דאָס גאַנצע אָפּגעראַטעוועטע צו זיך געשלעפּט, צו זיין שטוב, און אַהין אין פייער דאָס געוואָרפן. און אַז ער האָט באַם שול דעם אַלטן שאַמעס געטראָפן, ווי יענער האָט זיך מיט אַ גע־סמאַליעטן סייפער פון דאָרט אַרויסגעכאַפּט, האָט ער עס באַ אים פון די הענט אַרויסגעריסן, אין רעכטן מיטן פלאַם צוריקגעוואָרפן און מוסערדיק זיך אויס־געבייזערט:

— שוטעו...

און האָט אָקעגן איבער צו זיין שטוב אַוועקגעפירט און געוויזן:

— זעסטו?

און זיך פאַנאַנדערגעלאַכט:

— אַלץ אַף נאַקעט, שוטעו איינער...

4

ס'איז צו פריליגג געגאַנגען.

צעטראָטענער שניי איז פון סרייפּע און פון יונגער זון צערונען געוואָרן און צעגאַנגען, און גאַסן שוואַרצע אָפּגעדעקט, און אין רינשטאָק זיך געזאַמלט, און

געלאָפן אײַלנדיק אַראָפּ, צום טײַכל צו און דאָרט ערשט זיך פֿאַנאַנדערגע־שפּילט ווי עס באַדאַרף צו זײַן און דאָרט ערשט זײַער יונגן געלעכטער האָ־פּערדיק פֿאַנאַנדערגעשאָטן איבער טײַכל און איבער אָפּגעדעקטע וועלדער און פֿעלדער.

ס'איז צו פֿרילינג געגאַנגען און ס'איז נאָך עפּעס געבליבן אין שטאָט. שוואַרץ־פֿאַררויכערטע ווענט פֿון מויערן אָן דעכער, מיט פֿענסטער, ווי לעכער פֿון אַרויסגעריסענע אויגן זײַנען דאָך געבליבן. האָט מען אַף גיך אַ פּאָר ראַמען אַהין פֿאַרגלאָזט, אַ פּאָר טישן אין די גאַדאָרים צעשמועלט, עטלעכע בויגנס פּאַפּיר אויסגעשפּרייט און יונגע מענטשן מיט פֿאַרשאַרפֿטע בליקן אין די אויגן, אין געלע פּעלצלאַך מיט געווער באַ דער זײַט, אַף די רימענס, האָבן מיט דרײַדלאַך, אײַלנדיק, פּאַפּירלאַך דאָרט אונטערגעשריבן. און אַפֿן שפּיץ, דרויסן, אַפֿן פֿלאַג־שטאָק האָט מען אַ רויט שטיקל טוך אופֿגעהאַנגען און ס'האָט רײַסנדיק זיך אין דער ווײַט, געפּלאַטערט איבער שטאָט, געפּלאַטערט ליכטיקע טעג אַנטקעגן...

יאָ. ס'איז נאָך עפּעס געבליבן אין שטאָט.

הינטער פֿאַרהאַקטע מיט ברעטלאַך טירן, צווישן נאַקעטע ווענט איז אַ פֿאַרטראָגענער צ־לטער־בער געלעגן און האָט געזעצן, ווי אַקעגן איבער קומען זיך אידן צונויף און ריידן לאַנג און אַמפּערן זיך שטאַרק און געפֿינען אויס:

— ס'איז ריכטיק, וואָס דער שאַמעס האָט דערציילט און אַזאַ איינעם, וואָס איז קאָל־יאָמאָוו אַ איש כאָסיד געוועזן און אַף דער עלטער נאָר אַזוי שווער געשטראָפֿט געוואָרן, אַזאַ איינעם טאָר מען פֿון דער אײדע ניט אָפּלאָזן, אַזאַ איינעם מוז מען צו דער אײדע צוריק אומקערן.

און אַ מיניען בערד האָט ער געזען, טרייסלען זיך און ליאַרעמען:

— מאַלקעם, מאַלקעם קומט אים...

האָט ער זיך אופֿגעהויבן, גראָ־באַוואָקסענעם קאָפּ צווישן ברעטער אַרײַנ־געשטעלט און מיט שטאַרע אויגן געקוקט אַף זיי, און אידן זײַנען ניט אָפּגע־טראָטן און נאָך נענטער צו ברעטער צו, און אויסגערופֿן:

— הער אויס דוווו־בער בען יסאָכאַר האַקויהען! די אײדע דערקלערט דיר, אַז דיר קומט מאַלקעם פֿאַר ווילדע מײַסים בעשאַס דער סרייפֿע, טאָ גיי אַרויס און באַקום מיט ליבשאַפֿט דאָס, וואָס דו האָסט פֿאַרדינט.

האָט ער ברעטער געריסן, האָט ער שרײַען אָנגעהויבן, אָבער פֿאַר זיך אַליין זיך דערשראָקן, קאָפּ ווײַט פֿון ברעטער אַרויסגערוקט און אַף דער גאַנצער אײדע אידן אָנגעשפּיגן. האָבן אָבער אידן אַלץ ניט אָפּגעטראָטן און צוויי פֿון זיי האָבן אים פֿאַרן קאָפּ אָנגעכאַפּט און צוויי אַנדערע האָבן ברעטער אָפּגעריסן און צוויי דריטע האָבן אים אַף די הענט געכאַפּט, אין צווייטן כיידער אַרויסגעטראָגן, אַ רינג אַרום אים געמאַכט און געטריבן אים און געשמיסן אים מיט רימענס. און אַז ער האָט זיך אין שלאָפֿראָק פֿאַרדרייט און פֿאַרוויקלט און אַוועקגעוואַל־גערט זיך אַן אײַנגעהויקערטער איבער דער ערד, האָבן צוויי פּאָר געזונטע הענט אים אַ כאַפּ געטאָן, אין דער הויך אופֿגעהויבן, דעם שלאָפֿראָק פֿון אים אַראָפּ־געשלעפּט, אַ נאַקעטן אַף דער ערד אויסגעצויגן און זיי און אַלע איבעריקע האָבן אויסגעדאַרט בלוי ליב זײַנס געפּאַסעוועט און עפּעס געמורמלט, געפּאַסעוועט און געמורמלט. און בלינד־אויגל האָט פּלוצים זיך אויסגעצויגן צוזאַמען מיט אים און אַרײַנגערוימט אים אין אויער אַרײַן:

— בעט מעכילע... בעט מעכילע...

האָט ער דעם קאָפּ אופגעהויבן און מיט בלוטיקן שוים אף די ליפּן ארויס־געשטאַמלט:

— זייט מיר מויכל אידן...

טראַפּנווייס, טראַפּנווייס זיינען געדאַכטע בערד צערינען געוואָרן און פאַר־שוואונדן און שטיל איז געוואָרן בא אַלטן אידן אין האַרץ און פעסטער צו דער ערד האָט ער זיך מיט נאַקעטן לייב געדריקט און געקוויקט זיך מיט דער קילקייט און פרישקייט אירער, און געציטערט אין לעצטן אָטעם. און אין אַ רעגע אַרום, אַז עס האָט זיך באַוויזן דאָס מיידל מיט די רויטע ליפּעלאַך, האָט ער זיך פון אָרט אופגעריסן, עפּעס זאָגן געוואָלט און איז אָבער גלייך צוריק אַוועקגעפאַלן.

אַלטער־בער איז געבליבן ליגן אַליין צווישן פאַרוויכערטע ווענט, פאַר־האַקטע מיט ברעטער טירן, אַליין אין זיין בלויער נאַקעטקייט, ווי אַן אָפּגעשונ־דענע כאַיע.

יונגע ליכט פון פריען פרילינג האָט דורך פאַרשלאָגענע מיט ברעטער פענסטער אין כיידער צו אים זיך אריינגעריסן און בלויע, נאַקעטע לייב זיינע באַשיינט און באַלויכטן.

ש. גאָדינער.

ל. רעזניק.

הילכיקע נעכט.

(פאעמע)

*

היינט בין איך אַ פיקסל
אף די כורוועס פון מיין אייגן לאנד,

לאכט אן אַלטער קלוגער מאן,
און זאגט אַזוי מיט שפאט:
— פוקסן גייען שוין אף כורוועס,
און געבליבן איז געבליבן נאר א וואַנט.

אלטער, אלטער מאן!
פארנאכט איז ווייס,
און דאָרפיש — ווינטערדיקע שטאט.
וואויל איז גלויביקע,
וואָס גייען אוף
און שארן זיך אין אש פון וואנט,
און וואויל איז מיר צו פייניקן אף שטאנגען
מיין יונגן גאנג.

I

גאַסן

און אף גאסן אזוי איז באפוילן:
געוועזן זיינען גאסן פון שטיינער,
פארשטייפטע אין דראטענע בייוולען,
באהיט פון די מאַרקישע היטער
מיט בלייענע פייפלען —
געוועזן זיינען גאסן באהיט און באַוואָרנט,
און איצטער: —
מיט רויטן, מיט רויטן
פארפלעקן די ציכטיקע גארנס, —
מע מעג, וואס מע טאר ניט!

אנשטעכן גאלדענע פונקען
אף שפיזן,
און פינקלען
פון ווינקל צו ווינקל —
מע מעג, וואס מע טאר ניט.

אף מאַטאָציקלעטן!
און שרויפן,
און שטעפן,
און שטעפן מיט רויכיקן גאכיאָג
די לויטערע שטאָפּישע לייגנען,
און לויפן —
מע קלינגט שוין פון טורעמס
אף הילכיקע נעכט
און אף ליכטיקע סרייפעס.

II

נעכט

די שרעק האט געגעכטיקט אין אונזערע הויפן
און האט זיך געמוליעט צו טויערן.

צעהוידעט פארלאשענע נעכט
מיט ראקעטן,
מיט גאלדענע פאסן —
צעשיינען זיך הילכיק די נעכט,
און הוידען זיך, הוידען זיך בלויע,
און לעשן די שייבען
אין פינסטערע גאסן.

וואס וועט געשען הייגט
אין אלטע פארווארפענע געסלאך,
בא קליסטערל קליינעם,
בא הילצערן שטיבל מיט ציילעם,
וואס וועט געשען היינט,
און וואס וועט מען מארגן דערציילן?

שטילער...
מע טופעט, מע טופעט,
און דאכט זיך, אז טונקעלע שטייען אף ראָגן,
מע דארף נאך אין בלעכן ניט קלינגען,
און זאלן נאך מאַמעס ניט וועקן די קינדער:

ס'איז גאר ניט, ס'איז גאר ניט —
א דערשראקענע נאכט
ליגט אף ליידיקע ראָגן.

דערוואַרטן זיך הויפן
אף אנזאג פון אויבערשטע שטאקן:
עס בליען שוין ווייטן,
און בלייך זיינען גידערן בלויע —
עס טאגט שוין!
עס העפטן זיך גאלדענע קאנטן
אף שלעפן פון פינסטערע קליידער,
און שווינקען מיט רויטן
די פענסטער פון אויבערשטע שטאקן —
עס טאגט שוין.

דערוואַרטן זיך הויפן —
און איך און מיין הויפישער שאכן,
מיר זיינען פאררופן אף נאך א מאל יאָנטעוו,
ביז נאכט אף באלאגערטע פלעצער. —

— — — — — — — — — —

און ווען וועט שוין זיין אינדערוואָכן?

די שרעק האט געגעכטיקט אין אונזערע הויפן
און האט זיך געטוליעט צו טויערן.

III

ליד פון דער מאכנע

ד. האפשטיינען.

איינס, צוויי, דריי, פיר.

מיר זיינען אלע און איינער, וואס פירט,
מיר מעסטן מיט מעשענע טאצן די טריט. —
טרעטן די טעכטער אף הויכן צו זען —
זע איך מיין מיידל—פארברעכט זי די הענט.
ציילן מיר, מעסטן מיר שטיינערנע טריט —
איינס, צוויי, דריי, פיר.

ליגט א צעלייגטע א נאקעטע גאס,
דערלאנגט מיט האכנאע איר ליידיקע ברייט.
באצווינגען מיר גאס, און צעוויגן איר לייגג,
וויגן און וויגן מיט שטויביקן גיין —
איינס, צוויי, דריי, פיר.

וואו ביסט דו,
און וואו איז ער,
און וואו וועלן אונזערע וועגן זיין.
היינט וועל איך גיין
מיט שטילער היים
זיך שטילערייד געזעגענען.
ציילן מיר, מעסטן מיר שטיינערנע טריט,
באלאָדן מיט פרייד און פון פרייד זיינען מיד —
איינס, צוויי, דריי, פיר.

אין פארגעסענער גאס און אף עלנטע טרעפ,
עמיצער בוקט זיך בא קלויסטערשער טיר.
ווייס איך ניט ווער.

און ווער זיינען מיר —
מיר טראגן צו פרייד און פון פרייד זיינען מיד,
מיר מעסטן מיט מעשענע טאצן די טריט
איינס, צוויי, דריי, פיר.

IV

גופים

עי, צעלויפט זיך אין די גאסן,
שטעלט זיך רעדלאך,
שטעלט זיך רעדלאך.
בא די טויערן די ווייסע,
שטייט און שושקעט זיך פון שפעטער
און פון נייסן.

טאג און נאכט און דריי מעסלעסן
שטייט אַ מאמע באַ די גופים.
וועט א מאמע שוין באהיטן,
זאָלן כאַיעס זיי ניט עסן.
און ניט ווייקן זאלן נעצן
אלע זיבן אף די שטריק—
זאָלן פויגלען זיי ניט פיקן.

שטייט א מאמע—
היינט צו שפעטער,
אדער גאר אמאל א מאיסע
פון די ספארים.

זאלן רעדלאך זיך באהאלטן
פאר די נייסן,—
ביז אריבער וועט דער צארן.

נאכדעם וועלן מאמעס רופן,
און געפינען זיבן גופים,
און באהיטן,

וועל איך בא די מאמעס פרעגן:
ווען זיינט איר ארויס אף וועגן,
ווען געשען זיינען די נייסן,
און ווער האט אייך מיט דריי מעסלעסן
דא באווארנט.

V

פרייד

זאל דאס פאלק אופגיין מיט פאַנען
אף ליכטיקע טרעפ.
מיין מאמען וועט קיינער ניט טרייסטן—
מיין מאמעס געוויין איז געבליבן
אף גאלדענע טרעפ.

זאל דאס פאלק אנציגדן סרייפעס
און פארברענען די שטאט.
מיין קינד מיט צעשראקענע אויגן—
מיין קינד — א געבונדענער קארבן
אף באַמעס פון שטאט.

טאמער איז קיינער ניט שולדיק,
און פרייד איז באשערט,—
וועט זיין, אז מיין אומעט וועט קומען,
וואס וועט מיין אומעט געפינען
אף געלעסטערטער ערד?

IV

מיין שאכן.

און מיין שאכן, א פארשטויבטער
איינגעשפאנט אין טאטשקע
און אין אכצן יארן—
האט מיין שאכן זיך פארקנאסט שוין
אויסגעשלאגן קאלעס אַלע שויבן
און געבליבן באַ דער טאטשקע.

באריידן שכיינעס

אין טומלדיקן הויף
דעם גרויסן צאָרן.

איז מײַן שאכן א זוויה־לער.
איז געווען אף דער מילכאמע
און געקומען מיט די שקאצים
אף זוויהילער מארק זיך שפּילן.

נאכדעם איז געווען א סרייפע.
ס'האבן שקאצים מיט מײַן שאכן
אין זוויהיל געזונגען לידער
און געדויכערט,

ווייס איך—
מײַנע אפּגעשפּאַרטע מארגנס
וועלן נאכגיין
זיך דערפרעגן בא די טרעגער
אף מײַן שאכן,
און מיט אים אין טאטשקע זיך פארשפּאנען,—

VII

טאג דערוויילטער

נעכטן
איז מײַן טרייסט ערגעץ געהאנגען
א צייטיקע אף צווייגן.
אופּגעגאנגען זײַנען זומערדיקע שניטער,
אופּגעגאנגען און פארגעסן אף די פעלדער
ציטעריקע זאנגען.

ערגעץ האָט זיך בארג
אף רעגענען דערוואַרט,
און וואשט זיך מיט פארוואָגלטן פארנאכט,
און ערגעץ שפּילט מײַן טרייסט א שפּיל
פון רויט מיט גרין
אין בלעטעריקן גאָלד.

אופּגעגאנגען בין מיט זינגענדיקע שניטער
צו טויערן פון טאָג,
און נישטיק נאָך — מײַן גאב.

פון פעלדער אָפּגעשניטענע און עלנטע
זאנגען האָב אהער געבראכט געציילטע —
שטיי איך הײַנט מיט אלע אָרעמע און פרעמדע
בא טויערן פון טאָג דערוויילטן.

VIII

פריד

1

פריד צו אייך גאסן,
און פריד צו אייך פלעצער.

שלאָפן ניט, דרעמלען ניט שאָמרים אף טורעמס,
אטעמען גאסן אף שטילע געלעגערס,
אין נאכט און אין וויכן פארנורעס.

שטערן ניט שלאָפן פון גאסן
עלעקטרישער פינקל
צוקאָפּנס אף פלעצער,
און שיקערער טונקל
צופוסנס אין טאָלן,
וואו שטאָטישע שטיבלאך — פון שטיבער די לעצטע.

איך בלאָנדזשע און פּלאָנטע
פארשפעטיקטע ראָגן,
באגעגן איך איינעם,
באגעגן א צווייטן,
און גיי זיי באלייטן —
און ביידע מיר זאָגן:
— ס'איז פרעמד אונזער אומגיין,
מיר זיינען געציילטע.

— — — — —

נאכט וועט היינט אופזיין
א שטילע אין טאָלן,
און אופזיין ביז מאָרגן.

2

פריד צו אייך גאסן,
און פריד צו אייך פלעצער.

קיינער האָט נאכט ניט געבייטשט
מיט קנאלן פון שאָסן,
ביז פארטאָג האָט מיט זילבערנעם פאָכען
זילבערנע שטערן געלאָשן.

און ווער וועט היינט אופזיין מיט נאכט אין די טאָלן,
און אופזיין ביז מאָרגן?

מע זאָגט, אז אַף כורוועס
א וואַנט איז געבליבן,
אַף וואַנט איז געשריבן:—
„מה נורא המקום״.

מע זאָגט, אַז אַף כורבן
וועט אופשטיין דער בויער,
און כורבן פאַרבויען
מיט רויכיקע שטאָקן.

— — — —

שיק איך מיין שרעק פון קאַדמוינים-יערושע,
שיק איך מיין אומרו מיט איינזאַמע פישער
פאַרוואַרפן אַף מאָרגן די נעצן.

— — — —

פריד צו אייך גאסן,
און פריד צו אייך פלעצער.

IX

שיין

האט זיך אויסגעלאזן גרויער ווינטער
צו מיין ווייסער גאס,
טליעט שיין פארנאכטיקע,
און לעשט זיך אף מיין קאלטער וואנט,
טוט מיר באנק, וואס איך געזעגן זיך
מיט אויסגעטראכטן גאסט,
צינד איך אן מיין אייוועלע—
אַ רויטע וואונד אף טליענדיקער וואנט.

צאפט מיין פענסטערל אין בלויען דרויסן
רויטע שיין.
פאלן רויטע שטיקלאך בלעך
אף קלינגענדיקן שניי.

ווען לעוואנע וועט צעלייגן פונקען-פייערן,
און שטויסן אין די גאסן גרינעם גלאז,—
וועלן אָנקומען פארשפעטיקטע—
די זינדיקע פון שטאט,—
אלע אויסדערוויילטע פון דער נאכט
וועלן קומען שפילערהייד און גרייט.

צאפט מיין פענסטערל אין בלויען דרויסן
רויטע פרייד.

קיעוו. ל. רעזניק.

ד. וואָלקנשטיין.

אופבראָך.

(פון בוך ערדן־געטראַנק.)

אין דער ווייט, וואָס אַף שפּעטן פעלד און הינטער הימלען מיט אויסגעזייטע שטערן פון האַרבסטיקער זריע, זיצן פרעמדע פאַסטעכער און פּאַשען די נאַכט—אַף שוואַרצע אויסגעקרומטע בערג און אין נידער־בראָך פון טאָלן פּאַשען פאַסטעכער די נאַכט.

זיי זיצן פאַררוקטע אין הימלשע ווינקלען, זיצן אַרומגעזעצט אַרום טליענדיקע קופּקעלאַך אַש—און זייערע געפּאַרבטע פרעמדלענדישע בורנעסן, וואָס פון שטיין און וואָלקן, זיינען קוים אָנגעטאָן אַף אַקסל און פּלייצע.

שפּעט איז אַף וועלט און הינטער הימלען און קופּקעלאַך אַש, צונויפגעשאַרטע אין בלאָ־געפּלאָסטערטע ווינקלען, טליען דאָרט און דערטליען און דרימלען שוין איין.

אַלע מאָל שיסט אַרויס אין דער שפּעט, וואָס איבער ווייטע מיטן פון וועלט, נייער גרויסער שטערן—שיסט אַרויס פון טיפן אַש און פון בערגלדיקן קופּקעלע אַרויס.

נאָר ס'איז גאָר ניט קיין שטערן קיין יונג־פאַרשניטענער, וואָס פאַלט אַראָפּ צו דער נאַכט אין די בערג און פאַרלאָזט זיינע היימען.

דאָס טרייבט ערגעץ אַ ווייטער נאַכט־פאַסטעך זיין איינציקע טשערדע אַריבער.

דאָס פליט אַרויף זיין ווייסע פלאַקסענע בייטש—פליט אַרויף און ליגט זיך אויס מיט איר צעריסענער לייַנג און מיט קניפּן אַף יענער זייט הימל.

און פאַסטעכער זיצן דאָ פאַרטראַכטע און אַרומגעזעצט אין זייערע בורנעסן פון געפּאַרבטן שטיין און וואָלקן.

עק בייטש—צעבליצטער פלאַקס—טוט פון דער אונטערשטער ווייט אַ שמיר איבער שטיינערנעם נאַקן און איבער צונויפגערוקטע פּלייצעס פון פאַסטעכער.

נאָר פאַסטעכער בלייבן זיצן ווי געזעסן.

נאַכט מיט טשערדע גייט אום זאין געהאַקטע אויסגעקרומטע בערג—גייט אום און נידערט אַראָפּ מיט קו און קאַלב צו טיפן בראָך פון טאָלן.

און פּאַשעט זיך אין טאָלן.

און פאַסטעכער זיינען וואַך און הערן זיך צו.

וואוהין ס'פאַרגייען און צעשפּרייטן זיך טשערדעס אינם פּאַשען, הערן זיי, און אַז טיטשקעס געפירטע פון ווינטן, לאָקערן דאָרט אַף קאַלב און אַף טשערדע, הערן פאַסטעכער און שלאָפן ניט, וואָרים זיי טאָרן ניט שלאָפן.

פון פּאַרווייטן ווינט־אינזעלע, וואָס איז אַרומגעלייגט מיט שטום־אויסגע־הוילטער מידבער, צעפליען זיך ווינטן פונם גרויסן געזעמל.

זיי פליען דאָרט אין דער פינסטער איבער פאַרוואָרפענע וועלטישע פּוסט־קעס—אַף אויסגעשפּרייטע זשופּעצים און אַף צעוויקלטע וואָלינע טיבער פליען זיי.

און פּאַסטעכער פון נאַכט, וואָס זיצן אַרומגעזעצט אין די בורנעסן פון שטיין און וואָלקן, הערן, אַז ווינטן פליען.

זיי ציען צונויף אַף באַרג און טאָל זייערע צעשפּרייטע נאַכטישע טשערע־דעס און זיצן דאָרט מיט טשערעדעס אין דער שטיל—זיצן צונויפגעזעצט אַרום קופּקעלאַך, וואָס טליען מיט שטערן און שיסן אַרויס אַ פונק, און ווידער אַ פונק. און ערגעץ נאָך אַ ברעקעלע פונק.

און אָט קומען ווינטן און זיינען שוין דאָ.

אַלע זיינען זיי מאַנסבלשע אַזוינע, מיט קאַרק און פעסטקייט, מיט גע־לאַקטע טשאַוואָנענע בערד און מיילער.

און אַף זייערע לאַנגע געפאַלדעוועטע זשופּעצים זיינען אַרומגעדרייט ווייבע טיבער־געוועב—מיט אָפּגעוואָרפענע פלאַטערנדיקע עקן, מיט פאַכנדיקע פראַנזן און קוטעסן.

אַ גאַנץ בינטל זיינען זיי—און אָנגעקומען די ערשטע.

זיי טוען נאָך אַ לויף, טוען אַ אַקער מיט לויף און מיט ווינטישן אַקער די פינסטער און איר געדיכטע מיט—און רייסן זי אויף. גריבערן זי אויס און זעצן זיך אַריין אין גריבלאַך פון פינסטער.

אַהער האָבן זיי געשלעפּט מיט זיך—פון אופגערודערטער בלינדער וויט געשלעפּט מיט זיך און אַף אַקסל—אַ שטיק דאָרפישן דאַך. אָן אָפּגעריסענעם פליגל פון ווינט־מיל געשלעפּט. און נאָך אַ געפּאַרבטן שטאָטישן שטאַכעטן־פּלויט.

נאָר ניט דערשלעפּט—ניט דערשלעפּט און געוואָרפן אין וועג.

מיט אַ פליוך געוואָרפן און אַרומגעשליידערט אין געדיכטן גאַס פון פינסטער.

אַזוי שטעקן זיי דאָרט איבערגעלאָזענע און אַריינגעשטאָכן אין נאַכט מיט סטאַרטשענדיקן גליד און מיט שפּיצן.

פון טיפן בראָך אין טאָלן גייט אַף צוריק קו מיט קאַלב.

נייע ווינטן קומען אונטער—האָט קו פאַרלאָזן איר שטיל פּאַשען, וואָס זי האָט זיך געפּאַשעט, און פירט אַוועק נאַכטיש קאַלב צו שוואַרצע טשערעדעס, וואָס ליגן פאַררוקט אין ווייטע אויסגעקרומטע בערג.

נאָר ווינטן, וואָס קומען אָן, זיינען נאָך וויַיט, וואָרים זייער וועג איז אַ ווייטער.

זיי לאַגערן זיך שווער מיט מאַכנע און רייטוועגן — אונטער אַלטע, פאַררינגלטע שטעט און אַרום שפּעטע דערפער לאַגערן זיי זיך.

אַלע וועגן און שליאַכן, וואָס דאַרפן זיך אויסרוען אין דער נאַכט, פאַר־נעמען דאָרט ווינטן, וואָרים זייער צאָל איז אַ גרויסע.

און אונטער זיי גייען נייע און נאָך ווייטערע.

באַ פּיקעל, אַ רופנדיקס און וואָס יונג־ווינטן גייען מיט דעם פון מיד־בערשע טויערן אַרויס, פּויקט אויף צו די לאַגערן—פּויקט אויף און רייסט זיך

אָפּ פון דער נאַכט און טראָגט זיך אַהער מיט היציקן טאַנץ, מיט אַ פאַרנו־מענער ראָד און מיט בליענדיקע קרענץ אַף יונגע צעהוליעטע ווינטן־קעפּ.

נאָר רייטוועגן זיינען מיט שווערקייט אין די מיטנס פאַרפאָרן. און לאַנגער־ביידלאַך שטייען מיט צעבלאָזענע פּאָנען—אונטער נאַכטישע שטאָט־ווענט און אַף שפּעטע אײַנגעדרימלטע דאָרפסוועגן שטייען זיי.

און פייקל רייסט זיך איבער—רייסט זיך איבער און שיט זיך אויס אין דער טיף פון נאַכט.

און ווערט פאַרווישט מיט נאַכט אין דער ווייט.

אין לאַנגער קערן זיך אום די אַרויסגעשיקטע אויסקוקער.

אַף לאַנגע, געבראָכענע שטאָלצן־פּיס זייען זיי נאַכטישע געגנט אויס־געלאָפן.

איצט קערן זיי זיך אום צוריק—קערן זיך אום און טראָגן דאָס אויס־געשפּירטע אין צעהיצטע פּעכנדיקע נאָזלעכער.

און מאַכנעס מיט לאַנגער נעמען רירן.

פּאַר פריער לאָזן זיך גרינגע און לאַנג־פּיסיקע, וואָס מיט געקרייזלטן קאָפּ און מיט נישטערנדיקע, הינטישע פּיסקעס.

זיי טוען זיך אַ לייג מיט לאַנגן קערפּער—מיט לאַנגן קערפּער אַף דער גראָב פון פינסטער.—און אונטער זיי רירן שווערע, געשפּאַנטע אין שפּאַן פון נאַכט און ווינטישע רייטוועגן.

אין וועג האָבן אויסקוקער הינטער אַ שטרויענער סטריכע אָפּגערוט—איצט ברענט שוין יענע סטריכע. מיט אַ צעקוטשמעט פייערל אין שפּעטער נאַכט ברענט זי.

היימישע ווינטן פרייען זיך דאָרט מיט אופגעפּיקטער סרייפע און וואַרפן קומשמע מיט פייער־צעפּלאַך צום הימל אוף — וואַרפן אוף און דעקן אָפּ אַ שטיק נאַכט, דעקן אָפּ פון דאָרפישן קאַנט, וואָס ליגט איינגעגראָבן אין נאַכט מיט נידעריקע דעכעלאַך און מיט אָפּגעווייסטן שפּיציקן קלויסטער.

און לאַנגער מיט מאַכנע איז שוין ווייט—צייט אַוועק מיט אופגעוועקטע נאַכט־וועגן און איז שוין ווייט.

און נאָר זיין שלעפּנדיקער עק קריכט דאָ פון דער פינסטער אַרויס — קריכט אַרויס און שלעפּט זיך אַנטקעגן סרייפע מיט צעבראָכענעם ביידל און מיט לעצטע ווינטישע פּיסגייער.

ווידער הערט זיך אַהער ווייט פייקל.

פון טאָליקע טיפן, פון נאַכטישע לענדער גייט ווידער אוף פייקל—גייט אוף און פויקט זיך אויס אין דער ווייט.

שעפּט אָן ניי פויקאַכץ—פולע ווינטישע בייכער מיט פויקאַכץ שעפּט אָן און הערט זיך שוין נאָענטער.

נאָר אַף יענע דאָרפישע וועגן איז שוין שטיל.

שווערער לאַנגער מיט ווייט־נאָכשלעפּנדיקן עק האָט פאַרלאָזן די געגנט—און וועגן דרימלען צוריק איין אין דער פינסטער, אַרונטערגעבראָכענע הינטער פינסטער.

אף שפּעטע מיטן פון וועלט קומען זיך צונויף אויסקוקער—און זיי טרעפן ניט קיינעם.

פרעמדע פאַסטעכער, וואָס האָבן שוואַרצע נאַכט דאָ געפּאַשעט, פּאַשען ניט מער און זיינען שוין ניטאָ.

אינאיינעם מיט אויסגעקרומטע ווילדע בערג און מיט שטילע טשערעדעס, צונויפגענומענע אף בערג פון טאָל און לאַקער, האָבן פרעמדע פּאַסטעכער פון ווייטע מיטן אָפּגעשוואומען און זיי ליידיק געלאָזן—ליידיק און ווי א גרוב א האַרבסטיקע און טיפע אין שפּעטע הימלען.

שטערנדלאַך—געוואַשענע אַזוינע—זיינען דאָרט אין גרוב אַנגעפאַלן — אַנגעפאַלן און אַזוי פאַרבליבן דאָרט אין גרוב.

אין איר איינגעפאַלענער פינסטערער טיף פאַרבליבן.

און אויסקוקער, וואָס מיט געבראָכענע שטאָלצן־פּיס, לאָזן זיך לויפן צוריק—אף לאַנגע פיס און אַנגעבויגן צוריק איבער פעלד און פינסטער.

איינס נאָכן אַנדערן שליסן אין דער ווייט זיך אוף טויערן פון נאַכט—יענע שווערע ווינקל־טויערן. וואָס זיינען אָפּגעקאָוועט מיט פינסטער, און שטייען געשלאָסן מיט שפּרוך, שטייען פאַרריגלט מיט אַלטע, פאַרזשאַווערטע קייטן.

און אין נאַכט טוט זיך און ס'הויבט זיך ערשט אָן.

אין גריבלאַך פון פענסטער, אף שטיקער וואָליגע טיכער, זיצן נאָך די עלטערע, וואָס מיט זשופּיצים און געלאַקטע טשאַוואַנעס בערד.

אף שפּיציקע הינטנס און פאַררִיסן די שאַרפע קני זיצן זיי אין פאַרשפּרייטע זיץ־גריבלאַך—און אָרום שטייען און קלעפּן הוילע און פאַרשידענע, וואָס מיט שוואַרץ־געגאָסענעם לייב און אַנגעקומען מיט מאַכנע.

מרידע איז אין נאַכטישע לענדער—און אופגעריגלט און צעעפנט שטייען די אַלטע, אָפּגעקאָוועטע טויערן פון נאַכט און פאַרמאַכן זיך ניט מער, וואָרים זיי קאָנען זיך ניט פאַרמאַכן.

ווידער קנעט מען אין נאַכטישע לענדער ליים און ציגל.

פון ווינט און מרידע קנעטן צעשפּרייטע מאַכנעס ליים און ציגל, קנעטן מיט ווידערשפּעניקטע פיס, מיט שוואַרץ־געגאָסענע לייבער—און שטעלן זיך דערבאָוען דעם טורעם פון באָוול, דעם טורעם צו הימלען, וואָס שטייט אין נאַכט איבער פעלקער מיט פאַריסענע ווענט ניט דערבאָוועט, ביז היינט ניט דערבאָוועט.

יונגען פון מידבער, די שטאָלטנסטע צווישן ווינטן, קומען שוין אונטער—קומען אונטער און פאָרן אַרוף אף עלנטע נאַכט־טויערן מיט נייער מאַכנע.

ע מיצער וואַרפט פון זיי דאָס פייקל. טוט עס פון זיך אַזוי אַוואָרף מיט יונגער אָפּגעוואָרפענער האַנט—און פייקל ווערט אויס.

שיט זיך אויס מיט לעצטן ביסל און איז מער ניט פייקל און איז שוין ווינט.

ערגעץ האָבן ווינטן אויסגעריסן א טויער—אַצינד שלעפּן זיי טויער אפן טורעם אַרוף.

זיי שלעפּן און שרייען פון דער הויך מיט איין שרייענדיקן מויל, וואָס איז צעעפנט אין דער פינסטער.

אלע אינאײנעם הויבן זיי טויער—הויבן און שלעפּן אַרוף פון טרעפּ אַף טרעפּ.

און האַלטן ניט איין. לאָזן אָפּ און פאַרלירן טויער אין נאַכט.

אַף אַ מינוט— אַף איין־און־אײנציקער רעגע—ווערט שטילער אַרום טורעם.

מאַכנעס מיט געבויגענעם רוקן, מיט שוואַרץ־געגאָסענע לײַבער זוכן דאָרט אין דער פינסטער, אַף פעלדער אין דער פינסטער.

און ווידער שלעפּט מען טויער אַפן טורעם אַרוף—אַרוף אַף זיין הויכסטן פאַרשמאַלטן שטאָק.

ווידער שרייט אַ גרויס מויל אין דער פינסטער—און דאָס איז גאָר מאַכנע.

דאָס גרויסע מויל פון מאַכנעס, וואָס רעדן מרידיש אַפן טורם, רעדן פון אַלע זיינע גאַרנס.

אַמאָל טוט פון סרייפע, וואָס אין דער ווייט, אַ פּוק אויף אַ גײ־פאַרנומען דעכעלע—פּוקט אויף און וואַרפט העכער דאַך און אַרומיקע דערפער אַ קוטשמע מיט פייער־צעפלאַך, וואַרפט צו די הימלען אַ רויטן קויש מיט פריילעכע שוואַרצע פויגלען.

נאָר מאַכנעס אַף פעלדער—צערוקטע איבער פעלדער—שטייען נאָך אַלץ מיט געבויגענע רוקנס.

זיי שטייען און קנעטן די ליימען, גרייטן ציגל פאַר טורעם פון מרידע, פאַר דעם הויכסטן פון טורעם.

לאַנג האַלט זיך אין הימל דאָרפישע סרייפע—מיט בינטלאַך רויך און מיט אָנגעפאַלענעם פייער אין הימל.

לאַנג און נאָך לייגער קנעטן ווינטן אין דער פינסטער מיט ווידערשפּעניקטע פיס, ביז זיי צעקנעטן, ביז זיי צעטרעטן נאַכט אין די ברייטן.

און אין פעלד—און אַף וועלט—הויבט אָן טאָגן.

לאַך קוקט אריין נייער טאָג.

און אין פעלד—און אַף וועלף—הויבט אָן טאָגן.

אַף שפּיץ פון הויכן באַרג בלאָזט דער האָרן.

האָר פון דער געגנט, וואָס טונקעלע פלאַקסן הייגען אַף זיינע גיבערשע לענדן און אליין איז ער ריזיק גרויס, שטייט דאָרט אין דער הויך.

מיט באַרוויסן טראָט און מיט באוואַקסענע ריזן־פיס שטייט ער אָנגעט־ראָטן אַף שטילן באַרג און איבער שאַריענדיקע בוימער־שפּיצן—און בלאָזט אין אַ לאַנגן באַרג־האָרן.

אַלע נעכט און אויך, וואָס געשען איז אין שווערע נעכט, האָט ריזיקע געשטאַלט באַ יענעם ציגיינער־ביידל איבערגעוואַרט—איבערגעוואַרט און אין דער פינסטער דאָרט די באָרד זיך געקעמט.

איצט איז ער אופגעגיין און שטייט אַף לוימערע הויכן.

ער רופט צוריק די ווינטן און רופט זיי צונויף.

מיט האָרן פון בערג, וואָס הערט זיך האַרניש און געדרייט אזוי אין שאַריענדיקן פרימאָרגן, רופט האָר און באַפוילט צו דער געגנט.

און לויפערס און לויף־שליכים, וואָס זיינען געשלאָפן איינגעשרומפּן אין האַרן־האַלדז, קומען איצט אין ווייטע פעלדער אריין.

זיי קומען און לויפן דאָרט אום אַף פרעמדע וועגן און נאָך ווייטער—און רעדן אין די אויערן פון ווינטן.

און ווינטן באַדיינקען זיך און נעמען זיך אומקערן.

ס'קערן זיך אום די ווייטע, געשטילטע שוין—וואָס ציען צוריק צו מיד־בער און אַפן ווינט־אינזל.

און אויך צו וויסטע וועלט־שטרעקעס קערט אום מאַכנע, וואָס האַלט זיך אָן אין ווינט־טוך. און באַ זיינע עקן האַלט זיך אָן.

ס'קומט פון ערגעץ און גייט אַרויס יענע ווינטין די זויגערן, וואָס פון היי־מישער געגנט.

מיט אַ פול אייטערל אין די מוטער־זייטן פאַרקיילעכיקט קומט זי איצט—סומט אָן און איילט זיך דורך רויכלדיקע באַרג־סטעזשקעס צו אירע פאַרלאָ־זענע זויג־ווינטעלאַך.

נאָר זיי שלאָפן שוין די בלינדינקע.

זיי האָבן אין לייִמיקער גרוב דאָרט געוואָרט און געמיוקעט—געוואַרט הינטער שרעק און נאַכט—און אַזוי אַנשלאָפן געוואָרן וואַרטנדיק.

אויך אַנדערע—גרויס־ווינטן און קלענערע— קערן זיך אום פון געיעג און פעלד־געוויטער.

זיי זיינען: טויט ,מיד זיינען זיי און שלעפעריק.

זיי פאַלן אַף אַלע נאָענטע וועגן און זאַמד־בערגלאַך—מיט פלאַטשעכיקע לייבער און אויסגעדראָשן פאַלן זיי דאָרט.

און ווערן באַלד אַנשלאָפן און ווערן ווינטיש פאַרגליווערט.

נאָר אייניקע—שטאַרקערע—פאַרגייען ביז דער היים.

זיי גייען און פלאָנטן זיך און פאַלן באַ דער שוועל—פאַלן און בלייבן ליגן אַף שוועלן פון ווינט־היים איבערגעבויגן אַזוי און קוים וואָס זיי רירן דאָרט מיט אַ פוס און פליגל.

איין ווינטעלע נאָר, אַ נאַריש אַזאַ און וואָס האָט ערשט ניט לאַנג פון באַמע־איי זיך אויסגעפיקט און צום פעלד זיך אָפגעלאָזן—איינם איז דאָס אַף באַרוטער ברייט געבליבן און קאָן זיך אַהיים ניט אומקערן.

ס'האָט באַנאַכט זיך פאַרטשעפעט אָן אַ פעלד־דאָרן מיט שטעכיקע ריטלאַך—פאַרטשעפעט מיט צעבלאָזענעם העמדל, וואָס אַף הוילן לייב.

און אַזוי געבליבן הייגעגן פאַר העמדעלע אין פעלד.

איצט רייסט זיך עלנט ווינטעלע און פאַטשט אַרום דאָרן מיט קינדישע פליגל—פאַטש און פאַרדרייט זיך נאָך מער. פאַרפלאָנטערט זיך שטאַרקער.

און קורץ העמדעלע—דאָס איינציקע אין דער היים און אַפן לייב— ווערט צעפליקט און צעריסן צווישן ריטלאַך, צווישן שטעכיקע ריטלאַך, וואָס באַ יענעם אַלטן פעלד־דאָרן.

באַם אַריינפאָר פון שטאָט זיצט דער טויער־היטער.

פון האַלב־אָפגעדעקטן פאַרטאַג, וואָס אין טיפן פעלד, קומט אַרויס און פאַרקערעוועט צו זיין ערד־שטיקעלע אַ פרעמדע פור.

אַ פור אַ שטיק פאַרמאָג־גראָ רייסט זיך אָפ פון פעלד—רייסט זיך אָפ אין פאַרקערעוועט אַהער און שפּאַרט זיך אָן מיט מידן דישעל אין טויער־לייִדיק.

נאָר אַלטער היטער זיצט אַף זיין אָרט ווי געזעסן און טראַכט ניט זיך אופהויבן.

אַלץ האָבן פינסטער־נעכט צו שטורעם אין פעלד אָפּגעפירט—דעם טויער פון שטאָט אָפּגעפירט און אויך דאָס הינטיש הייזעלע, וואָס מיט איינגעבעטער שטרוי און מיט הינטישער ווארים אינעווייניק.

מידער דישעל רוט אַ ווייל—מיט אָנגעקומענער פור רוט ער דאָ אַ ווייל און שלעפּט זיך שוין ווידער.

און טויער־הונט, וואָס איז אָן אַ דאַך צום ווינטער פאַרבליבן—אָן אַ דאַך און אָן אייגן ווינקעלע צום ווינטער—שטייט אַזוי מיט פּיסק און פּאָנים אויסגעדרייט צום שליאַך און קוקט ווי פריע פור פאָרט אָפּ.

ער איז אַ פולער אַזוינער—דער הונט—אַ ברוסטיקער און שווער באַוואַקסן מיט געל־געלאַטעטער פעלצן־פעל ביזן גרייזן קאָפּ אַרוף.

ער באַשמעקט פרעמדן שטויב, וואָס פעלדישע רעדער—און פייכטע אַזוינע—האָבן פון פאַרטאָגיקער ווייט געבראַכט, באַשמעקט און פאַרטראַכט זיך הינטיש אַזוי וועגן שטויב און וועגן שליאַך דאָרט אין דער פרעמד, וואו רעדער מיט פאַרראָסטעטן האַלץ זיינען דעם קאַיאַר דורכגעפאָרן.

און ווידער—ווי פאַר דער פור נאָך־שטייט שטאָט אַ אָפענע צו פעלד און וויסט, אַ אָפענע און מער ניט צוגעמאַכט מיט גרויסן טויער און פריען פאַרטאָג.

אַז פאַרטאָגיקע ערד ווערט ליכטיקער אַרום היטער־שטיבעלע און אַליין ראָס שטיבעלע רויכערט זיך דעמאָלט פונם דאַך און העכער מיט דינע צוויי־גלאַך רויך—רויכערט זיך אַזוי און זעט זיך שוין איינגאַנצן אָן אין ווייסן טאָג, גייט אַלטער און לאָזט זיך גיין מיטן עמער צום ברונים.

און אויך דאָ—זעט ער—איז אַ כורבן.

אַ נידעריקער איז דער ברונים, אַ פאַרוואַקסענער ערד־קוואַל.

פיסגייער און דורכפאָרער שעפּן פון אים—גלייך מיטן עמער שעפּן זיי.

איצט זיינען די וואַסערן באַטריבט און טיף פאַרזאָרגט.

ער בויגט זיך איבער מיטן עמער—מיטן עמער און מיט איבערגעבויגע־נעם גוף.

נאָר וואַסערן פון ברונים זיינען ביז דער האַרץ־טיף צעקנייטשט און פאַר־זאָרגט—און נעמען אים ניט אויף דעם אַלטן.

אויך דער ברונים־מאַן, דער שאָכן פון יאָרן, וואָס וואוינט דאָ אין פאַר־באָרגענער שטיל—אויך ער איז היינט צום אַלטן פון דער טיף ניט אַרופ־געקומען.

ער איז אַוועק פון דאַנען דער ברונים־מאַן—אין יענע שטורעם־נעכט אַוועק און ברונים וואוינונג פאַרלאָזן.

און אַלטער קערט זיך אום, קערט זיך אום און זעצט זיך צוריק אַף זיין שטענדיקן אָרט—היטעריש אַזוי און שוין אין ווינטערדיקן אָנגעטאָן.

ער קוקט אַרוף צום שליאַך. און שליאַך, וואָס איז ליידיק, פירט אַוועק זיין קאָפּ—זיין שווערן דימיען—אין דער טיף פון קאַנט, פירט אַוועק און פירט אַף אַלע אויסגעקניפּטע לאַנד־וועגן.

און אַף ווייטע פעלדישע מיילן פירט אים אום.

און אויך דאָרט איז אַ כורבן—אומעטום האַרבסט־בראָך און כורבן.

ער גענייצט — פון בויך אַרויס און פון גרויסן פעלץ גענייצט ער און צעעפנט צו נייעם טאָג אַ פולע מויל מיט צונג און פלייש.

און נאָכדעם — נאָכן גענייצן — גלוסט זיך אים דרימלען זיצנדיק אַזוי און אָנגעטאָן אין ווינטערדיקן דרימלען.

און נעבן אים. און אַראָפּ דאָרט אַף נידעריק־צעגראָבענע גערטנער און נאָך ווייטער, ביז פרעמדע שטעט און וועגן—דרימלט אויך דער טאָג.

ביידע דרימלען זיי—טאָג און טויער־היטער נעבן איינגעוואָרימטן טאָג זיצנדיק.

אַ זון—אַן איינגעדאַרטע שוין — הייגגט אַראָפּ איבער דעכער, איבער דערפער.

און איבער אַלע אויסגעשפּרייטע טאָג־לייוונטן הייגגט.

אַ זון אַ האַרבסטיק־אָפּגעקראָכענע פליג הייגגט אין אַ שלאָף־נעסט פון געלער, ווייכער וואָל און שפּין־שטראַלן.

און זיי דרימלען—און אַלץ אַרום דרימלט—וואָרים עפּיס ווילט זיך איצט דרימלען.

ד. וואָלקנשטיין.

י. דאָבּרושין

אונזער אימפּרעסיאָניזם.

(אַ קאַפּיטל וועגן ד. בערגעלסאָן.)

1

דער אימפּרעסיאָניזם אין דער אייראָפּעאישער קונסט און ליטעראַטור איז אַ פּאָסט־סימבּאָלישע דערשיינונג. געקומען איז ער נאָכן סימבּאָליזם, נאָכדעם, ווי די סימבּאָלישע שולן האָבּן אונטערגעריכט די אַלטע רעאַליסטישע וועלט־אויפפאסונג מיט אירע קאָנקרעט־באַשרייבּערישע פאָרמען. די סימבּאָליקער האָבּן אָפּגעוואָרפן דעם פּראַט צוליבּן קלאַל. מיט די אויסגעוואַקסענע קולטור־געדאַנקען און קולטור־קאַוואָנעס האָבּן זיי אויסגעטייטשט דעם אָרומיקן אָפּגעשטאַנענעם שטייגער־לעבּן און די אַרומיקע קליינלעכע שטייגער־געשעענישן. פּאַקטן פון אָרטיקן כאַראַקטער אַפילע זיינען אַף אַזאַ אויפן דינאַמיזירט געוואָרן, דורכן סימבּאָלישן פאַרנעם זיינען זיי דערהויבּן געוואָרן צו ווערן עפּאָכע־דערשיינונגען. און מיט־ברויכנדיק, עמעס, מיט פאַרגרעסערטער „קאָסמישקייט“, נוצנדיק דעם דאָזיקן באַגריף גאָר אָפּט אַף אַ ניט באַרעכטיקטן קינסטלערישן שטייגער—האָבּן זיי דאָך, די סימבּאָליקער, אַרויסגעריסן די קונסט פון איר נאַטוראַליסטישער באַ־העפטונג מיטן אומבּאַדייטנדיק־געוואָרענעם פּראַט, און אויפגעעפנט אַף אַזאַ אויפן די שטייגער־צאַמען, וואָס האָבּן אין דער באַלעבּאַטישער שילדערונג אָפּגעטיילט מענטש פון מענטש און דאָר פון דאָר.

אין דער אייראָפּעאישער ליטעראַטור האָט דער סימבּאָליזם בּאַ אַלע זיינע אינטעלעגענטיש־דעקאַדענטישע אָפּנייגונגען געשאַפן די פּערספּעקטיווע געדאַנקען־וועלט, אויפגעהויבּן דעם שטייגער־פאַרהאַנג און באַוויזן אַ טרוימערישע געדאַנקען־וועלט, וואָס לעבּט ניט שטענדיק בעשאָלעם מיט דער דערעסענער טאָג־טעגלעכקייט פון דער אויסגעלעבּטער און איבּערגעלעבּטער באַלעבּאַטישער וואָר־ווירקלעכקייט. פאַראַבּסטראַגירנדיק די אַרומיקע לעבּנס־דערשיינונגען, האָט דער סימ־באָלישער קונסט־גייסט פאַרמינדערט דעם זעלבּן וואָג־געוויכט פון די קעגנ־שטאַנדן: מענטשן און כפייצים האָבּן פאַרן סימבּאָלישן פאַרשטאַנד פאַרלאָרן זייער קערפּערלעך־מאַמאָשעסדיקע, אַן און פאַר זיך באַרעכטיקטע, באַדייטונג— אָבּער גראָד דאָס דאָזיקע האָט אָפּגעריניקט די קונסט־אַרענע פון דעם אָנגע־וואַלגערטן פּסיכאָלאָגיש־סענטימענטאַלן באַלעבּאַטישן ברוכוואַרג, און פאַרן אימ־פּרעסיאָניסטישן פּינזל, וואָס איז נאָכדעם באַלד געקומען, איז באַשאַפן געוואָרן אַ מעגלעכקייט ווידער אומקערן זיך צו דער ווערטלעכער אָפּהאַנדלונג, צו דער ענערגעטישער שוין־געלייטערטער ווירקלעכקייט, אומקערן זיך צו דעם, אַזוי ווי געשיכטלעך שוין אויפגעפּאַסטן, לעבּנסשטייגער.

„דער אימפּרעסיאָניזם—האָט קענעריש דערקלערט זאָליאַ—איז אַ פענסטער אין שטייגער אַריין.“ אַוודע. אָבּער דער דאָזיקער שטייגער, מוז מען צוגעבּן,

דער אימפרעסיאניסטישער שטייגער, איז א איבערגעבוירענער, אינגאנצן א געלייטערטער, ער שטאמט שוין פון דעם סוביעקט, פון דער לירישער פערזענלעכקייט, וואס קלייבט איבער כפייצים און מענטשן, ווי א פיאנא־שפילער די קלאווישן—דער אימפרעסיאניסטישער דיכטער שאפט פון זיך האנדלונג, די געשעענישן קלייבט ער אפ און לאזט דורך דורך זיינע אויסגעניכטערטע היסטאריש־פארשפיצטע וועלט־כושים, ער באפארבט זיי דורכן אנגעשטריינגטן אויג און אויער, און וועגן ארומיקן וואר, וועגן זיין אייגענעם וואר אפילע, דערציילט ער, ווי וועגן א כאלעם, ער באהאנדלט זי בלויז, ווי א פארגעדיינקטע אויסקומעניש, וואס האט שוין פארלארן איר ווירקונגס־קראפט, פארוואנדלט זיך שוין אין פארב און קלאנג, וואס שפילן מיט ריינער פסיכאלאגיש־ענערגעטישער באוועגונג.

די סימבאלישע וועלט־אופפאסונג האט אויסגעריסן דעם אביעקט פון זיין געגנווארט-סוויווע, אנגעפילט אים מיט א נייעם, א רעמאזעמדיקן באדייט און דערמיט גופע געלאזן אים, אזוי צו זאגן, פליען אף דער הויך פון דער ניי־אנגעזעטיקטער אידייענלופט. אבער ווען דער דאזיקער ארומיקער אביעקט האט שוין לעגאמרע אופגעהערט ארגאניזירן דעם אויסגעוואקסענעם באוואוסטזיין, ווען די אריינגעטאנענע אין אים סימבאלישע קאוואנע האט שוין ניט געהאט קיין אכווע, ניט געהאט, וואו צו האלטן זיך אין די פארעלטערטע קעגנשטאנדן, אט דעמאלט האט דער געקומענער אימפרעסיע־דיכטער ווידער אופגענומען די וועזנטלעכע וועלט, ווי זי שטייט און גייט, אויסער יעדער סימבאלישן מיין, אבער אופגענומען האט ער זי שוין אינגאנצן, ווי א פארגאנגענהייט־שפיל, וואס שפיגלט זיך בלויז אין זיין נייעם באוואוסטזיין.

אט דערפאר שפילט ער מיט ליכט און שאטן, דער אימפרעסיע־קינסטלער, אט דערפאר איז בא אים דער איקער די שיין, וואס ער ווארפט אף די געשילדערטע נאטור און מענטש, וואס האבן שוין בעעצעם אנגעווארן זייער „געגנווארטס־ווערדע" און פארוואנדלט זיך אין פארטיקן מאטעריאליזירטן לעבנס־שטאף, וועלכן ער, דער אימפרעסיאניסט, שטעלט צונויף לויט זיינע אייגענע ריין ארכיטעקטאנישע דראכים און דערגרייכט שפעטער צום בויערישן פרינציפ, צו דער קאנסטרוקטיווער מייסטערשאפט פון מאטעריאלן.

אין דער אידישער ליטעראטור איז אויך דאוויד בערגלסאן, דעם אימפרעסיאניסט, באשערט געווען באשאפן דעם ערשטן, קאן מען זאגן, עכט־קינסטלערישן ארכיטעקטאניש געבויטן אידישן ראמאן. ווי אין אלע ליטעראטורן איז דאוויד בערגעלסאנס אימפרעסיאניזם אויך בא אונז א פאסט־סימבאלישע דערשיינונג. דעם סימבאליזם האט דאך בא אונז פארטראטן איינער פון אונזערע גייסטרייכסטע קינסטלער, דער שעפער פון אונזער מאדערניזם י. ל. פערעץ.

דערום איז פערעץ דער שעפער פון אונזער אלעמענס מאדערנער ליטעראטור געווארן, ווייל ער האט דורכן סימבאלישן מעטאד די אלטע נאציאנאלע ירושע, אונזער שטייגערדיקן און רוכניעסדיקן האב און גוטס, אין אלמענטשלעכן זיין אויסגעטייטשט. ווי שפעטער אונטערן מאלערישן פינזל פון דעם עקספרעסיאניסטיש־סימבאלישן—געווים סימבאלישן—שאגאלן האט אויך בא י. ל. פערעצן דאס שטעטל פארוואָרפן די וואכעדיקע טראג־מאלבושים און אנגעטאן די פארביקע

קלײדער פֿון סימבאָלישער פֿאַנטאַסטיק. אויך בײַ פּרעצן האָט דער אידישער יישעוו אויקער געװען און גענומען שװעבן אין אַ נײַער אידײען־לופֿט, און דעריבער האָבן די אַלט־אידישלעכע געשטאַלטן בײַ פּרעצן באַקומען אַ נײַעם גרױס־מענטשלעכן און גרױס־װעלטישן באַדײַט.

איז אַט צו דעם פּרעציש־אידישן אָפּגעשאַפֿטן אױסקומעניש האָט זיך דערנאָכדעם אומגעקערט בערגלסאָן, װײַל געהאַט האָט ער שױן די פֿולע מעגלעכקײט װאָרפֿן אַ לעגעדיקן געזונטן אװאָר־שײַן אױף קלױמערשטן פֿעסטן אײַנגעפֿונדעװעטן אידישן לעבנסשטײגער. איז קײן צופֿאַל ניט דעריבער, װאָס דער באַשרײַבער פֿון דער „נאָך־אַלעמען"־טקופֿע און דער דיכטער פֿון שטעטלשן „אָפּגאַנג" האָט אָנגענומען דעם אימפּרעסיאָניסטישן מעטאָד. אױף אַזאַ אױפֿן און בלױז אױף אַזאַ אױפֿן איז פֿון דעם „נאָך אַלעמען" אַ געזעלשאַפֿטלעך־קינסטלערישער „פֿאַר אַלעמען" באַשאַפֿן געװאָרן און פֿונם „אָפּגאַנג" ציען זיך אָרגאַנישע שטראַלן צום נײַעם לעבנס־שעפֿערישן און דיכטעריש־קומענדיקן אױפֿגאַנג.

.2

שױן אין ערשטן יוגנט־װערק, אינם זעלטן פֿרישן און קינסטלעריש־יוגנטלעכן „ארום־װאָקזאַל" הױבט זיך שױן אָן, אײגנטלעך, בײַ בערגלסאָנען די מײַסע פֿונם שטעטלשן „אָפּגאַנג". ארױסגעפֿירט האָט דאָך דאָ שױן בערגלסאָן זײַנע מענטשן פֿון שטעטלשן טכום און געשטעלט זײ אױף װאָקזאַלישן שײד־װעג.

„דערפֿאַר. װאָס דאָרף מיטן געגנט האָט געשװיגן, האָט געשװיגן אױך דער אַלטער פֿאַרגליװערטער װאָקזאַל און מיט אַ באַהאַלטענער בײנקשאַפֿט אַרײַנגעקוקט אין דער טיפֿעניש פֿון דער בלױער און אומבאַקאַנטער װײַטקײט"...

מיט דעם דאָזיקן אַקאָרד הױבט אָן בערגלסאָן און מיט דעם זעלביקן אַקאָרד פֿאַרענדיקט ער זײַן ערשטע דערצײלונג:

„און אַפֿיז װײַטן באַרג, װאָס איז אונטער די פּלײצעס געבליבן, האָט געדרימלט דער רױטער װאָקזאַל און מיט פֿאַרגליװערטע אױגן אַרײַנגעקוקט אין דער טיפֿער אומבאַקאַנטער װײַטקײט".

יאָ. צוליב אַט דער אומבאַקאַנטער װײַטקײט האָט דאָך בערגלסאָן פֿון לעבאַטכילע אָן אױקער געװען פֿון שטעטל, װײַל טרױמנדיק פֿון אָטאַ דער אומבאַקאַנטער װײַטקײט האָבן זײַנע פֿאַרשױנען ניט געלעבט, נאָר געכאָלעמט, זיך אַלײן, זײער אײגענעם קיעם, האָבן זײ, װי אין כאָלעם איבערגעלעבט.

„און קײן פֿרילינג קאָב איך קײנמאָל ניט געהאַט. עמיצער האָט אים פֿאַר מיר איבערגעלעבט אָט דעם פֿרילינג און מיר װערט עס שױן פֿון טאָג צו טאָג קלאָרער. נאָך אײדער איך בין געבאָרן האָט עמיץ מײַן פֿרילינג איבערגעלעבט" (נאָך אַלעמען 344).

ניט בלױז מירל די שײנע פֿיגור פֿונם „נאָך אַלעמען" האָט מיט די דאָזיקע עפּיטאַפֿיע־װערטער באַלױכטן אַ שטיק פֿון איר „בין השמשות" אױסקומעניש— די גאַנצע רײַכע גאַלערײ פֿון די בערגלסאָנישע טיפּן, זײער אַלעמענס פֿרילינג האָט עמיצער פֿאַר זײ איבערגעלעבט. און איבערגעלעבט זײער פֿרילינג האָט טאַקע דאָס שטעטל גופֿע, דאָס אַמאָליקע שטײגער־שטעטל מיט איר „כאָלעם פֿון די

„כומעש־יאָרן", וואָס בערגלסאָן האָט געזען אין שטויב פון די שמועטלשע הינטער־געסלאַך.

צווישן אָט דעם כאַלעם פון די „כומעש יאָרן" און צווישן דער אומבאַקאַנטער ווייטקייט", אַף אָט דעם וואָקזאַלישן שעטאַך, וואָס געפינט זיך צווישן די דריי־מלענדיקע פאַרצייטיקע באַלעגאַלישע פורן פון איין זייט, און דעם שווינדלענדיקן פּאַסאַזשיר־צוג פון דער צווייטער זייט—אַף אָט דעם בערגלסאָניש סימבאַליזירטן שעטאַך קומט פאָר די האַנדלונג ניט נאָר פון די „ארום וואָקזאַל" פאַרשוינען. ניין. דאָ קומט אויך פאָר די גאַנצע בערגלסאָניש־פּאַרטיפטע לעבנס־שפּיל פון אַלע זיינע אויך שפּעטערדיקע שעפעריש־פאַרווירקלעכטע אַלטע און יונגע—די ערשטע, ווי אויסגעשפּראָכענע פאַרגאַנגענהייטס־פאַרשוינען, די צווייטע, ווי אָנגעמערקטע„איבערגאַנגס־פונקטן", ריכטיקער, ווי „אָפּגאַנגס־פיגורן" ווי טיפּן, וואָס לייקענען אָפּ אליין זיך בעשאַסן לעבן, און שאַפן אָפּ זייער אייגענע עקזיסטענץ.

פונם אידילישן „ארום־וואָקזאַל" דורכן לירישן „נאָך אַלעמען" ביזן דראַמאַטיש־פּאַרטיפּנזן „אָפּגאַנג" איבערן „דרויב" און „אין אַ פאַרגרעבטע שטאָט", איבער דעם אַלעם ציט זיך די שטייגנדיקע ליקווידאַציע פון א טקופע, איין גאַנצע בערגלסאָנישע ליקווידירונגס־עפּאָפּייע. איין גרויס ווערק, וואָס האָט באַלויכטן די קאָנוואולסיע פון אַ שיכט—דעם אידיש־באַלעבאַטישן שטייגער־שיכט—אָנהויבנדיק פון שטאַם פון זיינעם, פון די פאַרעלטערטע צעפאַלענע שוין וואָרצלען און ענדיקנדיק מיט די הויך פאַרפלויגענע צווייגן, מיט די פאַראיינזאַמטע אין זיך פאַרגאַנגענע יונגע שפּראָצונגען.

—„זאָל זי אַ קוק טון: מאַמעש אַ שאַבעסדיקער הימל. שאַבעסדיק, זעען אויס אפן מייר'עוודיקן באַרג אפילע די ארומיקע גרינע פעלדער.

מירל האָט מעכאַניש אַ קוק געטאָן צום באַרג און האָט דאָרט גאָר נישט ניט געזען א כוץ דעם מידן גאַי, וואָס דעראַקערט צו נאַכט זיין פעלד. א היפשער צעאַקערטער פּאַס האָט זיך דאָרט שוין געצויגן איבערן גאַנצן רעליעף פון גרינעם באַרג און אים ארומגענומען מיט א ברייטן שוואַרצן גאַרטל. זי האָט נאָך נישט געוואוסט, צי הערצם ווערטער האָבן א איראָנישן זין, צי ניין און האָט געקוקט אַף אים מיט דערשראָקענע ערשטווינטע אויגן". (נאָך אַלעמען 178).

און אויב מירל, דער צעשטערערישער גייסט פון שטעטל, האָט נאָך ניט געוואוסט צי מיינט ער עס איראָניש, דער העברעאישער פּאָעט הערץ, וואָס זעט דעם שאַבעסדיקן ארום און ארום דאָרטן, וואו זי באַמערקט שוין נאָר א איינפאַכן טאָג־טעגלעכן לאַנדשאַפט—אויב מירל האָט זיך נאָך געכידעשט, האָט אָבער שפּעטער באַיים מוישע, דער ראַקיטנער פּאַרטיפּטער אומרו שוין גאָר ניט געסאָפּעקט, בעאַיים ער האָט ארויסגעטראָגן זיין שאַרפן אורטייל:

—דער עלטסטער ליגנער, דער קינדערשער סידער זיינער, וואַלגערט זיך דאָ ערגעץ אַף אַ בוידעם צווישן אַלטע פאַרשטויבטע שיימעס.

און ער האָט, ווי נעקאָמע געהאַט אין אָט דעם אַלטן גרויסן ליגנער" (אָפּגאַנג 38).

און וועגן פרעגערן, דעם שטעטלשן צעלאָכעסניק, דערציילט אונז בערגלסאָן:

„נאָר, אַז, ער גייט דורך אין עק־שטאָט פאַרביי די פאַנאַנדערגעעפנטע שולפענסטער, דערהערט ער דעם שאַבעסדיקן נוסאַך' פון „ברוך־שאמר". ס'אַרא

אַלטער איינגעגעסענער נוסאַך! ער לייקנט אין אַלע נייסן, וואָס זיינען אויפגעטאָן אַף דער וועלט" (אַפּגאַנג 80).

אָבער אַז דער אַלטער נוסאַך האָט צוזאַמען מיט די נייסן אויך אָפּגעלייקנט די קלוימערשטע טרעגער פון די נייסן, אַז די טרעגער, וואָס האָבן בעעצעם אַליין געהאַט אַ צו נאָענטע טאָקע איינגעגעסענע שייכעס צום אַלטן נוסאַך און אָפּשאַפּ־דיק דעם דאָזיקן נוסאַך האָבן זיי אין טאָך, ווי געזאָגט, אָפּגעשאַפט זיך גופע.

כאַיים מוישע, די קווהעלעסדיק־זויבערע פּערזענלעכקייט פון „אַפּגאַנג" האָט שאַרף, מאַמעש נעוויעסדיק דערזען, אַז אין שטאָט, וואָס איז שוין „אויסגעוועבט אַלט, און אויסגעהוילט אין טויט" זיינען שוין נאָר פאַראַן „רעמאָזים אַף מענטשן" און אַז אַף אַ שוועל פון איינער אַ קראָם שטייט אַ קרעמער „אַ לוסטרינענער טאַטע", וואָרים ער האָט פאַרשאַרפט־בילדעריש געטראַכט, כאַיים מוישע: „די גרעסטע קאַריקאַטור—האָט ער געטראַכט—איז ווען אַ מענטש איז ענלאַך צו זיין טאַטן" (אַפּגאַנג 37).

אָבער אַנשטאָט ניט צו וועלן בלויז זיין קיין קאַריקאַטור, אַנשטאָט ניט צו וועלן בלויז אונטערצוהאַלטן די עקזיסטענץ פונם „לוסטרינענעם טאַטן", די עקזיסטענץ פון דער „אויסגעוועבטער שטאָט"—האָט כאַיים מוישע צוזאַמען מיט זיין צווילינג מיילאַכן באַשלאָסן ניט אונטערצוהאַלטן דער „וועלטס עקזיסטענץ", דער אומווערדיקער וועלטס עקזיסטענץ. אינם „נאָך אַלעמען" האָט אונז בערגלסאָן דערציילט אַ מייסע וועגן דעם שוימער פון דער „טויטער שטאָט", אינם „אָפּגאַנג" האַנדלט זיך שוין וועגן דעם שוימער פון דער טויטער וועלט. עמעס כאַיים־מוישע באַדאַכט זיך איינמאָל, אַז מען דאַרף היטן, היטן אַז די וועלט „ביז וואַנען ס'וועט קומען דער באַלעבאָס". אַז דער באַלעבאָס דאַרף און וועט קומען—דערין איז זיכער געווען אַליין בערגלסאָן, אָבער דערצו האָט, אַפּאַנעם, בערגלסאָן נאָך עפּעס געקווּאָוסט, אַז זיי, אַז די שאָמרים, די ראַקיטנער שאָמרים, זיינען ניט בעקוויאַך געווען דערוואַרטן זיך אַף דער געבענטשטער רעגע, זיי זיינען אַפילע ניט בעקוויאַך געווען אָוועקגייענדיק פון דער וועלט אַ קלאַפּ טאָן מיטן טיר אַזוי, אַז "די שטוב זאָל אַ ציטער טון און ס'זאָלן זיך אויפכאַפּן קליינע קינדער".

—פאַרוואָס ביזטו אַזוי שטיל אַוועק, מיילאַך?

—דו ווייסט כאַיעם מוישע.

—קדיי ניט אויפצוּוועקן קליינע קינדער?

— יאָ, כאַיעם מוישע, זאָלן דרימלען קליינע קינדער, זאָלן דרימלען קינדער מיט בלאַסע בעקעלאַך.

— אָבער ס'איז דאָך הוילער שעד, מיילאַך—הוילער שעד אין גוטסקייט און אין שעמעוודיקן שמייכל". (אַפּגאַנג 114).

דער פּשאַט פונם דאָזיקן בילדעריש־פאַרשטעלטן דיאַלאָג איז דער אָנמאַכט פון דעם אידיש־אינטעלעגענטישן שטייגער־שיכט, וואָס האָט, ווי איצט איז שוין דערוויזן, שוין לאַנג אָנגעוואָרן דעם לוסט צום קאַמף און איז אַוועק צוריק צו דער „אויסגעוועבטער וואַכעדיקייט, וואָס ציט זיך אַהער מיט אַלע וועגעלאַך און שטע־געלאַך פון ראַקיטנע דער שטאָט".

וועגן מירלען, וואָס האָט איינמאָל געפּרובט אַראָפּפאָרן צו איר פאָטער אין איר געבורטס־הויז, דערציילט אונז דער שעפער פון „נאָך אַלעמען", אַז באַטראַכ־טנדיק איר געוועזענעם כיידער האָט זי באַמערקט:

„דער געלעגער איז געווען ניט פארבעט, נאר איבערגעדעקט אזוי, אז די קאפ־קישנס האבן פון אונטער דער קאלדרע גלייך מיט דער איבערבעט ארויסגעשטעקט און געדוכט האט זיך, איבער עפעס, אז ס'איז פיל גרינגער אייביק נאוועגאד זיין, איידער אין אט דער בעט זיך נאך אמאל אריינצולייגן. (נאך אלעמען 248).

ווי אומעטום האט דא בערגלסאן מערקווירדיק אנטבלויזט א פיזיאלאגישע גרונט־רעפלעקסיע פון א רעגע־איבערלעבונג און מערקווירדיק פארצווילינגט זי, ווי טאמיד, מיט א דערהויבענעם סימבאליש־געזעלשאפטלעכן מיין: ס'איז פיל גרינגער פאר מירלען אייביק נאוועגאד זיין, איידער ווידער צום פריערדיקן שטייגער־לעבן זיך אומקערן—אזוי דארף עס קינסטלעריש אויסגעטייטשט ווערן. גע־ווים די נאכאלעמענישע יונגע מירל האט דאך נאך, ווי ס'ניט ווי, געהאט פאר זיך עטלעכע דורכלויכטן—נעפלדיקע האפענונגען אף טויעם טאם זיין פון א לעבן. אין די ווייטע טרוים־מעדינעס, צו וועלכע זי האט זיך געריסן מיטן גאנצן אומ־שולד פון איר נאך ניט מיט אלעמען אויסגעבראכטן מיידלשן קויאך.

אנדערש אבער האט אונז בערגלסאן פארגעשטעלט זיינע שפעטערדיקע אפ־גאנג־געשטאלטן. מיילאך און כאיעם מוישע, זיינען אראפגעקומען אהער אין שטעטל נאכדעם, ווי זיי האבן געלערנט אין גרויסע שטעט „געפלאטערט" אפילע אף באריקאדן און געקומען לעסאף אין ראקיטנע „דער שטאט" פייניקן זיך מיט דעם אידנס גרינבלעך־נאסע־שטיינדלאך, די אויגן—דאס איז די אייביקייט, וואס זעט גלייכגילטיק צו, ווי יונגע ווערן אלט און בלייבן בא ניט באפרידיקטע פאר־לאנגען (אפגאנג 20).

ווארים געראכט איז געווען בערגלסאן, דער ווייט זעערישער קינסטלער וואס האט אפשאפנדיק די שטעטלשע עלטערע אידישקייט אויך דיכטעריש אפגע־שאפט א דאר פון יונגע, די יעניקע יונגע, וואס האבן פון זייער שטעטלשער שטייגער־הויט ניט געקאנט ארויס, די יעניקע, וואס האבן בעעצעם „פארראקיט־נישט" די גרויסע וועלט און דערפאר האבן זיי זייער גרויסע וועלט אהער קיין ראקיטנע אראפגעבראכט, זי זאל דא צוזאמען מיט זיי אפשטארבן אפן פא־טערשן מיסט־איבערבלייב, מיט וועלכן זיי זיינען, אפאנים, ניט בעקויאך געווען צעריסן...

„נאר פון וואס באשטייט דען א גרויסע שטאט, וואס איז איינגעהילט אין נעפל אויב ניט פון לעפישע שאטנס, וואס ליארעמען און שרעקן און וועבן דער וועלטס טויהו וואוואיהו.

קומט צו גיין איינמאל כאיעם מוישע, דער עלטערער פון די צוויי אינגלאך און זאגט, אז ער וויל שוין בעסער א שטענדיקן ווינטער־טאג.

זאל אן אופהער שיטן אף אט דער שטאט געדיכטע נעפלדיקע שנייען. זאל זיין כוישעך, און אין איין צוזאמענגאס זאלן דערווארגן ווערן אלע ווילדע געשרייען פון אט דעם לעפישן טויהו וואוואיהו — מען דארף ניט, זאגט ער, קיין וועלט. וואס טויט מענטשן איידער זי באפרידיקט זייערע פארלאנגען.

בענויגייע צו ביידן, אזוי קלערן די אינגלאך, איז זיך גאט באגאנגען ניט ליטיש—נאך אין סאמע אנהויב בעשאס ער האט זיי באשאפן, איז ער זיך ניט ליטיש באגאנגען, גלייך ער וואלט דעמאלט האבן א סאך שיינע וועלטן אף אויס־צוקלייבן און האט זיי, ווי אף צולאכעס אראפגעלאזן דאווקע אף אט דער—דער אומווערדיקער.

—„גאטס באקאלײ־קלײטל“ רופן זײ אט די ערדײשע װעלט און דערמאנען זי טאמיד ניט צו גוטן“. (אפגאנג 11).

„גאטס באקאלײ־קלײטל“—קײן שארפערן, דאכט זיך, צונעמעניש פאר טא־ראבײס און ריעקלערס װעלט איז ניט קדאי צו זוכן. מיט אלע ראמאך קינסטלע־רישע אײװורים האט בערגלסאן דערפילט דער װעלטס פוסטקײט און אומװערדי־קײט, דער ערשטער האט ער דערשפירט, אז די ארומיקע װעלט שימלט, דער ערשטער האט ער זי פארמישפעט, בעאײם אלעמען ארום האט זיך געדאכט, אז זי איז פאראן, אז זי לעבט, אז זי װעט א צײט לעבן...

יא. דער ערשטער האט בערגלסאן אזױ מײסטעריש פארקלאפט טיר און פענסטער פון גדאליע הורװיצעס שטוב. דער ערשטער האט ער דאך מאדנע בילדע־ריש דערזען, אז דער ראװ, דער שױכעט און דער כאזן האבן אױסגעזען אף דעסלערס קנאסמאל, „װי סטאטיסטן מיט געליגענע קאפאטעס און מיט צוגעקלעפ־טע בערד“.

— מעניטן!

האט זיך אים געדאכט, אזריעל פױזנערן, אז דאס רופט מען ניט אים, נאר עמיצן א צװײטן, א סאך א עלטערן און בעקאװעדיקערן, װאס איז שױן לאנג גע־שטארבן, לאנג שױן אװעק און פארשװאונדן פון דער װעלט“. (אפגאנג 96).

ס'איז מערקװירדיק מיט װאס פארא פארטיפטן פסיכאלאגישן קונסט־געװער האט בערגלסאן געשונדן די געגנװארטס־הױט פון זײנע גערינכטעטע טיפן און זײ אלײן האבן זיך דערמיט געשטױסן אין געשיכטלעכן הינטער־גרונט ארײן. שטאמט דערפון, צו גלױבן, דער עגט־בערגלסאנישער פסיכאלאגישער פאראלעליזם, װעל־כער דריקט זיך אױס אין דעם, װאס זײנע פערסאנאזשן לעבן פאר זיך גופע אין א אױסגעדאכט לעבן און געפינען זיך דעריבער גלײכצײטיק אין טרױם, ריכטיקער אין מאכשאװע און אין װירקלעכקײט: „כאװע פױזנער װאלט א באלן געװען גלײכצײטיק פליען און גײען הארט בא דער ערד“—ס'איז א מין רעפלעקטארישע צעצװײטקײט, װאס צײכנט אױס בערגלסאנס אלע געשילדערטע הױפט־גע־שטאלטן, קלײכערשט זײ אלע לעבן צװײ לעבנס—אײנע צוליב זיך און אײנע צו־ליב דער פארגאנגענער אײביקײט, די בערגלסאנישע אײביקײט, װאס גײט זײ נאך און שלינגט אלע זײערע װערטער, באװעגונגען און איבערלעבונגען.

„זי איז װי א פארגעסענע געזעסן בא דער זײט פון טיש, און האט געהאט אזא גלײכגילטיק אױסזען, גלײך אט דאס קנאסמאל לעבט זי איבער דאס צענטע מאל אין לעבן“ (אפגאנג 105).

אדער: „און אײנמאל פארנאכט האט זיך איר שױן געדוכט, אז פון דארט, פון רױטן עק־הימל קוקט צו איר א צװײטע פײערדיקע מירל און װינקט צו איר פון דער װײט: „קײנער, װינקט זי צו איר, װײסט נישט צוליב װאס ס'בלאנזשעט ארום מירל הורװיץ, און איך מירל, װאס איך ברען אין פײערדיקן עק־הימל אפן האריזאנט—כ'האב שױן אמאל אױך ארומגעבלאנזשעט און האב אױך נישט גע־װאוסט צוליב װאס“ (נאך אלעמען 334).

פון אט דער שארפער רעפלעקטארישער רעמיניסצענץ, װאס איז מער, װי א בילדערישער אױסדרוק־מיטל, איז בעפײרעש צו זען אז ס'ציט זײ די בער־גלסאן־טיפן, צו פארשטעלן זיך, װי פארגעדײנקטע פון אװאר־לעבן, און פון אט אזא ארט „מירל־אופפאסונג“ גײט דער גלײכער שעפערישער װעג צו די שפעטערדיקע

מיילאַך און כאַיעם מוישע, וואָס זיינען שוין פון לעבאַטכילע אָן געבאָרן געוואָרן, ווי אַ טויטלעבעדיקער צווילינג, און כאַיעם מוישע דער לעבעדיקער האָט דעריבער אַזוי מאָדנע געלעבט אַף צוריק צום טויטן מיילאַכן אין פאַרגאַנגענהייטס־טהאָם אריין, וואָרים גראָד דאָ, אינם „אָפּגאַנג“ האָט בערגעלסאָנס נייןן־זאַגערישער פאַטאָס מער ווי אומעטום צעשפּיגלט זיך מיט אַלע שעפּעריש־אָפּלייקנערישע פארבן.

„פאַר געשיכטע זיינען די טויטע לעבעדיק און די לעבעדיקע טויט“—עפּשער האָט בערגעלסאָן דורך דעם דאָזיקן כאַראַקטעריסטישן אָפּגאַנג־אַפאָריזם געוואָרפן אַ שיין אַף זיין אייגענעם שאַפן. האָט ער דאָך מאָלנדיק זיינע העלדן, זיי פון אונטערן פען אין שטיקער געוועזנהייט פאַרוואַנדלט. האָט ער זיי דאָך, ווי לעבעדיקע פערזענלעכקייטן געטייט באַר אונזעריקן איצט, פאַר דער ווירקלעכקייט, אָבער אויפגעלעבט האָט ער זיי ווי לעבעדיקע געשיכטע, ווי לעבעדיקן פיין, ווי געליטערטע, פון איצטערט שוין פאַראייביקט־לעבעדיקע, ענערגיע פון טיף מענטשלעכער אַליע און יערידע.

אין אָט צייליב דער דאָזיקער פון אונז גופע באַשאַפענער פאַרגאַנגענהייט האָט בערגעלסאָן מייסטעריש אויסגענוצט די אימפּרעסיאָניסטישע קונסט־מיטלען.

3

ס'וואַקסט זיך אין די אויגן אַ אייגנשאַפט פון בערגעלסאָנס אַרט שרייבן: דער פאַרמענטשלעכטער, אַזוי צו זאָגן, כייפעץ אין בערגעלסאָנס שאַפן. די קעגנשטאַנדן, די טויטע נאַטור־און שטייגער־אָביעקטן לעבן אַ פּסיכאָלאָגיש לעבן באַ בערגעלסאָנען, זיי באַקומען אַ מין מענטשלעכן אייגן־כאַראַקטער מיט אַ פולקאָמען מענטשלעך באַרעכטיקטן אָרט אין דער האַנדלונג.

„ווייט, ווייט אינם באַנאַכטיקן האָריזאָנט, וואָס קעגנאיבער די פאַרשנייטע פעלדער, האָבן זיך נאָר אין איין שוואַרצע שורע די דעמבענע וועלדלאַך געצויגן און געדרוכט האָט זיך, אַז זיי ווילן דרימלען און קאָנען נישט, אַז ס'שטערט זיי פון דאַנען די לאַנגע שיין פון דער אקוישאַרקע שאָצם רויט באַלויכטענע פענסטער און ס'וועקט זיי אַלע מאָל אָן אַנדער שטיל בלאַנזשענדיקער ווינטל, וואָס קומט אַהין צווישן די יונגע ביימער צו לויפן, און לאָזט איבער צווישן זיי די באַנאַכטיקע מאָרעשבוירע פון ערגעץ וואו אַ ניי־געבוירענעם אומגליק“ (נאָך אַלעמען 64).

ס'איז ניט קיין פּאָשעט אַנטראָפּאָמאָרפירטע פּייזאַזש־שילדערונג פון אַלטן רעאַליסטישן שניט—ס'איז אַ פולשטענדיק־אויסדריקלעכער „נאַטור־מאָרט“ פון דעם מין וואָס האָט פאַרנומען אַזאַ אָרט באַ די אימפּרעסיאָניסטישע מאָלער. ווייל אויך זיי האָבן בעעצעם אַף אַזאַ אויפן פאַרמענטשלעכט די אַרומיקע נאַטור־און שטייגער־אָביעקטן, אויסגעזוכט דעם אייגנאַרטיקן „שטיל־לעבן“—אַזוי גערופן הייסט „נאַטור־מאָרט“ אַף דייטש—אויסגעזוכט אַף זייער שטייגער דעם פאַרביקן לעבן מעהוס פון דעם אַרומיקן דוימעם, פון דעם אַרומיקן טויטן כייפעץ.

„טעלער צו טעלער פאַלן דאָרט צו מיט אַ וויינענדיקן טויבן קלונג גלייך ס'טוען זיי ווי די קלעפּ, וואָס זיי כאַפּן“.

אָדער: „ליגט זיך אַזוי אַ כ[illegible]ושקע אין זאַל אַף דער רייכער פּאָדלאָגע, ליגט מיט איר [illegible]צער צויט[illegible] ליי[illegible] און איז זיך מיסקאַנע אין אַ צווייטער כמעזשקע, וואָס ליגט ערגעץ וו[illegible] אין אַ צווייטער כאַסענעדיק צוגעקליבענער שטוב.

—די קאַלע איז אין יענער שטוב גליקלעך, קלערט דובט זיך אַט די כטעזשקע.

— טוט זיך קוים קוים אַ ריר דער לאַנגער פאָרהאַנג, וואָס אַפן פענסטער און וויל דוכט זיך אומעטיק צוגעבן:

—זי האָט ליב דעם באָסן, יענע קאַלע". (נאָך אַלעמען. 176).

און אַזוי און אומעטום און קעסיידער פאַרפּלעכט בערגלסאָן דעם טויטן כייפעץ מיט דער לעבעדיקער שטימונגס־טיף, די אַרומיקע שטייגער־אָביעקטן, די גאַנצע אַרומיקע וועלט פון שטייגער־אָביעקטן, רעפלעקסירן, ריידן זיך איבער, ווינקען זיך דורך, ווי דורך אַ מיניי ראַדיאָ־פונקען, פלעכטן זיך איבער מיט מענטש און אָפט מאָל איז שוין ניט צו דערקענען וואו איז מענטש, וואו איז כייפעץ, וואָרים מענטש איז שוין אין כייפעץ צעברעקלט און צעפיצלט, מענטש, וואָס איז אין לאַנג־דווירעסדיקן באַלעבאַטיש־אויסקומעניש מיט שטייגער־אינווענטאַר פאַר־וואַקסן, מיט זיי טאָג־איין, טאָג־אויס זיינע אַסאָציאַציעס באַהעפט, און די אַלע אַרומיקע שטייגערדיקע זאַכענישן ריידן שוין אַפילע פאַר מענטש און אַנשטאָט מענטש:

„אין געסל איז געווען אופגעראַמט און שטיל, הייזער האָבן פון זיך שאַבעס־דיקע שאָטנס אַפּגעוואָרפן. און זיך איבערגענומען:

— מיין שאָטן איז גרעסער!

—און מיינער איז נאָך גרעסער! " (נאָך אַלעמען 319).

שטוב, גאַס, פענסטער, בוים, פור, קאַבריין—אַלץ און אַלץ רעדט און דער־ציילט אַפן שטייגערדיק־אימפּרעסיאָניסטישן בערגלסאָן־לאַשן, ווייל אימפּרע־סיאָניזם איז, ווי געזאָגט, אַ פענסטער אין שטייגער אריין, און שטייגער ווערט פאַרטאַמציסט דורכן אימפּרעסיאָניזם, שטייגער ווערט דורכן אימפּרעסיאָניזם פאַרוואַנדלט אין פאַרגעדיינקטער ענערגיע פון באַוועגונג, פאַרב און קלאַנג, וואָרים אַף אַזאַ אופן ווערט שטייגער איבערגעדיכטעט און אויסגעלעבט.

„אַרום צוועלף אַזייגער באַטאָג האָט זיך נאָך געדיינקט וויפל ווייבער האָבן זיך מיט זון־אופגאַנג אַרום עטלעכע פורן מיט גרינס געריסן און דורך אָמענע טיר און פענסטער האָבן זיך נאָך פון ערגעץ אַרויסגעשפּאַרט גיכע פאַרשפּעטיקטע קלעפּ. וואָס פאַלן אַפן פיש־ברעטל און זיינען אויסגעמישט מיט די ווערטער, וואָס איין שכיינע האָט צו דער צוויטער אין שטוב אַריינגעשריען. אַ איד אַ קרעמער האָט אַף דער גיך אַ גמילעס כעסעד אָפּגעטראָגן און דער פּראָוויזאָר סאַפּיאַן האָט זיך פון ערגעץ וואו צו זיך אין אַפּטייק אומגעקערט". (נאָך אַלעמען 318).

אַף אַזאַ קאַרג־שורעדיקן שעטאַך איינגעזעצט אַזאַ באַדייטנדיקן געמעל—ס'איז דערפאַר, ווייל אָט דער שטייגערדיקער אינווענטאַר פון אויג און אויער איז שוין פאַרן אימפּרעסיאָניסטישן דיכטער בלויז פאַרגעדיינקטע פאַרגאַנגענ־הייט און, ווי פאַר די אימפּרעסיע מאַלער, איז שוין פאַר אים אין דעם פאַל דער איקער אויך ניט דער שילדערישער „וואָס" פון די אָביעקטן, נאָר דער „ווי"; מערקט ער דעריבער זיי און נאָר פלעקן־וויים און קלאַנגען־וויים אַף אַזוי פיל, אַף וויפל זיי דאַרפן דורך אַנשוילעכע שטריכן וועקן די פּאַרטיקע געזעטיקטע אַסאָ־ציאַציעס.

אין בערגלסאָנס דערציילונג „דרויב", וואָס איז אָנגעשריבן מיט זעלטן אַק־טיווע, טעלעגראַפישע אימפּרעסיע־מיטלען, איז פאַראַן אַזאַ שטעל וועגן דעם אַלטן דאָוויד לייזערס טויט:

„מיטן טאָגלעך, זאָגט מען, אַז ס'איז אים גרינגער געוואָרן. ער איז אַנדרימלט געוואָרן. נאָר מיט אַ שאָ שפּעטער ווערט פֿון ס'ניי אַ גוואַלד. מ'צינדט אָן אַרום ליכט און פֿרומע אידן קומען מיט נאַסע פּייעס פֿון מיקווע און זאָגן אַרום עפּעט פֿון גראָבע סידורים" (דרויב 17).

שניידט ער דעם באַוואוסטזיין, דער דאָזיקער „עפּעס", וואָס די פֿרומע אידן זאָגן: גלייך בערגלסאָן גופֿע האָט לאַכלוטן פֿאַרגעסן, וואָס מען זאָגט בײַ אַ ניפֿטער. אָבער ער איז געדעכט: מען זאָגט שוין טאַקע „עפּעס". וואָרים דער איקער איז שוין פֿאַר בערגלסאָנען ניט דער פֿאַרשוואונדענער ריטואַל אַליין, נאָר דער אויסזען פֿון די בייזאַכן, וואָס האָבן דעם ריטואַל פֿאַרשלונגען: „דער גראָבער סידער", „די נאַסע פּייעס", „די אָנגעצונדענע ליכט"—די ריין אימפּרעסיאָניסטיש אופגעשטעלטע אקסעסואַרן, דורך וועלכע בערגלסאָן ווייסט דעם סאָד, ווי צו איבערגעבן געשילדערטע געשעעניש.

וואָרים אין דעם פּראַט איז ער געוואַלדיק מערקווירדיק, דאָוויד בערגלסאָן, וואָס האָט אין דער וואָרט-קונסט געגעבן אַ עכטע מאָלערישקייט פֿון אימפּרעסיאָניסטישער ליכט און פֿאַרב: די אומעטומיקע שפּיל פֿון לאָמפּ און פֿענסטער—אַ עמעסע סימפֿאָניע פֿון לאָמפּן-און פֿענסטער-שיין—בײַ בערגלסאָנען, די שוואַרצע קלייד אַף מירלען, די ווייסע טישטוך, די רויטע גאַרדינען, דער אָפּגעגאָלטער קאָפּ בײַם קראַנקן הורוויצן, די ווייסע העמד פֿאַר זיין טויט, דער ביינקל מיטן אָפּגעשיילטן מאַראַנץ בײַם פֿאַרשוואַכטן זיידע נאַוועסקען, דער סעגל פֿון די זאַנטיקעס אין „אָפּגאַנג", דער בלוי-גרינלעכער פֿלאַם פֿון דאַמף-מאַשינדל—אַף יעדער שריט און טריט צעשאָטענע קאָלירטע און ליניאַישע פֿלעקן, דאָ אַ געהויערטע פּלייצע, דאָרט אַ לענגלעכער פּאָנים, די ליינגלעכע שורע פֿון בערד, ברוין-בלאָע אָדערן אונטערן הויט פֿון נאָז", „די סאַרווערן אין די בלאָע ברילן"—קעסיידער אימפּרעסיע-פֿלעקן, וואָס סיגנאַליזירן צו אונזער שטייגערדיקער אויג-און אויער-דערפֿאַרונג. פֿאַרוואַנדלען זיי אויך בערגלסאָנס שפּראַך, זיין אידיש, יעדער וואָרט באַזונדער פֿאַרוואַנדלען זיי אין אַ לעבעדיק באַשעפֿעניש, וואָס פֿאַרמאָגט איר קלאַנג, איר פֿאַרב, איר דופֿט און רייאַך. אַפֿילע בערגלסאָנס נעמען—די פֿאַמיליען-נעמען אויך ביכלאַל—וואָווע בורנעס, עסטער פֿיך, נאָסן ווידערפּאַליער, מאַכאַרטאָוו, טאַראַביי—אַלע זיינע נעמען זיינען דערום אַזוי אָרגאַנישקינסטלעריש באַהעפֿט מיט די טיפֿן גופֿע, ווייל אין די דאָזיקע קלאַנגען ליגן עפּעס פֿאַרבאָרגן אייגנאַרטיקע אימפּרעסיווע רעמאָזים, וואָס וועקן ווייטן און טיפֿן אָפּהילך פֿון טעווע-אייגענשאַפֿט און איבערלעבונג.

און נאָך:

בערגלסאָנס דיאַלאָג איז אויך אין טאָך אַ אימפּרעסיאָניסטישע דערשיינונג: אַזוי שעפֿעריש שיין האָט ער געפֿונען דעם מיטל צו איבערגעבן דעם טאַמצים דעם „סייכל", וואָלט איך געזאָגט, פֿון אַ אידישן שמועס. ניט וואָס די טיפֿן ריידן, נאָר ווי אַזוי זיי ריידן, ריכטיקער ווי אַזוי זיי טראַכטן דורכן ריידן—דאָס איז ווידער דער הויפּט-פּרינציפּ פֿון דעם בערגלסאָן-דיאַלאָג.

„מיט אַ פֿלאַמענדיקן פּאָנים איז זי אַריין צו זיך אין כיידער, געבליבן שטיין, געוואָלט זיך עפּעס דערמאָנען און געגומען זיך דערפֿרעגן בײַ דער נייטאָרן-מיידל:

—די מיידל געדיינקט ניט, וואָס פֿאַר אַן אַרבעט זי, מירל, האָט היינט באַטאָג געהאַט צו טון" („נאָך אַלעמען" 174).

און ניט צופעליק נוצט בערגלסאָן אין דיאַלאָג אַל־פּי־ראָוו די דריטע פּערזאָן. דעם „ער" און „זי", ווייל דער אימפּרעסיאָניסטיש־רעפלעקטאָרישער אַרט ריידן באַשטייט, דער איקער, אין צוהערן זיך בעשאַס מייסע, צום אייגענעם געדאַנק. פאַלט עס אינטערעסאַנט צונויף מיט דער אויבנדערמאָנטער צעצווייטקייט פון די בערגלסאָן טיפּן, וואָס לעבן אליין זיך איבער און הערן זיך צו צום אייגענעם געשפּרעך אויך, ווי צו אַ פרעמדן. דערצו שטאַמט נאָך דערפון די שיינע אַקטיווע צוזאַמענגעמלאָבנקייט פון טאָן און ריידן, פון האַנדלונג און שטימונג אין בערגלסאָנס ווערק.

—„פון היינט אָן הויבט ער אָן צו פאָרן אין שטאָט זעלטן... גאָר גאָר זעלטן, און ער האָט אָנגעהויבן פאָרן אהין זעלטן, גאָר זעלטן". (נאָך אַל. 17).

איז ער ווערט מען זאָל אים באַזונדער אויספאָרשן, דער בערגלסאָן־דיאַלאָג מיט זיין אָרגאַנישן איבערגאַנג פון מאַכשאָווע צו מאיסע, פון טרוים צו וואָר, דער דיאַלאָג, וואו דער איבערכאַזערן פון די לעצטע ווערטער אַפילע שפּילט מיט אַלע רעפלעקטאָרישע אייגנשאַפטן—אגעוו, עכט אידישע אייגנשאַפטן—פון זעלבסט אַנאַליז, וואָס זיינען קלאָר איבערגעגאַנגען צוזאַמען מיטן וואָרט־און טיפּ־ירושע פון שאָלעם־אַלייכעמען צו בערגלסאָנען. ווערט זי באַרעכטיקט דאָ נאָך אַמאָל אָט די „זי" און „ער"־פאָרם פון דעם בערגלסאָן־געשפּרעך, די מעדיאומישע דריטע פּערזאָן. וואָס געהערט שוין, אייגנטלעך, דעם פאַרגעדייקען־מעטאָד", וועלכער ליגט ביכלאַל אין יעסאָד פון בערגלסאָנס אַרט שילדערן.

אין דעם אימפּרעסיאָניזם איז דער שעפּערישער סוביעקט די לאַבאָראַטאָריע, וואָס לאָזט דורך, ווי געזאָגט, דורך אירע היסטאָריש־דערפאַרענע כושים דעם אָנגעזאַמלטן אוצער פון דער אָביעקטן־וועלט. קומט אים אויס, דעם אימפּרעסיאָ־דיכטער, אויפשטעלן זיינע געשטאַלטן אָט ווי על פּי זיקאָרן, ער דערמאָנט זיך, קלוימערשט אָן פאַרגעדיינקטע געשעענישן, געשטאָמע־צושטאַנדן און איבערלעבונגען. און אָט אַזוי שאַפט אויך דאַוויד בערגלסאָן דורכן זיקאָרן. דער „געדיינקען" און „פאַרגעדיינקען" פאַרנעמט בא אים אַזאַ אייגנאַרטיקן אָרט און איז דער באַליבסטער מעטאָדאָלאָגישער וועג פון בערגלסאָנס שאַפונגס־פּראָצעס.

— ציוויע, דו ווייסט, וואָס דו טוסט איצט, ציוויע?

ניט זי טראַכט אָט די ווערטער, נאָר זי געדיינקט זיי". (יאָרדים 36).

אַלע ווערטער און האַנדלונגען „געדיינקט" עמיין בא בערגלסאָנען. אומעטום, ביפּראַט אינם „נאָך אַלעמען"—דער „דערציילט מען", דער „זאָגט מען", דער „האָט זיך געדאַכט" „האָט זיך פאַרגעדיינקט"—אָנשטאָט צו דערציילן דירעקט דעם סיפּער האַמאַיסע אַנטוויקלט אומעטום בערגלסאָן די האַנדלונג דורך די מעדיאומס, דורך די דיכטערישע שלוכים: מענטש, וואָס האָט אויסגעקוקט און דערציילט נאָכדעם, פענסטער, וואָס האָט די מייסע פאַרגעדיינקט און איבערגעגעבן, און אָט ליגט זיך מירל אָפן בעט און טראַכט (נאָך אַל. 82). און דורך דעם, וואָס זי האָט פאַרגעדיינקט אַנטפּלעקט אינז דער שרייבער דעם געשטאַלט פון איר כאָסן מיט אַלעם דעם, וואָס מיט אים איז פאָרגעקומען, וואָרים מייסטנס דערציילט בערגלסאָן וועגן גע[illegible], נאָכדעם, ווי ער פאַרוואַנדלט זיי אין אָפּגעוועזענע. איז שוין צו גלייבן, אַז דערפאַר ציט בערגלסאָנען מעטאָדאָלאָגיש צו „טויבע, בלינדע און שווייגער", זייער אינווייניקסטער שילדערונגס־פּראָצעס קומט דאָך געוויס פאָר דורכן פאַרגעדיינקן, דורכן אָרגאַנישן איבערלעבן דאָס וואָס

ס'ליגט אַנגעזאַמלט אין זיקאָרן.

דער שעפער פון די אָפּגאַנג־געשטאַלטן האָט אָפּ אונזערע אויגן אַ וועלט אין פאַרגאַנגענהייטס־טהאָם געוואָרפן. דער אימפּרעסיאָניסטישער מעטאָד איז איי־נער פון די געלינגענסטע אָפּ איבערדיכטן דעם לעבנס־שטייגער, וואָס האָט זיין געגנוואַרטס־ווערדע פאַרלאָרן. דעם דאָזיקן מעטאָד האָט בערגלסאָן אויסגע־נוצט אפן גלענצנדסטן אויפן.

בערגלסאָן האָט דער ערשטער דעם אידישן ראָמאַן געשאַפן. נאָך שאָלעם־אַלייכעמען און פּערעצן איז בערגלסאָן דער גרעסטער שילדערער פון דעם לעבנס־שטייגער. ווי זיי, האָט ער מיט דער געזעלשאַפטלעכער ענערגיע אָנגעפירט, דעם פּאָנים פון אַ טקופע אַנטפּלעקט און ווי זיי קונסט אין קולטור פאַרוואַנדלט: שאָלעם־אַלייכעם און פּערעץ האָבן דעם אידישן קלאַל אופגעריסן, בערגלסאָן איז סוף אין דער יעבידישער נעשאָמע אריינגעדרונגען און דאָרט דעם אַלטוואַרג ליקווידירט, צוליב דעם אויסדערוויילט די נויטיקע קינסטלערישע מיטלען און באַ־שאַפן אונזער אייגנאַרטיק־אידישן אימפּרעסיאָניזם.

מאָסקווע 1923

י. ד אָ ב ר ו ש י ן.

א. ווייעוויארקא.

א אידישער טעאַטער-סטיל.

(שטריכן).

.1

.. אין אָנהויב איז געווען די באַוועגונג.

דאָס איז דער „בראשית“, מיט וואָס דער מאָדערנער טעאַטער הויבט אָן זיין געשיכטע, און וועלכן ער שטעלט אַוועק אַלס אַ וועג־ווייזער אין דער צוקונפט אין קעגנזאַץ צום ביז איצטיקן „אין אָנהויב איז געווען דאָס וואָרט“.

..אין אָנהויב איז געווען די באַוועגונג. די באַוועגונג האָט באַשאַפן דאָס וואָרט. און ס'איז געווען, און דאָס וואָרט האָט זיך געמערט און געפּרוכפּערט און ס'איז אַלט געוואָרן — — —

צוריק צו דער באַוועגונג. צוריק צום פּרימיטיוו, צום טעאַטראַלישן אור־קוואַל—מיט דעם וויל דער מאָדערנער טעאַטער אין אַלע זיינע ריכטונגען (אויסער דעם רעאַליסטישן, וועלכער איז מער ניט מאָדערן) אַרויס פון זיין קריזיס, צו וועלכן ער איז צוגעקומען. דאָס איז אויך דער וועג, אַף וועלכן ס'האָט זיך געשטעלט דער איינציקער מאָדערנער אידישער טעאַטער, דער מאָסקווער אידישער קאַמער־טעאַטער. די מיטלען אָבער, מיט וועלכע דער אידישער טעאַטער וויל זיין ציל דער־גרייכן, זיינען אין אַ געוויסן גראַד אייגענע.

דער אַנטוויקלונגס־גאַנג פונם אידישן טעאַטער און זיין געשיכטע, איז ניט אינגאַנצן דערזעלבער, וואָס פונם טעאַטער ביכלאַל.

דער טעאַטער האָט געמאַכט אַ גאַנג פון באַוועגונג צום וואָרט. דער טעאַט־ראַלישער אור־פּרימיטיוו איז באַוועגונג און באַוועגלעכער טאָן—טאַנץ און מוזיק. אינהאַלט און פאָרם פון עמאָציע. די פּסיכאָ־אינסטינקטיווע דינאַמישע ליניע. זיי־ענדיק—ווי אַלע אור־מאַניפעסטאַציעס פונם מענטשלעכן שאַפן—פאַרבונדן מיט דעם מענטשנס רעליגיעזע איבערלעבונגען, איז פונדעסטוועגן דער פּרימיטיווער טעאַטער געווען אַ ציל פאַר זיך. אַ טייל פון דער אַוואַנגאַרד אָבער ניט אַרום אַ מיטל. דאָס וואָרט האָט געדינט נאָר פאַר אַ טעכנישן הילפס־מיטל.

די דעגענעראַציע פונם טעאַטער הויבט זיך אָן מיטן זיג פונם וואָרט איבער דער באַוועגונג. צום ערשטן האָט זיך דאָס וואָרט געפּאָרט מיט דער באַוועגונג און פון דעם זיווג איז געבוירן געוואָרן דאָס טעאַטראַלישע וואָרט, די סצענישע ליטעראַ־טור; מיטן אַלץ שטייגנדיקן וואוקס אָבער, פון דער וואָרט־קונסט, פון דער לי־טעראַרישער קולטור, וואָס איז געוואָרן די הויפּט־צווייג, דער גרעסטער קויאַך פונם מענטשנס גייסטיקן שאַפן, איז פונם טעאַטראַלישן וואָרט געוואָרן דאָס וואָרטישע טעאַטער, פון דער סצענישער ליטעראַטור—ליטעראַרישע סצענע. דער

טעאַטער איז דערגאַנגען צו דער שטופּע פון אַ הילפס־מיטל פאַר דער ליטעראַטור. דאָס דראַמאַטישע וואָרט איז געוואָרן דעם טעאַטערס הויפּט־עלעמענט, אָראָפּ־טרייבנדיק פון דער סצענע דאָס אייגנטלעכע, דאָס וועזנטלעכע, דעם אור־עלעמענט פונם טעאַטער—די באַוועגונג, וועלכע איז דערלאָזט געוואָרן נאָר אויף אַזוי פיל, אויף וויפל ס'איז נויטיק געווען צו אילוסטרירן, קאָמענטירן די דראַמאַטישע וואָרט־שאַפונגען פון אַ איבסען.

דאָ האָט זיך קעגן טעאַטער אַוועקגעשטעלט די צייט. אונזער עפּאָכע איז אַזעלכע, אין וועלכער דאָס וואָרט בלייכט. אַ דאָר, וואָס מאַניפעסטירט זיך ניט אין אַ מוזיקאַלישן שטילן דויפּעק־קלאַפּ פון אַ קינסטלערישן בוך, נאָר אין אַ הילכיקן האַרצקלאַפּ פון באַוועגנדיקע גאַסן, שטעט און לענדער, אין דער דינאַמיק פון מאַסן, קלאַסן און פעלקער. אַן עפּאָכע, וואָס איז אין טאָך ניט ליטעראַריש־ליריש, נאָר טעאַטראַליש־באַוועגלעך. דאָס קינסטלערישע וואָרט האָט פאַרבלאַסט קעגן קינסטלערישן באַוועגלעכן וואָר.

אויב די אומבאַוועגלעכע זייטן פון אַ בוך קאָנען נאָך טראָגן אויף זיך די שורעס פון בליי־אויסגעגאָסענע אויסיעס, קאָנען עס אָבער ניט מער די ברעטער פון דער בינע, וואו די אויסיעס דאַרפן אומגעוואַנדלט ווערן אין לעבן, אין קינסטלערישן לעבן, אין באַוועגלעכקייט.

דאָ איז דער מאָדערנער טעאַטער געקומען צום איבערבראָך־פּונקט. ער האָט דערפילט, אַז ער מוז זיך באַפרייען פונם ליטעראַרישן באַלאַסט, צוריקגיין צו זיין אור־עלעמענט, אָנשטאָט דעם קינסטלערישן וואָרט צוריקשטעלן אין צענטער די קינסטלערישע באַוועגונג אין אַלע אירע פאָרם־און ליניע־מאַניפעסטאַציעס—, אַז אָנשטאָט אַ ליטעראַרישן אינהאַלט מוז ער זיך באַשאַפן אַ נייעם, אַ טעאַטראַלישן אינהאַלט.

.2

מיטן אידישן טעאַטער שטייט עס אַביסל אַנדערש. אויב דער וועלטלעכער טעאַטער האָט דורכגעמאַכט דעם אויבן־אָנגעמערקטן וועג פון באַוועגונג צום וואָרט, איז דאָס אידישע וואָרט און זיינע שאַפונגען ניט אָרופּגעשטיגן צו יענער הויך, צו וועלכער ס'האָט דערגרייכט די אייראָפּעאישע וואָרט־קונסט. די אידישע ליטעראַטור האָט ניט באַשאַפן יענע דראַמאַטישע ווערק, וואָס זאָלן זיין אימשטאַנד צו באַהערשן דעם טעאַטער. דאָס האָט געפירט דערצו, אַז פון איין זייט, איז דער אידישער טעאַטער געבליבן נענטער צו זיין פרימיטיווער געשטאַלט, פון דער צווייטער זייט איז ער געוואָרן מער צעקריפּלט, ניט קאָנענדיק שאַפן קיין טעאַטראַלישע האַרמאָניע פון זיין סצענישן שטאָף.

עס איז קיין שום צווייפל ניט, אַז גאָלדפאַדן איז ניט נאָר געווען אַן אָנהויבער פון אַן עפּאָכע אין אידישן טעאַטער, נאָר נאָך מער אַ פאַרענדיקער פון אַן עפּאָכע. ער האָט זיכער ווייטער געצויגן די טראַדיציע פון דער אַלטער אידישער טעאַטראַלישקייט און ער האָט געהאַט אין זיך די עלעמענטן פון אידישן טעאַטער־פרימיטיוו. ער פון זיין זייט האָט מוסיף געווען די „ליטעראַטור". ער איז אַזוי אָרום דער אייגנטלעכער פאָטער פונם ליטעראַרישן טעאַטער. בין אים אָן האָט דער אידישער טעאַטער אָנגעהויבן אַלץ מער פאַרלירן זיין עלעמענטאַרע

באוועגלעכקייט און פארבן, און זיך גערוקט אלץ נענטער צו ווארט און אינהאלט. פון אים הויבט אן דער וועג פון אידישן טעאטער זיך שפאלטן אין צוויי ליניען; איינע, וואס האלט זיך אקשאנעסדיק נענטער צום פרימיטיוו, וואס וויל זיך ניט געזעגענען מיט דער „האפקע" מיטן איבערקוליען זיך, מיטן טענצל און לידל—מיט איין ווארט, דער פון דער ליטעראטור-פארשריגענער באלאגאן-טעאטער; די צווייטע, וואס זוכט אפצורייסן דעם טעאטער אלץ ווייטער פון זיין אור-קוואל, פון זיין פרימיטיוון עלעמענט, און פון אים מאכן א בינע פאר ליטעראטור—דער „ליטעראַרישער" טעאטער אונזערער פאר די לעצטע 25 יאר.

אויב דער באלאגאן איז געווען דער אידישער טעאטער אין זיין דעגענעראַטיוון אויסזען האט דער „ליטעראַרישער" טעאטער אונזערער לעבאטכיקע צו גאר ניט דערגרייכט. ניט ליגנדיק אפן אנטוויקלונגס-גאנג פונם אידישן טעאטער, ניט האבנדיק דורכגעמאכט דעם וועג פון דער אלטער טראגעדיע איבער שעקספיר צו דער מאדערנער דראמע, האט דער אידישער ליטעראַרישער טעאטער, אן טראַדיציע, אן אייגן-געשאפענע פארמען, אין בעסטן פאל נאר געקאנט ווערן א איבערזעצונג פון וועלכן-ניט-איז אייראפעאישן טעאטער. דאס איז ער טאקע געווארן און אן איבערזעצונג א שלעכטע, ווארים איבערזעצן קאן מען נאר אינהאלט, פארם לאזט זיך ניט איבערזעצן, נאר נאכמאכן, נאכקרומען. דער אידישער „ליטעראַרישער" טעאטער האט דערפאר אין לויף פון זיין עקזיסטענץ ניט געקאנט באשאפן קיין שפור פון אן אייגענער געשטאלט, קיין סימען פון אן אייגענעם טעאטראלישן סטיל. קיין צייכן פון א פארם.

אין דעם פראט איז דער אידישער שונד-טעאטער, דער באלאגאן אונזערער, געבליבן פיל מער א י ד יש-טעאטראליש. אין אים ליגן צעווארפן די קערנער פון אידישער פאלקסטימלעכער טעאטראלישקייט, ווי די קאבאליסטישע „נצוצות קדושות" (הייליקע פונקען) ליגן צעווארפן אין דער „סטרא אחרא" און ווארטן אף זייער טיקון; צוזאמען מיטן באדכאניש-טעמפן און ציגישן קופלעט בלאנזשעט דארט ארום אן אלטער פאלקסטימלעכער טאן. נעבן אינערלעך-הוילן און קאמישאנגעבלאזענעם פאטאס פון „א מיין הערץ-ליבהאבער", געפינט זיך די אידישלעכע האוואיע און עקסצענטרישער זשעסט, אינם זאמד פון פארשונדעוועטער ליטעראַרישקייט ליגן די זוימען פון אידישער טעאטראלישער באוועגלעכקייט.

אויסצוגעפינען די דאזיקע קערנער, לאזן זיי אופגיין און זייגן אינם יעסאד פונם נייעם אידישן טעאטער-סטיל, אופכאפן די איבערגעריסענע פעדים פון אונזער טעאטראלישער ליניע,—דאס איז די אופגאבע פונם מאדערנעם טעאטער. די דאזיקע אופגאבע האט זיך געשטעלט דער אידישער קאמער-טעאטער, מאכנדיק די האסכאלע אין די שאלעם-אליכעם-פארשטעלונגען. לעהאכעס דער טראַדיציע פון אונזערע „ליטעראַרישע" טעאטערן, האט ער דארט אריינגעשלעפט א טאן פון אלטן אידישן פאלקס-טעאטער—דאס טענצל אריינגערעכנט—און האט דערגרייכט, אין דעם פראט, קימאט צו שליימעס מיט דער „קישעפמאכערן".

3.

דער דאזיקער וועג שטעלט דעם טעאטער אונזערן א צווייענדיקע אופגאבע. געבן א טיקון די „נצוצות קדושות" און גלייכצייטיק דערהארגענען די קליפע.

אַרויסנעמענדיק פֿון אַלטן טעאַטער דעם פֿאָלקסטימלעך־טעאַטראַלישן עלעמענט, מוז גלייכצייטיק פֿאַרניכטעט ווערן דער גאַנצער. געבייִ פֿון דעם דאָזיקן דעגענעריוטן פֿאַרזעעניש. די „קישעפֿמאַכערן‟ איז אין דעם פֿראַט אַ טריאומף. עס איז מער ווי אַ טעאַטער־ספּעקטאַקל. ס'איז אַ היסטאָרישער וועג־צייכן פֿאַר אונזער סצענישער קונסט.

די „קישעפֿמאַכערן‟ אין אידישן קאַמער־טעאַטער איז, אַזוי צו זאָגן, דער שאָמער־פּראָצעס פֿון אידישן טעאַטער. דער גאָלדפֿאַדן־פּראָצעס. ס'איז ווי סימבאָליש, וואָס דער ערשטער אידישער פֿאָלקס־שרייבער שאָלעם־אליכעם האָט דערהאַרגעט די שונד־ליטעראַטור מיט זיין שאָמער־פּראָצעס, און דער ערשטער אידישער טעאַטער, וואָס האָט פֿאַרשטאַנען אויסצונוצן שאָלעם־אַליכעמס טעאַטראַלישקייט, האָט געגעבן דעם פּראָצעס פֿון טעאַטראַלישן שאָמעריזם. דאָס ליגט אַפֿן וועג פֿון דער קינסטלעריש־היסטאָרישער מיסיע פֿונם אידישן קאַמער־טעאַטער. אַף דעם שטעג־פֿאַרבויג האָט ער זיך געמוזט אָנשטויסן, גייענדיק זוכן דעם וועג צום אידישן מאַסן־טעאַטער, צו דער אידישער מאַסן־באַוועגונג און דינאַמישער ליניע. די קונסט באַנוצט זיך ניט מיט קיין פֿרעמדע מיטלען. דאָ קומט אויס צו האַרגענען די שלאַנג מיט איר אייגענעם גיפֿט.

די גיפֿטיק־שאַרזשירטע פֿיילן טרעפֿן דאָרט אין סאַמע האַרצן פֿון אַלטן אידישן טעאַטער־פּאַטאָס און זיין ערשטן ליבהאָבער. די יאָצרעס האָבן זיך דאָ גלענצנדיק צעביטן. האָצמאַך דער „קאָמיקער‟ פֿון דער פּיעסע (אַגעוו באַמערקט: לאַנג לעבן זאָל ער מיכאַעלס פֿאַר זיין האָצמאַך!) ווערט דער ערשטער ראָליסט און איז דער איינציקער „העלד‟, וואָס נעמט זיך ערנסט, און מאַרקוס דער „ליבהאָבער‟, דער „העלד‟, דער סימבאָל פֿון הערָאָישקייט אין אַלטן אידישן טעאַטער, ווערט דער קאָמיזם פֿון דער פּיעסע, און דאָס ווערט דערגרייכט אַזוי גרינג, אַזוי איינפֿאַך. סאַכאַקל מיט עטלעכע טאָן־ענדערונגען און עטלעכע באַוועגונגען.

דער ספֿאַרדיש־העברעאישער „באַרוך דאיאַן עמעט‟, מיט וועלכן עס ווערט אין דער „קישעפֿמאַכערן‟ פּראָקלאַמירט דער טויט פֿון אַלטן אידישן טעאַטער, און די פּושקע קלינגערייַ „צדקה תציל ממות‟. איז אַן אינערלעכער עמעס, ניט נאָר פֿון דעם ספּעקטאַקל, נאָר פֿון גאַנצן מעהוס פֿונם אידישן קאַמער־טעאַטער. די „קישעפֿמאַכערן‟ איז נאָר די פּאַראַד־לעוואיע פֿונם כאָשעוון מעס, וועמען ס'איז אָפּגעגעבן געוואָרן זיין פֿולער קאָוועד. באַגלייט געוואָרן, ווי דער מינהג איז געווען פֿון קאַדמוינים צו באַגלייטן אַ גרויסן מעס צו זיין אייביקער רו. אַפֿן אָרן פֿלעגט מען אים לייגן זיינע זיגער־פֿעדערן, אַלע צייכנס פֿון זיינע ניצבוינעס און אופּטואַכצן, און אין קייווער אַראָפּלאָזן איינגעוויקלט אין זיין פּרעכטיקסטן מאַנט. אַלץ וואָס איז אין אונזער אַלטן טעאַטער פֿאָלקסטימלעך און קינסטלעריש־אופּריכטיק געווען, איז אים אַף זיין אָרן געלייגט געוואָרן. יעדע נאָטע זיינע, יעדער טאָן און ליניע, וואָס האָט געקאָנט קינסטלעריש דערהויבן ווערן, איז אַרויסגעצויגן געוואָרן פֿון די שטויביקע טיפֿקייטן און אַריינגעפֿלאָכטן אין דעם ערנקראַנץ, וואָס שטעלט מיט זיך פֿאָר דאָס ספּעקטאַקל „קישעפֿמאַכערן‟, און מיט דעם גופֿע שוין געצייכנט אַ וועג פֿאַרן נייעם טעאַטער.

די קישעפֿמאַכערן‟ איז אַן אונטערגעפֿירטער סאַכאַקל פֿאַר פֿאַרגאַנגענהייט און אַן אָנהויב פֿאַר צוקונפֿט. אַפֿן נוסעך, ווי ס'פֿלעגט אַמאָל פּראָקלאַמירט ווערן: געשטאָרבן דער קעניג, זאָל לעבן דער קעניג!

אויב מיטן סאַכאַקל פֿאַר פֿאַרגאַנגענהייט איז די אופֿגאַבע אינגאַנצן דערגרייכט געוואָרן און פֿאַרענדיקט, איז עס פֿאַרשטייט זיך, אַנדערש מיט די אופֿגאַבן פֿאַר דער צוקונפֿט. דאָ האָט דער טעאַטער געמאַכט אַ גרויסן און געוואַגטן שפּרייז אַפֿן וועג, וואָס פֿירט צו אַ אידישן טעאַטער־סטיל. דער וועג צו דער אייגנאַרטיקער אידישער באַוועגונג, ליניע און פֿאָרם. דאָ שטייט דער טעאַטער פֿאַר די שוועריקייטן, וואָס דער טעאַטער בכלל שטייט, אַכוץ די שוועריקייטן, וואָס שטייען פֿאַר אידישן טעאַטער אַלס אַזעלכן. דאָ שטעלט זיך אין פֿולער שאַרפֿקייט די פּראָבלעם פֿון אַ נייעם טעאַטראַלישן אינהאַלט.

אָבער דער אידישער קאַמער־טעאַטער האָט באַוויזן, אַז ער פֿאַרשטייט זיינע אופֿגאַבן און פּראָבלעמען ניט ערגער, אין געוויסע פּראָטים בעסער אפֿילע, ווי דער ניט־אידישער טעאַטער.

ס'איז אינטערעסאַנט אָנצואווייזן אַפֿן רוסישן טעאַטער און זיין זיגזאַגגאַנג צווישן נייעם און אַלטן. אויך דאָרט באַגלייט מען דעם אַלטן טעאַטער אַרויס מיט גלעקלאַך און פֿייפֿלאַך. עס ווילט זיך דאָ דערמאָנען, לעמאָשל, „פּרינצעסע טוראַנדאָט" אין פֿאַרשטאַרבענעם וואַכטאַנגאָווס אופֿפֿירונג. אויך דאָרט איז דער הויפּט־פּערסאָנאַזש, דער העלד וואָס ווערט אויף דער בינע ניט געזען:—דער אַלטער טעאַטער, איבער וועמענס טויט עס ווערט געכויזעקט. אָבער מער ווי דעם נעגאַטיוון מאָמענט האָט איר דאָרט ניט. עס זעט אויס ווי אַ שאַרזש איבער זיך אַליין. דעמאָלט ווען אין דער „קישעפֿמאַכערן" ווערט גלייכצייטיק געצייכנט די ליניע פֿונם נייעם טעאַטער. דורך דער לייטערונג פֿון דער פֿאָלקסטימלעכער באַוועגונג ווערט אָנגעמערקט דער וועג צום אידישן טעאַטער־סטיל. אין דעם פּראָט פֿאַרשטייט דער אידישער קאַמער־טעאַטער זיינע אופֿגאַבן, מעהוס און מעגלעכקייטן פֿיל טיפֿער און עמעסער, ווי דער רוסישער קאַמער־טעאַטער, לעמאָשל. ס'איז כאַראַקטעריסטיש דאָס, אַז דער רוסישער קאַמער־טעאַטער פֿירט קימאַט קיינמאָל ניט אויף קיין רוסישע פּיעסן, איבערהויפּט ניט קיין פּיעסע מיט אַ געוויסן פֿאָלקס־קאָלאָריט, דעמאָלט ווען דער אידישער קאַמער־טעאַטער האָט אַלע זיינע עקספּערימענטן און זוכענישן אויספּראָבירט נאָר אויף אידישן פֿאָלקס־שטיק. דער רוסישער קאַמער־טעאַטער באַוועגט זיך אין אַ מין „קאָסמאָפּאָליטישן" לערן עסטעטיזם, דעמאָלט ווען דער אידישער ק. ט. וויט איבער די שטעגן פֿון פֿאָלקסטימלעכקייט און מאַסן־באַוועגונג צו אַן אייגענעם טעאַטער־סטיל.

דעמאָלט ווען דער רוסישער קאַמער־טעאַטער מיט זיינע אָנטדעקטע ליניען און באַוועגונגען הייגנט אין דער לופֿט, צוליב וואָס עס באַקומט זיך ניט מער ווי פֿאַרביקע מיראַזשן אָן אַ לייוונט, האַלטן זיך אין אידישן קאַמער־טעאַטער די געשאַפֿענע פֿאָרמען איבער אַ פֿאָן פֿון קאָנקרעטער פֿאָלקסטימלעכקייט. זיי וואָרצלען אין אידישן מאַסן־באָדן. די אָרגאַניזירטע באַוועגלעכע ליניע מוז האָבן איר סוויווע־אַטמאָספֿער, איר אייגנטימלעכע פֿאַרב, פּונקט ווי דער רוי־שטאָף, די ניט אָרגאַניזירטע באַוועגלעכע ליניע האָט זיך אויך. דאָס אַלטע וואָרט: „פֿאָרם איז נאַציאָנאַל", גילט מיט פֿולסטער קראַפֿט בענוגייע דעם טעאַטער. ספּעציעל ד ע ם טעאַטער, וואָס שטעלט אַלץ אויף פֿאָרם. דער אידישער קאַמער־טעאַטער האָט דאָס פֿאַרשטאַנען. ער האָט זיך דעריבער ניט געשטעלט אַפֿן פֿאַרמלאַזן, בעעצעם,

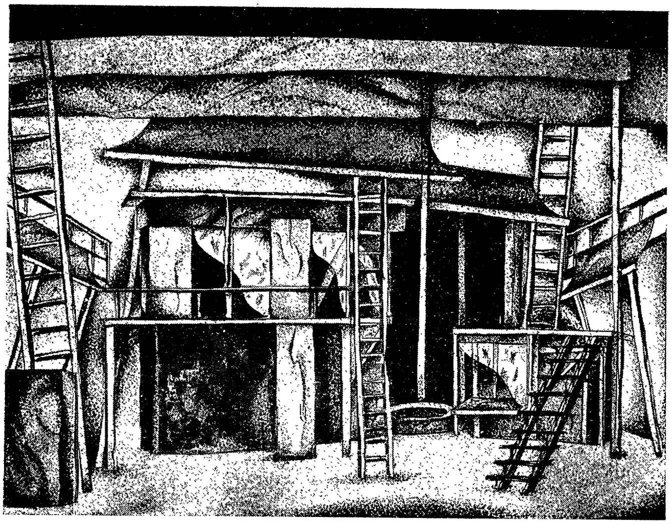

סצענע

האצמאך

קישעפמאכערן

קאמיסארן

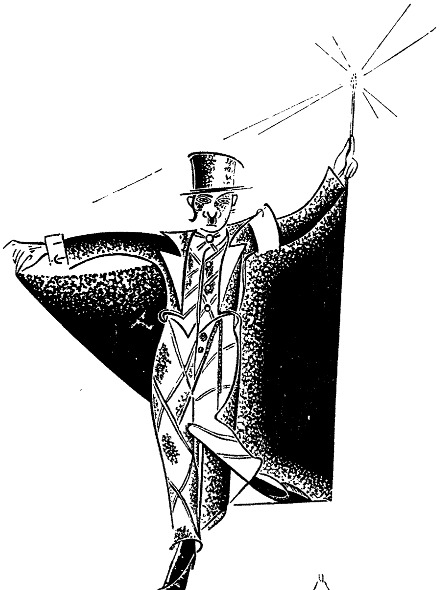

מארקוס

„קאַסמאָפּאָליטישן“ וועג פון רוסישן קאַמער־טעאַטער, לעמאַשל, נאָר אַפן וועג פון אידישן פאָלקס־שטיק, און גייט איבער דעם זיכער צו זיין אַלמענטשלעכן ציל דאָס האָט זיך שוין געזען אין די שאַלעם־אַליכעם־פאָרשטעלונגען און נאָך מער בא דער „קישעפמאַכערן“.

און דאָ דאַרף געמאַכט ווערן אופמערקזאַם אַף די מאַסן־סצענעס אין דער „קישעפמאַכערן“. דאָ האָט דעם אידישן קאַמער־טעאַטער בעפיירעש געלונגען צו אַנטפּלעקן שטיקער אייגנטימלעכקייט פון דער אידישער מאַסן־באַוועגונג. עס וואַרפט זיך טייקעף אין אויג די דאָזיקע מאַסן־סצענעס, ווי זיי אונטערשיידן זיך מיט זייער טומלדיקייט, מיט זייער עקסצענטרישן, קלאַנגהאַפטן און באַוועגלעכן געפילדער. אַן אָרגאַניזירטער איבערגעוויכט פון באַוועגונג איבער דער פּראָפּאָרציע פון האַנדלונג און שטימונג.

די „קינסטלערישע“ ליטעראַרישע טעאַטערס אונזערע פון די לעצטע יאָרן האָבן זיך געמיט צו שאַפן אַן אייראָפּעאישן טעאַטער אַף אידיש. דער אידישער קאַמער־טעאַטער גייט אַפן וועג פון ווערן אַ אידישער טעאַטער אַף אייראָפּעאיש. אַ טעאַטער פון דער אָרגאַניזירטער אידישער מאַסן־באַוועגונג, זשעסט און ליניע, באַנוצנדיק זיך מיט אַלע ראַפינירטע טעכנישע מיטלען פון דער אייראָפּעאישער מאָדערנער טעאַטער־קונסט.

דער וועג, וואָס פירט צום אידישן טעאַטער־סטיל.—

א. וויעוויאָרקא.

נ. אויסלענדער

ערשטע טריט.

I.

איך זע דאָס אַמאָל אַזוי בוילעט:

אָט שטייט ער, דער ליבהאָבער פֿון דאַטעס און כראָנאָלאָגיע, שוין מיט אַ היפּשן און געניען איבערבליק פֿון אונזער מאָדערנער קולטור־געשיכטע — נאָר עפּיס האָט אים פּלוצים אין פֿאַרלעגנהייט געבראַכט, עפּיס האָט אים פּלוצים פֿאַרפּעלט.

נעמליך: די דאַטע, ווען אונזער מאָדערנע אידישע עסטעטיק איז אַנט־שטאַנען.

און קומען אין פֿאַרלעגנהייט איז גראַדע פֿאַראַן פֿון וואָס.

וואָרים ניט דאָס איז אין טאָך דאָס וויכטיקע, ווען, וואו און אַף וועלכן אויפֿן אונזער עסטעטישע טעאָריע איז אַף דער וועלט געקומען.

וויכטיק איז, וואָס עס פֿעלט אונז איבערהויפּט יעדער באַציאונג, יעדער באַוואוסטזיניקע שטעלונג צו אַזאַ דאַטע. וויכטיק איז, וואָס עס פֿעלט אונז אי־בערהויפּט יעטווידער אָנדיינק וועגן אונזער עסטעטיק.

ביז אַ געוויסער ציַיט איז דאָס אַפֿילע גאַנץ פֿאַרשטענדלעך געווען. וואָרים אַ צייט־לאַנג איז דער „קורצער זיקאָרן“ פֿון דער אידישער קונסט, וועלכע האָט יעדעס מאָל געוואוסט נאָר די קאָנקרעטע אויפֿגאַבע פֿון היינטיקן טאָג, גע־ווען אַ פּאָזיטיווער שעפֿערישער פֿאַקטאָר.

מיר האָבן בעקיוון ווינציק וואָס געוואָלט „געדיינקען“, ווייל דאָס האָט אונז באַפֿרייט פֿון פֿיל קאָנאָניזירטע און אַלט־פֿאַרשימלטע פֿאָרמעלן וועגן דעם ספּעציפֿישן ראַסן־טיפּ פֿון אונזער קונסט. דאָס האָט אונז געלאָזט שאַפֿן פֿריי און ניט נאָר אין דער ריכטונג פֿון הילעל צייטלינס, מאַרטין בובערס און נאָך אַנדערע מוסטערן פֿון „אידישער שיינהייט“. דער „קורצער זיקאָרן“ האָט פֿאַר־היט פֿון פֿרעמדע שאַבלאָנען און געלאָזט קריגן צוטרוי צו זיך אַליין.

האָט דעריבער די יונגע אידישע קונסט טאַקע קולטיווירט אין זיך דעם „קורצן זיקאָרן“.

פֿון איב האָט זיך גענומען דער געפֿיל פֿון „אייגנס“, די פֿאַרגלויבטקייט אין דער אייגענער קינסטלערישער מאַמאָשעס, וואָס מוז זיך שאַפֿן אַ וועג אין דער װעלט אַריין.

און עס איז קלאָר געווען: אין אַזאַ צייט מוז דער „קורצער זיקאָרן“ גע־וועלטיקן אויך אין דער אידישער קריטיק.

אין יעדער קריטישער אָפּשאַצונג האָט אונז דעמאָלט ווייניק־וואָס געקי־מערט איר באַדלאָזיקייט אין זין פֿון פֿילאָזאָפֿיש־עסטעטישער באַגרינדונג.

נויטיק איז געווען, דער געגעבענער ליטעראַרישער פֿאַקט, די קאָנקרעטע טעמע זאָל געבראַכט ווערן ביז צו דער שוועל פֿון אונזער באַוואוסטזיין.

און האָט דאָס אַזוי אָדער אַנדערש ש. ניגער געטאָן, — איז דאָס קימאַט ווי געננג געווען.

וואָרים ווייטער פון דער שוועל פון אונזער באוואוסטזיין האָט מען, קאָן זיין, ניט געטאָרט אפילע ברייננגען די דערשיינונגען פון דער אידישער ליטעראַטור און קונסט.

קאָלזמאַן אונזער עסטעטישער באוואוסטזיין האָט זיך נאָך ניט „זעלבסטבאשטימט", קאָלזמאַן אונזער עסטעטיק האָט זיך נאָך ניט קאָנסטיטואירט, אלס אַזעלכע, האָט זי נאָך פאַרמאָגט צו ווייניק ווידערשטאַנד אַקעגן דער באַרימטער „פסיכאָלאָגיע פון אידישן גייסט", וועלכן עס האָט אַזוי גערן געשליפן און געפיילט דער קאָנסערוואַטיווער און קימאַט שוין אָפּגעשטאָרבענער טייל פון דער אידישער קולטור־סוויווע.

האָט טאַקע די אויבנאַופיקע קריטיק, אין א פונק פון אן׳אייגענער עסטעטישער טעאָריע, געשפּילט דעמאָלט די ראָלע פון א פּאָזיטיוון פאַקטאָר. אָבער די צייט בייט אַלע אופגאַבן און נויטן.

די אידישע קונסט האָט דערפילט דעם פעסטן פאַרלאַנג „מיט ווייטע אויסוועלטן זיך העפטן." (ד. האָפשטיין).

זי האָט אַף אייגענער אַכראַיעס געמאַכט אייניקע אַנטשידענע שריט אין דער דאָזיקער ריכטונג, און פון טאָג צו טאָג באַמיט זי זיך צו גוווער זיין איר „קורצן זיקאָרן", וואָס האָט זיך צו לאַנג פאַרהאַלטן אַף די אינטימע זיכרוינעס פון „ווינטער־פאַרנאַכטן אַף רוסישע פעלדער"... אָבער צוזאַמען דערמיט האָט זיך געלאָזט באַמערקן נאָך א צווייטע דערשיינונג.

די אידישע קונסט איז איצט מער, ווי ווען עס איז פריער, באַאומרואיקט פון דעם אומגעשטילטן דאָרשט צום קאָנקרעטיזירן איר אייגענעם באַרוף, צו באַזינען אירע אייגענע קינסטלערישע פּראָצעסן, צו דערקענען איר מייסטערשאַפט.

דורך אַלע יוגנטלעכע טענער, וואָס הערן זיך אין דעם היסטאָרישן ווידעראנאַנד פון אונזער עפּאָכע, קלינגט פּערעץ מאַרקישעס:

שיינהייט, שיינהייט, שיינהייט —
ווער דו ביזט ווייס איך אליין ניט...

און אָט דער מאַרקיש־רוף צייט אַוועק ווי א העלער פאַרגעפיל אַהין, וואו עס הויזט די פאַרווילדעטע, בלוטיק־פאַרצערטלטע און נעוויאַיש־שטייגנדיקע שיינהייט פון אונזער צייט. און אין דעם איז שוין פאַראַן עפּיס קאָנקרעטעס, דער דאָזיקער פאַרגעפיל פון א קאָנקרעטיזירטער שיינהייט לעבט אויך אין דער גאַנצער אידישער דיכטונג פון היינטיקן טאָג און שטאַרקט זי און דערמוטיקט זי צו ווייטע שריט.

אָבער דאָס וואָס אין דער דיכטונג איז דער פאַרגעפיל, מוז אין דער קריטיק ווערן דער געפיל.

און די אידישע קריטיק האָט געמוזט קאָנקרעטיזירן איר שיינהייט־געפיל און שיינהייט־טעאָריע, קעדיי ניט הינטערשטעליק צו בלייבן פון דער קונסט פון איר צייט.

ווייסט טאַקע קיינער ניט אַף באַשטימט יענעם טאָג און יענע דאַטע.

אָבער אַ פֿאַקט איז עס, גראָדע אין די יאָרן פֿון רעוואָלוציע האָט אונזער קריטיק באַטראַכט דעם וועג צו אַן אייגענער עסטעטישער טעאָריע.

פֿון איצט אָן איז דער דאָזיקער וועג שוין באַטראָטן. און מעג ווי קליין ניט זיין דערווייל דער אַלגעמיינער רעזאָנאַנס פֿון דער אידישער קריטיק, מעג ווי באַגרענעצט ניט ווערן (גאַנץ אָפֿט מיטן גוטן ווילן) דער ווירקונגס־קרייז אירער, גייט זי דאָך אויף דעם וועג צו דער אייגענער עסטעטישער טעאָריע מיט פֿעסטע און זיכערע טריט.

און מיט אייניקע פּראַטים פֿון אָט דעם אַנטוויקלונגס־וועג לאָזט זיך באַקענען דאָבּרושינס בוך: „געדאַנקענגאַנג".

2.

אַז דאָס וואָרט „עסטעטיק" שפּרייזט אום מאָיסע זעלבסטהערשער אין י. דאָבּרושינס בוך, אַז אונטער דעם דאָזיקן וואָרט שטייט דאָ אַ פֿעסטע, אַלעם זיך אונטערוואַרפֿנדיקע מאַכט, אַז י. דאָבּרושין האָט דעם מוט, אויסצוזאָגן, ווי שטאַרק ער איז דער דאָזיקער מאַכט אונטערגעוואָרפֿן,—אָט דאָס אַלעס לאָזט זיך שפּירן אין „געדאַנקענגאַנג" שוין פֿון די ערשטע זייטלאַך.

נאָך אין אַריינפֿיר־אַרטיקל, וואָס עס רעדט זיך וועגן די סיבעס, וואָס האָבן ניט דערלויבט אונז צו פֿאַרנעמען ביז איצט אַן אָרט אין „דער גרויסער מישפּאָכע פֿון אייראָפּעאישע, וועלטיש־עסטעטישע ליטעראַטורן, גיט דאָבּרושין אָפּן מילדן אויפֿן צו פֿאַרשטיין, אַז בײַ אונז פֿעלט נאָך די „אַבסאָליוטע עסטעטישע אָפּשאַצונג".

און אַזאַ איינדרוק שאַפֿט זיך אין דעם גאַנג פֿון די אַרטיקלען, אַז גראָדע אָט די „אַבסאָליוטע עסטעטישע אָפּשאַצונג" באַמיט זיך דאָבּרושין איינצופֿאַנצן אין אונזער קריטיק.

די האַסקאָלע־שרייבער האָבן זיך ניט פֿאַרטראַכט עסטעטיש און דערום האָבן זיי ניט געזען קיין קוילעס". (104)

די באַלעבאַטישע געזעלשאַפֿטלעכקייט, די שעפֿערן פֿון דעם גאָרדין־טעאַטער, האָט צוליב איר עסטעטישלאָזן עצעם געמוזט בלייבן היסטאָריש טויב־שטום צו דעם געפּלאָנירטן פּערעץ און ווייטער־טעאַטער (122).

אָט דאָס איז דאָבּרושינס כאַראַקטעריסטישע אַרגומענטירן אין די פֿאַלן ווען ער פֿאַראורטיילט, אַזוי צו זאָגן. ענלעכעס לאָזט זיך הערן אויך דאַן, ווען דאָבּרושין זוכט אַ באַרעכטיקונג פֿאַר אַ וועלכער עס איז קונסט־דערשיינונג.

אַזוי איז פּערעץ פֿאַר דאָבּרושינען גרויס דערמיט, וואָס ער האָט געשאַפֿן אַ „אידישן עסטעטישן סטיל", אַגאָס דאָבּרושין אַליין גיט צו שפּעטער, אַז פּערעץ האָט געקאָנט שאַפֿן דעם אידישן פּאַאוסט, וואָס איז אין טאָך עפּיס מער, ווי „עסטעטישער סטיל"...

אָבער די דאָזיקע גוזמע איז ניט קיין צופֿאַל בײַ דאָבּרושינען, פּונקט, ווי עס איז ניט צופֿעליק, ווען דאָבּרושינס זאַץ הויבט זיך אָן מיט די ווערטער „אונ־יער ליטעראַטור, אונזער עסטעטיק", און ביידע באַגריפֿן גייען דערביי באַנאַנד, ווי גלייכוואָגיקע און גלייכבאַרעכטיקטע, שיר־שיר ניט סינאָנימען.

געוויס, די היפּערבאָליק אין דער ריכטונג פֿון „עסטעטיזירן" אַלע דערשיינונגען איז בײַ דאָבּרושינען פֿאַראַן. דערצו איז ער דאָך שטענדיק ראָמאַנטיש־באַגייסטערט אין זיין צוגאַנג צו דער קונסט.

און דאָך איז דאָס ניט דאָס בוך פון דער אַבסאָליוטער עסטעטישער אָפּשאַצונג.

און דאָס איז די מאַילע פון דעם דאָזיקן בוך. וואָרים, ווי יעדער אַבסאָליוט, איז אויך די „אַבסאָליוטע עסטעטישע אָפּשאַצונג" פאַראורטיילט אַף אייביקער איינזאַמקייט, אַף אייביקער איזאָלירטקייט פון דעם מענטשלעכן „מטסע אומטטן"

דאַבראָשין זוכט מיט אַלע מיטלען דאָס אויסצומיידן. פון טכילעס אָן פאַרבינדט ער זיין עסטעטישע טעאָריע מיט דעם פאַרשריטלעכן וועג פון אונזער קונסט (122). ער זוכט דעם „שאַפנדיקן געזונטן פאַרקער צווישן דער וואַקסנדיקער געזעלשאַפטלעכקייט און די ליטעראַרישע שאַצן (96), ער וויל די עסטעטיק זאָל ווערן אַ „פאַקטאָר פון נאַציאָנאַל-געזעלשאַפטלעכן באַוואוסטזיין (78). עס איז קלאָר שוין פון דעם טאָן גופע, אַז דאַבראָשין לייגט אַף דעם ניט קיין קליינעם געוויכט. דאַבראָשין גייט אָבער נאָך ווייטער אוועק און גלייך ווי געזעגנענדיק זיך מיט דער „אַבסאָליוטער עסטעטישער אָפּשאַצונג" שטעלט ער ארויס זיין לאַקאָנישן, אָבער גענוג אויסדריקלעכן געזעץ:

— קונסט דאַרף אָרגאַניזירן (37).

דאָס איז דער גרונט-שטיין פון דאַבראָשינס עסטעטישער טעאָריע. און קלינגען קלינגט אָט דער אַפאָריסטישער עמעס גאַנץ גרויזאַם.

עס וועלן זיך געפינען לייט, וואָס וועלן דאָס אפילע אָננעמען פאַר אַ רעכט-אוטיליטאַריסטישן צוגאַנג צו דער קונסט.

צי מיינט עס אָבער דאַבראָשין אין עמעס אַזוי אוטיליטאַריסטיש צו זיין? סאָף כאָל סאָף איז דאָס באַ אים אַ געבאָט מער פאַר דעם קינסטלערישן געוויסן איידער פאַר דעם קונסט-שעצערס געברויך. און ווער ווייסט, צי וועט אָט דעם קריטערי דאַבראָשין פאַרטרויען אַ פאַשעטן „בשר ודם". אָבער ווי דאָס זאָל ניט זיין, דאַבראָשין צווינגט די „אַבסאָליוטע עסטעטישע אָפּשאַצונג" זיך צעשיידן מיט איר איינגעבוירענער כיינעוודיקער איינזאַמקייט און פירט זי ארויס אַפן ברייטן פלאַץ פון היסטאָרישע באַגעגענישן און טרעפונגען.

און דערפון הויבט זיך אָן, אייגנטלעך, דאַבראָשינס עסטעטישע טעאָריע: זי איז געבויט אַף דעם סינטעז פון אַגרויססטיליקער „רשות הרבים"-דיקער קונסט מיט אַ געזונטער געזעלשאַפטלעכקייט.

עס איז איבעריק צו זאָגן, אַז אַף דעם באַגריף „געזעלשאַפטלעכקייט" לייגט דאַבראָשין אַלעמאָל די שיין פון רעוואָליוציע-צייט, ווען געזעלשאַפטלעכס באַדייט אַקטיווס און שאַפונגספּעאַיקס. ניט אומזיסט איז דאָך דאָס בוך געשריבן אין רעוואָליוציע יאָרן.

3

מען זאָל וועלן זוכן אין דאַבראָשינס בוך אַ באַרעכטיקונג פאַר אָט דעם ערשט-אָנגעוויזענעם יעסאָד פון זיין עסטעטיק, קאָן מען אָנווייזן אַף די אַרטיקלען וועגן מענדעלען און שאָלעם אַליכעמען.

דאָ איז דער סינטעז פון קונסט און געזעלשאַפטלעכקייט גענומען אַלס אַ מעטאָד פון אָפּשאַצונג און ער גיט גאַנץ גוטע רעזולטאַטן. דאַבראָשין באַמיט זיך אויסצומיידן דעם פעלער, וועלכן ער קאָן ניט פאַרגעבן דער באַלעבאַטישער געזעלשאַפטלעכקייט אונזערער, („זי איז קיינמאָל ניט געווען היסטאָריש-אידיש" — זאָגט י. דאַבראָשין). און דער „היסטאָריש-אידישער" שטאַנדפּונקט דערלויבט

דאָברושינען צו פאַרצייכענען אַזוי פיל דעטאַלן פון דעם סוויווע־לעבן, אין וועלכן ס'האָבן געשאַפן אונזערע קלאַסיקער, אַז זייערע געשטאַלטן צייכענען זיך אַרויס גאַנץ בוילעט און שטאַרק. וואַקסט אויס דער באַגריף פון אַ „מענדעלע־טקופע“, אַ „שאָלעם־אַליכעם־פעריאָד“, און יעדער פון די באַגריפן דערהויבט די געשטאַלט פונעם קינסטלער, מאַכט דאָברושינס אָפּשאַצונג נייטראַל און אָפּגעהיט־דיפע־רענצירט.

וואָלטן אין דאָברושינס בוך געווען בלויז די דאָזיקע צוויי אַרטיקלען, דע־מאָלט וואָלט קלאָר געווען: אַט אין דעם באַשטייט דער סאָד פון יענעם „אַטמאָס־פערישן באַלויכטן“, וועלכן דאָברושין האַלט פאַר דעם אידעאַל פון אַ קריטישער אָפּשאַצונג.

אָבער אין דאָברושינס בוך גייען אַריין נאָך אַרטיקלען, אין וועלכע די קונסט קאָן נאָר קוים־קוים אויסזען ווי „אָרגאַניזירנדיקער“ קויאַך. עס האַנדלט זיך דאָ וועגן ווייניק־אָרגאַניזירטע גייסטער, עס האַנדלט זיך וועגן יענעם טיפּ קינסטלער, וואָס איז פּונקט אַזוי טיפּזיניק אין זיין קאַפּריזן, אַפּלייקענען דעם גלייכן וועג, ווי אין זיין באַטרעטן דעם גלייכן וועג.

פּאַסט זיך פאַר דעם דאָזיקן פאַל דאָברושינס עסטעטישער צוגאַנג?

הויבט זיך אָבער אָן אין אַזעלכע פאַלן דאָס וואַקלען פון אַלע פריער־אויפ־געשטעלטע באַגריפן בא דאָברושינען. און מיט אַמאָל אַנטפּלעקט זיך דאָברושינס קונסט־אויפפאַסונג נאָר פון אַנ'אַנדער ווייניקער־באַלויכטענער, אָבער מער באַדייטנדיקער זייט.

איך זאָג: „ווייניקער באַלויכטענער“, וואָרים, ווער האָט עס דען באַמערקט אַז צוזאַמען מיט דעם אָביעקטיוון באַגריף פון געזעלשאַפטלעכקייט לעבט אין דעם בוך אַ ריזיק־היפּערטראָפירטער באַגריף פון „נעשאָמע“.

דאָברושין אַפּעלירט צו דעם נעשאָמע־קריטערי אין אַלע פאַלן פון אַ שווערער געדאַנקלעכער פאַרוויקלטקייט. און יעדער מאָל וואַקסט די אויסדריקלעכקייט פון דעם וואָרט „נעשאָמע“ דורך עפּיס אַ באַזונדערן אינהאַלט, וועלכן דאָברושין לייגט אַריין אין דעם וואָרט.

דערפאַר באַגעגנט זיך אין דאָברושינס בוך ניט נאָר דער באַגריף פון אַ „נעשאָמע־וויטקייט“, נאָר אויך „נעשאָמע־שיפר“, „נעשאָמע־סטיל“ און „נעשאָמע־פאַרנעם“.

דאָברושין גלויבט, אַז לעבנס־איקאָרים דאַרפן ווערן אַ נעשאָמע־אינהאַלט, נעשאָמע־צושטאַנד און נעשאָמע־שטימונג. דאָס זעלבע ווערט געזאָגט אין עטלעכע זייטלאַך ווייטער וועגן וועלט־אַנשויאונגען. דאָס זעלבע אויך וועגן לעבנס־טאָכ'ן, וואָס מוזן ווערן „אַ נעשאָמע־אייגנס, נעשאָמע־צושטאַנד און נעשאָמע־שטימונג“...

דאָס אַלעס טרעפט זיך אין דאָברושינס בוך סיסטעמאַטיש און עס איז קיין וואונדער, אַז איך באַמערקט מיט אַמאָל, ווי די היפּערטראָפירטע „נעשאָמע“ נעמט אָנפירן מיט דאָברושינס געדאַנקען.

עס באַווייזן זיך דעמאָלט אין בוך „געפיל־פּראָבלעמען“ און „נעשאָמע־פּראָבלעמען„ און אַנשטאָט אָרגאַניזירנדיקער קונסט רעדט זיך שוין וועגן דער קונסט, וואָס דאַרף היפּנאָטיזירן, אייגנטלעך.

מיט אַמאָל טוט זיך דעמאָלט אַ טרייסל דאָברושינס גאַנצער טעאָרעטישער געביי. עס דערוועקט זיך אין דאָברושינען אַ מין עסטעטישער פאַטאַליזם.

דאָברושין פאָסטולירט: „די קונסט פאַרמאָגט איר עמעס, וועלכן דער עמעס גופע פאַרמאָגט ניט“ (64), און דערמיט ווערט דעם נעשאָמע־קריטעריי געגעבן די פולע פרייהייט.

וועלכע פאָלגן שטאַמען באַ דאָברושינען? זיי ליגן גאַנץ אויבנאויף.

דער עסטעטישער פאַטאַליזם, וואָס גלויבט אין דעם „שיים אמפּוירעשדיקן“ עמעס פון דער קונסט, שטעלט אַוועק פאַר דאָברושינען אויפן ערשטן פּלאַן דעם פאַרמעלן יעסאָד פון אַלע קונסט־דערשיינונגען. ער פירט אים ארויף בלויז אַף די „אסאָציאַטיווע וועגן“ פון דעם קינסטלער, וואָס זיינען פאַרפלייצט פון אומצאָליקע דעטאַלן פון קינסטלערישן פּראָצעס, ווי דאָס טרעפט זיך אין האָפּשטיין־אַרטיקל. דאָס ברייננגט דאָברושינען צו טרעפלעכע באַאָבאַכטונגען, אָבער דאָס לאָזט נאָר זעלטן דערהויבן זיך איבער די דאָזיקע דעטאַלן און אזוי איז אין דעם פאַל מיט דער פערעץ־אָפּשאַצונג, וואו די היפּערטראָפיע פון נעשאָמע־דעטאַלן איז אזוי גרויס, אַז זי רויבט אָפּ יעדער פּערספּעקטיוו פון דער פערעץ־געשטאַלט.

דאָברושין גלויבט אזוי פיל אין די „אסאָציאַטיווע וועגן“ פון יעטוועדער קינסטלער, אַז עס ווערן גאַנץ אָפּט טושירט די עטישע און אינטעלעקטועלע גרעניצן צווישן איין קינסטלער און דעם צווייטן. און ווייל „פאָרם איז די טרייב־קראַפט אין דער קונסט“ (62) ווערט דאָברושינס עסטעטיק אַזוי געשטימט, אַז עס בלייבן פאַר אירע אויגן קימאַט נישט קיין אַנדערע כויח פאָרם־קאַליזיעס אַף דער וועלט. אַלע וועלט דערשיינונגען און די קונסט גופע ווערן דערפון צופיל פאַרליטעראַרישט, צו פיל פאַרקינסטלערישט.

אָבער צי פאָלגט טאַקע דעם דאָזיקן מעטאָד דאָברושין שטענדיק? צום גליק—ניין.

וואָרים מיט אַ מאָל „לאָזן זיך אויס די ליטעראַטור־רוימען“ פאַר דאָברושינס אויגן, ער דערזעט „דעם אָנהויב מענש“, ווי דאָס איז געשען אין דעם שוואַרצמאַן־אַרטיקל, אין „שאָלעם־אַלייכעם'ס אַליע“ — דאָברושינס געדאַנק קריגט ווידער אַ „היסטאָריש־אידישן“ כאַראַקטער און באַקומט זיין סינטעזירטן קינסטלעריש־געזעלשאַפטלעכן באָדן.

.4

אין דאָברושינס בוך לאָזט זיך זען מיט וואָס פאַר אַ מי די אידישע עסטעטיק פּרואווט זיך באַהערשן דעם ווידעראַנאַנד פון אונזער קינסטלערישן היינט. „זאָל מען אונז ניט אופוואַרפן, אַז אונז פעלט קלאָרקייט“.—

מיט די ווערטער פירט אריין דאָברושין אין זיין בוך דעם לעזער. מיט די זעלבע ווערטער קאָן איצט זאָגן וועגן זיך אונזער עסטעטיק:

עס פעלט נאָך אין דעם עקלעקטישן צוזאַמענשטעל פון אונזער עסטעטישער טעאָריע די פעסט־באַשטימטע גרעניץ צווישן דער „נאַוועלע“ און דעם אייביק שטאַרקן און אייביק־ריכטיקן עמעס. עס פעלט נאָך עפּשער אויך דער פעסטער פילאָזאָפישער באָדן, וואָס זאָל אָפּשוואַכן דעם עסטעטישן פאַטאַליזם פון אַ יונגער עסטעטיק.

אָבער איינס איז דערגרייכט געוואָרן.

עס האָט זיך אײַנגעגעבן גװיװער צו זײַן דעם „קורצן זיקאָרן“ פֿון דער אידישער קריטיק, װעלכע האָט ניט געװאָגט צו זײַן „היסטאָריש־אידיש“ און בויען איר נאַציאָנאַל־עסטעטישע טעאָריע אין דער ריכטונג פֿון דעם אינטער־נאַציאָנאַלן עסטעטישן געדאַנק.

און אויך האָט זיך אײַנגעגעבן אַרײַנאָטעמען אַ טיפֿן פּאַרטייאישן ערנסט אין אידעאישע באַציאונגען פֿון אונזערע קונסט און געזעלשאַפֿטלעכקייט.

און דאָס איז אַ גענוג צוזאָגנדיקער אָנהויב. דער װעג צו [illegible] עסטעטישער טעאָריע הויבט אָן אַרײַנציִען אַלע קװאַלן פֿון אינערער קינסטלע־רישער סװיװע.

און אויף דעם דאָזיקן װעג זײַנען שוין איצט געמאַכט געװאָרן די ערשטע און אַבדאַיעספּולע שריט.

נ. אויסלענדער.

ביבליאָגראַפיע.

ליטעראַטור־פאַרלאַג „ווידערוואוקס"—קיעוו: י. פעפער—שפענער. מ. באַשט־שעוואצקי—דאָרשט. א. שויבעט—אַנגריף. מ. וועלעדניצקי—ליטערניש. מ. שאַפּירא—פאַרטאָג.

אַ נייע ליטעראַרישע גרופּע באַדייט קודעם קאָל אַ נייע איניציאַטיוו־קראַפט. און מעג אַפילע די דאָזיקע איניציאַטיוו־קראַפט ניט האָבן אין איר רעשום קיין נייעם שטאָף, קיין נייע קונסט־אָביעקטן—אַזאַ גאָב באַשערט די געשיכטע ניט פאַר יעדן דאָר און ניט יעדער גרופּע,—מוז דאָך די שטויס־קראַפט פון דער נייער איניציאַטיוו זיך לאָזן דערקענען, אויב ניט אין צופלוס פון נייע מאָטיוון, איז אין קינסטלערישן פּראָצעס גופא, אין דעם אָרט קאָמבינירן די געגעבענע קונסט־עלעמענטן.

די ליטעראַרישע גרופּע „ווידערוואוקס", וואָס איז געקומען באַלד נאָך דעם פּעריאָד פון גרויסע דערגרייכונגען אין דער אידישער דיכטונג, און איז אַזוי אַרום רעכט באַרויבט געוואָרן שוין פון דער געשיכטע, האָט פון אירע ערשטע יונגע טריט אַרויסבאַוויזן דערוויל אַן אויסגעשפּראָכענעם מאַנגל פון נייער קינסטלערישער איניציאַטיוו, פון נייער שטויס־קראַפט.

ניט נאָר קיין אייגענעם און באַשטימטן לייט־מאָטיוו האָט מיט זיך די דאָזיקע גרופּע אין איר איצטיקן צושטאַנד ניט געבראַכט, נאָר אויך אין דעם אויפן, ווי זי וואַריאירט די שוין איינגעפלאַנצטע באַ אונז מאָטיוון לאָזט זיך פון אייגענער איניציאַטיוו ווייניק צו הערן. „אַלע שורעלאַך, פינטעלאַך איך באַלזאַמיר" אַזוי דערציילט וועגן זיך אַוראַהאַם וועלעדניצקי, אַ דיכטער, וואָס איז פאַרגלויבט אין „פּאַטער־גוילעם", אין „אורהיים" און אין „ערשטן ערדן־דיר" פון דער וועלט. און באַ אים קלינגט עס עפּשער גאַנץ נאַטירלעך.

אָבער אויך אַפילע די איבעריקע דיכטער פון גרופּע „ווידערוואוקס"—און אַפילע די, וואָס האָבן צו טאָן מיט צייט־מאָטיוון—אויך די זיינען געניינט צו „באַלזאַמירן" דאָס צייט געשעעניש, וואָס שטייט פאַר זייערע אויגן.

צי האָט א. שויבעט, אין פּלוג, ניט „פאַרבאַלזאַמירט" דעם אַנגריף אַף פּערעקאָפּ דערמיט, וואָס ער האָט פאַרוואַנדלט דעם מעכטיקן מאַסן־גאַנג אין אינטימע „שורעלאַך און פינטעלאַך", וועלכע זיינען אידיליש ניט ווייניקער, ווי ד. האָפשטיינס ליד וועגן „שאַבעס פאַרנאַכט"?

און ווען איציק פעפער אינטערפּרעטירט די עפּישע סיוזשעטן, וואָס לעבן אין זיין צייט־דערפאַרונג, ווי לירישע מאָטיוון, פאַר וועלכע עס גילטן נאָר איין נאָר פלינקע „איצטן" און מען דאַרף זאָגן: צופיל פלינקע, צופיל אויבנאויפיקע „איצטן"—צי הייבט עס ניט אויך אָן פאַרבאַלזאַמירן מיט דעם איינציקן פאַרלאַנג:

„העכער, העכער... איציק פעפער אינדערמיט..." (30).

און דאָס זעלבע טוט אויך שאַפּירא, ווען ער וויל פאַרוואַנדלען די גאַנצע וועלט־באַוועגונג אין איין „נאַטור־מאָרט", וואו דאָס אויג ווערט פאַרפירט אַף אונטערדלעכער אָרנאַמענט־שילדערונג. אָן איין פעסטן אָנשפּאַרונגס־פונקט, אָן איין בילדער־צענטער... „אַ, וואו איז ער פון איינזאַמקייט דער אויסגעפּראָוועטער ריגל" (19) רופט אויס דער אופּריכטיקער שאַפּירא, אַ פאַרטרונקענער אין דעם מאַבול פון דעטאַלן לעשיים דעטאַלן, ניואַנסן לעשיים ניואַנסן און ווערטער לעשיים ווערטער. און ניט אומזיסט בענקט אַזוי מ. שאַפּירא נאָך אַ פעסטן „ריגל", וואָס זאָל אָפּשטעלן דעם יאָג פון דער צעלאָזענער בילדערישקייט.

„וואו נעם איך איצט א ווייט אן אייגענע פאר מיין צערירטן הארצן" (28) לאזט דערזעלבער מ. שאפירא הערן דאס טרעפנדיקע ווארט וועגן זיך אין א צווייטן ארט פון זיין בוך. „א ווייט אן אייגענע" באדייט עפשער אויך אן אייגענע קינסטלערישע איניציאטיוו. און דאס פעלט גראדע דער גרופע „ווי־דערוואוקס" און דאס איז די סיבע וואס פירט זיי צום „באלזאמירן" ניט נאר „שורעלאך און פינטעלאך" נאר אויך זייער גאנצע דיכטערישע פעאיקייט, זייער גאנצן, אפטמאל באשטימטן טאלאנט. „איז דען א וואונדער, וואס כ'מאוועד ניט איין זיך אין וועלט, אז איך גיי אף שפיץ פינגער אין מיין אייגן געצעלט"... (א וועלעדניצקי).

עס איז קיין וואונדער ניט, אז בא אזעלכע איניציאטיוו קויכעס קאן מען וועגן „ווידערוואוקס", ווי וועגן א ליטעראריש ער גרופע ניט ריידן. עס איז אויך שווער צו אורטיילן בא דעם מאמענט וועגן די פארשטייער פון דער דאזיקער גרופע יעדן באזונדער. עס ווילט זיך דעריבער זאגן נאר דאס, וואס צו זאגן איז אומבאדינגט נויטיק.—עס איז א פארשטענדלעכע זאך, אז די פאראליזירטע איניציאטיוו פון די דיכטער, וואס גייען אריין אין „ווידערוואוקס" האט געמוזט שטויסן יעדן פון זיי אף דעם וועג, וואו ער באגעגנט דעם קלענסטן ווידער־שטאנד.דעריבער לאזט זיך בא יעדן פון זיי אנצואווייזן פרעמדע„זייטיקע" שורעס, אויב ניט גאנצע לידער. יוען אבער מען זאגט זיך אפ פון אט דער אומדאנקבארער ארבעט, ווערט קלאר, פאר וואס איציק פעפער, לעמאשל, איז ארויסגעטראטן מיט א מער באשטימטן ביכל איידער די איבעריקע. ער פארמאגט שטאף און א באשטימטן עפישן שטאף. מער ווי די איבעריקע האט ער א נעטיע צו דער פאר־עמע־פארם, און די לעקערט־ליד קלינגט מאמעש, ווי א פראלאג צו אזא פאעמע. מוז אבער פעפער האבן אויך מוט, ערנסט און געדולד צו באארבעטן א גאנצע בילדער סוויווע, אנשטאט אייניקע בילדער־שפריצן. מוז ער אופהערן צו לאזן „טאנצן פריילעך בלויע ווערטער". דער „טאנץ"־פעריאד אין דער נייער אידישער דיכטונג איז שוין פארביי.

דאס מוז געזאגט ווערן אויך וועגן מ. שאפירא, וועלכער מאכט דורך דעם „טאנץ"־פעריאד אין זיין רייכער און גאנץ־פארביקער בילדערישקייט. זיין ביל־דערישקייט האט ניט קיין באשטימטן צענטער, ארום וועלכן עס זאלן זיך גרו־פירן די דעטאלן־בילדער, אבער דערצו פארזעט ער נאך אין זיך זיין ארגאנישן צובונד צו מיזיע, פליסיקע, פילזילביקע ווערטער און ער פארט צונויף א ווייכע, שטילע מעלאדיע פון ווערטער מיט א גראטעסקן, „ציינקריצנדיקן" בילד. דאס גראטעסקע ווארט ווירקט פארפירעריש אויך אף מ. כאשטשעוואצקי, וואס קאן באווייזן אפטמאל פיין צו ניואנסירן א ליד. די „פוסטע בלויע הימלען", צו וועלכע עס ווענדן זיך דא און דארט זיינע לידער, מאכן דעם איינדרוק פון אויס־געטראכטער פאזע דורך דער צו שטארקער זשעסטיקולאציע אין די ווערטער, און אזעלכע אומדערלאזבארע שטעלן, ווי: „א, זון, פארהאלט זיך א קאפל! איך היים, איך באפעל, איך באשווער"... (24)

אדער: „עס שטייגן ארוף מיינע קרעכצן נאך הימלען מיט וואלקנס פאר־האנגן. (12).

א. שויכעט, וואס שילדערט דעם „אנגריף" מיט א מין „פוענטיליסטישער" טעכניק, וואס דארף אין איינצעלנע פינטעלאך־דעטאלן אופשטעלן א גרויס בילד פאלט אלע ווייזע ארויס פונם טאן און הויבט אן ווערן „דערציילעריש". די קליי־ניקייטן, וואס גייען דורך פאר די אויגן ווערן צו גארניט באהאפטן.

פאראן טרעפלעכע דעטאלן אין גאנג פון דער שילדערונג אבער דער ריטם איז אזוי מאנאטאן און אלע „סוידעס" אזוי אויסגעדערציילט, אז די שילדערונג ווערט אן דעם כאראקטער פון איין גאנצעס, און נאר אין דעם איז דאך די אופגאבע פון דעם בוך־פאעמע.

א. װעלעדניצקיס „ליטערגיש" איז בלײ־סאפעק דאס „באװאוסטזיניקסטע" בוך פון די אלע דערמאנטע. װעלעדניצקי זוכט נײע קונסט אביעקטן, ער עקספערימענטירט, און אין „װאלד", װי אין „אורהײם" דערגרײכט ער אין דער הינזיכט גאנץ באשטימטע פאזיטיװע רעזולטאטן. מער װי אלץ געבן זיך אים אײן די מאמענטן פון קאסמישער „שפּילעװדיקײט" (װי „שפּילט די ערד א שפּיל פון שפּילן" און ענלעכעס) אבער די שטענדיקע טעװע צו „באלזאמירן" יעדער „שורעלע און פינטעלע", צו קוקן אין אפארגרעסער־גלאז אף מיקראסקאפּישע װעלט־דערשײנונגען פארװאנדלט זײן דיכטערישן פּראצעס אין א מין אנטיקװארישע ארבעט. דעמאלט בלײבט גליװערן דער קינסטלערישער שטאף, צו װעלכן ער רירט זיך צו. אבער דאס האט שױן צו טאן מיט דער אלגעמײנער טעװע פון „װידערװאוקס".

עס איז קלאר: די געהעריקע אנטפּלעקונג פון „װידערװאוקס" קאן קומען נאר דעמאלט, װען די גרופּע װעט זיך באפרײען פון פרעמדע פּאעטישע מוסטערן און װעט אנטװיקלען אין זיך אנשטאט „קאליגראפּישע" פעאיקײטן די געזונטע, זיך־געטרײע און שטענדיק־דרײסטע איניציאטיװ צו באהערשן דעם שטאף, װאס עס קאן געבן אונזער רײכע צײט. און דאס מוז מען דער גרופּע „װידערװאוקס" צואװינשעװען מיט דעם גלױבן אין יונגער דיכטער־קראפט, װאס קאן און מוז געפינען איר אײגענעם װעג.

נ. אױסלענדער.

מױשע קולבאק—נײע לידער. פארלאג „קולטור־ליגע" װארשע, 1922.

די ליד פון אונזער פאריקן דיכטונג־פּעריאד האט פארמאגט א כאראקטערישע אײגנשאפט: באריידעװדיקײט. פלאנטענדיק אפן פלאך, ניט קענענדיק בײקומען דעם אױבנאוף — האט זי געשאטן דיבורים.

אין אנדערע גילגולים—אפילע העכערע, אין אנדערע שלײערן — אפילע רונג האט די רײזין־ראזנפעלדישע, די אײנהארן־סעגאלאװיטשישע ליד פארשטעלט מיט זאגעכץ, מיט צעפלאסענעם פלאטשיקן װארט בעאלמע.

און אינטערעסאנט: אויך איצטער, װען אין אונזער דיכטונג איז געקומען די ליד מיט געשעצטן, געכאװעטן װארט, די ליד מיט געטאקן בילד און געשליפענעם געשטאלט, די ליד די פארקערפּערנדיקע—איז נאך דער פריעריקער לידשטײגער ניט אינגאנצן אפגעטראטן.

און אנדערע גילגולים—אפילע העכערע, אין אנדערע שלײערן — אפילע שענערע— נאר ער איז דא. בא דער זײט לעבט ער זיך און איז זיך א שטײגערל, א גײנגעלע.

אין מ. קולבאקס ערשט ביכל („שירים", ליטעראטן־פארלאג, װילנע) האט פריש געװירקט הארציקײט־שטימונג, באהעפטע מיט טמימעסדיקן שפּילעװדיקן פאלקס־מאטיװ. דאס האט באשײנט דעם אלגעמײנעם נוסאך קולבאקס, װאס ס'האט זיך אין אים געפילט דער שניט דער רעזאנעריש־כקירעדיקער, דער סענטימענטאל־פלאפלענדיקער, יענער שניט, װאס אונזער דיכטונג איז סאף־קאל־סאף פון אים פאטער געװארן.

קולבאק האט מיט זיך מער װײטאק און מער קולטור געבראכט—האט עס צוגעגעבן דעם נוסאך זײנעם א אױסזען א געלײטערטן, א מאדערנערן,—האט עס אים מער דיכטעריש געמאכט.

כוץ דעם, האבן זיך צװישן די רײד פון די „שירים" אויך געשטאלטן דורכגעװארפן. ס'זײנען דארט געװען „בראנזענע יונגען", װאס זײנען אװעק אין אופשטאנד. ס'האט דארט געבלײכט א נײער ייעש—„שטאט". ס'האט דארט אפילע ערד א שעמעריר געטאן. „א, ערד, א ערדעניו, װער זײנען מיר? מאטראסן פינסטערע אף דיר, אף דיר..."

האט זיך געדאכט, אז קולבאקן קאן גאנץ לייכט זיך איינגעבן צו ארויסשליי־דערן די הערשאפט פון גלאט־לאשן, באפרייען זיך פון צעצווייגענער וואסעריקייט און ווייזן ע ר ד.

קומען קולבאקס „נייע לידער" און אנטפלעקן אז—„...אייביק, אייביק וועבן זיך די פארבן און די קלאנגען... עס טרעפט, אז די וועלט זינגט ארום א פאר־בארגענעם ניגן... וואס וועט ריידן די שטומקייט, ווען כ'בלייב מיט איר אליינער אליין..."

די צעפלאסנקייט, די רעזאנערישקייט, דאס ניט ווערטפולע ווארט האט זיך ניט געפעלט. ס'איז א טעות געווארן. א טעות, פארפירט אפט קולבאקן שוין אביסל צו־ווייטלעך, ברענגט אים צו רייזינען, צו רייזינס ספעציפישע „געדיכטן געדאנקען".

„...דערווייל איז אייער שניפס, מיין פריינט, ניט צערטלעך אויסגעבונדן. בלייבט רואיק... וועמענס מארך ווערט איצטער אנגעצונדן?!... שרייט ניט יונגערמאן..." (די הייל).

—קיין סימען פון וועלן פארגאנצן, פארשטייפן, פון קענען געבן טאך, געפרעסטן, קריסטאליזירטן,—ר יי ד.

אז קולבאקס דורכגעווייטאקטע איבערלעבונג קומט אינאיינעם מיט רייזער טום און נאאיווקייט פון פאלקס־ליד, גלאנצט דורך א לידל וועגן א „ציגעלע", וואס ער בלאנקעט מיט דעם א גאנצע וואך און—„פרייטאג האלבן טאג בלייבט שטיין דאס ציגל אומגעריכט, און איך דערזע: העט וויט איז אויסגעשפרייט א לאנד אין בלויער ליכט." („דאס ציגעלע").

אמאל באקומט אפילע בא קולאבקן דער מאטיוו פון וועלטישן קאסמישן עלנד אף א רעגע קראפט און ס'דערהערט זיך: „...הילכיקער קאלטער געשאס פון דער אייביקער קלאנגעוודיק־גרויזאמער שטים אין אל. („אין שענק").

דער גאנצער גאנג בלייבט אבער איינער און דער זעלבער.—ר יי ד.

אין פאעמע „רייסין" גייען די רייד איבער אין פאשעטער געפערזט־געגרזמטער דערציילונג. צאלנדיק צינזש דער מאדע: ארויסכאפן און אידעאליזירנדיק פארפיקסירן, כאסגייענדיקס און אפגענאנגענע—דערציילט זיך קולבאק ברייטלעך און גוטמוטיק און הארציקלעך וועגן זיידן, יבאבעשי, פעטערס, טאטן—און ס'בלייבט זיך פאשעט און פיין און—טאקע גאר ניט הויך.

נאר שטיפערישער פאלקס־ניגן מישט זיך אריין: „ס'איז געקומען ווינטער־צייט פאר די טעכטערלאך די צוויי, ברענגען זיי אהיים צום דוכס אינגם פורטוך צו ביסטרוקעס... וויי, וויי, וויי.—

און סע הויכט מיט קינדערש־קאטערער, באיארט איראנישער קלוגשאפט פון פאלקס־ליד.

אין פאעמע „ל־ו" גייט דער פרואוו ברייטער און מיפער אפצושטעלן זיך אף דער מיסטישער „שטים אין אל", קימאט אינגאנצן לעאיבעד א דאנק די גיי מאס רייד.

שמואל־איצי וואסערפירער וואס „ליגט אין קוימען פון דער וועלט און שרייט", א פיגור, וואס ארויסהיקן זי, האט קולבאקן געשטויסן דאס זעלבע, וואס ס'האט געשטויסן לייוויקן יאפן „דעם גוילעם"—שמואל־איצי וואקסט ניט אויס, ווערט פארוואליעט, פארפאלן אונטער א בארג ווערטער.

זיינען קולבאקס „נייע לידער" ערטערווייז כיינעוודיק, ערטערווייז ליבלעך, נאר—א נאגעניש נאך פארביקער, פעסטער, שטייף־בילדערישער קונסט לאזן זיי איבער נאך זיך.

דאס שטייגערל קולבאקס אויב מע קאן ניט פארבייגיין עם אינגאנצן לייי־קענענדיק עס, ווייל דיכטונג איז פארט דא אין דעם,—לאנג פארהאלטן בא זיך קאן עס ניט,—צו שוואך, צו קינסטלעריש אנמעכטיק איז עס.

ע. פ י נ י נ ב ע ר ג.

כראָניק

נייע ביכער.

אין מאָסקווע—אויסגאַבן פון צ.ב. פון די אידסעקציעס בא ר.ק.פּ.: די נאַציאָנאַלע פראַגע אין ר. ק. פּ. (זאַמלונג).* הירש לעקערט (צום 20־טן יאָרטאָג פון זיין קעפּונג).* עסטער—הירש לעקערט קאָנטאָר*—פּאָליטישער אַלעפבייס. אויסגאַבן פון אוטאָרן: מוישע טייטש—רעמאָמט אָף רעשטאַוואַניעס* ידידיה מאַרגאָלים—מיילבאָמע צייט (דערציילונג).* כאַיעם גילדין—דער רויטער פּורים (בופאַנאַדע). אַפּן רעכט פון א קסאַוויאַד* פאַרלאַג קולטור ליגע: וויעוויאָרקא האַנענקריי (א מיסטעריע אין 2 אַקטן, דערשיינט אין גיכן).* „הילף און אַרבעט"—כוידעש־זשורנאַל (אַנשטאָט דעם פריערדיקן „הילף"). געמיינזאַמער אָרגאַן פון „אידגעזקאָם" און רוסלענדישן „אָרט". דערשינען דער ערשטער דאָפּל־נומער (1־2) מיט א רייכן מאַטעריאַל, וואָס באַלייכט די טעטיקייט פון ביידע אָרגאַניזאַציעס.

אויסגאַבע פון אידאָפּטיילונג באַם קאָמנאַץ־פּעטראָגראַד: העניע ריוולין—די אַרבעט אין קינדער־גאָרטן.

ד. האָפשטיין—געזאַמלטע ווערק, ערשטער באַנד (ליריק). א פראַכטפולע אויסגאַבע—קאָאָפּ. פאַרלאַג קיעוו.

אין קיעוו—ליטעראַטן־פאַרלאַג „ווידערוואוקס„: י. קיפּניס—אָקסן, ש. האַלקין—לידער, שקאַבאָווסקי—רעגעס, און דער ערשטער נומער פון דער ליטעראַרישער זאַמלונג „באַרג ארוף".* אינם פאַרלאַג קולטור־ליגע זיינען דערשינען די ערשטע דריי נומערן פונם קינדער־זשורנאַל „פרייד" און דער 3־טער נומער פּעדאַגאָגישער ביולעטען".* פאַרלאַג קאָמפאָן: ד. האָלקנשטיין (נאָך ל. אַנדרעיעוו)—„האַר הונגער".

דער קאָאָפּ.פאַרלאַג ק. ל. קיעוו איז צוגעטראָטן צום דרוקן די פאָלשטענדיקע לידער־זאַמלונג פון דעם פאַרשטאָרבענעם דיכטער אָשער שוואַרצמאַן. אין דער דאָזיקער זאַמלונג גייען אריין אַלע לידער, וועלכע שוואַרצמאַן האָט אָנגעשריבן, צווישן זיי העכער א העלפט נאָך קיינמאָל ניט געדרוקטע. אייניקע לידער ווערן געגעבן אין עטלעכע וואַריאַנטן לויט די געפונענע מאַנוסקריפּטן. אויסער די לידער גייט אריין אין בוך א גרעסערע ביאָגראַפישע סקיצע און גענויע רעדאַקציאָנעלע דערקלערונגען וועגן יעדער איינציקער ליד. אין דעם בוך, וואָס ווער האַלטן העכער 7 דרוקבויגן איז פאַראַן אויך דער פאָרטרעט און אווטאָגראַפן פונם דיכטער.

אין כאַרקאָוו—אויסגאַבן פון הויפּט ביוראָ פון די אידסעקציעס באַם צ. ק. פונם קאָמיונפאַרבאַנד אַף אוקראַינע: אַרבעטס קינדער (ליטעראַרישער זאַמלבוך).* יוגנט (לידער־זאַמלונג), רעדאַגירט פון א. קושניראָוו* אַלטשולער—געקאַשערטע נעשאָמעס (וועגן כיידער)* לעבעדיק באַגראָבענע (אילוסטרירטע זאַמלונג פון דערציילונגען)* „ליבקנעכטס דאָר"—פּאָפּולער־וויסנשאַפטלעכער און ליטעראַריש־קינסטלערישער אילוסטרירטער כוידעש־זשורנאַל, ערשטער נומער.*

אין בערלין—קלאַל־פאַרלאַג—זיינען דערשינען: מ. קולבאַן—לידער* ז. שנייאור—שאָלעם־אַלייכעמס אָנדיינקן* פּראָספּ. מערימי—קאַרמען (אידיש ר. זעליגמאַן).

אין ניו־יאָרק—האָט ווידער אָנגעהויבן צו דערשיינען דער זשורנאַל „אין זיך" דערשינען שוין די ערשטע דריי נומערן מיטן אנטייל פון לעיעלעס, גלאַטשטיין, לודוויג, מיניקאָוו און אַנד.

אין פארלאג „אונזער שייער“ איז דערשינען: ראובן אייזנלאנד—„פון מיין זומער“ (א בוך נייע לידער).

אין ווין איז דערשינען א נייער באנד (17 דרוק בויגן) נאוועלן פון אמעריקאנישן בעלעטריסט ב. גלאזמאן „אף א האר“. ב. גלאזמאן האט אויך פארענדיקט זיין ערשטן גרויסן ראמאן פון אידישן לעבן אין אמעריקע, אונטערן נאמען „סטאטן איילענד“.

קולטור.

אין יאנואר איז אין מאסקווע פארגעקומען דער ערשטער אלרוסלענדישער צוזאמענפאר פון די ראטן פאר בילדונג פון די נאציאנאלע מינדערהייטן. באם צוזאמענפאר איז געווען איינגעארדנט א אויסשטעלונג פון דער בילדונגס־ארבעט. דאס אנגעזעענסטע ארט האט פארנומען די אידישע אפטיילונג. באזונדערע ווינטרינעס האבן פארנומען די מאלאכאווקער קאלאניע, קיעווער אידישע גימנאזיע, פראפעסיאנעלע שולן, פרעסע און פארלאג.

באם ערשטן מאסקווער מלוכע־אוניווערסיטעט אפן פאקולטעט פאר געזעלשאפטלעכע לימודים (פאן) גרינדן זיך דריי נייע קאטעדרעס: פאר אידישע שפראך, אידישע געשיכטע און אידישע ליטעראטור. אזוינע דריי קאטעדרעס עקזיסטירן שוין פון אנהויב לערן־יאר באם צווייטן מלוכע־אוניווערסיטעט אפן פעדאגאגישן פאקולטעט.

דעם 11־טן יאנואר איז אין מאסקווע אין צענטראלן ארבעטער־קלוב „עמעס“ פארגעקומען א פארזאמלונג פון מאסקווער אידישע לערער און בילדונגס־טוער. ס'זיינען ביי געווען העכער 100 טוער פון די היגע קינדער־היימען, שולן און העכערע אנשטאלטן.

די גרופע „שטראם“ זעצט פאר אירע „ליטערארישע דינסטאקן“ אין סטודיע־זאל פון אידישן קאמער־טעאטער. פאר דער ווינטער צייט האבן געלייענט ווערק און פארטראגן: אויסלענדער, האפשטיין, וועוויארקע, האלקין, שאפירא, שוויכעט, כאריק, גאדינער, נוסינאוו, פערסאוו, וואלקנשטיין, ליטוואקאוו, רעזניק, שפילריין. אף די קומענדע דינסטאקן וועלן לייענען: קושניראוו, אקסלראד, ראסין, דאברושין און אנדערע. די אוונטן ווערן באזוכט פון ליטעראטן, ארטיסטן, לערער און שטודירנדער ארבעטער־יוגנט, וואס באהאנדלען די לעזונגען און פירן לעבעדיקע וויכוחים.

קיעווער אידישע פעדאגאגישע שול האט געענדיקט איר ערשטע עקזיסטענץ־יאר. די שול האט זיך ארויסבאוויזן, ווי א וויכטיקע קולטורעלע־אנשטאלט, די שול באשטייט פון צוויי קורסן, אף וועלכע ס'לערנען זיך 78 קורסאנטן. דער לערער־פערסאנאל באשטייט פון 9 כאווירים.

טעאטער.

דעם 22־טן יאנואר האט דער מאסקווער מעלוכעשער אידישער קאמער־טעאטער געפייערט דעם 4־טן יארטאג, וועלכער איז צונויפגעפאלן מיט דער 150־,פארשטעלונג פון שאלעם־אלייכעם־ציקל. אין זאל פון טעאטער האט זיך פארזאמלט א גרויסער אוילעם. מיט הייסע באגריסונגען זיינען ארויסגעטראטן פארשטייער פון אלע מעלוכעשע, פראלעטארישע, סטודענטישע און ליטעראריישע ארגאניזאציעס.

דער אידישער קאמער־טעאטער גרייט איצט א מוזיקאלע קאמעדיע 200.000, איבערגעארבעט פון שאלעם־אלייכעמס „גרויסן געווינס“. די טעקסטן פון די לידער און פון די מוזיקאלע אנסאמבלען האט געשריבן י. דאברושין. מוזיק פון ל. פולווער נאך די פאלקס־מאטיוון, פארשריבן פון ז. קיסעלהאף. אנפירער פון דער פארשטעלונג—אל. גראנאווסקי. די ראל פון סאראקער שפילט מיכאעלס־וואפסי.

די קיעווער סטודיע פון קולטור־ליגע האט איינגעלאדן דעם מוזיקער אל. קריין שרייבן מוזיק פאר „דעם לעצטן מאשיאך“; איבער די דעקאראציעס ארבעט דער מאלער־קאנסטרוקטיוויסט א. טישלער.

קונסט.

אין אנהויב יאנוואר איז אין מאסקווער מוזיי פאר נייער קונסט פארגעקומען א דרייטאגיקע אויסשטעלונג פון די נייע בילדער, וואס דער פאלקאמבילדשיקט אפ אין אויסלאנד אף צו דערגענצן די דארטיקע רוסלענדישע אויסשטעלונג. צווישן די דאזיקע נייע בילדער האבן זיך אויסגעצייכנט די ווערק פון טישלער, נעקריטין און לאבאז—מאלער, מיטגלידער פון קונסט־סעקציע פון קולטור־ליגע. זייערע קאנסטרוקטיוו־מאלערישע לייוונטן האבן צוגעצויגן די אופמערקזאמקייט פון די פולע באזוכער.

דעם 11־טן יאנוואר איז אין טעאטער־סטודיע פון קולטור־ליגע פארגעקומען א אינטימע אויסשטעלונג פון יונגן מאלער ב. לעווין—א שילער פון טעאטער־סטודיע. די אויסשטעלונג איז ארגאניזירט געווארן אויסשליסלעך פאר מאלער און קונסט־טוער.

דרוק־פעלער:

זייט	57	שורע	2	פון	אונטן	בא פייקל	דארף	זיין	א פייקל
„	„	„	13	„	„	גייט אף	„	„	גייט אוף
„	58	„	2	„	„	געבראכענע	„	„	געקראבענע
„	60	„	14	„	„		„	„	האר
„	61	„	3	„	„	שטיקעלע	„	„	שטיבעלע

זייט 60, אנשטאט שורע 18 פון אונטן לייענען:

און אין פעלד הויבט אן טאגן — ווייט דארט
אין בלייכע נידעריקע פענסטער-

און אנשטאט שורע 16 גייט די שורע 18
און מיט איר פארענדיקט זיך דאס קאפיטל.

אינהאלט פון 1-טער העפט:

ד. האפשטיין — שטאם. ביינוש שטיימאן —
דאס רויטע קינד. א. קושניראוו — אזקארע. דבוירע
קליאצקין — דער וועג. שמועל ראסין — אלעף.
מ. רעזניק — לידער. ע. פינינבערג — לידער.
מארק שאגאל — בלעטלאך. י. דאברושין —
אונזער ליטעראטור. ש. גאררדאן —ווארט און לעבנס-
שטייגער. נ. אויסלענדער — דער ניסטער. א. וועוו-
יארקע — אין פייער פון ערד.

אינהאלט פון 2-טער העפט:

פערעץ מארקיש — הונגער (לידער). דער ניס-
טער — אין ווייך-קעלער. ד. האפשטיין — אוקראינע
(לידער). א. קושניראוו — ראסייא (לידער). ד. וואל-
קנשטיין — ווינטן (זייטעלאך פראזע). ש. גאדינער
— פיגורן (דערציילונג). י. דאברושין — שאלעם
אליכעמס אליע. נ. אויסלענדער — שאלעם אש.
ש. גארדאן — ליריק (ביבליאגראפיע). פון רעדאקציע

אינהאלט פון 3-טער העפט:

ל. קוויטקא — אינדערפרעמד (לידער). ד. בערגלסאן
— באטשקא (פראגמענטן פון א ראמאן). ד. האפשטיין —
ליד. א. קושניראוו — ליד. מ. רעזניק — ליד.
שיפרע כאלאדענקא — לידער. דבוירע כאראל
— לידער. י. קיפניס — גענאר (מיניאטיורן). מוישע
ליוושיץ — סדאם (פאעמע). י. דאברושין — מאני
לייב. נ. אויסלענדער — הימללאזע קונסט (וועגן
י. אפאטאשו). שאלעם גארדאן — אין ערדישן דויער
(דאווועד האפשטיין). ביבליאגראפיע. ליטעראטור-,
קינסט-, און טעאטער-כראניק. א בריף אין רעדאקציע.

צענטראַלער ביכער־לאַגער «קולטור־ליגע»

МОСКВА, Театральн. пр. № 2. 2-ой дом советов.

אפן ביכער לאַגער געפינען זיך פאָלגנדע ביכער:

1) באוועגלעכער אלעפבייס (קארטאן).
2) ש. מ ע ל—געוויקסן.
3) מ. לטשעווכקי—עלעמענטאר לימעד.
4) גאלדבערג-אקון—באוועגונגס שפילן.
5) ה ע ר ש ב ע ר ג — קולטור געשיכטע (9 העפטן).
6) האדער—א״ב פאר דערוואקסענע.
7) ספיוואק—אויס אמהאראצעס.
8) קאלמאנאוויטש—אידישע גראמאטיק.
9) זארעצקי--קלאליבפונםנייעם אויסלייג.
10) באראכאוו—אידישע פילאלאגיע.
11) לעשטשינסקי—דאס עקאנאמישע לעבן אין דער אידישער ליטעראטור.
12) זאמלבוך פון קינדער-לידער מיט נאטן.
13) וויפער ר. — געשיכטע (מיטלאלטער, נייע צייט).
14) יונג-יונג—קליינער געאמעטער.
15) וואולאך—לעדער-ארבעט.
16) עלבערט—פארפלאנץ-געוויקסן.
17) ריוולינא ה. די ארבעט אין קינדער גארטן.
18) קאנטאר י.—פאליטישער א״ב.
19) וואגנער — דערציילונגען (בערלינער אויסגאבע).
20) פר. מאך—צוליב וואס האט א מענטש צוויי אויגן.
21) הירש לעקערט—זאמלבוך.
22) ליבקנעכט, ליוקסעמבורג—בריוו (בער-לינער אויסגאבע).
23) ק. קאאוטסקי—די עקאנאמישע לערע פון קארל מארקס.

און סשליסלעכער פארקויף פון „שטראם“ נומערן 1, 2, 3, 4—אין רוסלאנד און מיירעוו-אייראפע.

עס דרוקט זיך און וועט אין גיכן דערשיינען:

1) צ י נ ג ע ר א. וו. ע ל ע מ ע נ ט א ר - פ י ז י ק. באשטעלונגען, בא 50% האנטגעלט און 50%— נאכנאמע, ווערן אנגענומען און אויסגעפילט פינקטלעך.

פאַרלאַג ל. ד. פ ר י י נ ק ל.

עס איז דערשינען דער בוך פון ס. מ. ד ו ב נ א ו ו:

די אידן אין רוסלאַנד און אין מיירעוו־אייראָפּע.

(אין רוסיש).

די אידן פאר אלעקסאנדער דעם דריטן
" " ניקאליי דעם צווייטן
" " אין מיירעוו-אייראפע.

ב י כ ע ר ל א ג ע ר ס פ ו נ ם פ א ר ל א ג:

Москва, Универсальный Книжный Магазин, Камергерский пер., уг. Б. Дмитровки № 5/7, тел. 2-50-04,

Петербург, Мойка 42, кв. 25, тел. 1-75-11.

טעגלעכע צייטונג

„דער עמעס“

ארגאן פון צ. ב. פון די אידסעק. באם צ.ק.ר.ק.פ.

עס ווערט אנגענומען דער אבאנעמענט אף דער צייטונג ביזן סאף יאר.

אבאנעמענטס-פרייז אף 1 כוידעש 22 רובל (ג.צ. פון יאר 23).

ארבעטערשע, קולטור-אופקלערערישע און פראפעסיאנעלע ארגאניזאציעס, וועלכע שרייבן אויס: יט ווייניקער פון 5 עקז., צאלן פאר מארט 15 רובל און פאר מארט און אפריל 25 רובל (ג.צ. פון יאר 23).

„דער עמעס“ דרוקט זיך פון ערשטן מאר"ט אין אן אייגענער דרוקעריי און גייט ארויס אין א פארגרעסערטן פארמאט.

אדרעס: מאסקווע, קוזנעצקי מאסט 14. טעלעפאנען: רעד. 2-72-14, קאנט. 48-83.

Москва, Кузнецкий мост 14. Тел.: ред. 2-72-14, конт. 48-83

די דרוקעריי פון „עמעס“ נעמט אן אלערליי באשטעלונגען.

קאמוניסטישע

פאן

טעגלעכע צייטונג

ארגאן פון צענטראל קאמיטעט פון ק. פ. ב. או.

רעדאקציע און קאנטאר: קיעוו, לענין-גאס (פונדוקלעיעווער) 12. טעל. 27-25.

אבאנעמענט-פרייז:

1 כוידעש	20 ר.
2 כאדאשים	38 „
3 כאדאשים	55 „

פאר ארבעטער-קאלעקטיוון - 10 ר. א כ.

מוידאעס:

א שורע נאנפארעל אין קיעוו 10 רובל,

אויסער קיעוו . . . . . 15 „

פארן טעקסט דאפלט.

טעגלעכע צייטונג

דער וועקער

ארגאן פון צ.ב.ק.פ. (ב) און הויפט-ביורא פון די אידישע סעקציעס אין ווייסרוסלאנד.

אדרעס פון רעדאקציע:

מינסק, ראג זאכאריעווער און ארכירייעווער 97.

אבאנעמענט-פרייז 16 ר. א כוידעש.

פאר מיטגלידער פון פראפפאריינען — 9 ר.

אידישע פּאליגראַפישע שול

מאס'קווע, מאמאנאווסקע געסל 2. טעל. 72-74

נעמט אן אלערליי

דרוק

און איינבינדעריי ארבעט

אויספירונג פינקטלעך און ראיעל.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ

ПЕТРОГРАДСКИЙ СУДОСТРОИТЕЛЬНЫЙ ТРЕСТ.

ПРАВЛЕНИЕ:

ПЕТРОГРАД, ул. Желябова 5.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО:

МОСКВА, Мясницкий проезд 3, кв. 12, Тел. 1-75-24.

ПОСТРОЙКА И РЕМОНТ СУДОВ.

Судовые механизмы. Железные конструкции. Паровые котлы. Цветные металлы. Баббит. Свинцовые трубы. Рольный свинец. Чугунное литье. Фановые трубы и части к ним.

אלרוסישער מעלוכע - סינדיקאט

סעלמאש

פאראייניקט די גרעסטע רוסישע זאוואדן

פון ערד-ארבעטער-מאשינען

פארטרעט די הויפט זאוואדן פון אויסלאנד.

שטראָם

כוידעש העפטן

5 — 6

נאָר אונטער פעלן הער איך רינט
און ריזלט פריש א שטראָם...
א. ש װ אַ ר צ מ אַ ן.

מאָסקווע — 1924

הילע — מארק שאגאל

אויסגאבע — פארלאג „שטראם"

אידישע פאליגראפישע שול, מאָסקווע

איציק פעפער.

פראסטע טריט.

I

שטאט איז געפאלן,
ווערן נאך ווילדער
די שווארצע וואקזאלן.

אין העכערע מויערן
לעשט מען די שיין,
און מיר דא בא טויערן...
— אין שטאט איז פיר הונדערט
— און מיר זיינען ניין.
א טיר איז צעשלאגן און טרעפ זיינען גרייט,
און מויערן ברענען און גליען די נעכט.
— א פאלק איז צעהוליעט
— א פאלק איז גערעכט!

II

גאסן און גאסן און מויערן
צעווארפן אף פעלד פון טאג,
וויפל דארף נאך געדויערן
מיר זאלן אוים-זיין אין יעדער שטאק...

טראמווייען וועלן ניט פירן
אין אזוינע צעבויטעטע טעג,
נאר וויפל ווארעמע טירן
ווארטן אף אונזער „פון וועג".

מיר וועלן די טריט צעשטעלן
ביי יעדער אפענער טיר.
— מיר איז פראסטקייט פון טריט געפעלן,
וואס קען נאך זיין פראסטער פון מיר?

III

אין שטאט זיינען שארפער די וועגן,
אין שטאט זיינען פעסטער די ווענט —
וויפל טויטע מיר האבן באגעגנט,
בא פארדרויכערטע פעסטע ווענט...

היינט וועט זיי קיינער ניט קלייבן,
און קיינער ניט טראגן אהיים —
נאר א ווינט וועט שטיל פארשרייבן
זייערע נעמען אף אן אלטן בוים.

IV

פריער, פריער מיט טויזנטער יארן,
מיט טויזנטער יארן, אדער נאך מער,
ווען א מאמע זאל געווען מיך געבארן
ווי וואלט איך געקומען א הער?

כ'וואלט געווים געגאנגען אין א פעל
מיט אלע וועלף אדער בערן
איצטער גיי איך אין א גראוון שינעל
און איך ווייס פון קאמינטערן.

פריער, פריער מיט טויזנטער יארן
מיט טויזנטער יארן, אדער נאך מער,
ווען א מאמע זאל געווען מיך געבארן
וואלט איך דען געזעען אזא ערד?

כ'וואלט ניט געוואוסט און ניט פארשטאנען
וואס הייסט א מענש, א מענש, וואס שיסט,
גוט וואס ניט לאנג האט א מאמע
מיך געבוירן מיט הענט און מיט פיס...

V

זאלן שטענדיקע פרעמדע אין פיינט
מיט קוילן די שליאכן אונז קרייצן.
ווי קאן מען ניט ליבן א לאנד
אן ארעמס מיט שנייען און ווייצן?

וואו האט מען נאך פראסטערע טריט
אף וואסערע וועגן פארלארן;
וואו האבן, ווי דא נאך געבליט
פארוויכערטע פלוצלינגע יארן.

VI

ווייט, ווייט אין פאריזש, אין לאנדאן,
זיינען דא אזוינע מענשן, ווי מיר
מיט הערצער ווארעמע און בלאנדע,
פונקט אזוינע מענשן, ווי מיר.

שטייט צווישן אונז א וואנט,
א וואנט אן א שוועל אן א טיר.
צי איך אוים מיין געניטע האנט —
פונקט אזוינע מענשן ווי מיר...

און איך ווייס אף געווים וועט געשעען
איבער גאנצער וועלטישערברייט —
יענע מענשן וועלן פארשטייען
אונזערע פראסטע רייד...

איציק פעפער.

ע. פינינבערג.

פון דער פאעמע „מעהומע".

I

איבער יענער זייט בארג, איבער יענער זייט פלויטן
פארגייט א לעוואנע א רויטע.

אף דיל און אף בעטן צעקנייטשט און צעקנאטן—
מיר שלינגען, מיר ווארגן דעם אטעם.

אף יענער זייט פענסטער, אף יענער זייט לאדן—
הויל מיט פארלאקערטע פכאדים.

אף יענער זייט יישעוו—א סטעפ מיט צעפאליעטע שלייפן.
א דולע מעדינע, א טרייפע.

אז פאלן וועט פרי אין די ליקן די הוילע,
וועט מען אונז אלעמען קוילען.

אז ס'וועט זיך דער טאג אין די ליקן צעניסן,
וועט מען אונז אלעמען שיסן.

צאן אן צאן. קרעמפן אין בויך. היק און געשטאנקען.
—יאנקל, שלאפסט, יאנקל?

איבער יענער זייט בארג, איבער יענער זייט פלויטן
פארגייט א לעוואנע א רויטע.

II

מאן און באסן, איד און באבער, יונג און גראוו
האט מיט שניידמעסערס צעשניטן קאזאקאוו.

און דעם קרעמער און דעם רימער און דעם ראוו
האט אין יאר ארייגעווארפן קאזאקאוו.

האט דערבארימט זיך אן אלטער גוטער גוי
און צו זיך און שטוב פארגומען קינד און פרוי.

ליגט די אידע א געקוילעטע אין יאר,
וויינען ווייבער בא דעם גוי אין שטוב פארשפארט.

קומט ער שיקער, דער רוציייאך, און ער זאגט:
—עי זשידי, זשידי פארכאטי, דע וואש באג?!..

—עי זשידי, זשידי פארכאטי, קלאווימס זין.—
און א נויפע און א נפיכע און א שפיי געטון.

דולער אווגט, דולער מארגן, דולער, טאג:
—עי זשידי, זשידי פארכאטי, דע וואש באג?

I

...איז אף מארגן געקומען אין שטאט קאזימיריק דער־ גאנציו מיט יונגען מיט וואיילע.
יונגען באלאדן מים באמבעס, באהאנגען מיט שנירלעך פון קוילן.
האבן טענ זיך געשטעלט בא פארשלאסענע קלייטן, צעפלאמטע, צעהעלטע.
אף צעוואלגערטן מארק, בא פארפרעגטעטער שטוב קאזימיריק געוועלטיקט.
ס'האבן דערפער צעגליטע פארלייגט זיך אף שטאט און די שטאט איז געפצרלעך.
וואס איז דא אין דער שטאט?—קאזימיריק און זוינעם און שאלעכץ פון קערלעך.
פון קאיאר און ביז שקיע איז פייערלעך פוסט און צעבונטעוועט רוישיק.
פון קאיאר און ביז נאכט קאזימיריק מיט כעוירע מיט יינגען, אין דרויסן.
פאלן צו נעכט און צעפלעטשן מיט פאכאר דעם דאך פון פארפרעגטעטער דירע,—
יאגט מיט באמבעס די שיקערע דערפער פון הינטער דער שטאט קאזימיריק.

VI

ווי אזוי מ'האט צעשאסן דעם איסי מיט פאנים מיט בלייכן פון שטאט פון ריאזאן.

אין א בעגעד א גרויען, אין א שטאט אין א ווייטער, אין א ווינטער באגינען
האט דער איסי געשווינגן, האט דער איסי געטראכט, איז דער איסי דערגאן:
סע קאכט די מעדינע, סע ברענט די מעדינע, סע שיסט די מעדינע,—
ער וועט גייען און אנקומען וועט ער א היים קיין ריאזאן.

אין א בעגעד א גרויען, מיט אויגן מיט העלע, מיט אקסלען מיט ברייטע, מיט
געלינקן בערדל
אף פעלדער פארשנייטע, בא רעלסן פארדרייטע האט איסי געשפאנט.
א טאג מיט א נאכט, און א טאג מיט א נאכט, און א טאג מיט א נאכט, אפן
טאג אפן פערטן:
— ווער ביזטו?—איך בין א ריאזאנער און גיי קיין ריאזאן.

סע היטן די רעלסן פארשייטע בערקוטן, יונגען מיט ביקסן און שווערדן,
ביטערע יונגען, שיקערע יונגען, שאמרים געטרייע פון פייער אין לאנד.
—עי, דו, אינם בעגעד דעם גרויען; עי, דו, מיטן געלינקן בערדל,
ווער ביזטו?—איך, ברידעדלעך, בין א ריאזאנער און גיי קיין ריאזאן.

מיד די בערקוטן, פארמאטערט. פון טעג און פון נעכט אויסגעריסטע,
פון באנדיט און פון איפע, פון וויין און פון בליט און פון שאנד.
—עי, לייזיקער קעלעוו! באנדיט דו פארשטעלטער! ווער ביזטו?
—איך, ברידערלעך, בין א ריאזאנער און גיי מיר א היים קיין ריאזאן.

מיד די בערקוטן, פארמאטערט. אין דער נאכט אין איר מיטן
האט כעווירע בערקוטן, האט כעווירע באנדיטן געשטעלט צו דער וואנט,
הא ביי רע בערקוטן צעביטן, צעשאסן האט כעווירע באנדיטן,
צעשאסן דעם איסי מיט פאנים מיט בלייכן פון שטאט פון ריאזאן.

ע. פינינבערג

*

וועט א קוק טאן א מאמע אף זון, אף געקומענעם,
אף זון מיט באוואקסענע ברעמען
און אוינן פארבארגענע, פרומע
וועלן אייגענעם זון ניט דערקענען.

געוועזן איז דער זון אזא שטיפער,
ווי לאשעק וואס לויפט נאכן וואגן,
האט מיט יארן דער זון זיך געביטן —
וואס קאן שוין א מאמע אים זאגן...

וואס קאן שוין א מאמע איצט ענדערן —
איז איר שווער, טוט ווי צו באנעמען,
פאר וואס עפעס קוקט ער א פרעמדער,
מיט וואס איז אים נעענטער לענין.

יועט זי קוקן אף זון, אף געקומענעם,
אף זון מיט באוואקסענע ברעמען
און ביינקען, ווי מאכיקער ברונעם
נאך לעצטן אנטרונענעם עמער...

*

זאלן קוימנס ניט איפהערן פייערן
מיט אומרו פון שטורעם און בליי, —
דער ווייטאק איז שארפער און טייערער
פון ווייטאק אין אייגענעם לייב...

וואס באדייטן היינט אויגן פארטרערטע
און טרויער, ווי פוך אף דער האנט,
פאר גרויסן און זיכערן שטערן,
וואס לינט היינט פארפארן אין לאנד.

אהערצו פון טייגישע שנייען,
פון דערפער אין ווינטער פארלאזט
ציען זיך נייערס נאך גייערס
דורך קרעפטיקן רוסישן פראסט...

איזי כאריק.

ש. גאָדינער.

איוואַנגאַרד.

1.

מיר האָבן זיך אויסגעזעצט אין וואַלד, פאַרוויס—צווייען איבער איין קע־
סעלע—און געזופט דאָס ברודיק־ברוינע, לעבלעכע געקעכץ פון פערדישע פערל־
גרויפן, געשווינגן און געוואַרט אויף נאַכט.

אַלטער סאָסנע־וואַלד איז געשטאַנען ראַכוועסדיק צעוואָרפן און האָט זיין
גרינעם רוקן געפאַרבט אין גאָלדענער שקיע.

טאָג און וואַלד האָבן זיך געזעגנט.

רייסן זיך שוין מיט גוואַלד פון די שפּיצן סאָסנע־נאָדלען אַראָפּ די לעצטע
שטראַלן און לויפן מיט יונגע טריט פאַרשווינדיקן טאָג נאָך און רייסן אים בא
די פּאָלעס:

— נאָך אַ רעגע, נאָך אַ ווײַלע....

ציען זיך צום קעסל אויף רעדער, מיט אויסגעדאַרטן פערדל אין שפּאַן, אַפּגע־
שליסענע מעגמשן מיט קעמעלעך אין די שוואַרצע הענט:

— נאָך אַ ביסעלע... נאָך אַ טראָפּן...

גאָר אַז ס'קומט די צייט איז אַלץ דאָ אַזוי אומבעראַכמאַנעסדיק און
פרעמד צו אונז. און לעצטע שטראַלן פאַרשווינדן הינטער צעפלאַמטע בערג, און
קעסל אויף רעדער מיט שקאַפּע און שמייסער לויפן זיי נאָך—ניט פאַרשטעטיק:
ניט פאַרזאַמען פון וואַלד אַרויס איידער נאַכט פאַלט צו און מעקט אָפּ די שטאָ־
לע, אויסגעדרייטע וועגלעך,—לויפן זיי נאָך און פאַרשווינדן שוין ביידע, און מיר
בלייבן ווידער אַליין, אײַנגאַנצן אַליין אין אַזאַ ריזיקן וואַלד, און עס ווערט שווער
און שווערער נאָך די שטילקייט פון אַליין איבערגעלאָזענעם וואַלד צו פאַרטראָגן.
און ס'ווערט אומעטיק־אומעטיק אין וואַלד. אין טונקל־בלוי פאַרוויקלטן וואַלד

אין וואַלד, באַנאַכט, אַליין איז וועלט—אַ בלויער בעכער ביזן ראַנד אָרי־
בער מיט שוואַרצן פעך אָנגעגאָסן...

אין וואַלד, באַנאַכט, האָט שוין עמיצער אַלע קראַנגען צעעפנט און צאַפּט
און גיסט אויף אונז דעם כווישעך יאָמען גאַנצע, אַן אויפהער. און טאָמער האָבן
מיר פאַרמאַגט אַ לויטערן טראָפּן, אַ פינטל העלע ליכט, קעמעלעך מיט גע־
קעכץ—איין קעסעלע אויף צווייען—האָט זיך עס אָפּגעריסן פון אונז און הינטער
גליענדיקע האָריזאָנטן אוועקגעפלויגן. און אויף אונזער מאַזל איז געבליבן נאָר
געדיכטער, קלעפּיקער כווישעך—דערשטיקט צו ווערן.

מיר האָבן נאַכט דאָך אויפגענומען. אונזער נאַכט איז זי זי לאַקערט אונז
אַלעמען אויפצופרעסן—אונזער איינציקע כאַווערטע איז זי, אונז פאַרוואָרפענע,
פאַרוואָרלאָזטע, צעשטויבטע אין גרויסן וואַלד אַליין.

ווען מיר וואלטן נאר געוואוסט בא וועמען צו פרעגן, ווען מיר וואלטן נאר געוואוסט אין וועלכן הייל זיצט דער טרעפער. וואס קאן אונז זאגן ווער פון אונז ־־י שפיל וועט געווינען, ווער פון אונז וועט וועמען דערשטיקן, ווער פון אונז וועט די שלאכט אויסשפילן. מיר, אדער די נאכט. ווען עס וואלט נאר אזא איינער זיך געפונען, וואס קאן אונז אין א שפיגעלע דעם מארגנדיקן טאג אונזערן ווייזן. וואלטן מיר אים גוט באלוינט. מיר וואלטן אין רייען זיך אויסגעשטעלט און פאר איין מאל אים אין גאנצן באצאלט—יעדן צענטן קאפ—און געגוג...

אונזער ליבסטע נאכט—מיט וועלכע קלאלעם זאלן מיר זי פארשעלטן?—לאמיר זיך פרואוון, לאמיר זיך א מעסט טאן, לאמיר שוין וויסן וועמען דארף נאך ערד פון אונז ביידן, זאל זי אליין דעם אויסוואל מאכן—דיך—אדער אונז.

.2

מיר זיינען דאך ניט מער ווי שטויבעלעך אין א ריזיקן בארג.

מיר זיינען אלציינס איינע צו די אנדערע, אלציינס ווי צו זיך אליין.. מיר קאנען איינע די אנדערע אזוי גוט, אז מיר ווייסן די גרויס און די פארב פון דער לויז בא א יעדן איינעם פון אונזערע בא א יעדן איינעם הינטער זיין פארשמאלצענעם קאלנער.

מיר קאענן זיך אויסגעצייכנט.

מיר קאנען מיט פארמאכטע אויגן טרעפן ווער עס וואשט זיין העמד איבער פייער.

בא אייך, בא די זאטע און צעשראקענע—וואו געמט מען האס אזוי פיל, וויפל עס קומט אייך—בא אייך, מענטשעלעך מיט גרויסע, קיילעכדיקע אויגן, ווי בא די סאוועס, מיט צוויי שנירעלעך איבער דער נאז בא א יעדערן פון אייעריקע—קלוימערשט באכמע־קנייטשן—בא אייך וואשט מען נאך וועש אין וואסער. און מיר וואשן זיי אין פייער. מיר לייגן פאנאנדער א שייטער פון טרוקענע צווייגן און האלטן הויך איבער אים, אף שטעקנס די פארלייזיקטע העמדער אונזערע. די קליינע בריעלעך, די גראע לייז דרייען זיך צעגויף אין בייגעלעך און קנאקן, קנאקן. און קנאקנדיק פאלן זיי אין פייער אריין און ווערן פארברענט, און די העמדער בלייבן ריין. אין גאנצן ריין. אזא ברודיק־שווארצע רייגקייט פון רויך און אנגעברענטס, נאר דאך ריין. אפילע די אייעלעך פון די קליינע ברואים ווערן פארברענט..

מיט פארמאכטע אויגן, בלויז מיטן געהער, נאכן קנאק דערקאנען מיר ווער עס וואשט זיין העמד.

מיר קאנען אויסגעצייכנט איינע די אנדערע. נאר מיר זיינען שרעקלעך אלציינס איינע צו די אנדערע, וואונדערלעך אלציינס צו זיך אליין.

וואס זשע זאלן מיר טאן אויב אזא איינער, אן עמעסער ברודער אונזערער פאלט אין מיטן דערינען אנידער און דרייט זיך צעגויף, ווי א לויז איבערן פייער און שניצט אויס א „פארוואס?", אזא העלן פראגע־צייכן אין לעצטן בליק פון אויגן וואס פארגלעזערן זיך?

וואס זאלן מיר אים ענטפערן, אז מיר ווייסן אליין גארניט, אז מיר האבי זיך אויסגעלערנט דא נאר העמדער לייזיקע איבערן פייער וואשן?

וואס זשע זאלן מיר דען טאן, אז מיר זיינען אזוי שרעקלעך אלצאיינס, אזוי וואונדערלעך גלייכגילטיק איינע צו די אנדערע

אונטן—גריבער שווארצע, בלאטיקע, פאדערהייזער צום טהאם. אויבן— אין הימל נידעריקן, פינסטער-פארצויגענעם, ניט א לעוואנע א יונגע, נאר א כא- לעך אזא ליכטיקער איבער אונזערע קעפ הענגט:

— פארוואס ?

3.

פארנאכט נאך, ווען גראע שאטנס האבן נאר וואס—פארטעריש, פון הינטן—טאג באפאלן און געריסן אים פון וואלד, פארנאכט נאך, ווען מיר אלע האבן אויסגעקוקט צום ווייסל-זייט—עפשער וועלן שטילע וויסל-וואסערן ברייננגע אונז שיפן ליכטיקע מיט ענטפער קלארן אף אונזער „פארוואס ?“, עפשער וועט אייזערנער בריק איבערן ווייסל אריבערגעווארפענער דעם געלויף פון צוג איבער אים אהער צו אונז מיט קלאנגען דערטראגן און דערציילן, אז עס קומט צופאר: דער, וואס האט דעם שליסל אונז געבראכט, דעם שליסל אונזער שרעקלעכן ניט- וויסן אפצושליסן—פארנאכט נאך, ווען מיר אלע האבן געגלויבט אין ביז היינט נאך ניט געשעענעם וואונדער פון טאג אין נאכט, שוין דאמאלסט, אין רעכטן העל פון צעוויקלטן טאג און נאכט געראנגל זיינען צו אונז אנגעלאפן מענטשן מיט בלישטשענדיקע אקסל פון פאלשן גאלד און האבן אפגעקליבן פון אונז די בעסטע, די געזונטסטע, אין רייען אונז אויסגעשטעלט, מיט גראב-אייזנס באַ- וואפנט און איבערגעלאזן אזוי ביז נאכט וועט צופאלן.

שוין דאמאלסט האבן מיר געוואוסט: ס'וועט טאג גארניט העלפן. טאג וועט מוזן שטארבן. ניט אף אפרוען א נאכט און ערד באפרוכפערן באגינען האט מען אונז אפגעקליבן, האט מען אונז מיט גראב-אייזנס באוואפנט. באגינען וועלן מיר מוזן די גראב-אייזנס צונויפלייגן און פאר די ביקסן זיך נעמען. באנאכט וועלן מיר מוזן די ערד גראבן. ווי אויסגלאסענע יונגען גאסן-מוידן, ניט אף באפרוכפערן זי, נאר אף לעסטערן, אף גיפט אין איר קערפער אריינפירן און פארסאמען זי וועלן מיר די ערד גראבן.

קאן דען עפעס ענדערן אויב גלייכגילט הערשט דא איינציק און אליין איבער אונז אלעמען ?

האבן מיר זיך אויסגעצויגן קופקעלעכוויים, ווי באזונדערע רינגעלעך פון א לאנגער, צעריסענער קייט. האבן מיר זיך אויסגעשטעלט איבער די שוץ-גראבנס אונזערע מיט די גראב-אייזנס אין די הענט, איבער אט די שוץ-גראבנס וואס ציען זיך ווי פארפוילטע אדערן פון שווארצן אין באלטישן יאם ארייַן און ווײַ- טער, צוריק, ארום און ארום דער ערד און האבן אפגעצייכנט דעם רונג, דעם טליע-שלייף ארום איר האלז און האבן געגראבן טיפער און טיפער, אלץ נענ- טער צום פייערדיקן יאדער אירן...

וואס וואלט, א שטייגער, געווען, ווען מיר וואלטן אזוי, קעסיידער, דעם גראבן ארום דער ערד אלץ טיפער און טיפער געמאכט און דערנאך צעשפאלט- זי אף צווי העלפטן, ווי א נוס, און דעם פייערדיקן יאדער אירן אויפגעגעסן, דעם שיגאען אירן דערשלונגען ?

מיר זיינען אלע פון דער ערד. מיר ווייסן זי צו שאַנעווען. מיר גראָבן מיט נים ווייניקער און ניט מער. פונקט צו דער מאָס גראָבן מיר...

און עס וועט זיך שוין טרעפן אַזוי אין אַ מיטן נאַכט אַמאָל וועלן מיר צום פּייערדיקן יאָדער אירן זיך דערלאַנגען, ווי מיט הייליק וואַסער זיך באַשפּריצן און אַ סאַך וועט עס נעמען צו אונזער וואונדערלעכן אַלצייגס, אייגע צו די אַנדערע און צו זיך אַליין און מיר וועלן דעם פּייער אירן אין הויפּנס שוואַרצע אונזערע אַריינלעגן און שפּאַרונקעלעך גאָר צווישן פינגער לאָזן—דעם וועג זיך באַלייכטן—און אַוועק מיט איר באַגינען־ליכט זוכן...

4

עס האָט הייגט באַ אונז פּאַרלאָפן אַזאַ אויסערגעוויינטלעכע געשיכטע.

אַף אַ ווייסן אַדלערל איז הייגט צו אונז געקומען צופליען אַ טאָג, אַ ליכ־טיקער, האָט זיך אַראָפּגעלאָזט צו אונז, אין דער מיט פון אַ קופּקעלע אונזערער און האָט צו אונז געשמייכלט.

אַזאַ ליכטיקער רייטערל האָט געבראַכט אַף די פּלייצעס זיינע בסורעס אַזעל־כע מאָדנע. ווי פון אַ מאַיסע־ביכל אַרויס :

— ט'איר געהערט ?

— ?

— ט'מען אייך דערציילט ?

— ? ?

— ווייסט איר גאָרניט ?

— וואָס ?

— וואָס ?

— וואָס ?

— ס'וועט שאַלעם זיין.

— שאַלעם ?

— שאַלעם ?

— שאַלעם. שאַלעם.

— טאַקע, אינדערעמעסן, שאַלעם ?

ווי קליינע קינדערלעך בעטן מיר זיך :

— טאַקע ?

— אינדערעמעסן ?

— שאַלעם ?

— נו, יאָ !

— מיטקען שרייבט מען פון דער היים.

— אַזוי... מיטקען שרייבט מען...

זוכן מיר מיטקען צווישן אַלע קופּקעלעך און אַז מיר געפינען אים שלעפּן מיר אים צו זיך, ווי אַ טייערן גאַסט, ווי אַ ליבן אַנזאָגער און יעדער בעט זיך אַף זיין שפּראַך :

— מיטקאַ

— מיטענקא

—מיטרי אפאנאסיעוו

— מיטעמשקע, ברודערל, לייען אונז אוים דיין געשפריטסעלע, וואס דו
האסט באקומען.

אזא פארפירערישער שווינדלער איז ער, אט דער העלער רייטערל! איידער מיר האבן נאך מיטקען געפונען איז ער שוין ניט געווארן איינגעקגעפלויגן און אפילע קיין טראפן ליכט נאך זיך ניט געלאזט. פינסטערער נאך איז עס גע־ווארן... מיר זיינען שוין אזוי גוט געוואוינט געווען צו דער פינסטערניש איז ער געקומען און האט אונז די אויגן אויפגעריסן מיט א בסורע, ווי פון א מאיסע־ביכל ארוים, די אויגן אויפגעריסן, די אפלען צערייצט און גלייך ניט געווארן...
אזא'ן פארפירערישער שווינדלער!

.5

מיר האבן זיך פארקליבן אין א לאך, זיך אויסגעלייגט אף די בייכער אין א קרייז, א פיצל אנגעצונדענעם ביילעוו־ליכטל אין מיטן אין שיטערלעכער בלאטע אריינגעשטעקט—פאר אזעלכע ליכטיקע בסורעס האבן מיר שטענדיק בא זיך אין פלייצע־זאק א פיצל ליכט—פון אויבן דעם כאלעל מיט לאפעטעס פארדעקט—קיינער זאל אהער ניט קומען, קיינער זאל דערפון ניט וויסן. מיר זאלן אליין מארגן, באגינען, די ליכטיקע בסורע איבער שוץ־גראבנס צעטראגן—און קוים זיך איינגעבעטן בא מיטקען, ער זאל זיין ברייוועלע אונז לייענען.

לייענט ער:

„... פון לויטער קלארן געזיכט דיינעם ביז דער שווארצער מאמע־ערד גריס איך דיר ליבער מאן מיינער מיטרי אפאנאסיעוו. דיין האנט די הארעפאשנע קוש איך אנצאליקע מאל און ווינטש הארצלעכע דיר און אלע דיינע טאטן אירע. און נאך קאן איך מעלדן דיר מיטרי אפאנאסיעוו ליבער מאן מיינער אז מאלא־ניעס איוואן האט מען געבראכט צופירן און ווי א האלץ־קלעצל אזוי זעט ער אוים, אן הענט און אן פיס אן ארומגעהאקטער אין אלע זייטן איז ער און דער קאפ איז בא אים אין די פלייצעס אריינגעקראכן צוליב וואס איז דאס בא אים דער קאפ אין די פלייצעס אריינגעקראכן? ווי מען וואלט אים מיט א האמער אריינגעהאקט און קוקן קאן ער נאר אראפ ווי א כאזער דעם באלקן קאן ער ניט זען. צוליב וואס איז דאס אזוי און מאלאניע האט געדארפט אף דער ערד זיך אויסציען ער זאל זי קאנען זען און האט ניט געוואלט אים קושן ניט איר איוואן איז עס זאגט זי און איז גלייך אנטלאפן אין וואסער זיך אריינגעווארפן און איוואן האט גארניט פארשטאנען וואס עס קומט דא פאר און נאר געוואלט אז מאלאניע זאל גלייך צוריק קומען און אים קושן און זיך ניט דערווארט אף איר און גערעוועט ווי אן אקס נאך דער שכיטע און געבעטן מען זאל אים פירן צוריק צו אייך אין איוואנגאראד ער האט דארט זאגט ער די הענט מיט די פיס זיינע פארגעסן איז עס טאקע אן עמעס אז איוואן האט בא אייך זיינע הענט מיט די פיס פארגעסן און ווי אזוי פארגעסט מען עס הענט מיט פיס און וואס פאר א מאדנע וועלט איז עס בא אייך וואס מען נעמט די הענט מיט פיס און וואס פאר א מאדנער איוואנגאראד איז עס בא אייך וואס

שוין דריי טאג ווי איוואן האלט אין איין ריידן פון היץ פון אים און נאך קאן איך דיר שרייבן אז בא אונז הערט זיך אז עס וועט באלד זיין שוין א גייע מילכאמע, מעריקע גייט אף אונז און שרייב מיר וואס הערט זיך עפעס בא אייך פון שא-לעם און וועז וועסטו שוין אהיים קומען אין קויכעס מיינע פאלן מיר אויסגע-ביינקט האב איז זיך שוין נאך דיר און אז העגט אין מיט אז פיס קום שוין בעסער ניט מאלאגיע האט דעם וועג באוויזן אין אז מעריקע גייט אף אונז וועט דאס שוין ערשט זיין וועלט-איבערקערעניש און קויכעס מיינע פאלן מיר און נאך גערייסט דיך און ביקט זיך גידעריק און קושט דיך היים אנ-צאליקע מאל דיין וויב ארינא.

.6

ווער קאן זיך דען שוין אומקוקן איצט דערויף, ווי נאכט,—אונזער נאכט,— איז אזוי צערונען בא אונז צווישן די פינגער, איז אזוי אומבאשטראפט אנטרונען פון אונטער אונזערע לאפעטעס און אראפגעגליטשט זיך אין טהאם אריין ?

ווער קאן זיך דען שוין אומקוקן איצט דערויף, ווי טאג, גרויער טאג, צי-טערדיקער טאג, טאג מיט פארהאנגען פון שווערע וואלקנס פארצוויגענער האט אלץ געוויישט, געוויישט דאס פארויכערטע ביסל לופט איבער דער ערד און ניט געקאנט ווייס מאכן זי און געבליבן שוין הענגען אזוי איבער אונזערע קעפ א גרויער און געדיכטער ?

ווער קאן זיך דען שוין אומקוקן איצט דערויף, ווי פון הענט אונזערע זיינען לאפעטעס אויסגעפאלן, ווי אין הענט אונזערע האבן ביקסן זיך באוויזן ?

נאך הייגט דארפן מיר מיט שפיז אף סוינע גיין, מיט שפיז אף סוינע און מיט בויך אף סוינעס שפיז.

גאר ווער קאן זיך דען אפילע דערויף אומקוקן ? 1

מעריקע גייט אף אונז און וועלט-איבערקערעניש ווערט עס.

איוואנגאראד לאזט איבער בא זיך הענט און פיס.

צו וואס דארף איוואנגאראד הענט מיט פיס ?

מיט קיינע סאמען שוין גיט אויסצוסאמען פון אונזערע לייבער, און טי-פער,—פון אונזערע הערצער—צוויי שטעמפלען :

— מעריקע.

— איוואנגאראד.

און ערשט איצט, אין געדיכטן, גרויען ליכט פון קורצאטעמדיקן טאג האט דאס מיטקע זיך דערמאנט א פרעג טאן בא אונז :

— וואס, צופרידן, שאלעם ?

און זיך פארכאפט, ווי ער וואלט זיך עפעס דערמאנט :

— איוואנגאראד... צו אייך אין איוואנגאראד...

ס'איז דען אונזער איוואנגאראד ?

און אנשטאט ענטפער א ווערטער-זאלפ אזא ארויסגעשמיסן :

— אין בויך...

— אין לעבער...

— אין די געדערים...

— אין מויל...

— אין גאט דיינעם איוואנגאראדישן אריין...

און פלוצלינג האט ער איינעם פון אונז, דודעק בעקער,—א אידישן סאלדאט, א ברייט=ביינערדיקן—פארן לאץ אנגעכאפט:

דודעק, ברודערל, זשידיוקעלע, ווילסט א סיגארעטל מאכארקע, א נו, גיב זיך א שטעל מיט מיר, א נו, ווער וועט בעסער אין איוואנגאראד׳ אריין טרעפן

אין צווייען, מיטרי אפאנאסיעוו און דודעק בעקער זיינען שוין איבער אונזערע קעפ געשטאנען, הויכע, ברייט=ביינערדיקע, אין זייער גאנצן וואוקס האבן זיי זיך אפן ברוסטווער אויסגעשטעלט און געשאסן און געשאסן אין די קליינע, גרויע פינטעלער אריין, וואס איז אנגעשטעקט אין דער ערד געווען העט ווייט, טויזנט שפאן פאראויס, אנגעשטעקט געווען, ווי קרויט=קעפ, אף העלזער, ווי אף קאטשאנעס, געשאסן און מיטקע האט צו יעדן שאס צוגעציילט:

— אין בויך... איינס

— אין לעבער... איינס

— אין די געדערים... איינס

— אין מויל... איינס.

און פון רעכטס און פון לינקס האבן מיר שוין שפרינגען אנגעהויבן, אפן ברוסווער זיך אויסגעשטעלט און א לאנגע קייט אזא באשאפן, א לעבעדיקע קייט, און געשאסן, און געשאסן, אלץ אפטער, אלץ פארביסענער, מיט הילכיקן געלעכטער, און מיטקע האט צוגעציילט:

— איינס און איינס

— איינס און איינס.

און פארפאלן איז געווארן אונזער ווילדער אלציינס איינע צו די אנדערע, אונזער שרעקלעכער אלצאיינס צו זיך אליין—מיטקע האט מיט דודעקן זיך געקושט

— או, דו זשידיוקל, פלינקער טייוול דו, זעסטו?

— זעסט?

און עפעס האט אונז א שטויס געטאן, עפעס האט אונז פון דער ערד אפגעריסן און מיר האבן זיך א ריר געטאן, אויסגעשפיגן דאס לעצטע ביסל איימע און אוועק שיסנדיק און מיט שפיז אנגעשטעלטן, און אוועק מיט הילכיקן געלעכטער און גערעוועט:

— אף איוואנגאראד!

— אף מעריקע.

אורררראאא!

און העכער פאר אלעמען האט געליארעמט מיטקע:

— אין מויל—איינס.

— אין לעבער—איינס.

— אין די געדערים—איינס.

— אין גאט איוואנגאראד דיינעם אריין.

בעשאס שלאכט, בעשאס אטאקע מיט שפיז אף סוינעם בויך און מיט בויך אף סוינעם שפיז—ווערט צייט אפגעשטעלט.

צייט—א געגאררעין אזא—בעשאס שלאכט שווינדלט אזוי פאר די אויג

אז דו מיינסט, אז זי האט זיך אפגעשטעלט, און שטייט אזוי אף איין ארט, אז דו באקומסט א האַרץ־פּלאַץ איידער דו דערוואַרסט זיך א רעגעלע זאָל איבערגע־רוקט ווערן... צוויי שטעקעלעך—סימאַנים—שטעקן נאָר אין זיקאָרן: מיטקע און דודעק אפן ברוסווער—איין שטעקעלע. דייטשע שוץ־גראַבנס מיט וואָרימע נאָך קערפּערס אנגעוואָרפענע אין זיי, דודעק א צעלעבערטער — צוועלף וואונדן—שלעפּט א דייטשן קוילנוואַרפער און מיטקען אפן אַקסל און וויל זיי ביידן אהער. אין די דייטשע שוץ־גראַבנס אריין דערשלעפּן—א צווייט שטעקעלע. און צווישן ביידע שטעקעלעך—א רעגעלע צייט נאָר, א רעגעלע צייט נאָר, א רעגעלע... און עפּשער—א יאָר, צען יאָר—ניט אויסצומעסטן...

דודעק האט מיטקען ניט דערשלעפּט. דעם קוילנוואַרפער — יאָ. פון נאָך וואס פאַרנומענע דייטשע שוץ־גראַבנס האבן שוין אַנדערע דודעקן צום איבער־בונד־פּונקט דערשלעפּט. דודעק בעקער האט זיך, ווי א פיש אַרויסגעשלעפּטע אף דער יאַבאַשע אז כאַווייַרימס פּלייצעס מיט קאָפּ צעביילטן געוואָרפן און מיט מיטקעס שפּראַך און מיט שוים און בלוט אף ליפּן, מיט אויסגעהאַקטע ציין געפּרעסט:

— אין בויך — איינס!

— אין לעבער — איינס!

— אין גאַנץ איוואַנגאַראַד דיינעם אַריין — איינס!

7.

און ווידער איז שוין טאָג גרויער, טיף־האַרבסטיקער אָוועק, און ווידער שוין נעמען מיר אויף די נאַכט.

טאָג גרויער, טיף האַרבסטיקער האט זיך צעלייגט איבערן דערפל—גוט איז דאָ, ניט קיין שאָס, ניט קיין שוץ־גראַבנס ניט צו זעען אף ווערסטן—יעדער שטיבעלע האט באַקומען איר זעקעלע גרויען ליכט דורך די קליינע פאַרגרינטע שייבעלעך אריינגעשאָטענעם, יעדער שטיבעלע האט געהאַט א דיל מיט שטרוי אויסגעבעט. א האַרמאָשקע, א טאַש קאָרטן און שיקסעס פול־ברוסטיקע מיט־גרינעם פּייערל אין די אויגן. און גוט איז געווען אונז א גאַנצן טאָג די אויגן, ווי אף עסיק, אף די אָפּגעריבענע מלאכים און דאַמען און גרויען ליכט אויסעט־און ביינאַכט, אף די בייסיקע אפן אויוונס צו לייבער קאָרענע, ווי ריב־אייזנס זיך טוליען...

נאָר היינט איז טאָג,—דער לעצטער טאָג אונזערער געווען דאָ. היינט איז טאָג גרויער, טיף־האַרבסטיקער שוין ווידער מיט איוואַנגאַראַד געווען אנגעשטאָפּט:

— מיר גייען אף איוואַנגאַראַד!

היינט האט דער באַוואַקסענער מיט רויטע האָר, ווי מיט מעש־דראָט, דער כיבירער אַנדראַן מיט אמאָל אזוי די קאָרטן־שפּיל איבערגעריסן און אויסגע־שריען:

— איוואַנגאַראַד!

— איוואַנס א שטאָט.

און דערקלערט:

איוואַן האט דאס געבויט.

און גלייך אויפגעגעבן :

— לאמיר זוכן דעם איוואן.

איז שוין א שפיל אזא אין טאפעניש און זוכעניש בא אונז אוועק — א שפיל אזא אין שפעטן הארבסט-טאג.

— לאמיר זוכן דעם איוואן.

לאמיר זוכן דעם איוואן און לאמיר אים דערשטיקן וועט מען בלייבן דא, אין דערפל. אין שטילע הייזלעך, באטאג די אויגן אויסעסן אף אפגעריבענע קארטן, באנאכט אף אפן אויוון צו הארטע לייבער זיך טוליען...

און ווידער שוין איז אונז פארפאלן געווארן דער וואונדערלעכער אלצייגנס אייגנס צו די אנדערע, און ווידער שוין איז גלעם געווארן דער שרעקלעכער אלצ-אייגנס צו זיך אליין :

מיר וועלן אף איוואנגאראד ניט גיין !

מיר וועלן דעם איוואן אויסזוכן און פרעגן בא אים :

נאך וואס האסטו, איוואן, א שטאט אין פרעמדן לאנד געבויט און נאך זיך אנגערופן ?

און שלעכט איז עס געווען אין יענעם הארבסט פארנאכט די איוואנעס : מיר האבן זיי אלע אפן מיטן שטיבל ארויסגעשלעפט, מיר האבן זיי אלע אפן דיל אוועקגעוואלגערט, מיר האבן זיי אלע געקנאטן :

— זאג זיך אפ פון דיין שטאט !

נאר עס אונז אלעמען שווער געווען אף די הערצער, נאר מיר האבן שוין אלע, אין אונזער בייזער צורייצטקייט געוואוסט און אנדראן האט עס אויסגע-שריען :

— האלט, בעוורע. ניט דער איוואן איז שולדיק. ניט זיין שטאט איז עס.

— ניט זיין.

— ניט זיין.

— און אויך ניט זיין.

— ניט די איוואנעס וייסן פון וואס צו זאגן.

און צעריבענע איוואנעס האבן פון דיל מיטן צעריבענעם שטרוי זיך אויפ-געהויבן. צעקנאטענע איוואנעס האבן געקוקט מיט פולע אויגן, ווי קינדערלעך בא-ליידיקטע — אט-אט ברעכן זיי אויס אין א געוויין — צעריבענע איוואנעס האבן דערמאנט :

— מיטרי — קעניגרייך הימלישע אים — איז אין אלץ שולדיק. ער האט דער ערשטער איוואנגאראד פון בריוול אויסגעלייענט.

צעריבענע איוואנעס האבן מיט פארביטערטע, געקלעמטע הערצער זיך גע-קלאגט :

— ניט גיין — איז ניט גיין. מיר דערווידערן דען ? אף קאפארעס דעם גאנצן איוואנגאראד.

און דא האט מען זיך שוין דערמאנט :

און דודעק בעקער וואו איז, דודעק ?

— האסטו געזען א זשידיוקל אזא — אין גאנצער גרויס אפן ברוסטער זיך אויסגעשטעלט מיט מיטרין און געשאסן און געשאלטן, און געשאסן און געשאלטן.

— א צעלעבערטער, א דייטשע מאשינקע געשלעפט און מיטרין...
און דא האט דאס אנדראן דערקלערט:
— ער איז דער איוואן.
און דא האט שוין אנדראן דערציילט—א מייסטער אף מאיסעס וואונדער־לעכע דערציילן—אז פאראן א געהיימער בונד אזא פון אלע אידן פון דער גאנ־צער וועלט—קאהאל הייסט ער—א בונד אזא, וואס הערשט איבער קעניגן און גרייט זיך די מעמשאלע איבער דער גאנצער וועלט צו זיך אין די הענט פאר־כאפן און דעם אנטיכריסט בריינגען. און אט, דער דודעק, איז דאס איינער פון דעם קאהאל, און אט דער דודעק האט דאס אויסגעטראכט אז פאראן אין פרעמדן לאנד דא א שטאט אזא, איוואנגאראד, און אז אט דער דודעק האט גאר קיינמאל קיין קראץ אפן לייב ניט געקראגן, קיינמאל קיין דייטשע מאשינקעס ניט געשלעפט, אז אט, דער דודעק פארמאגט די שווארצע קראפט פון פארשטע־לעניש און פארבלענדעניש און דאס האט ער זיך נאר פארשטעלט, ווי ער וואלט א צעלעבערטער געווען—ווארום צו וואס דארף א איד צוועלף לעבער אין לייב אריין פון דייטש באקומען, אז דאס איז איין אומע און איין שפראך און איי־גלויבן. יא. יא. איין גלויבן. ווארום דייטשע צלאמים זיינען דען צלאמים? א פארשטעלעניש און אוים.
א פארשטעלעניש און אוים.
איוואנגאראד איז אף דער וועלט ניטא. דודעק בעקער פארבלענט שוין ערגעץ־וואו אנדערע. נעכטן האט אים איינער פון צווייטן פאלק דערציילט: א אידל האט אליין א הארמאט געמען געפאנגען, א דייטשן הארמאט. נו, איז דאס מעגלעך?
אנדראן, א הויכער אזא און א געלער, מיט א זילבערן אוירינגל אין אויער, מיט א קלייען־פאנים שרייט אוים:
— ניטא קיין איוואנגאראד, א פארשטעלעניש און גאר!
און ליכטיק ווערט עס שוין אונז אין אלע ווינקעלעך:
—ניטא קיין איוואנגאראד.
— א פארשטעלעניש.
און אנדראן דערציילט:
— געווען א פארשטעלעניש אזא אמאל אויך. געווען אמאל א קעניגן אזא. קאטערינא, א הורן, האט זי מילכאמעס געפירט מיטן טאטער און מיטן טערק. האט מען געדארפט אמאל א טייך אריבער, ווייל אפן צווייטן ברעג האט דער טאטער, ווי א גנידע אין די בערג זיך איינגעפרעסן און מע האט אים מיט קיין זאך פון דארט ניט געקאנט ארויסנארן, און א כאלערע האט זיך צווישן כאאיל פארשפרייט און שיר ביז פעטערבורג, ביז דער קעניגן, דער הורן ניט דערגאנגען. און אלע נאכט האט זיך די קעניגן מיט אן אנדערן אן אייצע געהאלטן, ווי אזוי דעם טייך אריבער,—קיין בריקן האט מען דאמאלסט גאר ניט געקאנט בויען— און זיין אייצע אויסגעהערט, און א נאכט מיט אים איבערגעשלאפן, און זיין אייצע אויסגעפרואווט, און קיינעמס אייצע האט ניט געהאלפן. פלעגט זי אלע פאר־נאכט דעם נעכטיקן קעפן און מיט אן אנדערן זיך אן אייצע האלטן אין איבער־שלאפן מיט אים און אף מארגן אים קעפן, ווייל קיינעמס אייצע האט ניט גע־ווירקט.

— אט א הורן !

— אט א צווייג !

— פאר א נאכט איבערשלאפן—דעם קאפ.

און אנדראן איז מאסקים :

— פון צוויגן=לאנד. נאר הערט, וואס א אידל קאן אפטון. א אידל איז
געקומען און האט זיך צו דער קעניגן דערשלאגן און זיין אייצע געבעטן אויס=
הערן. האט די קעניגן, איידער נאך זי האט אויסגעהערט זיין אייצע אים געזאגט,
אז בא איר איז א מינהעג אזא, אז דער וואס גיט איר אן אייצע מוז מיט איר א
נאכט איבערשלאפן, און, אידלאך,—ווי אידלאך—זי וויים דאך—ער וועט שטארבן
בא איר צווישן די הענט. א איד'ל קאן דען א נאכט מיט א קעניגן איבערשלאפן ?
האט זי אים דעריבער געזאגט : טראג זיך אפ, פון וואנען דו ביסט געקומען, און
א זעקעלע גאלד נא דיר מיט אין וועג אריין דערפאר, וואס דו האסט קיין מוירע
נים געהאט צו דער קעניגן מיט אן אייצע קומען. נאר דער אידל האט ניט אפ=
געטראטן :

— קעניגן גרויסע—האט דער אידל אויסגערופן—פאר מיין אייצע ביז
איך זיכער, מיין אייצע איז די איינציקע, וואס קאן דיר העלפן, און פאר איבער=
שלאפן מיט דיר האב איך אויך קיין מוירע ניט, ווייל אזא בראכע האבן מיר פון
גאט—געבן קעניגן גוטע אייצעס און פאלגן, וואס זיי הייסן. און קויאך אף א
נאכט איבערשלאפן מיט דיר וועט שוין גאט צושיקן, און דעריבער הער אויס
מיין אייצע : כאאיל האסטו, ווי שטערן אין הימל, כאאיל דיינע קאנען קיין
בריקן ניט בויען, דעם טייך אבער דארפסטו אריבער, טא מאך פון כאאיל א
בריק, פארהאטיע מיט זיי די טייך און זאלן די איבערגעבליבענע מאכנעס איבער
זייערע רוקנס אריבער און אויסשפילן וועלן זיי די שלאכט, ווייל אזוי האט גאט
באוויליגט.

און ווידער שוין קאנען מיר זיך ניט איינהאלטן :

— אך, זשידיוקל, טייוול פארשאלטענער, דו !

— האסטו געהערט ? מיט מענטשן די טייך פארהאטיען.

נאר אנדראן שלאגט איבער :

—ווארט, ס'איז נאך ניט אינגאנצן.

— איז די אייצע, דעם אידלס, דער קעניגן טאקע שטארק געפעלן געווארן
און זי האט גלייך באפוילן דאס צו טאן, נאר, ווען די קעניגן איז אוועק דעם בא=
פעל אפגעבן, איז דער אידל ניט געווארן—א פארשטעלעניש געווען, האט ער זיך
פאר א פליג פארשטעלט און דורכן קוימען ארויסגעפליגן—און די קעניגן האט
שיר ניט געפלאצט אין יענער נאכט און דאס גאנצע זיידענע בעטגעוואנט אף
פיצלאך צעריסן און שיר ניט געפלאצט פון אנגסט, וואס אזא פייאיקער אידל
האט ניט געוואלט מיט איר אף נאכט פארבלייבן. און דערנאכדעם האט זיך בא=
קומען פון צווייטן ברעג טייך א יעדיע, אז מען איז דעם טייך טאקע אריבער. נאר
ניט קיין טאטערן, ניט קיין טערקן האט מען דארט ניט געפונען און ווי אויס=
שפירער דערציילן, זיינען זיי אלע גאר אף דער זייט טייך, פון וואנען מען איז
נאר וואס געקומען, דעריבער ווארט מען אף דער קעניגנס באפעל, וואס צו טאן
און קעניגן איז די אייצע נאך אלץ געווען געפעלן, האט זי געהייסן די טייך ווי=
דער אזוי צוריק אריבער. האט מען געפרעגט, ווי אזוי ? דעם כאאיל פון וועלכ

מען האט דעם בריק געמאכט, האט די טייך צעשוויינקט און צעטראגן,—האט זי געהייסן מיט פרישן כאאיל די טייך ווידעראמאל פארהאטיען, און אזוי, איז מען דריי מאל די טייך היין און צוריק אריבער, און ניט קיין טאטערן, ניט קיין טערקן אין ערגעץ ניט געפונען, און דאס אלץ איז א פארשטעלעניש געווען, א שפיקל פונעם „קאהאל", און אט, איוואנגאראד, איז אויך א פארבלענדעניש און מע דארף זיצן אף אן ארט און זיך ניט רירן און ניט גיין אף די שווארצע שטיק:

— ניט גיין!

— ניט גיין!!

אזוי לייכט איז עם אפצושטימען צווישן זיך, אט אדא, אפן דיל מיט צעריבענעם שטרוי—אזוי לייכט, ווי די העמד פון זיך אראפווארפן, אפן שטעקן זי אנהענגען און איבערן שייטער די מיעסע ברואים פון איר אויסברענען.

— ניט גיין!

אזוי שווער ווערט עס אונז—ניט הערצר—שטיינר קלאפן בא אונז אין די ברוסטן—ווען פון אונטערן טיש, פון אפן אויוון, פון אונטערן באנק און פון בוידים קריכן אראפ צו אונז אונזעריקע מיטן ווידער אויסגעוואקסענעם ישרעק-לעבן אלציינס איינע צו די אנדערע און צו זיך אליין, קריכן זיך צענויף פון אלע ווינקעלעך פון דעם דארף-שטיבל, קריכן זיך צענויף און רינגלען ארום אנדראנען און פארשליסן אים אין א פארמאכטן קרייז פון זייערע אייגענע, שווארצע לייבער און דערקלערן אים:

— זאגסט ליגן, אנדראן.

— אויסגעטראכטע מאיסעם דיינע.

— איוואנגאראד איז פאראן.

— אונטער טשערניגאוו.

— איך בין פון דארטן.

— אף פאדאליע.

— איך בין פון דארטן.

—אפן נארעוו.

— און אין פוילן-לאנד, אפן ווייסל, מיט האנט צו דערלאנגען פון אונז.

אזוי שווער ווערט עס אונז, און שווערער גאר, ווען אנדראן אפילע האט שוין ניט וואס צו זאגן און שפייט זיך אונטער די פיס און זוכט אן אויסוועג, ווי פון לעבעדיקן רינג זיך ארויסרייסן:

— אין בויך...

— אין מויל...

— אין די געדערים...

— אין איוואנגאראדישן גאט אין לעבער דיינעם אריין...

8.

ווער קאן זיך מיט אונז פארגלייכן אין קענען די ערד?

וויפל פון אייך ווייסן, אז ערד האט אויך א פאנים, א לעבעדיקן באוועגלעכ

פאנים, וואס ווייגט און לאכט מיט אלע איבעריקע באשעפענישן מיט פרייד און אומעט באשיינקטע צוגלייך?

ווער נאך, אויסער אונז, שפירט נאך אזוי די ערד, באגלייט איר טריי אזוי אין איר פרייד און לייד?

נעכטן אוונט האט ערד אין באהעלטעניש מיט אונז געשפילט.

נעכטן אוונט זיינען מיר זעקס שא גאנג פון איוואנגאראד, פון ווייל געוועזן און געגלויבט אנדראנען, אז איוואנגאראד איז ניטא, אז איוואנגאראד איז פון בייזע קויכעס אויסגעטראכט און מיט שפיץ הערצער געפילט, אז איוואנגאראד איז פאראן, אז איוואנגאראד ליגט בא די שפיצן פון אונזערע גראבע פיס־פינ־גער—א טראט טאן—און מיר זיינען אין איוואנגאראד.

נעכטן אוונט האבן מיר געזעען, ווי ערד שמייכלט אונטערן טונקעלן שלייער פון נאכט, שמייכלט איבער קינדער אירע בלינדע, וואס וויסן ניט, אז אט—א נאכט און טאג וועט נאר אדורך—און עס ווארט שוין אף זיי אין קאלטן הארבסטיקן באגינען ווייס־אפגרונט, און עס ווארטן שוין אף זיי וואסער־מיידלעך גליטשיקע און נאסע, מיט אויסגעשפרייטע ארעמס, מיט נאקעטע ארעמס אפן קאלטן דעק פון ווייס־טייך.

נעכטן אוונט האט ערד געשמייכלט און היינט באנאכט ווייגט זי שוין מיט דיקע טרערן, מיט געדיכטן הארבסט־רעגן אין דער נאכט־פינסטערניש אריין.

ווער נאך, אויסער אונז, איז אזוי נאענט צו דער ערד?

וועמען נאך פרייט אזוי איר שטילער שמייכל און טוט באנג אזוי איר טיפער אומעט?

מיר האבן פון פארנאכט נאך א באפעל באקומען:

— אום וואס עס זאל ניט גיין—די הארמאטן ארויסשלעפן.

מיר האבן נאך באטאג נאך זיך דערוואוסט אזוינס, וואס איז שטומערהייט פון מויל צו מויל געגאנגען פארשטיקטערהייט און מיר האבן אלע געציטערט פאר אונזערע הענט און פיס און געטראכט, אז גוט איז שוין איצט מיטרין, וואס ער איז א גאנצער ערגעץ־וואו געבליבן ליגן און איז שוין געווים איצט אין גאן־איידן—וואס נאך דען מיינט איר איז אונז געבליבן דא אין אונזער פארבלענ־דעניש, אויסער ליכטיקסטן, ווייטסטן שטערנדל פון זיסן שלאף אין גאן־איידן?— אז גוט איז שוין איצט דודעקן, וואס שלאפט מעסלעסנוויים ערגעץ־וואו אין פענזע אדער טאמבאוו אף א ווייסן בעטל און איז אוועק פון דער צאראאסדיקער ערד, און איז אוועק פון אירע אייטער־וואונדן, וואס שטינקען און בייסן אזוי, און אז שלעכט איז אונז צו זיין דא, און הערן דאס, וואס ווערט פון מויל צו מויל פארשטיקט איבערגעגעבן:

איוואנגאראד איז אויסגעליידיקט ביזן דעק!

— דעם גאנצן פולווער אין ווייסל אריין אויסגעשאטן האט דער היטער פון דער פעסטונג און צום סוינע אוועק.

— בייבער בלויז מיט פערדישע פערלגרויפן אנגעשטאפטע זיינען געבליבן די פעסטונג צו באשיצן...

פון בייבער א וואנט, א צווייטע,—איז א באפעל ארויס,—ארום וועגט פוז איוואנגאראד פעסטונג אויסבויען און פאר קיין פאל זי ניט אפגעבן.

און נאך א באפעל:

— אט די גייע זעכצן הארמאטן, וואס שטייען רעכטס־צו—פאר קיין פאל דעם סוינע ניט איבערלאזן און ארויספירן זיי. וועלן פאלן פערד—סאלדאטן איינ־שפאנען אין זיי און ארויספירן—אום וואס עס זאל ניט גיין.

ווער נאך דען, אויסער אונז, איז אזוי נאענט צו דער ערד ?

הייגט באנאכט האבן זומפיקע בלאטעס הינטער איוואנגאראד זיך געווארגן מיט זעכצן הארמאטן. שווערע גאוביצן האבן איבער די אקסן אין שיטערלעכן גע־מישעכץ געזונקען.

און מיר ?

מיר זייגען טריי, ווי שטענדיק געווען. מיר זיינען אלציינס ווי אלעמאל גע־ווען. אלצאיינס איינע צו די אנדערע און צו זיך אליין און געהארכזאם, ווי אקסן. צו דרייסיק, צו פערציק אין א הארמאט זיך איינגעשפאנט און געשלעפט דעם אייזערנעם ביסן פון דער ערדס זומפ ארויס. אין די בלאטעס ביז איבער די בייכער געזונקען און געשלעפט.

און אפן ברעג ווייסל גאר, ווען פון הינטן האבן אונז דייטשע בייטשן גע־טריבן און ניט געלאזט אין א זייט אוועק, ווען פון פארנט האבן מיט טויזנטער בלויע אויגעלעך, וואסער־מיידלעך צו אונז, פון ווייסל ארוים ארויסגעוואונקען און גערופן צו זיך, אין די נאסע, גלימשיקע שויסן אריין, האבן מיר א רעגעלע נאר באטראכט נאך וואוהין בעסער איז צו גיין, א ווילע זיך געוואקלט נאר וואו גיכער איז דער סאף. און מיט א מאל, ווי אפגערעדט, אין טייך זיך א לאז געטאן. צו די וואסער־מיידלעך, צום ווייסל דעק, צום ליכטיקן ענד...

פאר ווענזען ליכטיקער ענד אפן דעק פון ווייסל־טייך.

פאר ווענזען שווערער ווי פון שטעטל קליינעם, פון שטעטל אידישן, פון שטעטל אירינא—צוואנציק מינוט גאנג פון איוואנגאראד.

און פאר ווענזען ניט דאס און ניט יענץ.

פאר אנדראגען—שוועל פון אידישן שטעטל—א האלז א שוצלאזער אזא פאר שארף פון זיין שווערד. פאר אנדראגען—אויסגעדארטער איד אין זשופיצע אין לאנגער מיט גלאנציקע פייעס :

— דייטשער שפיאן.

אונזער פעסטונג איוואנגאראד די דייטשן פארקויפט.

באם טעלעפאן געכאפט.

פאר אנדראגען און פאר רייטער פון אוראלער ברעגן—מענטשן, ווי מיר, צו דער ערד נאענטע און פון דער ערד מיט געוואלד אפגעריסענע, גרייטע אין אלץ צו גלויבן — א שטעטל א אידיש מיט א ציכטיקן נאמען אזא — אירינא — א טראפן—די ברענענדיקע הערצער קילן, די ביינקשאפט צו דער ערד שטילן...

פאר ווענזען וואס...

עס איז פאר יעדן דא, אף דער ערד, א טראפן פארמעגן פאראן—רייס עס ארוים בא איר און גיי דיר אין דיין ליכטיקער רו אריין.

פאר דודעקן—א ציכטיק אידיש שטיבל. א מיידל א גאלדענע. בלאנדלא־קנדיקע, בלוי־אויגיקע מיט א הארץ—א בלימעלע, וואס האט זיך אט ערשט, פון

דודעקס גראבן פינגער־ריר אנגעהויבן פאנאנדערבליען. פאר דודעקן — מיידל. טאטע־מאמע מיידלס, שוועסטערל, ברודערל, ווענט און דילן, טיש און בענק און דאס גאנצע קליינע ביסל גוטס, וואס א מענטש באדארף און וואס איז מיט אירן, מיט מיידלס אטעם באהויכט.

פאר דודעקן—אזוינס אין שטילן שטעטל אירינא.

נאר גליק—איבערגאנג פון ערגערן צום בעסערן—דויערט א רעגעלע נאר.

כאדאשים איז דודעק געלעגן מיט אפענע לעבער אין לייב. כאדאשים האט דודעק געוואָרט אף נייעם לעבן. און אט האבן זיך שוין אלע לעבער פארצויגן. און אט איז נייער לעבן דא און אט אנטלויפט שוין נייער לעבן צוריק...

יארן האט דודעק א באהאלטענע קאמייעלע הינטערן הארצן געטראגן— אויגן אזעלכע טרעפן, אז זיי זאלן, מיט א מאל, אן איבערטראכטעניש, טייערער פון אלץ ווערן...

און אט—הענגט דען ניט הינטערן באלקן פון ציכטיקער אידישער שטוב דער ערשטער בליק פון מיידל, וואס האט דודעקן, פרעמדן סאלדאט, ניט פרעגנדיק גאר ניט געשיינקט ?

און אט — — — — —

נייער לעבן אנטלויפט אזוי איילנדיק אוועק !

אט יאגן שוין איבערן שטעטל רייטער פון אוראלער ברעגן, אט ברעכן זיך שוין טירן, אט פאלט שוין—דורכן פענסטער זעט זיך עס—צו וואס האט מען באדארפט פונקט אין דער זייט א פענסטער אין ציכטיקן שטיבל ?—אט פאלט שוין דאס אידל אין לאנגן לאפסערדאק מיט די גלאנציקע פייעס—דער שפיאן. אט דער, וואס האט איוואנגאראד די דייטשן פארקויפט, און אט רייסט זיך שוין דורך טיר און פענסטער אין אידישן שטיבל אריין א גאנצע סטאיע שווארצע קראען :

— דערשאסן !

— א כורבן ! !

— אוראלער ! ! !

און אט לויפט נאר ארויס דאס מיידל, לויפט ארויס דרויסן, די לאדן פאר־האקן. לויפט ארויס מיט א בענקל אין האנט—לאדן זיינען הויך—און פון האלב פארמאכטן לאדן בליצט דודעקן אין די אויגן דער ליכטיקער פאל, ווי א שניט פון א כאלעם, דער ליכטיקער פאל אפן פלייצע פון מיידל, פון אייניציקן און העלסטן כאלעם דודעקס, און אט איז שוין דודעק אין גאס :

— אנדראן !

— אנדראן

אזוי ווייניק איז עס, א קליין אידישע שטעטעלע מיטן נאמען אירינא— א טראפעלע נאר פאר מענטשן פון ערד, פאר מענטשן אזעלכע, ווי מיר, פאר רייטער פון אוראלער ברעגן, א טראפעלע, דאס הארץ אפצוקילן.

וויפל דארף דען געדויערן א פאר הונדערט אידישע הייזלעך כארעוו מאכן ?

וויפל דארף דען געדויערן, דאס ביסל אידן, פון א שטעטעלע אזא צעררייבן און צעטרעטן ?

אף מארגן און אף איבערמארגן, אף איבעראכטאג און שפעטער, אין כארעווז
שטעטעלע און ערגעץ אנדערש וואו, אין אונגארן, אין דייטשלאנד און אומעטום
איז עם שוין נאך דודעקן נאכגעגאנגען און געדענקט האט ער:

— איוואנגאראד און דייטשער קוילנווארפער—א פארבלענדעניש, א בייזער
כאלעם. מיטרי אפאנאסיעוו אפן אקסל, ליכטיקער פאל פון מיידל באם האלב=
פארמאכטן לאדן, פאל אפן פלייצע מיטן צעריסענעם קאפטל—דאס ערשטע און
לעצטע מאל האט דודעק דאן מיידלס ליכטיקע ברוסט געזעען—מיטן פרישן
וואונד, וואס טריפט נאך ביז היינט—אן עמעס. א ליכטיקער עמעס. ברידער פון
דער ערד מיט גוואלד אפגעריסענע, ברידער, פארמאגן פיר שטעט איוואנגאראד
און זאגן זיך אפ פון זיי אלע צוליב אים, צוליב דודעקן, ווייל ער פארמאגט קיין
איין איוואנגאראד אויך ניט—אויך אן עמעס. אנדראן, וואס האט ניט געוואלט
אף אים זיך אומקוקן—א פארבלענדעניש.

און גוט איז עם געוועזן דודעקן צו טראכטן, אז ווען ער וועט אהיים פון גע=
פענגעניש קומען, וועט ער צום מיידל אפן קייווער אוועק און איר דערציילן:

—א וואונדערלעכן שטיין אזא, האט זי אים געשיינקט—א פאל א ליכטיקז
אזא—מיט וועלכן ער גייט איצט איבער דער וועלט ארום און קלייבט אפ עמעסן
פון פארבלענדענישן, און געדיינקט איר הייליקן נאמען, איר ליכטיק ארט אי:
שטעטל מיטן ציכטיקן נאמען—אירינא—צוואנציק מינוט גאנג פון א פארבלענ=
דעניש אזא, פון א פינסטערן כאלעם. פון א פעסטונג אפן ברעג פון ווייסל=טייך
מיטן נאמען—איוואנגאראד.

ש. גאדינער.

מ. כאשטשעוואצקי.

דער שלייפער.

אינמיטן מארק־פלאץ וויטטיקן אנטקעגן טירן בלינדע פון פארהאקטן ראטהויז׳
אין ראד פון רייטערס בארוועסע, מיט בלוט שוין לאנג באפארבטע,
אן אלטער שלייפער שטייט — אן איינגעדרייטער זאקן —
און דרייט מיט צונגעוואוינטן פוס די ראד פון פלינקן שארפשטיין.

עס האבן רייטערס אים פון זיין באהעלטעניש ארויסגעפונען,
עס האבן רייטערס אים צום שארפשטיין צוגעשטעלט
און שטרייננג און ווילד געוועזן איז רציכישער באפעל: —
— שטאל אן די שווערדן אונז. דיין לוין וועסטו באקומען.

ס׳איז סטרוק היינט דא אין שטאט. איין טאג אף רויב און יאנטעוו
פאר וויסטע טעג אין וואלד, פאר נעכט אין ווילדן וואגלי׳
פאר רו פון גרויסער שטאט, פאר פאן וואס האט געפאנט דא
אין נעכטיקן בייטאג, אף לעצטן פאנצער וואגן.

ס׳איז סטרוק היינט דא אין שטאט. און ס׳הוליעט ווילד די מאכנע,
און הייזער שטייען טויט, און טויערס נישט באוואכטע.
און ס׳גייט די ראד און פונקען רייסטו פון שטאל פון בלויזן
און בייזע פונקען פליען פון אונטער הויכע שמויסן.

און שלייפער שלייפט, פון גרויער באָרד א צופ א האר א לאנגע
און פרואווט געניט אף גרויער האר די שווערדן שארף,
מיט טונקלער האנט די שווערד דעם רייטער אפן פערד דערלאנגט ער,
און רייטער פון דער הויך א זידל־ווארט, ווי א מאטבייע, ווארפט.

אף גאסן וועלן וואלגערן זיך קעפ פון קערפערס אפגעטיילט
און וויקלען וועט זיך לעצטער מענטשן־הויך מיט שטויב פון אונטער פערדן־טלא
און רויט וועט פארבן בלוט די בלויז פון אויסגעשלייפטן שטאל,
פון שטאל, וואס שלייפער האט מיט שטיין פון ראסטן אפגעשיילט.

די זון פארגייט, ס׳האט שלייפער שוין די לעצטע שווערד געענדיקט.
— איצט לאז מיך, רייטער אפ. — איך לאז דיך אפ אף שטענדיק.
א פאך געטון א האנט. א בלענד געטון א שווערד.
א האנט. א שווערד. א קאפ. און בלוט אף ערד.

מ. כאשטשעוואצקי.

ש׳ ראסין׳

דורך נאכט.

I

דורך נאכט האבן וועגענער אייזערנע
גערעדערט אף שטיין —
ס׳האט עמיץ אוועקגיין געאיילט זיך,
עמיץ דארף קומען צוגיין...

האט אין מויערן שטאט זיך פאררינגלט,
טיר און טויער און לאדן פארהאקט,
עמיץ האט שטיינער אף דעכער געשפיגן
פון א לעכערדיקן זאק.

דא און דארטן אף גאסן, אין פינסטערע ליקן,
ווארגט זיך טומל מיט פלאצן פון שויב.
הוליעמי גרויל אף די פלעצער, א שיקערע,
הויבן הענט זיך אף זיג און אף רויב.

פלאצן־אויף ערגעץ קעלערן ווייניקע,
טאנצן פלעשער און פעסער מיט וויין:
ווערן גאסן נאך גאסן געפייניקט,
ווייסט שוין שאס ניט וואו אוים און וואו איין...

פינגער־ליכטישע טאפן פינסטער און עקבערן,
טרייסלט שרעק מיט די מויערשע ציין —
רעדערן אייזערנע וועגענער
דורך נאכט אפן שטיין.

II

קאן ניט פינסטער מער בלינדקייט פארטראגן
באם ראנד פון גאלדענעם ברעג;
כאפט זיך גרויל אן באם בארד פון די גלאקן
און וויינט אין די גאסן און וועקט.

בלוטיקט אויף שווארצער הימל אין סרייפעס.
בייטשן קוילן דער פינסטערניש לייב:
„— הוי ארוים! ווער אף טאג האט נאך קויכעס,
ווער פאר פינסטער האט פייער און בליי...

פלאנטערט שאָס זיך אין לויפן פון רעדער
און די שרעק זיך אין ווינקלען פארקלעפּט,
שפּאנען יונגען באלאדן, באלעדערט,
פלאקערט פאן אף צעהיציקטע קעפּ...

III

לעצטע ראָד האָט מיט שטיינערנעם ראַנג צוזעגנט.
(אָף קיינמאָל ניט קערן צוריק.)
נאָר ס'האָבן צענומענע וועגן
א שטאָלענעם אנזאָג אין נעגנט פארשטיקט.

האָט באַגינען דעם אָטעם פאַרטייעט,
ליגט א שעפּס־שטיל אין בלייכן די שטאָט.
— מע וועט אין איר טראָגן הייגט רויטע לעווייעס
אָף ליכטיקע גאַסן פון טאָג...

ש. ראָסין.

ד. כּאַראַל.

*

פאַרביי אונזער שטוב האָט געצויגן א שליאַך,
און גרעסער פון שטוב איז געוועזן דער דאַך,
פאַרנאַכט ווען פון ווינקל פון טונקלען פליסט טפילע,
אין גאָרטן אָף שטעג מיינע טריט קוועלנד־שטילע...

כ'האָב דאָן ניט געוואוסט — מיט האַרץ נאָר געטראָפן,
אַז ניי איך מיט שיינקייט וואָס ווערט שוין אנשלאָפן,
אַז טראָג איך אין בלוט מיינעם בלויקייט פון טאָגן,
און ווייס נאָך אליין ניט וואוהין כ'וועל זי טראָגן...

ד. כּאַראַל.

ז. אקסעלראד.

*

פארשארן מיין שוועסטער די האר
און א שפרונג, ווי א זאנג נאך א רעגן.
מיין שוועסטער — א קינד פון איר דאר —
א פרייד אף צעעפנטע וועגן...

איר קאפ מיט פארשנייעטע צונגן
נאך רוסישן פעלד אוועק,
אויגן שווארצע און יונגע
זאלן הייגעגן אף שארף פון שווערד...

האט זי רוף פון צעשויבערטע ווינטן,
ווי קלונג אין נאכט דערהערט.
זיינען טריט, ווי נעצונדענע שינדלען,
ארוף אף רויש פון ערד...

און אונטער בלוי פון ווייטע שטערן
איז איר ליב דאס באטראטענע ארט.
אף קיינמאל צוריק זיך ניט קערן
האט פארשארן מיין שוועסטער די האר...

ז. אקסעלראד.

ש. האלקין.

*

א קאפ אן אנדערע באקרוינט דא מיינע אקסלען
און פוינלען ציטערן פון קוישן מיינע פיקן —
נעוועזן א טרוים, א אלטער, א פאראקשנטער,
האט וואר ביז סאף אים היינט צעוויקלט...

און טרעפט א טאג א מאל א שווערער גלויבט זיך ניט
ווייס איך, אז איך גרייז —
דא זיינען הערצער דורכזיכטיק און זוויבער,
ווי גרויסע שטיקער אויסנעהאקטער אייז...

ביז גרונט ביז לויטערן די טיף צובויערט
יעדער קאפ פון בלוטיקן טראפן —
וואויל איז דעם, וואס האט זיך פארמויערט
מיט אזא קריסטאלענם צוקאפן...

*

א שטאל א פינסטערע, א טיר א אפענע,
פון פינסטער ציען זיך ציגן זוויבערע —
און איינם נאך איינם, און ווי פארשלאפן נאך
אין ברייטן הויף אין הויפנס קלויבן זיך —

און קלארע האנט מיט רוט מיט דינער
צו יעדער איינציקע נעווענדטע...
— נעדיינקט נאך ווער פון אייך דעם סימען,
וואס נעטראגן האט א צענטע?..

און אלע ווייסן זיי און גרייט זיינען
אף ווייסן לייב א רויטן פאס טראגן —
זיך האבן ציגעלאך דערפרייט היינט
מיט ברייטן הויף, מיט מילדן פאסטוך...

און מיט איין קאל, און מיט איין ניגן
טראגן אלע מיר א ענטפער —
אלע זיינען מיר פארבליבן,
אלע זיינען מיר די צענטע...

ש. האלקין.

א. וועלעדניצקי.

I

פארנאכט, ווען ס׳פארגייט די זון, און ס׳ברענט —
פארנאכט איז שטענדיק עק וועלט —
וויגט זיך א שיפל אפן טיי
ארוף און אראפ —
זיצן אפן שיף נוטע לייט:
וועט זיי פארנאכט פארפירן אין אלדאס נוטס,
נאכט וויל זיי ברייננען אין ווייט.

אט אדא וועט זיך גיסן די גאנצע צייט
דאס גאלדענע וואסער אריבער דער ערד.

II

גייט טונקלער אוונט אין א גרינגן וועג
יעדער אוונט גייט נאך א נאכט —
א נאכט —
אף מיטן שליאך.

איז וועמעס א זאך
אפן הימל אויסבר׳קירט מיט שטערן,
איז וועמעס א זאך
אנגעזעצט מיט שטיינער אפן גאס —
איז אין אוונט אפן הימל
דורכאוים א מיטן שליאך.

III

האבן מענשן פון זמאל נאך געזעען
אף בלאוו, אף דרויסנס,
מ׳שטייט און מ׳ווארט...

ווי האבן מענשן געקענט עס ניט זען,
וואס ס׳זעען איצט אלע:
ס׳בלישטשען שטערן־קעפלעך, געשליפן פון ווינט
און פון לויטערן הארבסט,
איינער א שטערן וואשט דאס פאנים
אין שיסל בלאווער
פון צעלויכטענער נאכט...

א. וועלעדניצקי.

דאניעל מייעראוויטש.

פון א צייט

אזאַ

(קאפיטלען)

קאמע.

(ארייַנפיר).

שלעפט זיך הונדערט מייל א טייך, הוויקערדיק, צעדרייט.
זיין ברייט-לייגג אין שטעט און דערפער ארייַנגעשנירט.
היט אים מאטאווילכע—צווייקעפּיקע,—קעפּ צו שטאט און דערפער פּאריסן.

האט ווער א געגנט, מיט שטיינערנע פינגער א לייב צעקנאטן, א גראזיקע הויט פון פעלדער געשונדן.

מיט צעמענט-בעטאָן-געמיש הייאיקע דעכער פון הילצערנע הייזלעך פאַר-שמירט.

ליגט מאטאווילכע אין מיט און פון רעכטן זייט קאמע. באקוקט א געגנט.
מיט קוימענס פּירקאנטיקע פון בלעכענע קעפּ ארויסגעקראכענע—
ברענט איר אין געדערים. כראקעט זי א טייך אין פאנים:
אפפאל-גלוט
אייזן-שטויב,
איז וויינִיק! — זעט קאמע:
זיצן רוסישע דערפער אף הייאיקע שוועלן פון שטיינערנע שטעט איינגע-בויגן, אינזיכגעטוליעט. זיצן, ווי אלטע בעטלערקעס אף טרעפּ פון הייליקע קלוי-סטערס, רייסן זיך, ווי הינט, איבער א הויפן ערד,—פעטן, געלזאמדיקן.
געדיינקט קאמע א נאכט.
פון נאענט,
ווייט
מיט מענטשן טראט.
בעהיימע ראווע.
א ווינט האט געטריבן, זיינען דערפער געטראטן צו קאמע:
קינד אף האנט,
ווייב אף האלדז.
כליפּענדיק געטאנצט.
מיט הערצער שרעק,
הארמאשקע אין מיט—

א נאכט אף שיף געווארט.

א שוימער פון אכאנסק, צען מייל פון דער אוראלער שטאט געדיינקט:

20טן יולי 1914 יאר.

פיר טעג, נאך א טאג, ווי אף וועגט אין מערק, אף סלופעס בא וועגן, האבן רייטער רויטע פאפירן געקלעפט, אין מיט און פון אויבן, פון וועלכע א רוסישער קייסער האט אנגעשריבן—מ א ב י ל י ז א צ י ע.

פירט קאמע א רעבענונג. שוין זעקס הונדערט טעג. דערציילט:

א מאל אין טעג און יארן שוין לאנג פארגעסענע, איז קאמע פריי געווען. ארויסגעשפריצט:

אף סטעפ

אף שטיינהארט,

אף אוראלער בערג.

אן צאל און מאס—אזוי זיך.

אין וואסער טיף, בוימיקע שיפן מיט פער=בראנד פארשטייפטע געטראגן.

און מענטשן אין זיי—הויכוואוקסיקע,—

צורעס—ברוינבערגיקע,

אויגן—וואסערגלאנציקע,

הערצער—שוימיקע, ווי וואלגע=שוים ארויסגעשוימט...

אן אלטער טאטער האט קאמעס אנהויב געזען, דערציילט:

שטייען צוויי בערג—איבערגעבויגן,

ליימיקע קעפ—אנגערוקט.

אקסל צו אקסל—אנגעשפארט.

און איצט:

שטייען צוויי בערג זקיינים, איינגעהויקערט, אין דרייען געבויגן, היטן אן אנהויב פון א טייך קאמע...

זיינען פויערים צוריק פון צעשאסענע שטעט און דערפער געקומען, קאמע האט זיי אף געדונגענע פרעמדע שליטנס געבראכט —

דערציילן זיי:

אין מאסקווע, אין ווייסשטיינערנער, איז דא א פאבריק, הובעלט מען דארט—הענט, פיס:

הילצערנע,

גיפסענע,

ביינערנע,

טיילט זיי א שוועסטער פון רויטן קרייץ...—

א גענעראל—א ביינערנע,

א אפיצער—א גיפסענע,

א סאלדאט—א הילצערנע.

לויטן ראנג און לויט די פארדינסטן!

אזוי האט א רוסישער קייסער פארזאגט.

איז א קינדס בליק אין אוונט=טונקלקייט אף א געקומענעם טאטן געפאלן

און געזען: ווי ער שלעפט אראפ פון זיך א העמד. א ברייטע—גרינפארביקע, שפילעט אפ א אייזערנעם העקל פון א לעדערנעם שולטער.

בלייבט הייגנען אין טאטעס האנט—זיין צווייטע—א צווייפלעקערדיקע.

א האנט איז אין מיט פון עלנבויגן מיט גומי פארבונדן... ליגט דער טאטע איר צענויף געגיט און קונציק אזוי—וויקלט איר אין לעדערנע בענדער, געקניפלט צו הילצערנע פינגער—און בא ענד:

ווארפט א אוראלער פויער א הילצערנע האנט אין פלאמפייער פון א רוסישן אויוון... אורא"ל אין אוראלט פארגליווערט. מ'ברענט אף דיר הענט אין אנהויב פון נאכט!!

געקומענע.

שטערן=ווינקלען געקלאמערט אין שארבן=דעכער פון בלייבע דרייעקיקע צוּ-רעם, מיט שרעק אין שווארצאפלען צערונען. צורעם גערעמלט אין שעפסענע האר, פארדרייטע, צעדרייטע.

ווער זייט איר?

האבן אוראלער בערג לייטיק אנגעקוקט די געקומענע:

שווארציקע,

געליקע,

בערדיקע,

געגאלטע,

יונג,

אלט.

אף קאפ א פארד=רינענדיקער מארך,

מיט קינדער בא הענט, אף הענט,

אין מיט

„קאמיטעט”

פארטרעט:

געליטענע, געלאפענע, פאריאגטע, היימלאזע, גלאט=קארבאנעם.

ווער זייט איר?

איז א פראגע אין אויער פון שוומיקער קאמע געפאלן,

קאמע האט א וויסשוים קעפל פון וואסער=פאלדן ארויסגעקנייטש:

— דאס זיינען דאך אידן!

— אידן?

— ווי קומען אידן צו אוראלער בערג?

נים מיין דייגע! — גערעכנט:

אלעמען שוין געטראגן.

קירגיזן.

זיריאנען.

טאטערן.

קאלמיקן.

פערמיקן.

רוסז.

איצט טראג איך אידן.

אזא צייט געקומען, אז אידן דארפן שווימען אף וואלגע און קאמע. א ענט-
פער פארענדיקט:

א שרעקעדיקער פאלק אידן, ציטערן פאר וואסער!

לייע.

לייע האט איר אויסגעדארטן קערפער צווישן פעק שמאטעס און געקומענע אידן ארומגעווארפן. א מויל שווארץ-צעפוילטע ציין בערג און טייך געוויזן. איר אלטע טערקישע טוך איז איר אף א בייניקן אקסל געבליבן היינגען, אף ווינט אוי בערג געפלאטערט. אידן היימישע, פון איין שטאט מיט לייען אנטלאפענע, האבן אף איר צעטומלטן ארומלויפן געקוקט, א נאכט דערמאנט. א נאכט, ווי אלע נעכט, נאר פינסטערער.

פאר וואס איז אין דער נאכט אזוי פינסטער אין שטאט?

צינדט קיינער קיין פייער פלעמלעך ניט.

וועבט זיך א פינסטערקייט אין גאסן פארלאזענע, קריכט זי דורך לאדן-שפאלט און קומען-לעבער אין הייזער מיט שרעק אנגעשטאפטע. באלויכטן ניט פייער-שארפן פון לאדן-שפאלטן אין נאכט געשיקטע טריט פון לויפנדיקע זעלנער. פינסטער-נאכט. פינסטער-נאכט.—נאכט האט א שטאט דערטרונקען.

זיינען אין דער דערטרונקענער שטאט גליקלעכע געווען.—אין טיפע קעלערס פון שטיינערנע הייזער געלעבט.

האט שרעק א הויף אייגוואוינער צו לייען אין קעלער צונויפגעטריבן.

זיצן מאמעס מיט שלעפעריקע קינדער אף הענט און קני, פירן א רעכענונג בא שיין פון קליינע גאזע לעמפל.

אויב די באמבע וועט פאלן פון אויבן פון א דייטשישן צעפעלין, וועט דער ערשטער אויפרייס זיין אפן דאך.

ווייטער:

פון בוידעם ביז קעלער דארף א באמבע דורכרייסן פיר דעכער, וועלכע ליגן צווישן און טיילן פאנאנדער:

א פירטן גארן.
פון א דריטן.
א דריטן
פון א צווייטן,
א צווייטן
פון אנ'ערשטן.

א באמבע, נאכן רעכענונג פון אידישע ווייבער, מוז פלאצן אפן וועג פון בוידעם צום קעלער, מעג מען זיין זיכער...

לייע איז פארמאטערט אף איר פעקל שמאטעס געבליבן זיצן. פון איר וואַ-לענער זאק ארויסגעוויקלט א רוסישע צייטונג, מיט א שרייעדיקן קעפל:

Зверство немцев!!!

קאמע האט א נייעס אין בלויע וואסער-פאלדן פארקנייטשט, אין גרוישוי-מיקע בערגלעך אים ארומגעוויגט, אין קאמע טיף דערטרונקען—א נייעס:

ווען א צעפעלין, וועלכער האט אין איינער א נאכט אף דעכער פון א ליט־ווישער שטאט ארומגעהוידעט. מיט ליכטיקע פינגער פון א פראזשעקטאר א פלאנטער מויערן און גאסן באטאפט. א שטאב פון א רוסישער ארמיי געזוכט. געזוכט און ניט געפונען. א באמבע דורך פיר דעכער צו לייען אין קעלער גע־שאסן, אריינגעשאסן, צוריק דורך נאכט און וואלקן־כמארע צו דייטשישע פא־זיציעס אוועק

אוראלער בערג האבן מיט א מאמעשער הארציקייט לייעם שווייגן אין ליי־מיקע שפאלטן פארנומען, מיט אומעט לייעם עלנטקייט און דערשלאגנקייט אנ־געקוקט, מיט ווינט זיך אויסגעטיינעט וועגן צעפעלינען, הייגט דעם ערשטן מאל א נייעם געהערט:

א נייעם ניט קיין גוט...

מולקען איז דערעסן אפן ברעג טייך א קאמיטעט פון אוראלער שטאט ווארטן.

צונויפגעקליבן ארום זיך א כאפטע יאטעס, יונגיאריקע. מיט זיי באשטימט: גייען מיר אין שטאט.

גיך די פעקלער אין הענט גענומען. פון געקומענע אידן און פון קאמע־ברעג אין שטאט אוועק.

די איבערגעבליבענע זיינען פויל צו פעקלעך געקראכן. פעקלער צעבונדן. פון זיי וואטאווע קאלדרעס ארויסגעשלעפט. זיינען קאלדרעס בא געקומענע צעריסן. געפינטלט אין ווייסע וואטע־פינטלען, ווי פאקפלעקן אף צורעס. זיך און קינדער אין קאלדרעס געטוליעט.

א קעלט פון קאמע־נאסקייט, אין אויסגעדארטע לייבער פארנומען, מיט שלעפערקייט אף זון־פארגאנג און אוונט־טונקלקייט געקוקט.

געווארט: אף קאמיטעט און רייכע קרוווים.

אין א אוראלער שטאט.

זענען אוראלער הויכוואוקסיקע גוים, ווי אין טויער ווינקלען, אף גאניקעס פון קרעמלער וועגן אידן ברויט, ווארשט, אף פון דערהיים געבראכטע וואג־שאלן.

אפן שטאט־מארק האבן די געקומענע אף א שלעכטער רוסישער שפראך אלטע קליידער פארקויפט.

צווישן הילצערנע מארק־ביידלעך פארנאסע געלויערט. הויך אף אידיש זיך איינע די אנדערע געשאלטן און ווי אלטע טוישווים אפן גוישן שטאט־מארק זיך געפילט.

וואלגערט זיך א שמועס צווישן גוישע הענדלער:

די געקומענע האנדלען ניט ערלעך —

ניע פא נאשעמו!

אין אידישער ביבליאטעק האט די פארוואלטונג א מעלדונג געלייענט:

— מיר פאדערן אידישע ביכער.

מאטיווירונג:

קיין רוסיש קענען מיר ניט, העברייאיש פארשטייען מיר ניט...

— גיט אונז אידישע ביכער!

איז אין א בלאען צימער פון קאזיאנעם ראוו א זיצונג געווען.
אנקעטעס האבן דערציילט:
הונדערט קינדער:

עלטער: פון 8 ביז 12

שרייבן:
אידיש—————15
רוסיש—————4
העברייאיש———2
רעכענען—שוואך.

אין א פרימארגן שא, ווען א טוי-רויך האט בלויז זיך און דעם דערבייאיקן מענטשן באוויזן—א טריט ווייטער—שטאט און גאסן אין א גראען נעבל, האבן זיך מויערן פון פארטאגיקן דרעמל אויפגעכאפט. מיט א קאלטן טוי זיך גלע-זערנע אויגן געריבן און דערזעען: אידישע קינדער האבן דעם ווייסן שניי פון אוראלער גאסן געטראטן. מיט קאפ און זייטן זיך אין שניי געקולעמט. אין שניי ווייסקייט און טוי-רויך ארייגעשריען—ווייטער זייער וועג צום שול געטראטן.

איינגארנדיקע מויערן האבן א געלעכטער אין פארשנייטע דעכער פארנומען.
א קינדערש-הילכיקן.

זייגען טאטערן נעבן א ווינקל פון א ענד-גאס געבליבן שטיין. מיט פינ-גער אף וואנט און אפישע באוויזן. באוואונדערט זיך:

— אונזער שפראך, און קיינער פון אונז פארשטייט איר גיט!

זייגען צוויי מיידלעך אף ארבעט געלאפן:

—באסקע! באסקע! — כאסע די יעסוימע, דראמאטיש קרייזל שפילט...

טאטערן האבן זייער טאעם פארשטאנען. גוטמוטיק אין שווארצע בערד אריינגעלאכט. זעק מיט לאפעטעס—אף רוקנפלאך פארלייגט. פון וואנט און אפישע אוועקגעשפאנט.

גאיאָק

(א קאפיטל פון דארטן).

א טאלמוד-טוירע—א היים.

— אומעטיק!

איז א נאכט געקומען. שטאקפינסטער. XII.

דרייען ווינטן צוועלף שא אין א הערבסטיקן כווישעד.

דרייען, מיט רעגן און וואלקן אף גאסן און הייזער.

שלאפט א אידישע שטאט פון מארק און טומל באפרייט.

וואו ניט וואו אין איר עק האט א גאס זיך שיקער צעזונגען און געווארן פארשטומט.

מולקע האט זיך אף איינעם א פענסטער-בריקל פון טאלמוד-טוירע מויער צונויפגעדרייט. קרומע אויגן מיט נאכט שווארצקייט צעמישט.

געווארט—הייגטיקע נאכט לויפט ער צו גאיאקער גאנאווים. טריט.

האבן גיכע טריט א פארגאסענעם וועג צום מויער געטראטן. הינטער

פענסטער גלאז און אויגן־גלאנץ געבליבן שטיין.

מולקע שטעלט בארוויסע פיס אף קאפ און שילטערן פון א געקומענעם יאט.

שפרינגט פלינק פון זיי אף אויסגעווייקטע ערד. ווארפט א לעצטן בליק אף פיר יאר לעבן, פארלערנטע אין גראע ווענט פון שטאטישער טאלמוד־טוירע. פארשווינט מיט א געקומענעם יאט אף שמאלע געסלעך צו גאיאקער הייזלעך...

אין דריי יאר ארום.

שטייט א הויף. הייזלעך צוויי. אין עק פון גאס. דארט, וואו גאיאקער פעל־דער באגעגענען שטאט.

אין איין הייזל פינסטער. בא עלקען ליכטיק.

עלקע ציגאן—האט איין אויג אין רעכטן זייט פאנים. א פליכן קאפ. א געלע הויט מיט א פארוואקסענעם שפאלט אפן שמאלן שטערן.

דער אנפירער פון גאיאקער גאנאווים.

אפן טיש וואלגערן זיך דריי לײדיקע פלאשן. אפן וואנט: א בלעכענע צדאקע פושקע. א „בארעץ" פון צירק. מוישע מאנטיפיארע. א נאקעטע מויד אין רויטע הויזן העכער פון די קני.

שוין דריי יאר ווי מולקע לעבט צווישן גאיאקער גאנאווים—די צווייטע האנט פון עלקען. זיצן זיי ביידע בא דריי אויסגעטרונקענע פלאשן. מולקע האט אין טאלמוד־טוירע אויסגעלערנט שרייבן. פירט ער איצט מיט א פינגער איבער שווארצע טינט פלעקן.—ערקלערט עלקען א נייעם פלאן:

אין גאיאקער בעזווריע גייען ארײן הוגדערט בלאטער אינאיינעם מיט די קליינע זלאבעס. לייגט פאר מולקע צוטיילן זיי אף פיר באזונדערע באפטעס— וועלכע:

שלעפן פון קעשענעס.
פון וועגענער און קראמען,
פון בוידעמער און הייזער,
אף וואקזאל און באן.

עלקע האט אפגעהאקט: א פלאן פאר גאטאנזאן דעם פאבריקאנט. א גא־יאקער בלאטער שלעפט, וואס עם מאכט זיך, נימ וואס ער מעג שלעפן נאך זיי פאך

און נאך:

מיין אייצע, דו זאלסט מיט טינט און פאפיר ווייניקער שפילן, אויב דיר איז טייער דיין קאפ און גאיאקער שפראך...

מולקע האט גארנישט געענטפערט. פון עלקעס שטוב ארויס. צו דער שטאט אוועקגעשפאנט.

אין שטאט לעבט זיין מאמע—לייע די אלמאנע. זיין טאטע איז שוין לאנג געשטארבן. דער טאטע האט אין בירברויז פלאשן געוואשן. צוועלף שא זיי גע־שווײנקט. אלע טאג. א היים געקומען. ס'ברעכט דער רוקן. לייע מיט א הויפן בראנפן געריבן, ווי אין באד מיט זייף איינגעריבן,—געפרעגט: בעסער?...

ער שווייגט.

מארגן פרי איז ער אף דרערד געלעגן. קיינער איז צו דער ארבעט נים גע־

גאנגען. דעם טאטן אף א וועגעלע פון שטוב אוועקגעפירט. אים, מולקען, אויך מיטגענומען. אפן בייסאוילעם האט דער עלטערער ברודער געשוויגן. קאדיש— גארישקייטן!

לייע האט אים די הענט געקושט: נאך א טאטן! דער ברודער איז פון בערגל זאמד אוועק. אן אלטער איד האט פארדרייטע ווערטער געזאגט. ער האט נאכגעזאגט, ווארט בא ווארט. לייע האט אים אין קרומע אויגעלעך געקושט: מיין איינציקער קאדיש! אין שטוב האט מען דעם שפיגל פארהאנגען. א שפיגל איז אנ'אלטער מיט צוויי שפאלטן. זעט מען אין אים שטיקלעך צורע, ווי צע=שניטן.

לייע איז געזעסן אף אנ'איבערגעקערטן קעסטל.

שביינעס פלעגן אריין, שטייען בא דער טיר. שאקלען מיט די קעפ. צוריק שטיל ארויסגיין.

פון דאן אן רופט מען זיין מאמען—לייע די אלמאנע.

באם פענסטער שטייט א זאק=מאשין. אין שטוב איז אנגעווארפן זאקן. לאנגע, קורצע, דורכזיכטיקע, אלערלייפארביקע.

אין מאשין איז דא צוויי רייען נאדלען, שטאלענע מיט אויגלעך,—אויגלעך שארפע—פארמאכטע. כאפן זיי אריין א זאק,ווארפן זיי איר אזוי לאנג, ביז זי ווערט פארטיק.

לייע טרייבט א גאנצן טאג א אייזערנע האנט הין און צוריק. אז מ'קוקט אף איר א צייט פארשווינדלט אין קאפ. אויגן הערן אויף צו זען

עטקע ארבעט אין קנעפל=פאבריק. ער טראגט איר ווארעמעס. זי נייט איין קנאפ צום צווייטן אף שווארץ=בלאנקעדיקן פאפיר. שטעלט זיי אוים אין רייען— ווי זעלנער.

דער ברודער איז שטענדיק אין א פארטוך, ווי א שוסטער.

ער שטייט בא א שמאלן טישל מיט א אייזערנעם קאם. דער קאם איז צו=געשלאגן צום טיש. ציינער פאריסן צו אויבן, גרייט צו בייסן. נאך צוועלף ארבעטן מיט זיין ברודער — זיי קעמען כאזער=האר. אין צימער שטייט א רויך פון שטויב.

ראכל איז שוין א גרויסע. זי האט א ביכל מיט בילדער. העפטן. זי גייט אלע אין דער פרי אין שול.

פרייטיק נאך וועטשערע רעדט זי אף רוסיש:

Вечер был, сверкали звезды.

לייע קוקט איר אין מויל אריין, פרייט זיך. א גרויסער קונץ!—ער קען שוין אויך אף אויסווייניק— Вечер был...

שאבעס קומען צו דער שוועסטער מיידלעך פון פאבריק. באכורים רויכערן. אים שטעלט מען אפן טיש—מולקע, זאג א רעדע!—ער נעמט פאנאנדער הענט און שרייט: כאוויירים... כאווערטעס... רעוואלוציע... פארפלאנטערט זיך אין רעוואלוציע... אלע פאטשן מיט די הענט. מ'גיט אים קאפיקעס.

באנאכט ווערט פול די שטוב.

בא דער טיר שטייט עטקע, קוקט יעדערן אין צורע אריין. פרעגט אוים. לאזט דורך.

לייע זיצט אין בעט א בלייכע. דעם קאפ אנגעשפארט אין קישן. קוקט מיט דערשראקענע אויגן אף דער טיר. ציטערט אויף מיט יעדער ניי־אריינגעקומענעם. דעם טיש שלעפט מען פון מיט צימער צו דער וואנט. דער ברודער שטייט בא אים. אזא הויכער זיין ברודער, זיין קאפ שפארט אריין אין באלקן פון דאך. ער קלאפט מיט א פויסט אין אנגערויכערטער לופט, שרייט אריין אין פילקעפיקן אוילעם. זיין ארט פארנעמט א צווייטער. אים שיקט מען אין גאס. ער לויפט ארום פון איין ענד גאס צו א צווייטער. דערשמעקט ווי א הינטל פרעמדע טריט. לויפט צו עמקען, דערציילט. פון זייער פארקאן ברענגט מען ארויס צוויי ברעטער באביידע זייטן פון א נייעם טויער שטייען מיידלעך. לאזן אייגציקווייז דורך.

פריער גייען אוועק די, וועלכע האבן באם טיש געמאכט מיט די הענט,— גערעדט. זיין ברודער אויך...

לייע פארקערט אף דער גיך אויסגעזויגטע פאפיראסן־אפפאל. שלעפט צו־ריק דעם טיש פון וואנט אין מיט פון שטוב. באדעקט אים מיט א שאבעסדיקן טישטוך. עמקע עפנט א פענסטער־טירל. דרויסן רייסט זיך אריין דורך געעפנטן טירל, פרישט אויס דעם אנגערויכערטן צימער. אלץ אין שטוב ווי געוועזן...

לייע דרייט זיך איבערן שטוב. טוט אויס ראכקעז, וועלכע איז אנגעטאנע־נערהייט איינגעשלאפן בא עמקען אין בעט. שלעפט זי א שלאפעדיקע צו זיך, וויל פארבינדן א געדאנק און קען ניט. רעדט פאר זיך:—

— אזעלכע יונגע קינדער, און פארמעסטן זיך אף אזא בער, א קייסער.

פלוצים כאפט זיך לייע, אז דער ברודער איז נאך ניטא. פארגעסט, וואס זי האט ווייטער געוואלט זאגן. עפנט די אינווייניקסטע לאדן, קוקט דורך פאר־הויכטע שויבן אין נאכט שווארצקייט אין דרויסן. דרויסן קוקט אריין אין שטוב, מיט אן איינגעהאלטענער שטילקייט. דרויסן איז בלינד.

א טאג אין מיטן דער וואך. ניט יאמטעוו. קיינער גייט ניט צו דער ארבעט א טיר־סקריפ האט אלע ווילע אריינגעווארפן א פרעמדן אין שטוב.

איינער האט א פאק בלעטלעך באם ברודער גענומען. אף בלעטלעך אריינ־געקריצט א קעפל:

אלגעמיינער אידישער ארבעטער „בונד“,
פון רוסלאנד און פוילן.

פראלעטאריער פון אלע לענדער פאראייניקט זיך!

געכאסמעט — צענטראל קאמיטעט.

א פרעמדער האט א פעקל בלעטלעך אונטערן מאנטל פארלייגט. דער ברודער האט נאכגעשריען :—מארגן אפן מארק—ווארפן ! ! בא נאכט—אף ווענט קלעפן !

פון עק גאס זיינען צום שטאט מארק געטראטן א קופקע ארבעטער. גע־קומען זיינען זיי פון באן־דעפא. שווער די ברוק־שטיינער אונטער זיך געטראטן.

ווי א גייער באַן דעם ערשטן מאָל אין וועג.

דער ווינט האט געקנײַטשט א שטיק רויטן קאָלענקאַר. אַף קאָלענקאַר — אַן אָנשריפט:

פאַריין פון באַן־אַרבעטער.

קרעמער האבן ברייט גאַלאַנטעריי אויגן געריסן, פאַנאַנדערגעריסן, א געשריי: —

פאַרמאַכט די קראָמען!

ווער באַפעלט?

מיר!

„מיר" האט אָפּגעקלונגען מיט אויסגעבראַכענע שויבן, מיט אַראָפּגעריסענע שילדן. קרעמער האבן טיר און לאָדן פון קראָמען פאַרמאַכט. פאַרמאַכטע. געבליבן שטיין אין שפּאַלטן פון פאַרמאַכטע טירן.

פיר גאַסן זיינען אָפּגעגאַנגען מיט גייער, גייער אין מיטן מאַרק געבראַכט. זעגעכץ. פּאַראַסטער אייזן. בלעכענע עמער. אויסגעגוצטע אידן. אַלטע קליידער. פרישע מאַדאַמען. פיש! פרישע פיש! אימבערלעך! שלאָמפּער, אַוועק פון קערבל. גיט א קאָפּיקע אַנ׳אָרימען אידן. א בלינדן. כאַווע, וואָס ווילסטו כאַווע... דאָס איז נעכטן געווען.

היינט קוקט דער אַלטער רײַ קראָמען. קוקט מיט זײַן הונדערטיאָריקע אַלטקייט. ניטאָ קיין מאַרק.

מאַרק איז צעריבן — אין טריט פון הונדערטער גייער.

מאַרק איז פאַרטויבט — אין קלאַנגען פון זינגער.

מאַרק איז צורינען.

דער אַלטער קלויסטער האט פאַרטאָג געקלאַנגט: דער קייסער האט אין פּעטערבורג א מאַניפעסט געגעבן... וואָס קען איך דאָ טאָן...

קעסטל קאַרב איינס — צוויי,
אַף אַף
קעסטל קאַרב דריי — פיר.

פיר אַנגעשליידערטע בערג. איידעס פון א טאָג.

רעדנער אַף בערג אַרויסגעוואַקסן פון פאַנאַנדערגעזונגענעם מאַרק.

קאַזאַקן!

א מאַרק שרעק איז געלאָפן, געפאַלן, אַריבערגעשפּרונגען, מיטגעשלעפּט.

טיר און טויער פאַרשפּאַרט. פאַרקענער — איבער זיי. געבליבן הייגנען אַף פאַרקענער, ווי שטיקלעך נאַסע גרעט. דורך טויער שפּאַלטן — נייגיריקייט קוקט.

אַפן מאַרק: — פיר רעדנער אַף הילצערנע בערג. פיר אויסגעשרייען — מיר שטייען ביזן סאַף.

עטקע איז שטיל, ווי נאָך א לעוואַיע, אַריין אין שטוב. נאָך שטילער זיך אין בעט געלייגט.

לייע האט וועגן ברודער פרעגן געוואָלט, מוירע געהאַט. א געדאַנק האט א שטערן אין פאַלדן צעקנייטשט, אויגן אויסגעקערט. — אַזוי פיל געהאָרעטע היינט פאַרבייגעטראָגן...

דרויסן האט א צעשאסענעם טאג אין גאסן ארומגעשלעפט. א טאג אין עק שטאט פארשלעפט. פארוקט בא גאיאקער פעלדער.

קאזאקן האבן פון צייט צו צייט ארייגעשאסן א קויל אין נאכט.

עטקע פארט קיין אמעריקע.

שטייט ווארשע. ווייס ניט לייע וואו.—צאפן. דארעם. אהין איז דער ברודער אוועק.

בריוו שיקט ער זעלטן. עטקע האט נאך אים געקלאגט, ווי נאך א טויטן: אנארכיסט געווארן. אן א פארטיי. אן דער מאמע. אליין מיט באמבעס וויל א נייע וועלט..

עטקע האט געקוקט, ווי ס'צעפאלן זיך די רעשטלעך פון דער בונדישער ארגאניזאציע, פאר וועלכער א שטאט האט פריער געציטערט.

אין אמעריקע זיך געקליבן.

כאדאשים זייגען אין א קלעפיקן זומפ אריין. פאמעלעך געקראכן.

עטקע האט דאס פארן אפגעלייגט. וואך נאך וואך—ביז: דעם לעצטן כודעש איז א שיפסקארטע געבליבן לעבן. געמוזט אויסגיין.

פארטיי-טוער האבן בא מאכערס פרעמדע פאספארטן געקויפט.

אין זשענעווע, פאריז, בערן געפארן.

פארבליבענע כאווירים האבן מיט געוועזענע כאווערטעס אין ליבע געשפילט. כאסענעס געשטעלט. קינדער געבארן.—ווי אלע אידן...

יונגערע האבן זיך די שלייפן דורכגעשאסן. צעטעלעך געלאזן:—אלע צעטעלעך איין נוסעך:—איך גלויב אין גארניט! איך שטארב מיט דער באוועגונג...

לייע האט אלץ נייע קערב בייוול געבראכט. אין א שווייגעדיקער אקשאנעס בייוול אין דער מאשין ארומגעיאגט. אויג צו אויג געשטריקט. אויסגעשטריקט. קערב מיט זאקן צוריק פון שטוב אוועקגעשלעפט.

מיט אויגן, מיט פינגער אין די לעצטע טעג זיך איינגעגראבלט. טעג געהאלטן, ניט איינגעהאלטן. געלאפן, דערלאפן...

עטקע האט ליפן געביסן. פעק געבונדן. איינגעבונדן, פארטיק צום וואקזאל. ראכקען אין שטוב געלאזן—היט! מולקע איז נאך א פור געלאפן. געבראכט.

צוויי פעק אפן פאדערבריקל באם פורמאן אוועקגעשטעלט. א קישן, אין א קאלדרע פארבונדן, בא לייען אף די קני. ער, מולקע, בא עטקען צום שויס געזעסן

רעדער פון א פור, וויינע, גומענע, וויגן. ער, מולקע שוין א סאך מאל געפארן אף אזא פור. ניט אינעווייניק—פון דער אנדער זייט צווישן די רעדער זיך אנגעהאנגען. דער פורמאן מיט בייטש א שמיר איבער צורע, איבער די גאקעטע פים.—א בלאע רייף. ווי געטאן. אין א שא שפעטער — ווידער זיך נאכגעהאנגען...

היינט פארט ער ווי א גרויסער, אינעווייניק...

דער טאג איז א זומערדיקער. זון מיט צוויי מיידלעך פון קנעפל פאבריק נאך דער פור נאכגעלאפן:—א גליקלעכע רייזע! פאר געזונט... שרייב...

היץ האט מענטשן פון גאסן צעטריבן. שטיינער אנגעברענט. געשטיקט. א קרעמערקע, האט אף א גאניק א קראם געהיט. א גוידער אף זון גע-

ווארעמט. גלאט אין דער וועלט אריין אנגעפרעגט:—וואוהין, אין אמעריקע?

לייע האט געשאקלט מיטן קאפ. א קרעמערקע האט הויך אפגעגענעצט: אלע צעפארן זיי זיך, די טורקעס, די בונדאווקעס...

צו ליבאוועך באן פון שטאט דארף מען דורכפארן דעם ברוק, ארום דאמבע. פופציק קאפיקעס א פור. לייע האט אויסגערעכנט: מיטן טייך ביליגער זיין. פון פור אראפגעהויבן די פעקלעך. אפן ברעג געבליבןווארטן.

א דאמפערל מיט נאמען „מערקוריא" האט הייזעריק געכריפעט. פון איין ברעג צום צווייטן געקראכן. אנ'אלטער איד—דער קאפיטאן האט געשאלטן א אינגל, וואס האט קוילן אין א אייזערנעם אויוועלע געשאטן. אליין די ראד געהאלטן אין דרייען, דאס דאמפערל הין און צוריק געטריבן. דאמפערל איז געווען מיט ערשטער און צווייטער קלאס, מיט פאלובע, קאיוטע, אלץ, ווי אף אנ'עמעסן...

איידער מולקע האט נאך געהאט צייט אריינצוקוקן, ווי א שארפע גאז צעשנייט וואסער-גלאטקייט, האט א קוימען הייזעריק א כריפע געטאן, זיי מיט די פעקלעך אף א הילצערנעם בריקל געלאזן שטיין.

לייע האט א טאעם געהאט. א פור אף דער זייט טייך קאסט פערציק קאפיקעס. איבער צען קאפיקעס פעקלעך ארויף און אראפ געשלעפט—ניט געלוינט...

אף דער פור האט לייע גערעדט א סאך. אלץ וועגן זייטיקע זאכן. איין ווארט ניט דערמאנט אז אט, באלד, אין א שא ארום, פארט עטקע אוועק, לאזט זי איבער אליין מיט צוויי קליינע קינדער...

דער באן האט זיך ווי א קונצנמאכער איבער אנגעצויגענע שטריק געבויגן. אין א האלב רונד זיך אויסגעשלייגלט. פארשוואונדן.

לייע איז שווייגנדיק זיצן געבליבן. געזען, ווי א ווייס טיכעלע רייסט זיך פון א פענסטער-לאך, ציטערט אין צעיאגטער ווייטקייט. פון א זייט ערגעץ איז אנגעקומען א באן, געקומען פאמעלעך, מיט א שווערן קרעכץ זיך דערשלעפט צום וואסער-פאמפ. שטייען געבליבן.

פאסאזשירן האבן זיך מיט פורמאנעס געדונגען. בארונגען. פון וואקזאל אוועקגעשמיסן.

א לעצטער פורמאן האט דערשראקן געזוכט א פאסאזשיר, ניט געפונען, צו לייען צוגעשטאנען:

— אידענע, וואס וועט איר דא אויסזיצן, אייער טאכטער וועט צוריק פון אמעריקע היינט ניט קומען...

לייע האט זיך פויל אויפגעשטעלט, מולקען געפונען בא רעדער פון מידע וואגאנעס, אין לעצטן פורמאנס וועגל זיך אריינגעזעצט...

מולקע איז אין וועגל ניט איינגעזעסן. דעם פערד געוואלט מיטן האנט אנטאפן. די הויט אפן פערד איז געווען אזוי אנגעצויגן, אז אים האט זיך געדוכט, זי פלאצט, און פערדס ביינער וועלן ארויסקריכן...

לייע איז אין מיטן הויף געבליבן שטיין. געקוקט, ווי אונטע פארשלינגט איר אלטע, הילצערנע שטוב, וואו זי האט עטקען געזויגן און אויסגעהאדעוועט. צי מולקען, ווי צו א גרויסן, זיך געווענדעט:

— איז שוין עטקע אויך ניטא... איך האב מוירע אין שטוב אריינגיין...

ראבקע וואס האט די גאנצע צייט די שטוב געהיט, האט זיי דורכן פענסטער

דערזעז, אנטקעגן געלאפן, און לייעם קליידל זיך אנגעכאפט. לייען אין שטוב מיטגעשלעפט.

צוריק אין שטאט צו די יאלדן.

דאס אלץ איז מיט יארן צוריק געווען, איידער ער, מולקע איז נאך אין טאלמוד=טוירע אנגעקומען... פון טאלמוד=טוירע אף גאיאק אנטלאפן.

איצט:

מולקע האט מיט נייגעריקייט באקוקט גאיאקער הייזלעך, ווי ער וואלט זיי צום ערשטן מאל דערזען. וואס נענטער ער איז געקומען צום שטאט, אלץ שארפער האט א געדאנק זיך אויסגעלייטערט. א געדאנק, אז גאנץ גאיאק, מיט זיינע האלב איינגעפאלענע הילצערנע הייזלעך, פינסטערע שאלקעס, קרומע געסלעך, עלקערס כאפטע — אלץ א גרויסער וואגן מיסט ארויסגעווארפן פון דער אויסגעבויטער שטאט

ער איז געבליבן שטיין בא איינעם א ווינקל פון א גאיאקער געסל.

אנטקעגן האט זיך אנגערוקט שטאט. אנגעקראכן מיט ברייטע אויסגעשטיינערטע גאסן. מיט הויך=אויסגעציגלטע מויערן. שילדן, עלעקטריע=פייערן, בולווארן, מערק. מולקע האט צוריק אף הינטן אויסגעקערעוועט. גאיאק האט אויסגעזען—א פארווארפן דערפל אף א ווייסרוסישן וועג. וואו ניט וואו אין א הייזל האט א גאזע לעמפל געשמילקעט. א שארף ליכט דורך א לאדן שפאלט ארויסגעשניטן. מולקע האט זיך דערמאנט, ווי מיט דריי יאר פריער איז ער מיט א פארכאפטן אטעם געלאפן. געלאפן פון גראע ווענט פון שטאטישער טאלמוד=טוירע, פון קלעפ און פון אומעטיקן געזאנג פון אלטן רעבן. איצט אנטלויפט ער אין מיטן נאכט פון גאיאק. צוריק אין שטאט. צו די יאלדן...

א פארדרוס פאר זיך, פאר גאיאק האט געדריקט. געוואלט צוריק אין גאיאק אומקערן. מיט נאכט א רעכענונג געמאכט. אין דער הויך:

עלקע איז א הורנשלעפער. שיקט שלעפן פון קעשענעס יאטן, וואס טויגן צום פייער—געשוואלענע הענט. שאפן א נייע כאפטע, באזונדער פון עלקען, ווען קאסטן דער קאפ... ארבעטן אליין און א כאפטע—זיכער פארשיטן זיך... ווייטער געשפאנט צום שטאט...

אפן גרעניץ צווישן גאיאק און שטאט איז געשטאנען פאדאליע. געשטאנען מיט רויטע, נידעריקע הייזלעך טיף איינגעגראבן אין דרערד. פענסטער ביז אויבן פארהאנגען מיט ווייסע פארהענגלעך. אף טירן פון נידעריקע הייזלעך רויטע לאמטערנס—געסט דעם וועג אין די הייזלעך געוויזן. פארופן.

פארנאכט זיצן אף גאניקעס פון פאדאליער הייזלעך מיידלעך. זיצן מיט שווערע באגאלדעטע רינגען אין אויערן. מיט אנגעשמירטע באקן. פיפקענען, מיט אויסגעזויגענע ליפן דינע פאפיראסלעך—ווארטן אף נאכט=קונדן.

איצט איז שוין שמעט.

פאדאליע האט זיך אין ברודיקע בעטן אין באזונדערע צימערלעך פארשפארט. געשלאפן...

מולקע האט אנגעקוקט באקאנטע הייזלעך, וואו ער מיט עלקעס כאפטע פלעגן נעכט הוליענען. זיך דערמאנט, ווי זיי האבן אנומעלט בא כייקע=טאנץ ארויסגעטריבן אלע שטאטישע יאלדן, דאס גאנצע הייזל מיט צוועלף מיידלעך,

בופעט, קלעזמער—אפגעקויפט. דריי טעג, דריי נעכט פון הייזל ניט ארויס. צו ענד זיך איבערגעטרונקען, מיט פלאשן איינער א צווייטן די קעפ צעקלאפט. צע־בלוטיקטע פון הייזל ארויסגעפאלן...

פאר אוראל.

ראכל איז שוין העכער א יאר ניט געגאנגען אין שול, געארבעט אין קנעפל־פאבריק אף עטקעס ארט. געווארט, אז עטקע וועט אנהויבן שיקן געלט פון אמע־ריקע, וועט זי דאן די פאבריק ווארפן—ווידער אין שול אנקומען.

דערווייל—פיר רובל א כוידעש א סטודענטל געצאלט. דריי מאל א וואך מיט אים רוסיש גערעדט. אבראמענקאס גראמאטיקע איינגעכאזערט.

לייע האט נאך זיין אוועקגיין אין ראכלען איינגעטיינעט:

— דו וואלסט בעסער די פיר רובל פארעסן—וועסט בעמיילע קיין דאק־טארקע ניט זיין.

צו ראכלען פלעגן שאבעס קומען כאווערטעס פון פראגימנאזיע, קומען אנגעטאן אין ברוינע קליידער, צעפלעך איבערגעווארפן איבערן שולטער אף געספּקעס פון שווארצע שירצן.

ראכל האט זיך פונקט אזא קלייד אויפגענייט—א ברוינע. צעפלעך פאר־ווארפן. מיט פראגימנאזיסטקעס ארומגעלאפן איבער נעווסקי פראספעקט—א ברייטע גאס מיט קראמען...

מיט ארבעטער פון פאבריק זיך ניט געכאווערט. פון שלאף געכאלעמט—שטודירן.

די פאבריק־מיידלעך האבן זי פיינט געהאט. גערופן: די נידאגעדאכט גימנא־זיסטקע

א בריוו איז געקומען ניט פון ווארשע—פון לאנדאן.

דער ברודער איז שוין דארטן געווען. לייען געשיקט א קוויטל אף דריי פונט. א בריוו—איך בין געזונט און מאך א לעבן.

לייע האט איבערגענומען מיט א זאק א ווייטיק אויסגעשטריקט: ער איז געזונט און מאכט א לעבן. וואס א לעבן, ווי א לעבן—ניט דער מאמעס דייגע...

א צווייטע בריוו איז געווען אדרעסירט צו ראכלען. ראכל האט אין איר אויסגעלייענט:—איך געהער צו דער לאנדאנער אסאציאציע פון אנארכיסטן. אונטער דער אנפירונג פון פיאטר קראפאטקין. געלט, ליטעראטור וועל איך דיר שיקן. שאף קרייזלעך אין פאבריק. ארבעט און גלויב.

דיין ברודער און כאווער.

ראכל האט ניט געוואוסט ווער איז פיאטר קראפאטקין. אין וואס דארף זי גלויבן. קרייזלעך האט זי ארגאניזירט. ניט אין פאבריק—אפן קאפ. מיט אנ־געברענטן אייזן אלע טאג געדרייט אין קרייזלעך אירע האר. שאען לאנג אין שפיגל געקוקט. דעם ברודער א בריוו געענטפערט. אף רוסיש:

Дорогой брат не понимаю...

דער ברודער האט שוין מער צו איר קיין בריוו ניט געשריבן, זעלטן לייען עטלעכע פונט געשיקט. א בריוו: איך בין געזונט און מאך א לעבן...

לייע האט מיט לעצטע קויכעס ארומגעשלעפט די אייזערנע האנט פון זאק־מאשין. געפילט, ווי אויגן פון שטענדיקן יאגן זיך נאך בייוול פארפלאנטערטער

אין שטאלענע פּרוטקעס, הערן אויף צו זען. גלייך נאך עטקעס אוועקפאַרן פון אלטער הילצערנער שטוב אריבערגעפאַרן אין א טיפן קעלער.

מולקע פּלעגט אהיים קומען זעלטן. א יאר צייט שוין בא א שטעפּער קאַמאַשן געשטעפּט. דערעסן. אין א מאַנופאַקטור קליינע אנגעקומען.—קעסטלער געפּנט. שמיקער טוך פון איין גארן אפן צווייטן געשלעפּט, פארשלעפּט אין א פינסטערן ווינקל. דארטן מיט זייד זיך ארומגעוויקלט. אף זייד הויזן, רעקל פארצויגן. פון ווינקל אף מארק, פון מארק אף פאדאליע. א וואך געטרונקען, געלט פאר געגאַנ־וועטן זייד פארהוליעט, צוריק אין שטאָט געקומען. שוין אין דריי שניידערשע ווערקשטאטן געארבעט. אף א מאשין זיך אויסגעלערנט הויזן שטעפּן. ארומגע־גאַנגען לייריק. געטראַכט:

— צו וואס נעמט מען זיך?

בא איינעם א יאט מיט וועלכן ער האט אינאיינעם אף א לאַנגן הילצערנעם טיש געארבעט, זיך דערוואוסט:

ארבעטער האבן אַנ׳אָרגאַניזאַציע א באַזונדערע. איבער גאַנץ רוסלאַנד א פּאַרטיי—פּאַרטיי האט אפּגעקלונגען אין הילצערנעם שיינק־טישל.

מולקע האט, ווי א הונט, ווערטער געביסן, צוקייט, אראָפּגעשלונגען איין ביכל, א צווייטן—א מיטגליד געווארן. איינגעצאָלט:

20 קאָפּיקעס—מיטגלידס אפּצאָל. 50 פּרעסע פאָנד.

אין א קרייזל אים פארשריבן. מאטל, א דארער באָכער מיט לויפנדיקע אויגן האט פּלעכאַנאָוון פּאָפּוליאַריזירט:—

פריער האט דער פארעץ געריסן, איצט רייסט דער פאבריקאַנט. איר פאַר־שטייט דעם היסטאָרישן פּראָצעס?

בעוורע שאָקלען מיט די קעפּ: מיר פאַרשטייען.

מאטל האט מולקען א ביכל געגעבן מיטן נאָמען: אפן צווייטן טאָג נאָך דער סאָציאַלער רעוואָלוציע. קאַרל קאַוטסקי.

מולקע האט א וואך א ביכל געמאטערט. זיך פארמאַטערט. ניט פאַרשטאַנען.

אינאיינעם מיט מאטלען פאַנאַנדערגעקליבן אז: ארבעטער וועלן בא פאַ־בריקאַנטן צונעמען די פאבריקן—זיי אויסצאָלן געלט—ביסלעכווייז בא זיי צו־נעמען געלט צוריק—זיי אויסצאָלן פּראָצענט.—ביז: פאבריקאַנטן וועלן פון זיך אליין אויסשטאַרבן—דעמאָלט וועט זיין סאָציאַליזם!...

מולקע האט פאר זיך געטראַכט: א פאַרשלעפּטע קרענק, אומעטיק. און וואס וועט ער דאָ טאָן.

בא טיר איז געשטאַנען א נעפּעש אין א שווארצער העמדל מיט א קוטאַש פארגארטלט. כאָווער, פאראָל? מולקע האט וואס א ברום געטאָן, אין צימער אריין. א קליין צימערל האט זיך געשטיקט מיט קעפּ, רייד, רויך. מולקעס אריינ־גיין האט קיינער ניט באַמערקט. א געשריי האט זיך געקייקלט פון קופּע — צו קופּקע. זיך אפּגעריסן. ווידער אוועק. פּלוצים איז א צימערל שטום געווארן. א רעדנער! בא א רעדנער ניטאָ קיין פּאָנים—שטערן האט זיך אריינגעקלאַמערט מיט צוויי ווינקלען—ביז העלפט קאָפּ, זיך אויסגעלייגט אין לייענג־און ברייט, פארנומען א האַלבע דירע, אריינגעקוועטשט א פּאָר גרויסע אויגן פון ביידע זייטן פון א פּלאַכן נעזל. דער אוילעם האט אלע אויערן אנגעשאַרפּט:

פון צ. ק.!

דער רעדנער האט מיט איין אטעם ארויסגעשפריצט א מאבל ווערטער. פון דער כוואליע מיטגעריסן געווארן, געשוואומען, א ווארט האט א צווייטן געיאגט. ביט דעריאגט, אריבערגעשפרונגען, א דריטן געכאפט, זאצן געבונדן,—לאנגע, אויס־געצויגענע, ווייסבייגעוודיקע, ווי ביילעוו־ליכט צעשמאלצענע.

ווערטער זיינען געדונען אף פארהויכטע שויבן, געגאסן אף נאסע ווענט,—אין מויכעס פון גרויסע קעפ מיט ברייטע שטערנס זיך אויסגעוועבט...

צוויי מיידלעך האבן א שוואכקייט אין די פיס דערפילט, געבליבן ליגן אף מולקען אנגעשפארט.ביידע האבן זיי געהאלטן אפן די מיילער, האלב פארמאכט די אויגן, ריטמיש צוגעשאקלט מיט די קעפ.

מולקע האט זיי, מיט זיין אוועקגיין פון זייער דרעמל אויפגעוועקט. פון צימערל ארויס. אין אויערן פון מולקען א פראזע געבליבן ליגן: די קאנצענ־טראציע פון קאפיטאל וועט ברייננגען צו פראלעטאריזאציע פון די מאסן, טרייבן אף עקספראפריאציע.—

מולקען איז געפעלן וואס אלע ווערטער ענדיקן זיך „אציע".

מער אף קיין פארטראגן ניט געגאנגען. וואס האט ער דארט צו טאן?...

פון אויסגעהערטע רעדעס, פון אויסגעלייגטע ביכלעך בא מולקען א פלאן געבארן

אין קרייזל מאטלען ארויסגעזאגט:

ארבעטער דארפן שליסן בלאט מיט גאיאקער גנאוויס. געבן קלעפ די שטאטישע יאלדן.

אכוץ מולקען זיינען אין קרייזל געווען:

סיווקי פון גריווקע,
דאוויד פון בירברויז —
צוויי מיידלעך פון קנעפל־פאבריק.

כעוורע האבן זיך אנגעכאפט: געבן קלעפ!

מאטל מיט די לויפעדיקע אויגן, ארומגעלאפן. דערוויזן,—פון שטאנד־פונקט, ארויסגייענדיק פון די פרינציפן און אזוי ווייטער... ניט געהאלפן. מולקע ווייסט: פאר דער אייגענער פעל האט יעדער מוירע. קלעפ—א מיטל פון קאמף.

אף מארגן האט מולקע באקומען א אויסצוג פון פראטאקאל, פון אים ארויס־געלייענט: באשלאסן אויסשליסן פון ארגאניזאציע.

מאטיווירט:

א אומבאוואוסטזיניקער מיט א לומפענפראלעטארישער פסיכאלאגיע. עט־לעכע מאל אנ'אויסצוג פון א פראטאקאל איבערגעלייענט. געטראכט: פסיכא־לאגיע—א קאנספיראטיוו ווארט.

מאטל—א יאלד מיט די ביינער.

צוויי וואקזאלן האבן גאנצענע טעג סאלדאטן אין שטאט ארייגעטריבן.

פון ווייט האבן אפגעקלאפט, קלעפ פון קאנאנען, אפגעקלאפט שויב.

רייכע קרעמער האבן פעק שניט־סכוירע אין וואגאנען געפאקט, פון שטאט געלאפן.. אורעמע לייט האבן זייערע איבערגעלאזענע קראמען און דירעס פאר־גינען. פאר רעצטע גלט פעקלעך פאפיראסן, ווייסע כאלע, פלעשלעך ביר געקויפט. געשעפטן געעפנט. אזוי איז געוואקסן קראם־צו־קראם. קראם־אף־קראם—א גאנצע שטאט אידן האנדלען מיט ווייסע כאלע און לייזע פאפיראסן...

סאלדאטן, פאר באקומענע פון זייערע ווייבער געלט, אין לאנגע רייען, אין פאדאליע געשטאנען.

אין פאדאליע א נייס—מיידלעך ארבעטן ניט פון כוידעש, ווי פריער, פון קאפ. א רובל א קאפ. פופציק פאר זיך—פופציק דער באלעבאסטע פון הייזל.

אף א נאכט פארדינגט זיך ניט קיינע—מילכאמע! — — — — —

אין מיטן מארק א ביינקל. אפן ביינקל דריי פינגערהויטן. אונטער פינגער-הויטן דריי שווארצע רעשלעך. באם ביינקל—מולקע שרייט:

Руб поставишь — два возьмешь!

Два поставишь — сто возьмешь!

ווער שפילט! !

ארום א ראד פון פויערים, סאלדאטן, אידן, אינגלעך. עלקע ציגאן קומט פון ראד ארויס, עלקע א פרעמדער, קיינמאל מולקען ניט געקענט, ניט געזען. שפילט, פארשפילט, א רובל צוויי, שטעלט א דריטן רובל. מולקע דרייט געשווינד די פינגערהויטן. ווארפט זיי רונד-ארום. הויך! אויפגעהויבן, אונטער א פינגער-הויט א שווארצער רעשל. געוואונען. מולקע ווערט אומעטיק. ציילט מיט א גע-מאכטן ערנסט הונדערט רובל פינפערלעך, צענערלעך, דרייערלעך, אלע גייענקע מיט א פארבן-גלאנץ. עלקע פארוקט הונדערט רובל אין א גרויסן לעדערנעם טייסטער. הינטער-ארום גיט ער זיי צוריק איבער מולקען, גייט געשווינד פון ביינקל אוועק.

בא סאלדאטן, אידן שטעכט אין די אויגן—הונדערט רובל געוואונען!

שלעפט איינער פון ראד ארויס א לייוונטענעם בייטל. נעמט פון אים ארויס א זילבערנעם רובל. שפייט אף אים ארויף. שפילט.

מולקע פירט פינגערהויטן הין-און-צוריק, א קליינשטעטלדיקער אידל ווערט צעטומלט פון פינגער-לויף, הויבט אויף א פינגערהויט—פוסט. דעם צווייטן רובל ווארפט ער אפן ביינקל מיט קאעס. א זילבער-רובל קלינגט אפ—פוסט, א דריטער—פוסט.

א קליינשטעטלדיקער אידל בלייבט שטייען—מיט אויסגעגלאצטע אויגן א פאנים צעקרימט אין קנייטשן. א ראד לאכט. מולקע שרייט ווידער אין מארק-טומל:

Руб поставишь! —

באנאכט פארטרינקט ער מיט עלקען דאס געוואונענע געלט. אזוי א גאנצע וואך. מיט עלקען זיך צעהארגעט. א כוץ דעם: דערעסן צעקרימטע פענימער פון פארשפילטע יאלדן. פון מארק אוועק...

בא לייען ניטא קיין זאקן. מיט לופטעס, אלטע העמדער, פאסן לייוונט, זיינען אלע פים פארוויקלט. קיינער טראגט איצט ניט קיין זאקן...

דער עמעסער אנהויב.

מולקע האט זאכן פון ווענט ארומגעקליבן. אין א פעקל געבונדן. אף דרערד האט זיך אליץ נאך ארומגעוואלגערט א צעבראכענער שפיגל. שטיקלעך גלאז פון אויסגעבראכענע שויבן. דער שפיגל האט ארום זיך יארן-לאנגע שטויב געזאמלט. אין אנ'ארט אף וועלכן ער איז געהאנגען רייז פון שטויב געבליבן, געהאנגען איצט, ווי א ווייסער פירעקיקער בילד, גערעמלט אין א גרוי-ברודיקן שטויב.

א דאך האט באנאכט א לאך געעפנט. א שטראל-ליכט דורך פיר דורכגע-בראכענע דעכער אין קעלער געשלעפט, דערשלעפט: איבערגעציילעמט דאך-ליכט

מיט פענסטער=שיין. קעלט און דרויסן זייגען ארומגעקראכן אף לײדיקע ארומגעפליקטע ווענט, געבליבן ליגן אף א בערגל אנגעווארפענע ציגל און זאמד.

נעכטן האט זיך א פאטאגראף א גאנצן פרימארגן דא ארומגעדרייט. דעם קעלער פון דרויסן און אינעווייניק געפאטאגראפירט—בא לײען יארן און א נאמען פון איר ראכלען אויסגעפרעגט.

היינט אין צייטונג—א שווארצער פלעק. א פלעק אין א רעמל איינגעפאסט. אף א רעמל— א קעפל:

Зверство немцев.

קיינער האט די צייטונג ניט געלייענט. פון פארטאג אן זייגען לעצטע=פארבליבענע איינוואוינער פון שטאט געלאפן.

לייע האט א צייטונג אין זאק פארוקט. מיט מולקען מיט פעקלעך פון קעלער ארויס. מוירע געהאט קוקן אף הינטן, אף דער אפגעדעקטער מאשין, וועלכע איז אליין און איינזאם געבליבן שטיין אין צעבראכענעם קעלער...

העגדזשיקעס. *)

בא מולקען קריכן רויטע הענט מיט בלאע אדער=שנירלעך פון קורצע ארבל ארויס.

ער שלעפט איצט מיט זיי זעק מעל אפן ברעג קאמע. ער האט ליב א לאנגן זאק, וועלכער ציט זיך אוים איבער דער גאנצער פלאך פון זיין ברייטן רוקן.

ביז זעקס פוד נעמט ער אף דער פלייצע—מער וויל ער ניט.—אין דרערד מיטן קאפ—דער געזונט איז טייערער...

פארדינט דריי רובל א טאג—גענוג!

עסן—עסט ער איצט אין שיינק, וועלכע שטייט נעבן הילצערנעם בריקל מיט א נאמען: „מעטשטא“.

וואס „מעטשטא“ איז ווייסט ער ניט. אנומלט האט אים א יאלד, וועלכער האט א צווייפודיקן זעקל פון ארט ניט געקאנט הייבן—א גאנצע שא געשטאמלט: „מעטשטא“—איז... איז... בייג...נקעניש... טרוי...מעניש...

מולקען האט זיך פארוואלט, אט, דעם יאלד אנעמען פארן הינטן, פארלייגן אים אף דער פלייצע—און פון דארט א זעץ טאן אים מיטן קאפ אן שטיינער=הארט.

מולקען קומט אפט א שטארקער פארלאנג. כאפן א נעפעשל און א זעץ טאן אין שטיינער=הארט.

אין „מעטשטא“ עסט ער אלע טאג א פעטן קליינרוסישן קרויט מיט כאזער=שמאלץ. ער האט א ווייבע אכט=שפיציקע קעפקע,—לייגט ער זי אונטער אונטער זיין געלן קאפ—כאפט א דרעמל נאך ווארעמעס אין שיינק...

שפעטער שפאנט ער מיט רויטע הענט ארויסגעשטעקטע פון קורצע ארבל צום טייך.

אין טייך ליגט א לייווע, זי זעט אוים, ווי א דערטרונקענע קאץ, ארויסגעשפיגענע צום ברעג.

אכאנסקער העגדזשיקעס האבן איר פון וואלאגדע אהער פארשלעפט. שוין

*) העגדזשיקעס — Бурлаки

א טאג ליגט זי דא. פאר זעקס רובל וועלן זיי זי ליידיק מאכן. זעקס זיינען זיי — דריי אידן. דריי — קריסטן. צוויי האבן שוין די ארבעט געווארפן. ניט אויסגעהאלטן. מולקע גייט דער צווייטער נאך גאווריליקען. נעכטן האט גאווריליקע פאר א גאנצן ברעג טרעגער געשריען: מולקע איז א יאט. — מ'קען מיט אים נעמען אן ארבעט!...

מיט פינף כאדאשים פריער איז מולקע אהער מיט א פארטיי געקומענע געקומען.

קיין ארבעט אין דער אוראלער שטאט ניטא.

לייען אין העקדעש פאר געקומענע געלאזן. אליין מיט א לייווע מעל איי ניזשני .אוועק. דארטן מיט א לאנגן פלאקן בעלקענער — איינעם צום צווייטן צעגויפגעשלעפט.

ביז בויך אין וואסער געשטאנען, מיט דינע צווייגלעך — בעלקענער געבונדן. פליטן געפלאכטן.

ניט אליין. נאך דריי הענדזשיקעס מיט אים.

פון דינע ברעטלעך צוויי ביידלעך אף א פליט צעגויפגעקלאפט. צוויי לאבן ווייסע כאלע איינגעקויפט.

פיר פלאשן — זויערן קוואס.

געטריקנטע — הערינג.

מאכארקע.

אין מיטן א זומער=טאג פון וואלגע ברעג זיך אפגעריסן, מיט פליט אין טייך אוועק..

רוקט מען אריין בארוועסע פיס אין שפאלט פון צוויי בעלקענער. הענט און בויך דריקט מען ארויף אף א רודער פון אויסגעהובלטער ברעט. פיר זיינען זיי: מולקע. באציא. נעגאזשי. אגאפיא. מיט הענט, מיט בייבער — אפגעמאסטן. גלייך טונקען זיי פיר אויסגעהובלטע ברעטער. פארכאפן קלאפטער וואסער. טרייבן א פליט אף וואלגע שטראם.

שווימט א פליט אף שטיקער זון, אף בערגלעך וואלקן — דערטרונקענע אין טייך. היים. ברענען העמדער אף צורודערטע לייבער.ווארפט מען לעצטע העמדער פון זיך אראפ. — בלייבן הענדזשיקעס אין געלע לייוונטענע הייזן, בארוויסע פיס אריינגעשפארט אין שפאלטן פון בעלקענער.

קריכט זון אין קאפ, אין אויגן פארפלאנטערט זיך, אין האר אונטער א פאכווע: — רינט אוים מיט א הייסן שוויים איבער נאקעטע לייבער.

שלעפן זיי ארוים אויסגעהובלטע ברעטער פון וואסער=טיף אף פליט. שפריצן אין וואסער מיט קעפ אראפ, ווי קעץ, וועלכע א ביידער=אינגל האט פון צווייטן גארן פאר עקן אראפגעשליידערט. א פליט שווימט אליין. הענדזשיקעס זיינען אונטערן וואסער. אגאפיא אויך. איין נעגאזשי בלייבט היטן דעם פליט. קוקט מיט זייגע הוילע — אנבערעמענדיקע אויגן אין וואסער=טיף און זעט: זיין ווייב אגאפיא שטופט מיט אפגעברענטע פיס איר לייב, א לייב פון איין שטיק אויסגעגאסן. דראפעט קלאפטער וואסער מיט באהאלטענע הענט. גראבלט זיך פלינק צוריק אפן פליט. בינטלעך האר. טריפן קאלטע וואסער אף רונד=פליישיקע פלייצעס. טאנצן צוויי ברוסט=בערגלעך, ווי קינדער קעפלעך מיט מיילעכלעך גערייט צו זויגן. דריקט זי אוים וואסער=טראפן פון האר הייגגלעך. ווארפט אף

נאקעט־לייב א רויטע קלייד—א סאראַן, ווערט פון א קלייד א רוקן—ברייטער. א בוזעם—העכער. ציט זיך אגאפיא אף פליט טריקענען... נעגאזשי האט מוירע צו איר נאענט צוגיין.

מולקע שפּארט ווידער בארווּיסע פיס צווישן צוויי בעלקענער. טרייסלט א געלע קאפּ האר אף זון און ווינט—הירזשעט ווי א פערד: קאלט... קאלט...

באציא הויבט ניט געאיילּיק ארויף זיין גרויסן פאנאנדערגעשוואומענעם קערפּער. ווישט אים מיט זיין בלאער אויבערהעמד. זיין בארד ניט געל ניט שווארץ—פארנעצטע זוואליק—צום האלז זיך צוגעקלעפּט. קעמט ער זי מיט פינגער פון זיין הארטקער האנט. פארקרימט א פּאר שמאלע אויגעלעך צו וואלקן־כמארע און באשטימט זיכער—א רעגן.

זיכער: — א רעגן.

פארמאטערט זיך א רויטע זון מיט בלאע וואלקנס שפּילן אין געיעג.

בלייבט זי ליגן אונטער זיי.

טרייבן הענגדזשיקעס א פליט צום ברעג. האמערן אריין צוויי פארשפּיצטע בעלקענער אין ווייכן זאמד. קנעפּלען שטריק צו אריינגעהאמערטע בעלקענער. א פליט איז געבונדן צום ברעג זיכער.

נעגאזשי בלאזט פאנאנדער א פייער־פלאם.

כאפּן ווינטן אפּגעריסענע פונקען, דרייען זיי אין הויפנס זאמד, אין ליימיקע ברעג, פארלעשן זיי אין וואסער.

וואלגע לייב צוקודלט. שפּייט מיט ווייסן שוים.

אגאפּיא קאכט א געדיכטן קליי מיט הערינג, לויפט ער אריבער איבערן ברעג פון א בלעכענעם עמערל.

איין שיסל:

קריכט מען מיט הילצערנע לעפל. פיר מיילעכער שלינגען הייסן קליי מיט ווייסע כאלע, פארטרינקען א זויערן קוואס.

ניטא קיין רעגן.—א הימל לאכט. אוונט. לעצטע פאסן זון. וואלגע ברענט. זון איז געפאלן אין וואלגע, איר אנגעצונדן. נאכט.

גליען פונקען אויף אין ווייט און טיף פון טייך. אף פליטן איז פינסטער. שפּריצן פונקען אלץ נעענטער צו פליטן. טרייסלט דורך נאכט א געוויש פון צע־שניטענעם וואסער. שרייען אייזערנע קוימענס פון פאנאנדערגעיאגטע דאמפּערס אין איר שטילקייט אריין: הענגדזשיקעס א וועג!

פליטן ליגן אין מיט פון וואלגע,—ליגן אין גאנצער ברייט.

באציא איז דער עלטסטער אפן פליט. ער ווייסט—א גאז פון א אייזערנעם דאמפער קען אריינשניידן אין פליט. א פליט אף איינציקע בעלקענער צעררייסן. ברומט ער ארויס פון זיך א געשריי צו א שבייניקן פליט אין נאכט כווישער:

היי: האצאפּע דריזשי דראהאלקע נא לעווא באק. קרוטשי!

שלייכן דורך אייזערנע דאמפערס דורך א געמאכטן שפּאלט פון צוויי פליטן.

טראגן דאמפערס אף זיך נעמען: „אוראל“, „קאמא“. ווער דארף זייערע נעמען? הענגדזשיקעס דערקענען א דאמפער נאכן געשריי פון קוימען.

מולקע שווימט די פערטע נאכט מיטן פליט.

באציא ליגט אין ביידל מיט אגאפּיאן. נעגאזשי שווייגט.

וואס וועט ערריידן.—באציא, זיין אייגענער טאטע לעבט מיט זיין ווייב... בא נעגאזשין הייננט די הינטערשטע ליפ אראפ. א נאז האט ער א רויטע. איינמאל אפגעפרארן—גייט זי שוין ניט אפ. אויגן זייגען בא אים נאקעטע, אן ברעמען.

גלאצט ער מיט זיי—אליץ אין איין פינטל...

מיט צוואנציק-צוויי יאר צוריק איז נעגאזשי אין א ביידל אף איינעם א פליט געבארן געווארן. באגאכט. אין רעגן-גוס.

אין דריי כאדאשים ארום האט אים באציא פון ביידל ארויסגעשלעפט. באטראכט זיין גרויסן קאפ, וועלכער איז מיט א דין-העלדזל געווען געבונדן צו בייכל און צו קרומע פיסלעך. באציא האט אף אים א צייט געקוקט. באשטימט. «негожий».

מער האט באציא שוין אף אים ניט געקוקט.

נעגאזשי האט גאנצע צוויי יאר א מאמען אין ביידל געזויגן.

זיין קאפ איז געוואקסן גיכער ווי דער בויך. אכצן יאר אזוי.—א הענדזשיק אויסגעוואקסן אפן טייך. שלעפט לייוועס. שטופט פליטן. מיט באצען, מיט מאמען גלייך געשפאנט.

באציא האט אים פיינט געהאט, וואלט אים שוין לאנג רוק-און לענד אפ-געשלאגן. די ווייב ניט געלאזן, מער קיין קינדער ניט געהאט. נעגאזשי—בען יאבעד, פאר זיין ווייב האט באציא מוירע געהאט. געזונט געווען. אליין מיילן-ווייט א פליט געקאנט טרייבן.

ווינטער ציען הענדזשיקעס פון ברעג אין דארף. קיין ערד ניטא. פלעכטן ווי לאפצעס, קערב אין געדונגענע פויערשע הייזלעך. טראגן זיי אין מארק פאר-קויפן

— —

אין איינעם א ווינטער איז נעגאזשים מאמע געשטארבן. פלוצים. נעגאזשי האט אין זעלבן ווינטער כאסענע געהאט. א כאסענע, ווי בא אלע פויערים אין דארף, מיט הארמאשקע, טענץ, בראנפן. א יונגע ווייב—אגאפיאן אף פליט צו זיך גענומען. דריי כאדאשים מיט איר אינאיינעם געשלאפן, ווארעם געווען—גוט.

אין א זומערטאג איז באציא אין שטאט געגאנגען. פון מארק געבראכט: א לאבן באלע. א צענדליק געטריקנטע הערינג. א נייעם—מילכאמע!

פון יענעם טאג אן טרייבט באציא נעגאזשין פון פליט. קנייפט אגאפיאן—זיין ווייב—אין האלדז און נידעריקער. פינטלט צו איר אין בוזעם אריין.

שטאט. א איינגארנדיקער רויט-געפארבטער מויער מיט א שילד: „Присутствие“.

א לאנגער, אנגערויכערטער דורכגאנג. אין דורכגאנג: פויערים, יונגע, אלטע, מאמעס, ווייבער.

דריי טעג איז נעגאזשי דא אין דורכגאנג געשטאנען. אומעטיק געווארן. וואס וועט ער דא טאן? צוריק צום פליט אוועק. ניטא קיין פליט. באציא מיט אגאפיאן האבן דעם פליט שוין פארטריבן. א נאכט אף ברעג זיך ארומגעוואלגערט. קאלט. צוריק צום רויט-געפארבטן מויער אוועק. פאנאנדערגעפרעגט. מיט א הורדא פויערים אין צווייטן צימער אריין.

גרינע מישן. זילבערפינקלדיקע עפּאָלעטן. אַריינגעשטעלטע ציינער. שפּאָרן. פּליכע קעפּ.

אויגן—אַלע אויגן אין אים, אין נעגאַזשין זיך איינגעגעסן.

שיטן זיך פראַגן :

א נאָמען ?—נעגאַזשי !

דעם טאַטן ?—באַציאַ !

פרעגט ווער איבער :

דעם טאַטן ?—באַציאַ.

וואו געבאָרן ?—גלאַטשעט ער אויס א פּאָר נאַקעטע אויגן. קוקט מיט זיי אין וואַנט. שווייגט.

וואו געבאָרן ?—ווישט ער מיט אַן אַרבל פון זיין לייוונטענער העמד טראַ-פּנס שוויים פון שטערן—שיסט אויס—אַפן פליט אין וואַלגע !

לאַכן פליכע קעפּ מיט אַריינגעשטעלטע ציינער : א געגוויער אַדרעס. און איינער פון זיי לאָזט אַרויס א רעזאָלוציע :

— פאַרהאַלטן.

קאַמע, וואַלגע—באַלד צוויי יאָר ניט געזען. מיט עשאַלאָן דערזערטירן אין א נייע שטאָט היינט געקומען.

שלעפּט ער זיינע בלאָע-אָנגעשוואָלענע פיס אין געלע וויקל-שנורן פאַר-וויקלט. קוקט מיט זיינע הוילע אויגן, אַף מויערן, אויטאָמאָבילן. אידישע קרעמער אין אָפענע טירן פון באַקאַליי קרעמלעך.

נעגאַזשין וואונדערט דאָס ניט ! ער האָט שוין א סאַך שטעט אַזוינע געזען. מיט אויטאָמאָבילן, הויכע, מויערן, אויטאָמאָבילן. קליישן. אידן. נעכטן האָט נע-גאַזשי באַקומען א היטל—א גרינע מיט א שוואַרצן בלאַנקעדיקן דאַשיק. אין דאַ-שיק אַריינגעקוקט. זיך דערזען. ווי אין קאַמאַ-וואַסער דעם גאַנצן פּאַנים דערזען. א קונץ !

מאָרגן דאַרף ער גיין אַף א נייע קאַמיסיע. ער געדיינקט שוין ניט, וויפל מאָל מ׳האָט אים אין די הוילע אָנבערעמענדיקע אויגן געקוקט. געשוואָלענע פיס גע-טאַפּט. נאָך אַזאַ קאַמיסיע ליגט מען אין א קאַלאַדאַק. דאַרט גיט מען ווייניק עסן. דערנאָך טרייבט מען צוריק אין ראָטע.

מאָרגן נאָך דער קאַמיסיע האָט ווער בא נעגאַזשין דאָס נייע היטל מיטן בלאַנקעדיקן דאַשיק צוגענומען, א פּאָר לעדערנע שטיוול פון געשוואָלענע פיס אַראָפּגעצויגן.

אַנ׳אַלטן שינעל מיט א ליטער ביז וואָלאָגדע געגעבן. אים נאָכגעשריען :

— נעגאַזשי — אויך א סאָלדאַט.

נעגאַזשי איז געפאָרן צו וואַלגע—א היים...

אין וואָלאָגדע צום ברעג טייך געגאַנגען. באַציען מיט אָגאַפּיען ניט גע-פונען.

מיט א לייווע אין ניזשני אוועק. אין א מיטן זומער-טאָג א היין׳ געקומען.

ברעג: א געשריי פון פּאַלנדיקן אייזן. קנוילן רויך. דאַמפּערס. טרעגער. הענדלער. הענדזשיקעס. מיידלעך. רויטע טיכלעך. זעלנער. עפּאָלעטן. פרענץ. ברידזשי.

נעגאזשי האט אויגן ארײנגעשטעלט אין טומל. איבער לײוועס, זעק מעל, פליטן ארומגעקראכן. אין ו־עדלעך הענדזשיקעס געזוכט; צו פאנאנדערגעלאזענע פלעמלעך־פײער געלאפן. א רויטער פלעק.—אגאפיא!

שפרינגט בא אים די הארץ ווי א פליט אף וואלגע־כוואליע. שווער׳ע פיס לויפן אין אומפעט צו א רויטן פלעק. אין וואסער אף א פליט. אגאפיא! אגאפיא!!

אנ׳אלטע הענדזשיקע קראצט פויל גראע האר אונטער א ווארעם טיכל. פארקרימט איר צעשרופעגעם פאנים. געגעצט—מיט א גרוים פאנאנדערגעריסיגעם מויל. שווימט ווײטער.

נעגאזשי בלײבט שטײן אין מיטן טײך. נישא אגאפיא—א טאעס.

דרײ טעג אין טומל געלויערט. אין געדרייש פון פארבײשווימעדיקע פליטן געזוכט. נישא.

א היץ ברענט אין קאפ. טריקנט אין גומען. שנײט אין הונגעריקע געדערים.
נעגאזשי—א שטיק מידקײט, פארווארפן אין ברעג טומל.
אויגן—אויסגעקוקטע לעכער.

שלעפן הענדזשיקעס א לײווע פון אוראלער שטאט. פינקלען אויגן אויף מיט פרײד.—דערשלעפט. אט איז שוין ניזשני. באלד וועט זײן ווײסע כאלע. שײנק. מולקע גײט אין מיט צווישן באציען און אגאפיען...

אגאפיא האט די ערשטע זײן גרויסן קאפ דערקענט. שטײען געבליבן. הענט האבן א שטריק אויפגעהערט שלעפן. ארויסגעפאלן. מיט שרעק אויסגעשריען: ניעגאזשי!

די ערשטע נאכט איז נעגאזשי ארום באציעס בײדל ארומגעקראכן. אין שפאלט צווישן צווײ ברעטלעך פארוואוגדערטע אויגן ארײנגעקוועטש.—דאס בײדל, ווי אן ארויסגעטריבענער הונט באשמעקט, און בײדל ארײנגערופן:
אגאפיא!... אגאפיא!...

באציא איז פון געלעגער אויפגעשטאנען. זײן גרויסן קערפער פון אגאפיאס רויטן סאראפאן אויסגעוויקלט. זײן נאדלדיקן שטעקן אף נעגאזשין אויפגעהויבן. פארבײ נעגאזשין אין באלקן געקלאפט. ארויסגעקלאפט:—אגאפיא—מײן ווײב... אוועק, איך וועל שלאגן.

נעגאזשים אונטערשטע ליפ איז נידעריקער ווי אלע מאל געבליבן הײנגען. פון ווינקל פון זײן גרויסן מויל האט א ווײסער שוים ארויסגעשלאגן. זײן קאפ האט ער פון האלדז געריסן, אפרײסן געוואלט. פלוצים—זײן האלדז־נאקן צו באציען אויסגעקערעוועט, גיך, ווי עמיצער וואלט אים נאכיאגן—צו מולקעס בײדל געשפרונגען. אין בײדל ניט ארײן. אף א באלקן באם ארײנגאנג געפאלן. זײן גרויסן קאפ אין הענט באהאלטן. זיך פאנאנדערגעוואיעט...

געוויינט הויך. אפגעריסן. מיטן גאנצן קערפער געכליפעט. פארשטומט געווארן. געזעסן—הײלע אויגן אין נאכט פינסטערקײט צעגאסן. זיך דערמאנט. ווידער געוואיעט. פון יענער נאכט אן שווײגט ער.

פיר טעג. פיר נעכט. וואס זאל ער רײדן. באציא, זײן אײגענער טאטע האט בא אים זײן ווײב צוגענומען...

זיצט ער איצט אפן ברעג פליט. מולקע נעבן אים.

מולקע ציט א גאיאקער לידל.

פארקריכט א גאיאקער לידל, וועגן א לעבן פון א בלאטן, צו נעגאזשין. א לידל א פרעמדס, א קלינגענדיקס, קלינגט אפ ווייך, אויסגעוואָרעמט:

— באציא מיט אגאפיאן אין איין ביידל. שפרייזט ער דעם וויפלטן מאָל שוין צום ביידל, וואו באציא מיט אגאפיאן ליגן. רוקט אריין זיין קאפ אין שפאלט צווישן צוויי ברעטלעך, שרייט אויס: אגאפיא! א געשריי שלעפט זיך איבער בערג—הארט, אין קארן שפאלטן. שטארבט אפ אין טייך שטילקייט.

נעגאזשי שלעפט פויל צוריק זיינע בלא־אנגעשוואָלענע פיס. קומט אף זיי צום ברעג פליט. קוקט אריין מיט זיינע אנגברעמענדיקע אויגן אין טייך־טיף... און שפאנט ווייטער אין וואסער־לויף...

נעגאזשי האט זיין קאפ נאך זיך נאכגעשלעפט.

אונטערן פליט פארשוואונדן. אין וואלגע.

מולקע האט אין צוטומלטן וואסער געקוקט. נאך נעגאזשין געוואָלט שפרינגען. געוואָלט און ניט געשפרונגען:

ס'לוינט ניט!

אליין ניט וויסנדיק צו וואס, אין וואלגע א מויל שפייעכץ אריינגעשפיגן. פון ברעג פליט אוועק...

בלייבט שטיין מולקע בא באציעס ביידל, קוקט אין איר אריין.

אגאפיע האט איר גאנץ פליישיק לייב אין באציען איינגעוויקלט. פיר פיס געציילעמט און איינע אין צווייטע פארפלאכטן. באציע האט זיין אויסגעהאריקט פאנים צו אגאפיאן אפן בוזעם געווארפן—א רויט־צעפרידענעם אים דארט ליגן געלאזן. כראפענען זיי ביידע ארוים פון זיך א לייב־מידקייט, א קערפער זאטקייט. מולקע האט אף צוויי דורכגעפלאכטענע קערפער געקוקט. פון ביידל אוועק—זיך פאנאנדערגעהירזשעט:

באלד וועלן זיי אויפשטייען...

שטיל צוויי בעלקענער פון ברעג פליט אפגעבונדן, זיי איבערגעבונדן, א קורץ ברעט אף רודערן אנגעגערייט. פון זיין ביידל א קליין פעקל מיט א האלבן ברויט געבראכט—אלץ פארטיק.

פאמעלעך, אזוי ווי ער וואלט זעק מעל אף קאמע־בערג שלעפן, דינע ריט־לעך מיט א מעסער געשניטן, צעשניטן, איין באלקן פון צווייטן פאנאנדערגע־טריבן

באציעס ביידל איז געווען געבויט אין דער מיט פון זעקס איבערגעפלאכ־טענע בעלקענער. איצט, ווען מולקע האט ריטלעך פון ביידע זייטן פליט פאנאנ־דערגעשניטן, בעלקענער צעשיידט, האבן דינע וועגטלעך פון א ביידל ניט געקענט איינהאלטן דעם וואסער־שטראם.—א ביידל האט דעם לעצטן זיפץ אין נאכט־כווישער, אין וואלגע־שוים אריינגעשריען. זיך צעריסן.

מולקע האט מיט זיין קורצער ברעט צוויי איבערגעפלאכטענע ברעטער צום ברעג געטריבן. פון ברעג געזען, ווי שטיקלעך פליט טוליען זיך איינס צום צווייטן, שווימען איינציקווייז און העפקערדיק אין ברייט־לייגג פון פאנאנדערגעווייטן טייך.

באציע מיט אגאפיאן זיינען געבליבן ליגן אף צוויי ניט גוט פאנאנדערגע־פלאכטענע בעלקענער. מיט פאנאנדערגעריסענע אויגן געזוכט א פאנאנדערגע־

טריבענעם פליט. וואלגע האט פון ביידע זייטן מיט וואסער־קודלעם ארויפגע־פאטשט, זיי אין א קאדאכעם הין און צוריק ארומגעווארפן. נאס געמאכט.

א געשריי „נעגאזשי" האט אפגעקלאפט אן בארג הארט. זיך אראפגעגליטשט. געבליבן ליגן אין וואסער־טיף.

מולקע איז צופים ביז א סטאנציע־ברוקל דערגאנגען. מיט א דאמפער אף מארגן אין דער אוראלער שטאט געקומען.

קאמע ווארפט אויפגעבלאזענע וואסער אין א הערבסטיקן טרייסל.

טעג זיינען גרא־פארוויינטע.

באנאכט הערט זיך א געשריי פון הענדזשיקעס אין פארקאלייעטן וואסער.

א לייווע בלייבט שטייען באם הילצערנעם בריקל. פופצן טריט ווייטער פון מולקעם לייווע ארבעטן געקומענע. זיי שלעפן דארט זאלץ פון אן אייזערנעם דאמפער. מולקע וועט מיט זיי ניט גיין ארבעטן—דארטן זיינען אלע געוועזענע יאלדן. ניט קיין טרעגער...

ווען צווישן זיי וועט זיך פאנאנדערפלאקערן א קריג, וועלן זיי קומען אים רופן.—מולקען פאלגט מען. זיי קענען אים פון גאיאק...

לעצטע טעג שלעפט קאמע אף זיך לייוועס און פליטן פון ניזשני און וואלאגדע. באלד וועט זי בלייבן ליגן, ווי געפייגערט אונטער אן אייז הויט פאר־פרארן.

מולקע האט די לעצטע נאכט זיין קורץ־קעסטלדיקן קערפער אף זעק מעל צעווארפן. קרומע אויגן אין קאמע טיף דערטרונקען.

באשטימט: מארגן פרי גייט ער אין העקדעש צו זיין מאמען—לייען...

העקדעש פאר געקומענע.

וויגן זיך טויזנטער יארן איבער טויזנטער מיילן.

דרעמלען וועלדער אין זיסקייט פון זויגן מיט מיילער צו ערד־בויך געבונדן.

שטייען בוימער געדיכט און צוזאמענגעווארפן אין וואלד־טיפעניש. אין זיין געדיכטעניש

הייבן זיי —

— זייער אנהויב אין דארעם זייט פון אוראלער בערג.

רייסט זיך אריין א שטאט אין וואלד־שטילקייט, אין זיין רואיקן דרעמל.

רייסט זיך אריין מיט הייזער הילצערנע, ציגלענע, מיט מארק־טומל, מיט פאבריק־רויך.

פריער האבן געראויכערט קעפ פון וועלדער. קנוילן רויך צו זון געוויקלט—אף הונדערטער מיילן א הימל געצונדן.

איצט גייט א רויך פון רונד־געציגלטע קוימענס. גייט דין־גלייך, ווי קוילן פון ביקסן אין וואלקן געשיקטע.

האט איינער פון די רייך־געווארענע פויערים שטיבער אף מיט וועג פון שטאט און וועלדער געבויט, איינע אויסגעבויט, און די צווייטע ניט געענדיקט בויען.

אפן שטאט-מארק א קופערנער סאמאוואר איינגעקויפט. זעט א סאמאוואר אוים—רונדבייכיק, ווי דאס לייב פון א טראגעדיקער מיט צוויי קינדער אין בויך.

פארקויפט א פויער גלעזער טיי פארקעלטערטע פארבייפארער אין וויים-שנייאיקע נעכט.

אין קאמיטעט פאר געקומענע איז א זיצונג געווען.

אפן טאג סיידער:	באשטימט:
1) דירע פראגע	פאר אלטע, קראנקע און גלאט ווער פון די געקומענע האבן ניט וואו צו זיין,—עפנט זיך א העקדעש.
א פארשלאג: עפענען א העקדעש.	געוואונשן — הינטערן שטאט.
	דורכפירן דעם דאזיקן באשלוס נעמט אף זיך מאדאם קאווארסקאיא.

אין דריי טעג נאך דער זיצונג האט מאדאם קאווארסקאיא ארומגעדרייט איר קאראקולענעם יאק איבער לאנגע צימערן פון א הילצערנע שטוב, און א באלע-באס האט איר אין אויער אריינגעשריען: גלייך ווי זי וואלט טויב געווען—ער וואלט די שטוב ניט פארדינגען. ניט לאנג זי אויסגעבויט.

צוויי זין האט ער געהאט—ביידע אוועקגעטריבן אין פוילן. אין יענעם לאנד פון וואנען זיי, די אידן, זיינען אנטלאפן. טרעפן נעכט—גאנצע וואכן קיינער פארפארט ניט. א ווינט נאר קלאפט אין פענסטער. מוירעדיק. ער וועט בעסער פארן אין דארף. אף א נייע שורע איז איצט אין הילצערנער שטוב פון אט דעם פויער א אידישער העקדעש פאר געקומענע.

ציען זיך טעג, דורך א ניי געקויפטן זייגער אויסגעמאסטן.

אבער גיט מען אנבייסן.

טשיי... טשיי... טשיי...

נאסטאסיעס שירץ איז אמאל וויים געווען, איצט איז זיין קאליר ניט באַ-שטימט. ניט וויים—ניט שווארץ.—ביידע קאלירן אינאיינעם.

אף ברודיקע פים טראגט זי מאנסבלשע שטיוול. קלאפט זי מיט זיי צווישן הילצערנע בעטלעך, מיט שטרוי-זעק באדעקטע.

נאסטאסיא האט ליב אראפצושלעפן אן אויבער-צודעק נאך פון א שלאַ-פעדיקן קערפער. שרייט: вставать приказано דערפילט א שלאפעדיקער א פרימארגן-קעלט. ציטערט ער אויף. ציט אן פויל אף זיך אויסגעטראגענע קליידער.

טשיי... טשיי... טשיי...

נאסטאסיא שפאנט שוין אין צווייטן צימער צווישן הילצערנע בעטלעך.

נעבאמקע עפנט מיט דרעמל נאך פארצויגענע אויגן. קוקט לאנגזאם אף דער קענגאיבער-שטייענדיקע בעט. דערקענט זי ניט. נעבאמקע איז געוואוינט אלע טאג לייעם בעט געפינען איינגעדעקט אין א קריגאלינע—א בורדאע, מיט שפיצן בא ברעג ארבל און קראגן.

היינט ליגט לייע אונטער א בלא-געשטעפטער קאלדרע. פון וואנען איז בא איר א נייע קאלדרע? — זיך דערמאנט.

נעכטן איז מאדאם קאווארסקאיא דא געווען. פארזאגט עסטערן: ווער פון זיי ס'נעצט זיך ניט, גיט א נייע קאלדרע.

און נאך: היינט וועט מען געבן ווייסע כאלע מיט מילך א פולע גלאז.

נעכאמקע האט צוואנציק זיבן יאר. מיט גראבע פיס און רויטע באקן.

איר מאן איז שוין געהארגעט אין מעמל, אזא שטאט אין דייטשלאנד. זי האט א בריוו פון זיין ראטע באקומען.

די מאדאם קאווארסקאיא האט פאר איר מוירע. זי שילט מיט טויטע קלא=לעס און קען אויסרייסן די האר פון קאפ.

אין דער היים איז זי גאנצע נעכט בא פאנאנדערגעבראכטע אויוונס גע=שטאנען, דייטשעס טייג געקנאטן. ניט פאר זיך—פאר יענעם.

צייט מיטן קאמיסער פון דער היים אוועק טוט זי גארניט:—

דער קאמיסער איז ניט קראנק צו געבן!...

גאנצע טעג ליגט זי אפן שטרויענעם זאק אין איר הילצערנע בעט און רעכנט:—וויפל דער קאמיסער פארדינט פון זיי, פון די געקומענע...

— —

כאדאשים=לאנג מיט לייען, מיט מולקען איבער שטעט און וועגן זיך ארומ=געשלעפט. זי וויל אז מולקע זאל זיין איר מאן. ער האט איר שוין צוגעשטעלט א בייכל—אלע אין העקדעש ווייסן דאס.

לייע שווייגט. לייע האט האלב=בלינדע אויגן אין די לעצטע הארבסטיקע טעג איינגעפלאכטן.

קויקלען הארבסטיקע טעג—וואכן אין געלע בלעטער פארוויקלט. קויקלען זיך מיט פויער און וועגל אין קויטיקן דרויסן.

א טאג הויבט זיך אן אין העקדעש מיט נאסטאסיעס אויסגעשריי—טשיי, טשיי, טשיי... און שטארבט אפ מיט א קלאג פון לייבקעס פאלאטע.

ציען זיך וואכן איבער ווייס געקאלכטע ווענט. פארוועבן זיך מיט מענשן, מיט שטרוי=זעק.

ווען ניט ווען רייסט לייע איר בליק פון פענסטער=שויב, פון געלן דרויסן. פירט אים לאנגזאם איבער באקאנטע צורעס פון געקומענע איבער צימער=זאכן. בלייבט הייגען איר בליק אף א ניט=דערקענטן פלעק. רייסט זי דאן ברייטער שווארצאפלען פון האלב=בלינדע אויגן. א נייער פלעק אין העקדעש און זי ווייסט ניט וואס, און זי ווייסט ניט ווען.

שטעלט זי געאיילק איר אויסגעדארטן קערפער אף קלעפיקע ברעטער פון א פריש געפארבטן דיל.

לויפט צווישן געדיכט צעשטעלטע ברעטער און דערוואוסט זיך: דער ניט דערקענטער פלעק—א ניי=געקומענער.

נעכטן איז ער מיט אונטערטונקלקייט אין זיין לאנגער זיידענער זופּעצע אהער אריין, געזעסן. לייע אויך. דער ניי=געקומענער האט דערציילט א מאדנע מאיסע וועגן אפגעבריטע שטעט, וועמעס עקן מ'האט פארקוועטשט אין אייזערנע קנייפער.

לייע האט דאס אליץ נעכטן געהערט און פארגעסן. לייע פארגעסט אליץ!

זי געדענקט נאר, אז בא איר אין זאק קנייטשט זיך א רוסישע צייטונג.

ווי נאר דרויסן וועט אנהויבן צו שפינען טונקלקייט אף וואלד און וועג,

שטערן=פונקען וועלן גליען ווי לאמטערן=פלעמלעך אין זיינע געסלעך—וועט דאן לייע פון זאק אויסוויקלען א צעריבענע צייטונג.

גלעטן מיט פינגער=ציטער איבערן אויבערפלאך פון שוין אפגעמעקטע אויסיעס.

דריקן א צייטונג צו בלא=פלאכיקע בריסטלעך, וועלכע אלטקייט האט איר אף ביינער אויפגעהאנגען. באנענד: באהאלט לייע צוריק א צייטונג מיט א שרייענ=דיק קעפל : зверство немцев

פארקרימט ברייטע ליפן אין א צעדרייטן שמייכל : מיין טאכטער, מיין ראכל.

מולקן האט פערציק קארבן פון קאמע געבראכט. אין שטאט קיין ארבעט ניט געפונען, וואלגערט ער זיך דערווייל אין העקדעש.

מאדאם קאווארסקאיא איז ניט געגאנגען—געלאפן. ניט גערעדט—ווערטער געשלונגען.

אף מארגן נאך מולקעס קומען אין העקדעש איר קאראקולענעם יאק ארומ=געדרייט. צו דער טיר געאיילט. אין איילעניש אין איין אטעם ארויסגעשאטן :

גיט זיי וואס מער ריצנאייל,—פונקט צען שיקט זיי שלאפן. דער העקדעש איז פאר געקומענע, ניט פאר „טראגעדיקע". געבאמקע האט קיין רעכט ניט גע=האט זיך דערלויבן...

מולקע האט זי בא דער טיר אנגעיאגט. צוויי צענגרובלדיקע איר אין האנט ארייגערוקט.

מאדאם קאווארסקאיא איז א צעטומלטע שטיין געבליבן. דורך פענסנע=גלעזלעך מולקען אנגעקוקט. צוויי צענגרובלדיקע אין האנט געדרוקט. ווערטער געוואלט שלינגען. ניט געקאנט. מולקע האט קורץ אויסגעציילט : צוואנציק רובל פאר מיין מאמען. איך וויל ניט זי זאל עסן קאלישע—ווערטער אויסגעציילט פון העקדעש ארוים.

מאדאם קאווארסקאיא האט צעפרידן געשמייכלט. פון א שמייכל האט בא איר דאס פאנים אפגעבלאנקט, ווי אויסגעשייערטע קופער. א צעפרידענע פון העקדעש זיך ארויסגעקייקלט.

מולקע איז געגאנגען מיטן וועג, וואס פירט צו מאטאוויליכער פאבריקן. ערשטער שנײ איז געפאלן שטיקערווייז. מיט איין שאט דעם וועג פארשמירט. צעטומלט אין ווייסקייט פאבריק=דעכער אויסגעפארבט.

מולקע האט געקוקט, ווי מאטאוויליכע ווארפט פון זיך ארוים די אינדער=פריאיקע ארבעטער מישמוירע—ווייבער, מענער. אין די הענט ליידיקן טעפ, טע=לער, קאשיקעס. דער טויער האט זיי ארויסגעווארפן קופקעסווייז. פארלעך אוי איינציקע. יונגע שקאצים אין לאפצעס און ברוינע קורטקעס, ניט לאנג אהער פון דארף געקומענע, האבן זיך נאך שיקטעס מיט ליידיקע קאשיקעס געיאגט. מיט פאנאנדערגעווארפענע הענט זיי צו זיך אין ארעמס געכאפט, מיטן ערשטן שניי שיקסעס אויערן געריבן. אנגעריבן—נאך גייע זיך געיאגט. די שיקסעס האבן מיט געפילדער פון זייערע הענט זיך געריסן. ארויסגעריסן, אפן אנגע=ווארפענעם ערשטן שניי ארומגעלאפן, צוריק צו די יונגע שקאצים אין די ארעמס ארייגעפאלן.

עלטערע האבן צעפרידן געקוקט אף פארלער שטרייטער, אפן ערשטן שני. שוין ווינטער !..

א היים אוועקגעאיילט.

מולקע האט די לעצטע פארשפעטיקטע ארבעטער דורכגעלאזן, צוריק צום העקדעש געשפאנט. איז דער הויף ווענען דערציילט : אויב ער וועט אין שטאט קיין ארבעט ניט געפינען, וועט ער אנקומען אהער, אין מאטאווילינצע. אפן עסן קען מען דא פארדינען.

מולקע איז פארמאטערט אין העקדעש אריין.

אין א ווינקל איז געזעסן דער ניי=געקומענער, ארום אים דער גאנצער העקדעש איינוואוינער, אויסגעניצטע לייבער האבן זיי איינגעוויקלט אין בלאע קאלדרעס. פון די בעטן אראפגעשלעפטע.

דעם ניי=געקומענעם האט מען נאך אין דער צייט פון כמעלניצקעס שכיטע הענט און פיס געצויגן.—לאנג=אויסגעצויגן—צו א דארן און ברוסט=געבראָ= כענעם קערפער צוגעהאנגען. א ווייסער פאנים איז געוועזן בא אים איינגערעמלט אין א געדיכטער שווארצער בארד. פארבלאזע אויגן האבן ארויסגעטריפט א רו= איקע שרעק.

זיצט ער דא איצט אין העקדעש. אין גרא=טונקלקייט פארצויגן. רעכנט, וויפל שטעט זיינען אפגעברענט אין פוילן דער מעדינע. בא יעדער שטאט פאר= בויגט ער א פינגער. רעכנט גענוי. ווי אנ'אלטע מאמע אירע פארשטארבענע קינדער. וויסט ער ווען און פאר וועלכן קייסער מ'האט אין פוילן א שטאט אויס= געבויט, מיט וועמען א שטאט האט געהאנדלט. ווער זיינען אין פוילן שרייבער געוועזן און ווער האט מיט אויפשטאנדן אין איר אנגעפירט.

אויסגערעכנט א צעטל פון אפגעברענטע שטעט, בלייבט ער זיצן שטיל. דער האלדז=נאקן וויל ניט האלטן גלייך אף די שילטערן זיין שווארצן קאפ. הייגנט בא אים זיין קאפ געבויגן אראפ.

פון אפגעברענטע שטעט קריכט א שמועס אריבער אף דייטשישע צעפעלינען. לייע דערציילט שוין צום הונדערטן מאל, ווי א באמבע האט פיר דעבער דורכגע= בראכן, איר טאכטער—ראכלען אף דריי הויפן, ווי פעדערן צעבלאזן. שלעפט ארוים א צווייטע אידענע א איכעס=צעטל פון רייך=געווארענע אין מילכאמע= צייט אידן—און פארהאקט זיך מיטן קאמיטעט...

שפייט ארוים אנציינערדיקע מויל א מיינונג :—מולקע איז א ווילדער יונג. געלט וואלט איך איר געגעבן ?—געברענטע קרענק.

כריפעט א צווייטע—נישקאשע, מאדאם קאווארסקאיא טוט ניט פאר מיצוועס. ניט אזא צייט...

וועגן עסטער צייטלין—די פארוואלטערן פון העקדעש צעטיילן זיך די מיי= גונגען

א איד מיט אן אויסגעקראכענעם בערדל, א פליכע קאפ שרייט איבער:

— עסטער דארף האבן פראקטיקע צוליב איר דאקטאריע, איז זי אהער אין העקדעש נאך פראקטיקע געקומען.

איז די מייגונג א מאגסבילשע, א שווערע, גליטשט זי זיך פארביי.

קרייט אריין א אידענע מיט א דין קעלכל :

— איר איז באם טאטן דערעסן געווארן פײנקיכן מיט ווייסע כאלע, איז זי געקומען זען, ווי ארעמעלייט לעבן אין העקדעש.

מיט איינס זיינען אלע נייגעוואוויגער דא אין העקדעש מאסקים—

א קלאר מיידל ווארפט ניט אוועק א טאטן מיט אזא געשעפט און זיצט ניט מיט לייבקע אינוואליד ביז האלבע נאכט.

דער ניי־געקומענער הערט ניט וועגן וואס ווייבער קריגן. שטעלט פלוצים אויף זיין לאנג־אויסגעצויגענעם קערפער פון בעט. לויפט געשווינד צום פענסטער מיט נאכט פארצויגענעם, קוקט אריין אין פענסטער דרויסן, אין ווייסן וואלד. פארטרויט שטיל:

אז לויפן די אפגעברענטע שטעט.

אלעמען ווערט פון זיינע רייד אומעטיק. אלע האבן שוין פארגעסן וועגן עסטערן, קאמיטעט, רייך־געווארענע אידן.

א גרויסער כארעוו קריכט דורך אויסגעלעבטע ביינער.

אפגעניצעוועטע הערצער הויבן אן קלאפן מיט פארלאזטע היימען, מיט פארווארפענע שטעט. טוליען זיך געקומענע שטארקער איינער צום אנדערן און יעדערער אין זיין קאלדרע—צעקריכן אף שטרוי־זעק אין הילצערנע בעטן שלאפן.

ווערגט זיך דער העקדעש אין א קראנקן שלאף. מולקע וויל לייען בארו־איקן—קען ניט.

לייע איז פון בעט אראפ. בינטלעד גראע האר, קופקעס אש זיינען איר אף דעם שטערן צעפאלן.

בייניקע הענט האט זי אין רונד־פויסטן פארקוועטש, מיט פויסטן זיך אין קאפ געשלאגן, מיט לעצטע קויכעס איין ווארט איבערגעשריען:

— איך וויל ניט!

אין העקדעש הערט זיך א שנארכעריי פון שלאפנדיקע.... באם פענסטער שטייט נאך אלץ דער ניי־געקומענער. מיטן שטערן אין שויב אריינגערוקט.

ווער פון די געקומענע ס'כאפן זיך אויף. גורען זיך צוריק, מיט קעפ אונטערן קאלדרע

מולקע פירט מיט לייען א שטילן געראנגל. פארכאפט אירע בייניקע הענט. דריקט זי צו צו זיך. טראגט זי צוריק אין איר בעט אריין. לייע בלייבט פארמא־טערט ליגן. בארואיקט זיך. טוליעט זיך נעענטער צו מולקען, ווערט בא אים אף קני אנשלאפן. מולקע לייגט פארזיכטיק איר קאפ אפן קישן. דעקט זי איין. בלייבט א ווײלע שטיין. לייע שלאפט.

מולקע גייט שטיל צו נעבאמקעס בעט. נעבאמקע שלאפט ניט—אף אים געווארט. עפנט זי גיך א ברעג קאלדערע וויקלט מולקען איין אין זיך. נאכט.

צוויי וואכן אין געשריי—טשיי, טשיי. לייעס שווייגן, מאיסעם פון א ניי־גע־קומענעם. אין אנהויב פון דריטער—מאדאם קאווארסקאיא.

אין דרויסן גלאזן ווארטן צוויי שליטעלעך. אין איילעניש דעם העקדעש דורכגעדרייט. צו עסטערן אין צימער אריין. מאדאם קאווארסקאיא איז גע־שטאנען אפן שוועל פוןביידע פאלאטעס, הויך אויסגעלייענט א באשלוס פון קאמיטעט, אויסגעלייענט, מיט גלעזערנע אויגן אפן העקדעש געגלאנצט.

די געקומענע האבן זיך פון זייערע וואטאווע קאלדערעס אויסגעוויקלט. פון הילצערנע בעטלעך אראפ. מיט קראנקע אויגן צו נעבאמקען געפינטלט. געווארפן א האגל קלאלעס. ניט דערוואַרט.

נעבאמקע איז פון בעט אראפ. שטיל, אינזיך פארטאן שמאטעס אין פעקלעך געבונדן, פארבונדן. קיין איין וואָרט ניט ארויסגעווארפן.

מולקע איז געשטאנען אין א ווינקל צימער. רויטע הענט אין קעשענעס פון לייוונטענע הויזן אריינגערוקט. וועמען דערציילט:

איך וועל מיט נעבאמקען ניט כאסענע האבן. קאלט און אומעטיק געווען בין איך געקראכן און מער גאר. נעבאמקע האט אים וואס ענטפערן געוואלט. פארשוויגן... אין האנט איר פעקל שמאטעס פארגומען. צום טיר געגאנגען.

מאדאם קאווארסקאיא האט איר קאראקולענעם יאק נאך נעבאמקען נאכגעדרייט. בא מולקען אין ווינקל ווערטער ארויסגעשאטן:

— יונגערמאן, איר האנדלט אנטימאראליש. דער קאמיטעט וועט אייך צווינגען כאסענע האבן!

מולקע האט זיך צום טיר אויסגעקערעוועט. בא נעבאמקען א פעקל זאכן געריסן, ארויסגעריסן. זאכן איינציקוויז איבער בעטן צעווארפן. אין נעבאמקען אריינגעשריען:

— גיי אף דיין ארט. פאר א שטיק פלייש מיט גלעזערנע אויגן זיך דערשראקן.

און פארענדיקט:

— מאדאם, ווארפט זיך ארויס, אניט וועל איך אייך העלפן...

מאדאם קאווארסקאיא איז צעטומלט צום טיר געלאפן. אין קאראקולענעם יאק זיך פארפלאנטערט. מיט איר גאנצער גרויס באם שוועל און טיר זיך אויסגעצויגן פארן הארצן זיך געכאפט. געוואלט כאלעשן און ניט געקאנט.

עסטער צייטלין.

אהער אין העקדעש איז זי שוין מער ניט געקומען. עסטער האט דערציילט, אז מולקע האט אף דער מאדאם אזא שווערן איינדרוק געמאכט, אז זי איז אינגאנצן אוועק פון געזעלשאפטלעכער ארבעט...

עסטער איז גאנצע טעג איבערן העקדעש ארומגעלאפן. וועמען טראפנס אין די קראנקע אויגן אריינגעטריפט. ריצנאייל אין די איבערגעפידטע מאגנס אריינגעגאסן. פלאסטער צו אנגעריסענע געשווירן געקלעפט.

בא איר אפן טיש: ביכער אנגעהויבענע, ניט צעשניטענע, אויסגעלייענטע. ביכער דורכגעמישט מיט רעפועס-פלעשלעך. גרינע, ווייסע, אלערלייפארביקע.

אפן וואנט—פערעץ, דאסטאיעווסקי, בערגעלסאן, גאגאל, א לאנגער צעטל:

לייען—פופצן טראפן—דריי מאל א טאג.
נעבאמקען—א עסלעפל—צוויי מאל א טאג.
לייבקען—מאסאזש—פארן שלאף.

" " — " — "

מולקע האט געענדיקט פארעסן די פארדינטע געלט. גאנצע טעג איבער דער אוראלער שטאט זיך ארומגעשלעפט. ארבעט געזוכט, ניט געפונען.

נעבאמקע איז מיט יעדער טאג דיקער און בייכיקער געווארן. אנגעשוואלן.

עסטער, צייט מולקע איז אהער פון קאמע געקומען, זיצט זי ניט מער מיט לייבקען. אלע אוונט שפאנט זי מיט מולקען אף מאטאווילער וועג. פארקריכן זיי אין דערבייאיקן וואלד. מולקע גייט באזונדער, פאר זיך. עסטער גייט באזונדער פאר זיך. זעלטן ווען פארלירט מולקע א ווארט. א ווארט א שווערן, בלייבט עס ליגן אין ווייכן שניי. צוגיסט זיך ניט אין א ריידעריי. עסטער שווייגט :—

וואס זאל זי מיט אים ריידן, אז מולקע האט אף זיין גאנצן לעבן קיין אייגציקן ראמאן ניט אויסגעלייענט.

אזוי א וואך. זיך צוגערוקט. מולקע דערציילט וועגן נעכט אף וואלגע, וועגן א לעבן אף גאיאק. אויגן גלאנצן אפ אף שניי=ווייס גרין.

אנהויב וואלד. שניי מיט אלטע בוימער זיינען געווינטערט.

שטיקער ווייסקייט צו קעפ אף זיי אראפגעווייט א ווינט. טיפער אין וואלד א בוים—אונטערגעזעגט. עסטער פון איין זייט—מולקע פון א צווייטן. מיט הענט א בוים ארומגעפלאכטן. ניט דערלאנגט. נאך א פאר הענט פעלן אף ארומצעכאפן די ברייט פון אונטערגעזעגטן בוים. בלייבן זיי ביידע אף אים זיצן.

באַ מולקען אין קאפ קלאר, ווי דער שניי באַ אים אונטער די פיס.

א הארץ וויגט זיך אויסגעמאסטן, ווי יונגע בוימלעך אין אנהויב וואלד.

פון צווישן די בוימער זעט ער אוראלער בערג, אפגעריסענע. בערג זיינען צעשרומפן אין טיפע קניימשן און אויסגעשפיצטע לייטענע הויקערס. קען דער שניי ניט בלייבן ליגן אף א אויסגעשפיצטן ליימיקן הויקער. ניטא אן וואס זיך אנהאלטן. שטייען אוראלער בערג, איבער ווינטער געפלעקט : ברוין=ווייס=ליים=שניי=ליים=ווייס=ברוין. זומער בלייבט א ווייסער פאס אפן העכסטן שפיץ פון בארג—א שניי=היטל. מולקע טראכט איצט וועגן גארנישט—ס'איז גוט ! שפרינגט ער אראפ פון אונטערגעזעגטן בוים, צילט מיט א פארהארטעוועטן הויפן שניי אין ווייט. טרעפט.

שטעלט זיך אף הענט. קוליעמט קאפ און בויך אין שניי=ווייסקייט. בלייבט שטיין געבן עסטערן... באַ מולקען גלאנצן איצט די אויגן גרינער. זיין קורץ=קעסטלדיקער קערפער איז איצט פון פראסט פארשטייפט. פלאקסענע האר שיטן ארויס פון זיין אכטשפיציקער קעפקע, צעשיטן זיך אף זיין נידעריקן שטערן. ער רייבט אין שניי פארפראדענער פינגער.

עסטער זיצט אפן קלאץ. פון אונטער זיך אונטערגעבויגן. געשארענעם קאפ אין פעלצענעם קראגן איינגענורעט. בלייכע פינגער—אויסגערויטלט. אטעמט זי ארויס פון זיך א קערפער=ווייכקייט. א געדאנק איז געוואקסן—אויסגעוואקסן. איבערן גאנצן אויבערפלאך פון מולקען זיך אויסגעצויגן. א געדאנק : פון פא=נאנדערוויקלען אט דעם קנויל צענויפגעוויקלטע ווייכקייט. ווי אזוי ?

—אראפהויבן עסטערן פון אונטערגעזעגטן בוים, זי פאנאנדערווארפן אפן ווייסן שניי און בלייבן מיט איר ליגן אין שניי, ווי מיט נעכאמקען.

באם טרעפל פון העקדעש בלייבן זיי ביידע א ווײַלע שטיין. עסטער קוקט פארביי מולקען אין דער אויסגעווינטערטער נאכט. פרעגט גלאט אין הויף אריין :

— מולקע, ווער בין איך ?

מולקע ווארפט ארום א פאר רויטע אפגעפרוירענע הענט, אויגן באהאלט ער באַ עסטערן אין די קורצגעשארענע האר. ערקלערט :

— איר זייט עסטער צייטלין—די פארוואלטערן פון העקדעש.

עסטער ווייסט ניט וואס ווייטער מיט אים צו ריידן. טרייבט זי א הילכיקן געלעכטער איבערן העקדעש=הויף. פארשווינדט אין איר צימער...

לייבקע.

לייבקע קלייבט שמאטעס אין שטאטישע מיסטקאסטנס. נאך א טאג שמאטעס ברייגנט ער צעשלעפן א הער אין העקדעש זיין דרייפערטלדיק קערפער. ווארפט א קערפער=מידקייט אפן שטרוי=זאק פון זיין הילצערנעם בעטל.

אוונט. ווינטער=זון איז בלאַ=רויכיק. א רויך האט זון פארצויגן, אין עק הימל זי פארטריבן. און הימל איז צערינען ווי קאמע=וואסער אונטער אייז=צודעק.

ביז שפעט אין דער נאכט איז עסטער בא אים אפן ברעג בעטל געזעסן. א ביכל געלייענט, איבערגעלייענט. ער האט ניט געהערט און ניט פארשטאנען. בא עסטערן זיינען הענט—רונד=ווייכע. פינגער—אויסגעשניצטע, לאזט זי אירע הענט אין זיינע ליגן. ווארעם. אזוי א סאך נעכט. איצט שוין ניט. איצט גייט זי אלע אוונט מיט מולקען, קומט שפעט צוריק. איילט צו זיך אין צימער. מולקע האט צוויי גאנצע פיס. בא אים האט מען איינע אין פעטראגראדער שפיטאל אפגעשניטן. שוין א יאר. ער האט פיינט מולקען.

אין איינעם א פרימארגן.

לייבקע א נאכט געלעגן, ניט איינגעלעגן. פון בעט אראפ, אף צוויי קוליעס זיין דרייפערטלדיקן קערפער אויפגעהאנגען. צו עסטערן אין צימער אים אוועקגעטראגן. עסטער האט אימעצנס ווארעמקייט איבערגעבויגן אף זיך דערפילט. הענט האבן איבער איר געבלאנדזשעט. זי צו זיך געצויגן. עסטער האט א דערפילטע ווארעמקייט ארומגעמען געוואלט, מיט פארדרעמלטע הענט הילצערנע קוליעס אנגעטאפט. אין איין העמד פון איר צימער ארויסגעלאפן. אפן גאנצן העקדעש—א געשריי=געשריען.

קריכט א שטראל א פארטאגיקער, דורך לאדן=שפאלט, דורך שויב=דורכזיכט. קריכט אף ווענט פון עסטערס צימער און ווייסט: לייבקע איז געשטאנען אנגעשפארט אן וואנט. מיט אויסגעקערטע אויגן אף א ליידיקע צערודערטע בעט געקוקט.

ציינער האבן בא אים אין א דראבנעם ציטער געקלונגען, ווי דעבער=בלעך פון ווינט פאריסענער. א צעטומלטער צונג האט ארויסגעדרייט:

— איך האב זי ליב,—עסטערן.... איך האב...

אין אוראלער שטאט. דריי פענסטער אין הויפט=גאס שרייען אריין מיט שווארצן קאלענקאר, פיקיי, קארטון, אטלעס, שמיקער זייד, רויטע קאנטן, אדלער=קנעפ. העקלעך. שווארצער געוואנט. פארטיקע הויזן=גאליפע!

אין איינעם פון דריי פענסטער פארצויגן א ווייסע שטיק מארלע. אף מארלע אנ'אויפשריפט:

<u>א געקומענער פון ליטע. פארקויפט ביליק!!!</u>

אין שניט קראם דריי מיידלעך, פרעמדע, געדונגענע. א קאסע סיסטעם „אונדערוואוד“, מיט אייזערנע געציפערטע קלאווישן שטייט ליידיק. אט פון דער

לײדיקער קאסע הױבט זיך אן עסטער אין העקדעש. עסטער אלײן הױבט זיך אן פריער, אין א גימנאזיע.

א געניוּ׳ע בי׳אגראפיע
פוז עסטער צײטלין

א אידישע שטאט אין ליטע. גימנאזיעס דרײ.

האבן קליגערע אידן געטאינעט. איז װאס איז די פולע—אין אוניװערסיטעט צװײ פראצענט. אומזיסט געלט ארױסגעװארפן. באיעם צײטלין האט אױסגערעכנט: זיבן קלאסן גימנאזיע—ס׳לױנט! עסטערן א ברױנע קלײד אױפגענײט. געלט אײנגעצאלט. ביכער געקױפט.

אין צוגרײטונגס=קלאס זי ארײנגעזעצט, אין צוגרײטונגס=קלאס איז עסטער געזעסן—אײן יאר. אין ערשטן—צװײ. אין צװײטן—אײנעם.

אין דריטן קלאס, װי אלע אנדערע אידישע גימנאזיסטקעס, געלײענט װערביצקעס: „ключи счастья“ ארומגעגאנגען גאנצע טעג מיט פארמאכטע אױגן. געזען, װי גראף שטײנבאך טראגט זי אף מירמל=טרעפ פון אן אלט=פארלאזענעם שלאס... געהערט די שטימע פון געהײמניספולן יאנען, װעלכער האט אזױ שײן װעגן פרײער ליבן געפרײדיקט. אזױ, ביז פון פעטראגראד איז א רױשע טרופע אין שטאט געקומען. מיט רױטע אפישן א אידישע שטאט אנגעזאגט.—בענעפיס פון באװאוסטן רוסישן ארטיסט אנדרײ אנדרײעװיטש.

אף דער בינע זײנען געפאלן געלע פאפירענע בלעטער—אפגעװעלקטע. עסטער האט פון דער הױך פון דער האליארקע געזען, װי דרײ געזונטע יאטעס האבן פון אױבן געװארפן די פאפירענע אױסגעשארענע בלעטער. און צװישן פון די דעקאראציעס געטרײסלט מיט שטריק די קארטאנענע בױמער, געברומט װי א שטורם װינט...

עסטער האט א פאר רױטע ליפעלעך פארביסן, זיך די גאנצע איבערגעגעבן דעם הײליקן מאמענט, װען אף דער בינע איז ער, דער געליבטער, אף די קני געפאלן...

א גאנצע נאכט אין בעט זיך ארומגעװארפן. אף מארגן=פרי איז זי געשטאנען בא דער טיר פון פארמאכטן שטאט=טעאטער. א קאפעלדינער אין א פארשמאלצענער ליװרײע איבערגעגעבן א בריװ אין א העל=בארדאען קאנװערט:

דעם ארטיסט אנדרײ אנדרײעװיטש פון אן אומבאקאנטער.

דער קאפעלדינער אין פארשמאלצענער ליװרײע האט בא איר די צװאנציק קאפיקעס אף טײ צוגענומען. זיך פארנױגט. פון יענער זײט טיר פארשװאונדן.

עסטער האט פון אױפרעגונג א טאג ניט געגעסן. קורצע צעפלעך נערװעז איבערגעפלאכטן—א טאג פון שפיגל ניט אװעק. איר קורץ קלײדל לײנגער געװאלט מאכן: געשלעפט. געצױגן. ניט געהאלפן. בא ענד דאס אױסגעטאן. אף צװײ פינגער דאס קלײדל לײנגער געמאכט.—ארױסגעלאזן דעם אונטערשטן זױם. א צעפרידענע פון שטוב ארױס. אפן באשטימטן ארט אװעק.

עסטער איז געגאנגען גיך, אונטערגעלאפן. אלע װײלע הינטער זיך געקוקט. צי װער פון די באקאנטע לױערן איר ניט נאך. אין אײנע פון די אלײען פון שטאט גארטן געקומען.

אף א באנק איז געזעסן אנדרײ אנדרײעװיטש—א אידישער יונגערמאן,

מיט א ריין אפגעראזירטן מאגיס, אויסגעלעבטע אויגן. דער ווייסער קראגן אפן האלדז איז געווען א פאפירענער און ניט גאר ריין.

עסטער האט הויך אנגעהויבן צו ריידן. צוליב מער דרייסטקייט געגומען שרייען, זיך פארפלאנטערט אין א פראזע, וועלכע זי האט א גאנצן טאג אף אויס־זייניק געלערנט.

דער ארטיסט פון דער נעכטיקער דראמע איז פון ביינקל אויפגעשטאנען, געקוקט אף אירע דרייצן יאר, וועלכע האבן איצטער אין פארלייגנגערט קליידל אויסגעזען נאך ווינציקער. פאר עסטערס אויגן—א לאנג ארויסגעשטעקטע צונג, געלע הארבסטיקע בלעטער, אנ׳אלט פארלאזענער שלאס. אין די שלייפן—דער דייטשישער נאמינאטיוו, נעגאטיוו אויסגעמישט מיט לאנגע פעריאדן פון דעם רוסישן סינטאקסיס, צווישן גאנצן מיש־מאש—יאן, דער העלד פון ווערביצקעס ראמאנען. זי האט א שוואכקייט אין די פיס דערפילט. אף דער באנק זיך מיט איין מאל א זעץ געטאן. דער ארטיסט האט דאס מויל אין אנ׳איינגעהאלטענעם שמייכל צענויפגעלייגט. זיין הוט הויך געהויבן. זיך פארגזייגט: א גוטן אייך פריילן!... זיך ווידערזען...

עסטער איז מיט די שיך אין בעט אריין, צוויי טעג אין איר אפגעלעגן.

אין פינפטן קלאס האט זי געלייענט פארעל, אטטא ווייגינגערן. שאען לאנג אף זיך אין שפיגל געקוקט, א נאז געמאסטן—גערעכנט: וואס איז בא מיר מערער: Ж—אדער—M

פון גימנאזיע ארויסגעטראטן: א זילבערנע מעדאל. א פולע קאפ ליטערא־רישע העלדן. שטארקן פארלאנג—שטודירן! דעם ערשטן כוידעש גארניט געטאן. געפרייט זיך מיט דעם זילבערנעם מעדאל, מיט ניינצן יאר, מיט פרייער און ליי־דיקער צייט. דער צווייטער כוידעש איז אוועק אין טראכטעניש: ווער בין איך אלס פסיכאלאגישער טיפ? געזוכט זיך א פראטאטיפ צווישן די העלדינס פון דער רוסישער ליטעראטור, ניט געוואוסט אף וועמען זיך אפשטעלן. געזארגט—אף וועלכן פאקולטעט אנגעבן פאפירן. מילכאמע.

דער טאטע איז איצט אנשטאט לאדז און ווארשע געפארן קיין פעטראגראד. געהאנדלט גרויס, אף גאנצע וואגאנעס. די מאמע איז בא איר שוין לאנג גע־שטארבן.

גימנאזיע־כאווערטעס זיינען איצט מיט אפיצערן אין אוטאמאבילן ארומ־געפארן, נעכט אין רעסטאראנען, קאבינעטן פארבראכט, ווייַן געטרונקען, א לעבן פארלעבט

זי עסטער—אן ליבע, אן א ראמאן אפגעבן זיך פיזיאלאגיש—קיינמאל ניט! ליבעס האבן די געקומענע אפיצערן ניט געשפילט. קיין צייט ניט געהאט. געענדיקטע גימנאזיסטן האבן זיך מיט אגראנאמישע ביכער ארומגעטראגן. אין דער ציאניסטישער ארגאניזאציע זיך פארשריבן. זיך געקליבן קיין פאלעס־טינע—גלייך נאך דער מילכאמע. עסטער זיך אפגעהאלטן. זי קען ניט די העב־רעאישע שפראך. און בינכלאל, וואס האט זי געמיינזאמעס מיט אידן?

באשטימט אנגעבן פאפירן אפן היסטאריש־פילאלאגישן פאקולטעט. שטודירן רוסישע שפראך און ליטעראטור. אריינגעפאלן אין פעטראגראד. אין א ווינקל שטאט איז געשטאנען דער פסיכא־נעווראלאגישער אינסטיטוט

רוסישע סטודענטן זיינען אהער געגאנגען וויגציק. זיך געשראקן פאר א נאמען: פסיכא נעווראלאגישער. אידישע עקסטערניקעס מיט צעטרייסלטע נערוון זיך אנגעכאפט. אן א פראצענט=נארמע! אפענע טירן! ארייננעשפארט. ליידיקע אאודיטא־ריעס פול געמאכט. אומזיסט זיך פאר א נאמען געשראקן, א אוניווערסי= טעט ווי אלע אנדערע. איין אויסנאם: א פערמאנענטער קאנגרעס פון אידישע פארטייען.

א געוועזענער סאציאליסט אין א שווארץ העמדל, מיט א רויטן קוטאש— א זייכער פון זיין געוועזענער רעוואלוציאנערישקייט, האט עסטערן אנדעקט:

— בא אידן איז אויך דא א ליטעראטור מיט שרייבער, מיט ראמאנען. א בימען: דאוויד בערגעלסאן „נאך אלעמען"—אנ׳עמעסער ראמאן!

עסטער האט ביז פעטראגראד געגלייבט, אז אבוץ שאלעם אלייכעם איז בא אידן מער קיין שרייבער נישא. שאלעם אלייכעם פלעגט מען פארלייענען אף ליטערא= רישע אוונטן—פרייליך געווען.

א הויכער באבער, וועלכער פלעגט אין דער שטיל שרייבן לידער און שטענדיק זוכן בא וועמען לייען א דריירובלדיקן, האט אין די אוונטן מיט עסטערן דעם ראמאן „נאך אלעמען" אויסגעלייענט. צוויי מאל בא איר צו דרייערליך געליען. זיך געפרייט, וואס ער פירט אריין א נייעם מענטשן אין דער אידישער ליטעראטור. פון דעמאלט אן לייענט זי אידיש.

קיין פעטראגראד זיינען אליץ נייע שטעט היימלאזע אנגעקומען. די עלטערן זיינען טיפער אין רוסלאנד געפארן. קינדער אין „יעקא", „אזע" געלאזן.

אידישע געזעלשאפטן האבן זיך איינע מיט די צווייטע געריסן, שולן גע= עפנט, קינדערהיימען געגרינדעט. אידישע סטודענטן האבן אף לעדערנע רעקלעך ווייסע בענדער אנגעבונדן, אף בענדער מיט שנור אויסגעשטעפט: „יעקאפא".

באפולמעכטיקטע האבן היימלאזע פון איין שטאט אין דער צווייטער גע= פירט, צוריק אין דער זעלבער געבראכט אף דאס ניי ארומגעשלעפט.

אין איינעם א סאניטאר=צענדליק איז עסטער ארייננעפאלן. א כודעש=צייט קורצטערמיניקע קורסן געהערט, אנ׳אלטינקער דאקטאר האט אלע טאג געלערנט, ווי מ׳דארף זיך באגיין, ווען א מענטש ברעכט זיך אוים א פוס, ליגקט אוים א האנט און ביכלאל—ווען זיין ארגאניזם הערט אויף צוליב אן אויסערלעכן שטוים נארמאל צו פונקציאנירן.

א יאר אין באנען געלעבט.

אין לעדערנעם רעקל בא איר א צייגעניש—עסטער צייטלין—א באפולמעכ= טיקטע....

איר טאטע איז אויך פון דער ליטווישער שטאט אנטלאפן. צוויי וואגאנען סבוירע פארכאפט און געלאפן. אין אוראלער שטאט מיט דריי קראם=פענסטער ארייננעשריען: א געקומענער פון ליטע פארקויפט ביליק!!!

עסטערן דערעסן אף בייגק שלאפן. היימלאזע פון איין שטאט אין צווייטע שלעפן—צום טאטן א היים געקומען:

זעקס באדאשים געזעסן בא א קאסע=סיסטעם „אונדערוואוד". מיט פינגער איבער אייזערנע קלאווישן ארומגעטאנצט. קוינים רעשט אויסגעצאלט. באנאכט פאפירענע געלט פון א טאג=לייזונג געציילט, אויסגעציילט—אין קאסע=בוך ארייננעשריבן. אלע טאג אזוי. האט געטראפן: אז עסטער איז אין איינעם א

פארנאכט בא דער אייזערנער קאסע געבליבן זיצן.—א רעכענונג געמאכט. ניט פון געלט—פון א אייגענעם לעבן. דעם מאטן צו דער קאסע צוגערופן. ערקלערט: מאטע, זוך זיך דיר א נייע קאסירשע!... מער איין ווארט ניט אויסגערעדט. אין איילעניש אנגעווארפן אף זיך א לעדערנעם יאקל, וועלכער איז איר נאך פון קאמי־טעט פארבליבן, געשארענע האר אונטער א קאצקענע היטל פארשארט—פון מאטנס געשעפט ארויס.

אין ירייַ טעג נאך דעם אוונט איז עסטער שוין געלעגן אין קליינעם צימערל, וועלכער שטייט אין ווינקל פון העקדעש, זי געפרייט, וואס זי איז געקומען אין די רעכטע טיפענישן פון פאלק—דארטן, וואו מ'קען זען זיין נעשאמע...

שפיטאל. טאטערן.

(א זייטיקער קאפיטל).

מולקע איז שוין אין העקדעש ניט געווען. קיינער דא אין העקדעש האט ניט געוואוסט פאר וואס, פינף דאך־דעקער שינדלען אויס א דאך, גלאזן גלאז אין הילצערנע פענסטער ראמען, פארבן ווענט און דיל פון א ניט דערבויטער שטוב אפן העקדעש־הויף.

א זונטיק פרימארגן האט דריי פארשוינען אף א שליטן געבראכט, זיי אפן העקדעש־הויף שטייען געלאזן.

צוויי פון די דריי האבן ברייט־לייוונג פון א דערבויטער שטוב געמאסטן. צימערן געטיילט, צעטיילט. א דריטער האט די גאנצע צייט פון זייער זיין דא אין א האנט ביכל געצייכנט, פארשריבן פון הויף צוריק אוועקגעגליטשט.

שוין דריי טעג שפעטער האבן צוויי שילדן־שמירער א שילד פון שטאט גע־בראכט. אפן דאך ארויף, מיט שטריק א שילד אף דער אויסגעפארבענער טיר ארויפגעצויגן. עסטער האט אויסגעלייענט:

Земская больница

по венерическим

— бесплатная

Живоп. Армаченько.

שטייט דער העקדעש הויף דארט, וואו ס'שיידט זיך דער וועג צום טאטערשן מעטשעט און רוסישן קלויסטער.ביידע הייליקע טעמפלען זיינען שוין אלט, פון שנייַ און ווינט ארומגעפליקט. געדיינקט שוין קיינער ניט דא אין געגנט ווען און ווער ס'האט זיי געבויט. אלע פרייטיק פלעגן טאטערן אין לאנגע לייוונטענע זופע־צעס מיט פעלצענע יארמעלקעס אף קליינע אויגלעך אנגערוקט ציען צום מע־טשעט.

בלייבן שטיין ווייבער אף שוועל פון נידעריקע הייזלעך. שטייען אין גרינגע־פארבטע פאטשיילעס איבער שמאלע שטערנס פארצויגן—טראגט די ארעמסטע פון זיי שנירלעך זילבער־פינקלדיקע מאטבייעס אף האלדז און קאפ.

אין מעטשעט טאָרן זיי ניט אריבערטרעטן די שוועל. טאטערשע ווייבער דארפן גאנצע טעג פון פערדיש־מילך—קומיס קאכן. קינדער האבן. פערד הא־דעווען.

א מאל האבן טאטערן דא ערד געאקערט, א האנדל מיט מיזראך געפירט.

הערשער איבער גאַנץ רוסלאַנד געווען—אמאָל. איצטער זיינען טאַטערן שמאַטע־הענדלער אין אַלע שטעט פון פריציישער רוסלאַנד. פריצים האָבן אַף טויערן אָנגעשריבן: „טאַטערן און הינט אַריינגאַנג פאַרבאָטן".

די, וועלכע זיינען דאָ אַף די ערטער געבליבן טרייבן טאַבונען פערד אין אוראַלער סטעפּעס.

ווען־ניט־ווען כאַפּט זיך אויף פון שטענדיקן דרעמל אַ טאַטערישע געגנט. פאַרנעמט אַ געאייליקן האַלאַפּ פון לויפנדיקע פערד.

פאַלן טאַטערן צו גלאָז־שויבלעך פון נידעריקע פענסטער־לעכער און קליינע אויגן זעען: פון שליטנס קריכן אַרויס פרעמדע, פון ווייטע שטעט געבראַכטע מענטשן. אַף פיס טראָגן זיי דינגע לעדערנע שיך. שפּרינגען זיי מיט דינע לעדערנע שיך איבער איינגעפראָרענעם שניי. קלאַפּן פוס־אָן־פוס.

ווילן אָפּגעפראָרענע פיס דערוואַרעמען—שלעפּן זיך שווער אין אַ טאַטעריש הייזל.

זעלנער באַגלייטן זיי מיט אַנגעצילטע ביקסן, היטן יעדער ריר־און־קער פון געבראַכטע, רינגלען אַרום פון אינעווייניק און דרויסן אַ הייזל,—היטן דאָס ביז פאַרטאָג העלקייט.

מאָרגן—באַגינען, ווען נאַכט און שטערן וועלן צערינען, וועט מען אויסגעריטע פערד צוריק אין די ברייטע שליטנס שפּאַנען. פון טאַטערישן הייזל אַרויס־טרייבן די געבראַכטע מענטשן, שליטנס און פערד פון אַלע זייטן אַרומרינגלען און פאַרלאָזן דאָס דאָרף.

ווידער, וועט אַ טאַטער־דערפל הערן אַ האַלאַפּ פון אויסגערוטע פערד אַפּן וועג וואָס פירט צו באַשקיריע.

ווען אַ שטילקייט וועט פאַרשלינגען לעצטע קלעפּ פון אַ פערד גלאַנץ—וועלן טאַטערן נאָך אַלץ ליגן מיט קעפּ אין פענסטער־לעכער אַריינגערוקט, מיט קליינע אייגעלעך נאָכיאָגן אַ פלעק אַף באַשקירער וועג און אַ געדאַנק וועט גריבלען:

—אַט ייִ ווילן דעם רוסישן קייסער צעשניידן, ווי מע צעשנייט אַ פערד גאַנצוו באַ זיי אין געגנט?

אין העלן טאָג קלייבט זיך אַ דערפל אין רעדלעך. דערציילט איינער פון אַ רעדל, ווי ער איז דורך וואַלד געלאָפן, פערד און שליטן אין מיטן וועג געוואָרפן. אַליין מיט אַ פאַרשיקטן ביז בויך אין שניי געקראָכן אין וואַלד [illegible] — אַף מאָרגן פרי דעם פערד און שליטן אין הויף געפונען שטיין. אַליין אַ היים געטראָפן... רייסט איבער אַ צווייטער מיט וואונדער פון אַ קליגן פערד, וועלכער האָט אויך מיט אַ פאַרשיקטן פון זעלנער ביקס פאַרטראָגן... דערציילט מען אויס מאַיסעס, וועלכע טאַטעס און קינדער האָבן פאַר זייער לעבן, אַנגעלעבט אין געגנט.

בלייבט זיצן אין נאַכט אַריין איינער פון אַ רעדל. זוכט מיט דערשראָקענע אויגעלעך אַ האַלבע לעוואָנע, געפינט ניט. הימל גראָ. שטערן בלאָס. שטיל די נאַכט. בעט ער אַזוי אַף שוועל זיצנדיק גליק פאַר זיך און פאַר אַ פאַרשיקטן, וועלכער שטייט ערגעץ־וואו באַ אַ וואַסער אויסגוס הינטערן רויטן סטעפּ. שטייט אַנגעטאָן אין אַ ברוינעם פעלצל און אַ ווייסער הירשענער פּאַפּאַכע, וואַרט אַף זיין פערד און זיין רעטונג.

ברענען טרוקענע שפּענער, אַריינגערוקטע אין לאָך פון ליימענעם אויוון.

ליגט א ווייב פרישן ברויט אין שליטן, גיסט קומיס אין א גרויסן ליימענעם טאפ—א וועג איז ווייט פינף טעג פארן... ,

וועג: ווייסע פאסן אף שווארצע סלופעס מיילן יאגן. נאכט אף שליטן, פערד אין נאכט. גראער הימל. דרייען טעג אין ווייסן שניי טעפן=סלופעס. יאגט א טאטער א יונגען פערד אין באשקירער טאיגע...

אנהייב זומער טרייבן טאטערן טאבונען, פערד, אויסגעהאדעוועטע אף סטעפן. טרייבן זיי מיט קנוילן זאמד. מיט ווינטן שטויב אף שטאטישע מערק— אזוי האט געלעבט א געגנט פון אוראלטע צייטן מיט טאבונען—פערד. מיט פרישן—ברויט. מיט שטארקער—מילך. מיט פארשיקטע און אנטלאפענע אין באשקירער טאיגעס ביז:

אף א הויף פון א רויטן מויער אין דער אוראלער שטאט האט מען פערד אין מיילער געקוקט. ציינער געציילט.

מיט א ברעטל הויך=און=גרעב פון פערד געמאסטן פאר א צוגענומענעם פערד א געדרוקטן צעטל געגעבן—קוויטאנציע.

אין רויטן מויער פון זעלבן הויף זיינען טאטערן נאקעט געשטאנען, עמעצער האט זייער הויך=ברייט געמאסטן אין קליינע אויגלעך זיי אריינגעקוקט—אין אויער פון א רעגיסטראטאר געשריען:

אבדול אלכיי. נומ. 1075. פעכאטע!

צוריק אין געגנט.

א ווארעמקייט האט זיך צו שניי ווייכקייט געטוליעט. טראפנס זון דורך שניי=בלא און אייז הארט אין קאמע טיף אריינגעטריפט. קאמע האט א ווארעמקייט אין וואסער טיף געזויגן. אויפגעזונטע וואסערן אין א פארפרילינג קראמף ארומ=געווארפן פון ברעג צו ברעג און צעריסן.

קאמע האט פון אונטער א אייז צודעק א וואסער פאס באוויזן, ווי פון שלאף א נאקעט=פוס ארויסגעשטעקט. א אייז=פעל איז אף קאמע ווינטער לאנג געוואקסן מיט באדאשים=שניי. מיט שטיקער פראסט. ליגט זי איצט מיט איר גאנצער גרעב אין מיט פון שייך. שלעפט אף זיך טאטערן צוריק פון צעשאסענע שטעט און דערפער. בלייבן שטייען שליטנס אפן שוועל פון וואסער=פאס. קריכן טאטערן אין הילצערנע שיפלעך. שווימען צום היימישן ברעג פון אוראל...

זיינען טאטערשע ווייבער נאך מאן אויסגעהונגערטע אין אינהאלט פאר=דארטע, צו געקומענע מענער איז שוים געפאלן. גאנצע נעכט מענער געזויפט.— אנגעזויפט סיפילים. גאנצע נעכט!

א קראנקייט האט א געגנט נעזער צעפוילט, לייבער צעפרעסן. אין ערד=טיף זיך איינג״יאקערט מיט קארן אויפבוי—אויפגעבליט.

שווימט א נייס איבער קראנקע דערפער: אפן וועג אין מיט פון מעטשעט און קלויסטער שטייט א העקדעש—פאר געקומענע. דארט היילט מען די קראנקייט אומזיסט.

פארווארפן ווייבער גרעזער און קרייטעכצער, וועלכע פרומע גויקעס—גייער=קעס האבן אין גרויסע ליימענע טעפ געקאכט.

פרייטיק=פרי וועלן צוריק געקומענע טאטערן אין אלטן מעטשעט צו דרערד ניט פאלן. אויגן ניט פארייסן צו א האלבער לעוואנע, וואס א היגער פארבער

האט אויסגעשמירט אף דעם אויסגעשטערנטן הימל. פארנעמען טאטערן אין א פרייטיק־יאנטעוו־טאג ווייב און קינד, שפאנען די לעצטע אויסגעמאטערטע פערד טרייבן זיי צום הויף פון אידישן העקדעש.

אפן הויף שטעלן זיי זיך מיט ווייב און קינד אין לאנגע—קראנקע רייען. קוקן מיט קליינע אויגלעך אף א שילד По венерическим גייען אריין, ווי פאר־מישפעטע אין לאנגע ווייסגעקאלכטע צימערן. בא אלאד, אויסגעשניטן אין א הילצערן ווענטל שרייט איינער פון זיי א נאמען: אבדול אלכיי!

א מיידל אין א ווייסן שירץ קען א טאטערישע פאמיליע ניט פארשרייבן. שרייט זי א פאמיליע־נאמען איבערן גאנצן שפיטאל. ווען א פאמיליע וועט מיט מאטערניש זיין פארשריבן אין א בוך. וועט א טאטער אין א צווייטן צימער זיך דורכשטופן. א אפגעטראגענעם שינעל פון א קראנקן קערפער אראפווארפן—בלייבן דערשראקן שטיין.

א דאקטער וועט נאדלען אין א פליסיקייט נעצן. אף א גאזע־לעמפל זיי־קאכן. ווען נאדלען וועלן זיין פארטיק, וועט דער דאקטאר נאדלען צו אים אין פלייש־ווייכקייט נעבן געזעס ארייננשטעכן, ארייננשטעכן און האלטן... ארייננשטעכן און האלטן.

— איז א ווייטאק פון צעשטאכענע לייבער איבער באשקירישע דערפער און כוטערס גערונען, אף מיילן ווייט זיך צעגאסן...

מאטאווילכע.

דריי יאר ניט געשלאפן מאטאווילכע.

אלע צוועלף שא ארויסגעהאמערט מוסקול מידקייט. שטויב פון צעריבענעם אייזן.

צו מאשינען א נייעם בייט אויסגערוטע ארבעטער צוגעשרויפט. פיראונ־צוואנציק שא אין אויסגעפיילטע צייגער פארביסן. ראד־און־ראד געשפאנט ארום־געיאגט—אן עלעקטרא־מאטאר—שמימער יארגער פון גאנצער געגנט.

אין א ווינטער טאג. אין זעלבן טאג, ווען קאמע האט אף זיך א אייז־היטל דערפילט, אף לאנגע באדאשים אונטער אים ליגן געבליבן—איז מולקע אינאיי־נעם מיט א הורדא פויערטעס, שקאצים אין קאנטאר פון מאטאווילכער פא־בריקן געבליבן שטיין...

אין א מאנטל—א דינזומערדיקן. קעשענעס אפגעריסן.

אין א קעפקע—אנ׳אכטקאנטיקע, דאשעק איבער קרומע אויגן אנגערוקט: ארבעט געבעטן.

א רעגיסטראטאר האט אויסגערעגיסטרירטע אויגן פון א שרייב־בוך אפ־געריסן. מולקען באקוקט. צעפרידן איבער קאנטאר־צימער א פראגע געקויקלט: צוויי פוד מאסע קענסטו הייבן?

פון שטענדיק באנוצן זיך מיט איר איז א באכמע געוועזן אפגעטעמפט. בא קיינעם קיין געלעכטער ניט ארויסגערופן. דער רעגיסטראטאר האט א ציטערדיקן געלעכטער אפגעריסן, אזוי ווי ער וואלט א פונקט נאך א פארשריבענע פאמיליע שטעלן, מולקעס פאס אין האנט ארומגעדרייט פון אים ארויסגעלייענט: אז ער

מולקע איז א איד. האט קרומע אויגן.
פלאקסענע—האר.
נידעריקן—וואוקס.

מולקע איז אינאייגעם מיט א בינטל ניי־אנגעקומענע ארבעטער פון קאנטאר־צימער ארויס.

באטראכט א הויף, וועלכער שגייט זיך מיט א אפענעם ענד אין־באן ליניע אריין.

איבערן הויף האבן ארומגעשווינדלט פערד פורמאנעס. וואגעלעך. ער האט א באקומענעם פאבריק־ביכל געעפנט, מיט שווארצקייט איבער אויסגעדרוקטע בוכשטאבן ארומגעקראכן. איין ווארט צום צווייטן צוגעשלעפט.—און פארשטאנען: ארבעטן דא אפן פאבריק־הויף וועט ער דארפן צוועלף שא א טאג. שאבעס—זעקס זונטיק—פריי.

ווייטער: ארבעט, וועט ער דא האבן ביז מ'וועט זיין יאר רופן צום מילי־טער דינסט.

מולקע איז צוריק געגאן אין העקדעש. אפן וועג פארגאנגען אין פארבייאיקן שיינק.—פאר לעצטע געלט געקויפט א פלעשל בראנפן־ספירט. מיט איין אטעם א פלעשל ליידיק געמאכט, ביז שפעט אין שיינקל אפגעזעסן...

מולקע האט איצט גלידער פון פאנאנדערגעשרויפטע הארמאטן ארומגע־פירט. צוועלף שא א טאג נאך א קליין איינערלדיקן וואגן נאכגעלאפן. אף מירן, וואו מאטאווילבע האט אויסגעשמאלצן גלידער פון הארמאטן—זיינען געהאנגען קליינע—בלעכענע שילדן: „זייטיקע ארייננאנג פארבאטן". מולקע האט א געלאף פון מאשינען־רעדלעך אנגעקוקט פון ווייטן, פון הויף.

„פראנט פויגלען" פלעגן זעלטן קומען פון שטאט, א טאג זיך שמירן בא מאשינען, אין קאנטאר. פארשווינדן ביז א נייער מיליטערישע רעוויזיע... אלטע מאטאווילבער פלעגן זיי דערקענען נאך זייער בעקיווון אויסגעשמירטע הענט־און פאנים. נאך אפגעריסענע קליידער. העלדזער, וועלכע פלעגן זיך ארויסקנייטשן ווי ווארשט היינגלעך אין פענסטער פון באקאליי־קלייטן.

אין רויטע פאבריק ביכלעך איז בא זיי געווען אנגעשריבן: באפרייט פון מיליטער־דינסט. צווישן איין רעוויזיע און דער צווייטער פלעגן „פראנט פויגלען" וואגנס טוואוע אין פעטראגראד און מאסקווע שיקן. פארדינטע געלט אינאייגעם מיט דער אדמיניסטראציע פון פאבריק טיילן.

דערוואוסט האט זיך דאס מולקע פון וואלעזשניקאוון—מיט וועמען ער איז איצט נעבט אין הילצערן הייזל געשלאפן.

וואלעזשניקאוו פיר וואכן אין מולקען זיך איינגעקוקט, דורכגעקוקט. בא־שטימט: מולקע אונזערער א יאט,—פארטרויט—לעצטע וואכן דרייט מאטא־ווילבע מאשינען רעדלעך—באלד וועט זי שטייען בלייבן.

א שטרייק האט אנגעטריפט טאג נאך טאג.

פראנט: פראנט איז דורכגערונען, דורך צעגליטע שטאל־פליסיקייט, זיך נאכגעהאנגען אף צייגער רעדלעך פון מאשינען, אפגעקלינגען אין מויבעס פון ארבעטער—שוין א העלפט פון די אלטע מאטאווילבער האט די אדמיניסטראציע פארטריבן אפן פראנט—איינציקווייז

אף זונטיק אהיים.

מאטאווילירבע האט מיט א שטומע שווערקייט געדריקט א געגנט נידעריקע הייזלעך. וואו ניט וואו האט א הילצערן הויז א קאפ צום צווייטן גארן פארים, צוריק מיט א פלאנדער נידעריקע הייזלעך צו ד'רערד' געזונקען. ביז מאנטיק איז ער פריי. גייט מולקע איצט אין העקדעש. שוין באלד צוויי כאדאשים דארטן ניט געווען. א ווינט האט שטיקער שניי פון אייז-גליטש געריסן. מיט שניי-ווייס אף גלייבע אויסגעציגלטע ווענט פון מאטאווילירבע געקראכן, פון מויער-הארט אף אויסגעשינדלטע דעכער אפגעשפרונגען. אין א העפקער געלאף שניי אף ייעג אוועקגעווייט..

אין נידעריקע הייזלעך האבן מאטאווילירבער פייער-פלעמלעך אנגעצונדן.

וואו אין הייזל האט ווער א רוסיש לידל אין א פינגער-טומל ארומגעיאגט, א כריפעריי פון אנ'אלטע הארמאשקע האט זיך צונויפגעמישט מיט זידלעריי פון אויסגעטרונקענעם שיינק—שיקער צעגאסן זיך אף שניי-פלאכן.

מולקע איז אליין נעענטער צום העקדעש געקומען. געטראכט—אז וואלטש-ניקאוו ווייסט דאס, וואס ניט ער. ניט א סאך אנדערע פון מאטאווילירבער ארבע-טער ווייסן.

די פאבריקע נאכט איז וואלזשניקאוו ניט געשלאפן. דורך נאכט איבער א לאנגן בויגן פאפיר געלעגן. גערעכנט און איבערגערעכנט וויפל זייגען פאר די לעצטע דריי כאדאשים דארפס-לייט א הער אין פאבריק געקומען, וויפל האט די אדמיניסטראציע אפן פראנט פארטריבן, און וועלכע צעכן וועלן מיטן ערשטן רוף ווארפן די ארבעט.

פארטאג זייגען נאך פיר ארבעטער צו זיי אין שטיבל אריין זאלבע-זעקסט ארום טיש געזעסן. ער, מולקע איז פון שטיבל ניט ארויס. וואלזשניקאוו האט וועגן אים דערציילט—אונזערער א יאט—מעג ער בלייבן.

איינער פון די זעקס, דער, וואס איז נעבטן שפעט פון פעטראגראד געקומען, א גאנצן טאג אין פארשלאסענעם הייזל געשלאפן, איז פון זיין ארט אויפגע-שטאנען, א פעקל וואורשט פון זיין קארב אפן טיש ארויסגעלייגט.

וואורשט איז געווען איינגעוויקלט אין פאפירן, אט פון די פאפירן האט דער פעטראגראדער א נייס ארויסגעלייגט. וואורשט צוריק אין פאפירן פארוויקלט, אין קערבל פארוקט. צום באן אוועקגעאיילט. צום באן האט אים קיינער ניט באגלייט.

נאך זיין אוועקגיין, זייגען פינף ארום טיש געבליבן זיצן. וועגן א דרוק זיך געאייצעט און באשטימט: אין דער קומעדיקער נאכט דרוקן דעם אויפרוף און נאך: מארגן מאכן מיר א שנאפס אף גאנצע פינף פלעשלעך.

ווידער אין העקדעש.

מולקע איז אונטער מיר פון העקדעש געבליבן שטיין. שטיל אין העקדעש אריין.

עסטער האט א סקריפ פון מיר דערהערט, פון איר צימערל ארויס—מולקען באגעגנט.

אפן טיש:

פלעשלעך רעפועס, פראשקעס, ביכער, זייגען געלעגן פאנאנדערגעווארפן

אפן טיש, אין בעט, אונטערן בעט. א דיל איז געווען ברודיק—ווענט און בילדער פארשטויבט.

מולקע האט געקוקט אף איר אויסגעבלייכטן פאנים. א גאז איז געווען פארשארפט, אויגן האבן ארויסגעגלאנצט א נערוועזע גלייכגילטיקייט. — אזוי ווי דאס צימערל מיט די אלערליי פארביקע פלעשלעך, ברודיקן דיל פארשטויבטע ווענט גייט מיט איר ניט אן...

גערעדט האט עסטער ווייניק, וועגן א לעבן אין מאטאווילִיכע בא מולקעי פאנאנדערגעפרעגט—ניט דערפרעגט.

אריבער אף נעכאמקען און אף איר קינד ; וואס זי דארף אין גיכן געבארן. פארענדיקט אז זי קלייבט זיך צוריק אין שטאט—צום טאטן.—

פון העקדעש האט זיך געהערט א פייפיקע שנארעריי פון די געקומענע.

פון דרויסן און פון אנדער זייט לאדן האט א ווינט נאך אלץ געבילט. שטיקער שניי אין לאדן שפאלט אריינגעשמיסן.

מולקע איז שפעט פון עסטערס צימער ארויס, א ליידיקע בעט אין דער ווייבערשער פאלאטע געפונען, ביז זונטיק פרי אף איר דערשלאפן. א זונטיקטאג אין העקדעש פארבראכט, זיך דערוואוסט אז עסטער גייט שוין באלד צוויי וואכן ניט ארויס פון איר צימער. נעכט שלאפט זי אנגעטאנענערהייט. די געקומענע מיידט זי אויס.

פון שטאט איז איר טאטע דא געווען. עסטערן א היים גערופן. א אויפגערעגטער צוריק אין שטאט אוועקגעפארן. נאך דעם, איז עסטער ווידער איבערן העקדעש ארומגעלאפן. געקומענע טראפנס אין קראנקע אויגן אריינגעטריפט. ריצנייל אין איבערגעפירטע מאגנס אריינגעגאסן. פענכערס אייז צו הייסע קעפ צוגעלייגט און בא ענד : זיך צוריק בא זיך אין צימער פארשפארט.

מיטן העקדעש פירט איצט אן נאסטאסיא. א דאקטער פון שטאט קומט איין מאל אין וואך. לויפט אין איילעניש צווישן הילצערנע בעטן. קלאפט מיט א העמערל אין רוקן=ביין, הארכט דורך א ביינערנעם רערל, ווי סקלאפט א הארץ בא א געקומענעם. פארבייט שטענדיק איין קראנקן אף א צווייטן. לייבקע האט אלץ נאך שמאטעס אין שטאטישע מיסטקאסטנס געקליבן, באנאכט וועגן אפגעשניטענעם פוס געבאלעמט. עסטערן טריט געהיט. נעכאמקעס בויך האט ארויסגעשפארט. גאנצע טעג האט זי ווינדעלעך פון אנ'אלטער העמד גענייט, גענייט און געציילט טעג ווען זי וועט א קינד געבארן. דער ניי=געקומענער איז אין איינעם אנ'אוונט פון העקדעש אוועק און מער צוריק ניט געקומען. א הייטל האט לייעס אויגן פארצויגן, זיי אינגאנצן בלינד געמאכט. מולקען ניט געזען, מיט די הענט באטאפט. איר גראען קאפ געשאקלט : ארבעטסטו אין פאבריק און ווען ועסטו נאך א מאל קומען ?... די פראגע האט לייע געשטעלט ניט מולקען. געפרעגט גלאט אזוי : אין העקדעש אריין.

מולקע האט אנגעקוקט פארצויגענע אויגן, וואס זיינען איר אלץ טיפער אין א שטערן געקראכן. אף אויסגעדארטע פלייצעס איז איר א דורכגעלעבט לעבן געזעסן, זי צו דער ערד געבויגן.

לייע האט א האפענונג אין אויסגעניצטן הארץ געטראגן. אין קאלטע טעפלושקעס איבער שטעט און דערפער זי דורכגעפירט : מיט מולקען פארן קיין

אמעריקע צו עסקען.

איצט האבן אויגן בלינד געמאכט איר האפנונג. זי דורך א ווינטער־לייענג אויסגעוויינט.

ליגט זי אפן העקדעש בעט, באטאפט מיט ציטערדיקע הענט מולקען און טראכט:

— מיט בלינדע אויגן וועט מען אין אמעריקע ניט ארייגלאזן ? א, מולקע ! מולקע וויל איר וואס זאגן, ווערן ווערטער בא אים דערווארגן אין האלדז. זיצט ער א שא און צוויי אף איר ברעג בעט. שווייגט. פאלט אן נאכט אפן העקדעש. פאלט אן פלוצים און פון אלע זייטן. רינגלט אים ארום.

מולקע הויבט זיך פון לייעם בעטל אויף. ווארפט אף זיך אן זיין מאנטל. לייע האט איינגעדרעמלט. וועקט ער זי פון שלאף ניט אויף.

עסטער האט א גאנצן טאג מולקען געוואלט וואס זאגן. געוואלט און ניט געזאגט. געזעגנט זיך קאלט.

נעכאמקע איז מולקען ביז וויט אין וועג נאכגעגאנגען. א נאמען פארן ניט געבארן קינד געמאנט... אז א כאסענע וועט דער קאזיאנער ראוו איר קינד אין קיין מעטערעק־בוך ניט פארשרייבן.

מולקע האט אויסגעהערט א מאיסע וועגן א נאמען פאר קינד. זיך געלאנגע־ווייליגט מיט נעכאמקעס אים נאכגיין. אף אלץ צוגעשאקלט מיטן קאפ. בלינדע אויגן פון לייען זיין האבן הארץ צענויפגעקוועטשט, ווי געטאן ווי פינגער אין א טיר־שפאלט פארקוועטשט. איז ער אנטקעגן נעכאמקען שטיין געבליבן. אי־אין די אויגן ארייגעקוקט.

נעכאמקעס אויגן האבן אפן שניי־ווייס אפגעפינקלט מיט אזא הינטישע מוירע פאר א שמוים, אז מולקען איז שטארק פון איר ניט גוט געווארן. אזוי ניט טראכטנדיק, באשטימט :

— אין צוויי וואכן ארום וועט בא אונז זיין כאסענע. איצט גיי פון מיר אוועק. מולקע האט א ווילע געקוקט, ווי נעכאמקע איז צוריק אין העקדעש גע־גאנגען. געגאנגען גיך, אונטערגעשפרינגען. ווי זי וואלט מוירע געהאט, ער זאל זיינע ווערטער צוריק ניט צונעמען.

א פליישיקע קוייכקייט האט פון אונטער איר פארימענע קלייד ארויסגע־שפארט. מולקען העקדעש נעבט דערמאנט.

מולקע איז ווייטער אפן וועג צו וואלעזשניקאווס הייזל געטראטן.

אליין ניט באמערקנדיק א רעכענונג גערכענט.—אז איין נעכאמקעס פוס וועגט מער ווי די גאנצע עסטער צייטלין.

מולקע האט זיך פון אזא רעכענונג דערפרייט, זיך הויך פאנאדערגעלאכט. א לאכנדיקער אין הייזל אריין.

וואלעזשניקאוו האט א קארעק פון א ניי פלעשל ברען־ספירט געשלעפט. א בלא־פליסיקייט אין גלעזער צעגאסן. מולקען דערזען : גוט ! פון פיר גלעזלעך צו ביסלעך בראנפן אפגעגאסן—מולקען א פולע גלאז. אלע, מיט איין זופ, פינף גלעזער ליידיק געמאכט.

אפן טיש : צוויי טעפ בולבע, זויערע אוגערקעס. פעלט נאך בראנפן.

מולקע אף פלייצעס זיין מאנטל אנגעווארפן. אז א הינטל אין שיינק געלאפן. פון דארטן נאך א פלעשל בראנפן געבראכט. פינף פלעשלעך האבן זיך געוואלגערט

אונטערן טיש. גלעזער זײנען געװען פארצױגן מיט א גרין הײטל פון אױסגע־טרונקענעם ברען־ספירט.

בעװרע האבן זיך אף צװײ בעטלעך צעצױגן. ניט געלעגן, ניט געזעסן, אזױ מיט קאפ אז װאנט אנגעשפארט. געהאנגען. פאר מולקעס קומען װעגן אלץ שױן אפגערעדט...

רוקט מען זיך צענױף, אלע ארום אײן בעטל. פון אױסגעטרונקענעם ספירט איז איבלדיק אין מױל, שװער אין קאפ. װילן בעװרע א שטילקײט פארזינגען. רײסן זיך לידער—אײדער מ'הױבט נאך אן זײ צו זינגען. װאלעזשניקאװ צו מולקען צוגעשטאנען: Затягивай по твоему

כריפעט מולקע פון זיך ארױס א ליד, מיט װעלכע לײע פלעגט א זאק־מא־שין ארומטרײבן. פיר הײזעריקע שטימען כאפן א לידל אונטער. פלעכטן זיך פינף שטימען און ציען אין אנגערױכערטן צימער ארום.

שאלױפן שאיאגן שװארצענע װאלקנס.

און ס'װאיעט א װינט.

אפגעריסן. א צװײטע ליד. און װאס װײטער, אלץ שטארקער רײסן זיך שװארצע װאלקנס אין רוסישער ברײטער װאלגע ארײן...

פילן בעװרע, װי אין װענט פון קלײנעם צימער, אנטקעגן שטײנערנער מא־מאװיליכע שװימט א טײך װאלגע מיט פליסן און הענדזשיקעס. איז װאלגע א כװאלעדיקע. טרײבן בעװרע איר ברײט, איר טיף, איר יוגנט קראפט

מיט אױסגעניכטערטע קלאנגען, אינאײנעם געפלאכטן.

איז װײניק:

שפרינגט מען פון בעט.

איז אײנג.

שלעפט מען טיש אף בעט, אף קאפ געשטעלט. בלײבן זײ דערשראקן שטײען געטוליעט אײנס צום צװײטן אין א װינקל צימער.

כריפעט אנ'אלטע הארמאשקע, אין אײנעמס פינגער טומל:

— הײדאלולײ, הײדאלולײ, הײדע.

װאלעזשניקאװ פון ארט זיך אפגעריסן:

א קאפ צו ערד און צו פוס לאף געבױגן. שלײנגלט א קערפער ברײט־לײנג און ארום. מיט פיס טראט געהאמערט דורך ברודיקע ברעטער א ערד קאפ מיט שטיװל א נײם דערצײלט.

מולקע אנטקעגן, מיט אױגן פארקרימטע דורך דאך און צו כמארע, הענט פארװארפן אין ברײט, אין װײט. פלאקסענע קאפ אין הײנגלער צעשױבערט. דרײט זיך אין העפקער־געדרײ.

בלײבט מען פארמאטערט ליגן אין װינקל צימער אף בעטן.

פינף פלעשלעך בראנפן האט קײנעם שיקער ניט געמאכט. געדײנקען אלע—מארגן פרי װעלן זײ דארפן א נײעס אף װענט פון מאטאװיליכער פאבריקן קלעפן. בלײבן זײ נעכטיקן בא װאלעזשניקאװן אין הײזל.

װאלעזשניקאװ פארוקט אין בוזעם־קעשענע א פארשריבענעם בױגן פאפיר. פארשװינדט פון דער אנדער זײט טיר—אפן װעג צו מאטאװיליכער דרוק.

געשעעניש.

אין דרוק.

דרוקער אין דרוק אויסגעדרוקט אין נאכט־ליינג מיט בלייהארט אפגע־שטעמפלט א רעכענונג.

א צווייטן רעכענונג האט אין דרוק געבראכט ניט דער פארוואלטער. וואַ־לעזשניקאוו. אריין דורך דער הינטער טיר. פון בוזעם קעשענע ארויסגעוויקלט א פארשריבענעם בויגן פאפיר.

דרוקער האבן א הארמאטן־רעכענונג פון רעמלעך ארויסגעווארפן. אין איי־זערנע רעמלעך נייעם זאץ געקליבן.

אט צו אט—שורעס אויסגעבויט.

פארטאג אף מאטאוויליכער וועגט א אויפרוף אויפגערופן.

בלעטער פון הויפט־שטאט, זיינען אהער געקומען אפן דריטן טאג.

דעבאטן אין דומע—א אפגעמעקטער פלאך. ליידיק. מאטאוויליכער אין קופקעס זיך געקליבן א ווייסן ליידיקן פלאך געליינט. און ווערטער פארשטאנען—ס'הויבט זיך אן!..

אפן מארק.

וואלגערן זיך אידן צעטיילט און אין קופקעס. אין מיט און צווישן הילצערנע ביידלעך פון שטאטיש־שטאט־מארק.

האט ווער א גרינווערעמדיקע נייס אין בויך פון א היגער ציייטונג אריינ־געשפריצט. א נייס אין גאס שפאלטן, אין מארק־טומל אריינגעשריגן.

ווער זיינען זיי ?

אזוי איז א פראגע אין צייטונג־שפאלט געלעגן און ווערעם־פיסלעך האבן רעבטס־לינקס און פון אונטער דער פראגע אן ענטפער געקריצט :

אידן זיינען פון שטעט און שטעט־לעך. וועלכע גרענעצן זיך מיט דייטש־לאנד.

ווען דאס גאנצע פאלק, דאס רו־סישע גיסט בלוט—פאר פאטער־לאנד !

פארן קייסער !

האבן אידן אין יענעם גרענעץ־שטעטל דראטן פון פעטראגראד — אין בערלין אין הויפט שטאט פון

אפן הויף פון עקדעש.

שטייען טאטערן ביז שפעט איי ווינטער־נאכט אין קראנקע רייען אויסגעשטעלט. א דאקטער ברענט אלץ נאך דינע שפיזלעך אף א בלאזן־גאזע־פלעמל. שווינקט זיי אין א פלי־סיקייט. שטעכט נאדלען אין קראנקע לייבער אריין.

איז איינער א פויער פון פעטרא־גראד די לעצטע טעג געקומען. גע־בראכט מיט זיך, וואס אלע אנדע־רע—א קראנקייט און א כוץ איר א ביכל אין ארבל פון שינעל אריינ־געניית, פון אים פאר די קראנקע רייי־ען פארגעלייגט.

— א קראנקייט סיפילים האט פיאטער דער גרויסער אין רוסלאנד פארטראגן.

און נאך :

פירשטן־יונגע, קרעפטיקע מיט בלוט אין אדערן—א בראנד.

דערפער געבעטלט. ערד געריסן—האבן קייסערינים געטיילט :

מיילן־ערד.

דייטשלאנד, דורך דרערד געצויגן.
איז א רוסישער קייסער בארעמ־הארציק: אין מייך זיי גיט געטריבן!
שטערן־ביינער — גיט דורכגעלע־כערט!!
אין האריץ פון רוסלאנד—אף או־ראל זיי וואוינרעכט געגעבן.
אוראלער עמעסע קויסטן זייט אף דער וואך!
— אידן זיינען פייאיק אף אליץ!!...

טויזנטער קעפ — פאר א הייסער נאכט.
אויסגעקוקשט ווי בעטלער ארוים־געטריבן מיט טארבעס גאלד פון אוראלער דערפער אויסגעאקערט.
אזוי האט איינער פון די צוריק־געקומענע פויערים אין א רויט טא־וולדיקן ביכל געליינט. טאטערן זיי־נען פון קראנקע רייען ארויס ארום אים אין רעדלער זיך געקליבן.
א מייסע וועגן ערד, סיפילים און קיימארים פארנומען, אויסגעמאטער־טע פערד אין שליטנס געשפאנט. צו־ריק צו זיך אין דערפער אוועקגע־שמיסן,—אף ווייטע אוראלער וועגן.
אין באשקירער סטעפן א איבעם צעטל פון סיפילים פארשפרייט.

אזוי האט דער גובערנאטאר געזאגט.

קוקן אויגן־פינטלען אף בלייכע פלעמלער פון פרייטיק־צונאכטיקע ליכט שנירלער ציין־טרייסל קלינגען, ווי קופערנע גראשנס אין שטאטישע צדאקע־פושקעס

ציילן קרעמער צענערלעך מיט אדלער־גלאנץ. מיט זילבער־קלונג. לייגן איינס אף צווייטן. שלעפן פון אלטע פארגרינטע סורדוטלעך שאבעסדיקע נאז־טיכער. בינדן איין אין זיי קניפלעך,—הארטע רונד געדרייטע. פאררוקן געלט טיף אין בוזעם.—פארשוואונדן אין נאכט־פינסטערניש.

האט זיך נאכט אין מיט פון צוויי טעג פארשרייט. א טויטן פעווראל פון זיבעצענטן יאר איבער דעכער ארומגעשלעפט. אף שטיינערנעם ברוק פון גאסן פעווראל געלאזן ליגן.

א כאפטע ווינטן האבן א פארצייטיקע רעכענונג מיט גראע בערג געפירט. בינטלעך שניי פון גראע בערג געריסן, איבער שטאט אוועק.

די אידישע שול האבן אין דער שטאט קינדער פון ניקאלייעווער סאלדאטן געבויט. א שול נאך זיך נאך אויסגעבויט.—ווענט—אייזנבעטאניקע.

א כויץ א שול, האבן זיי אף ראגן פון אוראלער שטאט מויערן אויפגעשטעלט הויכע פינפגארנדיקע.

אף ברייטע פלייצעס רוסישע האלב־פעלצלעך געטראגן, מיט ניזשנע, אמסק. יעקאטערינבורג א האנדל געפירט.— זיכער אף זיך און וועלט געקוקט.

זיצן זיי אין א פרייטיק־צונאכט אף זייער אייגן־געבויטער בימע און פירן

צווישן זיך א שמועס: די געקומענע האבן אונז אומגליקלעך געמאכט. קיינמאל דא אין געגנט פון פאגראמען גיט געהערט. מ'וועט זיי דארפן נאכן טומל צוריק אין ליטע און פוילן אוועקשיקן—דורכן קאמיטעט....

רופט איינער פון זיי אויס:

די זיצונג פון דער אידישער געמיינדע איז געעפנט.

דערשרעקן זיך געקומענע פאר א גראבע שטים מיט רוסישע ווערטער. שטופן זיי איינער דעם צווייטן פון אויבן פון בימע—בלייבן דערשראקן זיצן אף מירמל-טרעפלעך

די פארשטייער פון דער אידישער געמיינדע זיינען היינט באם גובערנאטאר געווען. ציט מען אויס לאנג אויסגעדארטע העלזער. שטעלט אן פארלייגטע אויערן און מ'הערט:

— קיין פאגראם וועט ניט זיין, אזוי האט דער גובערנאטאר געזאגט.

רוקן געקומענע קרעמער הענט צו זיך אין בוזעמער. שלעפן פון דארטן ארויס שאבעסדיקע נאז-טיכער. שיטן פון זיי ארויס גאלד-פינקלדיקע צענער-לעך. פארן גובערנאטאר, בלייבן צוטומלט, שטייען בא טרעפ פון בימע.

א נויטיקע באמערקונג.

א בויך קרעמער זיינען אין דער אוראלער שטאט עטלעכע הונדערט אידישע ארבעטער געקומען, זיינען זיי צוזייט און פאנאנדערגעווארפן איבער קליינע ווערק-שטאטן פון גארער שטאט.

איז איינער פון זיי אין א פרייטיק-טאג איבער ווערקשטאטן ארומגעגאנ-גען—אנגעזאגט:

היינט עלף באנאכט—אין ביבליאטעק. פון פעטראגראד נייס.

— ווער וועט ריידן? —

וואלעזשניקאוו און מולקע—פון מאטאווילכע.

ציען זיך ארבעטער-יונגען פון אלע עקן שטאט א הער אין ביבליאטעק

שטייען באם טויער פון גרינגעפארבענער ביבליאטעק מיידלעך צוויי-קורצ-געשוירענע.

פארא?

— מאטאווילכע.

שלייכן זיך יונגען דורך נאכט-פינסטערניש פארביי א באלויכטענע שול טרעטן מיט געאיילקע טריט א שניי-ווייסקייט אין שלאף פארנורעט

באגלייטן זיי פייערלעך פון לעצטע שטאטישע הייזלעך אין נאכט געשיקטע. צען טריט ווייטער שפרייט זיך א פעלד אין ווייסקייט פארלארן. האט א נייט קעפ פארשיקערט. הערצער צעשרויפט. א נייס.

שטייט מאטאווילכע-צווייקעפיקע, צו שטאט און דערפער אויסגעדרייט. שרייט ארויס דורך פירקאנטיקע קוימנס פון בלעכענע קעפ ארויסגעקרא-בענע. —

— היי, היי, אהער! — היינט טוילט מאטאווילכע ביקסן — אליין גע-מאכט—אליין פארנוצן.

געשעענישן נאך פעווראל.

דער שפיטאל האט פון פיר זייטן געברענט. שטיקער פייער זיינען אין

נאסן שניי אריין. א נײַ־אויסגעשינדלטן דאך געדויכערט. ווענט געצונדן. אין מיט פון הויף האט זיך ארומגעוואלגערט א געל־פארראסטער שילד. באוויזן אונ־טער א געלקייט א ווארט „Венери“ די אינגעריקע ווערטער זיינען געווען פון פייער־פלאם אויסגעלעקט.

זעקס כאדאשים, טאג נאך טאג דא אפן העקדעש־הויף אין קראנקע רייען געשטאנען. א קראנקייט געהיילט, ניט אויסגעהיילט. אין א ווייט פארווארפענעם דערפל באם שוועל פון באשקירער טייגעס א ווייב מיט ערד געלאזן. שוין באלד דריי יאר ניט געזען.

וויל א טאטער ניט ברייננגען א יונגער ווייב סיפילים פון ווייטע שטעט אין וועגן וואלגערט ער זיך שוין באלד זעקס כאדאשים אין פאדער־צימער פון שפי־טאל. געדולד געפלאצט. א שפיטאל פון פיר זייטן געצונדן, אונטערגעצונדן פון העקדעש־הויף. אין אוראלער שטאט אוועק, אוועק און זיך דערפרעגט:

אין מויער פון גובערנאטאר—א סאוועט.—אין סאוועט—מאטאווויליכער.

פאר מאטאווויליכער ארבעטער מיט אויסגעקערטע אויגן געשטאנען. גע־וואלט א געדאנקען־פלאנטער אויסריידן. ניט געקאנט. אף דרערד געפאלן. קאפ אן שטיינער־הארט פון גובערנאטארס דיל געשלאגן.

נעכאמקע.

נעכאמקע האט א בריוו פון איר געהארגעטן מאן בעקומען—אויסגעלייענט:

טייערע ווייב!

איך ווארט אף דיר אין מינסק. אין מינסק פון דייטשישן געפאנגענען־לאגער געזונטערהייט געקומען.

נעכאמקע האט פון פריער א טויט, קינד געבארן. פאר אנגעקליבענע אין העקדעש געלט זיך א נײַ־קלייד אויפגענייט. קינדער־וויקעלעך אף גאז־טיכלעך צוריק צעשניטן. אוועקגעפארן צו איר געטרייען מאן—אין מינסק.

לייבקע.

לייבקע איז גאנצע טעג מיט אינוואלידן אף א אווטאמאביל ארומגעפארן. אפן אווטאמאביל—א רויטער פלאקאט אף צוויי קוליעס פארצויגן: נידער מיט קערענסקין—זאלן לעבן די ראטן!!...

דער סאף פון עסטער צייטלין.

עסטער צייטלין איז שוין צוריק באם טאטן געווען. גאנצע טעג געטראכט—צי זי האט ליב געהאט מולקן? באשטימט—פארשרייבן זיך אין איינער פון די נייען אידישע פארטייען, וועלכע האבן איצט מיט רוסישע, אידישע, העבריי־אישע אויפרופן ארויסגעשריען פון אוראלער ווענט.

מולקע איז שוין אין מאטאווויליכע ניט געווען. אינאיינעם מיט וואלעזשני־קאוון אין איזשעווסקער פאבריק אוועקגעפארן.

וואלעזשניקאוו—וויל דער קרייז־קאמיטעט האט אזוי באשטימט.

מולקע—וויל א גאיאקער בלאטער איז געבארן געווארן אף וואלגער.

דער העקדעש פארט שטימען.

און איינעם א פרימארגן האבן די געקומענע אפן הויף דערזען דריי פורן, דערשראקענע צו פענסטער־שויבן צוגעפאלן—אין זיי אריינגעקוקט.

אין העקדעש איז אריין א הויכער באכער מיט לייגגלעבע האר אונטער א ברייטן קאפעליוש פארשארט. מיט א שטארק־ערנסטן פאנים—צונויפגערופן די געקומענע אין איין פאלאטע. אליין אף א שמאלן טישל ארויף—מיט אויסגע־שטרעקטע הענט געבליבן אף אים שטיין אין מיט פון העקדעש.

געקומענע האבן אף א רוף פון א פאנאנדערגערעדטן רעדנער צום קאמף און וואלן, זיך טיפער אין באלע־וואטאווע קאלדרעס איינגענורעט. געבליבן זיצן אף הילצערנע בעטלעך מיט שטרוי־זעק באדעקטע.

דער שטאטישער רעדנער איז, ווי געליימט געבליבן שטיין אפן שמאלן טישל, געוואלט וואס ווייטער ריידן. ניט געוואוסט וואס...

די איינוואוינער פון העקדעש האבן א שטאטישן רעדנער ווי אנ׳אלט באקאנטן די אויסגעצוצטע הערצער באוויזן—אין אים אריינגעהוסט.

דער רעדנער האט פון פעקלעך רייד אין הוסט פארוויקלט פארשטאנען—אז ער האט אומזיסט א שא וועגן רעוואלוציע און אידישע אווטאנאמיע גערעדט. צוריק אפן טיש ארויף קורץ־דערקלערט:

— דער צעטל נומער 5, וועט אייך צוריק אהיים ברייננגען,—אייערע אפ־געברענטע הייזער אויפשטעלן!

די געקומענע זייגען גיך פון זייערע בעטלעך אויפגעשפרונגען. אף אויסגע־גוצטע לייבער שמאטעס אנגעווארפן. גלייך מיטן רעדנער פון העקדעש ארויס, זיך צוזעצט ווי מעכוטאנים אין דריי ברייטע פורן—אוועקגעפארן שטימען פארן צעטל נומער 5.

דאניעל מייעראוויטש.

מאסקווע—סטארעניקאלסק 22—23 יאר.

ל. רעזניק.

*

שטייט א שטעטל א צעשראקנס
אף מיר מיט ציילעם אינם קאלוואראט פארלאזט,
און געטעלע אף ציילעם נאר א קויטיק פארטוכל פארמאנט,
און איך — א רויטינק שערבל גלאז.

האב איך וועגן אויסקוקערס צעשיקט —
אף אויסקוקן און זען,
זיינען זיי פארלאפן אינדערפרעמד.

שטייט א שטעטל א צעשראקנס
מיט קאלוואראט צעעפנטן,
און ווארט.
טאמער איז אן עמעס,
אז ניט גוטע לאקערן,
און ניט גוטע מאכן כוויזעק
פון מיר מיט געטעלע,
וואס אף דער וואך.

זיינען מיינע וועגן שוין געפאנגען,
איינגעפלאנטעטע אין זומערס גרינעם גאלד.

זאל איך נעמען האקן אפגעטל
צעפיאלעטן אף שטאנג,
זאל צעהאקן שטעטלס געטעלע פון האלץ, —
אדער אנצילעווען רויטן שערבל גלאז
אף אנקומערס פארנאכטיקע.
ווען צופאלן וועט נאכט,
און ציטערן אין טונקל פארטוכל
פון ציילעם אף דער וואך?

*

זון איז היינט אויפגעגאן פארן פארנייין,
איז טונקל פארקויקלט א טונקעלער טאג.
אין פארנאכטיקן גאלד איך בין איינער אליין,
אין צעגאסענעם גאלד — א דערטרונקענער טאג.

מיט פלויט און מיט גארטן פארוואגלט אין פעלד,
איז אלעמענס פעלד, און ס'איז קיינער ניטא.
און דער וואס האט סלופעס אף וועגן צעשטעלט,
האט צעשטעלט, און אוועק מיטן וועג און ניטא.

פארנאכט ווערט פארלאשן אין פארביקער פרייד.
זאל געבענשט זיין דיין קומען אין אלעמענס פעלד.
מיט יונגן דערשרעק און מיט יונגן זיין גרייט
מירן ביידע זיך קושן אין ליכטיקער קעלט.

ל. רעזניק

א. קושניראוו.

*

ווייל אומרואיק ברומט ערגעץ ווינט,
און האלבנאכט האט פענסטער פארפלייצט און פארשוויינקט שוין —
אף וויטן געוויין פון א קינד
שטריינגט אן זיך מיין הארבסטיקע ביינקשאפט.

נו וואס האסטו, מיין הארץ, זיך צעברויזט,
ווי ס׳וואלט פינסטערע נאכטישע מיט
דיך באהעלט מיט אן אפשיין פון פייערן...
און עפשער גאר ווייזט זיך דיר אויס,
עפשער האסטו ניט מער, ווי א ציטער פארהיט
פון אמאל, פון אמאל פון פאר צוויי צי פאר דריי-יארן.

ערגעץ וואקלען זיך וועלטן אף פינסטערער טיף.
און צו ערד איז געפאלן א שטערן...
נאר דו ווייסט דען, ווי לאנג האט דורך אפגרונט געטריפט
אט דער ליכטיק צעשאטענער פערל.

וואס ווייסטו פון קינדערשן וויטן געוויין,
וואס טריפט, ווי א שטערן אין האלבנאכט,
ווען נאכט האט אי זינגען, אי פענסטער פארשוויינקט.
און אף אומרו, און וואך־זיין געזאלבט דיך.

א. קושניראוו.

נ. אויסלענדער.

„1919“*)

פאראן אזעלכע דיכטער: זייער וועג ציט דורכאויס דורך דעם לעבנשטייגער. זייער קינסטלעריש באוואוסטזיין אריענטירט זיך נאר מיט דער הילף פון לעבנשטייגער=דערשיינונגען. און אויך זייער לירישע באגייסטערונג פליסט פון די דאזיקע דערשיינונגען. אין וועלכע עס איז אלעמעל פאראן סיי די מעגלעכקייט, סיי דער בווּלעטער פלאן פון א קינסטלערישער פארקערפערונג.

אונזער ל. קוויטקא געהערט בעלי סאפעק צו דעם ארט דיכטער. א דיכטער, וואס האט נאך אין זיין ערשטן בוך „טריט“ באוויזן זיין צובונד צום לעבנשטייגער=בילד און צום „פראסטן מיטוואך“—האט קוויטקא אויך אין זיינע רעוואלוציע=ווערק („אין רויטן שטורם“ און „1919“) ניט געוואלט אפטרעטן פון זיין פעסט=אנגעצייכנטן דיכטער=וועג.

עמעס, אין דער שוואכער פאעמע „אין רויטן שטורם“, איז נאך פאראן מער אנטיילנעמער איידער דיכטער. אבער דער דיכטער=וועג איז דערזעלבער, ווי אין בוך „1919“: דורך דעם לעבנשטייגער=בילד, דורך דעם „פראסטן מיטוואך“ און דורך די אוממיטלבארע איינדרוקן פון א דיכטער, אן אנטיילנעמער און דאס האט, אפאנים, געשאפן די אינערלעכע גאנצקייט פון אט דעם נייעם בוך.

דעם בוך „1919“ איז געווים באשערט צו זיין א שטענדיקער אביעקט פון פארגלייכן און אנאלאגיעס. דערויף האט דאך דאס דאזיקע בוך צו טאן מיט א פאגראם=טעמע, צו וועלכער עס ציען זיך אזויפיל דיכטער מיט און אן דיכטעשער איניציאטיוו. אבער וועגן קוויטקאס בוך מוז מען פון טכילעס אן זאגן: דא האט די אייגענע איניציאטיוו קימאט איבערבאשאפן דעם וועזן פון דער פאגראם=טעמע.

די פאגראם=טעמע איז פריער פאר אלץ א טעמע. ווי יעדער טעמע, קאן זי פירן און זי קאן פראוואצירן.

ביז קוויטקאן, איז די נייע דיכטונג אונזערע, נאר פראוואצירט געווארן דורך דער פאגראם=טעמע

לעיעלעס מיט זיין „ליד פון הונדערט“ און מארקיש מיט זיין „קופע“, זיינען אין דער דאזיקער טעמע געשטרויכלט געווארן דורך ליטעראטור, דורך שריפטשטעלערישער פאזע. בא מארקישן האט די שלעכטע שריפטשטעלערישע פאזע אונטערגעריסן דעם גרויסן סכום קינסטלערישע שילדערונגען, וועלכע זיינען געווים אין דער „קופע“ דאס בעסטע. בא לעיעלעסן האט עס געהאט אראפצורייסן סיידן בלויז דאס „ליכט שעבעליכט“ פון קונסטלאזער מעליצע.

אבערביידע האבן זיי אפאנים ניט בארעכנט יענעם געוויסן פערעך=זאץ, וואס

---

*) לייב קוויטקא. 1919. (ליטעראַרישער פארלאג, בערלין, 1923).

וועט פאר דעם שריפטשטעלערישן צוגאנג געווים פארבלייבן אלעמאל גילטיק:
—„צוליב פאגראמען"—האט פערעץ אמאל געשריבן—וועלן מיר אונזער וועלט־אנשויאונג שוין ניט בייטן"...די גאאיווע שריפטשטעלערישע פאזע פון דער „קופע" און פון דער „ליד פון הונדערט"...האט דעם דאזיקן זאץ געוואלט אנולירן, איז זי אבער אליין אנולירט געווארן.
ניט בעסער איז עס געווען מיט ה. לייוויקס צוגאנג צו דער פאגראם־טעמע. דא איז שוין געווען וויניקער פאזע, מער קינסטלערישער טאקט... אבער ניט מער קונסט. אף לייוויקס פאגראם־טעמע ליגט אזא געדיכטער שטויב פון „נאציאנאַליזן באטראכטונגען", אז אונטער זיי פארגעסט מען גאר קוים־קוים דעם דיכטערישן אטעם
דערפאר פארבלייבט ה. לייוויק נאר בא גוט־פארמאסטענע עקזערסיסן אף דער פאגראם־טעמע.
אזא גרויליקע טעמע און נאר עקזערסיסן....
לייב קוויטקא איז דערווייל דער ערשטער צווישן די יונגע דיכטער אונזערע, ווער עס האט געפונען צו דער פאגראם־טעמע דעם ערשטן דיכטערישן צוגאנג: דורך זיך, דורך דעם אנטיילנעמער אין זיך און דורך דאס „געוויינלעכע" פון לעבנשטייגער־בילד
לייב קוויטקא האט געווים גוט געטאן, וואס ער האט דאס בוך באפרייט פונם טיטל „פאלק", וועלכע אייניקע פאגראם־לידער האבן געטראגן אין צווייטן „אייגנס"
דעריז, קאן זיין, איז די קראפט פון דעם דאזיקן בוך, וואס אין אים איז ניטא „פאלק".
פאראן דא עפשער „האמוין"—קוויטקאס „געזונטער פאטער" („טריט")—אבער דאס איז ניט קיין באגריף, דאס איז א געשטאלט, א מאסן־געשטאלט.
אזא מאסן־געשטאלט שטייט אפטמאל אין הינטערגרונט פון קוויטקאס בוך, ווייל אויך די איבערלעבונג איז אפטמאל אפן גראד פון א מאסן־איבערלעבונג. אבער ווי וויניק האט עס צו טאן מיט יענער טראדיציאנעלער פארפלאכונג פון דעם קינסטלערישן אביעקט, וועלכעס מיר באגעגענען אין דעם סאכאקל־באגריף: „פאלק".
אין קוויטקאס אנטיילנעמער־איבערלעבונג, וואס איז אפטמאל נאר א מאסן־איבערלעבונג, ווערן אלע פאגראם־דעטאלן אויפגעזאמלט ניט ווי דאקומענטן, נאר ווי קינסטלערישע קאליזיעס. און דערפאר טאקע איז קוויטקאס בוך ניט קיין דיינקמאל, האגאם עס איז אפטמאל מאנומענטאל: דא לעבט א געשטאלט, די קוויטקא־געשטאלט.
אבער דער וועג צו דער פאגראם־טעמע דורך זיך,—באדייט אויך דעם וועג דורך דער קינסטלערישער פארקערפערונג. און קוויטקא האט די פארקערפערונג געפונען:

— שפאנט ארום א טויטע טויבעניש,
מאלט און פארבט מיט טויטער טויבעניש,
מיט בלוטיק טויבעניש
אין מיין אינוועלט, אין מיין אויסוועלט. (83)

אט די „פארבן" האבן עס אוועקגעשטעלט קוויטקאס בוך אף אזא אפגע־

זונדערט אָרט אינמיטן אונזער גאנצער פּאָגראָם־ליטעראַטור. וואָרום א דאַנק די „פאַרבן" האָט זיך אין דער פּאָגראָם־ליד געלאָזט וויסן א דיכטערישע „אינוועלט".

עס איז נויטיק געווען, אַז אַ גאַנצער דאָר אידישע קונסט זאָל אַוועקגיין פון דער היסטאָרישער אָרענע, קעדיי אין דער פּאָגראָם־ליד זאָל, אַנשטאָט דעם ביאַליקישן אויסרוף־צייכן, וואָס איז געווענדעט צו דער „אויסנוועלט", אַריינגע־טראָגן ווערן דער פראַגע־צייכן, וואָס דרינגט אַריין אין זיך, אין דער דיכטערי־שער „אינוועלט"...

ווי אָרים איז דער אויסרוף־צייכן אין דער פּאָגראָם־ליד!

אין קוויטקאָס בוך איז דער פראַגעצייכן געווענדט אין זיך, ער דרינגט אַריין אין דער טיף פון דעם מאַרע־שווערע־געפיל, אָבער קוויטקאָ איז פריי אויך פון יענעם קריינקלעכן נייגיר צו שוידער, וועלכע כאַראַקטעריזירט אַזוי אייניקע דיכ־טער פון אונזער צייט. אין קוויטקאָס געמיט לעבט אַן אַנגעבריטקייט צו טראַגישע איבערלעבונגען. ער נעמט זיי אַריין אין זיך דורך דעם שווינדל־טאַנץ פון „פּכאַ־דים", דורך דער „קלאָלעשער פויק" פון „מיסע מעשונע"—אָבער פאַרמאָגן די אַנגעבריטקייט צו טראַגישע איבערלעבונגען, הייסט פאַרמאָגן אויך יענע „אַקשן־קראַפט", וואָס ווערט ניט געבראָכן אין דעם שווינדל־טאַנץ פון גרויליקע עפּיזאָדן.

און קוויטקאָ האָט די דאָזיקע „אַקשן־קראַפט" אין זיך געפונען.

מעגן לויט דערויף פאַרשפּיצן זייערע פּסיכאָלאָגישע האַשאָרעס, אַ פאַקט איז עס דאָך: אין קוויטקאָס „אינוועלט" האָט זיך די פּאָגראָם־טעמע בעגעגנט מיט אַזאַ אַנגעבריטקייט צו טראַגישע איבערלעבונגען, אַז דאָ האָט יאָ געקענט אויפבליצן דאָס צאַרטע וואָרט, דער יונגטלעכער בויג פון געפיל, יענער „שיקערל אַ לייכטער", וואָס איז נאָך אין בוך „טריט" געווען אַזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר קוויטקאָ:

און דערפאַר איז עס געשען: אַנשטאָט אַ הוילער ליטעראַרישער טעמע האָבן מיר באַקומען אַ קונסט־ווערק, אַנשטאָט אַ פּאָגראָם־דיינקמאָל, האָבן מיר באַקומען אַן עפּאָפּייע פון טראַגיש־יונגטלעכע איבערלעבונגען, וואָס וואַרפט אָפּ דער פּאָגראָם־טעמע גאָר אַ נייע שיין.

עס איז אַמאָל פאַרגעוואָרפן געוואָרן דער ליטעראַטור, אַז „אַלע ביכער באַנפּענען דעם מענטשן". וועגן קוויטקאָס בוך לאָזט זיך עס געוויס ניט זאָגן. דורך די שווערסטע קאַליזיעס, דורך ווידערווילן צו זיך, דורך גרויל און „טויטער טויבעניש" האָט קוויטקאָ דורכגעטראָגן יענע „אַקשן־קראַפט".

— וואָס טראָגט דעם בליענדיקן בעכער
דורך פייער און דורך בלוט....

(אשער שוואַרצמאַן)

אָבער צום געבאָט, ניט שרייבן קיין ביכער, וואָס „באַנפּענען" דעם מענטשן, האָט קוויטקאָ צוגעגעבן נאָך זיין „פאָטער"—דעם „האָמוינס" אַ געבאָט—ניט „באַנפּענען" דער קוסט....

און אין אונזער צייט, ווען אַזוי אָפט ווערט דער קונסט „געבאַנפּעט", ווען אַזוי אָפט ווערט אין דער קונסט אַריינגעבראַכט די פּאָזע,—אַזוי אַנגעלייגט איז איצט די איינפאַכקייט פון אָט דעם ווייפולן און קראַפטפולן בוך. און איז עס דען אַ וואונדער, וואָס די אייצלנע שוואַכע לידער פון צווייטן טייל בוך קאָנען ניט צעשטערן דעם אַלגעמיינעם איינדרוק פון בוך „1919"?

דער וועג דורך דעם לעבנשטייגער=בילד האט אין דעם בוך געבראכט מיט זיך צום ערשטן מאל בא קוויטקאן—אזא קינסטלערישע שליימעס, וועלכע האט שוין אויך קוויטקאס שוואכן פארם=געפיל אנטוויקלט צו א געוויסער הויך...

אבער דאס לעבנשטייגער=בילד האט נאך וואוהין צו פירן ווייטער פון דעם בוך „1919“. און ל. קוויטקא—דער דיכטער, דער אנטיילנעמער,— האט נאך אף דעם וועג פילעס צו געפינען....

נ. אויסלענדער.

י. דאברושין.

#ווארט אין טעאטער.

א

עפשער וואלט טאקע ריכטיקער געווען שטעלן די פראגע ניט ווי אלעמאל וועגן ליטעראטור אין טעאטער, נאר וועגן ווארט אין טעאטער.

פון ליטעראטור האט זיך דער טעאטער שוין לאנג אפגעזאגט. און ער איז גערעכט: ליטעראטור איז קודעם קאל מוסטער=מענטש, מוסטער=האנדלונג און אפילע מוסטער=ווארט. ליטעראטור באווייזט ניט, ליטעראטור דערציילט און דערווייזט. ליטעראטור רופט ארויס באם לייענער בלויז א פארשטעלונג פון די געשילדערטע אביעקטן און פארשטעלן זיך אן אביעקט—הייסט אין טאך אויס=געפינען זיין ענלעכקייט, טיפיזירן אים, פארוואנדלען אין א מוסטער.

טעאטער אבער געהערט צו דער מישפאכע פון אנשוילעכע קונסטן. טעאטער באווייזט, טעאטער ברייגגט אראפ פאר די אויגן דעם קערפערלעכן דימענסיון אביעקט, דעם סטיכייאיש=שפילעוודיקן קאנקרעט מיט אלע זיינע אים אליין גע=הערנדיקע זעלבסט=אייגנשאפטן. טעאטער רופט ניט ארויס קיין פארשטעלונג. טעאטער שטעלט אליין פאר, טעאטער שפילט, טעאטער פארגעשטאלטיקט, טעא=טער רעדט צו אלע אונזערע אויפנעם=כושים און גיט דעריבער מער פון טיפ, מער פון מוסטער, מער פון בלויזער פארשטעלונג.

איז טאקע גערעכט געווען דער טעאטער, וואס האט זיך אפגעזאגט פון די אנגעבונדענע אים ליטערארישע=לעזערישע שאפונגס=פראצעסן, אפגעזאגט זיך פון די פראצעסן, וואס האבן אים א צייט באגרענעצט צו ארבעטן מיט פאטאגראפיש=נאטוראליסטישע קאפיר=מיטלען אום צו פארקערפערן די אילוסטראטיווע ענלעכ=קייט—דאס טיפישע, וואס די ליטעראטור רופט ארויס אין לעזערישער פאר=שטעלונג.

האט ער, דער טעאטער, אף אונזערע אויגן דורכגעמאכט דעם וועג פון פּסי־כאלאגישער אימפּרעסיע צו קערפּערלעכער עקספּרעסיע, דעם וועג פון ליטעראריש־לייענערישן טיפּ צו דער סטיכייאיש־קאמעדיאנטישער „זעלבסטקייט", דעם וועג וואס פירט פון דער פארגעשטעלטער דערציילונג צום פארשטעלערישן ב א וו יי ז.

אבער אפזאגנדיק זיך פון ליטעראטור האט זיך טעאטער ניט אפגעזאגט פון ווארט און אפילו ניט פון ליטעראַרישן ווארט. טעאטער קאן ניט אנטשטומט ווערן און טעאטער קאן ניט און טאר ניט אריבער אף אייגענער, לעבאל האפאכעס. בלויז אף אייגענער ווארט־אימפּראוויזאציע. טעאטער מוז סיי ווי סיי אנקומען צום בוך־ווארט.

איז ווי אזוי קאן דער טעאטער אויסנוצן דאס דאזיקע בוך־ווארט?

ב

דאס ווארט פארמאגט צוויי באזונדערע שאפונגס־מעגלעכקייטן: ריידן און שרייבן. דער גרונט־כילעק צווישן די ביידע באשטייט:

דער ריידן איז אין טאך א קאלעקטיווער טאט, דער שרייבן — א פערזענלעך אינדיווידועלער. דער וואס רעדט מוז האבן פאר די אויגן, לעפאכעס, דעם איינעם וואס הערט אים, דער וואס שרייבט, פארקערט, מוז דערביי בלייבן אינגאנצן אליין מיט זיך. דער שרייבער פארטיפט דעריבער אין זיך דאס ווארט, ער קויקלט אים אויס, אזוי צו זאגן, אין די לייענגען און בריטן פון אייגענע פארבאהאלטענע אסאציאציעס. דאס שרייבערישע ווארט בלייבט, אין טאך, בא יעדער רעגע דער שפּיגל פון דער פערזענלעכקייט, וואס האט אים באשאפן. אפטיילן אין ליטערא־טור דעם דיכטערישן אויסדרוק פון דיכטער — הייסט אזוי גוט, ווי אפשניידן די ווארצלען פון א פלאנצונג — ניט זען דערנאכדעם פון וואנען די פלאנצונג שטאמט און ניט וויסן, זעלבסטפארשטענדלעך, וואס פון דעם קאן ארויס.

דאס רעדנערישע ווארט אבער ווערט באשאפן קימאט צוזאמען מיטן גע־ברויכער, צוזאמען מיט דער צוהערער־אוידיטאריע. דארף עס באלד אפן ארט לעגאמרע אפטיילן זיך, אזוי צו זאגן, פון דעם, וואס האט עס ארויסגערעדט, ווייל באלד, אט דא אפן ארט, דארף עס אינגאנצן אנקומען צום הערער. דאס עמעסע קינסטלעריש־רעדנערשע ווארט ווערט ארויסגעקייקלט פונם רעדנערס מויל אינם געשטאלט פון א דימענסיווער קערפּערשאפט, ווי א שטיק לעבעדיקער דינאמיזיר־טער בוימער, וואס קומט אן גלייך, אט ווי ער שטייט און גייט, צום ארומיקן אויג און אויער, ווייל זעען זעט מען דא און הערן הערט מען ניט נאר דאס בלויזע ווארט, נאר אויך די דערבייאיקע באוועגונגען, די מימישע טנוע, די קלאנגען־אר־טיקולאציע, די מעלאדישקייט — אלץ, וואס מוז ארגאניש באגלייטן דעם רעדנע־רישן ווארט, אלץ וואס באוועגט אים און גיט אים זאפט און כיעס.

יא, די אלע טעאטראלע באוועגונגס־עלעמענטן שפּילן א דייטלעך־באדייטנדי־קע ראליע אין דער רעדנער־קונסט און דאס אויסגערעדטע ווארט טאר ניט זיין קיין דערציילערישע, ווי דאס געשריבענע, דאס רעדנערישע ווארט דארף זיין פאר אלעמען אנשוילעך באוויזן.

און פון דעם אלעם איז איין זאך געדרונגען: די טעאטראלע ווארט־שא־

פונג האט בעפיירעש א שייכעס צום רעדנעריש שאפונגס=פראצעס און ניט צום
שרייבעריש. די טעאטראלע ווארט=ווערטן, ניט קוקנדיק אף דעם, וואס זיי נעמען
זיך פון פארטיקן, שמידן זיך דאך, אזוי צו זאגן, אף די אויגן פונם געברויכער.
דאס טעאטראלע ווארט ווערט דאך געוויס באוויזן. און נאך מער : דאס טעאט=
ראלע ווארט ווערט דאך געשפילט—דאס הייסט : די טעאטראלע קונסט, וואס
האט ביכלאל די מעגלעכקייט פארצושטעלן און פארקערפערן זיך אין פארשיידענע
פרעמדע שאפונגס=צושטאנדן—איז אויך געוויס ביעכוילעס אריינדרינגען איי
יעבידיש=שרייבעריש פראצעס פון ווארט=שאפונג און טעאטראל אים איבער=
דיכטן, אבער צוליב דעם, ווערט דא אין טעאטער דאס בוך=ווארט ארויסגעריסן
פונם בוך, דא אין טעאטער ווערט אף א באזונדער טעאטראלן אויפן באזייטיקט
די פערזענלעכקייט פונם דיכטער, אף די אויגן פונם געברויכער און צוזאמען מיט
אים ווערט דאס יעבידיש=פערזענלעך ווארט, דא איבעראניים באשאפן ס׳ווערט
דורך אלעמען באנומען און אלעמען דירעקט באוויזן.

דער טעאטער אילוסטרירט ניט דעם ליטעראריש ווארט, דער טעאטער
אילומינירט אים, ער צינדט אים אן פון אינווייניק און באווייזט זיינע קאנקרעטע
אייגנשאפטן, דערמיט גופע פירט ער אים אריבער פון ליטעראטור אין לעבן.
פון פארשטעלונג אין דער ווארער ארומיקער ווירקלעכקייט. און דעריבער, צו
גלויבן, האט דער טעאטער די פולע ארגאנישע רעכט אריינטראגן שינויאים, אי=
בעראנדערשן אפטמאל איינגאנצן דעם ליטעראריש טעקסט, ווארום די אוואודע
פון טעאטער איז—פון דערציילונג, ריכטיקער פון דערווייזונג שאפן באווייזונג.

דאס טעאטראלע ווארט פארמאגט אף אזא אויפן זיינע אייגענע, לאמיר
זאגן, רעדנערישע שאפונגס=געזעצן. די דאזיקע דארפן ווערן באזונדער אויסגע=
פארשט, אבער דערצו מוז אויך יעדער טעאטער=מענטש פארשן די שאפונגס=
אייגנשאפטן פון ליטעראריש ווארט. די איבערוואנדלונג פון איינעם אין צווייטן
שטעלט דאך מיט זיך פאר איינעם פון די וויכטיקסטע פראצעסן פון דער טעא=
טער=קולטור.

ג

דער אידישער קאמער=טעאטער האט פון לעבאטבילע אן באוואוסטזיניק
פארבונדן ווארט און באוועגונג. פון לעבאטבילע פארשטאנען, אז אידישע טע=
אטראלע ווארט=פארם ליגט אינם פלאך פון זיין אויסערלעך=אנשוילעכן אויסדריק.
און פרואוונדיק אופשטעלן די פלאסטיש=קערפערלעכע סטרוקטור פון אידישער בא=
וועגונג האט דעריבער דעם אידישן קאמער=טעאטער שוין געלונגען אין א בא=
וואוסטן פראט אויפדעקן די רעדנערישע קלאוויאטור פון דער אידישער שפראך.

בענויגייע צו שאלעם=אליכעמען איז אינם טעאטראלן ווארט=באווייז פונם
קאמער=טעאטער שוין קלאר צו זעען דעם פרואוו צו סינטעזירן דעם בוך=ווארט
מיטן ווארט, וואס דארף רעדנעריש אנקומען צו אלעמען.

גענוג איז צו זעען, ווי וואפסי ד ע ר ל א נ ג ט דאס שאלעם=אליכעם
ווארט טאקע א דאנק דער צעמענטירטער גראנאווסקי=באוועגונג. אט ווי אפן האנט

אידישער קאמער-טעאטער — „200·000"

באנקיר — שידלא.; סאראקער— וואפסי (מיכאעלס)

גרופע רייכע דאמען מיטן שאדכן — זוסקין.

אידישע סטודיע פון ווייסרוסלאנד — „כיידער"

„מאזעפע גייט."

דער רעבע—איינגעשלאפן.

דערלאנגט ער עס, באווייזט עס קלוימערשט פון אלע זייטן און דאס ווארט באקומט שוין בא אים מאמעש א אומפאנג, א וואג=געוויכט. דאס ערשטע מאל, צוגלויבן, האט אונזער אידיש=ווארט, אויסער אלעמען, באקומען זיין קונסטלערישרעדנערישן טיקן.

עמעס. דאס שאלעם=אלייכעמס=ווארט, איז אין טאך א רעדנעריש ווארט. אונזערע שעפער=קלאסיקער האבן ביכלאל איבער באוואוסטע ארגאנישע סיבעס געברויכט מער דעם דערציילעריש=זאגערישן ווארט=נוסאך איידער דעם שילדעריש=שרייבערישן. אבער צוליב דעם גופע מוז אונזער טעאטער=מענטש שטעלן זיך די אויפגאבע פארברידערן זיך ניט מיט יענעם ווארט=מאטעריאל, וואס האט טאמיד געצויגן זיין יעניקע פון דער מאסן=פארם. מער, ווי אלע ליטעראטורן קאן אונזער ליטעראטור—ניט די ספעציעלע דראמאטורגיע, נאר די ליטעראטור ביכלאל—ברייגגען נוצן דער פארשטעלערישער קולטור, דער טעאטער=קולטור, וואס דארף לויט איר ארגאנישער טעווע באהעפטן זיך מיט שעפערישן אימפעט פון זאפטיקע פאלקס=פראצעסן.

וויל מען קאנען ווארט און טעווע פון ווארט דארף מען פארשן ווארט אוי ווארט=מישפאכע. דיביידע געפונען זיך ארגאניזירטערהייט אין דער ליטעראטור. דער איצטיקער טעאטער=אויספירער ש ט ע ל ט פאר ווארט אט ווי ער שטעלט פאר מענטש. און ווי ער לערנט איצט סטרוקטור פון מענטש אזוי מוז ער לערנען געבוי פון ווארט, ווארט=פארם, ווארט=שפיל און ווארט=אייגנשאפט. דער טעאטער=מענטש קאן עפשער נ י ט לערנען די ליטעראטור, אבער ער קאן ניט נ י ש ט לערנען דאס ליטעראריש ווארט, מיט וועלכן ער מוז האבן צו טאן בעאיים ער שאפט פון אים א נייען וועזן, א טעאטראלן וועזן.

ווארום פארשנדיק ליטעראטרישע שאפונגס=וועגן, אנטפלעקנדיק ביפראט דעם מעהוס פון אידישן ווארט=שאפן ווערט דער טעאטער=מענטש באקאנט מיט סטיכייע פון ווארט, ווערט באהאוונט אין דעם מאטעריאל, פון וועלכן ער דארף בויען זיך זיין אייגענע פארשטעלערישע קולטור—די טעאטראלע קולטור פון ווארט=באווייז

י. ד א ב ר ו ש י ן.

ביכער.

י. גלאטשטיין. לידער.

(פארלאג „קולטור". ניו-יארק, 1921).

די וועלט-אפשטויסערדיקע פארצווייפלונג, וועלכע האט צוריק מיט א צענדליק יאר באוויזן זיך אין די לידער פון ה. לייוויק, האט פון יענער צייט אן אזוי איינגעפונדעוועט זיך אין דער יונג-אמעריקאנער דיכטונג, אז דאס זעט שוין אויס איצט אין אמעריקע ווי דער געזעצלעכער פסיכאלאגישער שטייגער פון יעדער דיכטונג איבערהויפט.

אין י. גלאטשטיינס אריגינעלן בוך-לידער, זעט זיך בוילעט, ווי אט דער לייוויקישער פסיכאלאגישער שטייגער פון דער „יונג-אמעריקע" טוט אן א נייעם לעוואוש און בלייבט דאך אין עצעם מיט ווייניק-וואס געענדערט.

י. גלאטשטיינס בוך איז געשטעמפלט מיט א גרויסער קראפט פון דיכטערישן אויסדרוק. זיין ווארט האט א שטארקן גרונד-טאן. און זיינע טריט—שווערע עלעפאנטישע טריט—מוזן געוויס עטוואס איבעראשנדיק אפהילכן אין דער געלאסענער ארומיקייט פון דער אמעריקאנער פאעזיע.

אבער גלאטשטיינס טריט זיינען שווערע טריט. און דאס דערפילט מען באלד אין זיין פאנטאסטיק. ווי אן אויסנאם צווישן די דיכטער פון „יונג-אמעריקע" איז גלאטשטיין אין זיין פאנטאסטיק ניט באנאל און ניט אומבאהאלפן.

אבער אט דער „יאנקל בערעב איצכאק"-גלאטשטיין דערלויבט ניט אומזיסט זיין פאנטאזיע צו וואנד"לען אין דער סוויווע פון די מעלאלים, צעלא-צעלדים, גיישעס, בראמעס, און בודעס... די דאזיקע אויסטערלישע נעמען (זיי בלייבן דערוויל נאר „נעמען" בא גלאטשטיינען) שוועבן אין א פארגליווערטן רוים. גלאטשטיינס פאנטאסטיק ליגט, ווי א געפאלמעסטע, אפן וועג פון יענער פארצווייפלונג, וואס וויל פון גליווער-צושטאנדן שעפן פעסימיסטישע באווייזן און יאושארגומענטן.

און י. גלאטשטיין יאגט זיך ווירקלעך נאך גליווער-ארגומענטן...

און דאך האט י. גלאטשטיין דורכגעמאכט אן אינטערעסאנטן וועג „אין זיך".

— אינגל —

האט א פליסטער געטאן דיינע א גראע האר

צו מייגער א בלאנדע.

מיין גאנצע בלאנדקייט האט זיך צעפלאמט אין מיר... (51)

אט די „בלאנדקייט" „וואס צעפלאמט זיך" פון צייט צו צייט אין גלאט־לידער־גאנג וואקסט פון מאל צו מאל אויס אין איר רעכט.

עס נעמט שוין אפטמאל צו דאכטן, אז אין איר רעדט א צווייטער, א נאך־ניט־אנטפלעקטער אביעקט פון גלאטשטיינס שאפן. די „בלאנדקייט" ברענגט מיט זיך א שטראם ליכטיקייט אין גלאטשטיינס בילדער־קרייז.

עס וואקסן אויס פאר דעם דיכטערס אויג נייע אביעקטן, נייע ווערטן. דאס, וואס איז אין די יאוש־ארגומענטן אזוי רעזאנעריש־קלאר, אזוי אויסגעזאגט־גאקעט, באקומט פאר דעם דיכטער א נייע צוזיאונגס־קראפט.

— מער ניט ווי א ווארט:
טירטל־טויבן.
און ס׳לאזט ניט אפ
מיט דעם וויכן קנייטש פון טירטל,
מיט דעם לאשטשענדיקן קנייטש.
א טירטל־טויבן,
טירטל־טויבן... (40)

וואלטן אט די „לאשטשענדיקע קנייטשן" ניט גיין ווייטער פון אזא ארטיס־טישער באגייסטערונג, דעמאלט וואלט זיך עפשער ניט אזוי אויפוויגן פון אזעלכע לידער די פארגליווערטע דעק פון גלאטשטיינס בוך. אבער פון אט די „לאש־טשענדיקע קנייטשן" הויבט זיך נאר אן גלאטשטיינס „בלאנדקייט", און פירן פירט זי פיל ווייטער.

דערפאר לאזט זיך עס ניט פארזען: ווי קאטעגאריש גלאטשטיין זאל ניט זיין אין זיין פארצווייפלונג, מיט וועלכע מיטל (אפטמאל זיינען עס פאשעט צוואנג־מיטל!) גלאטשטיין זאל ניט וועלן באפעסטיקן זיין יאוש־ארגומענטאציע, פארהאלט זיך דאך די „בלאנדקייט" אין דעם לעזערס געפיל און זי מאכט א גאנץ־באשטימטן איינדרוק.

גלאטשטיינס „בלאנדקייט" האט נאך ווענן, וואס פירן אין דער וועלט אוי. אין נאמען פון דער וועלט. און עס איז דאך קלאר:

אזעלכע ווענן באלוינען זיך שטענדיק, אפילו דעמאלט, ווען זיי זיינען ניט אימשטאנד אויסצומיידן דאס שטיי־וואסער פון א געוויסן דיכטערישן „קאנאן". ווי אט דער פעסימיזם־קאנאן פון יונג־אמעריקע.

די פארמעלע דערגרייכונגען פון י. גלאטשטיינס לידער־בוך נייען, נאטיר־לעך, האנט בא האנט מיט זיין פאעטישן וועלט־באנעמען. עס איז א פארשטענד־לעכע זאך, אז די דיכטונג, וואס וויל דורכאויס אונטערשטרייכן דאס מאנאטאנישע און איינארטיקע פון ארום, טראגט אין זיך גופע די געפאר צו ווערן מאנאטאן און פארגליווערט.

דערפון נעמט זיך די פארגליווערטקייט פון גלאטשטיינס ליד. עמעס, גלאט־שטיין זוכט מיט אלע מיטלען דערנענטערן דעם דיכטערישן פראצעס צו די אינסטינקטיווע אורקוואלן. וועלכע פלעגן בלייבן אין דער עלטערער דיכטונג פאר־בארגן. גלאטשטיין שלעפט דאס אלעס אף דער אויבערפלאך. און דאס איז אפא־גים דער זינען פון דער באוואוסטער „קאליידאסקאפישקייט" וואס איז געווען

אמאל דער יעסאד פון דער „אין־זיך“־טעאריע. אבער אויך די דאזיקע „קאלײדאס־קאפּישקייט“ האט דא אין זיך עפּעס אינערטעס, אומבאוווגלעכעס, און ווי גלאט־שטיין זאל ניט פּראטעסטיר: קעגן די ליטעראַרישע שאבלאנען, וועלכע האבן אונטערן פּאן פון אייראפּעאיזם זיך איינגעפּלאנצט, אין דער אידישער דיכטונג ווייזט זיך דאך ארויס, אז א ליטעראַרישער שאבלאן קאן אונטער א נייעם סטי־ליסטישן גרים באהאלטן זיין פּריערקן אלט־באקאנטן פּאנים.

צו אויפגעבראכט איז גלאטשטיין קעגן דער „סקארבאווער“ פּירשורעסדי־קער סטראפע. און אליין, וואס איז ניט „פּירשורעסדיק“ געבויט—געפינט שוין אן ארט אין זיין ליד. אבער דאס עפּנט די טירן פאר פיל „קלוגשאפטן“, וואס לייגן זיך, ווי שווערער באלאסט אף גלאטשטיינס דיכטונג.

מער אייגנארט ליגט געווים אין די לידער גלאטשטיינס, וואו דאס רעדנע־רישע ווערט פאַרביטן דורך דאס עפּישע. אזעלכע עלעמענטן פון עפּישקייט גע־פינען מיר אין „שטאלצן קעניג“, „לעצטע שאען“, „מיין האר“. דא איז פאראן א באַרעכטיקונג פאר גלאטשטיינס שווערע, עלעפאנטישע טריט און דאס ווירקט גוט אף דער פארב פון די לידער.

ווי נאר אבער גלאטשטיין טוט זיך א ריס צום גראטעסק (אויך גלאטשטיינס א מיטל צו געפינען דאס אינסטינקטיווע „אין זיך“) ווערט דאס ליד באדייטנדיק־שוואכער. דער איבערגאנג פון איראנישער עפּישקייט (גלאטשטיין האט גלענ־צנדע מוסטערן פון דעם זשאנר!).צום גראטעסק איז אלעמאל אומנאטירלעך בא גלאטשטיינען. עס באקומען זיך בלויז שפּראך גרימאסן. אפאנים, די ווארצלען פון דער אידישער דיכטונג זיינען נאך אליין צו־פרום.

צום שלום: גלאטשטיין האט אפּגעדרוקט א בוך לידער, אין וועלכן דער לייוויקישער פּסיכאלאגישער שטייגער איז באַרייכערט געווארן בלויז מיט איינ־צלנע נייע טענער. אבער גלאטשטיין געהערט קאנטיק, צו יענע דיכטער, פון וועלכע מע מעג דערוואַרטן מער איידער איינצלנע טענער

און עס איז דאך שוין אזוי לאנג געקומען די צייט צו באזינגען און קינסט־לעריש פאַרקערפּערן יענע יונגטלעכע „בלאנדקייט“, וועלכע רייסט זיך שוין דורך אלע גליווער־צושטאנדן און יאוש־ארגומענטן פון ה. לייוויקס דאר.—די „יונגע“—א דאר, וועלכער געהערט שוין אף א העלפט דער פאַרגאנגענהייט....

ג. אוימלענדער.

ל. מילער. „אף גאטס וועלט“ לידער.

(פארלאג „אמעריקע“. 1919.)

ל. מילערס בוך אנטהאלט זיבן טיילן, אין וועלכע דער אויטאר האט זיך שטארק צוגעאײלט אויפצובורענגן קימאט אלץ, וואס נאר עס בילדעט „אף גאטס וועלט“ לעבן און טויט... מיט גרויסע פּרעטענזיעס אף מאדערניזם, דערציילט ער אין זיינע לידער וועגן זיין אייגענעם איך—אין זיך אליין פארגלויבטן, וועגן פרויען און זייער קאפּריזפולער פּסיכיק, אייביקן פרילינג, ליכטיקע טעג, וועגן דער שטאט.

וואס פארטומלט און פאראייניזאמט דעם „איך", וועגן דער וועלט־סרייפע און צום סאף, פארשטייט זיך, אויך וועגן טויט.

ל. מילער איז א דערציילער אין פערזן. דער ריטם פון זיינע מערסטנטייל געגראמטע פערזן איז איינטאניק—טעמפ—הילכט אפ מיט א פוסטן קלאנג, אדער איינגאנצן הילפלאז, צעפלאסן, פארלויפט אן א זייט—האט ניט קיין זיכערן גאנג. מער אדער ווייניקער גיבן זיך אים איין ניט געגראמטע אדער ווייניק און דערביי אף א פרימיטיוון אופן צופעליק געגראמטע לידער, זיי פארמאגן אפטמאל (אין די ציקלען „דאס ליד פון מיין איך", „אלע גייען מיר אהין") א פאשעטן טפי־לעדיקן טאן. אבער אפילע אין די קימאט ווייס־פערזנדיקע לידער פון די אנגעווי־זענע ציקלען ווייזט ל. מילער ניט ארויס קיין פאלשטענדיקן דיכטערישן אימפולס צו אנטוויקלען איבערלעבונגען, צו גיוואנסירן דעם אדער יענעם גייסטיגן צושטאנד. די אדער יענע דיכטערישע באוועגונג. אים פעלט אויס דער גויטיקער כוש צו פארברייטערן דורכן געדאנק געפילן און צו ראפינירן און לייטערן עמאציעס אין אנוואוקס פון געדאנק, אנטוויקלונג אלס מעלאדיע,—אט דאס אלץ וואס באשטימט דעם מעהוס פון דיכטערישן שאפן, און דארט, וואו ס'פאדערט זיך אן אויסער־געוויינלעכער אדער אפילע א געוויינלעכער גיוואנס באנוצט ל. מילער דאס ווארט „מאדנע", ניט ארויסווייזנדיק קיין אינערלעכע דרייסטקייט. אלע זיבן טיילן פון בוך קייטלען זיך בלויז לאגיש אף א מעכאנישן אופן, זיי האבן אבער ניט קיין דיכטערישן גילגול, קיין דינאמיק, וואס קאן שאפן אן ארגאנישע איינהייט. און ס'איז טאקע מערקווירדיק, וואס די גרונט־אידייע פון בוך—די אפאלאגיע פון אייגענעם „איך" (ציקלען „דאס ליד פון מיין איך", „אלע גייען מיר אהין") גייט אינגאנצן פארלארן אין די איבעריקע ציקלען, געפינט ניט פאר זיך קיין שטיץ־פונקט, פארלירט אלע אירע סיי ווי סיי באשרענקטע קויכעס, ווייל די דאזיקע אי־דייע גופע איז בא מילערן ניט קיין באגרינדעטע, ניט קיין פארקערפערטע, זי איז דער לירישער באוואוסטזיין פון זעלבסטאייגליבעניש, זעלבסט־איינרעדעניש, פון קולטור־ארימע איך געפילן, פון אט יענע געפילן, וואס דערגרייכן קיינמאל ניט די מאדרייגע פון אינערלעכע איך־געשעעניש, איך־טאטן. און דאס באווייזט ל. מילער בעשיינפערלעך אין זיין כאלאשעסדיקער ליריק.

„איך—איך—איך
אזוי קלאפ איך אוים
מיט דעם קלאפ פון מיין טראט
דאס ליד פון מיין איך"

אפילע דער בוירע האאוילאם אליין, וועמען דער דיכטער ווידמעט זיין איך־ליד, שטעלט זיך ניט אקעגן דער דאזיקער זעלבסטפארליבטקייט, נאך מער—ער בענקט אפילע נאך אט דעם „איך":

...און איך דיין ליבלינגס־קינד,
דו בענקסט נאך מיר...

דער לויב־געפיל צום בוירע אסימילירט זיך אין דער זעלבסטפארליבטקייט וועלכע ווערט אבער לעסאף פארוואנדלט אין א פארקוקעניש אין שפיגל אריין:

„ס'ליכט פון הארצן זוגן מיינע אויגן
און איך בין פארליבט און זיי,

איבערן שפיגל שטיי איך לאנג געבויגן
און איך שפיגל זיך אין זיי׳.

מיט דער זעלבער פארקוקעניש אין שפיגל לאזן זיך אויך אוים די מאכשא־וועס וועגן טויט און אייביקייט:

„ער האט צו מיר געזאגט: איר ווייסט עס פעלט אין אייער ליד דאס אייביקע

בין איך באם שפיגל־גלאז געשטאנען לאנג
באטראכט מיין פאנים, מיינע ציין און מיינע האר,
און קלוג און אומעטיק
האבן מיינע אויגן
מיט שפיגל־גלאז צו מיר געשמייכלט"

יא, באם שפיגל האט דער דיכטער איינגערעדט זיך אייביקייט, נאר מיר ווערנדיק צו שפיגלען זיך אין איליוזיעס לאזט זיך ל. מילער אריין אין שטילער פארשטויבטער נירוואנע, און פון דארטן לאזט ער זיך פירן „אהיים", ווי א קליין אפגעשוואכט קינד.

אט אזא גורל האט שוין די ניט באגרינדעטע אפאלאגיע פון אבסטראקטי באדנלאזן „איך".

און ניט נאר אייביקייט האט זיך איינגערעדט ל. מילער, ער האט זיך איינ־געדעט אויך קינדישקייט: „מיין קינדיש הארץ", איך בין דיין קינד".--וויבלט און שוויבלט אין זיינע לידער, אין זיין גיכטערן באוואוסטזיין. אט דאס מאכט אים אומגעהויער סענטימענטאל.

אין די אנדערע ציקלען לידער, זיינען אויסער שטימונגען פאראן אויך עפישע בילדער, עפישע מאמענטן.

באזונדערס כאראקטעריסטיש פאר ל. מילערס „מאדערניזירן" איז דער ציקל „פרויען, פרויען". ער הויבט זיך אן אומגעהייער פאטעטיש:

„דו ביסט מיין גאט
און איך מיט הארץ און לייב צו דיר באלאנג
מיין האר, מיין גאט".

דאכט זיך, מיר האבן געקאנט ערווארטן, אז ל. מילער וועט פאר אונז אנט־פלעקן אן אביעקטיווירטע אינטימקייט פון א הויכער מאדרייגע. האבן מיר אבער א גרויסן טאעס. אין מעשאך פון צענדליקער לידער וואריאירט זיך בא אים בלויז איין מאטיוו פון אויסגעדראשענער פרימיטיווער פארוויקלטקייט: אנשטאט „פאר־געטערטער" ליבע—א סענטימענטאל־איידעלער און דערצו נאך וואולטעטיקער פלירט.

ס'איז דער טיפישער אויסדרוק ניט פון עכטער קאמפליצירטקייט: ס'איז דער שרייענדיקער שאבלאן פון קלוימערשט־קאמפליצירטקייט אן שום אויסשטרא־לונג פון אינעווייניק, נאר גלאט אזוי „מאדנע" שפילעוודיק אין דער וועלט אריין...

אין ציקל „ווייסער יאנטעוו", האט ל. מילער געוואלט באווייזן דעם „אייביקי פרילינג". האט ער אבער קיין פארבן ניט דערצו, אויסער ריטאריק וועגן דער „פייערדיקער רויז", „ראזן אומעט", „ראזן שמייכל", באגעגענען מיר דא בילדער. וואס אונזער ליטעראטור האט זיי שוין צופיל איבערגעכאזערט, בילדער פון אשם

שטעטל. ווערט בא מילערן דער אייביקער פרילינג ביז צום סאמע שטעטל צוריק־געפירט....

נאר אט דער „ווייסער יאנטעוו" ווערט שוין פארוואנדלט אין פולקום וואבעדיקע „ליכטיקע טעג", צו וועלכע ל. מילער האט אויך גיט קיין אייגנארטיקע באציאונג: עס כאזערן זיך איבער—ווידער און נאכאמאל—„ראזע רויטע, ווייסע בליטן". עמעם דער ציקל „ליכטיקע טעג" אנטהאלט, קאן מען זאגן, א פאעמע וועגן „טעגים", וואס איז שוין אנגעשריבן ריין נאטוראליסטיש מיט אייגפאכקייט פון א. רייזינס דערציילונג, אן פרעטענזיעס, האגאם צום סאף מערקט זיך אפילע יא א מין „מאדערניסטישע" סקעפטישקייט, נאר אין טאך אריין איז אט דער מאדערניזירטער נאטוראליזם זייער לאנגווייליק.

דער ציקל „שטאט" גיט גארנישט צו, צו דעם שוין אויסגעלעבטן דעקאדענטישן ארט שילדערן די גייסטיקע דערשלאגנקייט פון דעם מארע־שכוירעדיק פארטומלטן „איך", וועלכער פארלירט זיך אין שטאטישן כאאס.

אין ציקל „פלאמען פון דער וועלט", וואו ס'זיינען פאראן איבערלעבונגען פון דער מילכאמע־קאטאסטראפע,—געפינט ניט ל. מילער קיין פרישערן און שטארקערן ווארט, ווי פאלגנדיקעם:

„אין דעם בראך־וואלד, וואו ניט וואו נאר וואלגערט זיך
א גליד, א ניט דערגריזעט ביין
קומט א קאץ אן און פארגייט זיך אין א ווילדן יאמער
שטשירענדיק די ציין
טוליעט זיך דער טייוול צו מיין וואונדיק הארצן צו
און איך וויג אים: ליו, ליו, ליו"

אט דער איך־לאזער טייוול פאסט זיך מער צו א פארעלטערטער לעגענדע ווי צו דער נייערווירקלעכקייט פון קאסטראפאלע געשעענישן.

אזוי ארום איז ל. מילערס בוך א געמיש: פון שוואכהארציקער ראמאנטיק, זייער באשרענקטער אויבנאויפיקער „מיסטיק", פרימיטיווער גארניט אריגינעלער פאנטאסטיק און ניוואנסלאזן פאשעטן נאטוראליזם—דער דאזיקער געמיש באקומט מערסטנטייל א כאראקטער פון אייגנגעהאלטענער אדער נאכלעסיקער ריטאריק, אזוי אז די קנאפע צאל בעסערע פאשעטע טאג־בוך־לידער אדער בעסער געזאגט—לירישע נאטיצן—ווערט אינגאנצן פארשטעלט.

אין טאך אריין איז ל. מילערס בוך א.באלערנדיקער מוסטער פון דעם טיפישן מיטלמעסיקן אינדיווידואליזם, וואס איז ניט בעקויאך צו פארליידן און צו פארטראגן קיין מינדסטן אנריר פון וועלכער ניט איז גרויזאמער סטיכיע.

ש. גארדאן.

א. לעיעלעס, יונגהארבסט, לידער.

פארלאג „קולטור-ליגע". ווארשע 1922.

מיטן פוטוריסטישן צעברעכן „אלע שלעסער"—הויבט אן לעיעלעס, און „פון פארלאנגען, טעגלעכע זוכעניש, נאכטלעכע באנגען" (7), בויט ער, דער דיכטער,

זיינע אייגענע „שלעסער‟. ער בויט זיי, יעדנפאלס פארמעסט ער זיך זיי צו בויען אין אן אויסגעהאלטענעם סטיל. דאס זאל זיין יענער סארקאסטישער „שוואַרצער‟ סטיל, וואס ווייסט „העל‟ נאר דעמאלט ווען

„אלע וואנזיניקע פון א דולהויז
— אין איין צעל.
און די צעל ברענט —
העל! העל! העל!‟ (9).

און נאר „ביי דעם גאנגעם, ביי דעם גאנגעם‟ גיט עס „רו, רו‟ (17). דער דיכטער ווארירט אט דעם „נירוואנא‟-מאטיוו אין א גאנצער ריי לידער.

אבער אפטמאל טרעפט עס: עס האלט ניט אויס די סטיליזירטע „נירוואנא‟ און פלאצט. דאס טרעפט צום ביישפיל, דאן, ווען עס באווייזט זיך פלוצלינג א רעצידיוו פון סקעפסיס, יענעם געוויסן ווינער סקעפסיס פון א מין פעטער אלטענבערג („דעם רעסטאראטארס טאכטער‟ אין „ביזנעס‟, 11) אדער נאך בעסער, ווען דער דיכטער פארגעסט אן דעם גענומענעם טאן און ווערט פאשעט סאנטימענטאל („נאקטורן‟, 14).

דאס לעצטע ליד קאן, אגעוו, דינען אלס מוסטער פון א דיכטונגס-אמאלגאמע, וואו עס ווערן מעכאניש צונויפגעמישט ברעקלעך און שערבלעך פון אלערליי סטילן און אנשויאונגען. וואלט אין דעם געמיש געווען צו דערקענען עפשער די פוטוריסטישע קאוואנע, באמערקט זיך עס אבער נישט.

אנהויבנדיק מיטן פוטוריסטישן צעברעכן „שלעסער‟, בלייבט לעיעלעס אין רעשוס פון יענעם פריען פוטוריזם, וואס האט אנגעשטעקט אין סאלאן. עס באצויבערט אים דאס פארפום-ווארט, דער קלינג-קלאנג פון וואלוועלער עקזאטיק... דער דיכטער פארבלינעט זיך אין דעם „וויאלעט פון מעלאנכאלישע פארנאכטן‟ (54)

„איבער די בערג פון וויאלעט,
איבער די יאמען פון לילא‟ (55)

און ער דעקלאמירט אף אלע אויפאנים: יואלא, סעלימא, וויאלא, יאלאנדא, עלאדעא... דער גאנצער פרימיטיווער „קלאפערגעצייג‟ פון בודואר, מיט „אוזארן פון דיינע גארדינען‟ (68), מיטן אסארטימענט פון אמעטיסטן, כריזאפראזן, טאפאזן, סאפירן, טורקוזן, רובינען און אז. וו. אף דעם בודואר-פאן זעט אויס אזוי מעשונע לעיעלעסעס „ערודיציע‟: יאהאן וואלפגאנג פאן געטע, הענריק איבסען, לאאקאאן, בעאטריטשע, אווראַרא בארעאליס, „בלאנדער דייטש גאוואלים‟... און עס הויבט אן בעעמעס טרויעריק ווערן דעם דיכטערס „שיקזאל‟:

„איז דאס מיין שיקזאל:
געפאנגען פון בלויע שלאנגען‟ (57).

ער דערמאנט אן דעם מאזל פונם יונג-פארשטארבענעם דיכטער לייב ניידוס. וועלכער האט אויך געשלעפט אין זיינע לידער קאלערליי מענעסטרעלן, קלעאפאטרען, די העטערע, די גימאנא און אז. וו.. וואס דאס אלץ האט טאקע קיין קיעם ניט געהאט און פארשוואונדן אינגיינעם מיטן דיכטער. איז דאך אבער דעמאלט געווען אנ'אנדערע צייט, עס האט דאך געהערשט נאך דעמאלט די דיכטערישע ארימקייט אונזערע און די ווערטער אליין זיינען געווען א נייעס, און ניידוס האט באהויכט זיין „עקזאטישקייט‟ מיט לירישער נאאיווקייט און הארציקייט...

לעיעלעסעם באגלויבטקייט אין דאס עקזאטיש סאלאנען־„לאנד", ברייננט בלויז צו „ליטעראטור" מיט אן אייגענער סכאלאסטיק פון בילד, פון ווארט, און פון זאץ. אין אט דער סכאלאסטיק זיינען פארוועבט בא לעיעלעסן די „מיסטעריע פון געשלעכט", דער „פלאטער פון עלאסטישע גלידער" (12) און אז. וו.

און צי איז עס נישט צו באוואונדערן, וואס גראד אין דער קלאל גיט „פוטו־ריסטישער" און אייפאך־געריימטער „קאראהילד" (63—64) באקומט לעיעלעסעס עקזאטיק דעם מער געפרעסטן און בוילעטסטן אויסדרוק?

א באזונדערן ארט פארנעמען לעיעלעסעס „פאעמען". אין אייניקע פון זיי ווערט דער פעסימיזם סטימולירט מיטן „נאציאנאלן" מאמענט, מיטן „פאגראם"־מאמענט, אבער ער גייט ווידער ניט ווייטער פון סטיליזאציע, פון „געלן וואנזין", פון „בויך־טאנץ" (87), און ער ווערט פארקניפט מיטן טראפארעט פון „אידישע אויגן" (92) ...

סימאנים פון א נייעם טאן לאזן זיך הערן טיילמאל אין „דער מאיסע פון די הונדערט": איך מיין נישט די גאנצע קאנצעפציע, איך מיין די געזונטע איראניע, וואס פלעכט זיך אריין אין לעיעלעסעס געוויינטלעכן פרוכטלאזן סארקאזם. ער דערציילט וועגן גאט, וואס האט פארלאזן זיינע הימלען:

„און פון זיבעטן הימל איז ער אראפ אף דעם זעקסטן,
און פון דעם זעקסטן אף דעם פינפטן,
און פון דעם פינפטן אף דעם פערטן"... (119).

וואס וואלט געווען, אויב דער דיכטער וואלט ווענדן די איראניע קעגן דעם אייגענעם „איך", וואס האט זיך פארזעסן אין דעם דיכטערס „זעל":

„צען איכם! הונדערט. טויזנט.
— אלע אין מיין זעל"... (9).

קעגן דעם „איך", וואס קוויקט זיך מיט „מאגנאליא־בוימער", „לאטאס־בלומען" און שאר ירקות?...

דער „איך" וואלט געווים ניט אויסהאלטן דעם דיכטערס איראניע, און „פון זיבעטן הימל" פון זיין עקזאטישן פעסימיזם און פעסימיסטישער עקזאטיק וואלט ער גידערן „אף דעם זעקסטן, און פון דעם זעקסטן אף דעם פינפטן". און ווער ווייסט, עפשערוואלט ע ר זיך גאר לאזן אין דער גרויסער ברייטער וועלט אריין אפן פרוכטבארן ערד־באדן.

דערווייל איז דאס נאך מיט לעיעלעסן, (ווי אויך מיט דער גאנצער גרופע „אין זיך" וועלכע ער פארטרעט) ניט געשעען. און ס'איז דערווייל דא בא לעיע־לעסן נאר איין געשטאלט, וואס ווייסט „דעם רוף פון דער צייט": דאס איז זיין שטוביקער פיקוס־בוים... און נאר אין די דאלעדאמעס פון דעם דיכטערס שטוב קלינגט אמאל, איין־איינציקס מאל, אדורך:

„ווי גלוסטיק ענטפערט אפ
מיין ברודער אין דעם רויטן טאפ
אף דעם רוף פון דער צייט! (24).

נ ו ר ש ט י י ן.

ל. רעזניק, סאמעט.

(קליינע ב-טעק „ליריק" קיעוו, 1922.

מע טיינעט בא אונז פיל און פון אלע זייטן קעגן אונזער גרויסער לידערגערעטעניש. אבער ניט נאר גיט-פארשן, גיט נאר ניט-קאנען, אפילע פאשעט ניט נעמען אין אכט דעם געבראכטן ליד-מאטעריאל הערשט נאך, אין טאך געגומען. בא אונז

מ'האט גוואלדיקע טאראומעס קעגן אונזער דיכטונג. נאר אף אזעלכע קאמישע סווארעכן האלטן זיי זיך סראוו, די טאראומעס. דער געטומל העטוויים ארום אונזער דיכטונג איז גרויס און אומגעלומפערט. נאר ס'פעלט ב א ק א נ ט ש ט א פ ט מיט איר.

דערפון נעמען זיך און דערפאר זיינען ס'ראוו אזוי פריקרע די קאלערליי „צוגענג" און קאלערליי „קוקן" אף אונזער דיכטונג.

די פריערדיקע אידישע ליד, איז קיין ליד ניט געוועז, ווייל געוועז איז זי געמיינער רעזולטאט פון געמיינעם באנעמען. די נייע ליד אנולירט די פריערדיקע, ווייל זי איז א פילאינהאלטלעכע און פילפארביקע טויצאע פון פילאינהאלטלעכער און פילפארביקער דערפארונג.

אט די הויפט-איינגשאפט, וואס אויב זי ניט באגרייפן—פאלט אפ די מעגלעכקייט און די רעכט צו צושרעטן צו אונזער נייער ליד, איז די קאלערליי אויסטייטשערס, וואס האבן זיך אפילע די טירכע ניט אנגעטאן צוצוקומען א קוק טאן וועגן וואס ס'האנדלט זיך, בא קאלערליי „מעווינים" און „ריכטער" אנגענומען געווארן, ווי די הארבסטע זינד פון אונזער ליד.

איז עס דאך אזא לעכערליך-טראגישער פאקט בא אונז: קומען מיט מער געזעענעם און מער געהערטכן, מיט ווארט, בילד און קלאנג פאר מער געזעענעם און מער-געהערטם איז בא אונז געווארן א כ י ס א ר ן.

ל. רעזניק האט שוין אין זיין ערשט ביכל „אין בלייכע אויפגאנגען" געבראכט דאס שטייפע צימצום-ווארט, דאס בילד מיט מאקסימום דערפארונג און יענעם ביי אונז גאר-פרישן אייגנטימליכן ריטם, וואס הארמאנירט אמערסטן מיט פארקערפערונג פון געפרעסטער דערפארונג.

שוין דארט איז געווען דאווקע ניט אפגעריסענקייט, ניט דערוויטערטקייט ניט ניטערדישקייט, ווי ס'מיינען בא אונז לייט, נאר דאווקע קאנקרעט ערדישער. ניטפלאכער, קאנקרעט מיט נאענטע און ווייטע, געזעענע און אומגעזעענע פעלער זיינע. די „דורכלויכטן געשליפענע" די „הארנטעם ווייסע פון מיזרעך", די „שטענדיקע קאיארן", די „יונגע רייטער רייטן אפ אין גרויסן בראנד", דער „פרעמדער ברודער, ריגל אפ דיין טיר" זיינען דאך קאנקרעטע מאיסעדיקייט, רעאלע לעגענדארישקייט פון הי, זיינען דאך ווירקליכסטע אומרוען (עטישע, עסטעטישע, פילאסאפישע,) פון אונזער צייט און ארט, אין אייגנארטיקן, געשליפענעם, מוזיקפולן ווארט געגעבן.

די באשטאנד-טיילן פון ערשטן ביכל—דאס באנעמען דעם זיין, ווי אויסגעשפרייטע שטרעקע, אף וועלכער אלע פראטים וויגן זיך און קייטלען זיך, און דערפאר פאנטאסטיק, אפט אויסערלעכע, אין טאך בלאווע ווייטקייט פון באשטימונגען; מאראלע פורכט, געטרייקייט, ריינקייט, דראנג נאך העלקייט, גאך פאר=

ביקייט פון דערשיינונגען; דאס קאנען די אלע געזעצן אין זייער פארבמארעטקייט און אומפארמיידליכקייט.—די באשטאנד־טיילן פון „בלייבע אויפגאנגען" באווייזן זיך נאך בוילעטער אין רעזניקס „סאמעט".

אין „אלע שטערן שוין צעשאטן, אלע שטערן שוין צעפערלט ביי ארייגאנגען כיי צוועלף". אין „...נאר א קינד האט געוויינט"... אין ...טעג מיינע שטייגן און שפאלטן די נעכט שפאלטן אף הונדערטער־טויזנטער נעכט" ...אין „...מיין וואקלדיקע ערד"... אין... „טויבע טאמידן צעהוידען".—זייגען זיי געקניפט און באהעפט און שאפן דעם טאך־העלד פון ביכל. דא קריגן זיי ערטערווייז זייער זינגעוודיגסטע פארקערפערונג און דא פארגאנצן זיי זיך מיט—„...די אוואידע פון טאג איז אין ווייסן",—מיט עצעם־דיכטונג, אלס פראבלעם מיט א לויב געזאנג דער דיכטונג אלס טאט, אלס גלויבן.

ס'הייסט דאס ביכל „סאמעט". בא דעם לאכלוטנדיקן ניט־אפשיי פאר דיכטונג־ווארט, וואס הערשט בא אונז, איז מען שוין לאנג געוואוינט באגעגענען מיט א ביטל־שמייכל וועלכן ס'ניט איז ניט־טראפארעט. אט דאס ביכל איז בא ל. רעזניקן א טייל פון זיין דיכטונג־גאנג און א ביכל פון אלגעמיינער אנטוויק־לונג־גאנג פון אונזער דיכטערישן־ווארט. ס'פארמאגט די ווי און פרייד־שיין, פון אונזער אט־ערשט ארויפגעקומענער, אויסגעוואקסענער דיכטונג, מיט גאנג־צייכנס טיף־אייגנארטיקע, ווארט־בילד, און ריטם־סימאנים שארף רעזניקישע.

דער נאמען „סאמעט", ווי א סיגאנים פון דיכטונג אלס לויטערער באנע־מען, יעש און פאקטאר, איז פארן ביכל גראד דער הארמאנירנדסטער.

דער גלאט־געפילדער ארום דער דיכטונג אונזערער וואלט זיך שוין פעלן געמענט. צייט זיך באקאנען מיט איר: ס'לוינט באקאנען זיך.

„סאמעט„ איז צווישן די באווייזן.

ע. פיניגבערג.

י. ל. קאלושינער, „ארום מיר".

(פארלאג „פעדער" ניו־יארק 1922).

דער אמעריקאנער אידישער דיכטער י. ל. קאלושינער איז נאענט אין א באוואוסטן פראט צו דער גרופע „אינזיכיסטן", אויב ניט פאקטיש איז אידעאלא־גיש—צו די „אינזיכיסטן" וואס האבן אויפגעבויט א שטאפל, א באדייטנד שיינעם שטאפל אין דער געשיכטע פון דער אידישער פאעזיע אין אמעריקע.

די טאלאנטפולע ערשטע פארשטייער פון דער אזוי גערופענער יונגער אידישער פאעזיע אין אמעריקע—מאני לייב, זישא לאנדוי, ה. לייוויק, הײלפערן שטעלן מיט זיך פאר, מיט געוויסע אויסנאמען, דעם נאציאנאל־סאציאלן פלאך פון דער אידישער דיכטונג אין אמעריקע. אידעאלאגיע, פראבלעם, טעמע און פארב אפילע פונם דאזיקן דיכטערישן דאר געהערן אינגאנצן דעם אידישן קוואל, אריינ־געוואקסן מיט אלע ווארצלען אין די הארבערע און לייכטערע מער און ווייניקער פארטיפטע פראגן פון איד־און אידישקייט־עקזיסטענץ. זייער איך, זייער פערזענ־

לעבער איך אפילע שטאמט אויך אין טאך פון דער מאטעריע איד און זייער „אל־געמיין" געהערט ניט דעם וועלט־קוילעל. וועג און ציל, דערהויבונג און דערלייזונג זיינען באם דאזיקן דיכטערישן שיכט אייגג פארקניפט מיט נאציאנאלן קיעם, מיט נאציאנאלן פאלקס־אוואר און פאלקס־צוקונפט.

האט טאקע די ווייטערדיקע אנטוויקלונג פון דער אמעריקאניש־אידישע דיכטונג געמוזט ארוים פון די דאזיקן פאר זיך ארגאנישע אבער פארן ארומיקן וועלטישן געדאנקענוועג שוין צו אייגגע מעביצעס. איז דער „אינזיכיזם" געווארן דער ערשטער ריס, דער ערשטער איבערברוך, דער אוועקגיין פון דער נאציע צו דער פערזענלעכקייט, דער אוועקגיין פון דעם נאציאנאלן איך צום אינדיווידועל־פערזענלעכן, דער אוועקגיין—ביז צו פארלאזן קלוימערשט אינגאנצן דעם קלאל און דאס קלאלישע, וואוהין און צו וואסערע ריכטונג עס זאל ניט געהערן.

„אינטראספעקטיוויזם"—מיטן דאזיקן פסיכאלאגישן וויסנשאפטלעכן באגריף, וואס איז לאנג פארעלטערט פאר דער פסיכאלאגיע גופע, האבן די „אינזיכיסטן" באצייכנט דעם פארשיפן זיך אין זיך אליין, אין אייגענע יעבידיש־מענטשלעכע פראצעסן פון געפיל און געדאנק. איז זי בעפיירעש סימפטאמאטיש אט די אפגויגונג אין אייגענע טיפענישן. אט דער ווילן צושמידן די אייגענע פערזענלעכקייט—סימפטאמאטיש דערפאר, ווייל דאס באדייט דעם פארלאנג אוועקצוגיין פון דער אמעריקאניש־אידישער האמוגישער פארפלאכטקייט, וואס האט געפונען איר עקסטן אויסדרוק אינם סענטימענטאלן „בינטל־בריוולעד"—קימאט א גאנצע סענטימענטאלע ליטעראטור, מיט וועלכער עס שפייזט זיך דער לאבלוטן ניט דיפערענצירטער פאליטיש־אפגעשטאנענער אידישער מאסן־לייענער אין אמעריקע

אף אזא אופן איז דער „אינזיכיזם" אף א ווילע געווארן דער שעפעריישער און פרוכטבארער אפריים פון אט דער ארומיקער עלעמענטארער פאראלגעמיינטקייט. אבער בלויז אף א ווילע, ווייל ווערנדיק געטריבן פון דער אינדיווידואליסטישער לאגיק האט ער געמוזט טייקעף פארוואנדלט ווערן אין א מין פארנאספאעזיע, אין א הימלשן איניען פון דיכטער, וואס זינגען פאר זיך און צוליב זיך. דאס איז פון איין זייט. און פון דער צווייטער זייט האבן דאך אבער די „אינזיכיסטן" באקומען לאשן. זיי האבן באקומען ווארט און ווארט איז קוידעם קאל אויסדרוק פון געזעלשאפטלעכער קאלעקטיווער דערפארונג. ווערט ער טאקע צעריסן דער „אינזיכיזם" פון זיינע אייגענע איגוויינקסטע סטירעס. פון איין זייט די אינדיווידועלע אינטראספעקציע, דער בלייבן מיט זיך אליין און דער צווייטער זייט— עקפרעסיאניסטישע ווארט־מיטלען, וואס שלעפן דעם אינזיכיזם אביעקטיווירן זיך אפן אויסדרוק, ניצן דעם אימפעטיקן ריטם, דעם פרייען פערז וואס שטאמט פון ברויזנדיער שטאטישער ארומיקייט. און די סטירע שאפט בא די אינזיכיסטן א מעהאלעך צווישן פארם און אינהאלט אדער ריכטיקער: צווישן לעבנס־אינהאלט,—ווארום פארם איז לעבנס־אינהאלט—און־איך אינהאלט. די אינזיכיסטישע געפילן־איבערלעבונגען זיינען בעעצעם צו קליין פארן עקפרעסיאניסטישן ווארט אויסדרוק און נישט זעלטן פארמאגט דעריבער די אינזיכיסטישע שורע א פוסטן איגוויינקסטן ריטארישן כאלאל. דאס דאזיקע שאפט די באשיימפערלעכע קרוווועשאפט פון לעיעלעס, לעמאשל, מיט ניידוסן, דאס דאזיקע ציט

דעם אינזיכיזם צו עקזאטיק און שוואכט אפ דעם באדייט פון אזוינע שיינע דיכטער ווי גלאטשטיין און סיגאל.

איז איינס פון די ביידע: אדער די אינזיכיסטן וועלן ווערן זייערע אייגענע יארשים און אפזאגן זיך פונם „אינזיך", אדער ס'וועלן מוזן קומען אנדערע, וואס וועלן אריענטירן זיך אפן אביעקטיוון ארום און ארום, צוזאמענגיסן זיך מיט וועלט און אירע געשעענישן, ארייננדרינגען אינם אקטיוון פראצעס פון וועלטישן איבערבוי און שאפן די דיכטונג פון מאט, די דיכטונג פון קאמף פאר פרייען מענטש און פרייער געזעלשאפטלעכקייט.

און וויל איך—
איז דאס לעבן מיר גאר נישט שולדיק,
כאטש איך שיק אמאל איין קלאלע אף דער וועלט.
און אויב הינטער מיר
ציט זיך שוין א לאנגע שנור
פון יונגע טעג אין זיגזאג פון דער צייט
איז ניט שולדיק אין מיין גורל
די וועלט, וואס איז געבויט
פאר זיך אליין.
פאר זיך אליין. (33)

אט דער דואליזם פון וועלט און איך איז זייער כאראקטעריסטיש פאר קאלושינער, ווי צוגלייבן פאר אלע אינזיכיסטן. קאלושינער איז א שטאטישער דיכטער. אבער ער איז שטענדיק אין דער שטאט ניט מיט דער שטאט, אט ווי ער איז שטענדיק אין זיינע איבערלעבונגען און ניט מיט זיינע איבערלעבונגען. דערפון שטאמט די גערדאנקלעכע, אזוי צו זאגן, אויסערלעכע פיקכעס פון קאלושינערס ליד, וואס איז אייגנטלעך קיין ליד ניט. קאלושינערס „ארום מיר"—דאס איז א זאמלונג פון פראנאמענטן, א טאג-בוך פון פארגאנצטע און ניט פארגאנצטע געדאנקען, געשריבן אף א גוטן אויסדריקליכן אידיש פון א קינסטלעריש געשטימטער האנט. פון דאנען איז לאכלוטן ניט געדרונגען אז קאלושינער איז ניט קיין דיכטער. ער פארמאגט א לירישן וועלט-באנעם און א שיינעם כוש צו דער ריטמישער שורע האגאם די דאזיקע שורע לאזט זיך גאר אויסציען אין דער ליינג און פארוואנדלען זיך אין ריטמישער פראזע.

אף פאפיר
ווערט פון אונז געפירט דער רעכענונג פון לעבן.
אף פאפיר
ווערט פארשריבן אונזער גורל,
וואס ווייזט אונז אן די וועגן אין דער וועלט. (64)

איז עס דען ניט קיין פאשעטע פראזע? און איז עס דען ניט די „זינד" פון מערערע „אינזיכיסטן"? אדעראבע בא קאלושינערן ווערט דער דאזיקער בעט פארווייכט דורך א באוואוסטער בעקיוועגדיקייט: אט אזא פארם, הייסט עס, וויל ער דער דיכטער שאפן, א מין פראזאאישע פארם, וואס ווערט בא קאלושינערן געלינדערט דורך דער אנגענעמער בענימעסדיקייט פון פרייען פערז, וועלכע פארדעקט אפילע די נאקעטע ארימקייט פון קאלושינערס גראם.

און מער פון אלץ גיט זיך דעריבער קאלושינערן דער פייזאזש.דא איז מער אפן ארט די צו קלארע, צו איינפאכע אפנקייט פון קאלושינערס פרייען פערזן=ווארט. דא טרעפן זיך ווייניקער די „פילאזאפישע“ אויסדרוקן אזוינע, ווי „עקסטאז“, „כאאס“, ביכלאל דער גאנצער רומל פון רייגע פראזאאיזמען (טריאומפירענד, דראענדיקע, אומזעבארע, גלייכגעוויכט—בא קאלושינערן אין איין קורצער ליד). אט די פראאיזמען און „פילאזאפיזמען“,—וועלכע ס'ציט די גאנצע אינזיכיסטישע מישפאכע פונקט ווי דעם קליינשטעטלדיקן שרייבער צו פרעמדע ווערטער פון א ווערטער=בוד. ס'איז דער מויעל יויצע פונם אינזיכיסטיש=אינדיווידואליסטישן ארט=שאפן, וואס איז ניט פארבונדן מיט מאסן=פראצעסן, שעפט ער זיינע ווארטווערטן פון בוד און שאפט טרוקענע אבסטראקציעס אנשטאט זאפטיקן וארט. באגריף—אנשטאט בילד.

אונזער לעבן
איז דאך בלויז דער שפיל פון טויט.
שפילט ער זיך מיט אונז
פאר צייט פארטרייב.
יאגן מיר ארום זיך,
ארום זיין שאטן אף דער וועלט

(28)

מיט אזוינע באנאל=געדאנקלעכע אין טאך לידער פון אלט=קויהעלעסדיקן שטייגער וועלן קאלושינערס דיכטערישע פעאיקייטן ווייט ניט אוועק. וואס גענטער צו א מאסן=דראנג, וואס מער געזונטן פארשטאנד פון ארומיקע לעבנס=געשעענישן—בלויז אף אזא אויפן וועט דער אינזיכיסטישער דיכטערישער דאר קאנען, ווי געזאגט, יארשענען זיך אליין. און יארשענען זיך אליין מוזן זיי, די אינזיכיסטן.

י. דאברושין.

י. קיפניס, „אקסן“.

„ווידערוואוקס“. קיעוו, 1923.

די דרייצן לידער פון קיפניסעס לידער=זאמלונג גיבן נאך ניט קיין גענויע פארשטעלונג וועגן זייער אווטאר, ווי וועגן א באשטימטער דיכטערישער פערזענלעכקייט.

ס'איז נאר צו זען וואס פארא באשטימטע נעטיע ווייזט ארויס י. קיפניס אין זיינע ערטערווייז דרייסטע, נאר מערסטנטייל ווייניק פארקערפערטע דיכטערישע פרוואון.

און ס'איז קוידעם=קאל קלאר פאר אונז, אז י. קיפניס איז דער סאמע האפערדיקער פון דער גרופע „ווידערוואוקס“: אים ציט מער צו זאאלאגישער שפילעוודיקייט פון דער אויסערלעכער וועלט, ווי צו יענער אינערלעכער אפטמאל געקינסלטער פארשפיציקייט, וועלכע עס זוכן אייניקע דיכטער פון „ווידערוואוקס“. און דאס גופע גיט אים די מעגלעכקייט צו אביעקטיווירן זיך מער אדער ווייניקער עמעס, דערווייל נאך אף זייער און זייער פרימיטיוון אויפן.

„האב איך זיך מיט הינטל
אין גאס
און אין מיטן
מיט שוטפעסע
בליקן
געביטן".

אין די „אקסן" און אין די „הינטלעך" וואס שפילן זיך מיט „קינדער־פרייד", לאזט זיך שפירן א זאאלאגישער שטאלץ, דערביי פארמאגט דאס זאאלאגישע א טענדענץ צו העפטן זיך מיט אביעקטיווער פאשעטער מענשלעכקייט.

ס'איז אייגנטלעך דער וועג פון זאאלאגישקייט צו מענשלעכקייט, אבער דאס מענשלעכע אנטפלעקט זיך דערוויל בא קיפניסן אין א פארם פון א באשיינטער ארימקייט.

און דא איז זייער כאראקטעריסטיש פאר אים זיין ספעציפעשער שטאלץ־געפיל פון אט אזא ארימקייט,— פון באשיינטער הוילקייט, וואס פילט זיך אין איינעם פון זיינע מער אויסדרוקפולע לידער:

אף צעמענטן טרעפל
„העל באזוניקטן
א יונגע בעטלערן
אין גווּלאם רו
קלייבט פון לאץ פון אירן
לייז.
און גרינגער ווייט
מיט שמייכל זוניקן
הויבט דעם גאלד
פון בלעטער־פאל
און טרייבט מיט שטויב מיך
אין א קרייז ..."

אט דער פסיכאלאגישער מאטיוו איז נאך גאר ווייניק אנטוויקלט בא קיפניסן. גאנץ מעגלעך אז ווען קיפניס וואלט געשאפן זיינע „רעגן־שטויב" און „אקסן" אין א פאסנדיקער פארם פון ריטמיש־פראזאאישע מיניאטורן, וואלט אים עפשער אסאך מער געלונגען אויסצודריקן און פארקערפערן.

זיינע לידער זיינען בעצעם אף דער גרענעץ פון ריטמישער פראזע. דאס ראוו לאזן זיי איבער אן איינדרוק פון פראזאאישע מיניטיורן, וואס זיינען אבער ניט געשאפן געווארן אלס אזעלכע. דערמיט דערקלערט זיך די אומגעהייערע סכע־מאטישקייט פון זיינע קימאט מיניאטורן־לידער אין פראזע—אזוי ווי לעמאשל „דער פורמאן דערציילט"—„איך האב אונטער איר פענסטער", „לאכן פון מיר אלע גייערס".

קיפניס איז זייער קארג אין מיטלען צו שילדערן דאס ארומיקע: אנשטאט אנטוויקלטע בילדער באגעגענען מיר בא אים האמצאעדיקע בילדערישקייט.

„מיטן לעצטן געשריי פון א האן
האט טאג זיך פארשפיליעט פאר נאכט".

גאר טרעפלעכער און קאנקרעטער איז קיפניס דאן, ווען ער האלט אין איין

אפמערקען און צייכענען נאטוראליסטישע שטריכן—פאשעט קורץ און שארף.

„א וויכעט גראז
א פאסעק שטויב.
הערנער מיט פעל
צוזאמען געוויקלט
קעפ געשינדן
מיט שטארצנדע אויגן
גערדערים געפּוישעטע
אין לײדיקע פריידן"...

אין קיפּניסעס אפּטער האמצאעדיקייט שטעקט עפּעס אייגנארטיקס, וואס פאדערט פאר זיך א מער ברייטערן פארנעם און א מער באשטימטע פארם.

זאל י. קיפּניס נאר ניט פארפירט ווערן אין דער שפּיל פון האמצאע צוליר האמצאע, וועלכע לאזט זיך בא אים פון צייט צו צייט באמערקן.

ש. גארדאן.

מײלעך ראוויטש. דער קערן פון אלע מײנע לידער.
(פארלאג „די צייט", ווארשע 1922).

אין „מײלעך ראוויטשן" גייט פארלארן א באגאבטער דיכטער אף סאציאלע מאטיוון.

צו באמערקן איז, אז ער האט געגומען דערנענטערן זיך צום סאציאלן שטאף, נאך פון זיינע ערשטע טריט. שוין אין בוך „רויאינענגראז" (1917) לעבט דעם דיכטערס געמיט אין אן אנגעזעטיקטער סאציאלער אטמאספער, אין די געשטאלט פון דעם טויזנטקעפּיקן „איוואן", דעם בלאוויגיקן, שלאנקן, „קנעכט", וואס איז געווען דער אטלאנט פון דער וועלט-מילכאמע,—אט די געשטאלט טרעט ניט אפ פון הינטערגרונט אין אלע לידער פון דעם דאזיקן בוך.

און וואו זאל איך גיין, עס איז בלוט אומעטום,
און וואס זאל איך גיין, עס איז גאלד אומעטום,
און אומעטום ליכט... (36)

אט דאס „ליכט", וואס שפרייט זיך איבערן „רויאינענגראז", באקומט בא ראוויטשן א שטארקע סאציאלע באפארבונג און ווען מײלעך ראוויטש זאגט:

...און אונזערע נעשאמעס, פראסטע נעשאמעס,
ווי די נעשאמעס פון בוימער און וואלד,
וואס וואקסן אין שאטן, וואס וואקסן צו דער זון... (42)

איז דאס „אונזערס" שוין מײלעך ראוויטשן ווי אנגעמאסטן. עס איז דער אויסדרוק פון זיין אינערלעכער צוגעבונדנקייט צו סאציאלע גרויסן און סאציאלע אייגנהייטן.

אין דעם בוך „נאקעטע לידער", וואס געהער שוין צום גייסטן פעריאד איי מ. ראוויטשעס שאפן, איז די סאציאלע פארקערפערונג נאך א בוילעטערע.

מ. ראַוויטש האָט די טעווע אַנצושטאָפּן דאָס בילד מיט פאַקטישקייט, מיט קאָנקרעטע דעטאַלן.

אין די בעסטע לידער, ווי „פערד", „איך האָב געזען אַ פרוי", „טויטע קינ־דער", איז דער דיכטערישער מאָטיוו אַזוי אַרומגעפלאָכטן מיט פאַקטישע דעטאַלן און קאָנקרעטע בילדער, אַז דער לעזער קריגט צוטרוי צו מ. ראַוויטשן און גייט אים נאָך ביז אין דער ווייטער פּעריפעריע פון זיינע סאָציאַלע בילדער. אָבער אין צענטער פון אַט די בילדער מוז דאָך שטיין אַ באַשטימטער דיכטערישער געפיל, וואָס זאָל שטייגן צוזאַמען מיטן אַנוואַקסן פון די בילדער און דעטאַלן און גראַדע אַזאַ דיכטערישער געפיל פעלט בא מ. ראַוויטשן. איך מיין דאָ ניט נאָר יענעם דיכטערישן געפיל פאַר נייער פאָרם און נייעם וואָרט, קעגן וועלכן מ. ראַוויטש זינדיקט אויף יעדן שריט און טריט. ערגער איז נאָך וואָס עס פעלט בא ראַוויטשן אָפטמאָל דער דיכטערישער געפיל איבערהויפּט. ערגער איז, דאָס וואָס איר באַמערקט, ווי זינגענדיק „דאָס פאַרביקע" ליד פון דער סינע (44), די ליד פון „פאַרברודערונג" (42), אָדער דעם הימן פון „קומענדיקן דאָר" (41), זינגט דערביי מיילעך ראַוויטש איבערהויפּט ניט. ער לייענט מיט אַ געוויינלעכן רעטשיטאַטיוו דאָס אַלץ, וואָס עס ווייסן צו זאָגן עקזאַלטירטע וועגעטאַריער (וועמעס עוואַנגעליום מיילעך ראַוויטש פּראָוואָט זיך צו שאַפן), באַגייסטערטע אידעאַליסטן (וועמעס „כאַלוימעס פון שטערנהעלער ליבע" מיילעך ראַוויטש פּראָוואָט רעאַביליטירן פאַר דער וועלט). און ענדלעך, יענער פרומער רעוואָלוציאָ־נער, צו וועלכן מיילעך ראַוויטש געפינט נאָר איין צוגאַנג דורך דער ליד „די טפילע פון אַ רעוואָלוציאָנער"...

דער ־אַזיקער ליטעראַרישער רעטשיטאַטיוו קאָן ווייניק וועמען לאָזן מיינען. אַז דאָס איז עמעס געזונגען, אַז דאָס איז ליד, אַז דאָס איז דיכטונג. וואָרום מיט וועטעראַגישער ליבערייכקייט קאָן מען נאָך קיין סאָציאַלע בילד ניט באַהערשן און דאָס ראָו טרעפט טאַקע, אַז מיילעך ראַוויטש באַהערשט ניט דאָס גרויס־פאַרמאָסטענע סאָציאַלע בילד, וועלכעס ער וויל שילדערן. מיילעך ראַוויטש זוכט טאַקע דעריבער זייטיקע „נאַרקאָטישע" מיטלען, וואָס זאָלן שטאַרקן זיין שוואַכן „עוואַנגעלישן" געמיט. ער אַפּעלירט דאָ און דאָרט צו גאָט און געטליכקייט, ער זאָגט קיינמאָל ניט „מענש", נאָר שטענדיק „גייסטיקער מענש", ער ווערט ביק־לאָל ניט מיד אַלץ צו פאַרגייסטיקן.

און אַנטלייבט איז דער גייסט,
און פאַרגייסטיקט דאָס לייב,
און דערהערט דאָס געבעט (47)

מיט „אַנטלייבטן" גייסט שטייט מיילעך ראַוויטש אינמיטן דעם פון אים אַליין אויפגערודערטן גרויזאַמען סאָציאַלן בילד און קאָן עס ניט באַהערשן. דערצו דאַרף מען דאָך עכטן לייב און עכטן גייסט. דאָס אַלעס שטייט אָבער ניט אין וועגעטאַרישן „עוואַנגעליום", מיט וועלכן דער „גייסטיקער מענש" אין מ. ראַוויטשן וויל פרום מאַכן ראַוויטשן דעם דיכטער. און אין אַזעלכע ווײַלן, ווערט קלאָר אַז דער סאָציאַלער דיכטער—ראַוויטש גייט פאַרלאָרן.

צווישן די איבעריקע „פּאָעטישע פּראָוואָן" איז דאָס בעסטע: די „פּרע־היסטאָרישע לאַנדשאַפטן". דאָ האָט מ. ראַוויטש דורך עפּעס אַ נעם גוויווע־געוועזן דעם „גייסטיקן מענשן" אין זיך און געשאַפן עטלעכע גוטע מוסטערן לידער.

עמעס דא און דארט פילט זיך צו אפט דער פראזאישער רעטשיטאטיוו. אבער דא שטאמט עס שוין מער פון די שפראך וועלכע איז בא מ. ראוויטשן זעער און זעער אין גאלעם. דאך מוז דער „פרואוו" הייסן געלונגען. דערפאר איז שוין אבער גאר ניט געלונגען דער „פרואוו" צו געבן א פאעמע „ספינאזע". דער „גייסטיקער מענש" אין מ. ראוויטשן באקומט דא ווידער דאס ווארט און אנשטאט שילדע-רונג פון ספינאזעס געשטאלט קומען ארוים באנאלע אויסערונגען פון ראוויטשעס געפיל פאר ספינאזען. ספינאזע דערשיינט דעמאלט ווי „דער מגילעך אין לאנד: „געדאנק" (59), עס „ציטערט דעם כאכעמס שאטן אף אלע פיר ווענט. דער הארבער רייעך פון דערקענטעניש ווייעט" (58). עס באווייזן זיך אליוקום צונזע-רישע שטעלן:

און ס'האבן די מענער פון דאס, די געוויאים,
געדאנקט פאר דעם גייעם, דעם עמעסן קיעם,
און ס'האבן די ספארים, באפרייט פון שפינען-נעץ,
פאריונגט זיך צום לעבן, פאריונגט צום געזעץ. (67)

אדער:

אזוי ווי דער עפל-בוים זינגט יעדן מארגן,
די בלעטער זשומען און די פיירעס שמעקן,
מיניעט ער זיך אין גאלדענע פלעקן
און ציטערט פאר לוסט.
אזוי צייטיק איך אין דעם ליכט פון דיין ווארט. (79)

דער נאמען „נאקעטע לידער", מיט וועלכן מ. ראוויטש האט באצייכנט די לידער פון זיין לעצטן פעריאד, קאנען אין דעם דאזיקן הינזיכט ווייניק וועמען פארפירן. ווארום ווער וועט עס ניט איינזען, אז אנשטאט דעם אז ראוויטשעס לידער זאלן אויסטון זיך פון פאעטישער מאנירלעכקייט און פאעטישן עטיקעט און ארויסטרעטן אין דער גארער נאקעטקייט פון גרויסן דיכטערישן געפיל, האבן מיר באקומען לידער, וואס זיינען באהאנגען מיט אלטע, לאנג-פארווארפענע, לאנג-דערעסענע רעשטלעך פון סענטימענטאלן ליריזם, באנאלער מליצה און פארעלטער-טער פאזע.

מ. ראוויטש קעמפט אפאגים מיטן „אנטלייבטן גייסט" אין זיך. דאס בא-ווייזט זיין נייגונג צו נייע און נייע פאעטישע פרואוון. קאן זיין, דער קאמף מיט זיך וועט געבן ערפאלג. דעמאלט וועט אויפגעריכט ווערן דער באגאבטער סאציא-לער דיכטער, וועלכער גייט פאר אונזערע אויגן אין מ. ראוויטשן פארלארן.

מ. לעוואד.

אורי צווי גרינבערג, פארנאכטנגאלד.

פארלאג „די צייט". ווארשע 1921

אין דעם דאזיקן לידער-בוך איז געוויס פאראן א באשטימטער אייגנארט. ער לאזט זיך דערקענען קוידעם קאל אין א מין איבערפלוס פון הייליקייטן, אייבי-קייטן און ביכלאל אין דעם שווינבלען און גריבלען פון „אבסאליוטן"....

דער דיכטער פרעטענדירט אפילע אף א מין רעליגיעזער טעהילים־אנשוואונג:

„וואס איז דען מיין ערשטער געדאנק אין פארטאג...

וואס איז דען מיין לעצטער געדאנק, אויב נישט:

הייליקער גאט!" (200)

אבער שוין גאר גיך לאזט זיך באמערקן אין קאנטעקסט פון גרינבערגס „פארנאכטנגאלד" הארמאנירן די „אבסאליוטן" מיט די „רויזן־קרענץ" (34) „לעוואנע־בלומען" (31) און „מארמאר" און בילדן אינאיינעם דעם באנאל־סענטימענטאלן מעהום פון אט דעם פארשפעטיקטן בוך.

ס'איז נאר צו באוואונדערן דעם דיכטערס איינגעשפאר קייט. דער שוירעש „הייליק", אין אלערליי ווארט־פארמען („הייליק", „הייליקסטער", „הייליקטום", „הייליקייט" און אנד.), אין אלערליי ווארט־באהעפטונגען („הייליקער גאט", „קאלע", „פרוי", „מיידלעך", „סטרונעס", „א הייזל א הייליקס", „הייליקסטע נעכט", „אוונט", „הענט", „מויל", „קלאג", „מורמלען"...) ווערט איבערגעכאזרט 82 מאל! די היפערבאליק פון „טרער" דערגרייכט קאלאסאלע מאסשטאבן: „שטיק מיך אין טרערן" (24), „אין טרערן געבאדן" (26), „טייך פון טרערן" (31), „וויין איך אזוי ביזן מארגנרויט" (113), „טרערעלעך טריפן אן־שיר" (80)... אט א דער „אן־שיר" דערמאנט אין דער שטאלץ פון אונזער פארצייטיקן „טרערן־מיליאנער" מארים ראזענפעלדן...

אבער ניט נאר ווען ער דערמאנט ראזענפעלדן איז גרינבערגס בוך אפגעלעבט און פארעלטערט. אט דיכטעט ער:

„...לאמירביידע

מיסיאכעד־זיין־זיך אין א ווינקל און וויינען" (90) און עס הויבט זיך אן א ריי לידער אין איינהארנס טאן.

עס טרעטן ארויס נאכאנאנד „דער יאסעמער מיקדעש פון הייליקע אוועס" (23), „מיין מאמע" (23), „שאבעסדיקע ליכט" (37), דאס „הייליקע ליכט־בענטשן" (26),

„די זילבערנע בארד און דער שטערן פון זיידן,

דער זיידע אין טאלעס־און־טפילין, אין שטריימל" (26),

די „בת־ישראל", וואס אין אירע אויגן רוט דאס „אצוועסדיקע גוטסקייט פונעם פאלק" (37), און נאכאמאל איז טאן פון „מיסיאכעד זיין" זיך:

„און גוט וואלט געווען, ווען מיר וואלטן ביידע

געוואוינט אין א הייזל, ארום מיט זאהאטעס"... (85)

אבער ווי ווייט איז עס אלץ פון איינהארנס ערשטע לידער, פון „לעגענדע" און „אידיליע", וואס האבן דאך נאך פארמאגט א פונק פון פאלקיסטישער ראמאנטיק..

און אזוי אנאכראניסטיש, ווי ס'גאנצע בוך, קלינגט דאס שולהויף־העברעאיש, וואס פארפלייצט גרינבערגס „שירים": טפילע, שירע, כצאס, שאכרעס, מינכע, קדושע, טאל־אומאטאר, טאלעס, פארויכעס, קאשער, גייר־טאמיד, קוידעש־קאדאשים און אזוי ווייטער אן א סאף.

אט איז א. צ. גרינבערגס א פייזאזש:

„א הייליקער אוונט, פול טרויער־מעסיקעס

און טכוילעס־באטרונקן, אין כאלעם־געשלאפן

דארט איבער די צווייגן און ווייטע אלעען"...(25)
אט איז א ליבע־מאטיוו:

„און איך האב דיין הארץ אין א מאלעם פארוויקלט
און האב עס פארטראגן צום פאלאץ פון ליבשאפט" (87).

די „פילאזאפיע" פון דעם דיכטערס „ציקלען" איז עלעמענטאר ביז גאר: ער איז „רייכע נישט מעקאנע", ווייל ער באזיצט „דאס ליד פון אלע לידער" (9). א „זעל" פון א דיכטער; דער „ציקל"—„וועלטוועג: טויט" איז געשריבן אף דער טעמע: „יעדער מענש איז שטערבלעך"; דאס עראטישע ווייטאק באקומט א יע־שיווע־באברישע אויסטייטשונג: „פארוואס איך פארשלאף מיינע יונגע נעכט" (162)... אמאל הויבט דאס אלץ אן צו קלינגען ווי א פאראדיע אף א פאלקס־ליד:

„עס טאנצן די פארלעך און מיר טריפט דאס בלוט" (55)

וואו זשע זיינען אין בוך די עלעמענטן פון „מאדערן"? איז פריער פאר אלץ צו געפינען זיי אין דעם דיכטערס אידעאלאגישער „עמאנציפאציע": דער דיכטער איז אין „באקעגונג" זיך מוידע, אז זיינע „ברידער ד'איינציקע" זיינען

„...נישט נאר די, וואס הילן זיך אין טאלעם
שאכרעס־צייט, ווען דרויסן גיסט דאס גאלד זיך"... (12)

די „עמאנציפאציע" עפנט אויף א טויער דעם „אייראפייאישן", און עס קומט אין דעם דיכטערס ליד דאס „אייראפייאישע" מיט א טראפן „עקזאטיק" („האנו־מא פון מיין כטאמבול־צייט" 48, אדער „דיוואן פון הייליקן מעקא"82), מיט א גע־אגראפישן נאמען פון א „דאלמאציע", „אדריא" (39—40), אדער „שנייאיקן אלפ" (179), מיט „געקרוינטע מאדאנעס" (114), מיט „בעטהאווען און שאפענס זיסע לידער"... (59)

און איבער דעם אלעמען דער אלטבאקאנטער אך;

„און כ'שפרייט דיר אויס די ארעמס מיט אן אך!" (146)

קיין עלעמענטן פון נייער אידישער דיכטונג איז אין דעם בוך נישטא. דאס איז קלאר. קאן זיין, ניט אומזיסט איז זיך מוידע דער דיכטער, אז עס:

„ווייל אלץ מיין הארץ די וועגן גיין צ ו ר י ק"...(135)
(קורסיוו פונעם מעכאבער)

„צוריק" שלעפט אונז דאס גאנצע בוך, צו אונזער דיכטערישער „פרעהיס־טאריע", בריינגענדיק אונז צו גאר ווייטע צייטן פון אונזערע מעליצע־דיכטער. שווער צו גלויבן, אז אזא בוך האט געקאנט דערשיינען אין1921 יאר.

א. גורשטיין.

א. קאהאן. קארבן.

ליטעראַרישער פֿערלאַג „ווידערוואוקס", קיעוו 1923.

דער איצטיקער עטאַפּ פֿון אונזער דיכטונג איז אַזעלכער: גייע לידער און אַפֿילע זאַמלונגען פֿון לידער פֿאַרצייכענען ניט קיין באַמערקבאַרע וויטערדיקע טריט און דערגרייכונגען. זיי פֿאַרפֿעסטיקן בלויז און באַשטעטיקן אונזערע גרויסע דערגרייכונגען. זיי פֿאַרפֿעסטיקן און אַנטוויקלען די פֿאָרמעלע מיטלען און מעטאָדן. זיי פֿאַרטיפֿערן די קריזן, וואָס זיינען בא אונז אַנגעמערקט צווישן דיכטונגען.

און עס לאָזט זיך גרינג צו באַמערקן: די בעסטע פֿון אונזערע גיי-צוגעקו-מענע יונגע דיכטער האָבן פֿאַרשטאַרקט און פֿאַרברייטערט די פּאָעטישע ריכטונג אונזערע, וועלכע קעמפֿט פֿאַרן פּרינציפּ פֿון בווּלטער רעליעפֿער בילדערישקייט וועלכע שלייפֿט אַראָפּ פֿונם וואָרט דעם מינדסטן שטויב פֿון פֿאַרנעפּלטקייט און אומקלאַרקייט.

דאָס וואָרט איז געגעבן אַף אויפֿצודעקן און ניט אַף צו באַהאַלטן דעם לירישן מיין פֿון דיכטער.

א קאַמף מיט אינהאַלטסלאָזע, זאָל זיין אַפֿילע לירישע, רעמאַזים און מיט דיכטערישער טאַמעוואַטעקייט!

א. קאהאן אין זיין ביכל לידער „קארבן" וויזט אַרויס א באַשטימטע נויי-גונג און קרוווּעשאַפֿט צו דער נאָר וואָס כאַראַקטעריזירטער ריכטונג. דעם פּאָעטישן אויפֿרעגונס-געפֿיל, וואָס „קלעמט אונטער האַרצן" און וועגן וועלכן יעדער דיכטער וויל אַזוי דערציילן, דריקט קאהאן אויס באַשטימט:

אַף ליפּן בליען גאָלדענע פֿונקען
און אויגן אירט זיך שוין געזאַנג.

דאָס איז באַשטימטקייט, וועלכע גרעניצט מיט בווּלטן בילד.

א. קאהאן האָט נאָך ניט באַהערשט די פּאָלקאָמע פּייאיקייט אויסצובויעז אויסקלעפּן דאָס בילד, ווי א גליד אָן און פֿאַר זיך. דערפֿאַר ווייסט ער שוין גוט ווי אויסצובויען ב י ל ד ע ר י ש אַפֿילע די איינפֿאַכע שורע:

אין ווייסן לאַנד, וואו סטויפֿעס ציילן וויאָרסטן
און וועגן טרינקען זיך אין נאַכט.

און ניט זעלטן שוין שטויסט ער זיך אָן אינטואיטיוו אַפּן עכטן, פֿון אינהאַלט אַרויסגעוואַקסענעם, בילד:

האָבן וויעס מיט שטילע געוויינען
די טונקעלע אויגן פֿאַרזוימט.

אויך אין הינזיכט פֿון טעכנישן אויסבוי פֿון ליד, איז קאהאן טריי די פּרינציפּן פֿון דער דערמאָנטער ריכטונג.

די שטייפֿע, געזאַמלטע, פּירשורעסדיקע פֿאַרזיגלטע סטראָפֿע מיט אַן אייגנאַרטיקן, פֿרייען ריטם אין די ראַמען פֿון דער סטראָפֿע גופֿע האָט בא אונז גרוווער געווען און שטויסט אַלץ מער אַרוים דעם אַזוי גערופֿענעם פֿרייען פֿערז וועלכער איז בא אונז מעגולגל געוואָרן אין א פֿערז פּאַשעט א צעשווימענעם און איז געוואָרן די באַקוועמסטע פֿאָרם פֿאַר ריטאָריק און מעליצע.

א. קאהאנס סטראפע איז גוט אויסגעבויט און מיט אויפמערקזאמקייט ארומגעשליפט. פריש זיינען זיינע גראמען און אסאנאנסן.

וואס א. קאהאן מוז געדיינקען:

די ריכטונג צו וועלכער ער האט ארויסבאוויזן זיינע נויגונגען שטעלט פאר זיך פאדערונגען פון רעוואָליוציאָנערער אקטיוויקייט.

זי האט שוין ארויסבאוויזן, אז די מאטיוון פון דער רעוואָליוציע זיינען איר אמיינסטנס נאענט, און האבן געפונען דעם פאסנדסטן אויסדרוק דאווקע דורך אירע פארמעלע מעטאדן.

א. קאהאן זאגט דאך אליין:

די אויגן אונטער מיינע ברעמען
צעשטראלן קאן איך ניט אף גלאט אזוי.

איז אט: אף גלאט אזוי צעשטראלן די דיכטונגס־אויגן לוינט ניט.

רעוואָליוציאָנערע מיטלען און מעטאדן, אקטיווע ריטמען—פארשטייט זיך— פאר רעוואָליוציאָנערע און אקטיווע מאטיוון.

א. קושניראוו.

י. ב. ריבאק — שטעטל (אלבאם.)

פערלאג „שוועלן“, בערלין 1923.

י. ב. ריבאק איז דער איקער א מאלער, א געבענטשטער פארבנשרייבער מיט א זאפטיקן רייכן פענזל. ריבאק האט אן אויג, אן עכטן איינזאפגדיקן מאָלערישן אויג פאר אייגנארטיקע פארם, פאר קאלאָריט, פאר געבוי. און אט דערפאר טאקע האט ריבאק אין זיין „שטעטל“ אין א באוואוסטן פראט ניט יויצע געוועזן אנטקעגן זיך גופע. די צייכנונגען פון „שטעטל“ מאכן דעם איינדרוק, ווי זיי וואלטן באשאפן געווארן צוליב עפעס אנדערש. איז דער קינסטלער אמאל געפארן איבערן אידישן אלטן יישעוו און פארנאטירט זיך אין העפט פארשיידענע טיפן און געשטאלטן—האבן פון די דאזיקע „נאטיצן“ געדארפט אויסוואקסן בילדער, אבראיעספולע געדיכטעטע לייוונטן מיט מאלערישע אויפגאבן פון פארם און אינהאלט. האט אבער ריבאק פונם דאזיקן רייזע־מאטעריאל א „אלבאם“ געמאכט זיינען זיי אבער ניט „אלבאמארטיק“ דידאזיקע „פארפאקטורישטע“ שפעטער נאטיצן, ווייל אלבאם, ווי א ליטאגראפישע קונסט־ווערק, פאדערט ספעציפישן מאטעריאל, וואס דארף רעגעלמעסיק אנפילן דעם כאלאל פונם גע־ געבענעם ווייסן אלבאם־זייט. און מאכמעס דעם, פארלירן דא זייער ווערטפולן אויסזעען אפילע אזוינע מייסטערישע צייכנונגען, ווי דער שוסטער, דער סימ־ באסטווירע־טאנץ, דער וואסערפירער און פילע אנדערע.

קומט אויס, אז ריבאק האט מעמיילע געשטעלט דעם טראפ אפן ליטערא־ רישן אינהאלט פון די צייכנונגען, אויסן געוועזן געבן אונז א מין איבערזיכט פון שטעטלשן פאלקלאר, אבער פאר אונז איז וויכטיק ניט עטנאגראפישער, אגעוו, אפט מאל צו פאראידישטער, מאטעריאל, פאר אונז בלייבט וויכטיק דאס רי־ באקיש־מאלערישע, די גראטעסקיש־עקספרעסיאניסטישע אופפאסונג פון רי־

באקס אויג, וואס האט אנטפלעקט א נייעם א מין פערקיילעביקטן א זאק=ארטיקן פיגורן=אויסזען פון די אלע, אין פלוג, שוין אויסגעשעפטע שאגאל=טיפן. שאגאל ארגאניזירט און דריקט אויס זיין פסיכיק דורך דער פארם און ריבאק גייט פון סטיליזירטער פארם, צום קינסטלעריש=פסיכישן אינהאלט. ריבאקס אימפעט=שיינע ליניע, שטאמט פון דער כסידישער און פארפורעמטער באוועגונג, ניט אומזיסט איז ריבאקס פאלקלאר=גוסט פארבונדן מיט די באוואוסטע גאליציאנישע אידישע לובקעס. אין ריבאקס אלבאם=צייכנונגען איז דא דעריבער אזוי פיל געפיל און טאלאנטפולע פרישקייט—אין דעם און אין די פארבאהאלטענע אין די צייכנונגען ריבאקס גרויסע מאלערישע מעגלעכקייטן באשטייט דער קינסטלערישער אויפטו פונם דאזיקן אלבאם, וואס איז, אגעוו, פראכטפול ארויסגעגעבן און איז בעכאל אויפן א זעלטן שייגער גאב דער אידישער קונסט=קולטור.

י. דאברושין

כראניק.

נייע ביכער.

פארלאג „שול און בוך“ : דרוקט זיך : סיעפוליענא—„א באנד דערציילונגען“ אידיש—ש. גאדינער. וו. איוואנאוו—„פארטיזאנישע דערציילונגען“ אידיש—י. דוברושין. דזשאן=ריד—„צען טעג, וואס האבן אויפגעטרייסלט די וועלט“ אידיש—ב. אלגין. ב. ארשאנסקי—„כוואליעס“ (ראמאן פון ארבעטער=לעבן). פילניאק—„הוילע יאר“, אידיש—א. קושניראוו. נעוועראוו—„טאשקענט—א ברויטשטאט“. אידיש—ע. פיגינבערג. אופטאן סינקלער—קוילנקעניג, אידיש—א. וועוויארקע גרייט זיך צום דרוקן : „לעניגס לעבן און ווערק“ (א זאמלבוך). קושניראוו—א באנד דערציילונגען. וועוויארקע—סטודיען צו דער געשיכטע פון דער אידישער ליטערעטור. מארים ווינטשעווסקי—א באנד זיכרוינעס.

פארלאג „קוגטור=ליגע“, מאסקווע—ש. גאדינער—„טאג אנטקעגן“— (דער=ציילונגען).

פארלאג „קולטור=ליגע“ קיעוו, דרוקט זיך : נ. אויסלענדער—קריטישע אר=טיקלען. ע. פינינבערג—גערანגל (לידער).

אוקר. מלוכע=פארלאג : י. פעפער—לידער.

דערשינען : מ. טייטש—דלאניעס אין זון (פאעמע פון הארבסט 1923). י. מארגאלים—אמכא (פאלקס=ראמע). ע. ראדין—פון צוויי קוואלן (לידער). מ. ליסאק—וועלט=ווינקל.

טעאטער.

דער מלוכישער אידישער קאמער־טעאטער האט דעם דריטן פעוראל באַוויזן דעם פופציקטן ספעקטאקל פון שאלעמאלייכעמס 200000. דעם 21־טן פעוראל, וועט ער געבן דעם הונדערטן ספעקטאקל פון דער „קישעפמאכערן". סאף פעוראל וועט פארקומען די ערשטע באנייטע פארשטעלונג פון אשם „גאט פון נעקאמע". די פיעסע ווערט אינגאנצן איבערגעאנדערשט סצעניש, איבערגערעדאקטירט און געשטעלט מיט א נייעם צוזאמענשטעל פון יונגע ארטיסטן. רעזשי פון אל. גראנאווסקי, דעקאראציעס פון י. ראבינאוויטש. דער טעאטער גרייט און וועט אינגיכן באוויזן א אוונט פון פאראדיעס אונטערן נאמען: „קאַראהאד פון אידישע ארמיכוטן". די פראגראם פונם אוונט: „א כסידישע נאכט", „די אמעריקאנערן", „פרינץ פון פליאסקעדריגע", א „גנייווישער אנסאמבל", „אידישע טענץ".—געשטעלט פון אל. גראנאווסקי, מוזיק פון ל. פולווער. נאד שאלעמאלייכעמס „געט", וועלכן דער טעאטער האט היי יאר געשטעלט מיט אזא גרויסן ערפאלג, וועט אין דעם סעזאן אויך אויסגעפירט ווערן פערעצעס „ביינאכט אפן אלטן מארק". די טעקסטן פון דער פערעץ־מיסטעריע ווערן צוזאמענגעשטעלט אפן סמאך פון זעקס וואריאנטן פון דער פיעסע. אין דער קינסטלערישער ארבעט באטייליקן זיך דער מאלער פאלק און דער מוזיקער אל. קריין וואס האט באוויזן אזוי ארגאניש־שיין, מוזיקאליש פארפורימען דעם „געט". די פערעץ־מיסטעריע וועט שטעלן אל. גראנאווסקי. דעם באדכן וועט שפילן וואפסי—מיכאעלס. פלאן פון פארשטעלונג—אינם גוסאך פון א מאסן־טראגעדיע.

דעם 15־טן, 16־טן און 17־טן דעקאבר פ. י. האט די אידשע מלוכעשע סטודיע פון ווייסרוסלאנד מיט גרויס ערפאלג, באוויזן אין שאגאלס זאל פאר איינגעלאדענע ליטעראטן און קינסטלער, איר ערשטן אוונט פון סטודייאישער ארבעט. ס'זיינען געשטעלט געווארן פאלגנדיקע אינסצענירונגען: „שיר־האשירים" פון שאלעמאלייכעם, „די לעוואנע דעציילט" פון פערעץ און „ביידער" אן אגיט־קאמפאזיציע נאך די אידישע קלאסיקער: לינעצקי, מענדעלע, פערעץ און שאלעמאלייכעם. דער אוונט איז אוועקגעשטעלט דורכן לייטער פון דער סטודיע מ. פ. ראפאלסקי, דעקאראציעס, פונם קינסטלער מאכלים, מוזיק פון אלעקסאנדר קריין, טענץ פון דער כארעאגראפין וואול. די סטודיע האט אנגעהויבן איר ארבעט מיט 2 יאר צוריק, בא א באשטאנד פון 8 טאלמידים. איצט געפינען זיך אין סטודיע 30 טאלמידים. די טעארעטישע ארבעט פירט זי צוזאמען מיטן צענטראלן מלוכישן אידישן טעאטער־טעכניקום. פארשטעלונגען מאכט די סטודיע זעלבסשטענדיק. פארן דריטן לערן־יאר, גרייט די סטודיע מאליערם „סקאפענס מאיסים" אין דער ליטעראַרישער באארבעטונג און אינטערמעדיעס פון כ. נ. אויסלענדער. אין קומנדיקן הארבסט וועט די סטודיע צוטרעטן ארבעטן איבער י. ל. פערעצעס „אין פאליש אף דער קייט", רעזשיסירט פון מ. ראפאלסקי.

די קיעווער טעאטער־סטודיע פון קולטור־ליגע, איז באשטעטיקט געווארן, ווי א אוקראינער מלוכישער אידישער טעאטער. מיט א שטענדיקן מלוכע בוד־

זשעט. אויספילנדיק די אנגעמערקטע פראגראם פון דיר פארשטעלונגען, וועט די טעאטער=סטודיע אריבערפארן אין איר שטענדיקן וואוין ארט אין קיעוו.

קונסט.

דעם 22=טן דעקאבער 1923 יאר האט זיך אין בערלין אופגעעפנט א אויס=שטעלונג פון קינסטלערישע ווערק, פונם מאלער י. ל. ריבאק. די אויסשטעלונג איז באשטאנען פון העכער 70 קונסט=ווערק, געטיילטע אין ציקלען: געמעלן—פונם ציקל „שטעטל", אקווארעלן—פונם ציקל „פאגראם". צייכנונגען—פון אלבאם „שטעטל", א ציקל—אידישע טיפן פון אוקריינע. פארטרעטן פון אידישע שריי=בער און צייכנונגען פאר קינדער. די אויסשטעלונג האט געהאט א גרויסן ער=פאלג, ריבאקס ארבעט האבן באגריסט און אפגעשאצט די בעסטע דייטשישע קונסט=קריטיקער און רעצענזענטן. איינער פון די בעסטע דייטשישע קונסט=פאר=לאגן האט אונטערגענומען ארויסגעבן אין אלבאם=פארם די אויסגעשטעלטע פאגראם= אקווארעלן.

מאסקווער אידישע קינסטלער גרייטן א אלגעמיינע אויסשטעלונג פון ווערק, פון אידישע קינסטלער, וועלכע זאל פארקומען מארט=כוידעש. צו דער אויס=שטעלונג זיינען איינגעלאדן די קינסטלער: פאלק, ראבינאוויטש, טישקאוו, ראַ=בינאוויטש, נעקריטין, טישלער, בראזער, ביבאווסקי, שאפירא און אנדערע.

א בריוו אין רעדאקציע.

דערמיט מעלדן מיר, אז אזוי, ווי די דערשיינונג פון „שטראם" ווערט פון איצט אן מער געזיכערט און פון זיבעטן נומער וועט זיין א מעגלעכקייט אויסצו=נוצן דעם „שטראם" אלס טריבונע אויך פאר לויפנדיקע ליטעראריש=קינסטלע=רישע פראגן—געפינען מיר פאר איבעריק בא איצטיקער צייט צעשפליטערן די קויכעס אף א צווייטן ארגאן. און זאגן זיך אפ פון ארויסצוגעבן דעם „עקראן".

א. וועוויארקע.

א. קושניראוו.

טעגלעכע צייטונג

„דער עמעס‟

ארגאן פון צ. ב. פון די אידסעק. באם צ. ק. ר. ק. פ.

עס ווערט אנגענומען דער אבאנעמענט אף דער צייטונג ביזן סאף יאר.

אבאנעמענט-פרייז:

א יאר 5 ר., 6 כאדאשים 2 ר. 75 ק., 3 כאדאשים 1 ר. 50 ק., איין כוידעש 50 ק.

פאר קאלעקטיוון:

א יאר 4 ר., 6 כאדאשים 2 ר. 25 ק., 3 כאדאשים 1 ר. 20 ק., איין כוידעש 40 ק.

אויסלאנד:

1 אמעריקאנער דאלאר אדער 2 גאלד רובל.

אדרעס: מאסקווע, קוזנעצקי מאסט 14. טעלעפאנען: רעד. 48-83 קאנט. 2-72-14.

Москва, Кузнецкий мост 14. Тел. ред. 48-83, конт. 2-72-14.

די דרוקעריי פון „עמעס‟ נעמט אן אלערליי באשטעלונגען.

טעגלעכע צייטונג

דער וועקער

ארגאן פון צ. ב. ק. פ. (ב) און הויפטביורא פון די אידישע סעקציעס אין ווייסרוסלאנד.

אדרעס פון רעדאקציע:

מינסק, סאוועטסקע 63

אבאנעמענט-פרייז 1 ר. 30 ק. א כוידעש.

פאר מיטגלידער פון פראפאריינען—65 ק.

קאמוניסטישע

פאן

טעגלעכע צייטונג

ארגאן פון צענטראל קאמיטעט פון ק. פ. (ב.) או.

רעדאקציע: קיעוו, ענגעלס גאס № 1

קאנטאר: „ לענין גאס 19 „

אבאנעמענט פרייז:

1 כוידעש 1 רוב. מיטגל. פון פראפאראיין 75 ק.

3 כאדאשים 2.80 „ „ „ 2

6 „ — 5 „ „ „ 3.50

דער אבאנעמענט ווערט אנגענומען אין קיעוו — אין קאנטאר.

אין פראווינץ: אין אלע פארט-און בילד-אידסעקציעס.

РОССИЙСКИЙ
ТОРГОВО-ПРОМЫШЛЕННЫЙ БАНК

Телеграфный адрес: ПРОМБАНК

ОСНОВНОЙ КАПИТАЛ 15.000.000 РУБЛЕЙ ЗОЛОТОМ

ПРАВЛЕНИЕ в МОСКВЕ:
Карунинская пл. (б. Биржевая) д. № 2/7.

ТЕЛЕФОНЫ:
Управление Делами: 1-78-68
Гор. Коммут. 1-15-96, 1-06-14

ПРОМБАНК ПРОИЗВОДИТ ВСЕ БАНКОВЫЕ ОПЕРАЦИИ

СЕТЬ УЧРЕЖДЕНИЙ ПРОМБАНКА

КОНТОРЫ: В Ленинграде, Харькове, Ростове н/Дону, Ново-Николаевске, Екатеринбурге, Минске.

ОТДЕЛЕНИЯ: В Астрахани, Армавире, Баку, Бахмуте, Воронеже, Екатеринославе, Иваново-Вознесенске, Иркутске, Киеве, Краснодаре, Курске, Симферополе, Новороссийске, Одессе, Оренбурге, Перми, в Ленинграде 1-е Городское, Самаре, Саратове, Казани, Ташкенте, Царицыне, Юзовке, в **Москве:** Кузнецкое, Мясницкое, Гавриковское, Сухаревское, Арбатское.

АГЕНТСТВА: 1-е Городское в Харькове, 2-е Городское в Харькове, 1-е Городское в Астрахани.

КОМИССИОНЕРСТВА: В Барнауле, Виннице; Грозном, Житомире, Красноярске, Кременчуге, Коканде, Кургане, Николаеве, Омске, Полтаве, Сумах, Тюмени, Чернигове, Челябинске.

Непосредственные Корреспонденты во всех городах С. С. С. Р.

ПРОМБАНК обслуживает промышленность, транспорт, внешнюю и внутреннюю торговлю и частных лиц.

Генеральное представительство
по страхованию имуществ государственных хозяйственных об'единений, находящихся в ведении ВСНХ и СССР

ГЕНЕРАЛЬНОЕ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО
Русско-Американской Индустриальной Корпорации в Нью-Йорке

Переводные операции с С.-А. Соединенными штатами, Канадой и всеми Европейскими странами.
Выплата переводов в Америк. долларах, Английских фунтах и червонцах.

ИНОСТРАННЫЕ КОРРЕСПОНДЕНТЫ ПРОМБАНКА:

В Риме, Лондоне, Париже, Берлине, Гамбурге, Брюсселе, Антверпене, Стокгольме, Христиании, Константинополе, Гельсингфорсе, Риге, Ревеле, Ковно, Праге, Нью-Йорке, Чикаго и остальных крупных центрах заграницей **и все банковые отделы ТОРГПРЕДСТВ НКВТ СССР заграницей.**

КОНВЕНЦИЯ СИНДИКАТОВ МЕТАЛЛИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

С 20-ГО СЕГО ФЕВРАЛЯ

ПЕРЕЕХАЛА В НОВОЕ ПОМЕЩЕНИЕ

Карунинская (б. Бирж.) пл. д. 2/7 Промбанка 5 эт. ком. 29-30

Прием Председателем Конвенции производ. ежед. с 12 до 1 ч. дня Прием по делам Редакции „Бюллетеня Конвенции Металлосиндикатов" ежедневно с 10 до 4-х часов дня.

В ФЕВРАЛЕ ВЫШЕЛ ОЧЕР. НОМЕР

„БЮЛЛЕТЕНЯ КОНВЕНЦИИ"

С СЛЕДУЮЩИМ СОДЕРЖАНИЕМ:

От редакции. *П. Гуляев* и *А. Озерский* — Коммерческая деятельность Синдиката „Уралмет". *И. Иванов* — Югосталь. *В. Лукашев (Видили)* — Металлосиндикат. *Давыдов* — Роль синдиката „Сель аш" в сельскохозяйственной машин. промышлен. *Д. Швецов*. Наше судостроение и заграница. *А. Милюков*. — К критике НКФ бюджета металлопромышлен. *М. Бошинский*. — Банковское кредитование металлопромышлен. в 1922/23 операц. году. Н. О. — Производство кровельного железа и его сбыт. Н. О. — Обзор рынков черных металлов. А. С. Движение цен на металлы и изделия на мировом рынке. Вопрос о формах синдицирования металлопромышл. в Комиссии ВСНХ по обследованию Синдикатов. Хроника, прейс-куранты: Югостали, Уралмета, Металосиндиката. Об'явления.

פארלאג — אקציע-געזעלשאפט „שול און בוך".

ס'איז ארויס פון דרוק און געפינט זיך אין פארקויף:

מאסלעניקאוו — אריטמעטישער אויפגעבער.

פאקראווסקי — רוסישע געשיכטע.

די טעג דערשיינען:

ב. ארשאנסקי — אף כוואליעס (ראמאן פון ארבעטער-באוועגונג).

ל. סייפולינא — דערציילונגען (אידיש ש. גאדינער).

ו. איוואנאוו — פארטיזאנען (אידיש י. [illegible])

אף די וועגן צו דער נייער שול. פעדאגאגישער כוידעש-זשורנאל № 2

אפן ביכער-לאגער געפינט זיך א גרויסער אויסוואל פון אידישע און רוסישע ביכער פון אלע רוסישע און אויסלענדישע פארלאגן. אויך א גרויסער אויסוואל פון שרייב-געצייג און לערן-מאכשירים.

מיט באשטעלונגען זיך ווענדן:

Москва, Неглинный пр. 3. Акционерное О-во „Школа и Книга".